T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MOLLA MURAD'IN ŞERH-İ KASÂİD-İ MEVLÂNA ŞEVKET ADLI ESERİNDEKİ EHL-İ BEYTE VE TASAVVUFA AİT UNSURLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAĞ

Hazırlayan
Abdullah YİĞİT

İSTANBUL – 2011

ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci	**:** Abdullah YİĞİT
Enstitüsü	**:** Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	**:** Türk Dili Ve Edebiyatı
Tez Konusu	**:** Molla Murad'ın Şerh-i Kasâid-i Mevlâna Şevket Adlı Eserindeki Ehl-i Beyte Ve Tasavvufa Ait Unsurlar
Tez Tarihi	**:** Şubat 2011

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ
Anabilim Dalı Başkanı

Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı 51070846 numaralı öğrencisi Abdullah YİĞİT tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAĞ
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAĞ ……………………….

Yrd. Doç. Dr. Sezayi COŞKUN ……………………….

Öğr. Gör. Dr. Nodirkhon KHASANOV ……………………….

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Müdür

ÖZET

Çalışmamızın konusu on dokuzuncu yüzyılda yaşamış olan Mehmet Murad Nakşibendî'nin, Mevlâna Şevket-i Buhârî'nin gazellerine yapmış olduğu şerhlerdir. Tasavvufî şerhe örnek olan eser Mevlâna Şevket Divanından seçilen bazı gazellerin şerhinden oluşmaktadır. İncelemek üzere ele aldığımız şerhin adı, "Şerh-i Kasâ'id-i Mevlânâ Şevket"tir.

Türk kültür ve edebiyatına katkıları olan M. Murad'ın hayatı ve eserlerinin yanında Mevlâna Şevket'in gazel şerhleri üzerinde çeşitli incelemeler yapmak ve eserin Latin harflerine aktarımı yapılarak bundan sonraki çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bununla birlikte incelenecek eser doğrultusunda Tasavvufî şerh metodunun uygulanışında kullanılan terimler ve özellikle Ehl-i Beyte ve tasavvufa ait unsurların incelenip açıklanması sağlanacaktır.

İlk olarak şerh ve şerh geleneği hakkında bilgiler derlenmiş, Mevlâna Şevket ve M. Murad'ın hayatı, sanatı ve eserleri bölümü oluşturulmuştur. İnceleme kısmında ise eserde mevzubahis olan dini ve tasavvufi kavramlarla birlikte Ehl-i Beyte ait unsurların incelenmesi amaçlanmıştır. Dördüncü bölümde metnin Latin alfabesine aktarılmış hali ve lügatçe yer almaktadır. Son olarak da orijinal metin verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mevlâna Şevket, M. Murad, Şerh, Şiir, Tasavvuf, Ehl-i Beyt

ABSTRACT

The subject of our study is the interpretations to the ghazals of Mevlâna Şevket by Mehmet Murad Nakşibendî who lived in 19th century. The work which is an example of the sufistic interpretation consists of interpretations of some ghazals selected from the Divan of Mevlâna Şevket.

In this study, it is aimed to make various analyses on the interpretations to the ghazals of Mevlâna Şevket in addition to the life and works of Mehmet Murad Nakşibendî who had contributions to the Turkish culture and literature and to provide contribution for further studies by transcribing the work into the Latin alphabet. In addition to the foregoing, it is tried to determine the interpretation method in respect of the work to be analyzed and to explain the terms used in the application of the interpretation method and the characteristics of these terms and the terminology specific to interpretations. Our goal is to provide a contribution to text interpretation and interpretation methods in the Classical Turkish Literature.

Firstly; information on interpretation and interpretation tradition is collected and compiled, and then a chapter to cover the lives, literature arts and works of Mevlâna Şevket and M. Murad is designed. In the section related to analysis, it is aimed to render information about the method used in the work. The fourth chapter covers the transcribed text and the glossary. The final chapter includes the original text.

Key words: Mevlâna Şevket, M. Murad, Divan, Interpretation, Poetry, Sufism, Spiritual Guide (Spiritual Leader),

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

"ŞERH-İ KASÂİD-İ MEVLÂNA ŞEVKET" ADLI ESERİN İNCELENMESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN LATİN ALFABESİNE GÖRE YAZIMI

KISALTMALAR

S.	: sayı
s.	: sayfa
C.	: cilt
Bkz.	: bakınız
m.	: madde
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	:adı geçen madde/makale
H.	: hicrî
M.	: miladî
Yay.	: yayınları
İst.	: İstanbul
Ank.	: Ankara
Hz.	: hazret
Üniv.	: üniversite
Fak.	: Fakülte
Ktp.	: kütüphane
Böl.	: bölüm
Hzl.	: hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
OM	: Osmanlı Müellifleri
yy.	: yüzyıl

ÖNSÖZ

Klasik kültürümüzü yansıtması yönünden şerh metinleri son derece önemlidir. Bu yüzden Arap, Fars ve Türk edebiyatının seçkin şairlerinin derin anlam ve mecaz örgüsü bulunan şiirleri şarihler tarafından şerh edilmiştir.

İran edebiyatının önde gelen bazı şairlerinin eserleri de Türk yazar ve şairler tarafından şerh edilmiştir. Hafız Divan'ı başta olmak üzere; Sa'di'nin Gülistan ve Bostan'ı, Urfi'-i Şirazi'nin kasideleri ve Sa'ib'in beyitleri Fars edebiyatı kaynaklı şerhlerin başlıcalarıdır. Eserleri en fazla şerh edilenler arasında sayılmasa da, Şevket-i Buhari, tasavvufi boyutu ve sebk-i hindi akımının başarılı temsilcilerinden biri olması yönüyle Molla Murad tarafından şerh edilmiştir. Molla Murad'ın Şevket-i Buhari gazellerini ele almış olmasındaki temel etken şüphesiz, kendisinin de bir tarikat erbabı olması ve eğitim hayatı sürecinde Şevket'in gazellerini okumuş ve okutmuş olmasıdır. Süleymaniye Kütüphanesinde kayıtlı olan matbu eser, aynı zamanda klasik kültürde tasavvufa verilen değerin açık örneklerinden biridir.

Molla Murad'ın Arapça ve Farsça bilgisi, Arap ve Fars edebiyatı alanındaki enginliği de eserlerde kendisini göstermektedir. Nitekim Molla Murad, nazmın daha iyi anlaşılabilmesi ve kavram kargaşası yaşanmaması için de Arapça ve Farsça gramer kurallarını yerinde verir.

Molla Murad, Şevket-i Buhari şerhini yaparken, temelde Kuran ayetlerinden, hadislerden ve menakıb-ı evliyadan istifade etmiştir. Yer yer geçmiş peygamberlerin hayatlarına telmihte bulunur, ele aldığı ve kat'i bir dille savunduğu görüşlerini teyid etmek için de ayet ve hadislere müracaat eder. Şevketin ele aldığı ayet ve hadisler, hemen hemen bütün tarikat erbabınca tasavvufta kaynak gösterilmişlerdir.

Molla Murad'ın 160 sayfalık söz konusu matbu eserini günümüz alfabesine aktardık. Ardından, şerhi çeşitli yönleriyle incelemeye çalıştık. İncelememize esas teşkil eden mevzu ise, Molla Murad'ın Ehl-i Beyte ve tasavvufa ait kavramları ele alış biçimi oldu.

Tezimi hazırlarken teşvik ve yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Doç Dr. Yusuf Çetindağ'a teşekkür ederim. Yine çalışmama teşviklerini gördüğüm değerleri hocalarım Prof. Dr. Cihan Okuyucu, Doç. Dr. Mehmet Gümüşkılıç, Doç. Dr. Hüseyin Özcan, Yrd. Doç. Dr. Nurgül Özcan, Yrd. Doç. Dr. Sezayi Coşkun ve Hüseyin Duru Bey'lere teşekkürü bir borç biliyorum.

Tezimi Saygıdeğer Babacığıma ithaf ediyorum.

Abdullah YİĞİT

İstanbul, 2011

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Şerh Geleneği

Arapça "Şa-ra-ha" kökünden gelen şerh, lugat anlamı itibariyle açma, yarma, açıklama; bir şeyi açıklamak üzere yazılmış kitap, açık ve ayrıntılı anlatma gibi anlamlara gelir. Terim olarak da bir meseleyi açık ve ayrıntılı olarak izah etme, metnin ince ve dikkat gerektiren anlamlarını yorumlama demektir.

Kamus-ı Okyanus'ta şerh sözcüğü "ceraha vezninde müşkil ve mübhem muhaffi makulesini keşf ve izhar eylemek ma'nasınadır"[1] anlamıyla kullanılır. Devellioğlu ise şerh kelimesini "bir kitabın ibaresini kelime kelime açıp izah ederek yazılan kitap"[2] olarak tarif eder. Mahmud Salahi Efendi, "şerh"i, Kamus-ı Osmani'de "açmak, açılmak, bir dekayık ve gavamizi izah ve tefsir için söylenilen sözler ve bu yolla yazılan kitaplar"[3] olarak belirtir.. Kamus-ı Türki'de ise, "bir kitapın ibaresini yine o lisanla veya bir lisan-ı aherde tafsil ve izah ederek müşkilatı açma"[4] izahı mevcuttur. Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı Türkçe Sözlük'te ise "açma, yarma; bir anlatım veya kitabı açıklama, yorumlama; bir şeyi açıklamak amacıyla yazılmış kitap; açık ve ayrıntılı anlatma"[5] diye tanımlanmıştır.

Şerh kelimesi sadece edebiyatta değil; farklı ilim dallarında değişik adlarla da karşımıza çıkmaktadır. "Hâşiye, hamiş, ta'lîk, telhîs, tahlîl, tefsîr ve Tanzimat'tan sonra revâc bulan Fransızca analyse kelimeleri küçük nüanslarla birlikte çoğunlukla birbirlerinin anlamca benzerleri olarak kullanılmaktadır."[6] Şerhe atfedilen bu kavramlar, şerhi daha iyi anlamayı sağlamak için yapılmıştır. "Aslında bütün bu isimlerle kastedilen daha doğru anlama ve anlatma, İslâm dünyasındaki diğer birçok ilim dalında olduğu gibi Kurân'ı hakkıyla anlama ve anlatmaya yönelik

---

[1] Mütercim Asım, Kamus-ı Okyanus, İstanbul, C.I, s.484
[2] Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitapevi, Ankara,2003 s 991
[3] Mahmud Salahi, Kamus-ı Osmani, İstanbul, 1313
[4] Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, (Haz.: Ömer Faruk Akün) Alfa Yayınları, İstanbul,1998 s 773
[5] Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara,1998(9.baskı) C.II, s.2087
[6] Ömür Ceylan, Tasavvufî Şiir Şerhleri, Kitapevi Yayınları, İstanbul,2000, s. 19

araştırmalardan kaynaklanmaktadır. Kurân'ın meâli üzerine yapılan araştırmalardan doğan Tefsir ilmi bu nedenle şerhin menşei kabul edilir."[1] Bununla beraber M.Ali Yekta Saraç da, şerhin diğer ilimlerden yararlanması ve şerhin ortaya çıkış süreciyle ilgili şu tespitte bulunmaktadır: "Şerh gerektirdiği nisbetle birçok ilim dalından istifade eder. En bariz vasfı ise esere müdahale etmeyişidir. Hatta gizlenen manayı açığa çıkarmak için metne estetik açıdan yaklaşıp edebi sanatlardan istifade ederken bile eser hakkında edebi bir değer verme hükmü gayesini taşımaz. Kısacası şerhte metin birçok açıdan yaklaşılarak anlaşılmaya ve anlatılmaya çalışılır. Şerh müşterek İslam kültürünün, geleneğinin bir ürünüdür. Dini metinleri anlama çabaları şerhi doğurmuştur." [2]

İran Edebiyatında 10. asırda Senâî ile başlayan, Attar, Sadi-i Şirazî ve Mevlanâ ile zirveye ulaşan tasavvufi şiir akımı, şiirlerin sonraki asırlarda yaşamış çeşitli mutasavvıf ve edipler tarafından halkın anlayabileceği şekilde izah edilmesine zemin hazırlamıştır. Bu sahada Mesnevi şerhleri, Gülistan ve Bostan şerhleri oldukça tanınmış ve nadir eserler arasında yer almışlardır.

Türk edebiyatı alanında yapılan şerhleri incelediğimizde dikkat çeken önemli özelliklerden biri dinî motiflerin ağırlıkta olmasıdır. Tasavvufî edebiyat sahasında İran edebiyatı örnekleri daha tesirli olmuştur. Dolaysıyla tıpkı İran edebiyatında olduğu gibi dini ve tasavvufi örneklere, bizim edebiyatımızda da çok sık rastlandığını görürüz. Dinî sahada geçerli dilin Arapça olması sebebi ile bu eserlerin büyük bir kısmı Arapça olarak şerh edilmiştir. " Şerh, dini muhtevalı bir açıklama ve izah olarak "maksadı" devir ve zamanın idrakine uygun olarak anlatma zaruretinden kaynaklanmıştır. Buna bağlı olarak, Birgivi; Adap Şerhleri, Şerh'ül-aka'idler, Nesefi şerhleri, Taftazani Şerhleri, Usul-i Hadis Şerhleri, Şerh'ül-Bürde gibi dini ve edebi şerhler oldukça yaygınlık kazanmıştır. Şerhteki bilgi aktarımı ve hikemîlik tamamen dini manadaki tebliğ ve telkinin bir gereğidir"[3] Bununla beraber Türk edebiyatında

---

[1] Ceylan, a.g.e, s. 19
[2] Yekta Saraç,"*Divan Tahlilleri Üzerine*", İlmî Araştırmalar 8, İstanbul, 1999, s. 211-13
[3] Ali Fuat Bilkan, "*Şerh Geleneği*" (Yayımlanmamış Makale), s.2

yapılan şerhlerde sadece dinî ve tasavvufî değil, bunların dışında daha çok dil ve astronomi olmak üzere diğer alanlarda da şerhlerin yapıldığı bilinmektedir.

1.2. Şerh Türleri

Klasik edebiyatımızda Gramer Şerhleri ve Metin Şerhleri olmak üzere iki tür şerh vardır.

Günümüzde bazı filologlar artık şerh kelimesinin, yerini tahlil sözcüğüne bıraktığını söyleseler de çoğu edebiyat araştırmacısı bu iki kavramın bir birinden farklı olduğunu, aynı anlamı karşılamada yetersiz kaldığını öne sürmüşlerdir. Şerh, metni esas aldığı için diğer ilimlerden ister istemez yararlanmıştır.

Mehmet Kaplan, metin şerhleri ile ilgili düşüncelerini ifade ederken şerhin kaynağının kutsal kitabın meâli üzerine yapılan araştırmalarla bağlantılı olduğu ve metnin medeniyet tarzından bağımsız ele alınamayacağı görüşündedir. “Bizde, İslam âleminde Kur’an’a uygulanan tefsir, edebi eserlere de uygulanmıştır. Türkiye’de çok zengin ve derin bir mesnevi şerhi geleneği vardır. Fakat bu tefsir ve şerh “contexte” (metnin tümü) üzerinde durur. Ali Nihad Tarlan, kelimeler arasındaki münasebete dikkat ederek, Divan edebiyatında mazmun sistemini ortaya koymuştur. Fakat metin ile medeniyet tarzı arasındaki münasebeti ihmal etmiştir. Fuat Köprülü, edebiyatın içinde vücuda geldiği sosyal, politik ve kültürel şartlara önem verir. Fakat o da metin ile medeniyet arasında yakın bağıntı kurmaz.”[4]

Klasik edebiyatımızda Türkçe ve Farsça metinler üzerine yapılan şerhlerin yanında Arapça eserler üzerine de şerh yapılmıştır; ancak Arapça yapılan şerhler edebiyattan daha çok dinî ve tasavvufî içeriklidir. Bu yapıtlar genellikle tarikat ve tasavvuf erbabının yazdığı didaktik metinlerden oluşmaktadır.

---

[4] Mehmet Kaplan, “Edebiyatımızda Tenkid”, Doğuş, Haziran 1986, s.8

“Kendisinden önce üretilmiş bol miktarda Arapça ve Farsça metnin mirasçısı olan Osmanlı edebî kültüründe şerh daha çok çeviri amaçlı bir karakter arz etmektedir.”[5] Türkçe, Arapça ve Farsça şerhler konusunda azımsanmayacak kadar eser vücuda getirilmiştir. Amil Çelebioğlu ile başlayan Türkçe manzume şerhleri Necla Pekolcay, Emine Sevim, Mustafa Erdoğan’ın çalışmalarıyla takip edilmiştir. Türkçe manzumeler üzerinde yapılan ilk çalışmalar Yunus Emre’nin ve Niyâzî Mısrî’nin şiirleri üzerine yapılmıştır. Dolayısıyla yapılan bu çalışmalarla Tasavvufî şiir şerhleri üzerinde yoğunlaşılmıştır.

Tâhirü’l-Mevlevî’ye kadar yapılmış bütün şerhlerin tasavvufî manzumelerden seçildiğini, hem şair hem de şârihlerin mutasavvıf olduğunu görüyoruz.[6] Buna göre tasavufî terbiyenin yayılması amacıyla yapıtlar oluşturulmuştur.

Araştırmalara göre şiirleri şerh edilmiş en eski şair Yunus Emre’dir. “Şimdilik şerhlerine ulaşabildiğimiz ilk şârihlerimiz olan Şeyhzade ve Şemseddin Sivâsî’den Tâhirü’l-Mevlevî’ye kadar geçen dört asır boyunca şerh edilen manzumeler karakteristik tekke şiirleri ya da tasavvufî boyutları ağır basan manzumeler, şairler ve şârihlerin tamamı da sufî çehreleri ön planda olan isimlerdir.”[7] Şiirleri en fazla şerh edilen şairler arasında; Yunus Emre, Niyâzî Mısrî, Murâdî, Nakşî Akkirmânî bulunmaktadır.

Farsça eserlere yapılan şerhlere baktığımızda Mesnevî şerhleri, Gülistân ve Bostan şerhleri, Sâib-i Tebrîzî şerhleri gibi şerhler karşımıza çıkar. Aklımıza ilk gelen eserlerden biri olan, Mevlanâ Celaleddin-i Rumi’nin Farsça yazılmış Mesnevi’si birçok dile tercüme edilmiş ve farklı kişiler tarafından eserin şerhleri yapılmıştır. Mesnevî’yi yorumlayan şarîhler bu eser hakkında bilgi vermekle yetinmemiş, Mevlanâ’nın dünya, tasavvuf, din, edebiyat anlayışlarını da aks ettirmişlerdir. 17.yy da Ankaravî Rüsûhi İsmâil Dede, Abdülmecîd Sivâsî, Abdullah Bosnevî, Sarı Abdullah Efendi, İlmî Dede; 18. yy’da İsmâil Hakkı Bursevî; 19. yy’da

---

[5] Ceylan, a.g.e. s.34
6 Ceylan, a.g.e, s.35
7 Ceylan, a.g.e, s.35

Şeyh Gâlib, Âbidin Paşa, 20. yy da Ahmed Avni Konuk önemli Mesnevî şarîhlerindendir.

Klasik edebiyatımızda Gülistan şerhleri 14. yy'dan itibaren yapılmaya başlanmış ve büyük bir rağbet görerek defalarca basılmış, farklı dillere çevirisi gerçekleşmiştir. "İlk olarak Latince tercümesiyle birlikte G. Gentius tarafından yayımlanan eser, Türkçe, Arapça, İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Flemenkçe'ye defalarca tercüme edilmistir"[8]

14.yy da Seyf-i Serâyî tarafından ilk defa yapılan Gülistan tercümesi, Kıpçak Türkçe'sine çevrilmiş ve günümüze kadar farklı kişiler tarafından şerh edilmiştir. Bu eserler arasından zikredebileceklerimiz, "İsbîcâbî'nin, Gülistân Tercümesi, Mahmûd b. Kâdî-i Manyas'ın Gülistân Tercümesi, Za'âfî'nin Kitâb-ı Nigâristân ve Hadîka-i Sebzistân'ı, Mehmed Es'ad'ın Gül-i Handân Tercüme-i Gülistân'ı, Mehmed Said Efendi'nin Mülistân'ı, Sâfî Efendi'nin Cidâl-i Sa'dî bâ Müdde'î'si, Ahmed Esad'ın Gülistân Tercümesi, Osman Faik'in Zübde-i Gülistân'ı, Za'îfî'nin Kitâb-ı Bostân-ı Nesâyih'i, yazarı belli olmayan Fihrist-i Gülistân-ı Seyh Sa'dî, yazarı belli olmayan Ebyât-ı Gülistân, Hilmî'nin Bahrü'l-Kemâl'i, Kilisli Rifat Bilge'nin Bostân ve Gülistân'ı, Hikmet İlaydın'ın Sa'dî Sirazi Gülistân'ı, Yakup Kenan Necefzâde'nin Sirazlı Seyh Sa'dî Gülistân'ı, Niğdeli Hakkı Eroglu'nun Seyh Sa'dî Sirazi Çiçek Bahçesi'dir"[9]

Klasik edebiyatımızda Sâhidî, Hevâyî-i Bursevî, Sem'î, Sûdî, Hüseyn-i Kefevî, Mevlânâ Ya'kûb Seyyid Alî, Sürûrî ve Aysî Gülistân'ın tamamını yorumlayan şârihlerdir. Lâmi'î Çelebi, Rüsdî, Pir Hamdî, Kâni'î ve Safvet gibi şârihler ise Gülistân'ın sadece ön sözünü şerh eden yazarlardır.

Farsça eserlere yapılan şerhler arasında Sâ´ib-i Tebrîzî Divan'ına yapılan şerhler karşımıza çıkmaktadır. Sâ´ib-i Tebrîzî ile ilgili bügüne kadar sekiz çalışma

[8] Bekir Özcan: Sa'dî ve Türk Edebiyatına Tesirleri (Basılmamıs Doktora Tezi), İzmir 1985 s.86
[9] Hülya Canpolat, Sâ'di'nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırılmalı İncelenmesi (Doktora Tezi), İzmir, 2006 s.13

yapılmıştır. Bu çalışmalardan ilki on dokuzuncu yüzyılda yazılan Şerh-i Divân-ı Sâ´ib-i Tebrîzî'dir. Ebubekir Nusret Efendi tarafından talik olarak yazılan bu eser altmış dokuz varaktan oluşmaktadır. Orijinal metnin üstleri kırmızıyla çizilmiş daha sonra çizilen bu beyitlerin şerhi yapılmıştır.

1.3. Şerhte Metod

Şerhin çıkış noktasının; Kur'ân-ı Kerîmi anlamaya, yorumlamaya çalışan Tefsir ilmi olduğu bilinmektedir. "Eski Araplar belagat ilmine fevkalade önem verirlerdi. Özellikle şiir sahasında kıyasıya mücadele yaşanmaktaydı. Kur'an-ı Kerim'in icazı değişik müfessirler tarafından defalarca işlenmiştir. Tefsir ilmi birçok ilmi kendisinde toplayan mühim bir ilim dalıdır. Tefsirde şu ilimler aranılır:

1. Kelimelerin delalet ettiği asli manaları anlamaya yarayan lügat ilmi,
2. Mananın i'rab durumlarına göre değişimini konu edinen "nahv" ilmi,
3. Siga ve binalardan bahseden "sarf" ilmi,
4. İştikak ilmi,
5. Belagat ilimleri(me'ani, beyan, bedi),
6. Kıraat ilmi,
7. Ayetlerden hüküm çıkarmanın kaidelerini bildiren "fıkıh usulü" ilmi,
8. Cenab-ı Hak hakkında vacib, caiz ve mümteni' olan hususları inceleyen "kelam" ilmi,
9. Ayetten kastedilen mananın ne olduğunu tayine yarayan "sebeb-i nüzul" ilmi,
10. Kıssalar ilmi,
11. Nasih ve mensuh ilmi,
12. Mücmel ve mübhem ayetlerin tefsirini beyan eden "hadis" ilmi,
13. İlmü'l- mevhibe

Çoğu orta ve yüksek seviyedeki eğitime ait olan bu mevzulara vakıf olunmadan tefsir yapılamamaktadır. Devrin kültürü gereği, özellikle belagat ilmi

çerçevesinde oluşan tefsir usulü birçok yönleriyle daha sonraki yıllarda edebi şerhlerde de aynen uygulanmıştır."[10]

M.Fuad Köprülü, "Geçmiş zamanlara ait bir eseri layıkıyla ve tarihi manasıyla anlamak için evvela o devrin umumi hayatını, yaşayış ve düşünüş tarzlarını, o devir insanlarının hayat ve kainat hakkındaki telakkilerini öğrenmemiz gerekir,"[11] diyerek şarihin dikkat etmesi gereken özellikleri gözler önüne serer.

Mehmet Kaplan da eseri şerhetmenin ne demek olduğunu şu ifadelerle anlatır: "Hiçbir metin muayyen bir usule ve düşünceye göre okunmadıkça, kendiliğinden bize derin bir fikir vermez. Yazılı metin de tabiat gibidir, sırlarını ancak kendini hususi sualler sorana açar. Tabiat veya metnin derinliğine nüfuz edebilmek için tahlile ihtiyaç vardır. Bir edebi eserde aranılacak şey her şeyden önce onun nasıl bir davranış tarzının ifadesi olduğudur. Bunu bulabilmek için esere bütün olarak bakmak, onun ruhunu kavramak ve üslubuna ait teferruatı bu ruha bağlamak icap eder. Hasılı metin tahlili, umumiyetle zannolunduğu gibi, yabancı kelimelerin manalarını bildirmek, vezni ve şekli buldurmak, edebi sanatları göstermek suretiyle teferruatı ortaya dökmekten ibaret değildir. Metinde mevcut her şeyi manalandırmak, müellifin şahsi davranış tarzına bağlamak, bütün ile arasındaki münasebeti ortaya çıkarmak ifade eder. Edebi esere hangi zaviyeden bakarsanız o size ayrı cevâb verir."[12]

Tunca Kontantamer, şerh konusundaki düşüncelerini şu ifadelerle aktarır: "Metin şerhi bizde ve Batı'da yüzlerce yıldır var. Metin şerhi adı altında yapılanlara baktığımız zaman şöyle çok basit bir tesbitin bu konudaki bütün eserler için geçerli olduğunu görüyoruz: bir metnin, daha iyi anlaşılsın diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması. Bu kanaat başkaları

---

[10] Bilkan, a.g.m, s.4
[11] M.Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1981, s.1-2
[12] Mehmed Kaplan, Şiir Tahlilleri I, Dergah Yayınları, İstanbul, 1963, s.3-7

tarafından paylaşılsa da paylaşılmasa da, bir metni açıklamaya başlayan bir kişi, onu bazı kişilerden veya herkesten daha iyi anladığı kanaatine kendisi sahiptir."[13]

"Şiir metinlerinin şerhi İslam kültür dünyasında varlığının bütün karakteristik çizgilerini tıpkı filoloji, belagat, tarih, biyografi ve benzeri birçok dal gibi Kur'an'ı ve onun i'cazını daha iyi anlamaya yönelik araştırmalara borçludur."[14] "Bilhassa filologlar, müfessirler, kelamcılar ve filozoflar bu alanda büyük çalışmalar yapmışlardır. Bu alanlarda elde edilen bilgi ve tecrübe sanat ve şiir alanına aktarılmış, orada eserlerin açıklanmasında uygulanmıştır. Hitabet ve kitapetin ortaya çıkardığı edep literatürü, şairlerin faaliyeti, şiir tartışmaları, eleştiri, daha fasih ve beliğ ifadenin araştırılması, hep birlikte, klasik metin şerhinin esasını oluşturan bilgilerin tesbitinde, kristalleşmesinde önemli roller oynamışlardır. Bu çerçevede lafz, mana, kelime, nahv, cümle, paragraf, ifade şekilleri ve daha çok bedi ve beyan adı altında toplanan retorik figürler araştırılmıştır. Bu iş yapılırken mantık dilinden ve usullerinden yararlanılmış, aklî ve vaz'î delaletlerle sınırlandırmalara, sınıflandırmalara gidilmiş, kurallar konmuştur."[15]

Sonuç olarak şunu ifade etmeliyiz ki; şerh alanında henüz net bir çalışma alanı oluşturulamamış ve bu alanda yeterince inceleme yapılamamıştır. Bu da, mevzunun müstakilen ele alınması ve şerh üzerinde yeni söylemlerin ortaya çıkmasını gerektirmektedir.

---

[13] Tunca Kortantamer, "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Sayı, VIII, İzmir, 1994 s.1
[14] Kortantamer, a.g.m, s.2
[15] Kortantamer, a.g.m, s.2

2. MEVLANÂ ŞEVKET-İ BUHÂRÎ

2.1. Hayatı

Fars edebiyatında Hint üslubunun kurucularından biri olan Şevket-i Buhârî, 1627 yılında Buhara'da doğdu. Asıl adı Muhammed, künyesi ise Ebu İshak'tır. Tezkire'-i Hazin'de, yazarın babasının bir sarraf olduğu nakledilmektedir.[16] On yaşındayken babasını kaybetti. Babasının ölümü üzerine Buhara'dan ayrılmak zorunda kaldı ve tahsilini yarıda bıraktı. Şairin tahsilinin yarıda kalmış olmasının bir sebebi de, o günlerde Buhara, Merv ve Semerkant gibi büyük kentlerde eğitim veren yükseköğretim kurumlarının sünni akideye göre eğitim veriyor olması ve şairin Şii akidesine bağlı bulunmasıdır. Bir başka görüşe göre de Şevket, babasının ölümü üzerine hayata atılmak zorunda kaldığından tahsilini yarıda bırakmıştır. [17]

Şevket, küçük yaşlarda şiire merak duymaktadır. Bu da onu, bu alandaki bilgilerini geliştirmeye yönlendirir. Şevket'in ilk şiir denemeleri de, Buhara'da meşhur olan şairlerin bulunduğu devreye rastlar. Bu devrin en ünlü şairleri arasında Bad'-i Semerkandi, Molla Enver, Molla Attar gibi sayılı şairler vardır. Kendisi de şair olan, şair dostu, Astrahan Sülalesinden Abdulaziz'in başa geçmesiyle şiire rağbet artar. Saray çevresinde bulunan şairler bu dönemde daha rahat bir ortam bulurlar. Saray mensubu olmayan şairler arasında da bu dönemde Hint üslubu görülmektedir. Şevket de, bu üslubun en önemli temsilcilerinden olan Saib'den[18] etkilenmiştir. Bu devrinde Şevket, Saib'in şiirlerini taklit ederek şiirler yazar. Dada sonra yazdığı divanına bu şiirlerini almamış, almışsa da o dönem kullandığı *Nazuk* mahlasını kullanmamıştır. Buhara muhitinden memnun olmayan Şevket, gençlik döneminde buradan ayrılır. Şevket'in Buhara'dan ayrılmasına yönetimsel ve psikolojik sorunların sebep olduğu tahmin edilmektedir.

Şevket, 1058 yılında Horasan'a hareket etti. İlim ve sanat bakımından önemli şehirlerden biri olan Meşhed'e yerleşti. Şairin Meşhed'i şeçmesinin ana

---

[16] Şevket-i Buhari hakkında elimizde net bir bilgi bulunmamaktadır. Sebk-i Hindi akımının önemli temsilcilerinden biri olan şair hakkında en detaylı bilgiyi Ali Milani'nin doktora tezinden almaktayız.
[17] Ali Milani, Şevket-i Buhari, Hayatı ve Divan'ından Seçmeler, Doktora Tezi, İstanbul, 1961
[18] Sa'ib (Ölm. 1081)

sebeplerinden biri de şehrin, İsna Aşeri Şii merkezlerinden biri olmasıydı. Orada yeterli derecede şöhret bulunca Herat'a geçti. Hint üslubunu benimseyen diğer şairler gibi o da Hindistan'a geçmeyi arzu etmiştir. Beyitler onun Hindistan seferine işaret etse de bu kesinlik kazanmamıştır.

Şair, Sa'ib, Urfi, Talib-i Amoli ve Naziri gibi büyük şairlerin şiirlerini okuyarak. Bazen de onlara nazireler yazarak kendini geliştirmiştir. 40'lı yaşlarına kadar, Safevi sarayında, Vezir Sadettin'in yanında yüksek mertebelere ulaşmış, bu yaşlardan sonra da tasavvufa intisap ederek riyazete başlamıştır. Bu devirde etrafındaki kıskanç bazı şairlerden dolayı saraydan ayrılmış ve Meşhedi terketmiştir. Şevket, ömrünün son 34 yılını sofiyane bir hayat sürmekle geçirmiştir. Şair, saray hayatına ve devamında sufiyane hayatı tercih etmesine bir beytiyle değinmektedir:

اسمان برد بيك و عدهء پوچم از جاى
جوش زد موج سرابى و به عمان رفتم

Felek beni aslı yok va'de ile yerimden eyledi. Yâ'nî ehl-i dünyâ olmak iyidir diyerek felek beni aldâtdı ve sarâya mensûb olan mevc önümde cûş durdu. (Ya'nî dünyâ teveccüh eyledi. Lâkin ben iltifât etmeyip bahr-ı 'imân-ı hakîkate gitdim ve tarîk-i 'aşkı dünyâ mâlının ve câhının üzerine tercîh **(92)** eyledim, demek olur.

Tasavvufla yaşaması, saraydan uzaklaşmasına neden olmuştur. Kaynaklar, şairin hayatının sonuna kadar İsfahan'da kaldığını kaydeder.

Şevket'in felsefi görüşü ve Hint üslubuna etkileri, bu dönemde şekillenmiştir. Şairin hayatı ile ilgili olarak su sonuca varmaktayız: Şair, 21 yaşına kadar Buhara'da kalmış, 21-40 yaşları arasında Meşhed'de yaşamış, bu kemal yaşından sonra da 74 yaşına kadar Herat ve İsfahan'da kalmıştır. Hazin Tezkiresine göre Şevket'in mezarı İsfahan'da, Ali b. Suheyl'in türbesindedir.

2.2. Edebi Şahsiyeti

Şevket, küçüklüğünden beri şiire büyük bir ilgi duymuştur. Henüz çocuk denecek yaşlarda Saib'in şiirlerini taklit ederek yeni şiirler yazar ve bunları

arkadaşlarına okurmuş. Döneminin ünlü şairlerinin şiirlerine nazireler yazmış, daha sonra bunları zayıf bulduğu için divanına almamıştır. Şair, Meşhed şehrinde 1058-1061 yılları arasında adeta kendisini gizlemiş, bu döneminde de 4 kaside kaleme almıştır. Şevket, Herat'a gidip vezir Sadettin'in sarayına intisap etmiş, oradaki şairlerle tanışmış, kısa zamanda da bu şairler tarafından kıskanılan biri olmuştur. Şevket, kaside ve gazellerinde methettiği vezirin teveccühünü kazanmış kısa zamanda nam salmıştır. Şair, Hazin tezkiresinde anlatıldığına göre sarayda bulunan şairlerden etkilenmemiş, dönemin Hint üslubuna mensup olan Saib ve Urfi gibi şarilerin şiirlerini okuyarak kendi kendini geliştirmiştir. Şair, Horasan'da gördüğü edebi terbiyenin tesirlerini Isfahan'da Hint ekolüne katkıda bulunarak göstermiştir.

Şairin son dönemlerinde yazdığı şiirlerinde ölüm teması göze çarpmaktadır. Bunun da en önemli sebebi olarak hayatının son devrinde yaşadığı sofiyane hayat ve tekke bağlılığı gösterilmektedir.

2.3. Dinî Akidesi

Şevketin şahsiyeti ve edebi kişiliği incelenirken göz önünde bulundurulması gereken önemli unsurlardan biri de Şevket'in dini akidesidir. Şairin, Horasandayken, İsna Aşeri olduğu tahmin edilmektedir. Bunu teyid eden önemli delillerden biri, onun on ikinci imama hitaben "Senin ümmetindenim" demesi ve on iki imamı medhetmesidir. Molla Murad'ın da şerhettiği kasidelerinde görüleceği gibi, on iki imamı ayrı ayrı methetmiş, on ikinci imamın zühurunu hasretle gözlemiş ve on iki imama bağlılığını beyan etmiştir.

Şevket'in İsna aşeri akidesine bağlılığını aktaran en önemli kaynaklardan biri Hazin tezkiresidir. Hazin, tezkiresinde sadece Şii şairlere, bunlar arasında Şevket'e de yer vermiştir. Bu da, onun Şii akidesine bağlı olduğunu göstermektedir.[19]

Molla Murad ise bu konuda farklı düşünmektedir. Şevket'in aslen isna aşeri itikadına bağlı olmadığını, Nakşibendî'lik esaslarının beytinde yer aldığını, dolayısıyla Şevket'in Nakşibendî olduğuna dair karineler olduğunu ileri sürmektedir. Bunu da şu beytin şerhiyle ifade etmektedir.

---

[19] Ali Milani, a.g.e. s.15

سر نزاده و نکاهی زدل و دیدهء من

اه در سینه و نظاده بمژکان رفتم

“Gönlümden bir ah ve gözümden nigâh yaş urmadı ve zâhir olmadı. Belki bu yolda ah-ı kalbimden zâhir olmayarak ve nigâh ve iltifât-ı derûn-ı müjgânde olarak gezdim. Ma’lûm ola ki tarîkat-ı ‘aliyye-i Nakşibendiyye ashâbı zikr-i kalbî ile meşgûl olduklarından zâhirde zikri terk ettikleri gibi ahı ve bükâyı vesâ’ir zâhirden olan ahvâl-i ‘âşıkânı, meselâ temzîk-i siyâb gibi ve zevkinden darb-ı kadem gibi terk etmişlerdir. Belki bu eşyâ-yı mezkûreyi gönülden ederler ki bir ferd bizim derviş olduğumuzu bilmesin ve ‘âşık-ı bî-çâreliğimizi anlamasın. (Hatta bu tarîkin meşâyihi postu ve hulefâsını posta iclâsını ve hilâfet vaktinde meşâyih da’vetini ve cem’iyyet yapmağı dahî terk etmişler. Şeyhi görür ki, filân mürîdi kemâle erdi, ona teslîke icâzet verir. Cenâb-ı Hazret-i Şâh-ı Nakşibend kuddise sırrahu dervîşleri Ya’kûb Çerhî kuddise sırahunun kemâlini ve irşâda kadrini müşâhede buyurdukda (*Kabûl tü kabûl-i menest*) buyurup irşâda ruhsat buyurmuşlardır ve hilâfet dahî bunun adıdır. (**Nâzım-ı mâhir dahî Buhârî olmağla meslek-i Nakşibendiyyeye sülûk etmişdir diye mesmû’um olmuşdur.** (Fî’l-vâki’ bu beyt-i ğarrâ’ları böyle olduğuna delâlet eder. (Ve yine bu beytin mesleki hâcegân-ı kirâmı beyân buyururlar. (Ve yine ma’lûm ola ki *nazzâre bi-müjgân-reftem* ile usûl-i tarik-ı Nakşibendiyye’den ma’dûd-ı nazar bırakdım mazmûnuna işâret buyurmuşlardır.”

2.4. Eserleri

Şevket’in bilinen en önemli eseri Farsça yazılmış Divan’ıdır. Birçok nüshası bulunan Şevket divanının şerh ve tercümeleri aşağıda verilmiştir:

1- Şeyh Muhammed Murad Kütüphanesi, No. 443

2- Halet Efendi, No. 715

3- Yahya Efendi, No. 2606

4- İstanbul Üniversitesitesi Kütüphanesi, F.Y. No. 9671

5- Bayezid Kütüphanesi, No.20691

3. MURÂD MOLLA (NAKŞİBENDÎ)

3.1. Hayatı[20]

Asıl adı Mehmed Murâd'dır. 23 Muharrem 1203'te (24 Ekim 1788) İstanbul'un Çarşamba semtinde dünyaya geldi. Aynı semtteki Murâd Molla Tekkesi şeyhi olan Ahıskalı Abdulhalim Efendi'nin oğludur.[21] Çalışmamıza konu olan eserde ve 'Hülasatü'ş-Şürûh' adlı eserinin mukaddimesinde yazar, kendi künyesini "*Es-Seyyid Eş-Şeyh Hâce Muhammed Murâdü'n-Nakşibendî İbnü's-Seyyidü'ş-Şeyh Hâce Abdülhalîmü'n-Nakşibendî afâ anhüma'l-afva'l-alâ*" şeklinde ifade etmektedir.

Murâd Mollâ Külliye'sinin banisi Rumeli Kazeskeri Damad-zâde Mehmed Murâd Mollâ ile aynı ismi taşıması onunla karıştırılmasına sebep olmuştur. Mehmed Murad Nakşibendî divanında Damad-zade Muhammed Murada yazmış olduğu manzumesinde kendisiyle nam-daş olduğunu ifade etmektedir.

Murâd Molla bir şeyh oğlu olarak dünyaya geldiği için, tasavvufi bir terbiye içinde büyümüştür. Babası Şeyh Hacı Abdulhalim Efendi bu tekkenin postnişinidir. Çarşamba'da Mehmed Himmet Efendi'nin mektebinde öğrenim hayatına başladığını, on yaşında hıfzını tamaladıktan sonra iki yıl Gebzeli Ahmet Efendi'nin mektebine devam ettiğini söyleyen Murâd Nakşibendî, on sekiz yaşına kadar çeşiti hocalardan özel dersler alarak kendini yetiştirdi. Daha sonra Hoca Neşet Efendiden mesnevi okuduğunu dile getirmektedir. Hoca Neşet Efendinin talebelerinden, Hoca Mehmed Efendi'nin derslerine devam etti. "Nakşibendî şeyhi Abdullah Kaşğari'nin halifesi Salih Arif Efendi'den Fars edebiyatının bazı kılasiklerini yine Hoca Neşet'in talebelerinden SüleymanVahyi Efendi'den Şevket-i Buhâri Divanı'nı ve Mevlanâ Celaleddin-i Rumi'nin Mesnevisi'ni okudu." Reisu'l-kurrâ Şeyh Coşkun (Coşğun) Efendi'den Kurân ve kırâat ilimleri tahsil etmeye başladı. Onun ölümünden sonra Reisu'l-kurrâ Abdullah Efendi'nin derslerine devam etti.

---

[20] M. Murad'ın hayatı ile ilgili bilgiler Davut Köse'nin Murad Nakşibendî ve Divanı adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

[21] Hüseyin Vassaf, Sefine Evliyâ, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Kitabevi yayınları İstanbul 2006 cilt.2 s.256

Babası Şeyh Hacı Abdülhalim Efendinin 1230/1815 tarihinde vefatı üzerine babasının yerine atanmıştır. Bu dönemde de tahsilini sürdürerek 1824 yılında Galatasarayı Kütüphane Hocası İmam-zade Mehmed Esad Efendiden dini ilimler, Benli-zade Ahmed Efendiden kıraat icazeti aldı."[22] "Hal Tercümesini yazdığı 1833 yılında tekkede Mesnevi, Şifa-i Şerif, Şevketi Buhârî ve Saib-i Tebrizî divanlarını ve diğer eserleri okuttuğunu, kıraat, aruz ve fıkıh dersleri verdiğini söyleyen Mehmed Murad, Hafız-ı Şirazinin divanını da okuttuğunu Divanında ifade etmektedir.

Mehmed Murad mesnevihan yetiştirip icazet vermenin yanında aynı zamanda kurra olup kuran hıfzı ve kıraatında da icazet veren âlim bir zattır. Ayrıca Feridüddin Attarın Pent-namesini okutup ona şerh yazmıştır.

Murad Nakşibendî,1844'de tekkenin yanında bir Daru'l-Mesnevî inşa ettirdi. Daru'l-Mesnevî, 18 Ocak 1845'te Sultan Abdulmecid'in katıldığı bir törenle açıldı.
19.yüzyılda Nakşibendî-Mevlevi yakınlaşmasını temsil eden önemli Nakşibendî şeyhlerinden ve dönemim ünlü Mesnevihanlarından olan Mehmed Murad Efendi tekke şeyhliğinin yanında, Sultan Ahmet Camii Cuma vaizliği görevini de uzun yıllar sürdürdü."[23]

Murâd Molla pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Özellikle öğrencileri arasında devlet ricalinden önemli kişiler de bulunmaktadır. Sultan Ahmed Camii Cuma vaizi olduğu için vükela ve vüzera şeyhin sohbetlerini dinler ve ona derin saygı gösterirlerdi. Şeyh efendi devlet erkânının orada olmasına aldırmadan söyleyeceklerini açık yüreklilikle ifade ederdi.[24] Ayrıca Osmanlı devlet ve fikir adamı Ahmet Cevdet Paşa Murâd Mollaya talebe olmuş, Farsça ve mesnevi okumuştur.[25] Cevdet Paşa, Murad Molla Tekkesinde her türlü ilmin okutulduğunu ve bu tekkenin bir darü'l-fünûna benzediğini söyler. Şeyh Murad Efendinin haftanın belli günlerinde Mesnevi, diğer günlerinde çeşitli ilimlere dair dersler okuttuğunu, her kesimden insanın tekkeye geldiğini, kendisinin de zaman zaman oraya gittiğini

[22] M.Hüdai Şentürk, "Murâd Nakşibendî", TDVA, C.31, s.189
[23] M.Hüdai Şentürk, "Murâd Nakşibendî", TDVA, C.31, s.189
[24] Fatma Aliye, Ahmed Cevdet Paşa ve Zamanı, Bedir yay. İstanbul 1995 s.34
[25] İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, MEB yay 1969 s.256

söylemiştir. Birçok müridi olan şeyhin, istidatlı yüksek bir kişi kendisine intisab etmek istediğinde, bu bizim işimiz değil, diyerek Kuşadalı İbrahim Efendiye gönderecek kadar da mütavazi bir zat olduğunu belirtmiştir.[26]

Murâd Molla 27 Şevval 1264'de (26 Eylül 1848) vefat etti. Tekkesinin haziresine defnedildi.[27]

3.2. Edebî Şahsiyeti

Hayatı hakkında gerek kaynaklarda ve gerekse de tezkirelerde yeteri kadar bilgi birikimine rastladığımız M. Murâd'ın, edebi şahsiyeti ve sanatı hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Kaynaklar, Murâd Molla'nın iki yönünü işaret etmektedir. Öncelikle ilmi kişiliği, ikincisi tasavvufi kimliği ve edebi kişiliğidir. Kaynaklar onun tasavvufi kimliğini ön plana çıkartmış, şiirlerinin edebi değeri üzerinde durmamıştır. Onun edebi kişiliğini anlamak için tasavvufi düşüncesini iyi bilmek gerekir.

M. Murâd'ın Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği, eserlerinde kullandığı dil ve üsluptan anlaşılmaktadır. Arapça ve Farşça kelime ve mazmunları yerinde kullanmakla kalmamış, aynı zamanda dilin kendine has gramer ve belağat kurallarını da yer yer aktarmıştır.

M.Murâd, şerh yaparken zaman zaman kendinden emin olarak doğru tespit yaptığına ve şerhin doğru çözümlendiğine inandığı görülür. Bunu da bir tevazu ifadesiyle eserinin en başında beyan eder.

> …yârân-ı bâ-safâya bir yâdigâr-ı rahmet-şiâr olmak üzere min gayr-ı haddin şerhine şürû' olundı. (3)

Onun eserlerinde yer verdiği bir başka özellik ayet ve hadislerden yararlanmış olmasıdır. Onun, açıklama ve yorumlamalarına kaynak olsun diye dinî terminolojiden faydalandığı görülür. Ele aldığı hadislerin bir kısmını ravileriyle birlikte verir. Bu da M. Murad'ın ilmi şahsiyetinin bir göstergesidir.

---

[26] M.Hüdai Şentürk, "Murâd Nakibendî", TDVA, C.31, s.189
[27] Bursalı Mehmet Tâhir, Osmanlı Müellifleri, C.l, Meral Yayınevi, İstanbul 1972, s.159

Fatma Aliye'nin "Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı" adlı eseri, Murat Molla'nın edebi kişiliğini bize daha net bir şekilde aktarmaktadır. Bu eserde Fatma Aliye, babası Ahmet Cevdet Paşa'nın bilinmeyen yönlerini, yakın çevresini, muhatab olduğu kişileri eserinde belirtmiştir. Bu şahsiyetler arasında M. Murâd da vardır. Fatma Aliye Hanım, M. Murâd ile ilgili şunları nakletmektedir:

"Zannederim ki Murat Molla Şeyhini görmediği halde bizim gibi dinleyerek öğrenmiş olanlar çok vardır. Lakin bilmeyenler de varsa anlatmış olalım. Pederim ve üstadım (Ahmet Cevdet Paşa) merhumdan Murâd Molla Şeyhine dair çok fıkralar işitmiş idim ki bazılarını burada zikredelim. Çarşamba Pazarındaki Murâd Molla Tekyesi bir daru'l-funun demek olup orada her nevi ulum u mearif tahsil olunurdu. Oraya bütün rical u kibar gider, her sene Ramazan-ı Şerifte bir akşam zat-ı şehane orada Murâd Molla Şeyhinin misafiri olarak iftar eylerdi. İstanbulun ulema ve udebası oraya devam eyledikten başka taşralardan hatta pek baid memalikten oraya tahsil ve istifade için gelirlerdi. Murâd Molla Tekyesi ve Şeyhi işte böyle aktar-ı cihana nam u şöhret şalmış idi. Şeyh Efendi sahib-i servet olduğu kadar da hayır-perver olduğundan parasını umur-ı hayriyyeye sarf eylerdi. Tekyesi civarında Darul-Mesneviyi kendisi inşa ettirmiştir. Murâd Molla Tekyesi post-nişini olan o zatın ismi Mehmed Murâd idi. Vükela ve rical kendisine hürmet eylerlerdi. Murâd Efendi kürsi-i vaaza çıkardı ki, onun vaazında ekseri vükelad a bulunurdu. Cümle indinde rağbet ve nufuzu olan şeyh, gayet açık sözlü idi. Bir gün camide vaaz ederken bütün heyet-i vükela mevcud olduğu halde şeyh Murâd, "Bir deli gavur vardır, bir de gavur delisi vardır. Deli gavur bizim bakkaldır. Francalanın bayatını, peynirin bozulmuşunu, hülesa her şeyin fenasını verir. Ben onu çağırırım, bir güzel tekdir ederim. Heman yola gelir. Bir müddet böyle gider. Yine işi bozunca yine tekdiri yiyip düzelir. Gavur delisi ise Evkaf Nazırıdır ki camilerin kandilleri yağı parasından çalar!'' demekle orada hazır bulunan Evkaf Nazırı ne tarafa gizlenip nasıl savuşabileceğinden mütehayyir, diğer vükela mahbut kalırlar. Şeyh Efendi hiddetlendiği zaman hiddeti pek şedid imiş. Pederimin (Ahmet Cevdet Paşa) Mesneviden icazeti Murâd Molla Şeyhindendir. Mesnevi dersi için devam eden pederim bir gün onun o hiddetine tesadüf eylemiş. Şeyhinden ders almaya gittiğinde

o kolları sıvalı olarak gelip “Görüyorsun ya halimi? Bugün aşçılık var! Hizmetkârlık var!’’ demiş. Meğer hiddetlenip tekyede ne kadar aşçı ve hizmetkâr varsa savmış.

Bir sabah Hazret-i Şeyh tekyeden çıkmış. Bir işe gitmek üzere Fatih Çarşısından geçiyormuş. Kibardan lakin cüheladan bir efendi şeyhin geçtiğini görünce heman önüne çıkıp kemal-i ihtiramla selamladıktan sonra bir müşkülünün hall-i ricasıyla, “ Hz Muhammed (s.a.v.) Hanefi mezhebinden mi idi yoksa Şafii mi, diye sormuş. Murâd Molla Şeyhi adamın kılığına kıyafetine bakıp onun hal-i cehline merhamet etmekle, orada bulunan meşhur, gayet temiz ve nazif helvacı dükkânına girmiş. Orada o adamı karşısına oturtarak mezahibin suret-i zuhurunu anlatıp Hazret-i Muhammed (s.a.v.) zamanında mezahibin bulunmadığını izah eylemiş. Uzun uzadıya tafsilat vermiş. En nihayet o adam ‘’ ha şimdi anladım! Ben Peygamberimiz Hz Muhammedi Şafii sanıyordum, meğer Hanefi imiş!...” demesiyle Murâd Molla Şeyhi birden bire dükkandan dışarı fırlayıp, eyvah benim zahmetime söylediğim o kadar sözlere yazık!..., diye o adama lakırdı anlatmak için zayi ettiği zamana teessüfler ederek yürümüş.

O zaman İstanbul’da meşhur iki Mesnevihan bulunup bunun biri Küçük Mustafa Paşada Mesnevi okutan Hoca Hüsameddin Efendi namında mübarek bir zat imiş. Diğeri Murâd Molla Tekyesi postnişini Murâd Efendidir. Murâd Efendi eyyam-ı muayenede Mesnevi okurdu. Eyyam-ı sairede sabahtan akşama kadar mütenevvi dersler verirdi. Kendisinin akdem-i şakirdanı olan Hafız Tevfik Efendi de orada hücre-nişin olup müracaat edenlere Farisi tedris eylerdi.

Hafız Seyyid Efendi sufiyye mesleğini inkârda mutaassıp olup hatta Kuşadalı İbrâhîm Efendi gibi meşayıh-ı sufiyyenin müridlerine telkin eylediği rabıta, şeyhin suretini zihine alarak ona teveccüh demek olduğundan bunun şirk-i celi olduğunu isbat için bir risale telif eyledi. Murat Molla Şeyhini Şii ve sapık diye zımmeylerdi. Murat Molla Şeyhi de onu kaba sofu ve zahid-i huşk diye kadh eylerdi. Şeyh kadir-şinas bir zat olduğundan Hoca Efendiye yine i’ânede kusur etmezmiş. Hafız Seyyid Efendi bir derse başlayacak olsa istiareye muhtac olduğu halde kitaplar alacak parası olmayıp fakirdi. Şeyh Murâd, Hafız Saide lazım olacak kitapları evvelce tedarik

ederek Hafız Tevfik Efendi vasıtasıyla ona gönderirdi. Sanki aleyhinde kullanmak için ona bir çok esliha verirdi!... Zehi! Ali zevat! Pederim merhum o zamanlardan bahs ederken demişti ki "Fatih semtinde, o vakit ulum ve mearife dair bahisler cereyen eylediği sırada, böyle zahir ve batın mücadeleleri dahi eksik değil idi. Şimdi ne o var, ne bu var! O zevatin cümlesi alem-i bahs-i cedeli terk eylediler. Hepsi yerlerini boş koyup gittiler! Keşke bir Murâd Molla Şeyhi ola idi de onu zemm edecek bir de Hafız Seyyid buluna idi!...''

Murâd Molla Şeyhi Sultan Ahmed Cami-i Şerifi vaizlerinden olup Cuma günleri vaaz onun sırası imiş. Mani-i zuhurunda ancak Hafız Tevfik Efendi bi'l-vükela gönderilmiş. Sonra Cevdet Efendi tedris zamanında, onun iktidarını görmekle kendisinin mani bulunduğu bazı Cuma günleri onun bi'l-vükela göndermek istemiş. Cevdet Efendi vaizlik kendi mesleği olmadığını ve sinninin buna müsait bulunmadığını söyleyerek her ne kadar affını rica etmiş ise de Şeyhi ikna mümkün olmamış. Şeyhin tedrisi para, pul olmadığından onu gücendirmek, tedrisinden mahrum kalmak demek idi. Cevdet Efendi bol kollu vaiz cübbesinden de hiç hoşlanmadığından gitmemek için ne dese kabil olamamış, Şeyh Efendi onun arkasına kendi cübbesini giydirdiği gibi vaaza yollarmış. Bazı Cumaları Murâd Molla Şeyhinin vaazını dinlemeye gelen, vükela, vüzera, rical, Murâd Molla Şeyhinin cübbesi içinde henüz yirmi iki yaşında bulunan Cevdet Efendinin vaazını dinlermiş. Murâd Molla Şeyhi inşa ettirdiği Darul-Mesnevi hitamı üzerine 1260 senesi Muharremin dokuzuncu günü küşşad eylediğinde, o gün teberrüken Sultan Abdulmecid Hazretleri teşrif buyurmuş. Murâd Molla şeyhi o gün huzur-i şahanede eski şakirdanına icazet verdiği gibi Cevdet Efendiye de Mesnevi-i Şerifden icazet vermiş ve Kaside-i Bürde ve Hizbul Bahr okumaya dahi mezun kılmış. Ondan sonra her sene Muharremin dokuzuncu günü Darul-Mesnevi de mersiye okunmak adet olmuş. Dokuzuncu güne tayin olunması ise her sene Muharremin onuncu günü Koca Mustafa Dergâhında mersiye okunmak adet olmak cihetle iki mersiye bir güne gelmemek içindir."[28]

[28] Fatma Aliye Hanım, Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı, İstanbul,1332 s.33-38

3.3. Eserleri

Mehmet Murâd Nakşibendî, Şevket-i Buhârî gazellerine yapmış olduğu şerhin dışında birçok konuda çeşitli eserler vücuda getirmiştir. Yazdığı eserlerin çoğu kendi ismini taşıyan kütüphanede mevcuttur. Eserleri şunlardır:

Pend-i Attar Şerhi: M. Murat, bu eserini Mâhazar olarak adlandırmıştır. Mezkur eser müellif hattı ile Süleymaniye kütüphanesinde mevcuttur. (mh. Arif kısmı. no. 260) Eser, Feridüddin Attar'ın Pendname adlı yapıtının şerhi olmasının yanında, bu metinde Murâd Nakşibendî kendi hayatı hakkında bilgiler de vermektedir.

Hülasatü'ş-Şüruh: Mesneviden yapmış olduğu derlemeleri içermektedir. Altı ciltlik mesnevi'-i şerif şerhi olarak geçmektedir. Pek kıymetli bir eserdir. Murat molla kütüphanesinde nüshası vardır."[29] Bu eserinin dîbâce bölümünde Murâd Molla, eseri yazmasının sebebini ve ne zaman yazdığı ile ilgili bilgiler vermektedir. Eserin dört nüshası mevcuttur.
İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 6309-6314
Süleymaniye Kütüphanesi Darülmesnevi no: 618 15 varak
Süleymaniye Kütüphanesi Darülmesnevi no: 208 272 varak
Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar no:165 272 varak

Kavaid-i Farisiyye: Birçok defa basılan bu eseri Mehmed Tevfik Efendi Şerh-i Kavaid-i Farisiyye adıyla şerh etmiştir.(İstanbul 1267,1285)

Vakayı'-nâme: Murâd Nakşibendî bu eserinde inşa ettirdiği Mesnevihanenin 1845 yılında yapılan açılış törenini anlatır. Ayrıca o yıl içinde İstanbul'da çeşitli olaylardan, mesela Galatada çıkan yangından, mubarek gün ve gecelerden, yapılan dini törenlerden, II. Mahmudun kızı Adile Sultanın nikâh merasiminden, bazı memurların tayin, azil ve vefatlarından bahseder. Tek nushası Ali Emiri Kütüphanesinde bulunan eser (nr.103) M. Hüdayi Şentürk tarafından yayınlanmıştır.

Divan: Baş tarafındaki dört na'ttan sonra Hz. Ali, Hz. Hatice, Hz. Fatıma, Hz, Hasan, Hz.Hüseyin (ayrıca Hz. Hüseyin hakkında iki mersiye) tarikat kurucuları,

---

[29] Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya, s. 257

büyük veliler ve mutasavvıflar hakkında yazılmış methiyelerden oluşan eser, Divan-ı Murâd Molla adıyla basılmıştır.[30]

Mesmuat: Bazı müridleri tarafından derlenen eser şeyhin sohbet ve vaazlarından nakiller içermektedir. Eserin bilinen tek nüshası İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi no: 113'te bulunmaktadır.

Mektubat: Arapça mektupları ihtiva eden risaleyi Mehmet İsmet adlı müridi derlemiştir. İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi no: 114'te bulunmaktadır.

Şerh-i Tuhfe-i Şahidi (Şâhidî el- müsemmâ bi-Müzeyyi'l-Hafâ): Mevlevi İbrahim Şahidi'nin lugatının şerhidir. Bu eser de basılmıştır.
Muzihü'l-Hafa Şerh Tuhfe-i Şahidi / Muhammed Murad b. Abdülhalim el-Buhari en-Nakşi Murad Molla. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1256. 129 s.

Muinu'l-Vaizin: Eserin nüshaları muhtelif kütüphanelerin farklı bölümlerinde bulunmaktadır. Bunlar;
Süleymaniye Kütüphanesi M. Arif —Molla Murad no:258 54 varak
Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdai Bölümü no: 514

Mefatihu'd-Düriyye Tercümesi: M. Murad'a ait olan bir başka eser Mefatihu'd-Düriyye tercümesidir. Eser hakında teferruatlı bilgi Terceme-i Mefatih-i Dürriyye / Muhammed Murad b. Abdülhalim el-Buhari en-Nakşî Murad Molla. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1251. 25 s. da bulunmaktadır.

Risâletü's- Sakaleyn: Bazı kaynaklarlar[31] bu eserin varlığından bahsetse de kütüphane kataloglarında bu esere ulaşılamamıştır.

Şerh-i Kasaid-i Mevlânâ Şevket: İncelememize esas teşkil eden bu eser tasavvufi bir eser olup, Şevket-i Buhârî'nin on iki imam ve tarikat büyüklerini methetmek üzere kaleme aldığı beyitlerin şerhinden ibarettir. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi, M. Arif - M. Murat 148'de bulunmaktadır. Eserin farklı nüshaları farklı kütüphanelerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birkaçı:

[30] Şentürk, İ.A, s. 189
[31] Hüseyin Vassaf, a.g.e., s.257& Bursalı Mehmet Tâhir, a.g.e., s.159

- Mehmed Murad Nakşbendi. cf. İstanbul Üniversitesi kütüphanesi Türkçe basmalar alfabe kataloğu, v. 2, p. 772. (Istanbul : s.n., 1296 i.e. 1879)
- Şerh-i kasaid-i Mevlanâ Şevket /Mehmed Murad, TBMM Kütüphanesi (73005152)
- Şerh-i kasaid-i Mevlânâ Şevket, University of Michigan Library Repository, 52209614

İKİNCİ BÖLÜM

“ŞERH-İ KASÂİD-İ MEVLÂNA ŞEVKET” ADLI ESERİN İNCELENMESİ

1. ESERİN KÜNYESİ

İncelediğimiz metnin tam adı Şeyh Mehmed Murâd el Nakşibendî’nin Şevket-i Buharî’nin Divânı’ndaki Kasidelerin Şerhi olan “Şerh-i Kasa’id-i Mevlanâ Şevket” dir. Eserin yazılış nedeni tam olarak verilmese de tasavvufu ve özellikle ehl-i beyt sevgisini yaymak amacıyla yazıldığı tahmin edilmektedir. Şarih, esere hamdele ve salvele ile başladıktan sonra Mevlanâ Şevket’in yüceliğinden ve fikirlerinin derinliğinden bahisle beyitleri şerh etmeye başlar. Mevlanâ Şevket’in kasidelerinin dili Farsçadır. Beyitlerin şerhinden, Molla Murad’ın Farsça’ya hâkimiyeti de anlaşılmaktadır.

Eserin elimizdeki nüshası Süleymaniye Kütüphânesi, M.ARİF-M.MURÂD Koleksiyonu 148 demirbaş numarasında mevcuttur. Eserin sonuna düşülen tarihlerde eserin 1291 H. yılında bitirildiği anlaşılmaktadır. Yine esere düşülen müstensih kaydında eserin “*Tab’ ve neşrinin şârih mûmâ-ileyhin mahdûmları Şeyh Mehmed ‘Ârif Efendi’ye ‘â’id*” olduğu görülmektedir. Elimizdeki eser matbu bir eser olup, 160 sayfadan oluşmaktadır.

2. SEBEB-İ TELİF

2.1. Şevket-i Buhârî Kasidelerinin Sebeb-i Telifi:

Molla Murad, şerhettiği kasidelerin, Şevket-i Buhârî’nin İmam Musa Kazıma olan muhabbetinden ve bu muhabbetin neticesi olarak kabr-i şeriflerini ziyaret edip oradan ayrıldıktan sonra meydana gelen derin tahassürden dolayı yazıldığını ifade eder. Bu kasidelerin yazılmasında, Şair Urfi’nin, on iki imam hakkında yazdığı kasidelerin de tesiri vardır. Şevket, Urfi’nin kasidelerine nazire yapmıştır. Şarih, bunu şu cümlelerle ifade eder:

> "…dâver-i dîvân-ı belâgat ve dilâver-i meydân-ı fesâhat Cenâb-ı Mevlânâ Şevket-i Buhârî aleyhi'r-rahmetü'l-Bârî hazretleri eyyâm-ı mes'adet-i peyâm seyâhatlarında kadve-i ehl-i siyâdet tuhbe-i şâh-ı velâyet rehber-i nehc-i hidâyet kutb-ı eflâk-i hüdâ-zübde-i (3) âl-i abâ Hazret-i İmâm Mûsâ Er-Ridâ radiya anhü'l-meliki'l-a'lâ efendimizin hâk-bûs-ı türbet-i münevveri ve ziyâret-i meşhed-i mutahharîleri şerefiyle kâm-yâb olduklarında hûşe-i pervîn ve mânend-i dürr-i semîn keşîde-i silk-i sihr-i mübîn eyledikleri kasîde-i nadîdelerini ve yine ol meşhed-i mübârekeden hîn-i vedâ'ında Cenâb-ı Urfî'nin kasîde-i belâğat-ı ferîdelerine nazîrelerini ve yine e'âzım-ı hânedân-ı cân-bahşâ ve efâhim-i evlâd-ı pür-vefâ Eimme-i İsnâ Aşer aleyhim ridvânün men hüve hâlikü'l-hayri ve'ş-şerri efendilerimizin medh u sitâyişini câmi' kasîde-i belîgalarını …"

2.2. "Şerh-i Kasaid-i Mevlanâ Şevket" Adlı Eserin Sebeb-i Telifi:

Şeyh Mehmed Murad Nakşibendî (1788-1848) yılları arasında yaşamış, Nakşibendî Tarikatına bağlı bir şeyhtir. Dönemin önde gelen tasavvuf âlimlerinden biridir. Nakşî ve Mevlevi tarikatlarının yakınlaşmasını sağlamış ve İstanbul Çarşamba Semtinde bir Mesnevihane yaptırmıştır. Dönemin ünlü mesnevihanlarından biridir. Molla Muradın ilmi hayatı incelendiğinde, henüz talebeyken Şevket-i Buhârî kasidelerini okuduğu, daha sonra da bunu öğrencilerine okuttuğu anlaşılmaktadır. "Hal Tercümesini yazdığı 1833 yılında tekkede Mesnevi, Şifa-i Şerif, Şevketi Buhârî, Saib-i Tebrizî ve Hafız-ı Şirazinin divanlarını ve diğer eserleri okuttuğunu, kıraat, aruz ve fıkıh dersleri verdiğini Divanında ifade etmektedir.

Dolayısıyla, sebk-i hindi akımının da tesiriyle yazılmış Şevket-i Buhârî kasidelerinden çok etkilendiği ve Mevlanâ Şevkete karşı derin bir sevgi taşıdığı gözlemlenmektedir. Şüphesiz, bu sevginin temelinde, Şevketi Buhari'nin tasavvufi kişiliğinin de tesiri büyüktür. Murad, haddini aşkın olduğunu söylediği bu çalışmasını "*yârân-ı bâ-safâya bir yâdigâr-ı rahmet-şiâr olmak üzere min gayr-ı haddin şerhine şürû' olundı*" şeklinde ifade eder. Üzerinde önemle durulması gereken konulardan biri, Nakşibendî olduğu bilinen Molla Murad'ın, Şia fikriyatında öne çıkan on iki imam anlayışına kuvvetle sahip çıkmış olması ve Şevket-i Buhârî'nin ehl-i beyt ile ilgili mülahazalarını, Kuran ve Hadislerden de deliller sunarak ıspatlama gayretidir.

3. ESERİN BÖLÜMLERİ

Eser, kesin bir biçimde ana başlıklar altında bölünmemiş olsa da, eseri incelediğimizde şu tertiple karşılaşmaktayız.

3.1. Giriş:

Bu bölümde şarih, esere hamdele ve salvele ile başladıktan sonra eseri niçin kaleme aldığını, Peygamber efendimizin beyan ile ilgili hadisiyle birlikte ashabına ve ehl-i beyte verdiği ehemmiyeti, Şevket-i Buharî'nin yüceliğini ve kasidelerinin derin anlamlar içerdiğini, bir tevazu göstergesi olarak da bu eseri şerhetmenin, şarihin gücünün üstünde bir iş olduğunu ve en sonunda da kendi ünvanını üçüncü tekil şahıs anlatımıyla vermektedir. Bu bölüm, kasidelerin ilk beytinin başladığı 3. Sayfanın ortalarına kadar devam eder.

3.2. Birinci Kaside:

Bu bölüm, Şevket-i Buharî'nin Allah'a olan aşkını anlattığı "*Ez Bes ki…*" diye başlayan kasidenin ilk beytiyle başlar. 89. Sayfadaki ikinci kasidenin başlamasıyla biter. Şevket'in 111 beyitten oluşan kasidesinin şerhi, Ehl-i Beyt'in faziletlerini, On iki İmamı ve Şevket-i Buharî'nin bu imamlara bağlılığını konu edinmiştir. "(İşbu kasîde-i mübâreke bu beyt ile tamam olmuştur ve 'aded-i ebyâtı yüz on birdir.(89)" kaydıyla bitirilmiştir.

3.3. İkinci Kaside:

89. Sayfadaki "(*El-kasîdetü's-sâniye eydan El-İmâm 'Alî Er-Rızâ Radiyallahu 'Anh.*)" kaydıyla başlar, 120. Sayfadaki "*İşbu kasîde-i mübâreke dahi bu beyt ile tamam oldu.* '*Aded-i ebyâtı altmış altıdır ve lafza-i celâlenin 'aded-i şerîfine muvâfıkdır.*" kaydıyla biter.

3.3. Üçüncü Kaside:

"El kasîdetü's-sâliseti'l-mübâreke fî medhi'l-imâm 'Alî E'l-Rızâ bin Mûsâ E'l-Kazım bin Ca'ferü's-Sâdık Rıdvânullahi Te'âlâ 'aleyhim ecma'în eydan neffa'anallahu bi zikrihi." kaydıyla 120. sayfada başlar, 156. sayfadaki dua ile biter.

İmam Ali Rıza'nın medhedildiği 90 beyittin şerhinden müteşekkildir. Bu kaside aynı zamanda bir bahariyedir.

3.4. Şerh Hakkında Yazılan Manzumeler:

Bu bölümde, Hoca Rafet Efendi'nin 5 beyitten oluşan manzumesi, Küfvâ tekyesi şeyhi 'Alî E'l-Vasfî Efendi'nin 5 beyitten oluşan manzumesi, 'Ömer Lütfî Efendi'nin tarih düşmek maksadıyla kaleme aldığı 27 beyitten oluşan manzumesi, Mustafâ Mahfî Efendi'nin, eserin bitirildiğine dair kaleme aldığı 7 beyitten oluşan manzumesi yer almaktadır.

4. ESERİN ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

4.1. Şekil, Dil Ve Üslup:

Molla Murâd, eserini mensur olarak ele almıştır. Ancak, Şevket-i Buhârî Kasideleri ile bu kasidelerin şerhinde yararlanılan bazı beyitlerle bu şerhe tarih düşmek, şerhi övmek amacıyla özellikle kitabın son kısmına konan beyitlerde şu aruz bahirleri kullanılmıştır;

Mevlanâ Şevket-i Buhârî'nin Kasidelerinin aruz bahri:
Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün

Rafet Efendi'nin 5 adet beytinin aruz bahri:
Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Küfvâ tekyesi şeyhi 'Alî E'l-Vasfî Efendi'nin 5 adet beytinin aruz bahri:
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

'Ömer Lütfî Efendi'nin tarih düşmek maksadıyla kaleme aldığı 27 adet beytinin aruz bahri:
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Mustafâ Mahfî Efendi'nin, eserin bitirildiğine dair kaleme aldığı 7 adet beytinin aruz bahri:
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Murâd Molla'nın şerhe esas teşkil eden Şevket-i Buhârî gazellerinin konusu tasavvuftur. On iki imama ve o Hz. Ali soyundan gelen büyüklere duyulan saygı ve hürmet, şerhin temasını oluşturmaktadır. Şarih bu temayı işlerken dil ve üslup olarak yer yer çok sade bir dil kullanmıştır. Bu sade kullanım daha çok menkıbelerde karşımıza çıkmaktadır.

> "Menkûldür ki Mûsâ 'aleyhisselâmın zamânında nezd-i Hüdâda gâyet makbûl bir meczûp vâr idi. Bir gün geçerken ana Mûsâ 'aleyhisselâm âşinâlık edince meczûb kemâliyle münfa'il oldugundan Hazret-i Mûsâya aslâ iltifât etmedi. Bu hâli Cebel-i Tûrda esnâ'-i mükâlemede bast buyurunca Cenâb-ı Kibriyâ buyurdu ki, bize münfa'il olduğundan sana dahî iltifat etmemişdür. Yine Mûsâ 'aleyhis(7)selâm su'âl buyurdu ki, bâ'is-i infi'âli nedir? Allahu Te'âlâ buyurdu ki, bana cehennemi aradan kaldır diye teklîf eder. Musâ'ade görmediginden infi'âl eyledi. Yine Hazret-i Mûsâ 'aleyhisselâm su'al eyledi ki, bunun sebeb-i kerâmeti nedir, ulûhiyetinde nedendir? Cenâb-ı Hak buyurdu ki, benden gayrı bir kimesneyi bilmez, ancak beni bilir. Bu cihetden 'indimde gâyet makbûldur. Ve yine menkûldur ki Hazret-i Veys-i Karnî Hazret-i 'Ömer'e buyurmuşlar ki, ya 'Ömer, Allahı bilir misin? Cevâbında, ne'am, buyurunca Hazret-i Veys dahî buyurmuşlar ki, sakınup andan gayrı kimesneyi bilme."

Murad Molla, Farsça ve Arapça'yı çok iyi kullanan bir âlimdir. Bu kullanım söz konusu şerhte de kendini göstermektedir. Şarih, yer yer ayet ve hadislerden de telmihte bulunarak bu ustalığını şerhinde başarıyla sergilemiştir. Murat Molla dili sadece ustalıkla kullanmakta kalmamış, aynı zamanda bu anlatımın daha iyi anlaşılması için de belagat ve gramer kurallarını vermiştir. Aşağıdaki alıntı buna bir örnektir.

> "Benim dağ-ı 'aşkıma vatanımın şehrinin iftirâkı misk sürmüşdür. Ya'nî azdırmışdır. Zîrâ miskin hâssası yarayı azdırmakdır. Sevâd, şehr ma'nâsınadır. Hatta şehr-i 'azîme, sevâd-ı a'zam ta'bîr olunur. Ve izâfeti dahî beyâniyedür. Ve muzâf mukadderdür. Takdîr-i 'ibâre, dağ-ı mürâfakat sevâd-ı vatan demek olur. Yahud

> sevâd, hayal ma'nâsınadır. Bu sûretde izâfet, izâfet-i ma'neviyye bi-ma'ne'l-lâm olup muzâf takdîrine hâcet-i mes etmeyerek, ma'nâsı bu olur ki, benim dağıma vatanımı tahayyül misk sürmüşdür. Yârab bir kimesne bu dağa mübtelâ olmasın ve bir 'âşık böyle dağ-ı 'aşk görmesin. Zirâ zahmet çeker ve herkes benim gibi sabra zafer-yâb (8) olamaz. Dağ lafzına ve misk lafzına sevâd-ı lafzî münâsip olmağla vatana muzâf eyledi."

4.2. Edebi Sanatlar

Molla Murad, eserin şerhinde, kasidelerde başvurulan edebi sanatları izah etmiş, yer yer örneklendirme yapmıştır. Molla Murad'ın eserinde bahsettiği edebi eserler şunlardır:

Telmih: Söz sırasında, herkesçe bilinen bir olayı geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca… İşaret etmeye, onu anımsatmaya telmih denir. Çağrışıma dayanan bu sanatda anımsatılan şey uzun uzadıya açıklanmayıp bir iki sözcükle ifade edilir. Telmihte, anlatılan duygu ile işaret edilen olay arasında gizli bir benzetme söz konusudur. Eserde birçok yerde telmih geçmektedir.

> Bâb-ı şerîfleri dahî iki kef-i du'âya teşbîh, kapunun anları reddine telmîh ve iş'âr içindir. (Zîrâ insân eliyle bir şey' red eder ve yine eliyle da'vet eder. Bu iki sıfat elin hâlidür. Bu cihetle kapuları kef-i du'âya teşbîh (23) lâzım geldi.

Teşbih: Anlatımı güçlendirmek amacıyla, aralarında ortak nitelik bulunan iki varlık ya da kavramdan, ortak nitelik yönünden güçlü olandan zayıf olana aktarma yapılmasıdır.

> İşbu beytde sükûtu mühre teşbîh etmişdir. (Ve müşebbehün bihi müşebbehe muzâf itmekle izâfeti beyâniyye olur.(14)

Cinâs: Ses bakımından (okunuş ve yazılışları) aynı veya birbirine çok yakın; fakat anlamları ayrı olan kelimelerin bir arada kullanılmasına cinas denir. Genellikle cinaslı kafiye olarak kullanılır. Sesteş kelimeler cinas için en uygun olanlardır.

> "O İmâm Ca'fer-i Sâdık hidâyet sabâhının şafağıdır. … (Bu beytde Şafak zikri sabaha cinâs ve cem'iyyet olsun içindir.(63)"

> "Nisâr eylediği altûnu büyüklükde kalkâna teşbîh eyledi ve o altûn hâleden olmağla hâle dahî sipere benzer. Bu cihetden bir başka letâfet ve cinâs dahî hâsıl olur ve sad, kesretden kinâyedir.(138)"

Kinâye; Bir sözü aynı zamanda hem gerçek hem de mecazi anlamıyla kullanma sanatıdır. Sözün açık söylenmesinin hoş olmadığı durumlarda alay, şaka, sitem amacıyla kullanılır. Bu kullanışta sözün geçek anlamından bir sonuç çıksa da geçerli olan mecazi anlamıdır. Türkçe deyimlerin çoğu mecazi anlamlarıyla kullanıldığı için kinayedir. Kinayede sözün başka bir anlama gelmesi olasılığı yoksa bu türe "kinaye-i karibe" (yakın kinaye) denir. Eğer sözün anlamı gizleniyorsa kinaye "kinaye-i baide" uzak kinaye) olarak adlandırılır. Nitelenen tek özelliği belirten kinayeye "kinaye-i müfrede" (tek kinaye), birkaç özelliği birden belirten kinayeye de "kinaye-i mürekkebe" (birleşik kinaye) adı verilir.

> "Hatta ehl-i beyân mütereddid olan kimesneyi kademini basıp yine geriye alan adama teşbîh ederek kinâye tarîkiyle (*İnnî erâke tükaddimu raculan ve tu'ahhiru uhrâ*[32]) 'ibâresinden tereddüd sâhibisin demeği murâd eylemişlerdür.(8)"
>
> "Dünyâdan gitmek ve halâs olmaktan murâd eşğâl-i cihânı terkden kinâyedir.(104)
>
> Mevc-i havâdan murâd rüzgârdır ve mevzûn olması havânın cevdetinden ve latîf isminden kinâyedir.(104)"
>
> "Nâzım kuddise sırrahu kendilerini mısra'-ı bercesteye teşbîh buyurdular ve a'lâ mısra'ın dîvândan gitmesi hakîki olmayub belki herkesin ezber okumasından ve mecmû'alarına yazmasından kinâye olur.(105)"
>
> *"Yek-rengî,* yâ'-i masdariyye ile muhlislik dimekden kinâyedir. Zîrâ mürâ'îlikte iki renklilik vardır; birisi zâhirînin rengi ve birisi bâtınînin rengidir.(115)"
>
> "Goncanın handân (123) olması küşâdından kinâyedir."
>
> "Ateşin yâkût pâ olması letâfetinden kinâye olur.(124)"
>
> "Bu cihetden bir başka letâfet ve cinâs dahî hâsıl olur ve sad, kesretden kinâyedir.(138)"
>
> "Takrîrin ağızda büyümesi medh u senânın muhabbet sebebiyle uzamasından kinâyedir.(145)"

Tenâsüp: Divan edebiyatında anlamları arasında bağlantı bulunan sözcüklerin aynı ifadede kullanılmasıyla yapılan edebi sanattır.

---

32 Seni, bir ayağını ileri, diğerini geri atar halde görüyorum. (Arapça vecize)

"(Ve göz dahi ziyâsı sebebiyle şem'dâna şebîhdür. (İşbu beytin elfâzı meyânında küllî tenâsüb vardır evvelâ pervâneye şem'dân lafzı münâsiptür. Zîrâ pervâne şem'in 'âşıkıdır. (Ve şem' dahî şem'dâna nisbet olunur. **(20)"**

"Ve yine Safâ lafzının harîme ve ravzaya münâsebeti vardır. (Zîrâ Safâ Merve mukâbelesinde olan cebelin ismidir. Bu cihetden harîme ve ravzaya ve kıbleye münâsip durur. (Ravza zikri dahî harîm lafzına münâsiptir. Zîrâ ravza (Hazret-i Muhammed Mustafa Sallallahu 'Aleyhi Vesellem) hazretlerinin kabr-i şerîfine 'ilm gibi olmışdür. *(20)"*

Mecâz-ı Mürsel: Bir sözün benzetme amacı güdülmeksizin başka bir söz yerine kullanılmasıdır. Ad Aktarması, Düz değişmece ya da metonomi diye de adlandırılır.

"(Zikr-i cüz' ve irâde-i gül tarîkıyle ikisi dahi mecâz-ı mürseldir. Zîrâ şâmın vaz'ı ahşâm (akşâm) vaktine ve sabâhın vaz'ı sabâh vaktinedir.(127)"

Leff u Neşr: Genellikle bir beyit içinde, birinci dizede birkaç şeyi anlattıktan sonra, ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşıtlıkları belirtmeye leff ü neşr denir. Bu sanat düzyazıda da görülebilir. Teşbih ve istiare ile yakından ilgili olanbu sanat, ilk dizede söylenenlerin ikinci dizede düzenli ya da düzensiz açıklanışına göre ikiye ayrılır. Bunlar "leff ü neşr-i müretteb"(düzenli, simetrik) ve "leff ü neşr-i müşevveş" (düzensiz, karışık) denir.

"Rüzgâr o vâdînin sebzesi üzerine ayak koymaz ve o vâdîden rüzgâr edebinden için esmez ve dahî o gülşenin gülüne şûh-ı çeşm olan âb şebnem-i dilber olarak vâki' olmaz. (İş bu beytin mısrâ'-ı evveli beyt-i sâbıkın mısrâ'-ı evveline nâzırdır. (Ve yine bu beytin mısrâ'-ı sânîsi beyt-i evvelin mısrâ'-ı sânîsine nâzırdır. (Hâsılı leff u neşr müretteb olarak buyururlar ki bir vâdîye ki senin hayân edeb-i rengini dökdü. O vâdînin nebâtâtının üstüne te'eddüb edip rüzgâr esmez ve o vâdînin nebâtâtı terbiyyede rüzgâra muhtâc (değildir ve yine bir gülşen ki onun gülüsünden hayâ aldı. Şebnem ondan hayâ edip bahâdır olarak o gülün üzerine vâki' olmaz."

5. ESERİN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

5.1. Eserde Geçen Ayetler

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَايتَاءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ

"Nice erler ki, ne ticaret, ne de alışveriş kendilerini Allah'ı anmakdan, namaz kılmakdan ve zekât vermekden alıkoymaz; onlar, kalplerin ve gözlerin kıvranacağı günden korkarlar." [33]

(ولا رطب ولا يابس الا فى كتاب مبين)

"Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."[34]

Murad Molla, eserinde İmam Rıza Hazretlerine uyulması gerektiğini, zira ilmin ve sıdkın merdiveninin O olduğunu, kendisinde ilim adına bir mevhibe var olduğunu, yücelik adına ne gerekiyorsa ona verildiğini beyan etmek üzere mezkûr ayetten telmihte bulunmuştur. Nasıl ki Kur'anda yaş-kuru her şey bulunabiliyorsa, aynı şekilde İmam Rıza'da da derin bir ilim olduğu vurgulanmıştır.

ولا تقولوالمن يقتل فى سبيل الله اموات بل احياء لكن لا تشعرون

"Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz."[35]

انما يريد الله ليزهب عنكم الرجس اهل البيت و يطهركم تطهيرا

"Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."[36]

وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانى وَالْقُرْاٰنَ الْعَظيمَ

"Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve büyük Kur'an'ı verdik."[37]

وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِه دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ

---

[33] Nûr Suresi 37
[34] En'âm Suresi 59
[35] Bakara Suresi 154
[36] Ahzâb Suresi 33
[37] Hicr Suresi 87

“Daha önce Nûh’u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud’u, Süleyman’ı…”[38]

کی تقر عينها ولا تحزن ولتعلم ان و عد الله حق ولكن اكثرهم لا يعلمون

“Böylece biz, anasının gözü aydın olsun ve üzülmesin, Allah’ın va’dinin hak olduğunu bilsin diye onu anasına geri döndürdük. Fakat onların pek çoğu bunu bilmezler.”[39]

اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا

“(Yedirdikleri kimselere şöyle derler:) Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür beklemiyoruz.”[40]

يَا قَوْمِ لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلاَ تَعْقِلُونَ

“Ey kavmim! Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, ancak beni yaratana âittir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”[41]

و الصبح اذا تنفس

“Andolsun, aydınlandığı zaman sabaha ki,…”[42]

و اسئلو الله من فضله

“Allahdan, Onun lutf-i inayetinden isteyin.”[43]

اد عونی استجب لکم

“Bana dua edin, duânıza cevap vereyim.”[44]

اجيب دعوة الداع اذا دعان

“Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm.”[45]

---

38 En'âm Suresi 84
39 Kasas Suresi 13
40 İnsân Suresi 9
41 Hûd Suresi 51
42 Tekvîr Suresi 18
43 Nisa Suresi 32
44 Mü'min Suresi 60
45 Bakara Suresi 186

وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَديرٌ

"Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin."[46]

5.2. Eserde Geçen Hadisler:

İslami ilimlerin, Kur'andan sonra ikinci kaynağı olan hadisler, aynı zamanda tasavvufun da önemli kaynaklarından biridir. Hadislerin Hz. Peygamber'e atfedilmesinde eskiden beri büyük hassasiyet gösterilmiştir. Öyle ki, Hz. Peygamberin, "Benim üzerime yalan söyleyen kişi ateşteki yerini hazırlasın." tedibibine sımsıkı bağlılıklarını gösteren muhaddisler, hadis rivayeti konusunda kılı kırk yarmışlar, büyük titizlik göstermişlerdir. Bütün bu hassasiyete rağmen zamanla Müslümanlar arasında zühur eden fitneler ve nifak şebekesinin de yardımıyla Allah Rasulune ait olmadığı halde, adeta onun sözleriymiş gibi hadis rivayetinde bulunan "*kezzab*"ların türemesine zemin hazırlanmıştır.

Hadisler, Hz. Peygamberin sözleri, fiilleri ve yaşama tarzını yansıtması itibariyle, mutasavvıfların başvurduğu etkili ve önemli bir kaynaktır. İlk dönem mutasavvıfların aynı zamanda muhaddis olmaları da hadise ayrı bir ehemmiyet verilmesine vesile olmuştur. Ancak tasavvuf erbabı olan bu zatların hadislere muhaddisler kadar titizlik gösterememeleri neticesinde hadis ıstılahatına göre mevzu sayılan bazı hadisler irşad ve tebliğde esas kabul edilir olmuştur. Sufilerin anlayış ve düşüncelerinin temel taşı sayılan hadisler de, ravilerine ve nakil esaslarına bakılmaksızın, sadece işari manalarıyla dilden dile aktarılmıştır.

Molla Murad'ın tasavvufi yönü ile birlikte ilmi kişiliği de göz önünde bulundurulduğunda, şerhe mesned olabilecek hadislerin özenle seçildiği ve ravileriyle birlikte yer yer hadis kaynağının da dikkatlere arz edildiği müşahede edilmektedir. Molla Murad, Ehl-i Beytin yüceliğini ve sözkonusu *neseb-i 'al-i Rasulun* insanlık semasının yıldızları olduğunu yine Hz. Peygamberin engin beyanlarıyla nakletmektedir. Ele alınan hadisler, ilim, Sahabenin yüceliği, Kalp

[46] Âli Imrân Suresi 26

hayatı, Hz. Ali'nin yüceliği, Hz. Fatıma'nın yüceliği, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in yüceliği ve diğer ana başlıklar altında incelenmiş, hadislerin kaynakları verilmeye çalışılmıştır. *

5.2.1. Hadîs-i Kudsî:

كنت كنزا مخفئيا فاحببت ان اعرف الخلق لاجلى

Gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim ve mahlûkâtı yarattım.[47]

5.2.2. Şiir ve Beyan ile İlgili Hadis-i Şerif:

إن من البيان لسحرًا وإن من الشعر حكمًا"

"Şüphesiz ki beyanda sihir, şiirde ise hikmet vardır." [48]

5.2.3. Sahabe ile İlgili Hadis-i Şerif:

أصحابي كالنجومِ ، فبأيِّهم اقتديتم اهتديتم

"Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz." [49]

5.2.4. Kalp Hayatı ile İlgili Hadisler:

انا عند القلوب المنكسرة

"Ben, kalbi kırıklarla beraberim." [50]

---

* Hadis-i şeriflerin muhtelif kaynaklarda değişik lafızlarda mervi olduğuna bakarak hadisleri metnimizde geçtiği şekilde aynen yazarak altına tercümelerini ve dipnotta kaynaklarını vermeye çalıştık.

[47] İbn-i Teymiyye, Zerkeşî, Hâfız İbn-i hacer ve Suyûtî mevzû olduğunu, zayıf da olsa bir senedinin bulunmadığını, N. Albânî de asılsız olduğunu söylemektedir.

[48] Cem'ü'l-Cevami', Cilt 1, Sh. 8034, Hadis No: 1821 Hadis, Ahmed ve Ebu Davud'da geçmektedir.

[49] İbn-i Neccâr Ebu Hüreyre'den, Beyhaki ve Hakim ise İbn-i Ömerden Rivayet etmişlerdir. N. Albani, bazı ravilerinden dolayı zayıf kabul etmiştir. Cami'ü'l-Usul Fi-Ehadisi'r-Rasul, Cilt 8, Sh. 556, Hadis No: 6369, Darimi, Beyhaki, İbni Adiy, Münavi

إن الله يحب كل قلب حزين

"Şüphesiz ki Allah, her hüzünlü kalbi sever." [51]

فاليدحكوا قليلا واليبكوا كثيرا

"Az gülünüz, çok ağlayınız."

لو كان لابن آدم واديان من ذهب لابتغى لهما ثالثا و لا يملأ جوف ابن آدم إلا التراب

"Âdemoğlunun iki vadi dolusu altını olsaydı, üçüncü vadiyi de isterdi. Âdemoğlunun gözünü ancak toprak doyurur."[52]

لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ ، وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ

"Asıl zenginlik malda değil; gönülde olur." [53]

5.2.5. İlim ile İlgili Hadis-i Şerifler:

اطلبوا العلم ولو بالصين

İlim, Çinde de olsa onu talep ediniz. [54]

5.2.6. Mü'minin ölümü ile ilgili Hadis-i Şerifler:

المؤمنون لا يموتون بل ينتقلون من دار الفناء الى دار البقاء

"Müminler ölmezler. Belki, dar-ı dünyadan dar-ı ahrete intikal ederler."[55]

---

50 "*Ben, benim için kalbi kırılanlarla beraberim.*" Mealinde Peygamber (A.S.)'a ulaşmamış bir rivâyet vardır. (El-Acluni, 1997: C.I, s. 184, n.614.)

51 Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 8, Sh. 251, Hadis No: 7240

52 Tirmizi, cilt 8, sh.329, Hadis no: 2259

53 Tirmizi, Cilt 8, Sh. 377, Hadis no: 2295

54 Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 5, Sh. 2, Hadis No: 3626

55 Evliya ve enbiyanın ölmediğine, lakin onların dar-ı fenadan dar-ı bekaya intikal ettiklerine dair muhtelif kaynaklarda rivayetler bulunmaktadır.

5.2.7. Hz. Ali (r.a.) ile ilgili Hadis-i Şerifler:

Hz. Peygamberin en çok değer verdiği insanlardan biri şüphesiz ki Hz. Ali'dir. Müslim ve Tirmizi'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Rasûlullah (sav) Hayber günü buyurdular ki: "Yarın sancağı öyle bir kimseye vereceğim ki, O, Allah'ı ve Rasûlunu sever, Allah ve Rasûlu de onu sever." Ravi devamla der ki: "Bu söz üzerine (Beni mi seçer ümidiyle, Rasûlullah (sav)'a görünmek için) boyunlarını uzattılar. Ama o: "Bana Ali (r.a.)'yı çağırın!" buyurdular. Ali getirildi ama gözlerinden rahatsız idi. Hemen gözlerine tükürdü ve sancağı ona verdi. Allah Teala Hazretleri onun eliyle fethi müyesser kıldı." Ravi devamla der ki: Şu ayet indiği zaman "Gelin, oğullarınızı ve oğullarımızı çağıralım..."[56] Rasûlullah (s.a.v.) hemen Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i (r.a.) çağırdı ve: "Allahım, bunlar benim ailemdir" buyurdu.[57] Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile ilgili değişik kaynaklarda yüzlerce hadis yer almaktadır. Bunların bir kısmı sahih hadis kitaplarına girmiş, bir kısmı ise mevzu hadis olarak değerlendirilmiştir. Molla Murad, eserinin 47-52 sayfalarında, Hz. Ali'nin yüceliğini anlatmak amacıyla bazı hadisler almıştır. Bu hadislerin anlamları ve kaynakları şu şekildedir:

لا فتى الا علي لا سيف الا ذو الفقار

"Ali gibi delikanlı; Zülfikar gibi kılıç yoktur."[58]

ذكر على عبادة

"Ali'yi anmak ibadettir."[59]

النظر الى على عبادة

"Ali'ye bakmak ibadettir."[60]

علي بن أبي طالب مولى من كنت مولاه

"Ben kimin dostu isem Ali'de onun dostudur."[61]

[56] Al-i İmran 61
[57] Müslim, Fezailu'l-Ashab 32, (2404); Tirmizi, Menakıb, (3726)
[58] Sünen-i İbn-i Mace, Cilt 1, Sh. 251, Hadis No: 3513
[59] Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 13, Sh. 40, Hadis No: 12504
[60] Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 22, Sh. 309, Hadis No: 24965

على منى بمنزلة رأسى من بدنى

“Başımın bedenimdeki yeri ne ise, Ali de onun gibi bendendir.” [62]

على أخى فى الدنيا والآخرة (الطبرانى عن ابن عمر)

“Ali, dünyada ve ahirette benim kardeşimdir.”[63]

Rasûlullah (s.a.v.) Ashabını birbirine kardeş yapmıştı. Hz. Ali (r.a.) yanına geldi ve: "Ashabınızı birbiriyle kardeş yaptınız, ama beni kimseyle kardeş yapmadınız!" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Sen dünyada da ahirette de benim kardeşimsin" buyurdular.

من سب عليًّا فقد سبني

“Kim Ali’ye söverse, bana sövmüş olur.”[64]

من أحب عليا فقد أحبني و من أبغض عليا فقد أبغضني

“Kim Ali’yi severse beni sevmiştir. Kim Ali’ye buğz ederse bana buğz etmiştir.” [65]

من اذى عليا فقد اذانى

“Her kim Ali’ye eziyet ederse bana eziyet etmiş olur.” [66]

من مات و فى قلبه بغض على بن ابى طالب فليمت يهوديا او نصرانيا

“Kim Ali bin Ebi Talip’e buğz eder ve bu hal ile ölürse, ister Yahudi olarak isterse Hıristiyan olarak ölsün.” [67]

---

[61] İsnadı sahihtir. Senedinin ricali güvenilir ravilerden oluşmuştur. Bunu aynı senedle el-Bezzar (III, 188) rivayet etmiştir. Ayrıca, Ahmed (V,3247) ve el-Hakim (III, 110) rivayet ettiler. Cami’ü’s-Sağir min Hadisi’l-Beşir, Cilt 2, Sh. 104, Hadis No: 5598, Suyutî, C.Kebir; Bekrî, 623/101

[62] Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 14, Sh. 249, Hadis No: 14221

[63] Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 14, Sh. 232, Hadis No: 14183, Tirmizi, Menakıb, (3722)

[64] Bu hadisin isnadı hasendir. Ahmed (VI, 323) ve el-Hakim (III, 121) tahric ettiler. Sünen-i Nesa’i, Cilt 5, Sh.133, Hadis No: 8476, hadisi Ebu Abdillah el-Cedeli kanalıyla İbn ebi Şeybe (9131. htm.), Ahmed (VI,323, ayrıca el-Menaqıb’de), Taberani, Hakim (III, 121), El-Harzemi (s.149) vb. rivayet ediyor. (Şerafuddin, en-Nass: 500; Naşir, 94)

[65] Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 41, Sh. 377, Hadis No: 45316

[66] Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 19, Sh. 462, Hadis No: 21223, Müsned-i Ahmed; Bekrî, 590/68

[67] Mevzu olduğu ve “kezzab” olarak nitelenen Ali bin Karin tarafından rivayet edildiği bildirilmektedir. Hadis “E’t-Talhis Limevdu’atü’z-Zehebi Cilt 1, Sh. 71’de” ve “E’l-Mavduat li ibn-i Cevzi, Cilt 1, Sh. 385’te” ve muhtelif kaynaklarda mevzu hadisler arasında zikredilmiştir.

أنا وعلى من شجرة واحدة والناس من أشجار شتى (الديلمى عن جابر)

"Ben ve Ali bir tek ağaçtanız diğer insanlar farklı farklı ağaçlardandır." [68]

على أصلى وجعفر فرعى (الطبرانى ، وابن عساكر ، والضياء عن عبد الله بن معاوية بن عبد الله بن جعفر عن أبيه عن جده)

"Ali benim aslım Cafer ise benim fer'im(parça)dir." [69]

علي مع القرآن والقرآن مع علي لا يفترقان حتى يردا على الحوض

"Ali Kur'anla beraber Kur'an da Ali ile beraberdir. Havzın başına gelene kadar birbirlerinden ayrılmayacaklardır." [70]

على إمام البررة وقاتل الفجرة منصور من نصره مخذول من خذله (الحاكم وتعقب عن جابر)

"Ali iyilerin imamı kötülerin de düşmanıdır. Aliye yardım eden muzaffer olur, ihanet eden de ihanete uğrar." [71]

علي باب حطة : من دخل منه كان مؤمنا، ومن خرج منه كان كافرا

"Ali Hitta (af) kapısıdır. Ondan giren Mü'min, çıkan da kafir olur." [72]

على عيبة علمى

"Ali benim sırdaşımdır." [73]

5.2.8. Hz. Fatıma (r.a.) ile ilgili Hadis-i Şerifler:

Molla Murad, eserinin 52-53. sayfalarında, Hz. Fatıma'nın yüceliğini anlatmak amacıyla bazı hadisler almıştır. Bu hadislerin anlamları ve kaynakları şu şekildedir:

68 Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 7, Sh. 38, Hadis No: 5750
69 Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 14, Sh. 232, Hadis No: 14184
70 Mu'cemü's-Sağir, E't-Taberani, Cilt 2, Sh. 28, Hadis No: 720
71 Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 14, Sh. 232, Hadis No: 14185
72 Camiü's-Sağir Min Hadisi'l-Beşir, Cilt 2, Sh. 104, Hadis No: 5592
73 Camiü's-Sağir Min Hadisi'l-Beşir, Cilt 2, Sh. 104, Hadis No: 5593

(53)عن ابى هريرة رضى الله تعالى عنه انه قال قال رسول الله تعالى علية وسلم إذا كان يوم القيامة ينادي مناد من بطنان العرش : أيها الناس ! غضوا أبصاركم ، أيها الناس ! غضوا أبصاركم حتى تجوز فاطمة إلى الجنة)

"Ebu Hureyreden rivayet edildiğine göre Allah Rasulu (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Kıyamet gününde arşın derinliklerinden bir münadi Hz. Fatıma Cennete geçinceye kadar şöyle bağıracaktır: Ey insanlar gözlerinizi kapatın, ey insanlar gözlerinizi kapatın." [74]

عن ابى ايوب الانصارى رضى الله تعالى عنه ان النبى صلى الله تعالى عليه وسلم قال إذا كان يومُ القيامةِ نادى منادٍ من بُطْنان العرشِ يا أهلَ الجمعِ نَكِّسُوا رءوسَكم وغُضُّوا أبصارَكم حتى تمرَّ فاطمةُ بنتُ محمدٍ على الصراطِ فتمرَّ مع سبعين ألفِ جاريةٍ من الحورِ العينِ كمرِّ البرقِ (أبو بكر فى الغيلانيات عن أبى أيوب)

"Ebu Eyüb el-Ensari (r.a) rivayetine göre Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur. Kıyamet gününde arşın derinliklerinden bir münadi Hz. Muhammed'in (s.a.s.) kızı Hz. Fatıma yetmiş bin cariye ile şimşek hızında sırattan geçene kadar şöyle bağıracaktır. Ey topluluk başınızı aşağı indirin ve gözlerinizi kapatın."[75]

عن ابى سعيد الخضرى رضى الله عنه ان النبى صى الله وسلم قال فاطمة سيدة النساء الجنة الا مريم بنت عمران

"Said-i Hudrinin rivayetine göre Peygamber efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: İmran kızı Meryem hariç Fatıma cenetteki tüm kadınların efendisidir."

عن اسامة بن زيد ان النبى صلى الله عليه وسلم قال أحبُّ أهلى إِلَيَّ فاطمة

"Ehlimden bana en sevimli olanı Fatıma'dır."[76]

وعن عائشة رضي الله عنها ، قالت : كُنَّ أزْوَاجُ النَّبيِّ - صلى الله عليه وسلم - عِنْدَهُ ، فَأَقْبَلَتْ فَاطِمَةُ رضي الله عنها تَمْشِي ، مَا تُخْطِئُ مِشيتُها مِنْ مشْيَةِ رسول الله - صلى الله عليه وسلم -

---

74 Kenzü'l-'Amal, Cilt 12, Sh. 106, Hadis No: 34211
75 Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 4, Sh. 16, Hadis No: 2680
76 Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 1, Sh. 414, Hadis No: 662

شَيْئاً ، فَلَمَّا رَآهَا رَحَّبَ بِهَا ، وقال : (مَرْحَباً بابْنَتِي) ، ثُمَّ أجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ ، ثُمَّ سَارَّهَا فَبَكتْ بُكَاءً شَديداً ، فَلَمَّا رَأى جَزَعَهَا ، سَارَّهَا الثَّانِيَةَ فَضَحِكَتْ ، فقلتُ لَهَا : خَصَّكِ رسولُ الله ـ صلى الله عليه وسلم ـ مِنْ بَيْنِ نِسَائِهِ بالسِّرَارِ ، ثُمَّ أنْتِ تَبْكِينَ ! فَلَمَّا قَامَ رسولُ الله ـ صلى الله عليه وسلم ـ سَألْتُهَا : مَا قَالَ لَكِ رسولُ الله ـ صلى الله عليه وسلم ـ ؟ قالت : مَا كُنْتُ لأُفْشِي عَلَى رسول الله ـ صلى الله عليه وسلم ـ سِرَّهُ ، فَلَمَّا تُوُفِّيَ رسول الله ـ صلى الله عليه وسلم ـ قُلْتُ : عَزَمْتُ عَلَيْكِ بِمَا لِي عَلَيْكِ مِنَ الحَقِّ ، لَمَا حَدَّثْتِنِي مَا قَالَ لَكِ رسول الله ـ صلى الله عليه وسلم ـ ؟ فقالتْ : أمَّا الآن فَنَعَمْ ، أمَّا حِيْنَ سَارَّنِي في المَرَّةِ الأُولَى فأخْبَرَنِي أنّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ القُرآنَ في كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ، وَأنَّهُ عَارَضَهُ الآنَ مَرَّتَيْنِ ، وَإنِّي لا أُرَى الأجَلَ إلاَّ قَدِ اقْتَرَبَ ، فَاتَّقِي اللهَ وَاصْبِرِي ، فَإنَّهُ نِعْمَ السَّلَفُ أنَا لَكِ ، فَبَكَيْتُ بُكَائِي الَّذِي رَأيْتِ ، فَلَمَّا رَأى جَزَعِي سَارَّنِي الثَّانِيَةَ ، فَقَالَ : (يَا فَاطِمَةُ ، أمَا تَرْضَيْنَ أنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ المُؤْمِنِينَ ، أَوْ سَيِّدَةَ نِساءِ هذِهِ الأُمَّةِ ؟) فَضَحِكتُ ضَحِكِي الَّذِي رَأيْتِ . متفقٌ

“Hazreti Aişe validemiz anlatıyor: Bir gün Rasûlullah'ın vefatlarından önce, yanlarında oturmakta idik. Hazreti Fâtıma çıkageldi. Çok dikkat ettim. Onun her hareketi, babasının aynıydı. Hep Rasûlullah'a benzerdi. Rasûlullah:

— Hoş geldin kızım, gel otur! buyurarak sağ tarafına oturttu. Sonra Rasûlullah, Fâtıma'nın kulağına eğilerek bir şeyler söyledi. Fâtıma, ağlamaya başlamıştı. Biraz sonra tekrar bir şey söyleyince, bu sefer de Fâtıma gülmeye başladı. Allah Resûlü hanımları arasında sana hususi davrandı ve sen de ağladın? Allah Resûlü oradan ayrılınca meseleyi Fâtıma'dan sordum:

— Allah rasulu sana ne söyledi? Hz. Fâtıma, bana:

— Bu babama ait bir sırdır. Benim de babamın sırrını başkasına açmağa hakkım yoktur, diye cevap verdi.

Fakat aradan zaman geçip, Rasûlullah vefat ettikten sonra tekrar sordum. Fâtıma (r.a.) cevap verdi:

— Babam artık vefat etmiştir. Bunun için de meseleyi anlatmamda artık beis yoktur, dedi ve Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu anlattı:

— Kızım, Cebrail aleyhisselâm her sene bir kere Kur'ân-ı Kerîm'i hatmederdi, bu sene iki kere hatmetti. Ben de bundan anladım ki, benim fani âlemden göçme

zamanım yaklaşmıştır, Allahtan kork ve sabırlı ol. Selef olarak sana ben yeterim, buyurunca ağlamağa başladım. Ağladığımı gören babam, bu sefer kulağıma gizlice:
— Kızım, tüm mü'min kadınların efendisi olmak veya bu ümmetin kadınlarının efendisi olmak istemez misin? buyurunca ben, gördüğün gibi gülmeye başladım."[77]

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَلِيًّا ذَكَرَ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّمَا فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي يُؤْذِينِي مَا آذَاهَا وَيُنْصِبُنِي مَا أَنْصَبَهَا

Ahmed ibni Muni İsmail ibni Uleyye den o da Eyyub den o da İbn Ebi Muleyke o da Abdullah ibni Zubeyr den rivayet ettiklerine göre bir gün Hz. Ali Ebu Cehilin kızını anar ve bu da Allah rasulunun kulağına gider ve şöyle buyurur: Fatıma bendendir. Ona eziyet eden bana eziyet etmiş ve onu yoran da beni yormuştur.[78]

و ايضا قال النبى عليه السلام فاطمة أحب إلي منك وأنت أعز علي منها) عن أبي هريرة

Ve yine Ebu Hureyre'nin rivayetine göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur. "Fatıma senden daha sevimli sen de bana ondan daha azizsin."[79]

وروى عن عائشة انها سئلت أَيُّ النَّاسِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ فَاطِمَةُ فَقِيلَ مِنْ الرِّجَالِ قَالَتْ زَوْجُهَا

Hz. Aişe R.A'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte, kendisine, Allah Resûlüne en sevimli gelen kişi kimdi, diye soruldu. O, "Fatıma" dedi. Erkeklerden kim olduğu sorulduğunda, "Onun eşi" diye cevap verdi.[80]

إن بنى هشام بن المغيرة استأذنونى فى أن ينكحوا ابنتهم على بن أبى طالب فلا إذن ثم لا إذن إلا أن يريد ابن أبى طالب أن يطلق ابنتى وينكح ابنتهم فإنما هى بضعة منى يريبنى ما أرابها

[77] İsnadı sahihtir. Bunu Buhari (XI, 79-80, Feth), Müslim (XVI, 5, Nevevi) ve el-Hakim (III,156) tahric ettiler.
[78] Sünen-i Tirmizi, Cilt 12, Sh.370, Hadis No: 3804
[79] İsnadı, Hz. Ali'den rivayette bulunan kişinin kimliğinin belirsizliği sebebi ile zayıftır. Bu hadisi Ahmed (I, 80) rivayet etmiştir. Kenzü'l-'Amal, Cilt 12, Sh. 109, Hadis No: 34225
[80] Bu hadisin isnadı sahihtir. Sünen-i Tirmizi, Cilt 12, Sh.375, Hadis No: 3809 Tirmizi bu hadisin hasen garip olduğunu söylemiştir.

ويؤذيني ما آذاها (أحمد ، والبخارى ، ومسلم ، وأبو داود ، والترمذى ، وابن ماجه عن المسور بن مخرمة)

Hişam İbn-i Muğire kızlarını Hz. Ali (r.a.) ile evlendirmek için benden izin istediler. Ben de Ali kızımı boşamadan olmaz, dedim. Zira o benden bir parçadır. Ona eziyet eden bana eziyet etmiştir.[81]

وكانت إذا دخلت على النبي صلى الله عليه وسلم قام إليها وقبلها وأجلسها في مجلسه وكان النبي صلى الله عليه وسلم إذا دخل عليها قامت من مجلسها فقبلته وأجلسته في مجلسها

Hz. Fatıma Allah Resûlünün yanına geldiğinde Allah Resûlü onun için kalkar karşılar ve yanına oturturdu. O da aynısını Allah Resûlüne yapardı.[82]

5.2.9. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r.a.) İle İlgili Hadisler:

Molla Murad, eserinin 58-59. sayfalarında, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r.a.)'in yüceliğini anlatmak amacıyla bazı hadisler almıştır. Bu hadislerin anlamları ve kaynakları şu şekildedir:

قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم الحسن والحسين سيدا شباب أهل الجنة

Allahın Rasûlu (s.a.v.) buyurdular ki; şüphesiz Hasan ile Hüseyin cennet gençlerinin efendisidir.[83]

و ايضا قال النبى عليه السلام هما ريحا نتاى اى الحسن و الحسين

Hasan ve Hüseyin ki, onlar benim, dünyada kokladığım iki Reyhanımdır!

فَمَا كَانَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بَعْدَ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا قَالَ

[81] Bu hadisin isnadı sahihtir. Bunu Buhari (VII, 105, Feth), Müslim (XVI, 2, Nevevi), Ebu Davud (VI, 80-81, *Avnu'l-Ma'bud*), Tirmizi (I, 319), İbn-i Mace (1998) ve Ahmed (VI, 328) tahric ettiler. Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 8, Sh. 649, Hadis No: 7704

[82] Sünen-i Nesai, Cilt 5, Sh.96, Hadis No: 8369

[83] Bu hadisin isnadı hasendir. Bu hadisi Taberani, *Mu'cemü'l-Evsat*'ında rivayet etmiştir. Bunu zikreden el-Haysemi, hadisin senedinde tanımadığı bir kişi olduğunu söyler. Ayrıca, Sünen-i Nesai, Cilt 5, Sh.50, Hadis No: 8169 nakledilmektedir.

Allah Rasulü söyleyeceğini söyledikten sonra şöyle buyurdu: Ali oğlu Hasan kadar bana sevimli kimse yoktur.[84]

وعن البراء بن العازب قال رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاضِعًا الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَى عَاتِقِهِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ

Berra bin Azib şöyle rivayet ediyor: Allah Rasulü Hz. Hasanı omzuna oturtur ve "Allahım, ben onu seviyorum, sen de onu sev." diye dua ederdi.[85]

عن يعلى بن مرة انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم حسين مني وأنا من حسين أحب الله من أحب حسينا حسين سبط من الأسباط

Ya'la bin Mürre (r.a.)'dan rivayet edildi. Allah Rasûlu (s.a.v.) "Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Allah, onu seveni sevsin. Hüseyin Peygamber evlatlarındandır." buyurdular. [86]

وعن انس رضى الله عنه انه قال سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم اى اهل بيت احب اليك قال الحسن و الحسين و كان يقول لفاطمة ادعى لى ابنى فيمشهما و بضمهما اليه

Allah Rasulune ehli beytinden hangisi sana daha sevimlidir diye sorulunca, Hasan ve Hüseyin, derdi. Hz. Fatımaya onları bırakmasını söyler, onları sever ve bağrına basardı.

عن ابن عباس قال : خرج النبى - صلى الله عليه وسلم - حامل الحسن على عاتقه فقال له رجل يا غلام نعم المركب ركبت فقال النبى - صلى الله عليه وسلم - ونعم الراكب هو (ابن عساكر) [كنز العمال

İbn-i Abbasın rivayetine göre Allah Rasulu omuzlarında Hz. Hasanı taşırken onu gören bir adam, ey oğul, bindiğin kişi ne güzeldir, dedi. Bunun üzerine Allah Rasulu, binen de ne güzeldir, mukabelesinde bulundu.[87]

---

[84] Sahih-i Buhari, Cilt 18, Sh.237, Hadis No: 5434
[85] Sünen-i Tirmizi, Cilt 12, Sh.253, Hadis No: 3716
[86] El-Mu'cemü'l-Kebir, Cilt 3, Sh. 33, Hadis No: 2589
[87] Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 36, Sh. 95, Hadis No: 38841

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُنَا إِذْ جَاءَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ عَلَيْهِمَا قَمِيصَانِ أَحْمَرَانِ يَمْشِيَانِ وَيَعْثُرَانِ فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ الْمِنْبَرِ فَحَمَلَهُمَا وَوَضَعَهُمَا بَيْنَ يَدَيْهِ...

Allah Rasulu hutbe verirken Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin üzerlerinde kırmızı gömlekle içeriye yürüyerek girince Allah Rasulu minberden inip onları kucağına aldı, önüne oturttu. [88]

عن أسامة بن زيد قال طرقت رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلة لبعض الحاجة فخرج وهو مشتمل على شئ لا أدري ما هو فلما فرغت من حاجتي قلت ما هذا الذي أنت مشتمل عليه فكشفه فإذا هو الحسن والحسين على وركيه فقال هذان أبنائي وأبناء ابنتي اللهم إنك تعلم أني أحبهما فأحبهما اللهم إنك تعلم أني أحبهما فأحبهما ذكر الآثار المأثورة بأن الحسن والحسين سيدا شباب أهل الجنة

Üsame bin Zeyd şöyle anlatıyor: Bir gece bir ihtiyacım için Allah Rasulunun kapısını çaldım. Allah Rasulu de bir şeyin üstünü örtmüş bir şekilde çıktı. Ne olduğunu bilemedim. İhtiyacım karşılanınca üstü örtülü şeyin ne olduğunu sordum. Açınca Hasan ve Hüseyin olduğunu gördüm. Allah Rasulu şöyle buyurdu: Bunlar benim çocuklarım ve çocuklarımın çocukları. Allahım ben onları seviyorum, sen de onları sev. Allahım sen biliyorsun ki ben onları seviyorum, sen de onları sev.[89]

Asaru'l-Mesure'de Hasan ve Hüseyin'in cennetteki gençlerin efendisi olduğunu zikreder.

إن ابنى هذين ريحانتى من الدنيا

Hasan ve Hüseyin ki, onlar benim, dünyada kokladığım iki reyhanımdır.[90]

عن عمار بن أبي عمار عن ابن عباس : قال : رأيت النبي صلى الله عليه و سلم فيما يرى النائم ذات يوم نصف النهار أشعث أغبر في يده قارورة فيها دم فقلت : بأبي أنت وأمي يارسول الله ؟ قال : (هذا دم الحسين وأصحابه لم أزل ألتقطه منذ اليوم) فأحصي ذلك فوجد قتل ذلك اليوم

[88] Sünen-i Tirmizi, Cilt 12, Sh. 244, Hadis No: 3707
[89] Sünen-i Nesai, Cilt 5, Sh. 149, Hadis No: 8524
[90] Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 7, Sh. 119, Hadis No: 5942

Ammar bin Ebi Ammar, İbni Abbas'tan şöyle rivayet etmiştir: Rüyamda Peygamber Efendimizi bir gün ortasında, saçı-başı toprak içinde, elinde kanla dolu bir şişe olduğunu gördüm. Anam ve babam sana feda olsun, bu nedir ya Rasulallah, dedim. O da; "Bu, Hüseyinin ve arkadaşlarının kanıdır. O günden beri yanımdan ayıramadım." dedi. O günü saydı ve öldürüldüğü gün olduğunu gördü.[91]

حدثني سلمان قال : دخلت على أم سلمة و هي تبكي فقلت : ما يبكيك ؟ قالت : رأيت رسول الله صلى الله عليه و سلم في المنام يبكي و على رأسه و لحيته التراب فقلت : ما لك يا رسول الله صلى الله عليه و سلم ؟ قال : شهدت قتل الحسين آنفا

وصح عنها انها سمعت فى اليلة قتل الحسين رضى الله عنه قائلا يقول ايها القاتلون جهلا حسينا ابشر وا بالعذاب و التنكيل

Selman şöyle demiştir: Bir gün Ümm-ü Selemenin yanına girdiğimde ağlıyordu. Neden ağladığını sordum. O da şunları anlattı: Rasûlullahı başı ve sakalında toprak olarak gördüm ve sordum: Bu ne hal Ya Resulallah? O da şöyle buyurdu: Daha yeni, Hüseyinin şehid edilişini gördüm.
(Yine Ümmü Seleme, Hz. Hüseyinin şehid edildiği gece "Ey cahiller, Azap ve işkenceyle müjdelenin" diye bağıran birinin sesini işittim, demiştir.)[92]

عن زيد بن أرقم قال : مر النبي صلى الله عليه و سلم على بيت فيه فاطمة و علي و حسن و حسين فقال : أنا حرب لمن حاربهم وسلم لمن سالمهم

Zeyd Bin Erkam şöyle demiştir: Allah Rasulu, içinde Fatıma, Ali, Hasan ve Hüseyinin bulunduğu bir eve uğrayınca, "Bunlara düşmanlık yapanın düşmanı, dostluk yapanın da dostuyum." buyurdu.[93]

و من كلامه رضي الله عنه عجبت لمن يحتمى عن الطعام لمضرته كيف لايحتمى عن الدنيا لمعرته

"Yemeğin zararından dolayı ona yanaşmayıp dünyanın zararı olduğu halde ona yapışanların haline şaşarım." onun sözleri arasındandır.[94]

---

[91] Mü'cemül-Kebir 12837, Müstedrek Hadis No: 8201, Müslim'de sahih hadis olarak nakledilmiştir.
[92] El-Müstedrek, Cilt 4, Sh. 20, Hadis No:6764, Tirmizi'de garib hadislerden sayılmıştır.
[93] Mü'cemül-Kebir, 5031

إن صدقة السر تطفىء غضب الرب

Gizli verilen sadaka Rabb'in gazabını dindirir.[95]

صدق الله ورسوله إنما أموالكم وأولادكم فتنة نظرت إلى هذين الصبيين يمشيان ويعثران فلم أصبر حتى قطعت حديثى ورفعتهما

Allah (c.c.) "Mallarınız ve evlatlarınız fitnedir." derken ne kadar da doğru söylemiştir. Zira şu iki küçük çocuğun emekleyerek geldiklerini görünce dayanamadım ve hutbeyi kesip onları yanıma aldım.[96]

سمعت أبي بريدة يقول : كان رسول الله صلى الله عليه و سلم يخطبنا فجاء الحسن والحسين وعليهما قميصان أحمران يمشيان ويعثران فنزل رسول الله صلى الله عليه و سلم فحملهما فوضعهما بين يديه ثم قال صدق الله إنما أموالكم وأولادكم فتنة نظرت إلى هذين الصبيين يمشيان ويعثران فلم أصبر حتى قطعت حديثي ورفعتهما

Ebu Büreyde'nin şöyle dediğini işittim: Allah Rasulu bize hutbe verirken Hasan ve Hüseyin, üzerlerinde kırmızı gömlek olduğu halde emekleyerek geldiler. Allah Rasulu indi, onları aldı ve kucağına oturttu. Sonra da şunları söyledi:
Allah (c.c.) "Mallarınız ve evlatlarınız fitnedir" derken ne kadar da doğru söylemiştir. Zira şu iki küçük çocuğun emekleyerek geldiklerini görünce dayanamadım ve hutbeyi kesip onları yanıma aldım.[97]

فوثب الحسين على ظهررسول الله صلى الله عليه وسلم و بكى فقال له بابى و امى ما ببكيك فقال يا ابت رأيتك تصنع شيئا ما رأيتك تصنع مثله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا بنى سررت بكم اليوم سرورا لم اسر بكم مثله قط الى آخر الحديث

Hz. Hüseyin Allah Rasulunun sırtına çıktı ve ağlamaya başladı. Allah Rasulu de: "Anam-Babam hakkı için, seni ağlatan şey nedir?" dedi. O da, ey babacığım, senden, daha önce yaptığını hiç görmediğim bir şeyi yapıyorken gördüm. Allah Rasulu de: Ey oğulcağızım, bugün sizinle duyduğum mutluluğu başka hiçbir zaman duymadım.

---

94 Tirmizi
95 Mu'cemül-Evsat, 943
96 Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, Ebu Ya'la v.b. birçok kaynakta zikredilmektedir.
97 Beyhaki, 5610

5.2.10. Mehdi'nin Zuhuru ile İlgili Hadis-i Şerifler:

Mütevatir hadislere inanmanın gerekliliğini, mütevatir haberlerin dindeki önemini pek çok İslam âlimi yazdıkları eserlerde vurgulamışlardır. Mütevatir hadislerde sıkça bahsedilen mevzulardan biri de Mehdi'nin ahirzamanda zühurudur. İslam âlimleri bu hadisleri yer yer yorumlamış, zaman zamanda hadislerde aktarıldığı şekliyle tezahür edeceği hususunda görüş beyan etmişlerdir. Pek çok İslam âlimi, hadis imamı, mezhep imamı ve İslam tarihçisi Hazreti Mehdi (AS) hakkında onlarca kitap ve risale kaleme almışlardır. Bu zatlar yayınladıkları bu eserlerle Hz. Mehdi'ye inanmanın İslam itikadının gereklerinden olduğunu delilleriyle ortaya koymuşlardır. Bazı âlimler de yazdıkları eserlerde Mehdiyyet konusuna özel bölümler ayırmış, hatta bunların bazısında Hz. Mehdi konusunda yazılmış olan kitaplardan daha geniş bir şekilde bu konuya yer vermişlerdir. Bunların birçoğu kitap olarak basılmıştır.

Şerhimizde Molla Murad da bu mevzuya geniş yer vermiş, Medi'nin ve Deccal'ın zuhuruyla alakalı şunları kaleme almıştır:

> Ma'lûm ola ki vâlid-i mâcidleri Hasanü'l-'Askerî Hazretleri, İmâm Muhammedü'l-Mehdî'nin velâdetlerini ihfâ eder idi. Ve mahdûmlarını bir ferde göstermez idi ve hücreden tâşrâ çıkarmaz idi. Meğerki gâyetle muhibb-i sâdık ola, onlardan ihfâ etmez idi. Gûyâ veledi yok gibi halka kendüyü böyle bildirmiş idi. Velâkin ba'zı hasûdlar teferrüs etdiler ve vâlîye oğlu olduğunu gamz etdiler. Binâberîn hikmet-i ilâhiyye ikdizâ eyledi ki vakt-i ma'lûmeden muhtefâ ola. (Eğer denilirse ki elân hayâtda ise bu kadar 'ömr nice olur? 'Îsâ 'Aleyhi's-selâm'ın elân semâda hayâtda olduğu, mevt görmediği müttefakün 'aleyhdir. İmâm Muhammedü'l-Mehdî Hazretleri'ne dahî öylece 'ömr vermeğe Allah-u Te'âlâ kâdirdir, diye cevâb verilir. Ve yine deccâl elân hayâtdadır. Tûfân-ı Nûh vaktine idrâk etmişdir. Böyle ulûhiyyet da'vâsı edecek kâfire 'ömr verilip şerr için hıfz olununca hayrü'-nâs olan Hazret-i Muhammedi'l- Mehdî'ye 'adl ve ihkâk-ı hakk için 'ömr verilmek ve 'âlem-i gaybda hıfz olunmak 'akıldan müsteb'ad değildir.
>
> (Bundan sonra İmâmü'l-Mehdî Hazretleri'nin vücûduna ve âhir zamânda hurûcuna delâlet edecek ba'zı ehâdis-i şerîfe zikr edelim.

عن ابى سعيد الخضرى رضى االله تعالى عنه انه قال سمعت رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم يقول المهدى منى اجلى الجبهت اقنى الانف يملأ الارض قسطا و عدلا كما ملئت جوار او ظلما

Ebu Said El-Hudri (r.a.) Peygamber Efendimizden şöyle işittiğini söylemiştir: Mehdi bendendir. Alnı açık, burnu yüksektir. Yeryüzünü zulüm ve karışıklık sardığı gibi adalet ve doğruluk dolduracaktır.[98]

وعن ام سلمة رضى الله عنها انها قالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول المهدى من عترتى من ولد فاطمة

Ümmü Seleme (r.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'tan şöyle işittiğini söylemiştir: Mehdi, benim neslimdendir ve Fatıma'nın evladıdır.[99]

و عن ابى سعيد الخضرى رضى االله تعالى عنه انه قال قال رسا ول الله صلى الله تعلى عليه وسلم فى مرضه الذى توفى فيه لابنة فاطمة فى جملة ما قال يا فاطمة انا اهل بيت اعطينا ست خصال لم يعطها احد من الاولين ولا يدر كها احد من الاخرين و هى ان نبينا خير الانبياء وهو ابوك و وصينا خير الا وصينا خير الا و صياء وهو بعلك و شهيدنا خير الشهدا وهو حمزة عم ابيك و منا سبطا هذه الامة (87) و هما ابنك و منا مهدى الامة الذى يصلى خلفه عيصى ثم ضربصلى الله عليه وسلم على منكب الحسين و قال من هذا الامة

Ebu Said El-Hudri'den (r.a.) şöyle rivayet edilmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) vefat hastalığında kızı Fatıma'ya şöyle demiştir: Ey Fatıma, daha önce kimseye verilmeyen ve sonrasında da kimseye verilmeyecek olan 6 haslet bizde var.
Peygamberlerin en hayırlısı aramızda, o da babandır. … Bizim şehidimiz şehidlerin en hayırlısı, o da babanın amcası Hamza'dır. Bu ümmetin iki gurubu bizden, o da senin iki oğlundur. Ve yine bu ümmetin Mehdisi ki İsa (a.s.) arkasında namaz kılacak. … Sonra Hz. Hüseyinin omuzuna vurdu ve "Bu ümmettendir.", dedi.

قال سعيد ابن جابر في التفسير قوله تعالى (ليظهره على الدين كله) هوالمهدى من ولد فاطمة

---

98 Ebu davud 11. Cuz S. 365

99 Ebu Davud (4/107, No: 4284), İbn-i Mace (2/1368, No: 4086), Hakim (4/601, No: 8672), Taberani (23/267, No: 566)

Said bin Cabir "Tüm dinlere galebe çalacak." ayetinin tefsirinde onun, Fatıma'nın evlatlarından Mehdi olacağını söylüyor.

و عن عبد الله بن عمرو عن النبي صلى الله عليه و سلم قال : يخرج المهدي وعلى رأسه ملك ينادي إن هذا المهدي فاتبعوه

Abdullah bin Ömer (r.a.) Peygamberimizin (s.a.v.) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Mehdi, başında sarık ve içinde de "Bu, Allah'ın halifesi Mehdidir" diye nida eden bir melek olduğu halde zuhur edecektir.[100]

وعن أبي سعيد الخدري، رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم، قال: " تنعم أمتي في زمن المهدي نعمة لم يتنعموا مثلها قط، ترسل السماء عليهم مدراراً، ولا تدع الأرض شيئاً من نباتها إلا أخرجته " .

Ebu Said El-Hudri (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Ümmetim Mehdi döneminde hiç bir zaman ulaşamayacağı bir nimete ulaşacak. Gökten boşalırcasına yağmur yağacak ve yer, ekilen her şeyi yeşertecek.[101]

وعن ابن عباس عن النبى عليه السلام المهدى طاوس اهل الجنة

İbn Abbas (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyrumuştur: Mehdi, cennet ehlinin Tavusudur.[102]

عن ابن سيرين قيل له المهدي خير أو بكر وعمر رضى الله عنهما قال هو خير منهما ويعدل بنبي

Muhammed bin Sirine, Mehdi mi yoksa Ömer ve Ebubekir mi hayırlıdır diye sorulunca o da, Mehdi ikisinden de hayırlıdır, dedi.[103]

وعن ابو هريرة عن النبى عليه السلام انه قال لا تقوم الساعة حتى يملك رجل من اهل بيتى بفتح القسطنطنية والصين و جبال الديلم و لولم يبق الايوم لطوف الله تعالى ذلك اليوم حتى يفتحها .

---

100 Taberânî, *Mesnedi'ş-Şâmiyeyn*, 2/72, 937

101 Hâfız Ebû Nu'aym, *Sıfâtu'l-Mehdi* adlı eserinde ve Taberânî, *Mu'cem*'inde bu hadise yer vermektedir.

102 Deylemi, *Firdevs* 4/222'de bu hadisi senedsiz vermiştir.

103 Na'îm b. Hammâd, *El-Fiten* 1/356

Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle demiştir: Benim ehl-i beytimden birisi İstanbul, Çin ve Deylem dağlarını ele geçirmeden kıyamet kopmayacaktır. Kıyametin kopmasına bir gün bile kalsa Allah o günü uzatır, ta ki oralar ele geçirilsin.[104]

5.3. ESERDE BULUNAN EHL-İ BEYTE VE TASAVVUFA AİT UNSURLAR

5.3.1. Ehl-i Beyte Ait Unsurlar

Ehl-i beytin, müslümanlar arasında seçkin bir yeri vardır. Ancak ehl-i beytin kim olduğu konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Ehl-i beyt, kavram olarak ortaya çıkışından beri birtakım ihtilâflı konulara yol açmıştır. Hatta Şiâ'nın doğuşuna ilişkin önemli bir yol ayrımıdır. Hem Sünnî hem Şii kaynakları, Gâdir-i Hum hadisi ile Sekâleyn hadisi diye bilinen iki hadis kaydetmektedirler. Sekâleyn hadisi Şiî literatüründe önemli bir yer tutmaktadır. [105] Gâdir-i Hum'da Hz. Peygâmber'in "Size iki ağır emanet bırakıyorum; onlara sımsıkı sarıldıkça hiçbir zaman sapıtmazsınız…" buyurduğu rivâyet edilmiştir. Nesaî, Gâdir-i Hum hadisi ile Sekaleyn hadisini bir arada vererek ikisinin de Gâdir-i Hûm'da söylendiğini yazmaktadır.[106]

Hadîsin Müslim'deki Zeyd b. Erkam (ö.68/687) rivâyeti şöyledir. "Mekke ile Medine arasında Hûm denilen bir su başında bulunurken Rasûlullah hutbe irâd etmek üzere ayağa kalktı; Allah'a hamd ve sena etti, vaaz ve hatırlatmalarda bulundu; sonra, "Haberiniz olsun ki ey insanlar, ben ancak bir insanım; Rabbimin elçisinin gelmesi ve benim ona icâbet etmem yaklaşıyor. Ben size iki ağır emanet bırakıyorum: Bunların birincisi, Allah'ın kitâbıdır; onda mutlak hidâyet ve nur vardır. Bundan dolayı sizler Allah'ın kitâbına tutununuz ve ona sımsıkı sarılınız" buyurdu. Böylece Allah'ın kitâbına teşvik edip gönülleri ona rağbet ettirdi; sonra da şöyle dedi: "Diğeri de ehl-i beyt'imdir. Ben, ehl-i beyt'im hakkında sizlere Allah'ı hatırlatıyorum"

---

[104] Bu, Hafız Ebu Nuaym'ın rivayetidir.
[105] Cemal Sofuoğlu, Gâdir-i Hum Meselesi, AÜİFD, XXVI, Ankara 1983, 468
[106] (Ayr. bk. Müslim, Fadâilü's-Sahâbe, 36; Ebd Dâvûd, Menâsik, 56; Tirmizî, Menâkıb, 32; Nesaî, Hasâis, 15; İbn Mâce, Mukaddime, 11; Menâsik, 84; Hâkim, Müstedrek, III, 109; Ahmed b. Hanbel, II, 114, IV, 367; İbn Kesir, el-Bidâye, IV, 414)

(Rasûlullah bu son cümleyi üç kere tekrarlamıştır.)[107] Zeyd b. Erkâm, ayrıca Hz. Peygamber'in eşlerinin de ehl-i beyt'ten olduğunu, asıl ehl-i beyt'ten kasdın Peygamber'den sonra sadaka almaları haram olanlar yani Ali, Akîl, Ca'fer ve Abbâs aileleri olduğunu belirtmektedir. İslâm fıkhında da bir terim olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hısımlarından kendilerine zekât verilmesi yasaklanan aile fertlerinin tamamını ifade etmek için kullanılmıştır.

Sa’d b. Ebi Vakkas tarikiyle rivayet edilen bir hadis-i şerifte: “Şu ayet indiği zaman, (mealen) “Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa, de ki: “Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de, Allah’ın lânetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım.” [108] Rasûlullah (s.a.v.) Ali’yi, Fatma’yı, Hasan ve Hüseyin’i (Radıyallahu aleyhim ecmain) çağırdı ve: “*Allahım, bunlar da benim ehlim (ailem)*” buyurdu. [109]

Bir başka hadis-i şerifte, Ümmü Seleme (r.a.) anlatıyor: “Ben Rasûlullah (s.a.v.)’ın evinin kapısında iken şu ayet nazil oldu:

...اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“…Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” [110] Evde Rasûlullah (s.a.v.), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin vardı. Onlara bir örtü bürüdü ve: “Allahım, işte bunlar benim ehl-i beytimdir, bunlardan günahı gider ve bunları kirlerden tertemiz kıl!” buyurdu. Ben atılıp: “Ey Allah’ın Rasûlu, ben ehl-i beytten değil miyim?” dedim. Bana: “Sen hayırdasın, sen Rasûlullahın zevcesisin!” diye cevap verdi. [111]

---

[107] (Müslim, Fedâilü's-Sâhâbe, 36; Ayrıca bk. Sahîh-i Müslim ve Tercemesi, Terc. M. Sofuoğlu, İstanbul 1970, VII, 311-314)
[108] Al-i İmran 61
[109] Tirmizi, Tefsir, Al-i İmran, 3002
[110] Ahzab 33
[111] Tirmizi, Menakıb, 3870

İbn-i Abbâs, İkrime, Atâ ve Kelbî, Mukâtil, Sa'id İbnu Cübeyr (radıyallahu anhüm)'e göre ayette geçen Ehl-i Beyte, özellikle Aleyhissalatu vesselâmın zevceleri dâhildir. Derler ki: "Beyt'ten murad, beytu'n Nebi ve zevcelerinin meskenleridir. Zira ayette: وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِى بُيُوتِكُنَّ "Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini, ilim ve hikmeti tefekkür edin."[112] buyurulmaktadır. Ebû Saidi'l – Hudrî, Mücahid, Katade ise Kur'ân'da mezkûr olan Ehl-i Beyt'i hassaten Hz. Ali, Hz. Fâtma, Hz. Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhüm)'ün teşkil ettiğini söylemişlerdir. Üçüncü mutavassıt bir görüş daha var. Kurtubî, İbnu Kesir gibi bir kısım muhakkik ulemaya göre, ayette mezkûr olan Ehl-i Beyt'e Rasûlullah'ın zevceleri, Hz. Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin dâhildirler. Bunlara göre, zevcat-ı tahirat dâhildir, çünkü işaret edilen ayetlerle kastedilenler onlardır, onlar Resûllullah'ın evlerinde sakindirler. Bu hususu te'yid eden bir kısım rivayetler İbn-i Abbas ve başkaları tarafından rivayet edilmiştir. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin hazerâtının da dâhil olması ise, neseb yönüyle yakınlıklarından ve ailesine dâhil olmalarındadır. [113]

Mevdûdî ise, "Rasûlullah (s.a.v.) 'in eşlerinin, diğer bir deyimle mü'minlerin annelerinin ev halkından olduğu bu âyetten anlaşılmaktadır. Ayette, "Ey ev halkı" ifadesiyle onlar kastedilmektedir. Çünkü âyetin başında "Ey Peygamber'in hanımları" hitâbı vardır." der. [114]

Allah Rasulü (s.a.v.), ehl-i beytini değişik vesilelerle övmüş ve saygı ve sevgide onlara karşı kusurda bulunulmamasını emretmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)ile ehl-i beyt'e de salât ve selâm getirmek müslümanların bir görevidir. [115]
İbn-i Abbâs (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki : "Nimetleriyle sizi beslediği için Allah'ı sevin. Beni de Allah sevigisi için sevin. Ehl-i Beytimi de benim sevgim için sevin."[116] Bu hadisin yorumunda Prof. Dr. İbrahim Canan, şöyle yazmaktadır:

---

[112] Ahzab 34
[113] Canan, a.g.e. C.12, s. 417
[114] Mevdûdî, Tefhîmu'l-Kur'ân terc. İstanbul 1983, IV, 370)
[115] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 323
[116] Tirmizî, Menâkıb, 3792

"Bu hadiste Rasûlullah (s.a.v.), hayatımızın devamını sağlayan gıdamızı Allah'ın verdiğini hatırlatarak, ihtiyaçlarımızı gören Rabbimizi sevmenin fıtrî ve tabiî bir şey olduğunu bildiriyor. Allah'ı sevdik mi ister istemez kendisini yani Hz. Peygamber'i seveceğiz, çünkü O, Habîbullahtır. Dostun dostu sevilir. Ayrıca Kur'an'da Allah'ı sevenlere, Rasûlullah'a ittiba ve onu sevmek emredilmiştir. Rasûlullah'ı sevince, onun sevdikleri ve sevilmesi emrettikleri de sevilecektir. Âl-i Beyte Aleyhissalâtu vesselam'ın bu alâkası, akrabalık gayretinin bir sonucu olmayıp, risalet vazifesinin icabı olduğunu, ilerde sayıca çok artacak ümmetinin, yeryüzünün her tarafına dağılarak İslâm'a fıtrî bağlarla bağlı ve ciddi taraftar bir cemaat teşkil edeceğini; ilim, maneviyat, cihat gibi cemiyetlerin dinamiği olan, milletlerin ayakta kalmasını sağlayan ve devamları için şart olan hususlarda onların daima önde olacakları ve onların sevilmesi ve sayılmasının ümmetî birliğe temel teşkil edeceği hikmetine dayandığını anlamaktayız."[117]

Şerhimizde de ehl-i beyt ile ilgili isimler ve kavramlar geçmektedir. İsimler, "Eserde Geçen Şahıslar" başlığında tafsilatlı olarak verilmiştir.

Âl-i Aba: Arapça. Aba (kaftan, cübbe) ailesi demektir. Rivayete göre, bir gün Hz. Peygamber (s) üzerinde aba bulunurken, yanına gelen Hz. Ali'yi, kızı Hz. Fatıma'yı, torunları Hasan ve Hüseyin'i bu abanın altında toplar. Bu şekilde, Hz. Peygamber (s)'in yakınlarını belirleyen bir ifade olmak üzere, adı zikredilen kişiler "âl-i aba" terimiyle anılmışlardır. Sayıları: Hz. Peygamber (s), Hz. Ali, Hz Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Fatıma olmak üzere beş kişiden müteşekkil olduğu için bir elin beş parmağına benzetilerek "pençe-i âl-i aba" yahut "penç ten-i âl-i aba" gibi isimlerle de anılmışlardır.

Şerhimizde de bu terim, Allah Rasulünün soyundan gelen imamlar için kullanılmıştır.

> (3) âl-i abâ Hazret-i İmâm Mûsâ Er-Ridâ radiya anhü'l-meliki'l-a'lâ efendimizin hâk-bûs-ı türbet-i münevveri ve ziyâret-i meşhed-i mutahharîleri şerefiyle kâm-yâb olduklarında…

[117] Prof. Dr. İbrahim Canan, Hadis Ansiklopedisi, Kütüb-ü Sitte, C.12, s. 415

5.3.2. Tasavvufa Ait Unsurlar

Abâ: Dervişlerin giydiği bir elbise olup, kökeninin Hz. Peygamber (s)'e kadar uzandığı söylenir. Sûfiyyenin abadan elbise giymesinin, Hz. Peygamber (s)'in sünnetine ittiba için olduğu zikredilir.

Büka: Arapça ağlamak anlamına bir kelime. İlk dönem sûfileri Bekkâûn (ağlayanlar) diye anılmışlardır. Ağlama; günah, Allah korkusu, Allah'tan ayrı kalma veya sevgi sebebiyle olur. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın âyetlerini duyan gerçek müminlerin hemen ağlayarak secdeye kapanmaları hususu sık sık zikrolunur. Konuyla ilgili olarak şu âyetler dikkat çekicidir: "Rahmanın ayetleri okununca onlar hemen ağlayarak secdeye kapanırlar."[118] "Yapmakta olduklarının karşılığı olarak az gülsünler, çok ağlasınlar."[119] Ağlayamayan Sahabe-i Kirama, Peygamber Efendimiz (s.a.v.), "Ağlar gibi yapınız." veya "Hüzünleniniz, zira gönlün hüzünlenmesi ağlamaktan sayılır." demiştir. Bazıları tefekkürü de, bir tür ağlamak saymıştır. Yine, zahidlerin üzüntüden, ariflerin ise sevinçten ağladığı kaydedilir.

> Bükâsını işiden ricâl ve nisâ' rıdvanu'l-llahu 'aleyhim ecma'în cem' olup berâber bükâ' ederler idi ve ravza-i mutahharaya külle yevm nâle vü efgânla mâla mâl olur idi. (52)

Halvet: Uzlet, inziva, yalnızlık, tek başına yaşamak, topluma karışmamak, ihtilât halinde olmamak. (Tas.) a) Ne bir meleğin ne de diğer herhangi bir kimsenin bulunmadığı bir halde ve yerde Hak ile sırren (manen) konuşmak, ruhen sohbet etmek. (İbn Arabî, Ta'rîfat.) b) Mâsivâdan ilgiyi kesip tamamen Allah'a yönelmek ve kendini ibadete vermek. (Kâşânî).[120]

> (4)Halkın ortasında zâhir olmak ve kesretde olmak bana bi-aynihi tecerrüddür. Zîrâ indimde kesret ve vahdet berâberdir. Ve beni kesretde olmak Allah Te'âlîden cüdâ idemez. Ve dahî benim halkın gözünden pinhân olmaklığım bana kabâ ve libâsdır. Yani hüsn ü letâfet virür. Bu sûretde kesret ve vahdet ikisi de hakkımda nâfi'dir ve berâberdir. Ma'lûm ola ki evliyâ-i kirâmın kâmillerine kesret ve halvet berâber olmağla gâh halk ile olurlar ve gâh uzletde olurlar ve ikisinden de dahî fâ'ide görürler.

---

118 Meryem, 58.
119 Tevbe, 82
120 Prof. Dr. Süleyman Uludağ, Tasavvufi Terimler Sözlüğü, s. 323

> Lakin sâlik-i mübtedîye dâima halvet ve inzivâ lâzımdır. Zîrâ kesretde Cenâb-ı Hak ile olamaz ve kesret huzûr-ı kalbine halel virür.

Halvethâne: a) Sâlikin tek Tekkelerin ve bazı mescidlerin çevresinde yapılan kapalı, karanlık ve daracık hücre ve odalar, b) Velayet makamındaki kemâl halleri. Sâlikin Hak ile Hak olduğu makam, sevenle sevgilisinin birleştiği mertebe, ilâhî harîm. Halvethâne-i dost ve Halvethâne-i esrar: Hak ile üns halinde olma makamı. Halvethâne-i kurb: Hz. Mevlâ'ya yakın olma hali. Halvethâne-i tevhid: Fena makamı. Halvetiyân-ı melekût: Tarikat civânmerdleri, yol erleri. Halvet yolu-Sohbet yolu: İnzivayı esas alan tarikatlara Tarîk-ı halvet, sohbeti esas alanlara Tarîk-ı sohbet denir. Tek başına ibâdet ettiği yer, inzivaya çekildiği köşe, Çilehâne.

> Görmez misin, ‘âşık ki ma’şûkunun halvethânesine yol eyler, kendi ‘arz-ı (89) niyâzını sükût edicilik ile edâ eder ve zebân-ı kâl ile ‘arz-ı niyâz etmez ve hem bî-edeblik olur. Evliyâ-i kirâmdan çok kimesneler İbrâhîm ‘Aleyhi’s-selâm’ın sîret-i hasenesine ittibâ’ ederek du’â ve münâcâtı terk edip lisân-ı dil ve zebân-ı hâl ile niyâzmend oldular.

Kutub, kutb. [121] En büyük velî. b) Her zaman âlemde Allah'ın nazar kıldığı yer olan tek kişi. (Kâşânî.)

Kutbu'l-aktâb: Kutubların kutbu, kutbu'l-ekber: En ulu kutub. Kutbu'l-irşâd: Rehber kutub. (Tas.) Kutb-i medar: Hz. Peygamber'in kalbi. Kutb-i vahdet: Ma'şuk. Kâmil ferdler yüksele yüksele ma'şûkiyet mertebesine erişirler. Kutbiyet-i kübrâ: Hz. Muhammed'in peygamberliğinin bâtını olan kutbu'l-aktab mertebesi. Bu makam ancak Hz. Peygamberin kâmil vârislerine verilir. Hâtem-i velayet ancak hâtem-i nübüvvetjn bâtını üzere olur. (Kâşânî, Ta'rîfât.)

> (Emmâ ba’d) bu abd-ı kalîlü’l-bidâ’a ve kesîrü’d-dirâ’a Es-Seyyid Eş-Şeyh Hâce Muhammed Murâdü’n-Nakşibendî İbnü’s-Seyyidü’ş-Şeyh Hâce Abdülhalîmü’n-Nakşibendî afâ anhüma’l-afva’l-alâ bu sûretle bast-ı makâl ve acz u meskenet mâ fi’l-bâl eder ki dâver-i dîvân-ı belâgat ve dilâver-i meydân-ı fesâhat Cenâb-ı Mevlânâ Şevket-i Buhârî aleyhi’r-rahmetü’l-Bârî hazretleri eyyâm-ı mes’adet-i peyâm seyâhatlarında kadve-i ehl-i siyâdet tuhbe-i şâh-ı velâyet rehber-i nehc-i hidâyet **kutb**-ı eflâk-i hüdâ-zübde-i (3) …

---

[121] Uludağ, a.g.e. s. 325,326

Mâ-sivâ: “Bir şeyden başka şeylerin hepsi.” Bu, özellikle sûfîlerce çok kullanılan bir tâbirdir. Dünyayla ilgili olan her şey, Allah’tan başka bütün varlıklar demektir.

> Hacc-ı vücûdînin ihrâmı cemî’ mâsivâdan geçmek ve tahayyurda ihtiyâr itmekdir.
> Ve yine bekâsı ve havf ve haşyeti ziyâde bir zât-ı şerîf oldu. Allah-u Te’âlâ’ya müteveccih ve mâsivâdan münkati’ oldukları hâlde (Ebû Basîr künyesiyle meknî olan zât dedi ki; Bir gün İmâm Muhammedü’l-Bâkir Hazretleri’ne dedim ki: Siz Rasûl-i Kibriyânın evlâdından ve hulefâsından oldunuz mu?

Nefs: Tasavvuf yolunun en önemli merhalelerinden biri de nefsinden tecerrüd etmek, nefsini tezlil etmek ve nefsini aşkta *infa* etmektir. Bu anlayışa göre, nefsinden tecerrüd etmemiş ve nefsini sevgiliye feda etmemiş bir şahsın, sevgiliden bir şey istemeye yüzü yoktur. Nitekim tasavvufta nefs kulun kötü vasıfları, yerilen huy ve amelleri yerine kullanılır. “Efkâr-ı Seb’â” denilen, nefsin Allah yolunda ilerlerken katettiği mertebeleri vardır. Bu mertebeler:
Nefs-i Emmâre: İnsanı kötülüğe sevk eden nefs.
Nefs-i Levvâme: Yaptığı kötülükten pişmân olan ve hayra yönelen nefs.
Nefs-i Mülhimme: Allah tarafından iyilik ilhâm edilen ve kötülükten arınmış nefs.
Nefs-i Mutmainne: Îmânda hata yapmayacak derecede kötülüklerden uzak nefs.
Nefs-i Râzıyye: Allah’tan râzı olan nefs.
Nefs-i Marziyye: Allah’ın kendisinden râzı olduğu ve rızâsını verdiği nefs.
Nefs-i Sâfiyye/Zekiyye: Kötülüklerden tamamen arınmış olan nefs.

Molla Murad, Şevket-i Buharî’nin üç ayrı beytinden hareketle şu şerhte bulunmaktadır;

> Zîrâ öyle zevât-ı kirâmın evsâfını ve ahvâlini te’emmül hevâdan nefsi tasfiyyeye ve kalbin ma’rifet-i ilahiyye ile dolu olmasına sebeb olur.
> El-vâsılîn-i mahbit-i feyz-i Samedânî Hazret-i Bâyezid-i Bestâmî kuddise sırrahu o mertebede nefs-i nefîsleri tezlîl ettiklerinden عطل ذلي ذل اليهود buyurmuşlardır. Bu zillet ve hakâret ‘uşşâk-ı ilâhiyyenin kemâl-i îzzetine sebeb olur.
> Nâzım Rahimehullah kendi nefsinden tecrîd kâ’idesi üzere bir Şevket farz edip ona nidâ ederek buyururlar ki, Şevket, senin bu terk-i edebin nice bir du’â söyler ve ne miktâr du’âda ısrâr eder?

Uzlet: Arapça, halktan uzaklaşıp, onlardan ayrı yaşamak anlamında bir kelime. Müride başlangıç hâlinde uzlet gerekir. Bu, halkın onun şerrinden veya o, halkın şerrinden kurtulsun diye değildir. Bu, kötü ahlaktan uzlet (ayrılmak) tır. Vatanı değil, sıfatları değiştirmek esastır. Cüneyd "dinini selâmete, bedenini ve kalbini rahata erdirmek isteyen, insanlardan ayrılsın. Zira, bu zaman vahşet zamanıdır, akıllı olan vahdeti uzlette arıyandır" der. Kur'an'da uzleti anlatan bazı ayetler şunlardır: "Sizi ve Allah'tan gayrı çağırdıklarınızı terkediyorum" (Meryem/46), "Onları ve tapmakta olduklarını terkediniz" (Kehf/16). Uzletin karşıtı ihtilal, halka karışmayı ifade eder. Ancak tasavvuf ehlinin büyük çoğunluğu "insanların içine karışıp onların ezalarına sabreden kişi, insanlara karışmayıp, ezalarına sabretmeyen kişiden daha hayırlıdır" (Tirmizi, İbn Mâce), hadis-i şerifini temel alarak, insanların arasına karışmışlardır. Uzlet uygulaması, hayat akışı içerisinde küçük zaman dilimlerinde iç, murakabe, iç muhasebe için yapılır. Ömür boyu uzlet yapan sûfiler parmakla gösterilecek kadar azdır. O da sûfinin içinde bulunduğu kendine özgü hâlden kaynaklanan bir husustur. Genel değildir.

> (4) Ma'lûm ola ki evliyâ-i kirâmın kâmillerine kesret ve halvet berâber olmağla gâh halk ile olurlar ve gâh uzletde olurlar ve ikisinden de dahî fâ'ide görürler.
> (129) Şîr-i merdândan murâd târik-i dünyâ olup genc-i 'uzleti ihtiyâr eden zevât-ı kirâmdır ve onların gûşe-i halvetini me'külâtdan ve dünyâ metâ'ından hâlî olmağla fezâ-yı fakir 'ünvânıyla ta'bîr buyurdular.

6. ESERDE GEÇEN ŞAHIS İSİMLERİ

6.1. Peygamberler:

Hz. Muhammed (s.a.v.): Murâd Molla'nın Şevket-i Buhârî şerhinde, peygambere derin bir sevgi ve muhabbet duyulmaktadır. Nebilerin sonuncusu âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber olan Hz. Muhammed (a.s) daha çok Hz. Fatıma'nın peder-i muhteremleri, Hz. Ali'nin kayınpederleri, Haz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in cedleri olması yönüyle zikredilmiştir. Girizgâh bölümündeki salat u selam bahsinde

şiire mebni olan, إن من البيان لسحرًا وإن من الشعر حكمًا[122] hadisi ile ashabına ve onların yoluna uymanın ehemmeyetini beyan eden, أصحابي كالنجومِ ، فبأيِّهم اقتديتم اهتديتم [123] hadisi zikredilmiş, sonraki bölümlerde ise özellikle on iki imamın Hz. Peygamber soyundan olduklarını beyan eden ve o soydan gelen mukarrebîne uymanın ehemmiyetini bildiren hadis-i şerîfler konuya dayanak gösterilmiştir.
Eserde geçen hadis-i şerîfler ayrıca ele alınacaktır.

Hz. İbrahim: Esrede Hz. İbrahim'in tevekkülü ve Cebrail (A.S.) ile olan mükâlemesi geçmektedir. Hz. İbrahim'in tevekkül ve istiğnası, daha sonra evliyanın "fena fillah" ifadesiyle dile getirdikleri mertebeyi oluşturmuştur.

> Vaktâki Nemrûd kendini mancınık ile nâra ilgâ etti ise Cibrîl-i Emîn gelip, الك حاجت diyerek su'âl eyledi. Cevâbında اما اليك فلا buyurdular. Cibrîl dahî سل تعط buyurdular. Yine İbrâhîm Halîlullah 'Aleyhi's-selâm علمه بحالى حسبى buyurup sükût kıldılar. Bu yol ûlû yoldur. Binâberîn evliyâ'ullahdan (155) çok kimesne bu yola sâlik olup taleb-i kâlîden fâriğ olarak lisân-ı hâl ve zebân-ı dil ile taleb eylediler.

Hz.Mûsâ: Allahın ûlu'l-azm peygaberlerden olan Hz. Mûsâ (a.s)'dan bahsedilmektedir. Hz. Musa'nın başından geçen bir olay ve Allah ile mükâlemesi aktarılmıştır.

> Menkûldür ki Mûsâ 'aleyhisselâmın zamânında nezd-i Hüdâda gâyet makbûl bir meczûp vâr idi. Bir gün geçerken ana Mûsâ 'aleyhisselâm âşinâlık edince meczûb kemâliyle münfa'il oldugundan Hazret-i Mûsâya aslâ iltifât etmedi. Bu hâli Cebel-i Tûrda esnâ'-i mükâlemede bast buyurunca Cenâb-ı Kibriyâ buyurdu ki, bize münfa'il olduğundan sana dahî iltifat etmemişdür. Yine Mûsâ 'aleyhis**(7)**selâm su'âl buyurdu ki, bâ'is-i infi'âli nedir? Allahu Te'âlâ buyurdu ki, bana cehennemi aradan kaldır diye teklîf eder. Musâ'ade görmediginden infi'âl eyledi. Yine Hazret-i Mûsâ 'aleyhisselâm su'al eyledi ki, bunun sebeb-i kerâmeti nedir, ulûhiyetinde nedendir? Cenâb-ı Hak buyurdu ki, benden gayrı bir kimesneyi bilmez, ancak beni bilir. Bu cihetden 'indimde gâyet makbûldur.

---

[122] Şüphesiz ki beyanda sihir, şiirde ise hikmet vardır. Cem'ü'l-Cevami', Cilt 1, s. 8034, Hadis No: 1821 Hadis, Ahmed ve Ebu Davud'da geçmektedir.

[123] "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz." Cami'ü'l-Usul Fi-Ehadisi'r-Rasul, Cilt 8, s. 556, Hadis No: 6369, Darimi, Beyhaki, İbni Adiy, Münavi

6.2. Sahabeler:

Hz.'Alî: Peygamberimizin damadı ve amcasının oğlu olan, cennetle müjdelenen Hz.Ali'den övgüyle bahsedilmiş, onun kahramanlığı ve cesareti vurgulamıştır:

> Hazret-i İmâm 'Ali Kerreme'l-llahu vechehu ile bidâ edip buyururlar ki pîrlik vakdinde gazve-i Hayber'de şânında (*Lâ fetâ illâ 'Âlî lâ seyf illâ zü'l-fikâr*) buyurulan civân-merdin muhabbetinden zü'l-fikâr gibi kâmetim iki kat olmuştur ve anın 'aşkı beni bu hâle koymuşdur dimektir. (İşte e'imme-i isnâ 'aşerin birisi İmâm 'Âlî Hazretleri'dir. Sâ'irleri Hazret-i İmâm ın evlâdı ve evlâd-ı evlâdı olmuşlardır. (48)

Hz. Ali ile ilgili eserde geçen hadis-i şerifler ayrıca verilmiştir. Hz. Ali'nin hayatı On İki İmam bahsinde ayrıca ele alınacaktır.

Hz. Fatıma (r.a.): Şehte Hz. Fatıma (r.a.) çok defa geçmiş bulunmakla, kutlu bir soya annelik yapma ve cennet kadınlığı sıfatları üzerinde durulmuştur. Hz. Fatıma ile ilgili eserde geçen hadis-i şerifler ayrıca verilmiştir. Eserde Hz. Fatıma'nın zühd ve takvası şöyle anlatılmaktadır;

> Ma'lûm ola ki Hazret-i Fatıma Radiyallahu 'Anhâ vâlidemizin dünyâdan nefret ve âzârı kazıyye-i Müslime-i bedîhiyyedendir. (Zîrâ eyyâm-ı 'ömründe fakr ve fâkayı ihtiyâr buyurdukları ve nezd-i hüdâda olana kemâl-i rağbetleri kütüb-i siyerde musarrahdır. 'Ömr-i şerîflerini kamîs-ı murakka'da ve arpa unundan yapılmış ekmeği tenâvül buyurmakda imrâr eylediler. (51)

Hz. Fatıma'nın vefatı ise şu şekilde kaleme alınmıştır;

> Menkûldür ki fahr-ı 'âlem Sallallahu te'alâ 'aleyhi vesellem hazretlerinin defninin ferdâsı ravza-i mutahharaya vardılar. Nâle vü feryâd ederek kabr-i sa'âdetden bir kabza türâb-ı şerîf alub istişmâm buyurdukda bu mersiye-i dû cihân-bahâyı o zamân buyurmuşlardır.
>
> ماذا على من شم تربه احمد * ان لا يشم مدى الزمان غو اليا * صبت على مصائب لو
> انها * صبت على الايام صرن لياليا *

> (ve yine menkûldür ki her gün ravza-i mutahharaya varıp ‘azîm bükâ’ buyururlar idi. Bükâsını işiden ricâl ve nisâ’ rıdvanu’l-llahu ‘aleyhim ecma’în cem’ olup berâber bükâ’ ederler idi ve ravza-i mutahharaya külle yevm nâle vü efgânla mâla mâl olur idi. Hâsılı bu hüzünle altı mâh mikdârı dünyâda oldular. Altı mâh tekmîlinde Hazret-i Fatıma Radiyallahu Te’âlâ ‘Anhâ dahî murâdına nâ’il olup civâr-ı hakka ve civâr-ı Rasûl-i Kibriyâya intikâl buyurdular. (51)

Hazret-i Ömer (r.a.): Resül-i Ekrem'in (A.S.M.) ikinci halifesi, Aşere-i Mübeşşere'den ve sahabenin en büyüklerindendir. Çok âdil, âbid, zâhid ve merhametli idi. Fakirce yaşadı. Adaleti, şecaat ve cesareti, İlâ-yı Kelimetullah için fedakârlığı meşhurdur. Çok Hadis-i Şeriflerle medhedildi. Zamanında çok fütühat ve ilerleme kaydedildi. Hilâfeti esnasında bütün Âlem-i İslâm, Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın devrindeki gibi huzur ve rahat içinde yaşadı. Onbuçuk sene yedi gün, dünyada hiç kimseye nasip olmayan bir adâlet içinde halifelik yaptı, 63 yaşında iken şehid edildi. Hak ile bâtılı ayırmada çok mâhir olduğundan Resül-i Ekrem (A.S.M.) kendisine Ömerü’l-Fâruk ismini vermiştir. Şerhte, Hazret-i Ömer ile Veysel Karani arasında geçen diyalog nakledilmiştir.

Câbir İbn-i ‘Abdullahu’l-Ensârî: Künyesi Ebû Abdullah olan Câbir Hazrec kabilesindendir. Câbir'in babası, ikinci Akabe bey'atinde müslüman olmuş ve Haramoğulları nakipliğine tayin edilmişti. Kâfirler Uhud gazasında onu, burnunu ve kulaklarını keserek işkence ettikten sonra şehit ettiler. Rasûlullah Câbir'e, 'Sana bir müjde vereyim mi? Allah babanı diriltti. Ve kendisine perdesiz doğrudan doğruya hitap etti. Hâlbuki şimdiye kadar hiçbir kimseye böyle hicabsız söylediği olmamıştır' buyurdu. Rivayete göre Câbir, Bedir ve Uhud savaşlarından başka bütün Cihat hareketlerine katılmıştır. Hz. Câbir, Sıffin vakasında Hz. Ali tarafında yer aldı. Ancak, Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra Muaviye'ye bey'at etti. Ömrünün sonlarında gözleri görmez oldu. Medine'de doksan üç yaşında vefat etti. Câbir, Rasûlullah'tan bin beş yüzden fazla hadis rivayet etmiştir. Elli sekizi Buhârî ve Müslim'de mevcut olup müttefekun aleyhtir. Hz. Câbir'in Rasûlullah'tan önemli rivayetleri vardır. Molla Murad, eserinde Hz. Cabir’in uzun ömürlü olduğuna, kendinden sonraki tabiinin de büyükleriyle görüştüklerine vurgu yapmaktadır.

(Menkûldür ki Câbir İbn-i ‘Abdu’l-llahu’l-Ensârî Radiyallahu ‘Anhü’l-Bârî Hazretleri’nin müddet-i hayâtı tavîl oldu. Ve basarına ‘âmâ târî oldu. Bir gün İmâm Zeyne’l-‘Âbidîn mahdûm-ı mükerremleri Muhammedü’l-Bâkir ile ziyâretine dâhil oldu. Zeyne’l-‘Âbidîn Hazretleri mahdûmuna emr eyledi ki Hazret-i Câbir’in re’s-i şerîfini takbîl eyleye. Câbir Hazretleri dahî buyurdu ki re’simi takbîl eden kimdir? Zeyne’l-‘Âbidîn Hazretleri dahî buyurdu ki oğlum Muhammed’dir. Hemen Hazret-i Câbir Muhammedü’l-Bâkir Hazretleri’ni der ağûş edip buyurdular ki yâ Muhammed Râsûl-i Ekrem ve Nebiyy-i muhterem Muhammed Mustafâ Sallallahu Te’âlâ ‘Aleyhi Vesellem sana selâm eder. Zeyne’l-‘Âbidîn Hazretleri ve mahdûmları yâ Ebâ ‘Abdu’l-llah bu selâmın keyfiyyeti ne vechledir, beyân eyle, dediler.

6.3. Oniki İmam (E’imme-i İsna Aşera)

Şia mezheplerinden Caferiye veya İmamiye-i isna aşeriye mezhebine göre din ve dünya işlerini düzenleyen ve dini önder ve hüccet olarak kabul edilen on iki rehber. İlki Hz. Ali olan bu on iki imamı mezheplerinin temeli sayan Şiîlere verilen isim de "İsna Aşeriye"dir. Şia içinde çok önemli bir yere sahip olan İmamiyenin çoğunluğu, Ca'fer-i Sâdık dahil olmak üzere ilk altı imam hakkında ittifak ettikleri halde, onun ölümünden sonra (148/765) imametin beş oğlundan hangisine geçtiği hususunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Büyük çoğunluk, Mûsa el-Kâzım'ı imam olarak kabul etmiştir. Fakat onun gerçekten ölüp ölmediği hususunda ihtilafa düşülmüş; ancak ekseriyet Musa el-Kâzım'ın öldüğüne inanmıştı. İşte bu son gruba "el-Kut'iyye" denmiş; imameti onun oğlu Ali er-Rızâ'ya ve ondan sonra gelen ve on iki imamı tamamlayan kişilere nisbet ettikleri için de kendilerine "İsna aşeriye" ismi verilmiştir. Bu inanca göre; imamet, Hz. Ali'den başlayarak onun oğulları Hz. Hasan ve daha sonra Hz. Hüseyin'e intikal eder. Hz. Hüseyin'den de kesintiye uğramaksızın babadan oğula geçerek oniki imamı tamamlar. Şia'nın çoğunluğunu teşkil eden ve sonraki devirlerde imamiye denilince akla gelen, bu İsnâ aşeriye'dir.[124] On iki imam sırasıyla şunlardır:

---

[124] Bekir Topaloğlu, Kelam ilmi, İstanbul 1981, s.218

1- Ali el-Murtaza: Hz. Muhammed (s.a.v.)'in amcasının oğlu olup, ona ilk iman edenlerdendir. Hz. Osman'ın şehid edilişinden sonra halife seçilen Hz. Ali, Ehl-i Sünnet'in Raşid halife olarak tanıdığı halifelerin dördüncüsüdür. O, Hicri 40 (M. 661) yılında şehid edilmiştir. Şiiler Hz. Ali'yi ilk imam olarak telakki ederler ve önceki halifelerin nassa aykırı davranarak onun hakkını gasbettiklerine inanırlar. Şerhte, Hz. Ali'nin ve onun soyundan gelenlerin oluşturduğu şecere ele alınmış, Hz. Fatıma (r.a.) yoluyla gelenlere "Seyyid"; Hz. Fatıma'nın vefatından sonra Hz. Ali'nin evlendiği eşlerden gelenlere de "Alevî" tabiri kullanılmıştır.

> Ma'lûm ola ki Fatımatü'z-zehrâ Radiya'l-llahü Te'âlâ 'anhâ (48) vâlidemiz irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdukda Hazret-i 'Âlî te'ehhül ittiler ve ezvâc-ı müte'addide aldılar ve anlardan çok evlâdı dünyaya geldi. Lakin anlara imâm ve seyid ta'bîr olunmaz. Belki 'Alevî denir. Siyâdet ve imâmet Hazret-i Fatıma'dan olan evlâd-ı kirâma mahsûsdur. Eğerçi lugatde bunlara 'Alevî denir. Lakin 'örfde ve ıstılâhda 'âlevî ta'bîr olunmaz. (49)

2- Hasan el-Müctebâ: Hz. Ali şehid edildikten sonra, taraftarları olan Kufeliler, Hz. Fatıma'dan olan büyük oğlu Hz. Hasan'a bey'at ettiler. Hz. Hasan Hz. Muaviye'ye karşı giriştiği bir askerî teşebbüste başarı sağlayamayınca, Muaviye ile anlaşarak hilafet hakkından feragat etdi. Hz. Hasan, Hicri 50 (M. 670)'de vefat etmiş olup, Şiiler ittifakla ikinci imam olarak onu tanırlar.

3- Hüseyin eş-Şehid: Muaviye'nin ölümünden sonra, Yezid b. Muaviye'nin veliahd usuluyle hilafet makamına oturması üzerine Kufeliler Hz. Hüseyin'e mektuplar yazarak Kufe'ye geldiği takdirde ona bey'at edeceklerini bildirdiler. Hz. Hüseyin, Kufe'ye doğru yola çıktı. Kerbelâ Mevkiine gelince Yezid'in gönderdiği orduyla karşılaştı. Rasûlullah (s.a.s)'ın torunu Hz. Hüseyin burada şehid edildi (10 Muharrem 61/10 Ekim 680). Şiiler üçüncü imam olarak Hz. Hüseyin'i kabul ederler. Onun şehit edildiği 10 Muharrem Aşura günü Şiilerce bir matem günü kabul edilir ve çeşitli merasimler düzenlenerek bu gün anılır. Şerhte, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin ile ilgili hadisler verilmiş, bu hadisler ayrıca değerlendirilmiştir. Ayrıca, Hz. Hüseyin'in şehadeti de geniş yer almış, Yezid ve taraftarlarına lanet okunmuştur.

(Kerbelâ şehr-i Bağdâd kurbunda bir mahallin ismidir. Mukaddem hâli sahrâyiş şimdi bir şehr-i ‘azîm olmuş. (İmâm Hüseyin Hazretleri’nin cesed-i şerîfi orada medfûndur ve türbe-i ‘azîme üzerine binâ olmuşdur. (Bî pâyân emti’a ve sîm u zer var imiş ve bu Kerbelâ İmâm Hüseyin Hazretleri’nin mahsur ve câm-ı şehâdeti nûş etdiği mahaldir. Hicret-i Nebevîye’nin altmış birinci senesi mâh-ı Muharremin gurrasında o sahrâda Yezîd bin Mu’âviye’nin emriyle Kûfe hâkimi ibn-i Ziyâd Sa’ad bin Ebi Vakkâs’ın oğlunu başbûğ ederek muhâsara eyledi ve Yezîd’e bey’at teklîf etdiler. İmâm Hüseyin dahî kabûl etmedi ve buyurdu ki benim sebîlimi tahliyye ederek ben Medîne-i Münevvere’ye ric’at ederim ve ‘Irâk semtine ‘azîmeti terk ederim. Cevâb eylediler ki, yâ bî’at edersin yahud şerbet-i şehâdeti nûş edersin. Hazret-i İmâm dahî ölmek bana Yezîd’e bey’atdan hayırlıdır, buyurdular. Hazret-i İmâmın yanında o zamân yetmiş iki nefer refîki var idi. Ba’dehu her gün vakt-i duhadan vakt-i ‘asra dek mukâtele olur idi. (İmâm Hüseyin Hazretleri’nin refîklerinden on yedi zât-ı şerîf şehîd oldular ve on iki zât-ı şerîf esîr oldular. Ba’dehu mâh-ı Muharremin onuncu sülesa günü ki yevm-i ‘âşûra idi Hazret- İmâm Hüseyin RadiyAllahu Ta’âlâ ‘Anh şerbet-i şehâdeti nûş etdiler. (57)

4- Ali Zeynelâbidin es-Seccâd b. Hüseyin: Hz. Hüseyin'in oğlu olup, rivayete göre annesi, Kisra Yezducerd'in Medine'ye getirilen üç kızından biridir. Kufe'de 34 veya 36 (m. 655, 656) yılında doğmuştur. Zeynelâbidin, Kerbelâ olayı sırasında çocuk yaşta olup hasta olarak çadırda yatmakta idi. Hz. Hüseyin'i şehid eden grubun lideri Şamir onu öldürmek istemiş, ancak ordu komutanı Ömer b. Sa'd buna izin vermemişti.[125] Medineliler Yezid'e karşı Abdullah b. Hamala liderliğinde kıyam'a kalktıklarında, Ali Zeynelabidin de Medine'de bulunmaktaydı. O, bu kıyama katılmayarak kendisine dokunulmamasını istemiş ve bu isteği kabul edilmişti. Zeynelabidin kendi ailesi ve Mervan b. Hakem'in ailesini yanına alarak Medine'den çıktı ve Yenbu tarafına gitdi.[126] Daha sonra Mervan onu, Yezid'in Medine'ye gönderdiği ordu komutanı Müsim b. Ukbe'nin şerrine karşı korudu. Yezid de ona dokunmaması için Müslim'e bir emir göndermiş bulunmaktaydı.[127] Zeynelabidin 94 (712) tarihinde vefat etmiştir. Ali b. Hüseyin, takvası ve aşırı derecede ibadete düşkün olmasından dolayı Zeynelabidin şeklinde isimlendirilmiştir. Onun, ölene

---

[125] İbnul-Esir, el-Kâmil fi't-Tarih, Beyrut 1979, IV, 79
[126] İbnu'l-Esir, a.g.e., IV, 13
[127] İbnu'l-Esir, a.g.e., IV,119

kadar her gece bin rekât namaz kıldığı rivayet edilmektedir. Zuhrî, onun için; "Zeynelabidin'den daha fakîh birini görmedim. Ancak hadis bilgisi azdı". Said b. Müseyyeb de; "Ben, ondan daha fazla vera' sahibi olan bir kimse görmedim."[128] demektedir.

> E'imme-i isnâ 'aşerden imâm-ı râbi' bunlardan ki ism-i şerîfleri 'Âlî'dir. (İmâm Hüseyin Hazretleri'nin sulb-i pâkından Hicret-i Nebevî'nin otuz sekizinci sâlınde Şa'bân-ı şerîfin on beşinci hamîs günü Medîne-i Münevvere'de tevellüd (60) etmişlerdir. (Ve lakab-ı mübârekeleri Zeyne'l-'Âbidîn'dir. (Ve yine süccâd ve zeki ve emîn elkâb-ı şerîfesidir. (Hazret-i İmâm 'Alî'nin irtihâlinden iki sene evvel dünyâya gelmişdir.

5- Muhammmed el-Bâkir b. Ali: Hicrî 56'da doğmuştur. Künyesi Ebû Cafer'dir. Medine fukahasından olup, ilmî seviyesi, meselelerin iç gerçeklerine nüfuz edebilen ve onların hakikatlerine ulaşabilen bir tecassüs kabiliyetine sahip olmasından dolayı "el-Bakır" lakabıyla anılmaktadır. Muhammed Bakır, seçkin hadis alimlerinden biriydi. Ebû Said el-Hudrî başta olmak üzere, bazı sahabilerden hadis rivayet etmiştir. Onun, konuşurken insanlara faydalı olabilecek şeylerden bahsettiği; hikmet dolu bir üsluba sahip olduğu ve insanları vaazlarıyla irşad etmeye gayret gösterdiği rivayet edilmektedir.[129] Şiilerin imamiye ekolü onu beşinci İmam olarak kabul etmektedir. Daha önce kardeşi Zeyd'in etrafında bulunan grubun, Şeyheyn'e hakaret etmeyi reddetmesi üzerine ondan ayrılarak Ca'fer'i Sadık'ı imam tanıdıklarını bildirdiler ve imametin Ca'fer es-Sâdık'a intikal ettiği inancını benimsediler. Tabiî bu durum Cafer-i Sadık'ın Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir hakkında kötü zan beslediği anlamına gelmez. Zira o, Ehl-i beyt'e büyük zulümler yapmış olan Emevî ailesine mensup olmasına rağmen; Beşinci Raşid Halife Ömer b. Abdülaziz'den "Her kavmin bir necibi vardır. Umeyye oğullarının necibi ise Ömer b. Abdülaziz'dir. Allah onu kıyamet gününde tek başına bir ümmet olarak diriltecektir" şeklinde övgüyle sözederdi.[130] Muhammed Bakır 114 (732-733) yılında Medine'de vefat etmiştir. Onun 115 yılında vefat ettiği de söylenmektedir. O vefat ettiği zaman 58 yaşındaydı.

---

[128] İbnu'l-İmâd, I,105
[129] İbnul-İmâd, a.g.e., I, 149
[130] İbnu'l-Esir, a.g.e., V, 62

Ancak onun ömrü hakkında 56 ile 73 yaşları arasında değişen muhtelif kayıtlar bulunmaktadır. [131]

> Ma'lûm ola ki İmâm Muhammedü'l-Bâkir e'imme-i isnâ 'aşerden beşinci imâmdır. (İmâm Zeyne'l-Abidîn Hazretleri) 'Abdü'l-Melik bin Mervân'ın gadriyle mesmûm olarak Medîne-i Münevvere'de irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdukda imâmet ve hilâfet taraf-ı Cenâb-ı Hakk'dan zât-ı velâlarına mevhibe kılındı. (Birâder-i mihterleri Zeyd Radiyallahu 'Anh) Da'vâ-yı imâmet edip Medîne'den hurûc etdi ise de ve hilâfet için Emeviyye ile hayli münâza'a göstermiş ise de 'âkıbet (61) mukayyed olmayup kendüyü şehîd etdiler. (Velâdetleri Medîne-i Münevvere'de Hicret-i Nebevî'nin elli yedinci senesi mâh-ı Saferü'l-hayrın üçüncü günü vukû' bulmuşdur. (İsm-i şerîfleri Muhammed'dir ve lakabları Bâkir'dir ve künye-i şerîfeleri Ebû Ca'fer'dir. (Tabkar ve Bakar'ilmde ve mâlda vus'at sâhibi olmağa derler. (Hazret-i İmâm'ın 'ilminin ve fazlının vus'atına binâ-i Bâkir lakabıyla mulakkab olmuşlardır.

6- Ca'fer es-Sadık b. Muhammed: İmamiye Şiası'nın altıncı imam olarak kabul etdiği Ca'fer-i Sâdık, İslâm tarihinin mümtaz, alim ve muttaki şahsiyetlerinden biridir. Ebu Hanife ve İmam Malik gibi büyük müctehidlere hocalık yapmıştır. O, gerçek Ehl-i Sünnet çizgisinde bir kimse olup, bu çizgiden sapma gösteren Şiî gruplarla, önceki imamlarda olduğu gibi alâkası yoktur.

> Ma'lûm ola altıncı imâm İmâm Ca'fer-i Sâdık Hazretleri'dir. … *(*İmâm müşârun-ileyhin velâdetleri Hicret-i Nebevî'nin sekseninci sâlında Medîne-i Münevvere'de vâkî' olmuşdur. Essah rivâyet dahî budur. (Menkûldür ki Ebû Beyazîd-ı Bestâmî kuddise sırrahuhu çok meşâyih-i kirâma yetmiş ve hizmet edip feyiz-yâb olmuş idi. Böyle 'uluvv-i kadri ve 'azm-i hâli var iken ve tarîkatda rütbe-i intihâya varmış iken Hazret-i İmâmın irtihâlinden sonra dâr-ı sa'âdetinde sâkâ' olup çok zamân su getürmek hızmetinde olmuşlar. Ba'dehu rûhâniyyetinden çok feyze nâ'il oldular. (Hatta silsile-i Nakşibendiyyede Ebû Yezîd-i Bestâmî vardır. (Ve dahî *'an rûhâniyyetihi'l-imâm Ca'feri's-Sâdık*) diyerek yazılmıştır. Ve İmâm-ı A'zâm Hazretleri (*Evle's-senetân leheleke Nu'mân* buyurdukları dahî Hazret-i İmâma hizmetleri ve hadîs ahzı ve sülûk zamânları imiş. (Hazret-i İmâmın menâkıbı ve fezâ'ili ta'dâdı ve hadd u hasrı kâbil olmamağla bu kadar ile iktifâ olundu. (Târîh-i irtihâlleri Hicret-i Nebevî'nin sekizinci senesi Receb-i şerîfinin on beşinci günü

[131] İbnul-İmad a.g.e., I,149

> Medîne-i Münevvere'de vukû' bulmuşdur. (Vâlid-i mâcidleri İmâm Muhammedü'l-Bâkir (64) Hazretleri'nin kabr-i şerîfine defn olundular. (*Rıdvânu'l-llah-i Te'âlâ 'Aleyhim Ecma'în*.

7- Mûsa el-Kazım b. Ca'fer: Ca'fer es-Sadık'ın oğlu olup, İmamiye tarafından yedinci imam olarak kabul edilmektedir. Hicrî 128 (745) yılında doğmuş[132], Medine'de babasının yanında yetişmiştir. Ehl-i Beytin eziyet gören mensuplarından biridir. Abbasî halifelerinden Mehdi onu Bağdat'a getirterek hapsettirmiş, rivayete göre gördüğü bir rüya üzerine bir müddet sonra onu serbest bırakmıştır. Medine'ye dönen Mûsa Kâzım, peşinden Harun er-Reşid tarafından tekrar hapsedilmiştir. İbnul-Esîr onun hapsedilmesine sebep olan olayı şöyle anlatmaktadır: "Harun er-Reşid 179 senesinde umre yaptı. Dönüşte Medine'ye geldiği zaman Rasûlullah (s.a.s)'ın kabrine gitdi. Onun yanında başka insanlar da vardı. O, Rasûlullah'ın kabrinin başında durduğu zaman şöyle dedi: "Selâm Senin üzerine olsun ey Allah'ın Rasûlu; Ey amcaoğlu"! Bunu, yanında bulunanlara övünmek için söylemişti. Orada bulunan Mûsa b. Cafer, dönerek, "Selâm Senin üzerine olsun ey baba!" dedi. Harun er-Reşid'in rengi değişti ve Mûsa'ya "Bu gerçekten böbürlenmektir" diyerek çıkıştı. Sonra da onu yanına alarak Irak'a götürdü ve hapsettirdi"[133]. Mûsa Kâzım 183 (799) yılında hapiste ölmüştür. O, zamanını ibadet ve zikirle geçirmekteydi. Mûsa Kâzım, Fıkıh'ta temayüz etmiş bir kimseydi. Her ne kadar o, muhalif siyasi faaliyetlere iştirak etmemişse de, hapsedilmesinin gerçek sebebi yönetimin ondan kuşkulanması olmalıdır. Şerhimizde İmam Musa Kazım'dan birçok yerde bahsedilmektedir. Şevket-i Buhârî'nin şiirleri de İmam Musa Kazım'a olan alaka ve muhabbetinden ilham alınarak yazılmıştır.:

> …Cenâb-ı Mevlânâ Şevket-i Buhârî aleyhi'r-rahmetü'l-Bârî hazretleri eyyâm-ı mes'adet-i peyâm seyâhatlarında kıdve-i ehl-i siyâdet, tuhbe-i şâh-ı velâyet, rehber-i nehc-i hidâyet, kutb-ı eflâk-i hüdâ, zübde-i (3) âl-i abâ Hazret-i İmâm Mûsâ Er-Rızâ radiya anhü'l-meliki'l-a'lâ efendimizin hâk-bûs-ı türbet-i münevveri ve ziyâret-i meşhed-i mutahharîleri şerefiyle kâm-yâb olduklarında hûşe-i pervîn ve mânend-i dürr-i semîn keşîde-i silk-i sihr-i mübîn eyledikleri kasîde-i nazîdelerini ve yine ol meşhed-i mübârekeden hîn-i vedâ'ında…

[132] İbnul-İmad, I, 304
[133] İbnul-Esir, a.g.e., VI, 164

> E'imme-i isnâ 'aşereden yedinci imâm bu zât-ı 'âlî-kadrdır. İmâm Ca'fer-ı Sâdık Hazretleri'nin necl-i necîbidir. (İsm-i şerîfleri Mûsâ'dır. (Ve lakab-ı şerîfleri Kâzım'dır. (Lugatde ma'nâsı yutucu dimektir. Kemâliyle hilmi olduğundan ve haddini tecâvüz edicilere dahî gazab etmediklerinde Kâzım lakabıyla mülakkab olmuşlardır. (Velâdetleri Mekke ile Medîne beyninden Ebvâ' nâm mahalde hicretin yüz yirmi sekizinci senesi Saferü'l-hayrın yedinci gecesi vukû' bulmuşdur.

8- Ali er-Rıza b. Mûsa: Hicrî 148 yılında Medine'de doğdu. Ali b. Mûsa, faziletinden dolayı Abbasî halifelerinden Me'mun tarafından itibar görmüştür. Me'mun, Abbasî sülalesini terkederek O'nu kendine veliaht tayin etti. (Ramazan 201/Mart 817) ve "Rızâ min Âl-i Muhammed" lakabıyla lakablandırdı ve O'nu Merv'e götürdü. Bu durum Bağdat'ta bulunan Abbasî mensuplarının Me'mun'u halifelikten azlederek, İbrahim b. el-Mehdi'ye beyat etmelerine sebep oldu.[134] Bu, taraflar arasında Irak'ta şiddetli savaşlara sebebiyet verdi.[135]

> (Ve yine ma'lûm ola ki e'imme-i isnâ-i 'aşereden sekizinci imâmdır. İsm-i şerîfleri 'Âlî ve lakab-ı şerîfleri Rızâ'dır ve İmâm Musâ Kâzım Hazretleri'nin ferzend-i mihterleridir. Târîh-i irtihâlleri hicret-i nebeviyyenin iki yüz sekseninde şehr-i Ramazân'da vâki'dir ve kabr-i şerîfleri Tus vilâyetinde karye-i Senâbâddadır. Ba'zı seyyâhînden mesmû'um oldu ki Sinop şehrinde medfûn olan Hazret-i Seyid Bilal radiyallahu 'anhu İmâm Rızâ Hazretleri'nin birâder-i gühterleri imiş. Bu sûretde onlar dahî İmâm Musâ Kâzım Hazretleri'nin ferzendi olmuş olurlar. Hatta bu vechle türbe-i şerîfesinde nesebleri muharrer imiş. Velâkin eğer sahîh ise onların Allahu Te'âlâ Hazretleri tarafından mevhibe kılınan hilâfet ve imâmetleri yoktur. Vâlid-i mâcidlerinin imâmetleri ve hilâfetleri İmâm 'Alî Rızâ Hazretleri'ne ihsân olunmuştur.

Ali b. Mûsa, 203 (818) yılında Tûs şehrinde vefat etmiştir. Onun ölüm sebebi hakkında değişik rivayetler bulunmaktadır. İbnul-İmâd, hummadan öldüğünü, zehirlenerek öldürülmüş olduğunun da söylendiğini zikretmektedir[136]. İbnul-Esir ise, üzümü çok seven Ali er-Rıza'nın Me'mun tarafından zehirli üzüm yedirilerek zehirlendiğini zikrettikten sonra, bunun kendisine göre uzak bir ihtimal olduğunu

---

[134] İbnul-Esir, a.g.e., VI, 346
[135] İbnul-imad, a.g.e., II, 2
[136] A.g.e., II, 6

kaydetmektedir[137]. Şerhimizde ise bu görüşü destekleyen bir menkıbe aktarılmaktadır.

> Menkûldür ki bir gün Me'mûn gulâmını irsâl edip İmâm Rızâ Hazretleri'ni da'vet etdi. Hazret-i İmâm dahî icâbet edip vardıkda yanına dâhil oldu. Me'mûn gördükde yerinden sür'at ile kalkdı ve Hazret-i İmâm ile (73) mu'âneka eylediler ve 'aynını beyninden dahî takbîl eyledi. Vâfî ik'âd eyledi. Velâkin yanına dâhil oldukda tabaklar içinde meyveler var idi ve elinde dahî salkım üzüm var idi ki ondan tenâvül eder idi. Hazret-i İmâm girdikde kıyâm nihânesiyle salkımı elinden bırakdı. Çünkü Hazret-i İmâm oturdu gûyâ ikrâm için üzüm salkımını eline verdi ve dedi ki ya ibn-i Rasûlullah , bu üzümden senin gözün hûbterdir. Hazret-i İmâm dahî âyû üzüm cennet meyvesindendir buyurdular. Ba'dehu Me'mûn bu üzümden tenâvül eyle dedi. İmâm Rızâ buyurdular ki beni mu'âf tut. Me'mûn dahî mübâlağa gösterdi ve dedi ki ekle mâni' nedir, me'mûldür ki bizi müttehem tutarsın ve bize i'timâdın bu kadar. Hemândem o salkımı alub ba'zı dânelerini ekle mübaşeret eyledi ki onlarda semm yok idi ve gayrısını yine Hazret-i İmâma vermiş idi. İmâm Rızâ Hazretleri dahî o üzümden birkaç dâne tenâvül eyledi ve bâkîsini yine tabağa koydu ve der-'akab kalktı. Me'mûn dedi ki, (بکجا میری) ya'nî, kande gidersin, demekdir. Hazret-i İmâm dahî, بانجه که فرستادی ya'nî gönderdiğin mahalle giderim. Murâd-ı şerîfleri, ahirete giderim, demekdir. O üzümlerden tenâvül buyurdukda mesmûm olduğunu teferrüs etdiler. Hülâsa-i kelâm hâne-i sa'âdetine gelip o semmden 'âzim-i ravza-i rıdvân oldular. *(Radiyallahu Ta'âlâ 'Anh.*

Cenaze namazını Me'mun kılmış ve onu, Harun er-Reşid'in yanına defnetmiştir. Onun türbesinin bulunduğu Meşhed (ziyaretgâh) Şiilerce kutsal bir mekân kabul edilir. imamiyenin 8. İmam olarak kabul etdiği Ali b. Mûsa'ya çok sayıda keramet atfedilmektedir. Ali b. Mûsa, kendisinin Me'mun tarafından veliaht tayin edilmiş olmasına rağmen siyasi bir grubun lideri olarak bir kıyamda bulunmamıştır.[138]

9- Muhammed el-Cevad et-Takıy b. Ali: İmamiye'nin, dokuzuncu imam olarak kabul ettiği Muhammed b. Ali, Ramazan 195 (Haziran 811)'de Medine'de

---

137 A.g.e., VI, 351

138 Me'mun'un, Ali Rıza b. Musa'yı veliaht tayin etmesi ve ölümü ile ilgili daha fazla bilgi için bk. Nasan İ. Hasan, İslâm Tarihi, Terc. İsmail Yiğit - S. Gümüş, İstanbul 1985, II, 495 vd.

doğmuştur. Muhammed, Abbasî halifesi Me'mun tarafından ikram ve saygı görmüştür. Muhammed'i sarayına alan Me'mun onu kızlarından Ümmü Fazl ile evlendirdi 202 (817-818).[139] Me'mun her sene ona iki bin dirhem bahşiş vermekteydi. El-Mu'tasım tahta çıktığı zaman onu Bağdat'a çağırdı. Muhammed 220 yılında (Kasım 835) yirmi üç yaşında olduğu halde Bağdat'da öldü ve dedesi Kâzım'ın yanına defnedildi.[140] Bir görüşe göre zehirlenerek öldürülmüştür. Ancak, Molla Murad, şerhte bunun sahih bir görüş olmadığını vurgulamaktadır.

> Ma’lûm ola ki e’imme-i isnâ ‘aşerin dokuzuncusu bunlardır. (Ve ism-i şerîfleri Muhammed’dir. Mare’z-zikr İmâm ‘Alî Rızâ Hazretleri’nin sulb-i pâkinden Medîne-i (74) Münevvere’de Hicret-i Nebevî’nin yüz doksan beşinci senesi Receb-i şerîfinin onuncu Cum’a günü tevellüd etmişlerdir. (Lakab-ı şerîfleri Takıyü’d-dîn ve Cevâd’dır. (Ve vefâtları hicretin iki yüz onuncu senesi şehr-i Zi’l-hicce’nin altıncı şenbe günü vâki’ olmuşdur. (Ve irtihâlleri Bağdâd’a vukû’ bulmağla cedd-i emcedleri İmâm Mûsâ Kâzım Hazretleri’nin kabr-i şerîfinin kafâsında ve civârında vâki’ olmuşdur. (Zamân-ı irtihâlleri Mu’tasım nâm herîf vâlî-i Bağdâd idiler. Ba’zılar dediler ki mesmûmen fevt oldu. Velâkin mesmûmen fevt olduğu sahîh değildir.

10- Ali el-Hâdî b. Muhammed: 212 (827-828) yılında doğmuştur. İmamiye tarafından onuncu imam olarak kabul edilmektedir. Fakih ve ibadete düşkün bir kimseydi. O, yönetime karşı kıyama hazırlandığı ithamıyla Abbasilerden el-Mütevekkile şikâyet edildi. Mütevekkil askerlerini onun evine gönderdi. Ali el-Hâdî, üzerinde kıldan bir elbise olduğu halde namaz kılmaktaydı. Evinde toprağın üzerine serilmiş bir yatak dahi yoktu. Ali el-Hâdî, Mütevekkile götürüldü ve durumu ona anlatıldı. Onun büyüklüğünü kavrayan el-Mütevekkil, Ali el-Hâdiyi yanına oturttu ve ona dört bin dinar verilmesini emretti. Ali el-Hâdi, 254 (868) yılında Samarrada ölmüştür.[141]

> Bu zât-ı ‘âlîkadr dahî e’imme-i isnâ ‘aşerden onuncu İmâm Hümâm’dır. İsm-i şerîfleri ‘Alî’dir ve lakabları Takî ve Zekî ve Hâdî’dir ve künyeleri Ebu’l-Hasan’dır. Hatta bunlara Ebu’l-Hasan-ı sâlis denir. Ebu’l-Hasan ol Mûsâ Kâzım Hazretleridir.

---

[139] İbnul-Esir, a.g.e., VI, 350
[140] İbnul-İmâd, a.g.e., II, 48
[141] İbnül İmâd, age, II, 128; İbnül-Esîr, age, VII, 189

> Ve Ebu'l-Hasan-ı sânî İmâm 'Alî Rızâ Hazretleri'dir. Ve Ebu'l-Hasan-i sâlis İmâm Takî Hazretleri'dir. Vâlidelerinde ihtilâf olunmuştur. Ba'zıları ümmü'l-Fadl bint-i Me'mûndür dediler ve ba'zıları câriyedir ve ismi Semâne'dir dediler. (Velâdetleri Hicret-i Nebeviyyenin iki yüz on dördüncü senesi Receb-i şerîfinin on üçüncü günü Medîne-i Münevvere Nuruhallah-ı Te'âlâ ilâ yevmü'l-kıyâmede vukû' bulmuştur. (Târîh-i irtihâlleri hicretin iki yüz elli dördüncü senesi Cemâzziye'l-âhiri evâhirinde dûşenbe günü vâki' olmuştur. ('Ömr-i şerîfleri kırk sene eder. Müddet-i imâmet ve hilâfetleri otuz üç senedir. Vâlid-i mâcidleri İmâm Takî irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdukda yedi yaşında idiler. Sıgar-ı Sünende imâmet zâtlarına 'atiyye ve mevhibe-i ilâhiyye oldu.

11- Hasan el Askerî Ali b. Muhammed Cevad: 232 yılında Medinede doğmuş, gençliğini burada geçirmiştir. Açıktan hiç bir siyasi faaliyeti olmamasına rağmen Mütevekkil ondan kuşkulanmış ve hareketlerini kontrol altında tutabilmek için onu Asker (Samarra) şehrine getirtmiştir. El-Askerî göz hapsinde bulunduğu Samarada genç yaşta 260 (873-74) yılında vefat etmiştir.[142] Hasan el-Askerî de ecdadı gibi ömrünü zühd ve takva içerisinde geçirmiştir. İmamiyenin on birinci imam kabul ettiği kimse olup, on ikinci imam olan İmam-ı Muntazar Muhammedin babasıdır.

> Ma'lûm ola ki e'imme-i isnâ 'aşeradan on birinci imâm, Hasanü'l 'Askerî Hazretleri'dir ki sâlifü'z-zikr Takî ve Hâdî lakabıyla mülakkab olan ('Alî bin Muhammed bin 'Ali bin Mûsâ bin Ca'fer-bin Muhammedü'l-Bâkir bin Zeyne'l-'Âbidîn ibnü'l-imâm Hüseyin bin Fâtımatü'z-Zehrâ Rıdvânullah-ı Te'âlâ 'Aleyhim Ecma'în) bint-i Rasûlullah Sallallahu 'Aleyhi Vesellemdir. İsm-i şerîfleri Hasan ve lakab-ı şerîfleri Zekî ve Hâlis ve Sırâcüddîndir. Lâkin Hasanü'l-'Askerî dimekle meşhûr olmuşlardır. (Velâdetleri Hicret-i Nebeviyyenin iki yüz otuz birinci yahud ikinci senesinde vâki' olmuştur. (Ve irtihâlleri dahî yine hicretin iki yüz altmışıncı (79) senesi Bağdâd civârında Serm-i Ze'y dedikleri mahallde vâki' olmağla vâlid-i mâcidleri İmâm 'Alî Takî Hazretleri'nin yanında defn olunmuşlardır. Ve vâlideleri câriyyedir ve ismi dahî Sûsen'dir denilmiştir.

12- Muhammed el-Mehdî b. El-Hasan (İmam-ı Muntazar): 15 Şubat 255 (9 Temmuz 869)da Samarrada doğmuş olup, İmamiyenin son imamıdır. Onlara göre Muhammed, babasının ölümünden sonra (H. 260) evlerindeki serdaba girerek

[142] İbnül-İmâd, II, 141; İbnül-Esîr, VII, 274

gizlenmiş ve Şia topluluğunu dört daisi aracılığıyla idare etmiştir. Bu durum 328 (940) yılına kadar sürmüştür. Bu dönem, gaybubet-i suğra" olarak adlandırılır. 328 yılında gaybubet-i kübraya (büyük gizlilik) girdiği kabul edilen Muhammed el-Mehdînin halen yaşadığına ve ahir zamanda yeryüzüne döneceğine inanılmaktadır. Şerhimizde de Molla Murad, Muhammed el-Mehdî ile ilgili menkıbeler aktardıktan sonra, onun mutlaka tekrar geleceğini ve doğru olan, tercih edilen görüşün de bu olduğunu vurgulamaktadır.

> Ma'lûm ola ki e'imme-i isnâ 'aşerden on ikinci imâm Muhammedü'l-Mehdî Hazretleri'dir. İsm-i şerîfleri Muhammed'dir ve lakab-ı şerîfleri Mehdî ve Huccet ve yine Kâ'im ve Muntazar ve Sâhibü'z-zamân elkâb-ı şerîfleridir. (Ve künye-i şerîfleri Ebû'l-Kâsım'dır ki işâret-i ilâhiyye ile ve işâret-i Rasûl-i Kibriyâ ile vaz' olunmuştur. (Zîrâ bir kimesne Ebû'l-Kâsım ile mükennâ olamaz fakat İmâm Mehdî Hazretleri'ne künye olmuştur. (Hâsılı gerek ismi ve gerek künyesi (Fahr-ı 'âlem Muhammed Mustafâ Sallallahu 'Aleyhi Vesellem) efendimizin ism-i şerifine ve künye-i şerîfesine muvâfıkdı. (Velâdetleri Hicret-i Muhammediyyenin bir rivâyetde iki yüz elli sekizinci senesi Ramazân-ı Şerîf'in on üçüncü günü yahud yirmi üçüncü gecesi Sermenrey denilen (82) mahall ki cüdâ-i müceddidi İmâm Takî Hazretleri'ne ve ba'dehu vâlid-i mâcidi İmâm Hasanü'l-'Askerî Hazretleri'ne medfen olan mahalldir, orada vukû' bulmuşdur. (Ve ba'zı rivâyetde hicretin elli beşinci senesi Şa'bân-ı Şerîf'in on beşinci gecesi yine o mevzi'de vâki' olmuşdur. Hâsılı mevlidlerinde ihtilâf olmayıp ancak ihtilâf sene-i velâdetlerindedir. (Vâlid-i mâcidleri dahî İmâm Hasanü'l-'Askerî Hazretleri'dir Radiyallahu Te'âlâ 'Anhümâ. Ey tâlip bil ki, İmâm Mehdî gelecekte tevellüd edecekdir, kavli mercûhdur. İşte kavl-i râcih ve essah, bu beyân olunan kavldir. Tahrîr olunacak vekâyi'den dahî ma'lûmun olur İnşâ'allah-u Te'âlâ.

Murad Molla, eserinde on iki imamın cesaret ve kahramanlığına da vurgu yapmakta ve bu cesaretin ırsi olduğu kanaatini belirtmektedir.

> Ma'lûm ola ki *el-veledu serâbiyye* mantukunca e'imme-i isnâ 'aşera Rıdvanullahi Te'âlâ 'Aleyhim Ecma'în Hazretleri'nin mecmû'u pehlivân ve sâhib-i şecâ'at olmuşlardır. Cedd-i emcedleri İmam 'Ali Kerremallahu vechehu ma'den-i şeca'at idiler. Hayber Kal'ası fethinde ve yine 'Amru bin 'Abdu'l-Vedd nâm kâfirin katlinde

> ve yine Gazve-i Bedir'de zât-ı vâlâlarından zâhir olan şecâ'at kütüb-i siyerde mastûr ve musarrahdır. Bu sırr-ı şecâ'at evlâdında dahî zâhir olmuştur.

Şiilerin inancına göre on iki imamın asıl görevleri; Hz. Peygamberin misyonunu devam ettirmek, insanların dünya ve ahiret hayatlarını tanzim etmektir. Bu görevler, onlara göre, ayet ve hadislerin delâletiyle, Allah tarafından verilmiştir. Onun için imamlara kesin itaat etmek, onlardan yardım ve şefaat dilemek şarttır. İmamiye inancına göre; bu imamlar Kur'an'dan, Kur'an da onlardandır. Onlar hüccettirler; her hüccet, yani imam kendisinden sonra gelecek olan imamı belirleyip tayin ettikten sonra dünyadan gitmiştir. İmam, müslümanların en bilgini, en üstünü en doğrusu ve ismet sahibi bir kişidir. Allah imamların isimlerini Peygambere bildirmiş, o da onları insanlara tanıtmıştır.[143] Hz. Muhammed hariç bütün peygamberlerden üstün kabul edilen imamların kendileri peygamber değildirler. On iki imam görüşüne sahip olan İsna Aşeriye, Fıkıhta altıncı imam olan Ca'fer-i Sâdık'a tâbi olduklarından, onlara "Ca'feriye" de denilmiştir. On altıncı yüzyılın başlarından yani Şâh İsmail Safevî'nin iktidara gelişinden beri (906/ 1500) İranın resmi mezhebi mahiyetinde olan anlayış İsna Aşeriye'dir. [144]

On iki İmam mezhebi (İsna Aşeriye) nin temel görüşleri şöyle özetlenebilir:

a- İmametin ve her zaman bir imamın bulunmasının gerekliliği; İmamet, dinin bir rüknüdür, İslam'ın temelidir. Şia içinde bazı âlimler imameti ve adı geçen imamların imamlığını inkâr edenlerin İslam'dan çıkmadığını da savunmuşlardır. [145]

b- Nas ve tayin: Oniki İmam mezhebi Şiileri, Hz. Peygamberin Hz. Ali'yi halife tayin ettiğini kesin kabul ederler. Böylece imamlar Hz. Peygamber'den başlayıp devam eden bir silsiledir. Bu görüşlerini Hz. Peygamberin sözlerine dayandırırlar.

c- İmamların masum olması: İmamiye, imamların ancak Allah'a asî olmaktan masum olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. İmamlar büyük-küçük, kasten veya yanlışlıkla hiç bir şekilde hata işlemezler. Bu husus imamın sözünün dinlenmesi, korkusunun

---

143 Yaşar Kutluay; İslam ve Yahudi mezhepleri, Ankara 1965, s. 111

144 (İrfan Abdülhamid, İslâmda İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları, (Çev. M. Saim Yeprem), İstanbul 1981, s. 37; Hüseyin Atay, Ehl'i-Sünnet ve Şia, Ankara 1983, s. 139).

145 İrfan Abdülhamid, a.g.e., 38

kalplerden çıkmaması içindir. Bu mevzuda Molla Murad, mezkur düşüncenin itikadi olduğunu, dinin ruhuna zarar vermeyeceğini beyan etmiştir.

> (47) Kandaya dek ‘isyân ‘illetine müsâhip olarak gönlüm ‘âlem-i süflîde esîr olur. İlâhî ma’sûm olan e’imme-i isnâ ‘aşeranın feyzinden benim kalbimin ‘illetine şifâ ver…
>
> E’imme-i ma’sûmdan murâd e’imme-i isnâ ‘aşera Rıdvânulllah-ı Te’âlâ ‘aleyhim ecma’în hazretleridirki esmâ-i şerîfeleri tertîbleri üzere şimdi gelir. (Ma’sûm ‘ismet olunmuş demekdir. (‘İsmet Cenâb-ı hakkın ma’siyet mümkün olmaz ve muhâl olur derecesinde kulunu muhâfazasına derler. Ehl-i sünnet ‘indinde bu ‘ismet enbiyâ-yı ‘izâma ve melâ’ike-i kirâma mahsûsdur. Bunların gayrısında olmaz derler. Bu sûretde e’imme-i isnâ ‘aşer ma’sûm olmazlar. Belki sâ’ir evliyâullah gibi mahfûz’un min ‘indi’l-llah olurlar. Amma revâfız ve şî’a tâ’ifesi,
>
> انما يريد الله ليزهب عنكم الرجس اهل البيت و بطهركم تطهيرا[146] nazm-ı celîline temessük edip e’imme-i isnâ ‘aşerin ‘ismetine kâ’il olmuşlar. Zîrâ bunlar hânedân-ı risâlettir ve ehl-i beytdir. Bunlarda sû-i hâl ve âsâm olamaz, dediler. Bu i’tikâd dine dokunur mes’elelerden değildir. Bu cihetden ma’sûmlardır dimekde be’is yoktur. Belki hânedân-ı risâlete ta’zîm vardır. (47)

d- İmamların on iki oluşu: On iki İmam mezhebine tabi olanlar, Hz. Peygamberden sonra imamların on iki tane olduğunda ittifak etmişlerdir.[147]

Bugün İmamiyeliği resmî bir mezhep olarak kabul eden İran, dinî selâhiyetleri haiz imamlık vazifesini de “Âyetullahi’l-Uzmâ”ya vermiştir. Bunun için bu “imam”a mutlak sûretde itaat gerekmektedir. Ona karşı gelmek Allah’a ve Peygambere karşı gelmek gibidir. “İran’ın resmî dini İslâm ve İsnâ Aşerî Câferî mezhebidir. Ve bu madde ebediyyen değiştirilmez” şeklinde yer alan İran Anayasasında “On iki İmama” inanma mühim bir esas olarak kabul edilmektedir.[148]

---

[146] Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor. Ahzab Suresi 33. ayet

[147] Hüseyin Atay, a.g.e., s, 137 vd.

[148] Çağımızda İtîkâdî İslâm mezhepleri, s. 118-139; Muvazzah îlm-i Kelam, s. 24-25.

6. 4. Diğer İsimler:

Şah-ı Nakşibend: Asıl adı Bahaeddin Muhammed B. Muhammed'ül Buhari'dir. Şah-ı Nakşibend olarak meşhur olan Bahaeddin'e bu ünvanın ne zaman verildiği bilinmemekle beraber, devamlı olarak yapılan gizli zikrin kalblerde vücuda getirdiği "nakş"a izafeten verildiği genel kabul görmüştür. Muharrem 718'de (1318) Buhara yakınlarındaki Kasrıarifan (Kasrıhindüvan) köyünde doğdu. Üç günlük bebek iken dedesinin mürşidi Baba Muhammed Semmasi tarafından manevi evlat olarak kabul edildi. Daha sonra Semmasi, O'nu müridi Emir Külal'a teslim ederek tasavvuf terbiyesiyle yetiştirilmesini istedi. Bahaeddin, tarikatın adab ve usulünü öğrendiği sıralarda, bir gece rüyasında, kendisinin doğumundan bir asır evvel vefat etmiş olan Abdülhalik-ı Gücdüvani'yi görür ve O'nun manevi şahsiyetine intisab eder. Evvela tasavvufu öğrenip bilahare ilmi eğitimini tamamlamış olduğundan, "Üveysî" lakabıyla anılmaya başlanır. Mezarlığı dolaşırken yakın zamanda vefat eden Şeyhi Semmasi ve diğer büyük zatları mana aleminde müşahede eder. Bu sırada Gücdüvani Hazretleri'nin kendisine; "dinin emir ve yasaklarına uy", "ruhsatlara ilgi gösterme", "azimetlere sadık kal", "Peygamber (a.s.m.) ve ashabının yolundan git", şeklindeki tavsiye ve ikazları, manevi âleminde büyük bir etki yapar. Bu ikazlardan sonra hayatında ruhsatları değil de azimetleri (fetva yerine takvayı) esas alıp, cehri zikirden hafi zikre yönelir.

Mutad olarak devam ettirilen ve gizli zikirle sesli zikri bir arada icra eden müridlerin aksine Bahaeddin'in tamamen gizli zikirleri icra etmesi dikkat çeker, yanlış yaptığı düşüncesiyle şeyhe şikâyet edilir. Bunun üzerine Seyyid Külal; O'na dokunmamalarını, memur olduğu şeyi yaptığını söyleyerek şikâyette bulunanları ikaz eder. Bilahare artık Bahaeddin'e verebileceği bir şeyinin kalmadığını, gitmekte serbest olduğunu söyler.

Bahaeddin eğitimini tamamladıktan sonra köyüne döndü. Burada talebe yetiştirmeye başladı. İki kez hacca gitti. 3 Rebiülevvel 791'de (2 Mart 1389) 73 yaşında iken, doğduğu köyde Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Buhara ile Şah-ı Nakşibend arasında büyük bir bağ oluşmuş, Buharalılar O'nu "belayı def eden hace" (Hace-i bela-gerdan) olarak anıp şehirlerinin manevi koruyucusu olarak saymışlardır. O'nun manevi varlığının etkisiyle Buhara, bütün Orta Asya Müslümanları nezdinde ilim ve maneviyat merkezi addedilmeye başlanmıştır.

Baba tarafından nesebi İmam-ı Cafer-i Sıddık hazretlerine dayanan Şah-ı Nakşibend; kerametlerin fazla bir değer taşımadığını, bir tarikata bağlanmanın yeterli olmadığını ifade ederek, tekkelerde fazla oturmamasıyla geleneksel sufilikten farklı hareket etmiştir. Bahaeddin, ilim adamlarına değer verdiği gibi onlar da kendisine hürmet etmişlerdir. O, "Bilmiyorsanız zikir ehline sorunuz"[149] ayet-i kerimesini, ilim adamlarına danışmayı emrettiği şeklinde tefsir etmiştir. [150]

Şah-ı Nakşibend ile büyük kuvvet bulan tarikatı, Orta Asya, Horasan ve çevresinin Sünnileşmesinde çok etkili olmuştur.

Kerametlerin açıklanmasına karşı olup, özellikle bu konuda talebelerini ikaz etmiştir. Bu sebepledir ki, Nakşî tarikatında "kerameti gizlemek, göstermekten daha büyük kerametttir" düsturu esas alınmıştır. Kendisinde kerametin görülmemesinin sebebini soran birine, Şah-ı Nakşibend: "Sırtımızda bunca günah kamburu varken, hala ayakta kalmamızdan daha büyük keramet olur mu?" şeklinde karşılık vermiştir. Tarikatın önemli bir özelliğini teşkil eden gizli zikir ile kalbin fethi, benlik ve enaniyet mikrobunun öldürülmesi, kötülüğü emreden nefsin öldürülmesi amaçlanmıştır. Molla Murad, eserinde, kendisinin Nakşibendî olduğunu beyan ettikten sonra, Buharî'nin Nakşibendî olabileceğini Hz. Şâh-ı Nakşibendî'nin zikir anlayışıyla irtibatlandırarak vermektedir.

> (Emmâ ba'd) bu abd-ı kalîlü'l-bidâ'a ve kesîrü'd-dirâ'a Es-Seyyid Eş-Şeyh Hâce Muhammed Murâdü'n-Nakşibendî İbnü's-Seyyidü'ş-Şeyh Hâce Abdülhalîmü'n-Nakşibendî afâ anhüma'l-afva'l-alâ… (2)

---

[149] Enbiya Suresi, 21/7
[150] TDV İslam Ansiklopedisi, IV. C. s. 458-459

> Cenâb-ı Hazret-i Şâh-ı Nakşibend kuddise sırrahu dervîşleri Ya'kûb Çerhî kuddise sırahunun kemâlini ve irşâda kadrini müşâhede buyurdukda (*Kabûl tü kabûl-i menest*) buyurup irşâda ruhsat buyurmuşlardır ve hilâfet dahî bunun adıdır. (Nâzım-ı mâhir dahî Buhârî olmağla meslek-i Nakşibendiyyeye sülûk etmişdir diye mesmû'um olmuşdur. (Fî'l-vâki' bu beyt-i ğarrâ'ları böyle olduğuna delâlet eder. (Ve yine bu beytin mesleki hâcegân-ı kirâmı beyân buyururlar. (Ve yine ma'lûm ola ki *nazzâre bi-müjgân-reftem* ile usûl-i tarik-ı Nakşibendiyye'den ma'dûd-ı nazar bıraktım mazmûnuna işâret buyurmuşlardır. (94)

Hallâc-ı Mansûr: Hallâc-ı Mansûr, onuncu yüzyılda yaşamış tasavvufun sembollerinden olmuştur. İnsanoğlunu İlahî bir tecellînin yansıması olarak gördüğü için meşhur " ene'l hakk"(Ben hakkın parçasıyım) sözünü söylemiş ve bu sözünden dolayı katledilmiştir. Öldürülmesi ve ene'l hak sözü birçok menkıbeye geçtiği gibi divan şairlerimiz de bu unsurları sürekli eserlerinde dile getirmişlerdir. Divan edebiyatında sevgilinin saçları idam ipine benzetilmiş, âşık da tıpkı Mansûr gibi aşk şehidi olarak bu ipte asılmıştır. Metnimizde de onun "enel hakk" sözüne telmihte bulunulmuş ve şehit olma iştiyakının ona bu sırrını söylettirdiği ifade edilmiştir.

> Ve yine Hallâc-ı Mansûr Kuddise sırrahu hazretleri Ene'l-Hakk sırrını fâş ettiler ki şehit ola.(111)

Bâyezîd-i Bistâmî: Dokuzuncu yüzyılda yaşamış, tanınmış âlimlerdendir. Asıl adı İsâ bin Sürûşân olan Bâyezîd-i Bistâmî, İran'ın Bistâm kasabasında doğduğu ve yaşadığı için Bistâmî lakabı almıştır. Dinî ilimlerde hızlı bir şekilde ilerleyerek tasavvufta kendini göstermiştir. Yazılı bir eseri yoksa da şathiyeleri çeşitli mecmualarda kayıtlıdır. Yine halk arasında yaygınlaşan menkıbeleri, kitapları doldurmuştur. Şerhimizde de onun tasavvuf yolunda ilerlerken kazandığı mertebede nefsiyle mücadelesine yer verilmiş ve İlahi feyizlere mazhar olduğu belirtilmiştir.

> El-vâsılîn-i mahbit-i feyz-i Samedânî Hazret-i Bâyezid-i Bestâmî kuddise sırrahu o mertebede nefs-i nefîsleri tezlîl ettiklerinden عطل ذلي ذل اليهود buyurmuşlardır. Bu zillet ve hakâret 'uşşâk-ı ilâhiyyenin kemâl-i îzzetine sebeb olur. (100)

Hafız-ı Şirâzî: 1326 yılında Şirâz'da doğan Hafız, buralı olduğu için Şirâzî mahlasıyla anılmıştır. Asıl adı Muhammed Şemseddin olan Şirâzî, Acem şailerinin

en meşhurlarındandır. Aynı zamanda Farsça'nın en büyük lirik şairi olarak da nam kazanmış olup, iyi bir Arapça bilgisine sahiptir. Hafız'ın şiirlerine en önemli şerhleri Türk şairler yazmış, divanı doğu ve batı dillerine çevrilmiştir. Şerhimizde de Hâfız'ın 3 ayrı beyiti örnek alınarak adı geçmiştir.

Niyâzi-i Mısrî: İkinci Osman döneminde yaşamış, 17.yy'ın en önemli tasavvuf büyüklerindendir. 1618 yılında Malatya'da başlayan yaşamı, ilimle meşguliyeti sebebiyle çeşitli şehirlerde geçmiştir. Tefsir, fıkıh, hadis gibi ilimlerde göstermiş olduğu başarı kısa bir sürede yükselmesine vesile olmuştur. Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa'ya söylediği sözden dolayı 1673 tarihinde Rodos'a sürülmüştür. 1694 yılında Limmi adasında vefat etmiştir. Şerhte, Mısî'nin birkaç beyiti örnek örnek alınmıştır.

> Niteki Hazret-i Mısrî kuddise sırrahu buyurmuştur;
> Kim ki cândan geçmez ise dîn bize yâr olmasın
> 'Âr u 'ırzıyla gelip 'âşıklara yâr olmasun (101)
>
> Dervîşlerin en alçağı buğdây içinde bûrçağı
> Bu Mısrî gibi bâlçığı her bir ayak basmak gerek (100)

Hazret-i Veys-i Karnî: Veysel Karani, İslam'da anne sevgisinin büyüklüğüyle anlamlandırılmış kişi. Babasını 4 yaşında kaybetmiştir. 555-560 yılları arasında Yemen'in Karen köyünde doğmuştur. Deve çobanlığı yapmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında yaşamasına rağmen annesine verdiği sözden ötürü onu dünya gözüyle göremediği için Sahabe'den sayılmaz. Sıffın Savaşı sırasında 657 yılında şehit olmuştur. Naaşını almaya gelen 3 kabilenin taşıdığı tabutlarda da keramet göstererek göründüğü söylenir. Böylece bu 3 ayrı kabilenin yerleşim yerleri olan Yemen ve Şam'da bulunan türbelerinin yanında Siirt ilinin Baykan ilçesinin Ziyaret beldesinde de bir türbesi olmuştur. Şerhimizde, Veysel Karani'nin tasavvufi kişiliği konu edinmiştir.

> Ve yine menkûldur ki Hazret-i Veys-i Karnî Hazret-i 'Ömer'e buyurmuşlar ki, ya 'Ömer, Allahı bilir misin? Cevâbında, ne'am, buyurunca Hazret-i Veys dahî buyurmuşlar ki, sakınıp andan gayrı kimesneyi bilme. (7)

Sa'di Şirâzî: İslam dünyasının büyük şair ve yazarlarındandır. Eserleri, en meşhur İslam klasikleri arasında yer almakta ve asırlardan beri ilgi görmeye devam etmektedir. Asıl adının Müslihüddin veya Müşerrifüddin olduğu nakledilmektedir. Künyesi Ebu Abdullah Müslihüddin (Müşerrifüddin) Sa'di eş-Şirâzî şeklindedir. Sa'di, Şirâzî lakabıyla meşhur oldu. Sa'di mahlasıyla tanındı. Sa'di'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Nakledilen tarihler arasında önemli farklar mevcutdur. Buna göre doğum tarihi 1193-1213 yılları arasına denk gelmektedir. Şiraz'da doğan Sa'di, ilk eğitimini memleketinde gördü. Henüz on iki yaşında iken yetim kaldı. Bölgenin Moğol istilasına uğraması üzerine Bağdat'a gitdi. Burada bulunan Nizamiye Medresesinde tahsiline devam ederek eğitimini tamamladı. İlim öğrenmek ve ufkunu genişletmek maksadıyla birçok İslam beldesini dolaştı. Suriye, Mısır, Delhi, Azerbaycan, Anadolu, Belh ve Gazne dolaştığı beldeler arasında gösterilmektedir. Gitdiği yerlerde oranın tanınmış insanları ile irtibat kurarak hem öğrenmeye hem de bildiklerini aktarmaya çalıştı. Şihabeddin Sühreverdi gibi tanınmış âlimlerle görüştü. Moğollarla barış yapılması ve memleketinin sükûna kavuşmasından sonra 1257 yılında Şiraz'a döndü. Devletin başında bulunan Ebu Bekr tarafından iyi karşılandı. Sa'di de hükümdarı adına meşhur eseri "Bostan"ı yazdı ve kendisine takdim etti. Bir yıl sonra da kendisine büyük saygı gösteren veliaht II. Sa'd adına "Gülistan"ı kaleme aldı. Bu iki eseri kendisine büyük şöhret kazandırdı. Daha sonra benzerleri kaleme alındığı halde hiçbiri bunlar kadar ilgi görmedi. Ahir ömrünü ilim ve ibadetle geçirdi. Bu ibadetlerini mezarının yakınındaki dergâhta ifa etti. 1292 yılında Hakk'ın rahmetine kavuştu. Sadi, eserlerini manzum ve mensur olarak kaleme almıştır. Eserlerinin toplamı yirmiyi geçmektedir. Bostan, Gülistan, Akl u Aşk, Takrîr-i Dibace, Nasihatü'l-Mülûk ve Havatim öne çıkan eserlerindendir. Eserleri vefatından sonra "Bîsütûn" adı altında külliyat olarak bir araya toplanmıştır. Şerhimizde Sa’di’nin eserlerine telmihte bulunulmuş ve Gülistanından beyitler alınmıştır.

> Gülistân şerhinde Sa’dî Efendi merhûmun beyânına göre Hümâ saksağân miktârı ve ana şebîh bir kuş imiş. Velâkin gül renginde imiş eğer saksağân gül renginde olsa Hümâ zan olur diyerek beyân etmişdir. (29)

> Hümânın kemik yemesi meşhurdur, hatta Şeyh Sa'dî kuddise sırrahu kitâb-ı Gülistânında şu beyt-i latîfi buyurmuşlardır.(140) (beyt)

(همای بر سر غان ازان شرف دارد)

(که استخوان خور رد و جا نور نیاز ارد)

Hâfız Şirâzî: Hafız-ı Şirazi ondördüncü yüzyılda yaşamış İran'lı şair Hafız, Şiraz'da doğmuştur. Farsçanın en büyük şairlerinden olduğu kabul edilir. İran tasavvuf şiirinin öncülüğünü yapmıştır. Şiirlerinde gerçeküstü öğeler de bulunur. Hafız-ı Şirazi, fikirlerindeki kuvvet, görüşlerindeki hususiyet ve edasındaki rintlik bakımından bütün şarkın en lirik şairlerinden biri sayılmış ve şöhreti gün geçtikçe doğuya ve batıya yayılmıştır. Hafız, İran edebiyatını olduğu gibi Türk edebiyatını da etkilemiştir. Yahya Kemal Beyatlı'nın "Rindlerin Ölümü" şiiri, Hafız'ın sanatını konu edinir. Şerhte, Hafızın, aşkın dermanının bulunmadığını ifade eden bir beyiti alınmıştır.

> ve 'aşka yine hâricden devâ olmadığını Hâfız Şirâzî kuddisa sırrahu dahî şu beyt ile beyân buyurmuşlardır.(Beyt)

(دی کفتت طبیب از سر حیرت جو مرادید)

(هیهات که رنج توز قانون شفا رفت)

Feridüddin Attar: Asıl adı Ebû Hâmid Feridüddin Muhammed b. Ebî Bekr İbrahîm-i Nîşâbûrî'dir. Horasan Selçuklularının son zamanlarında 537-540 (M.1142-1145) yılları arasında Nîşâbur'da dünyaya geldi. Eczacılık ve tıp ile meşgul olmasından dolayı "Attâr" lakabını aldı ve bu lakabıyla meşhur oldu. Çocukluğunu Tûn'da geçiren Attâr'ın gençliği hakkında verilen bilgiler çok farklı ve yetersizdir. Ancak eserlerinden, bir yandan attârlıkla uğraşırken diğer yandan da ilim tahsil ettiği, çeşitli şeyhlerin terbiyesinde bulunarak tasavvufî bilgiler edindiği anlaşılmaktadır. Kendisinin, peygamberler ve velîler hakkında birçok kitap okuduğunu ve otuz dokuz yıl boyunca tasavvufla ilgili şiir ve hikâyeleri toplamaya devam ettiğini de yine eselerinden anlamaktayız. Kaynakların verdiği bilgilerden ve bazı şiirlerinden anlaşıldığına göre çok küçük yaşlardan itibaren özellikle de tasavvufla tanıştıktan sonra sürekli seyahat etmiştir. Irak, Şam, Mısır, Mekke, Medine, Hindistan ve

Türkistan'a yaptığı seyahatlerden sonra Nîşâbur'a dönmüş ve orada inzivaya çekilmiştir. Uzun süren inziva hayatı sonrasında Moğollar tarafından şehit edilmiştir.[151] Eserleri şunlardır: İlâhînâme, Esrârnâme, Musîbetnâme, Hüsrevnâme, Muhtarnâme, Mantıku't-Tayr, Dîvân, Tezkiretü'l-Evliya, Pendnâme. Eserimizde Şeyh Attar'ın hayayı konu edinen bir beyti ele alınmıştır.

> Niteki Şeyh 'Attâr kuddise sırrahuhu (Mısra'(ان یکی کان حیا و حلم بود) buyurmuşlardır. Hayâsı olmayan halîm olmayıp gazab sıfatıyla muttasıf olur.

İmâm Mâlik: Hem hadis hem de fıkıh ilminde önemli yeri olan ve Müslümanlar arasında en çok yayılan dört fıkıh mezhebinden de birinin imamı olarak bilinen İmam Malik'in tam adı Malik ibnu Enes ibni Malik ibni Ebi Amir el-Asbahi'dir. Doğum tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Ancak yaygın olan rivayete göre h. 93 (M. 711 - 712) yılında doğmuştur. Ailesi Yemen asıllıdır. Malik ibnu Enes, çocukluk yaşlarında Kur'an-ı Kerim'i ezberleyerek hafız oldu. Kur'an-ı Kerim'i ezberledikten sonra Rasûlullah (s.a.s.)'ın hadislerini ezberlemeye ve bu alanda ilim tahsil etmeye başladı. İlmi tahsiline Medine'nin ileri gelen âlimlerinden ders aldı. İmam Malik ibnu Enes, h. 179 (m. 795) yılında, 85 yaşındayken Medine'de vefat etti ve oraya defnedildi. En önemli eseri El-Muvatta'dır. İmam Malik Hazretleri, Rasûlullah aşkıyla da meşhur bir âlimdir. Fıkhi tespitleri islam âleminde büyük yankılar uyandırmıştır. Eserimizde de Mekke ve Medine gibi şehirlere verilen değere binaen fıkhi bir kaide nakledilmektedir.

> (İmâm Mâlik Hazretleri'nin ictihâdında Medîne-i Münevvere'nin dahî Mekke-i Mükerreme gibi saydı avlanmaz ve ağacı kat' olunmaz. Harem-i şerîfi vardır. (20)

Mehdi bin Mensûr: (Hi: 120-163) Abbâsi Halifesidir. Ebu Abdullah Muhammed diye de anılır. Halife Mansurun oğludur. Meşhur ve bir zat olup özellikle barış zamanında imparatorluğun inkişafı için çok çalışmıştır. Yeni yollar yaptırmış, postayı ıslâh etmiş ve Abbâsi Sülâlesinin en iyi hükümdarı olarak tanınmıştır. Şerhte, Mehdi bin Mansuru'un İmam Musa Kazım'ı hapsettirdiği, gördüğü bir rüya üzerine de kendisine iltifat edip imamı Medine'ye gönderdiğinden bahsedilir.

---

[151] M. Nazif Şahinoğlu, "Attâr Feridüddin", DİA, IV, İstanbul, 1989, 95.

Menkûldür ki Mehdi bin Mensûr Hazret-i İmâmı Medîne-i Münevvere'den Bağdâd'a getirdi ve habs eyledi. Bir gece rü'yâsında İmâm 'Alî Kerremalllahu Veche Hazretleri'ni gördü. Buyurmuşlar ki,

فهل عسيتم ان توليتم ان تفسد و افى الارض و تقطعوار حامكم

Ma'nâsı, sizden me'mûldür, eğer nâsın umûruna vâlî olursanız yerde fesâd etmeniz ve karâbetleri kat'ınız. (Rabî'der ki; Gece halîfe beni istedi. Huzûruna vardım ki bu âyet-i kerîmeyi okur idi. Dedi ki, şimdi git Mûsâ bin Ca'fer'i getir. Ben dahî gitdim ve mahbusdan getirdim. Kıyâm edip mu'âneka etdiler ve bu rü'yâyı Hazret-i İmâma nakl etdiler. Ba'dehu (65) dedi ki, kâdir misin ki beni i'timâd etdiresin benim ve evlâdımın üzerine hurûc etmeyeceğine. Hazret-i İmâm dahî buyurdular ki Allah-u Te'âlâ'ya yemîn ederim ki öyle şey' etmem ve bana öyle işitmek revâ değildir. Mehdi dedi ki, beli, doğru söylersin ve öyle işitmek senin şânına düşmez. Ba'dehu Rabî'a emr etdi ki, on bin altûn ver ve esbâb-ı râhı tehiyye eyle. Varsın Medîne'ye gitsinler dedi. (Rabî'der ki o gece her esbâbı hâzır eyledim ve Hazret-i İmâm ı revân eyledim.

İmâm-ı Şâfi'î: 150/767 yılında Şam'ın Filistin Bölgesi'ndeki Gazze'de doğdu. Askalân, Yemen ve Mekke'de doğduğuna dâir rivayetler de vardır. Hz. Peygamberin dördüncü göbekten dedesi olan Abdumenâf'ın, dokuzuncu göbekten torunudur. Annesi Ezd Kabîlesi'ndendir. Annesinin Kureyşli olduğu rivayetleri ise şâzdır. İmâm eş -Şâfi'î, ilim tahsîline doğduğu şehirde başlamış, daha sonra Mekke, Medîne, Mısır ve Bağdâd gibi zamanın ilim merkezlerine giderek ilmî tahsîlini oralarda sürdürmüştür. Mekke'de iken, oradaki fıkıhçı ve hadisçilerden ders almıştır. Önceleri atıcılık, şiir, dil ve Arap tarihinde ön plana çıkarak ün salmış, sonraları ise fıkıh, hadîs ve tecvîd ilimlerine yönelmiştir. Kısa sürede Kur'ân'ı ezberlemiş, sonra Medîne'ye giderek İmâm Mâlik'in Muvatta' isimli hadîs kitabını ezberlemiş ve ezberinden Ona sunmuştur. İmam Mâlik, İsmâ'îl b. Ca'fer ve Muhammed b. el-Hasen el-Hanefî gibi pek çok âlimden ilim almıştır. El -Hucce (el -Mebsût), el – Ümm, er-Risâle adlı kitapları vardır. Şerhimizde, İmam Şafii'nin, İmam Musa Kazım'ın türbesine gösterdiği alaka zikredilmektedir.

Menkûldür ki İmâm-ı Şâfi'î Rahimehullah kendine bir şiddet gelse yahud bir kürbet ârız olsa İmâm Mûsâ Kâzım Hazretleri'nin kabr-i şerîfini ziyâret edip o sıklet ve

> ızdırâb kendilerinden zâ’il olur idi. Ve buyururlar idi ki Hazret-i İmâmın kabri tiryâk-ı mücerrebdir.

Şa’bî: Ebu Ömer Amr bin Şercil bin Abdîzî Kibari Eş-Şa'bi Hazretleri tabiinin büyüklerinden olup müctehid olarak bilinmektedir. Hicretin 6. senesinde doğmuş, H.104 senesinde Kûfe'de vefat etmiştir. Büyük hadis ravilerindendir. Hayatının parlak zamanı, Emevi Halifelerinden Abdülmelik'in asrına tesadüf etmektedir. Hatta o zamanlarda hükümdar ve büyüklerin duymadıkları garip şiirleri ve işitmekten lezzet buldukları meseleleri Hz. Şa'bi, rivayet ederlerdi. Şerhte, Şa’bi’nin hükümdarlara yakın olduğu ve her kesimden itibar gördüğü anlaşılmaktadır.

> Kübâr-ı muhaddisînden Şa’bî’den menkûldür ki bir gün Haccâc-ı zâlimin yanına ba’zı hâcetim için gitmiş idim. Haccâc fermân-ı mü’ekked ile fermân eyledi ki zürriyyet-i Rasûlullah vardır denmesin. Zîrâ zürriyyet-i Muhammediyye münkatı’dır. Ve benât ile müntesip olana ta’bîr olunur. Meğer Horâsân iklîminde Belh şehrinin fakîhi Yahyâ bin Ya’mer Haccâc’ın bu emrini işidip hezeyân ve hatâ etmiş. Zîrâ evlâd-ı Rasûlullah bâkîdir ve zürriyyet-i Rasûl-i Kibriyâ münkatı’ değildir, der imiş. Haccâc dahî Yahya’nın bu kelâmına istimâ’ edip Belh’e mahfî ‘adamlar gönderip (68) gece hânesinden ahz ile bağlu olduğu hâlde Şam’a ihzâr etmiş. Şa’bî der ki, ben Haccâc’ın yanında iken Yahyâ fakîhî elleri bağlı der-zincir olduğu hâlde huzûruna getirdiler. …

Yahyâ bin Ya’mer: İkinci asrın meşhûr nahv ve hadîs âlimi. Tâbiînden olup, hadîs ilminde sika (güvenilir)'dir. Bazı rivâyetlere göre, Kur'ân-ı Kerîmi, benzer harflerini birbirinden ayırmak için noktaladı. Lügat, fıkıh, kırâat ve edebiyat âlimidir. Meşhûr Emevî valisi Haccâc bin Yûsuf'u -ki o da fasîhliğiyle meşhûrdur- hayran bırakacak kadar fasîh konuşurdu.

Ehl-i Beyt'in hizmetçisi olarak bilinen bu zât, Kâdi-i Merv, Kâdi-i Basra, fakîh ve edîb lâkabları ile anıldı. Kinâneoğullarından olup, Ehvâz'da doğan Yahyâ bin Ya'mer hazretleri, babasından okudu. Basra'da ilim tahsîl etti. Dîvân kâtipliği ve Horasan taraflarında kadılıklarda bulundu. En son Basra'da kadılık yaptı. 129 (m. 746/747) senesinde orada vefât etti.

Şerhte, Şa'bi'nin de şahit olduğu, Haccâc ile arasında geçen bir hadise ile anılmaktadır. Yahya bin Ya'mer, Haccacı, Hz. Peygamberin soyunun baki olduğu konusunda ikna etmeye çalışmaktadır.

Molla Câmî: Molla Câmî (Nureddin Abdurrahman b. Ahmed), İran'lı bir alimdir. Arap edebiyatı ve felsefede derinleşerek İran'ın büyük bilginlerinden oldu. Tasavvuf felsefesi içinde önemli bilginlerden sayılmaktadır. Medrese eğitimi almış ve Ali Kuşçu ile birlikte matematik problemleri üzerinde durmuştur. Zamanında bir allâme (her şeyi bilen, büyük bilgin) sayılmıştır. Felsefe alanındaki etkinliğinin yanında çok bilinmeyen ama etkili sayılan Arapça şiirler yazmış, musîkiyle ilgilenmiştir. Yusuf ile Züleyha, Leyla ile Mecnun gibi şiirleri vardır. İran klasik şairlerinin sonuncusu sayılır. Eserimizde, Şevâhidü'n-Nübüvve adlı yapıtından nakiller yapılmıştır.

> Şevâhidü'n-Nübüvve nâm kitâbda Mevlânâ Câmî kuddise sırrahu buyurmuştur. Çünkü Me'mûn İmâm 'Alî Rızâ Hazretleri'ni dâmâd ve velîahd eylemiş idi, bir hayli müddet-i mürûrundan sonra hilâfeti kendine 'arz ve teklîf eyledi. Onlar dahî kabûl eylemediler ve iki mâh mikdârı böyle dâ'imâ teklîfte oldu. Âhirü'l-emr ibrâm ve ısrârda mübâlağa eyledi ve ısrârı dahî haddeden mütecâviz oldu ve kabûl etmediği sûretde 'azîm va'îd ve tehdîd gösterdi. Nâçâr Hazret-i İmâm hilâfeti kabûl eylediler.

Lami'î Çelebi: Osmanlılar zamanında yetişmiş âlim, şairlerden biri olan Lamii Çelebi'nin tam adı, Mahmud bin Osman bin Ali en-Nakkaş bin İlyas Lamii'dir. Babası Sultan İkinci Mehmed Han'ın ve Sultan İkinci Bayezid Han'ın hazine defterdarlıkları vazifesinde bulunmuş Osman Efendi, dedesi Nakkaş Ali Efendi, Sultan Timur Han tarafından Semerkand'a götürülmüş, orada nakkaşlık öğrenmiştir. 1472 (H.877) senesinde Bursa'da doğmuştur. Düzenli bir aile terbiyesi alan Lamii Çelebi, devrinin büyük âlimlerinden olan Molla Ehaveyn'den ve Molla Muhammed Hasanzade'den tefsir, hadis, fıkıh ilimlerini öğrendi. Tasavvufa ilgi duyup, Nakşibendî büyüklerinden Seyyid Emir Ahmed Buhari'nin talebesi olmuştur. Fettah-ı Nişaburi'den Hüsn ü Dil'i, Yavuz Sultan Selim Han adına tercüme edince 35 akçe yevmiye ile mükâfatlandırılmış Ferhad-name'yi yazınca da kendisine bir köy bağışlanmıştır.

1512'de dört bin akçelik bir vakıf kurdu. Ölünce dedesi Nakkaş Ali'nin yaptırdığı mescidin avlusuna gömüldü. Yalnız baş taşı kalan mezarında girift sülüsle 'El-merhum Şeyh Lami'i bin Osman' yazısı vardır. Nakşibendî tarikatında şeyhlik payesi verilmiştir. Bu yüzden Nefehat Tercümesi'nde kendisine 'Hadimü'l-Fukara' demektedir. Büyük âlim Molla Cami'nin Şevahidü'n-Nübüvve'sini ve özellikle Nefahat'ını tercüme ettiği için zamanında Cami-i Rum diye şöhret bulmuştur.

Lamii'nin nesri de güzeldir. Cümleleri sade, kısa ve canlıdır. Nesir eserlerinde zamanın âdetine uyup, arada bir şiir de söyler. Tercüme ettiği eserlerde manzum olanları yine manzum olarak, hatta bazı kere, aynı vezinle Türkçeye çevirmiş ve bunda da çok başarılı olmuştur. Bu bakımdan, Lamii, Türk edebiyatının, nesir ve tercüme alanlarında birinci dereceyi alan güzide üstadıdır. Şevahidu'n-Nübüvve li Takviyyet-i Ehli'l-Fütüvve, Şerh-i Dibace-i Gülistan, İbretname (Kanuni Sultan Süleyman için yazmıştır.), Şerefü'l İnsan (Kanuni'ye ithaftır.) Hüsnü Dil Tercümesi (Yavuz Sultan Selim'e ithaftır.) Nefehat Tercemesi, Münazarat-ı Baharü Şita, Münşeat-ı Mekatip, Muamma-ı Mir Hüseyin, Maktel-i İmam Hüseyin, Salaman ü Absal (Cami'den tercümedir.), Şem ü Pervane (Ehl-i Şirazi'den tercümedir.), Guyu Çevgan, Ferhatname, Vamık u Azra, Kıssa-i Evlad-ı Cabir, Lugat-i Manzume (Küçük bir sözlüktür.) Risale-i Bal, Şehrengiz-i Bursa, Divan isimli eserleri vardır. Lami'i'nin eserlerinin sayısı 40'ı bulmaktadır. Lamii Çelebi 1531 (H.938) senesinde vefat etti.

Sâ'ib: Büyük Azerbaycan şairi Mirze Mehemmedeli Saib Tebrizî, 1601 yılında Tebriz şehrinde, tüccar bir aileden dünyaya gelmiştir. Onun babası Mirze Ebdürrehim ve amcası Şemseddin Sami zamanının tanınmış aydınlarından idi. I. Şah Abbas'ın tehcir siyaseti devrinde Saib'in ailesi de Tebriz'den İs-fahan'a göçtüğü halde o, kendisini her zaman Tebrizli saymıştır. Saib, birçok seyahatlerde bulunmuş, bir müddet Hindistan'da yaşamıştır. Türk-Moğol hükümdarı Şah Cihan, şaire "müsteid han" lakabını vermiştir. Daha sonra kendi vatanına dönen Saib, II. Şah Abbas'ın sarayında "melikü'ş-şuara" vazifesinde çalışmıştır. 1676 yılında vefat eden şair, "Saib Tekkesi" ne gömülmüştür.

Sâib-i Tebrizî'nin şiirlerinin büyük çoğunluğu, diğer şâirlere nazîre olarak kaleme alınmıştır. Fakat buna rağmen şiirleriyle "Sebk-i Hindî"nin en önemli

temsilcilerinden biri olmuş; Türk Edebiyatında da derin etkiler meydana getirmiştir. Sâib-i Tebrizî'nin en önemli eseri, Divânı'dır. Saib, aslında Farsça yazmıştır. Azeri Türkçesi ile toplam on yedi gazeli ilim âlemince bilinmektedir. O, Şah Abbas'ın Hindistan hükümdarı Şah Cihan'la olan muharabesi ile ilgili "Qendeharname" mesnevisini yazmıştır. Onun "Mahmud ve Ayaz" eseri ise şimdiye kadar ortaya çıkmamıştır. Doğu Edebiyatında Saib'in "Beyaz"ı da çok meşhurdur. Bu eserde o, sekiz yüz şairin yirmi beş bin beyitini örnek olarak almıştır. Bundan başka Saib, Celaleddin Rumî'nin "Divan"ının kopyasını çıkarmış. Ayrıca, Nizamî'nin "Hamse"sine nazireler yazmıştır. Saib'in şiirlerinde aşk ve güzellik mevzuu, özel bir yer tutar. Bundan başka onun içtimaî, felsefî, ahlakî ve didaktik seciyeli eserleri de vardır. Gazelin büyük üstadı sayılan Saib, 17. yüzyılın Fuzulî'si kabul edilir. Şairin seçilmiş eserleri 1980 yılında B. Azeroğlu tarafından yayınlanmıştır. Eserimizde de Sa'ibden beytler alınmıştır.

(7)Niteki Dîvân-ı Sâ'ibde gelir (Beyt)

را قلم از بحث سیه نیست کریز اهل رقم رابی چاك که دیدست کریبان

Ve 'aşkın 'ilâcı hâricinden olmayup belki derd-i 'aşkın devâsı yine 'aşkdür. Nitekim Sâ'ib merhûm bu mazmûnu (Beyt)

عشقست همان چارهء داغی که کهنشد هم نقش قدم محو کند نقش قدم را

beytiyle edâ etmiştir.

Urfi: İranlı şair Urfi'den çok etkilenen ve onun eserlerine nazireler yazan Şevket-i Buhârî, bu sevgisini aşağıdaki beyitle dile getirmiş, Molla Murad da beyti yine aşağıdaki gibi şerhetmiştir.

بار ها همره عرفدر توحید زدم

تا صممخانهء کفرودر ایمان رفتم

Nice kere şâ'ir-i mâhir 'Urfîye refîk olarak tevhîd-i hakîki kapusunu urdum ve bâb-ı tevhîd açıldı. Küfrün buthânesine ve îmânın kapusuna dek gitdim, ya'nî tevhîdde bir makâma vardım ki orası hem küfrün kinise (kilise) sidir ve hem îmân (107) hânesinin kapusudur. Hâsılı onda küfür ve îmân ikisi birdir ve küfür ile îmânın farkı yoktur. İşte o makâma dek gitdim, demek olur. Bu makâmda tevhîd hakîkatinin cebel-i 'âlîsinin zirve'-i 'ulyâsı olur. (Ma'lûm ola ki 'Urfî ile hem-reh olarak tevhîd kapusunu urdum, ya'nî 'Urfî gibi vahdet-i vücûd mes'elesini müştemil eş'âr

söyledim, demek olur. Yohsa ‘Urfî ile sâlik olup makâm-ı tevhîde erdim, demek olmaz. Zîrâ ‘Urfînin zamanı mukaddemdir. Nâzım Hazretleri anın vaktini idrâk etmemişlerdir.

Ömer Lütfi Efendi: Ömer Lütfi Efendi, 1870 yılında Prizren'de (Kosova) doğdu. Babası Mustafa Efendi, oranın tanınmış din âlimlerindendir. 1887 yılında İstanbul'da Fatih Medresesin'e gönderir. 1892 yılında Prizren'e dönüşünde, şehrin tanınmış şahsiyeti Hasan Efendi ve Türk subayı İsmail Efendi ile birlikte Yakova'ya gider ve burda melâmete intisab eder. İntisabından sonra İstanbul'a döner. 1901 tarihinde hemşehrisi Ali Tevfik ile birlikte Kahire'ye gider. Türkçe ve Farsça'dan başka Arapça'yı da çok iyi bildiğinden, güçlük çekmeden El-Ezher Üniversitesi'ne girer, öğrenimini burada sürdürür.

Hacı Ömer Lütfi Efendi, siyası alanda büyük bir otorite sağlamıştır. Sağladığı bu otoritesiyle 1911 yılında Talat Paşa çağrısıyla Yemen'de beliren Arap Ayaklanması'nı bastırıp, isyankârları Türk Devletine bağlamakla görevlendirilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıklıması ile Prizren'de Melami Şeyhi olur. 25.10.1928 tarihinde doğduğu yer olan Prizren'de vefat eder.

Hacı Ömer Lütfi Efendi, Türk edebiyatında geniş yer sağlayıp mührünü vuran bir şahsiyat olmasa da 19. ve 20. yüzyılları birbirine bağlayan köprüde yaşadığından bütün eserleriyle yeter derecede tanınmıştır. Estetik, tarih ve politik anlayışı işleyişi, eserlerinde kuvvetlidir. Anlam nitelikleri, dil telleri, versifikasyonu bakımından kendisinden önce geçen Yugoslavya'daki şairler içinde Türk edebiyatına yeni çağdaş elemanlarını taşımıştır. Eserlerinde, kardeşliği ve halka eğilmeyi cesaretle savunur. Şiir verimliliğiyle orada yetişen Türklerin içinde birinci sırayı alır. Çok sayıdakı eserleri -el yazması hatta kendi el- yazısı eserleri arşiv ve şahsi kütüphanelerde bulumaktadır. Fakat bunlar, bugüne kadar biraraya getirilememiştir. Eserimizde de, Molla Murad’ın şerhi için kaleme aldığı 18 beyitlik bir şiiri vesilesiyle anılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN LATİN ALFABESİNE GÖRE YAZIMI

1. Metni Hazırlarken Takip Edilen Yol

Molla Murad'ın "Şerh-i Kasâid-i Mevlâna Şevket" adlı eserini incelerken takip ettiğimiz yolu şu şekilde kısaca maddelendirebiliriz:

1.1. Metni latin alfabesine aktarırken kelime ve eklerin günümüz Türkçesindeki kullanımlarını dikkate alarak hazırladık. Örn: *çünki – çünkü, itmek – etmek, virür – verir* v.b.

1.2. Günümüz Türkçesinde var olan sessiz benzeşmesi kuralına riayet edilmedi. Eklerin orijinal halleri yazıldı. *Beyi**td**en murâd kendinin kesret-i aşkını beyân ve ifâdedir (Çünkü) aşk âşığı zaîf u nahîf eylediği mahsûsâ**td**an...*

1.3. *bûd kabâ*, *böröhnegî, be-miyân-ı dü kehrübâ, vücûd-ı 'azîzân beden nümâst* vb. aslen beyte ait olan kelimeler italik yazıldı.

1.4. Geçmiş zaman, ettirgenlik veya bildirme ekleri değiştirilmedi. Aslına uygun şekilde yazıldı. Örn: *buyurulmu**şd**ur, e**td**irdi*. v.b.

1.5. Metin 19. yüzyıl metni olduğu için yuvarlaklaşma kuralı gereğince günümüz Türkçesiyle okuduk. Örn: *Alsun, gitsun /alsın, gitsin* v.b.

1.6. Şiirlerin başlarına vezin türünü yazarak, okunurken nasıl okunması gerektiğini göstermeye çalıştık.

1.7. Eserin sayfa numaraları parantez içinde verilmiştir. Metin içinde geçen ayetlerin yeri tespit edilmiş, tercümesi ile birlikte dipnotta belirtilmiştir. Bunun dışında metinde geçen hadislerin yer aldığı kaynaklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Kaynağı tespit edilemeyen hadislerle birlikte metinde geçen Türkçe dışındaki diğer ifadelerin ise tercümeleri yapılmamış, Arap harfleriyle yazılmakla iktifa edilmiştir.

1.8. Eserde geçen Arapça, Farsça beyitler, ayet ve hadisler Arapça klavye ile yazılıp orijinalleri gösterilmiştir.

2. METİN

(2)Hamd-i bî-had ol Hâlık-ı bîçûna olsun ki elsine-i şu'arâyı miftâh-ı hazîne-i esrâr-ı ilahiyyesi eyledi. (Ve's-salavât)-ı zâkiyât ve tuhf-ı Süleyman ol saffe-i sadr-ı safâ ve kubbe-i bedr-i vefâ Hazret-i Muhammedü'l-Mustafâ aleyhi efdalü's-salavât ve ekmelü't-tahâyâ hazretlerine olsun ki "إن من البيان لسحرًا وإن من الشعر حكمًا[1]" hadîs-i şerîfiyle hikmet-i ilâhiyyeyi ve ma'ârif-i Rabbâniyeyi şi'rden cüz kılmak ile şu'arânın ve fusahânın kadr u şânlarını i'lâ ve ümmetini şi're tergîb ve teşvîk buyurdı. (Ve dahî) Salavât-ı zâkiyât ve envâ-ı tekrîmât ol âl u ashâbına olsun ki cümlesini fesâhat ve belâgatında ve şi'r u inşâda ve ulûm-ı zâhire ve bâtınada kâmil ve mükemmel eyleyip أصحابي كالنجومِ ، فبأيِّهم اقتديتم اهتديتم[2] Hadîs-i şerîfiyle hâl u şânlarını mânend-i arş-ı a'lâ eyledi. (*Emmâ ba'd*) bu abd-ı kalîlü'l-bidâ'a ve kesîrü'd-dirâ'a Es-Seyyid Eş-Şeyh Hâce Muhammed Murâdü'n-Nakşibendî İbnü's-Seyyidü'ş-Şeyh Hâce Abdülhalîmü'n-Nakşibendî afâ anhüma'l-afva'l-alâ bu sûretle bast-ı makâl ve acz u meskenet mâ fi'l-bâl eder ki dâver-i dîvân-ı belâgat ve dilâver-i meydân-ı fesâhat Cenâb-ı Mevlânâ Şevket-i Buhârî aleyhi'r-rahmetü'l-Bârî hazretleri eyyâm-ı mes'adet-i peyâm seyâhatlarında kıdve-i ehl-i siyâdet, tuhbe-i şâh-ı velâyet, rehber-i nehc-i hidâyet, kutb-ı eflâk-i hüdâ, zübde-i (3) âl-i abâ Hazret-i İmâm Mûsâ Er-Rızâ radiya anhü'l-meliki'l-a'lâ efendimizin hâk-bûs-ı türbet-i münevveri ve ziyâret-i meşhed-i mutahharîleri şerefiyle kâm-yâb olduklarında hûşe-i pervîn ve mânend-i dürr-i semîn keşîde-i silk-i sihr-i mübîn eyledikleri kasîde-i nazîdelerini ve yine ol meşhed-i mübârekeden hîn-i vedâ'ında Cenâb-ı Urfî'nin kasîde-i belâğat-ı ferîdelerine nazîrelerini ve yine e'âzım-ı hânedân-ı cân-bahşâ ve efâhim-i evlâd-ı pür-vefâ E'imme-i İsnâ Aşer aleyhim ridvânün men hüve hâlikü'l-hayri ve'ş-şerri efendilerimizin medh u sitâyişini câmi' kasîde-i belîgalarını yârân-ı bâ-safâya bir yâdigâr-ı rahmet-şiâr olmak üzere min gayr-ı haddin şerhine şürû' olundu (Kâle'ş-Şâirü'l-Mâhir) *Rahimehullah*

---

[1] Şüphesiz ki beyanda sihir, şiirde ise hikmet vardır. Cem'ü'l-Cevami', Cilt 1, Sh. 8034, Hadis No: 1821 Hadis, Ahmed ve Ebu Davud'da geçmektedir.

[2] Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz. Cami'ü'l-Usul Fi-Ehadisi'r-Rasul, Cilt 8, Sh. 556, Hadis No: 6369, Darimi, Beyhaki, İbni Adiy, Münavi

از بسکه ریخت رنك جنون بر سرم هوا
سودا بپا ی بست زمغز سرم حنا

Allah Teâlanın aşkı ve muhabbeti cünûn rengini benim başım üzerine ol kadar çok dökdi ki sevdâ ki o reng-i cünûndur anın te'sîrinden başımın beyni kırmızı olup onun dahî te'sîrinden ayağımda o reng-i cünûn hınâ bağladı. (Yani) hevânın başım üzerine ifâze eylediği reng-i cünûn ayaklarımda dahî zâhir oldu. Ve halk benim âşık olduğumu yüzümden ve gözümden bilmek şöyle dursun ayaklarımın hamretinden dahî âşık olduğumu fehm eylediler ve başımdan ayağıma varınca aşkın tesirini müşâhede eylediler. Beyitden murâd kendinin kesret-i aşkını beyân ve ifâdedir (Çünkü) aşk âşığı zaîf u nahîf eylediği mahsûsâtdan olmağla kendinde olan za'fın beyânını beyt-i âtî ile beyâna şürû' edip buyururlar ki,

ان ضعف بارمنت پوشش نمی کشم
پیراهنم حریر حبابست چون هوا

Kemâl-i za'fımdan libâsın minnetinin yükünü çekmeğe kâdir olamam. Binâberîn libâs giymem. Bu cihetden benim pîrâhenim havâ gibi harîre benzeyen habâbdır. Yani havâ gibi harîr-i habâbı lâbis olurum. Yani libâs giymem demekdir. Habâb su üzerinde olan kabarcığa derler. Suyun içine havâ dâhil olmağla habâb hâsıl **(4)** olur ve habâbın tahtında havâ olmağla Ke-ennehu havâ harîr-i habâbı giymiş oldu.

ظاهر شدن میانهء خلقم بر هنکیست
نها نیم زدیدهء مردم بو دقبا

Halkın ortasında zâhir olmak ve kesretde olmak bana bi-aynihi tecerrüddür. Zîrâ indimde kesret ve vahdet berâberdir. Ve beni kesretde olmak Allahu Ta'âlâdan cüdâ edemez. Ve dahî benim halkın gözünden pinhân olmaklığım bana kabâ ve libâsdır. Yani hüsn ü letâfet verir. Bu sûretde kesret ve vahdet ikisi de hakkımda nâfi'dir ve berâberdir. Ma'lûm ola ki evliyâ-i kirâmın kâmillerine kesret ve halvet berâber

olmağla gâh halk ile olurlar ve gâh uzletde olurlar ve ikisinden de dahi fâ'ide görürler. Lakin sâlik-i mübtedîye dâimâ halvet ve inzivâ lâzımdır. Zîrâ kesretde Cenâb-ı Hak ile olamaz ve kesret huzûr-ı kalbine halel verir. İktizâ eder ki,

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَايتَاءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ[3]

nazm-ı celîlindeki ricâl-i kirâm zümresine mülhak oluncaya dek halvetde evkât-güzâr olmak lâzımdır. Bu beyt ile nâzım kuddise sırruhu o zümreden olduğunu ifâde ve beyân buyururlar. Mısra'-ı sânîde merdüm-i dîde gözkapakları ile pinhân olunca o kapaklar kabâ gibi olmağla anı hayâl edip *bûd kabâ* buyurdular. Ve yine göz bebeği zâhir oldukda gözkapakları dahî ref' olunup merdüm-i dîdenin uryân kaldığını hayâl edip tecerrüd ma'nâsını *böröhnegî* ünvânıyla ta'bîr buyurmuşlardır. *Felillâhi dezehu*

بیرون نمی رود ز دلم ریشهای غم

جو هربه تبغ از آیینه کی میشود جدا

Gam gönülleri benim gönlümden taşra gitmez. Her ne kadar bir miktâr gam zâil olursa kökü kalbde olmağla yine neşv u nemâ bulur. Bu müdde'âyı isbât için irsâl-ı mesel tarîkiyle buyururlar ki, zîrâ kılıcda olan cevher kılıcın âyînesinden ki, kılıcın zâtıdır. Kaçan cüdâ olur, belki ölmeyip dâ'imâ seyf ile kâ'im olur. Benim dahi kalbim bir tîğ-i cevherdâr gibi olmağla rîşe-i gam, kalbimden aslâ cüdâ olmaz. Ma'lûm ola ki kalbin şerefi dahî gam iledir. Nitekim hadîs-i kudsîde, (انا عندالقلوب المنكسرة **(5)**[4]vârid olmuşdur. Ve yine bir hadîs-i şerîfde dahi, (إن الله يحب كل قلب حزين[5]) buyurulmuşdur. Ve yine (فاليدحكوا قليلا واليبكوا كثيرا[6]) nazm-ı celîlinden bu ma'nâ zâhir olur. İşbu beyt ile nâzım rahmetüllâhi 'aleyhi kalbin şerefi gam ve hüzün ile olduğunu ve mağmûm olan kalbin tîğ-i cevherdâr gibi olduğunu şu hadîsler müfâdınca ifâde buyurdular.

---

[3] Nice erler ki, ne ticaret, ne de alışveriş kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz; onlar, kalplerin ve gözlerin kıvranacağı günden korkarlar. NÛR, 37

[4] Ben kalbi kırıklarla beraberim. Kutsi Hadis

[5] Şüphesiz ki Allah, her hüzünlü kalbi sever. Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 8, Sh. 251, Hadis No: 7240

[6] Az gülünüz, çok ağlayınız. Hadis-i Şerif

ازبيج و تاب صاف دلانرا كريز نيست
جوهر بود كتابهء آيينه خانه ها

Mihnet ve ızdırabdan sâf-dillere halâs olmak yokdur. Elbet sâf-dil olan, pîç u tâba mübtelâ olur. Görmez misin, âyînelerin hâneleri ki âyînenin kendidir. Anın hatt-ı celîsi cevher olur. Murâd burada âyînedir. Kitâbet, celî olan hatta ta'bîr olunur. Çünkü hânelerin derûnuna hatt-ı celî ile yazı yazmak adet olmağla âyînenin hânesinin dahî hatt-ı celîsî âyînenin cevheri imiş. Hâne yazıdan halâs bulmadığı gibi âyîne-hâne dahî hatt-ı celîsî makâmında olan cevherinden halâs bulamaz. O cevher dahî pîç u tâba benzer. Âyîne dahî sâf-dil zâta müşâbeheti cihetinden pîç u tâbdan halâs bulmağa imkânı olmadı. Bu temsil ma'lûmun olduysa bil ki sâf-dil olanlara mihnet ve ızdırâb-ı derûndan halâs-yâb olmağa çâre yokdur. Hemân ey sâf-dil, pîç u tâbına sabr eyle ve refâh u halâs ümîdini kes buyurmak isterler.

معنى مرابكو شهء دل جاى د اده است
شوقم كجا و دير كجا و حرم كجا

'İlm-i hakîkat bana kalbinin sadrında yer vermişdir. Ve ben ehl-i hakîkatin sadr-nişîni ve ser-efzâsı olmuşum. Var mülâhaza eyle ki, şevkim kanda ve ne mertebedeyim ve kenîse kandadır ve mescide mu'tekif olmak kandadır. Bu hâl zâhidlerin hâli olmağla dûn mertebedir. Deyr zikri hareme tabi'iyyet tarîkiyledir. Ve haremden deyr karînesiyle mescid murâd olunur. Yâhud harem Ka'be murâd olunsa da câizdir.(6) Nite ki, ana dahî beyt-i âtî karînedir. Ba'zı nushada deyr yerine dîde vâki' olmuşdur. Ma'nâsı benim şevkim kandadır ve gözüm kandadır ve ne mertebelere nâzırdır. Ve harem-i şerîfde mücâveret eylemem, buyurur.

آيينه دار يثرب و بطحا نميشوم
از ديده و دلست مرامر وه و صفا

(Medîne-i Münevverenin ve Mekke-i Mükerremenin) bu sûretde ben mücâviri ve mu'tekifi olamam. Su'âl geldi ki, sa'y kanda edersin? Cevap buyururlar ki, gözüm Merve ve gönlüm Safâdır. Sa'yı bunların arasında eder im. Ve sûrî olan Merveye ve Safâya ihtiyâcım yokdur. Göz müdevver olmaması cihetiyle ve kalp dahi sanevberiyyü'ş-şekl olup bu cihetle cebele benzemişler olduğundan gözü cebel-i Merveye ve gönlü cebel-i Safâya teşbîh buyurdular. Beyitden murâdı ben haccı Mekke-i vücûdumda ederim. Mekke-i sûriyeye muhtâç değilim demek ister. Ma'lûm ola ki erkân-ı Hac üçdür. Birisi ihrâm giymek ve birisi beyt-i şerîfi tavâf etmek ve birisi yevm-i 'Arefede Cebel-i 'Arafâtda vakfe etmekdir. Ve Safâ ile Merve beyninde sa'y vâcipdir. Her ne kadar erkân-ı Hacdan değil ise de vâcip olduğu cihetden, sa'ydan bu makâmda vücûdda olan haccı murâd eylediler. Bu ef'âl-i selase ve bu sa'y-ı sûfiye 'indinde vücûd-ı insânîde mevcûddur. Hacc-ı vücûdînin ihrâmı cemî' mâsivâdan geçmek ve tecerrüdü ihtiyâr etmekdir. Ve tavâfı Ka'be-i dil etrâfını dolaşmak ve gönülden aslâ münfak olmamakdır. Ve vakfesi kalbin Allahu Ta'âlâda tevakkuf etmesidir ve Hakdan gayrı bir kimesneye rabt-ı kalb etmeyip hemân Allah Ta'âlâya tevekkül-i tâm ile olup bir ferdden bir nesne talep etmemek ve Hakdan gayrı bir kimesneyi bilmemekdir. Menkûldur ki Mûsâ 'aleyhisselâmın zamânında nezd-i Hüdâda gâyet makbûl bir meczûb vâr idi. Bir gün geçerken ana Mûsâ 'aleyhisselâm âşinâlık edince meczûb kemâliyle münfa'il olduğundan Hazret-i Mûsâya aslâ iltifât etmedi. Bu hâli Cebel-i Tûrda esnâ-yı mükâlemede bast buyurunca Cenâb-ı Kibriyâ buyurdu ki bize münfa'il olduğundan sana dahî iltifat etmemişdir. Yine Mûsâ 'aleyhis **(7)** selâm su'âl buyurdu ki, bâ'is-i infi'âli nedir? Allahu Ta'âlâ buyurdu ki, bana cehennemi aradan kaldır diye teklîf eder. Müsâ'ade görmediğinden infi'âl eyledi. Yine Hazret-i Mûsâ 'aleyhisselâm su'al eyledi ki, bunun sebeb-i kerâmeti nezd-i ulûhiyetinde nedendir? Cenâb-ı Hak buyurdu ki, benden gayrı bir kimesneyi bilmez, ancak beni bilir. Bu cihetden 'indimde gâyet makbûldur. Ve yine menkûldur ki Hazret-i Veys-i Karnî Hazret-i 'Ömer'e buyurmuşlar ki, ya 'Ömer, Allahı bilir misin? Cevâbında, ne'am, buyurunca Hazret-i Veys dahî buyurmuşlar ki, sakınup andan gayrı kimesneyi bilme. İşte nâzım rahimahullâh bu beytle bu Hacc-ı ma'nevîyi ederim, buyurmak isterler.

بيكانه كرده است مرا از ديار خويش
تا كشته ام بمعنیء بيكانه اشنا

Beni felek kendi diyârımdan bîgâne eylemişdir. Ve gurbete giriftâr etmişdir. Ben ma'nâ bîgâneye âşinâ olalı ma'nî-i bîgâneden 'ilm-i bâtın murâd olunsa olunur. Yâhud bir şâ'irin hâtırına gelmeyen mezâmîn-i latîfeyi murâd ederiz. Zîrâ felek ehl-i dile düşmandır. Niteki Dîvân-ı Sâ'ibde gelir. (Beyt)

را قلم از بحث سيه نيست كريز اهل رقم رابى چاك كه ديدست كريبان

داغ مرا سواد وطن مشك سوده است
يارب كسى مباد باين داغ مبتلا

Benim dağ-ı 'aşkıma vatanımın şehrinin iftirâkı misk sürmüşdür. Ya'nî azdırmışdır. Zîrâ miskin hâssası yarayı azdırmakdır. *Sevâd*, şehr ma'nâsınadır. Hatta şehr-i 'azîme, sevâd-ı a'zam ta'bîr olunur. Ve izâfeti dahî beyâniyyedir. Ve muzâf mukadderdir. Takdîr-i 'ibâre, *dâğ-ı mürâfakat sevâd-ı vatan* demek olur. Yahud *sevâd*, hayal ma'nâsınadır. Bu sûretde izâfet, izâfet-i ma'neviyye bi-ma'ni'l-lâm olup muzâf takdîrine hâcet-i mess etmeyerek, ma'nâsı bu olur ki, benim dağıma vatanımı tahayyül misk sürmüşdür. Yârab bir kimesne bu dağa mübtelâ olmasın ve bir 'âşık böyle dağ-ı 'aşk görmesin. Zirâ zahmet çeker ve herkes benim gibi sabra zafer-yâb **(8)** olamaz. Dağ lafzına ve misk lafzına sevâd lafzı münâsib olmağla vatana muzâf eyledi.

رويم بسوى غربت و دل جانب وطن
افتاده كاه من بميان دو كهربا

Bundan sonra igtirâb-ı vatan ile kendine 'ârız olan hâlin beyânına şürû' edip buyururlar ki, benim yüzüm diyâr-ı gurbet tarafındadır ve gönlüm vatan cânibindedir. Ya'nî kalbim bana der ki vatanını terk edip niçin gurbet semtine 'azm eder sin. İtme, der. Böyle olunca benim saman çöpü gibi olan vücûdum iki

kehrübânın ortasına düşmüşdür. Kehrübânın birisi yüzü olur ve birisi gönlü olur. Zirâ ‘âşıkın yüzü safretde kehrübâ gibidir ve kalbi dahî za’afda kehrübâya müşebbehdir. Bu cihetden vechini ve kalbini kehrübâya teşbîh edip *be-miyân-ı dü kehrübâ* ta’bîr buyurdular. Yahud iki kehribâdan murâd gurbet ile vatandır dense yine münâsibdir. Beytden murâd tereddüdünü ve ne edeceğini bilmediğini beyândır. Fi’l-vâki’ mütereddid olmak gibi insâna sıklet îrâs eder hâl olmaz. Hatta ehl-i beyân, mütereddid olan kimesneyi kademini basıp yine geriye alan adama teşbîh eder ek kinâye tarîkiyle (انىى اراك تقدم رجلا و تاخر اخرا[7]) ‘ibâresinden, tereddüd sâhibisin demeği murâd eylemişlerdir. Tereddüdün sıklet ve ızdırâbı ne mertebede imiş, bundan münfehim olur. *Kâh*dan murâd nâzımın vücududur. Kehrübânın hâli samanı kendine cezb eder. Bu cihetden *kâh*, vücûdunu kehrübâ-yı vechi gurbet tarafına ve kehrübâ-yı kalbi vatan tarafına cezb etmekle gurbetle vatan beyninde mütereddid olmasına sebeb olmalarıyla mu’azzab etmişlerdir.

خلقى فتاده اند بطعنم كه از وطن
بيرون چه آمدى و مسافر شدى چرا

Bir cemâ’at dahî beni gurbetle perîşân olduğumu görüp beni ta’n u dahle vâki’ olmuşlardır. Öyle diyerek ki, çünkü hâlin budur ve böyle nâzenîn ve sâye-perversin, vatanından taşra niçin geldin ve misâfir niçin oldun.

غافل ازين كه جذبه عتانكير چون شود
كرد دسپند خود بره شعله رهنما

(9) Böyle ta’n edenler bu hâlden gâfildir. Hâl odur ki, ‘aşk çünkü bir kimesnenin esb-i vücûdunun dizginini tutucu olur ve ihtiyârını elinden alır, kendinin sipend gibi vücûdu şu’le yoluna kendini cesâret ederek delâlet eder. Hâlbuki sipend, za’fı sebebiyle şu’leden hazer eder iken hulasa-i kelâm bir kimesneye ‘aşk geldikde

[7] Seni, bir ayağını ileri, diğerini geri atar halde görüyorum. (Arapça vecize)

kendini ateşe ilkâ etmeğe cesâret gelir ve havf etmez. Diyâr-ı gurbete gitmek ve gurbet elemini çekmek evleviyetdedir demekdir.

دولت خدانكرده چو بر كردد از كسى
كرداب فتنه ميشود اغوش نا خدا

Allahu Ta'âlâ etmesin, devlet çünkü bir kimesneden döner ve yüz çevirir, mahall-i emn olan re'îsin kucağı girdâb-ı fitne olur. Ya'nî mühlike-i 'azîm olur, demekdir.

زينهار عيب صاف ضميران مكن كه هست
آيينهء وجود عزيزان بد ن نما

Sakın gönülleri sâf olan zâtları ta'yîb etme. Zîrâ 'azîzlerin vücûdu endâm âyînesidir. (takdîr-i 'ibâre ki *vücûd-ı 'azîzân beden nümâst* demekdir. Endâm âyînesine her şey 'aks eder. Senin dahi dahl u ta'nın, sâf zamîrlerin vücûduna 'aks edip sonra sana infi'âl ederler, hakkında iyi olmaz. Nitekim mesnevî-i şerîfde buyurulmuşdur. (Mesnevî) برد پاكان طعنهء اندر مياش *درد پرهد كس كه خواهد چون خدا

كرد دشكسته خاطر من از نكاه سخت
اين دانه راز كردش چشمست آسيا

Kalbim ol kadar nâzikdir ki bir katı nazardan kırılmış olur. Bu dâne-i kalbimin değirmeni gerdiş-i çeşmdendir ve dâne-i kalbi un etmekde yârin çeşmi kifâyet eder. Ba'zı nüshada *ez-nigâh-ı baht* vâki' olmuşdur. Ya'nî baht-ı nîkin nazarına herkes tahassür **(10)** eder. Ben anı dahî istemem. Zîrâ ben sana nazar itdüm ve seni devletmend itdüm, diyerek imtinâ eder. Dâne-i kalbim dahî bu imtinânı çekmeyip şikeste olur. Beyitden murâd kemâliyle nâzik-dil olduğunu beyândır.

از عشق رنك شكوه نريزم بهيج كس
در ديست اينكه جمع چو شد ميشود دوا

Aşkdan şikâyet rengini hiçbir kimesneye dökmem. Ya'nî 'aşkdan bir ferde şikâyet itmem, demekdir. Zîrâ bu 'aşk bir dertdir ki çünkü cem' olur ve tezâyüd eder, devâ ve 'ilâc olur. Ve 'aşkın 'ilâcı hâricinden olmayıp belki derd-i 'aşkın devâsı yine 'aşkdır. Nitekim Sâ'ib merhûm bu mazmûnu,

(Beyt)

عشقستت همان چارهء داغی که کهنشد هم نقش قدم محو کند نقش قدم را

Beytiyle edâ etmişdir ve 'aşka yine hâricden devâ olmadığını Hâfız Şirâzî kuddisa sırruhu dahî şu beyt ile beyân buyurmuşlardır.

(Beyt)

دی کفتت طبیب از سر حیرت جو مرادید

هیهات که رنج توز قانون شفا رفت

Ve bu beytin şerhinde merhûm Şem'î Efendi buyurmuşdur.

(Beyt)

(De ettibâya ki kânûn-ı şifâ yazmakdan)

(Hüneroldur ki gam-ı dilbere dermân yazalar)

انجام کار عشق زاغاز خوشترست

رنك حنا بهست زرنك كل حنا

'Aşkın işinin sonu evvelinden ziyâde hoşdur. Görmez misin, ele ve ayağa konmuş hınânın rengi yine hınânın gülünün renginden iyidir. Eğer kâfın zammıyla gül-i hınâ kırâ'at olunur ise ma'nâsı hınâ çiçeğinin renginden eldeki hınânın rengi iyidir demek olur. **(11)**

قاءم بود بذات ضعيفان وجود عشق

تار حرير شعله بود از رك هوا

'Aşk vücûdu za'îflerin zâtı ile kâ'im olur. Eğer 'âşk istersen fukarâ ve zu'afâdan iste. Görmez misin, şu'le kumâşının târı, havânın damarındandır ve harîr-i şu'lenin vücûdu havânın damarıyla kâ'imdir. Ve hava damarı dahî za'îflerdendir. İşte harîr-i

şu'le ki 'aşka benzer, rekk-i havâ ile nice kâ'im ise 'aşkulllah dahî zu'afânın zâtıyla kâ'im olur ve muhabbet zu'afâda bulunur. Ba'zı kere kavîlerin zâtı ile olursa da nevâdirden olmağla (النادر كلمعدوم[8]) kaziyyesine mebnî, ona i'tibâr itmeyip, *kâ'im bûdend be-zât-ı za'îfân vücûd-ı 'aşk* buyurdılar.

از بخت پیر حاصل من خوردن غمست
کار دل دونیم کند قامت دوتا

Pîr u menhûs olan bahtımdan benim hâsılım gamnâk olmakdır. Zîrâ iki kat olmuş boy iki şakk olmuş gönlün işini eyler. Dil-i dü-nîm insana dâ'imâ gam verdiği gibi kâmet-i dü-tâ dahî anın kârını etmekle kâmeti münhanî olan baht ve tâli'imden dahî gamdan gayrı benim bir fâ'ide ve hâsılım yokdur, buyururlar. (*Küned*'in fâ'ili kâmet-i dü-tâdır. *Kâr-ı dil-i dü-nîm* mukaddem mef'ûlüdür.

رنکین دکان تفرقهء بازا رو حدمتم
کم نیست کنج وحدتم از کار و ان سرا

Bâzâr-ı vahdetin metâ'ının rengîn ve a'lâ dükkânıyım ve bâzâr-ı vahdetin metâ'ının a'lâsı bende satılır. Ve herkes dahî iyi metâ' kanda ise o dükkâna hücûm eder ler. Böyle olunca benim kûşe-i halvetim, esnâ-yı râhda ebnâ-i sebîl sâkin olsun için yapılan hândan kesretde ve galebede eksik ve aşağı değildir. Zîrâ herkes iyi metâ' almaya bana gelirler. (Rengîn-i dükkân, terkîb-i mezcîdir ve mâ-ba'dına muzâfdır. Tefrika, metâ' ma'nâsınadır ve bâzâr-ı vahdetde muzâfdır ve ber-pes mukadderdir.

امید راحتم زجهان چون بود که هست
این کنج را کلید زندان اژ دها

(12) Bana dünyadan râhat ümîdi nice olur? Belki olmaz ve benim ve bir ferdin râhat ihtimâli bu dünyada yokdur. Zîrâ bu genc gibi olan dünyanın miftâhı ejderhânın

---

[8] Ender rastlanan şey, yok hükmündedir.

dişindendir. Bir kimesnenin yanında ejderhâ olsa elbetde meslûbü'r-râhat olması muhakkakdır ve râhat ümîdi dahî itmez. Ve bu genc-i cihânın kuflu dendân-ı ejderhâsız küşâde kılınmaz. Genc-i cihânı küşâde edeyim diyen ‘adama umûr-ı muhavvifeyi irtikâb lâzım gelir. O umûr-u muhavvife ile râhat olmayacağı bedîhîdir. Bu sûretde genc-i cihâna nâ'il olayım ve dünyâda râhat edeyim demek cünûn-ı mahzdan gayrı bir şey değildir. ‘Âkil odur ki târîk-i dünyâ olup Allahu Ta'âla'ya müteveccih ola. (Ejderhâ ile genc beyninde münâsebet vardır. Zîrâ hazîneye ejderhâyı tılsım eder ler. Binâberîn, genc-i dünyanın kuflunun miftâhını dendân-ı ejdehâdan yapdılar. Mısra'-ı evvelde *hest, est* ma'nâsına olup (Tâkdîr-i ‘ibâre În genc râ kilîd zi-dendân-ı ejdehâst demekdir.

از بس بود بكنج قناعت فراغتم
بيچد بيكد كررك خوايم چوبوريا

Kanâ'at köşesinde benim ferâgatım ve dünyâdan el çekmekliğim ol rütbededir ki benim uykumun damarı hasırın teli gibi biri birine bükülür ve dolaşır. Hasırın uykusunun damarı büklüm büklüm olup gece ve gündüz nice yatar, uykudan baş kaldırmaz ise ben dahî genc-i ferâgatda şeb u rûz işim olmağla öyle uyuyorum. Ve uykumun damarı ney-i bûriyâ gibi biri birine bükülmüşdür demek ister. Var, dünyadan ferâgatım ne mertebe imiş bundan anla, buyururlar.

رنكين ترم بريده بود از كل بهشت
كلغنجهاى ابله چيدن زخار پا

Benim gözümde cennet gülünü devşirmekden râh-ı ‘aşkda yürürken ayağıma batmış dikenden hâsıl olan gül goncasına benzeyen kabarcığı devşirmek ya'nî ona nazar eylemek ziyâde güzeldir. Zîrâ râh-ı ‘aşkın mekrûh görünen âhı vü bükâsı ve na'ra vü sayhası, cümlesi ‘âşıkın gözünde hoş ve makbûl olmuşdur. **(13)** Ve hâr-ı pâdan hâsıl olan âbile dahî böylece olmağla cennet gülünü devşirmekden hoşdur buyurdular. (*Terem* lafzındaki mim dîdeye ma'nâda merbût olmağla takdîri *rengînter be-dîdeem börîde bûd* demek olur. *Ez gül-i behişt*de bir muzâf-ı mahzûf olmağla *ez-çîden-i gül-i*

behişt takdîrindedir. *Âbile* ayağa ve ele diken batmağla hâsıl olan kabarcığa derler. Sûretde ve sîretde onları gül goncasına teşbîh eyledi. (İşbu beyt-i ‘âşikâne bir a’lâ beyitdir, hakkâ ki misli yapılır beytden değildir. *NevvarAllahu Ta’âlâ* *mudci’ahu*

دنیا علاج کرسنه چشمی نمیکند
این نان کرم حیف که میسو زداشتها

Dünya aç gözlülük mârâzına ilâc itmez ve *gorosne-çeşmliği* metâ’-ı dünya izâleye kâdir değildir. Zîrâ harîsin her ne kadar mâlı olsa yine gedâ-çeşmdir. Hayf ki elinde olan bir mikdâr mâl iştihâsını yakar. Sen onu görüp de aç gözlü değil zan eder sin. O ise açdır ve şehveti elindeki mâlından bir mikdâr teskîn olmuşdur. Meselâ akşama karîb bir kimesne bir dilim kazançla ekl eder. Ta’âm gelince yemeye iştihâsı olmaz. O, tokluktan değildir ve yine karnı açdır. Aç olduğunu bir sa’atden sonra zâhir olur. Buna iştihâsı yanmış denir, tok denmez. İşte ehl-i dünya dahî şu ‘adama benzer ve elinde olan mâlından iştihâsı yanmışdır. Gözü tok gibi görünür, o ise harîs ve gedâ-çeşmdir. *Nân-ı germden* murâd elde olan mâldır ki ekmeğin sebebidir. (Ve *nânı, germe* muzâf itmesinin sebebi sıcak ekmek iştihâyı ziyâde yakar.

وفى الحديث الشريف لو كان لابن آدم واديان من ذهب لابتغى لهما ثالثا و لا يملأ جوف ابن آدم إلا التراب[9] وايضا
ورد في الحديث الشريف لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ ، وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ[10] والعرض بمعنى المتاع

از بس بود مدار من از پهلوی سخن
باشد بخانه ام زنی خامه بوریا

Sözün ve şi’rin yanında benim menfa’atim ol kadardır ki sana ifâde edeyim. Mısra’-ı sâni ile fâ’idesini ifâde edip buyururlar ki, kalemin kamışından benim hânemde hasır

9 “Âdemoğlunun iki vadi dolusu altını olsaydı, üçüncü vadiyi de isterdi. Ademoğlunun gözünü ancak toprak doyurur.”Tirmizi, cilt 8, s.329, Hadis no: 2259 Burada “Yer”, dünya meta’ı manasınadır.
10 Asıl zenginlik malda değil; gönülde olur. Tirmizi, Cilt 8, Sh. 377, Hadis no: 2295

olur. Ya'nî kasâ'id ve eş'âr-ı sâ'ire söylemek için kalem yonmakdan o kadar rîze-i hâme hâsıl olur ki hasır gibi olur ve akçe ile hasır almağa hâcetimiz **(14)** olmaz. İşte fâ'idemiz şâ'irlikden budur. (Beytden murâdımız, şi'rin 'adem-i revâcını beyândır. Ve ehl-i hünere i'tibâr kalmadığından şikâyetdir. (*Medâr)* me'âş ve fâ'ide ma'nâsınadır. *Pehlev*, tarafa denir.

موج هوا چو جاده زمينكير كشته است
از بس كرفته است كف خاك من هوا

Havânın mevcî ulu yol gibi havâda bir tutucu olmuşdur. (Ya'nî mevc-i hava zemîne dönmüşdür. Mevc-i havayı gören, zemîn sanır. Sebebi şudur ki, benim hâk-ı vücûdumun köpüğü havayı çok tutmuş ve istî'âb etmişdir. (Kefden murâd hâk-ı vücûddan mürtefi' olan gubârdır. (Hâsıl-ı kelâm, 'aşk hâk-ı vücûdumu ol kadar yâbis itdi ki o buyûsetden hâsıl olan gubâr havayı istî'âb etmekle nazar olundukda, hava zemîn gibi yol yol olmuş, nâzırın gözüne öylece görünür. İşte 'aşkım, gam bu mertebededir demek ister.

نا فم بناف مهر خموشى بريده اند
نبود دو لت به تيغ زبانم زهم جد

Benim göbeğim mühre benzeyen sükûtun göbeği ile kesilmişdir. (Bundan için kılıca benzeyen lisânım ile iki lebim biri birinden cüdâ olmaz ve tîğ-ı zebânım kesmeğe ve tefrîka kâdir değildir. Darb-ı mesel meşhûrdur ki göbekleri berâber kesilmişdir. Ayrılamazlar derler. (Beytden samt u sükûtu ihtiyâr itdiğini ve aşk kendini susdurduğunu beyândır. (Nâf ve nâfe ikisi dahî göbek ma'nâsınadır. (İşbu beytde sükûtu mühre teşbîh etmişdir. (Ve müşebbehün bihi müşebbehe muzâf etmekle izâfeti beyâniyye olur.

حيرت زبس كه سرمهء خاموشىء منست
بيكانه ام چو چينىء تصوير از صدا

Hayret ol kadar bana sükûta mensûb sürmedir ki ve beni ol kadar susdurdu ki ben Çin tasvîri gibi sadâdan bîgâneyim ve sesim çıkmaz oldu. Sürmenin hâli sadâyı izâle eder . Binâberîn sürmeyi sükûta muzâf eyledi. (Mısrâ'-ı **(15)** sânînin takdîri *çü tasvîr-i Çînî* demekdir. (Tasvîri Çin tasvîrine tahsîs şundan içindir ki Çin'de a'lâ musavvirler gelmekle oranın tasvîri meşhûr ve şâyi'dir. (Yahud bir nigâr-hâne lafzı mukadder olmağla takdîri çü tasvîr-i nigârhâne-i Çînî demek ola. (Nigârhâne Çin'de meşhûrdur ve her musavvirin tesâvîr-i 'acîbeleri vardır. (Ma'nâsı Çin'e mensûb nigârhânenin tasvîri gibi sadâdan bîgâneyim demek olur. (Çin'i ta'rîb edip sîn derler ve fi'l-hadis-i şerîf (اطلبوا العلم ولو بالصين[11]) ya'nî 'ilm-i şerîf Çin ikliminde ise de ki gâyet ba'îd vilâyetdir yine[12] uzak diyerek 'ilmi terk etmeyip talebde olunuz demekdir.

نتوان بزير چرخ لب شكوه باز كرد
از سرمه ريختند مكر رنك اين بنا

Bu çarhın altında leb-i şikâyeti açıp şekvâ mümkün değildir. (Ve bir 'âşık asla şikâyete kâdir değildir. Öyle umârım ki bu 'âlemin binâsının temelini sürmeden dökdüler. Sürmenin hâssası sadâyı izâle olmağla bir ferdin çün (ü) çerâya kudreti yokdur ve her ne kadar ezâ ve cefâ görse tahammül edip sükût eder ve vukû' bulan âlâm ve ve ekdâra râzı olur ve ben dahî her vechle rızâ göstermişimdir ve iklîm-i rızânın sekenesinden olmuşumdur. Bu cihetden,

خواهم كه نقش بوسهء رنكين خود كنم
كلميخ آستان شه كشور رضا

İsterim ki kendimin rengîn olan bûsemin nakşını rızâ ve tevekkül iklîminin sultânının türbe-i şerîfesinin âsitânının ekseri ve kabresi eyleyim. Ya'nî İmâm 'Alî Rızâ Hazretleri'nin âsitâne-i devletmendine yüzümü süreyim ve takbîl edeyim. Zîrâ iklîm-

[11] İlim, Çinde de olsa onu isteyiniz. Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 5, s. 2, Hadis No: 3626
[12] Metinde "niye" şeklinde yazılmıştır.

i rızânın sultânıdır ve ben dahî o iklîmin sekenesinden olduğum hasebiyle bey'at-ı lâzımadan olmuşdur. (İşbu kasîde-i mübârekeyi İmâm 'Alî Rızâ Hazretleri'nin medhinde inşâ buyurmalarıyla medh u senâsına bu vecihle girîzgâh eyledi. Bundan sonra ebyât-ı âtiyyede İmâm Hümâmın **(16)** medh u senâsına şürû' buyurdular. (Ma'lûm ola ki bu beytin takdîri, خواهم كه كنم نقش بوسهء رنكين خود كلميخ آستان شه كشور رضا demek olmağla i'râbı şu vechle olur ki *hâhem ve künem* kelimeleri fi'il-i müzâri' nefs-i mütekellim vahde olduklarından fâ'illeri tahtında men'dir ve *künem* kelimesi iki mef'ûle ta'addî etmekle mef'ûl-i ûlâ *nakş-ı bûse-i hod* ve mef'ûl-i sânîsi كلميخ آستان شه كشور رضا terkîb-i izâfîsidir ki mısra'-ı sânî demek olur. Ba'dehu *künem* cümlesi mef'ûlünü ile *hâhem* fi'iline mef'ûl olsa gerekdir. (Ve yine ma'lûm ola ki *e'imme-i isnâ 'aşeradan* sekizinci imâmdır. İsm-i şerîfleri 'Âlî ve lakab-şerîfleri Rızâ'dır ve İmâm Musâ Kâzım Hazretleri'nin ferzend-i mihterleridir. Târîh-i irtihâlleri hicret-i Nebeviyyenin iki yüz sekseninde şehr-i Ramazân'da vâki'dir ve kabr-i şerîfleri Tus vilâyetinde karye-i *Senâbâd*dadır. Ba'zı seyâhînden mesmû'um oldu ki Sinop şehrinde medfûn olan Hazret-i Seyyid Bilâl Radiyallahu 'anhu İmâm Rızâ Hazretleri'nin birâder-i kihterleri imiş. Bu sûretde onlar dahî İmâm Musâ Kâzım Hazretleri'nin ferzendi olmuş olurlar. Hatta bu vechle türbe-i şerîfesinde nesebleri muharrer imiş. Velâkin eğer sahîh ise onların Allahu Te'âlâ Hazretleri tarafından mevhibe kılınan hilâfet ve imâmetleri yokdur. Vâlid-i mâcidlerinin imâmetleri ve hilâfetleri İmâm 'Alî Rızâ Hazretleri'ne ihsân olunmuşdur. (Nâzım merhûmun iklîm-i Rızâ sekenesinden olduğu girîzgâh beytinin mâ-kablinde olan ebyât-ı selâseden müstebân olur. Zîrâ ebyât-ı selâsenin me'âli sükûtlarını müstelzemdir ve sükût dahî rızâda olduğunu istilzâm eder . Öyle ise Nâzım merhûm fermân-ı ilahîye rızâ göstermişlerden imiş. (İmâm Rızâ Hazretleri dahî şeh-i kişver-i rızâ olmağla ziyâretleri üzerine lâzım gelmeğin خواهم كه نقش بوسهء رنكين خود ilâ âhirihi bu beyti buyurdular.

معراج صدق و پايه رفيع سريرعدل

فرقان علم و خطبهء ديباجهء سخا

Memdûh olan İmâm Rızâ Hazretleri mertebe-i sıdkın nerdübânıdır. Zîrâ makâm-ı **(17)** sıdka ânlar ile vuslat olunur ve dahî ‘adâlet tahtının nerdübânının yukarıdaki refî’ olan kademesidir. Ya’nî ‘adâlete yine onlar ile vuslat olunur demekdir. Eğer dilersen serîr-i ‘adâletin sultânı olasın, İmâm-ı hümâma bey’at eyle, buyurmak isterler. (Ve dahi ‘ilmin Kur’ânıdır (Ya’nî envâ’-ı ‘ilm kendinde mevcûddur demekdir. Zîrâ Kur’ân-ı kerîm hakkında,
[13](ولا رطب ولا يابس الا فى كتاب مبين) buyrulmuşdur. Ve dahî yine İmâm Rızâ Hazretleri kitâb gibi olan sahânın dîbâcesinin hutbesi ya’nî hamd ü senâsı mahallîdir. (Nâzım rahimahullah, sahâyı kitâba teşbîh buyurdular ve dîbâce, kitâbın evveline denir ve hutbe, dîbâcede olan hamd u salavât mahalline derler ki kitâbın a’lâ mahallidir. İşbu ta’bîr ile Hazret-i İmâmın kemâl-i sahâsını murâd eder ler.

صدفش چو شاهد یست که یابد ز عکس او
از رنك کزب آنيه های خرد جلا

İmâm Rızâ Hazretleri’nin kalb-i şerîfinde olan sıdk ve ihlâs bir mahbûb gibidir ki anın ‘aksinden ‘akıl âyîneleri kizb renginden cilâ bulur. Ba’zı nüshada *reng* yerine zâ-i Farisiyye ile *jeng* vâki’ olmuşdur. Ma’nâsı kizb pasından ‘akıl âyîneleri cilâ bulur demek olur. (Hâsıl-ı kelâm İmâm Rızâ’nın şâhid-i sıdkı muhiblerinin âyîne-i ‘ukûlundan nâ-hemvâr olan umûr ki sehv ü hatâdır. Onlara nazar edip ‘aks etdikde cümle umûr-ı kabîhayı izâle eder ve sehv ü hatâdan emîn etmekle ‘akl-ı selîm mertebesine îsâl eder demekdir.

عدلش فروغ حفظ بملکی که افکند
مهتا بر اتوان ز کتان دو ختن قبا

[13] Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır. En'âm, 59

İmâm Rızâ'nın 'adli, hıfz ziyâsını bir mülke ki bırakur, mehtâbı *kettândan* kaftân *dikmek* mümkin olur. Mehtâbın hâssası kettânı ve kettândan mensûc olan bez gibi ve onun emsâli nesneleri çürütmek iken çürütmeğe kâdir olamaz ve İmâm-ı hümâmın fürûğ-ı hıfzı o zulme mâni' olur ve mehtâb-ı kettâna bu gadri onun hıfzı sebebiyle etmeğe kâdir olamaz. İşte hıfzı bu mertebededir. **(18)**

حلمش بباغ كفت حديث شميم شرم
بشنيد آفتاب و عرق كر داز حيا

İmâm Rızâ'nın hilmî, bağa sâbanın nebzesinin hadîsini söyledi. Afitâb dahî onu dinleyip hayâsından ter oldu. Ke'ennehu gülistânda çiçekler ve güller açılmış ve açılmak dahî hayâya muhâlif olmağla gülistân hayâsız olmış oldu ve gülistânın bu hayâsızlığına dahî sebeb âfitâb oldu. Zîrâ gülistân, âfitâb vâsıtasıyla güşâyiş bulur. Hilm dahî hayâdan ayrılamamak hasebiyle hayânın lâzımı makâmında olup binâberîn hilmi gülistâna güyâ dedi ki, 'ayıpdır böyle açılmak ve hayâyı terk etmek. Hilmin bu 'itâbı sebebiyeti cihetiyle âfitâba dokunup âfitâb dahî hayâsından pür-'arak oldu. (Beytden murâdım Rızâ'nın sıfat-ı hilmini vasf ve beyândır. (*Şemîm*, râyiha ma'nâsınadır. (Bu makamda cüz'î nesne murâd olunur. Emr-i cüz'îyi şemîm ile ta'bîr, bağa cem'iyyet olmak içindir. (Ma'lûm ola ki bir kimesne ki hayâ sâhibidir, elbetde halîm olur. (Niteki Hazret-i 'Osmân Radiyallahu anhu'l-mennân, hayâ sâhibi idiler. Bu cihetden sıfat-ı hilmi dahi kemalde idi. (Niteki Şeyh 'Attâr kuddise sırruhu (Mısra'(ان يكى كان حيا و حلم بود**(** buyurmuşlardır. Hayâsı olmayan halîm olmayıp gazab sıfatıyla muttasıf olur. Âfitâbın 'arak olması kendinin ziyâsından 'ibâretdir ki rûy-ı zemînden o ziyâ ter gibi görünür ve âfitâb, gark-ı 'arak olmuş zan olunur. Bu cihetden Nâzım Rahimehüllâh 'arak kerd ez-hayâ 'ünvânıyla âfitâbı ta'bîr buyurdular. (*Kerd* bu makâmda *şod* ma'nâsınadır. Şerm dahî hayâ ile elfâz-ı müterâdifedendir.

جو دش چووا كند كره از رشتهء كهر
موهو متر شو درك ابراز رك هوا

O İmâm-ı hümâmın cûdu çünkü ‘ukdeyi inci ipliğinden ihsân etmek için güşâd eder , (Bulutun damarı havanın damarından reşk ve gayretinden için ziyâde mevhûm ve ince olur. İşte İmâm Rızâ’nın sahâsı, vücûdu bu mertebededir ki bulut kendine reşk ve gıbta eder . (Ma’lûm ola ki inci kıymetde sîm u zerin kıymetine gâlib olmağla ihsân için rişte-i güherin ‘ukdesini Hazret-i İmâmın **(19)** cûdına güşâd etdirdi. Çünkü bulutun ihsânı dahî matardır ve matardan incu hâsıl olmağla bulutda damar iddi’â edip reşk u gayretinden havanın damarından ziyâde mevhûm ve ince olur, dedi. (Havada damar dahî hakîki olmayıp iddi’â’î kabîlindendir. (Ve havanın damarı elbetde bulutun damarından ince olur. (Zîrâ hava, ecsâm-ı latîfedendir. Lakin bulut buhârdan ve duhândan hâsıl olmağla ecsâm-ı kesîfeden olup damarında galatat vardır. (İşbu beytden murâd memdûhun cûd ve sahâsını beyân olur.

پروانه شمعدان كنداز چشم خويشتن
بهر حريم روضهء آن قبلهء صفا

Pervâne, kendi gözünden ehl-i safânın kıblesi olan o İmâm Rızâ’nın ravzasının harem-i şerîfi için şem’dân eyler. (Ravzadan murâd kabr-i şerîfleridir. (Ve harîmden murâd kabr-i şerîfinin etrâfıdır ki kubbe-i şerîfelerinin tahtı ve türbenin derûnı demek olur. (Ya’nî bir türbe-i mu’attaradır ki şem’dânı, cânını râh-ı ‘aşkda âh ü efgânsız fedâ eden ve ‘aşk-ı muhabbetde kâmil olan pervânenin çeşmindendir ve sîm u zerden değildir. Sâ’ir türbelerin şem’dânı gibi bir türbe ki şem’dânı pervânenin çeşminden ola ve yine bir türbeki anın şem’dânı sîm u zerden ola. Elbette şem’dânı çeşm-i pervâneden olan türbenin öbür türbe üzerine rüchânı mütehakkik ve sâbit olur. Bu sûretde İmâm Rızâ Hazretleri’nin türbe-i şerîfesinin sa’ir türbelere rüchânı var demek ister. (Eger şem’dânı mumsuz olarak fakat şem’dân murâd olunur ise, pervâne gözini şem’dân eyler ve türbedârlara mumu benim gözüme nasb idinüz deyu niyâz eder , demek olur. (Ve eger şem’dân mumiyle berâber murâd olunur ise Hazret-i İmamın ravzası ve kabr-i şerîfi ‘aynı nûr olmak cihetiyle pervâneler, şem’-i nûrundan cüdâ olamayıp da’im türbede olmak hasebi ile ke’ennehu gözini türbe-‘i şerîfeye şem’dân etmiş oldular. (Bu cihetden nâzım rahimahüllah *pervâne şem’dân küned* ilâ

âhirihi böyle buyurdılar. (Ve göz dahi ziyâsı sebebiyle şem'dâna şebîhdir. (İşbu beytin elfâzı meyânında küllî tenâsüb vardır evvelâ pervâneye şem'dân lafzı münâsibdir. Zîrâ pervâne şem'in 'âşıkıdır. **(20)** (Ve şem' dahî şem'dâna nisbet olunur. (Ve yine göz ziyâda şem'dâna şebih olmağla çeşm zikri dahî ……. olmış olur. (Ve yine harîm ve ravza lafızlarının dahî şem'dâna münâsebetleri vardır. (Ve kıble lafzı dahî zikr olunmak hûb u latîf vâki' olmuşdur. (Zîrâ harîmde ve ravzada ve mihrâbda şem'dân vaz'ı 'âdetdir. (Ve yine Safâ lafzının harîme ve ravzaya münâsebeti vardır. (Zîrâ Safâ Merve mukâbelesinde olan cebelin ismidir. Bu cihetden harîme ve ravzaya ve kıbleye münâsib durur. (Ravza zikri dahî harîm lafzına münâsibdir. Zîrâ ravza (Hazret-i Muhammed Mustafa Sallallahu 'Aleyhi Vesellem) hazretlerinin kabr-i şerîfine 'alem gibi olmışdır. (İmâm Mâlik Hazretleri'nin ictihâdında Medîne-i Münevvere'nin dahî Mekke-i Mükerreme gibi saydı avlanmaz ve ağacı kat' olunmaz. Harem-i şerîfi vardır. Bu i'tibâr ile münâsebet-i tâmme hâsıl olmuş olur. (Eğer Harem Ka'be'ye mahsûsdur denirse ki eîmme-i selesenin kavli budur, yine Ravza zikri Harîm zikrine münâsebetden tehî olmaz. Zîrâ Mekke ile Medîne beyninde münâsebet-i tâmme olduğı emr-i bedîhidir. İşte Nâzım Rahimehulllah bu elfâz-ı münâsebet(?) bu vechle cem' buyurdular. نور الله مرقده.

پر نور روضهء كه سوادش چو توتيا
همچون دو ديده هر دو جهانرا دهد جلا

İşbu beytin takdiri,

(پر نور روضهء كه دهد جلا سوادش چو توتيا هر دو جهانرا همچون دو ديده

demekdir. (İmâm Rızâ Hazretlerî'nin kabr-i şerîfi nûr dolu bir ravzadır ki o ravzanın türâb-ı şerîfi sürme gibi iki göze benzeyen iki cihânın halkına cilâ verir. (Ba'zı nüshada cilâ yerine ziyâ vâki' olmuşdur. İkisi dahî göze nisbetle sürmeye münâsibdir. *Sivâdan* murâd kabr-i şerîfin türâbıdır ki sürmeye teşbîh etmişdir. Çünkü iki cihân halkına cilâ verir buyurdılar ise, sürme halka cilâ vermeyip cilâsı göze nisbetle olduğından iki cihân halkını iki göze teşbîh lâzım geldi. Binâ'en 'aleyh iki cihân halkını iki göze teşbîh edip *hem-çün dü dîde* buyurdılar. Bu sûretde *hem-çün*

dü dîde, her dü cihân-râ’ya sıfat olur. Bu ma’nâya göre *her dü cihân-râ’*da *ber-halk* lafzı takdîr olundu, yahud nefse *ber*siz iki göze **(21)** benzeyen nefs iki cihâna ziyâ verir demek olsa yine latîf ma’nâ olur.

طاقش چوا بروان بنان بندر نكاه
در همچو چشم عاشق حيران همينه وا

Ol İmâm-ı hümâmın türbe-i şerîfesinin kemeri mahbûbların kaşları gibi nazar ve iltifât şehridir. (Ve kapısı dahî hayrân olan ‘âşıkın gözü gibi da’im açıkdır. (Bender ‘azîm olan şehre denir. Delilerin ‘âşıkları dâ’im kaşlarına nazar etdiklerinden ve nazar-ı ‘uşşâk orada olduğundan ke’ennehu ebrûlar kesret-i enzâr sebebiyle bender-i nigâh olmuşdur. Hazret-i İmâmın dahî ‘âşıkları ebrûvân-ı bütân gibi olan tâkına hayrân olup dâ’im nazar etmeleriyle o dahî ebrûvân-ı bütân gibi bender-i nigâh olmuşdur buyurmak isterler. (Tâkın ebrûya müşâbeheti hem sûrî ve hem ma’nevîdir. (Mısra’-ı sâniyyede dahî türbe-i şerîfelerinin iki kapısını dâ’im mekşûf ve güşâde olmakda hayrân olan ‘âşıkın gözünün iki kapaklarına teşbîh eyledi. Çünkü ‘âşık uyku uyumaz, bu cihetden gözünün kapakları dâ’imâ güşâde durur. (Nitekim ba’zı ‘ârifîn (عجبا اللمحب كيف ينام و كل نوم عل المحب حرام[14]) buyurmuşlardır. Hâsılı ‘aşk nevmi mahv etmekle ‘âşıkın kapu gibi olan gözinin kapakları kapanmaz. İmâm-ı hümâm Hazretlerinin dahî kesret-i züvvârdan türbe-i şerîfelerinin kapusı şeb u rûz kapanmamak hasebiyle ‘âşık-ı hayrânın çeşmine benzedi ve bu cihetden teşbîh eyledi. Ve nefs-i hadeka-i çeşme dahî derûn-ı türbeyi teşbîh etmiş oldular. (نورالله دريحه

طاقيكه عقدهء دو جهانرا بيك نفس
داءم بود بنا خق ابرو كره كشا

İmâm Rızâ Hazretleri’nin türbe-i şerîfesinin kemeri bir kemerdir ki, iki cihân halkının müşkilini bir anda dâ’imâ tırnağa benzeyen kaşı ile hall edici olur. (*Nefsden*

---

[14] Seven kişinin uyuması ne şaşırtıcıdır. Nitekim seven kişiye bütün uykular haramdır.

bu makâmda *ân* murâd olunur. (*Ebrû*dan murâd kemerdir. Kemeri ebrû ile ta'bîre sebeb ebrû ile işâret olunmak hasebiyle müşkil ve 'ukde hall olınur. Çünkü tâk şekli hall edecekdir, ebrûya teşbîhi lâzım geldi ve müşkili dahî 'ukde ile **(22)** ta'bîr etdiğinden 'akdının hallinde tırnak lâzım olmağla ebrûyi dahî müşâbehet-i sûriyyesi ve ma'neviyyesi olmak hasebiyle tırnağa teşbîh lâzım geldiğinden yine o ebrûyi dahî nâhuna teşbîh eyledi. *Girih-güşâ* vasf-ı terkîbî olmak üzere müşkil hall idici ma'nâsına ıstılâh olmuşdur. (Hâsıl-ı kelâm, İmâm-ı hümâm Hazretlerinin türbe-i şerîfesinin tâkı hall-i eşkâle kâdir olunca var bundan kıyâs eyle ki, ravza-i şerîfesi rûh-ı sa'âdetmendi hall-i işkâlde ne mertebede imiş, ziyârete giden züvvârın işte böyle müşkilleri hal olınur ve kalbi envâ'-ı füyûzât-ı ilâhiye ile mâl-â-mâl olur, buyurmak isterler. (Müşkil dahî 'ilm cihetiyle bir şübhesi olmakdan ve dahî hâsıl olmıyacak (murâddan e'ammdır, ya'nî müşkil-i 'ilmîsi var ise cehl gider ve yerine 'ilm u yakîn gelir ve eğer olmıyacak ve husûli güç bir murâdı var ise o murâdına irer ve vâsıl olur ve ziyâretinden husûl-i murâd ile yahud cehl yerine 'ilm gelmek hasebiyle züvvâr-ı müntefi' olurlar, demekdir ve bunların emsâli intifâ' dahî vardır.

ناشد برو ی اهل سعادت کشاده رو
زهم دو حتهء در و چون کف دعا

Ehl-i sa'âdetin yüzüne du'â kefi gibi ya'nî du'â vaktinde Cenâb-ı Hakka merfû' olan iki el gibi Hazret-i İmâmın türbe-i sa'âdetinin kapusının iki tahtası biri birinden meftûh ve güşâde olur. (İşbu beytden murâd ehl-i sa'âdet ki Âl-i Rasûle muhib olanlardır. Türbe-i şerîfeye ziyâret için ancak anlar giderler. (Ve kapu zâhirde ve bâtında anlara güşâde olur demekdir. Anlar ki muhibb-i hânedân-ı Rasûl-i Kibriyâ değildir. Her ne kadar zâhirde türbe-i şerîfesinin kapusı mesdûd olduğı yok ise ma'nevî anlara kapanmışdır ve anları türbe-i şerîfe derûnuna kapu terk itmeyip belki red eder . Ehl-i sa'âdet olmayanlar ziyârete gitmeğe kâdir olamazlar, demekdir. Her ne kadar zâhirde anlar gitmezler ise hakîkati kef-i du'â gibi olan iki kapu anları red eder . Bâb-ı şerîfleri dahî iki kef-i du'âya teşbîh, kapının anları reddine telmîh ve iş'âr içindir. (Zîrâ insân eliyle bir şey' red eder ve yine eliyle da'vet eder. Bu iki sıfat elin hâlidir. Bu cihetle kapuları kef-i du'âya teşbîh **(23)** lâzım geldi. Fi'l-vâki' ba'zı

mecâlis-i mübârekeye ba’zı kimesneler gitmeği murâd ederler ise dahî gitmeğe kâdir olamazlar. Ve bir mâni’leri elbette zuhûr eder. Anlara su’âl olunsa gitmedik derler. O ise, o meclis anları tard etmişdir. Nite ki Şeyh Gâlib merhûm ba’zı eş’ârında demişdir. (kıt’a)

Gelenler âsitâne-i evliyâya
Bütün da’vetlidir gâ’ib safâya
Sakın sûretde kalma aldanursın
Komazlar yohsa varmazlar sanırsın

كلميخ اوز غنجهء كل آورد بهار
زنجير اوز طرهء سنبل كند صبا

Mevsim-i bahâr İmâm Rızâ’nın türbesinin âsitânı için gül goncasından kabre ve iksir getirir. (*âvered* kelimesi fi’il-i muzâri’dir. Fâ’ili bahârdır. (*gülmîh* o fi’il üzerine takdîm olunmuş mef’ûl-i mukaddemdir (Ve yine bâd-ı sabâ zülfe benzeyen sünbülden türbesinin kapısına zincîr eyler. *Küned* fi’il-i muzâri’dir. *Sabâ* nun fâ’ilidir. *Zencîr-i o* yine mukaddem mef’ûludur. (Ya’nî bahâr ve sabâ, İmâm Rızâ Hazretleri’ne kemâl-i muhabbetlerinden ve türbe-i şerîfeye gâyet ihtirâmdan için birisi gül goncasını kabre olsun için kendi bâğının mahsûlı olmağla hediye tarîkıyle getirmişdir ve o gül goncayı dahî kabre etmüşlerdir. Ve birisi dahî ki sabâdır. O dahî ‘ubûdiyyetini izhâr için zülf gibi sünbülden türbenin bâb-ı şerîfine zincîr etmişdir. Hâsılı bir türbedir ki âsitânının kabresi gül goncasından ve kapusının zincîri tarra-i sünbüldendir. Böyle olunca bu türbenin misli yokdur, demekdir.

كل دسته ها چو مصرع رنكين كران اساس
مسجد چو فكر ها ى متين آسمان بنا

Hazret-i İmâmın câmi’-i şerîfinin minâreleri rengîn ve a’lâ mısra’ gibi temelleri ağır ve kavîdir. (Güldestenin lügât ma’nâsı gül demedi demekdir. (Minâre, gül demedine müşâbih olmağla *gül-deste* lafzını minâre ma’nâsına ıstılâh etmişlerdir. Mısra’-ı rengînden murâd a’lâ mısra’dır ki ana mısra’-ı berceste lafzı ıstılâh olınmışdur.

(*Güldestehâ çü* mısra'-ı berceste ta'bîr olınacak mahalde *çû mısra'-ı* **(24)** *rengîn* ta'bîr buyurmaları güldeste lafzıyla rengîn lafzı münâsib olduğu cihetdendir. (Mısra'-ı rengînin esâsı nice kavî ise minârelerin dahî esâsı kavî olduğundan mısra'-ı rengînin esâsına teşbîh buyurdular. Bu esâsların kavî olmaklığından murâd kendilerinin kavî olmaklığıdır. (Ba'zı nüshada *rengîn* yerine *sengîn* vâki' olmuşdur. (Mısra'-ı sengînden murâd yine mısra'-ı bercestedir. (Bu dahî hûb u latîf nüshadır. (Zîrâ güldestenin ma'nâsına minâre demekdir. *Sengîn* lafzı ana gâyet münâsib olur. *Rengîn* lafzı güldestenin lafzına münâsib olduğı misillü minârenin hâli ve teşbîhi ma'lûmun olduysa câmi'-i şerîfinin hâli dahî ma'lûmun olsun için anın dahî beyânına şürû' edip buyururlar ki, İmâm-ı hümâmın câmi'-i şerîfi âsumân binâ olmakda metîn fikr gibidir. (Ya'ni câmi'-i şerîfi âsumân binâ olmakda fikr-i metîne ve re'y-i sahîha benzer demekdir.

ابرو ی طاق او که هلال سعادتست
ماند بموج چشمهء خورشید از ضیا

Hazret-i İmâm Rızâ'nın türbe-i şerîfesinin kaş gibi olan kemeri ki âsumân-ı sa'âdetin hilâlidir. Ziyâdan nâşî güneşin çeşmesinin mevcine benzer. (Ya'nî şemsin cirmi ki bir çeşme gibidir. Anda ziyâ nice temevvüc ederse Hazret-i İmâmın hilâl-i âsumân-ı sa'âdet olan türbe-i şerîfesinin kemerinde dahî ziyâ ve nûr öylece temevvüc eder. (Hatta nâzır olan ebrû-yı tâkını çeşme-i hûrşîd zann eder. İşte derûn-ı türbe envâr-ı ilahiyye ile böyle doludur demekliği Nâzım Rahimehulllah murâd etmişdir. (*Mâned* fi'il-i muzâri' olarak benzer ma'nâsınadır ve yine kalır ma'nâsına gelir. (Hilâl karînesiyle bir âsumân lafzı mukadder olup hilâl-i âsumân-ı sa'âdetest takdîrindedir.

با لد بخویش روح و شود همچو تن عیان
از بسکه صحن روضه اش افتاده جان فزا

İnsânın bedeninde cânı kendi kendine neşv u nümâ bulur ve dahî ten gibi göze 'ayân ve âşikâre olur ve rûh-ı ten gibi tecessüm eder ol kadar ki Hazret-i İmâmın kabr-i şerîfinin etrafı ki türbe-i şerîfelerinin derûnudur. Cân-efzâ **(25)** ve ferah verici vâki'

olmuşdur. (Ya'nî türbe-i şerîfesinin derûnı ol rütbe insânın rûhuna safâ vü ferah verir ki insânın rûhu büyüyüp ten gözde nice 'ayân ise cân dahî öylece 'ayân olur demekdir. (Cân-fezâ ıstılâhda müferreh ma'nâsınadır. Ma'nâ-yı lugavîsi cân artırıcı demekdir. (Ravzadan murâd nefs-i kabr-i şerîfleridir. (Sahn bir şey'in vasatına ve meydânına ta'bîr olunur. Bu makâmda kabrin meydânı nefs-i türbe-i şerîfelerinin derûnı olmuş olur ve bu beytde sühûlet-i ma'nâ için mısra'-ı sânî mukaddem mülâhaza oluna, niteki ya'nî lafzından sonra sühûlet-i ma'nâ için bu vech ile şerh olundu. (Ez bes ki ol kadar ki ma'nâsınadır ve ol kadar ki'den dahî hâsıl olan kesret ve çok ma'nâsıdır. (*bâled bâlîden* masdarından fi'il-i muzâri' olarak büyür ma'nâsınadır. *Bâled be-hîş* demek bir ferdin i'ânesi olmıyarak neş'et eder demekdir.

پیوسته لو حهاي مقابر بهم درو
چون تخته بند آینهای بدن نما

Türbe-i şerîfenin derûnında kabirlerin sandukaları biri birine muttasıl olmuşdur. Endâm âyînelerinin tahtaları pâdişâhların odasında biri birine muttasıl olduğu gibi (işbu beytde sandukaları endâm âyînesinin tahta bendine ve tahtında medfûn olan zevât-ı kirâmın bedenlerini nefs-i endâm âyînesine teşbîh buyurdılar. *Peyveste* muttasıl ma'nâsınadır ve yine dâ'im ma'nâsına gelir. *Levhahâ*dan murâd Hazret-i İmâmın sahn-ı türbesinde medfûn olan evlâd ve ahfâdının kabirlerinin sandukalarıdır. Ve *peyveste* lafzı kesret-i kubûru iş'âr eder. Zîrâ ittisâl kesretde olur. (Makâbir 'alâ gayri'l-kıyâs kabrin cem'idir. Şeyhin cem'i meşâyih olduğı gibi. (*Tahta-bend* endâm âyînesinin zarfına derler. (Ve yine *âyîne-i beden-nümâ* endâm âyînesine ta'bîr olınur ki tahta bendin derûnına vaz' ile divara ta'lîk ederler ve bu teşbîh dahî Nâzım merhûmun belâgatına mahsûs olan teşbîhlerindendir. (Rahimehulllah.

پر از خط شکستهء موج لطافت است
حو ضی که هست صفحهء دیباجهء صفا

(26) A'lâ ve nefîs hat gibi olan letâfet mevcinden doludur bir havz ki safvet kitâbının dîbâcesinin sahîfesidir. Ya'nî Hazret-i İmâmın türbesinin hareminde olan safâ kitâbı dîbâcesinin sahîfesine benzeyen havzı ve şâdırvânı nefîs hat gibi mevc-i letâfetden dolu olmağla nâzırına ferah ve inbisât-ı kalb bahş eder demekdir. (Hatt-ı şikeste a'lâ olan hatta ıstılâh olmuşdur. Mevc dahî yazı gibi olmağla hatt-ı şikesteye teşbîh eyledi. (Safha dahî sahîfe ma'nâsınadur.

از جوی آب جدول سیمین بد و را و
لوحش ز عکس کنبد زرین عرش سا

O gümüş gibi havzın âbının cevvinden o âbın havzda devri sebebi ile o şâdırvânın levhi üstünün pûşîdesi 'arşa muttasıl künbed-i zerrîn gibi felek-i sâminin derûn-ı âba 'aksindendir (Ve felek-i sâminin 'aksi o şâdırvâna kubbe ve levh gibi olmuşdur. (Hâsıl-ı kelâm bir şâdırvândır ki felek-i sâminin 'aksi ona kubbe makâmında olmuşdur. (*Cedvel-i sîmîn* suyu sâf ve gümüş gibi âb-ı latîf olan havza ta'bîr ederler. (Şâdırvâna bir tarafdan su gelip ve bir tarafdan taşmak ve akmak sebebi ile âbının cevvînden ta'bîr buyurdılar. *('Arş-sâ* 'arşa sürücü demekdir. Felek-i sâmin murâd olınur. (*Cevvî âb-ı cedvel-i sîmîne* muzâfdır. (Ma'lûm ola ki felek-i sâminin 'aksinden kubbe yapmak kemâliyle ta'zîm içindir. (Ve yine kevâkib-i seyyâreden mâ'adâ cemî' kevâkib anda merkûz olmağla müzeyyen ve münakkaş olup sakf olmağa münâsibdir. (Amma eflâk-ı sâ'irede seb'a-i seyyâreden bir yıldız vardır ve felek tâsi' dahî yıldızdan hâlî olmağla bunlarda sâdelik olmuş olur. (Ve şâdırvân sakfı olmağla enseb olmuş olmazlar. Bu cihetden felek-i sâmini 'aks etdirip sakfa tahsîs buyurmuşlardır.

وارون شدست ساغر زرین آفتاب
نامش نهاده است فلك كنيد طلا

İşbu beytle dahî türbe-i şerîfenin kubbesini vasf edip buyururlar ki **(27)** sâğar-ı zerîn gibi olan âfitâb başı aşağı olup Hazret-i İmâmın türbesinin duvarları üzerine kapanmış ve kendini ana kubbe etmişdir. Felek dahî onu anın adını altunlı kubbe

koymışdur. İşte bu kubbe-i pür-nûra böyle denir ve illâ biz böyle kubbe görmedik, eğer bu gördüğümüz kubbe olaydı sâ'ir türbelerde dahî olur idi, çünkü misli yokdur. Hakk budur ki bu kubbe değildir belki sâğar-ı zerîn âfitâbdır. (Murâdları kemâliyle pür nûr olduğını ifâde ve beyândır. (*Vârûn* 'aksine ve tersine konmuş nesnenin ismidir. Âfitâb dahî sâğara müşâbeheti sebebiyle sâğar-ı zerîn lafzını âfitâba muzâf etmişdir ve sâğara teşbîhi dahî âfitâbı başı aşağı etmekle lâzım gelir ve iktizâ eder. (*Tılâ* tânın kesri ile altuna ve bir şey'e altûn sürmeğe derler *künbed-i tılâ* altûn sürülmüş kubbe demekdir.

از قدر بسکه مرد مك چشم رفعت است
میلش کشد بدیدهء خورشید توتیا

Hazret-i İmâmın türbe-i şerîfesi ol kadar kadr u şânından ref'atin gözinin bebeği olmuşdur ki o kubbe-i şerîfenin mili ya'nî 'alemi güneşin gözine sürme çeker, şemsin cirmine 'alem dâhil olur. İşte türbe-i şerîfenin kadr cihetinden irtifâ'ı bu vecihledir. Kubbenin milinin sürme çekmesini kadr yönünden irtifa'a tahsîs buyurması irtifâ'-ı sûrî ile mümkin olmadığı cihetdendir. Türbe-i şerîfeyi kadr u şânından için çeşm-i rif'atin bebeği etmek kadr yönünden kemâl-i irtifâ'ın beyân içindir. Zîrâ eşref-i a'zâ-yı insân ve hayvan gözbebeğidir ve şerefde bebeğine fâ'ik bir 'uzv yokdur. Ve yine gözbebeği müdevver olması cihetiyle türbenin ve kubbesinin resmine müşâbih olduğu cihetdendir ve yine âfitâb göze şebîh olmağla dîde-i lafzını âfitâba muzâf etmişdir ve 'alem-i kubbe dahî sürme miline şebîh olmağla isti'âre-i musarraha tarîkıyla mili zikr edip kubbe-i şerîfenin 'alemini murâd etmişdir.

تمکین او بخواب ندید ست اکرچه کوه
سقفش بنیم جنبش مژکان دهد صدا

(28) Hazret-i İmâmın türbesinin metânetini egerçi cebel-i râsih rü'yâsında görmemişdir ise de o türbenin kubbe-i şerîfesi insânın müjgânının yarım hareketi ile sadâ verir. Rü'yâda görmemeği cebele tahsîs şundan içindir ki türbenin şekl-i sûrîsi cebele benzemişdir. Nitekim şâ'ir-i mâhir *Nedîm Efendi* merhûm (mısra')

(Câmi'lerinin her biri bir Tûr-ı tecellâ) diyerek *İstanbul* cevâmi'ini Cebel-i Tûr'a müşâbehet-i sûrîsi sebebiyle teşbîh etmişdir (ve yine Nâzım'ın murâdı türbe-i şerîfenin metânetini ve temkînini beyândur. Temkîn ve metânet ise cebelin hâlî olmağla (eğerçi *nedîdest kûh* diyerek rü'yâsında dağ görmemişdir demek lâzım geldi. Bundan sonra bu temkîne göre derûn-ı türbedeki sadâlar kubbesine 'aks itmemek lâzım gelmekle kubbede dahî sadâ 'aks etmek ve ses zâhir olmak kubbenin makbûliyyetine sebeb olduğundan ve sadâ 'aks itmeyen türbe ve kubbenin nâmı a*samm* olduysa mısra'-ı sâni ile sadânın kubbeye 'aksını beyân için ve kemâliyle mübâlağa hâsıl olsun için kubbesi kirpiğin ednâ hareketiyle sadâ verir buyurdular ve bu 'aks-ı cebelde dahî mevcûd olmağla mısra'-ı evvelde olan *eğerçi kûh* lafzıyla tenâsüb-i küllî hâsıl olmuş olur. Zîrâ cebele her ne söylense o kelâmın 'aynı söyleyene vâsıl olur ve bu beytin elfâz beyninde olan tenâsüb erbâbının ma'lûmu olmağla beyânına tasaddî olunmadı. نور الله مرقده.

سقفش كه آشيانهء مرغ سعادت است
آيد برون ز بيضهء قنديل او هما

Kirpiğin hareketiyle kubbenin sadâ vermesi her ne kadar kubbeye kemâl ise de işbu kemâl kemâl-i sûrî olduğundan bu kadar medhe Nâzım Hazretleri kanâ'at itmeyip yine kubbenin medh u senâsı hakkında kemâl-i ma'nevî olarak vasfına şürû' edip buyururlar ki o türbenin kubbe-i şerîfesi ki kuşa benzeyen sa'âdetin yuvasıdır. O kubbeye mu'allak olan yumurta gibi kandîlden taşraya murg-i Hümâ tevellüd eder. Böyle olunca sa'âdet ve devlet tâlibi olan Hazret-i İmâmın türbe-i sa'âdetmendine gelsin ve sa'âdet bulsun demek olur. Kubbeye ve sakfa yuva yapmak **(29)** ba'zı tuyûrun 'âdeti olmağla türbenin kubbe-i sa'âdetmendini murg-ı sa'âdete âşiyân yapdılar ve sa'âdet münâsebetiyle Beyza-i kandîlden Hümâ tevellüd eder diyü ta'bîr buyurdular. (Zîrâ herkes Hümâ kuşunu devletmend ve sa'âdetmenddir derler. Hatta sâyesi bir kimesneye isâbet itse devlet bulur imiş diye meşhûrdur ve pâdişâhlara dahî Hümâ kuyruğundan sorgûç ittihâzı 'âdet olmuşdur. (Gülistân şerhinde Sa'dî Efendi merhûmun beyânına göre Hümâ saksağân mikdârı ve ana şebîh bir kuş imiş. Velâkin gül renginde imiş, eğer saksağân gül renginde olsa Hümâ zan olur diyerek beyân

etmişdir ve gıdâsı kemik imiş ve yeryüzünde yuva dahî ittihaz etmeyip havada sâkin olur imiş ve tevellüdü dahî ber-havâ vukû' bulur imiş. Kemik gördükde cânib-i zemîne teveccüh edip kanadını ve kuyruğunu yere sürmeyerek kemik alıp ber-havâ olur imiş. İşte böyle 'âlem-i süflîye tenezzül itmemek ile sa'âdetmend bir kuş olmuş, insân dahî süflî olan dünyaya rağbet etmez ise murg-i Hümâ gibi sa'âdet sâhibi olur ve olanlar dahî böyle oldular.

از بك نكاه كرم بيكبار ميشوند
قنديلها چو كوهر دل آب از حيا

Hazret-i İmâmın türbe-i şerîfesinin kandîlleri kemâliyle hayâ sâhibi olduklarından bir kere de 'uşşâkın bir harâretli nazarından gönül gevheri gibi âb olurlar varırlar. İşte böyle kandîlleri hayâ ve 'ârlı zâtların gönüllerine benzer (*Nigâh-ı germ* hıddetli nazara denir. (Yek-bâr bir kere demekdir. *Bâ*sı zarfeynine haml olunup bir kere de diyerek şerh olundu (yahud *bâ*sını sıla içindir diyerek *nigâh-ı germden* bir kere ile ta'bîr olunsa yine münâsib ma'nâ olur. (İşbu beytin iki ma'nâya göre takdîri şu vechle olur. (*Mî-şevend kandîlhâ âb ez-hayâ çü gevher-i dil be-yek-bâr ez-yek nigâh-ı germ* (ve yine kanâdîl-i şerîfeyi safvetde ve hayâ sâhibi olmakda ve sûretde külûb-i sâfiyyeye teşbîhde mahz-ı isâbet buyurdular ve yine hayânın lâzımı derilmek olmağla kemâl-i hayâyı beyân için kanâdîli gevher-i dil gibi hayâlarından âb gibi eylediler.

بنشسته از نكاه بقند يلها غبار
چون كرد خط بغبغب خوبان دلربا

(30) 'Uşşâkın kesret-i enzârından kandîllere safvetleri sebebiyle gubâr oturmuşdur, velâkin o gubâr bir sakîl gubâr olmayıp belki seyri ve nezzâresi letâfetde gönül kapıcı güzellerin çenesinde zâhir olan gerd-i hat gibidir, ya'nî hat o dilberin tâze hattını seyr-i insâna nice ferah verir ise o kandîllere 'uşşâkın nazarından hâsıl olan gubârı görmek öylece ferah verir, demek ister. (*Gubâr* 'Arabî olarak ve *gerd* kâf-ı Fârisiyyenin fethasıyla Fârisidir. İkisi de toz ma'nâsınadır. Hatt dilberin henüz zuhûr

eden sakalına ve bıyığına ıstılâh olmuşdur. Böyle dilbere hatt- âver ta'bîr olunur. (Niteki tüysüz olana sâde-rû denir. (*Gabgab* çene tahtına ıtlâk olunur, bu makâmda nefs-i zenâhdân murâddır.

باشد بچشم صادف لان قدر شان فزون
كوهر بود ز كرد يتيمي كران بها

Bu beyt su'âl-i mukaddere cevâbdır. Ke'ennehu dendi ki 'âşıkların nazarından kandîllerde hâsıl olan gubâr nefsü'l-emirde hûbân-ı dil-rubânın çenesindeki gerd-i hat gibi latîf ise de 'uşşâkın nazarlarında o gubâr-âlûd olan kandîller nicedir ve anların kadr u i'tibârı var mıdır? Tutalım ki hadd-i zâtında latîf imiş nezd-i 'âşikânda mu'teber olmadıkca anda letâfet olmaz ve a'lâ nesne dinmez. Bu su'âl-i mukaddere bu beytle cevâb verip buyururlar ki (sâf-dil olan 'âşıkların nazarında böyle kandîllerin kadri ve şânı ziyâde olur. Görmez misin yetîmlik gubârıyla âlûdelikden incinin kıymeti ağır olur. Bu kandîller dahî gevherdir. 'Uşşâkın nazarından gubâr-âlûd olunca elbetde kadri ziyâde olsa gerekdir. (*Dürr-i yetîm* şol inciye denir ki cevf-i sadefde bir dâne olur ve güvercin yumurtası mikdârı olur imiş diye meşhûrdur. Bunun kıymeti sâ'ir incilerden çok ziyâde olur, yetîmlik tozundan murâd yetîmligin hâlidir, hâl ma'nâsını toz ile ta'bîr ekseri yetîmler gubâr-âlûd cihetdendir. (ma'lûm ola cemâdâtda misli olmayana yetîm denir ve insânda babası olmayan tıfl-ı sagîre yetîm derler ve hayvanda anası olmayan **(31)** yavruya yetîm ta'bîr ederler. Bu sûretdedir yetîm demek misli yok inci demek olur. (*Füzûn* ziyâde (ve *girân* ağır demekdir. Kâf-ı Fârisiyyenin kesriyle ve hemze ile *efzûn* dahî lugatdir.

از بست چو برك كل بسر هم فتاده است
چون غنجه پر كلست حريم از كف دعا

Derûn-ı harem-i şerîf goncânın derûnu gibi kef-i du'âdan ol kadar gül ile doludur ki o kef-i du'â gül bayrağı gibi kesretden biri birinin başına vâki' olmuşdur. Ya'nî derûn-ı türbe-i mu'attarada du'â ve münâcâta işdigâl eden zevât-ı kirâmın ref'-i yed etmiş oldukları hâlde ol kadar kesreti vardır ki kef-i du'âları açılmış gülün

derûnundaki gül yaprağıgibi biri birine muttasıl olmuşlardır. (Nâzım Rahimehulllah bu beytde türbe-i şerîfeyi ve haremini bir açılmış gül-i sad-berge ve anda merfû' olan kef-i du'âları gül yaprağına teşbîh buyurdular.(Takdîr-i beyt *ez kef-i du'â ez bes harîm-i türbe pür gülset çûn gonca ân kef-i du'âhâ çû berk-i gül besrahım fettâde ând* demekdir.

روشن میان روضه ضریح منوری
چند انکه برده خط شعاعی از و ضیا

Bir münevver kabr-i şerîf derûn-ı türbede rûşen ve pür nûrdur. Onun rûşen ve münevverliği ol mertebededir ki gözden zâhir olan mahruti'yüş-şekl ziyâ hattı ziyâyı andan almışdır. Yahud güneşin hatt-ı ziyâsı ve şü'â'-ı nûrı ve ziyâyı andan almışdır ve bu iki nûr o darîh-i münevverin fer'idir ve darîh-i münevver o iki nûrun aslıdır. İşte Hazret-i İmâmın kabr-i şerîfi böyle 'azîm nûr sâhibidir. (*Ravza*dan murâd türbe-i mu'attaranın derûnudur. (*Darîh* kabrin örgûcüne ve sürüsüne derler. Zikr-i cüz ve irâde-i gül tarîkıyle bu makâmda vesâ'ir mahallerde mecmû'-ı kabri murâd ederler. (Hatt-ı şu'â'îden murâd ya gözden vakt-i ru'yetde zâhir olup mer'îyi ihâta eden hatt-ı şu'â' murâd olunur yahud güneşe nazar olundukda iplik gibi ziyâdan hatlar görünür. Anı murâd ederiz ikisine **(32)** nisbetle dahî şerh olundu (ve *bürde* kelimesine eylenmiş ma'nâsı verildi yahud *bürde*ye kat'-ı 'alâka etmiş ma'nâsı verilip şöyle ta'bîr olunsa ki meyân-ı ravzada bir darîh-i münevver nûrun sebebiyle ol kadar zâhir ve aşikâredir ki gözden zâhir olan hatt-ı şu'â'ı yahud şemsin hat gibi zâhir olan ziyâsı o darîh-i münevveri rûşenliğinden için hûd be hûd nûru sebîle zuhûrundan için ihâtadan el çekmişdir. Zîrâ gerek hatt-ı nûr-ı dîde ve gerek hatt-ı ziyâ yı âfitâb eşyâ-yı mer'îyyeyi ihâtası ile göstermek için idi çünkü darîh-i münevver nuruyla rûşen ve zâhirdir. Anı ihâta hâsılı tahsîl olur. Bu ise batıldır. Zarûrî kat'-ı 'alâka etmek lâzım geldi. Bu sûretde darîh-i münevverin mer'î olması hatt-ı şu'â'-i dîde ile veyahud nûr-ı âfitâb ile güldür ve mer'î olmakda bunlara ihtiyâcı yokdur, belki hûd be hûd nûru ve rûşenliği ile görünür, demek istediler. (نور الله مرقده.

بشکسته اند اینهء آفتاب را
تاریختند رنك چینن اهنین بنا

Âfitâbın âyînesini kırmışlardır. Buncileyîn metin binânın temelini vaz' etdiklerinden için zîrâ bu âhenîn binâ âyîne-i âfitâb gibi her şey'i gösterir ve her şey'e ziyâ verir. Bu cihetden âyîne-i âfitâba ihtiyaç kalmamış olur lüzumu olduğundan mi'marlar âyîne-i âfitâbı pâre pâre etdiler demek ister. (Ma'lûm ola ki metîn olan binâyı âhenîn binâ lafzıyla ta'bîr etmesi türbe-i şerîfde âyînelik tahsîli içindir. Zîrâ fûlâddan dahî âyîne olur ve fûlâd dahî demir cinsindendir. Böyle olunca *çınin-i âhenîn binâ* ta'bîrinden türbede âyînelik hâsıl olur ve türbe-i mutahhara bir fulâd-âyîne olmuş olur ve sûri olan âyîne-i âfitâba ihtiyâc kalmaz ve 'adem-i ihtiyâc ile şikesti ikdizâ eder (ve bu beytde bir âhir ma'nâ dahî verilir. (O ma'nâ budur ki âyîne-i âfitâbı şikest etdiler. Bu neclîn âhenîn binânın temelini vaz' etsinler için ya'nî bu türbenin temeli âyîne-i âfitâbdandır. Binâ- berîn âyîne-i âfitâb gibi her şeyî gösterir ve her şey'e ziyâ verir demek olur. Bu ma'nâ dahî latîf bir ma'nâ olur. **(33)** *Renk* yine bu makâmda temel demekdir. (*Târîh-tend* kelimesi *bi-şkeste-end* kelimesinin bu ma'nâya göre 'illeti olmuş olur.

از عالم اهنین قفسی کرده اختیار
مرغی که برده فیض سعادت از و هما

Bu dünyadan bir demir kafes ihtiyâr etmişdir. Bir mürğ-i mübârek ki sa'âdet feyzini andan Hümâ kuşu eylemişdir ve devleti andan bulmuşdur. Böyle kadri var iken bir kafes-i âhenîne kanâ'at etmişdir. Kafesden murâd şebge-i şerîfeleridir.(Çünkü zat-ı şeriflerini *mürg* ile ta'bir buyurdular. Şebge-i şerîfelerini dahî kafes ile ta'bîr lâzım geldi.(*Gerde ihtiyâr* ta'bîrinden kabr-i şerîflerinde haydır demeğe telmîh ve işâret vardır. (Zîrâ ihtiyâr-ı hayât ile muttasıf olanda olur ve beyt-i âtîde haydır demeği tasrîh edeceklerdir, niteki buyururlar.

خوابیده ناز بالش تحقیق زیر سر
تصویرش از چکونه و تذهیبش از چرا

Hakîkat yüz yastığı mübârek başının altında olduğu hâlde ravza-i şerîfesinde uyumuşdur. O nâz-ı bâliş-i tahkîkin tasvîri ne gûne tasvîrdir (ve dahî anın tezhîb ve tezyînindendir. Ben bilemem ve vasfından ‘acizim. Anı Cenâb-ı Hüdâ-yı lem yezel bilir. Binâ-berîn tasvîr ve tezyîne müta’allık kelâm etmedim. (*Hâvâbîde* uyumuş (ve *nâz-ı bâliş* yüz yastığı demekdir. (ve tahkîk bu makamda hakîkat ma’nâsınadır. (Tasvîrden murâd yastığın hey’et ve sûretini murâd etsin mümkündür. Yahud mülûk-i A’câmın ve kibârının ‘âdetinde imiş. Yastıkların ve mak’adların yüzleri dokunmak vaktinde tasvîrli olarak dokunur imiş. Bu sûretde arslan vesâ’ir hayvan sûreti anda mevcûd olur. O sûretler murâd olunsa yine mümkün olur (ve yine tezhîb ve tezyîn ma’nâsına olmağla yastığın tezhîbi kendinde olan altûndan tellerdir ki berâber dokunur. (Bilâdımızda Üsküdâr’da Selîmiye’de dokunan telli Selimiye ta’bîr olunan kumâşlar gibi işte tezhîbden o altûn telleri murâd etsek olur. (Yahud yastığın sa’ir tezyîn ve tezhîbleri murâd **(34)** olunsa yine mümkündür. (Hülâsası Hazret-i İmâm müzeyyen ve müzehheb *nâz-ı bâliş* hakikatı zir-i serine alıp ravza-i şerifesinde haydır. Ve mürde vü meyyit değildir, demek ister.(ve yine zîr-i serinde nâz-ı bâliş tahkîk olduğu hâlde demekden murâdı ehl-i hakîkatin ûlûsu ve sultânıdır, demeği irâde etmişdir. (Zîrâ e’imme-i isnâ ‘aşer Rıdvânullahi Te’âla Aleyhim ecma’în cümlesi ma’den-i ‘ilm-i ledün idiler ve yine cümlesi şehâdetle irtihâl buyurduklarından kabr-i şerîflerinde hayy olmak lâzım gelir.

قال الله تعالى {ولا تقولوالمن يقتل فى سبيل الله اموات بل احياء لكن لا تشعرون[15] }

وفى الحديث الشريف (المؤمنون لا يموتون بل ينتقلون من دار الفناء الى دار البقاء[16])

Bu beytdeki *ez çırâ, ez çi* ma’nâsına olmağla neden ma’nası verilerek şerh olundu.

همچون نكاه كرم ز مژكان اهل دل

روشن بو دز پنجره اش نور كبريا

‘Âşıkların kirpiğinden nigâh-ı keremim zâhir olduğu gibi Hazret-i İmâmın dahi türbe-i mutahharalarının penceresinden azamet ve celâl sâhibi Allahü Te’âla

[15] “Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.” Bakara, 154

[16] “Müminler ölmezle. Belki, dar-ı dünyadan dar-ı ahrete intikal ederler.”

Hazretlerinin nûru incileyîn rûşen ve zâhir olur ve zuhûru dahî müşâhede olunur. (Bu beytde türbe-i şer'ifeyi 'uşşâkın cesedine ve türbe-i mukaddesenin pencerelerine 'âşıkların gözlerine ve pencereden zâhir olan envâr-ı ilâhiyyeyi 'aşıkların gözlerinden zahir olan nazar-ı …… teşbih buyurdular.(fil-vaki' türbe kaim olmakda cesede ve pencere dahi göze ve nazar-ı ehl-i dil dahi envar-ı ilahiyeye müşâbih olduklarında şekk ve şüphe yokdur (*Nevverallahu muzci'ahu*. (Bundan sonra zâhir olan envârın ne mertebede kârger olduğunu ve kuvvet ve hâlini beyâna şürû' edip buyururlar ki.

نوری چنانکه از لمعانش بدشت خوف
ظاهر بود بخلق خدا جاده رجا

O zâhir olan nûr ancileyin bir nûrdur ki, o nûrun leme'ân ve ziyâsından havf ovasında geşdu güzâr eden hüdânın halkına ki murâd zâhidlerdir. Onlara recâ' **(35)** ve ümîd yolu zâhir olur. Anlar dahî havf ovasında zahmet çekmekden halâs olup ümîd ve recâ yoluna sâlik olmağla ehl-i recâdan olurlar. (Ma'lûm ola ki havf ve recâ zâhidlerin hâli ve vasfıdır. 'Âşıklar ve'ârifler bu makâmı geçmekle anlarda havf ve recâ olmaz lakin zâhidler her ne kadar ehl-i recâ olurlar ise de yine mertebe-i zühdü tecâvüz itmezler belki o rütbede ileri gitmiş olurlar. Eğer zâhid makâm-ı 'aşka varır ise o zamân recâ ve ümîdden halâs olur. Zîrâ makâm-ı 'aşkda recâ yokdur. Heman teslîm ve emrini Cenâb-ı Hakka tefvîz vardır.

از مدح غاءبانه دل من كرفته است
ای خامه مطلعی که کند از زغمم رها

Gâ'ibâne olan medihden benim kalbim tutulmuşdur (ve kasîdenin itmâmı mümkün olmayacak gibidir. Zîrâ türbe-i mukaddeseyi re'yü'l-'ayn görmedim ve etdiğim medh u senâ türbe-i şerîfenin evsâfını istimâ' tarîkıyledir. Eğer râ'ye'l-'ayn görmüş olaydım, gönlüm girifte olmaz idi. Belki medh etdikce eder idim ve bu mikdâr-ı medh ile ikdifâ' ve kanâ'at 'âşıka gelmez. Belki tab'ım ziyâde Hazret-i İmâmın medh u senâsını ister. Bârî ey kalem bana bir muttali'-i cedîd-i güşâde eyle ki o

muttali' beni bu gamdan halâs eylesin ve bu girifteliği gönlümden izâle etsin. Ben dahî Hazret-i İmâmın medh u senâsını dahî ziyâde edeyim ve bu senâ bana medâr-ı intisâbdır ki vâlâsı olsun. (Fi'l-vâki' hâme bir muttali'-i nev-güşâd edince dil-i girifteye güşâyiş ve inbisât hâsıl olur. (Görmez misin kitâbda bir bâb yahud bir bahs tamam olsa bahs-i âhire şürû' ile tâlibe bir bast gelir ve bahs-i evvelden hâsıl olan fütûr zevâl-i pezîr olur. Binâberîn hâmenin bir muttali'-i nev- güşâdına tâlip oldular. (Muttali' lâmın fethiyle ve kesriyle lugat-ı fesîha olup lugatda şemsin tulû' etdiği mahallin ismidir. (Kurrâ'-i seb'adan küsai sûre-i fecrde (Hatta matla'ü'l-fecr) nazm-ı celîlinde lâmın kesriyle kırâ'at eder(ve altısı lâmın fethiyle kıraat ederler. Kur'ân-ı 'Azîmde iki kıra'at mevcûd olmağla ikisinin dahî fesâhati lâzım gelir. (Bu beytde dahî gerek kesriyle ve gerek fethiyle kırâ'at **(36)** itmek câ'izdir. Amma ıstılâh-ı şu'arâda kasîdenin ve gazelin beyti evveline derler. Nitekimbeyt-i âhire makta' ta'bîr olunur. Matla' lafzında tulû'-ı şems muhayyel olmağla insânı gamdan âzâd eder. (Binâberîn ki küned ez gamım rehâ ta'bîr buyurdular (ve tulû'-ı şemsde ferah vardır. Gurûbda sıklet olduğu gibi görmez misin sabâh oldudiyeb herkes mesrûr olurlar ve subh ile inbisât-ı derûn hâsıl olur. Akşam ile kasvet-i kalb hâsıl olduğu gibi meğerki şehr-i Ramazân ola. Zîrâ anın subhunda ferah olmayıp belki ferah sâ'at on birden sonra olur. Nitekim ba'zı şü'arâ demişdir.

(Beyt)

(Dilbend-i ümîd olduğum evkât-ı neşâtı)

(hem reng-i sabâh-ı Ramâzân eyleme Yârab)

Ve yine denmişdir. (Mısra')(Gün batar iken neş'e-i iftârı kim inkâr eder.) Bâ husûs ki akşam 'âşıklara ziyâde sıklet getirir. HâfızŞîrâzî buyurur.

(Beyt)

(Güftem ey Şâm-ı garîbân turra-i şibrinin tû)

(Der seher-i gâhân hazerken ger bennâ … în-i garîb.)

میخواهم از دو مصرع دیکر کره کشاد دل

دلر اشود دوناخن دیکر کره کشا

Gayrı iki mısra'dan gönül güşâdını isterim kalbe iki tırnak gibi olan gayri iki mısra' 'ukde açıcı olsun ve gönlümden inkibâz zâ'il olsunda mühimmâ emken Hazret-i İmâmın medh u senâsını edeyim. (Dü nâhından murâd yine matla'-ı cedîdin iki mısrâ'ıdır ki anları iki tırnağa teşbîh buyurdular. (*Kerre küşâ* müşkil hal ediciye derler. Çünkü mısra'ı nâhına teşbîh eyledi müşkili dahî 'ukdeye teşbîh ederek *kerre güşâ* demek lâzım oldu.

ای کاءناته رابدرت روی التجا
وی نقش بوسه بیش بر اهت زنقش پا

(37) Ey İmâm Hümâm cemî' 'uşşâkın senin kapına ilticâya teveccühü vardır (ve dahî ey İmâm Hümâm senin yolunda 'uşşâkın takbîlinden hâsıl olan bûse nakşı ayak nakşından ziyâdedir. (Zîrâ 'âşıklar senin yolunu öperek giderler. (İki mısra'da olan ey kelimeleri harf-i nidâdır ve münâdîleri Hazret-i İmâmRızâ'dır. Rû-yı ilticâdan murâd kâffe-i ins u cinnin dergâh-ı vâlâsına teveccühünden 'ibâretdir.

تا روضؤ توکرده سعادت نکار چرخ
صد بار بسته خامهء خود از پر هما

Felek senin türbe-i şerîfeni sa'âdet nakışlı etmek için Hümâ kuşunun kanadından kendi kalemini ihtimâm için yüz kere tecdîd ederek bağlamışdır. Niteki hattâtlar bir hatt-ı a'lâ yazılacak oldukda şânına ihtimâm için kalemi def'ât ile kat' ederler ve ince ederler. Görürler ki ince olmuş der-âkab yine kalınca olsun için kat' ederler. (Felek dahî türbe-i mukaddeseye nakş-ı sa'âdeti yazmak için kalemine ihtimâm edip per-i Hümâ'dan bi'd-def'at kalem bağlamışdır ve nakşına bu ihtimâmı etmişdir demekdir. (*Ravza*dan murâd türbe-i mutahharanın mecmû'udur. (Zîrâ hem kabr-i şerîf ve hem türbe mecmû'ı sa'âdet nakşıyla münakkaşdır. (Nigâh-ı mahbûbe nakş-ı ıtlâk olunur. (*Sad bâr* kesretden gâyedir. *Per-i Hümâ*'ya tahsîs Hümâ kuşu mes'ûd olmağla nakş-ı sa'âdetin kalemi andan olmağı münâsip olduğu ecildendir. Türbe-i şerîfenin nakş-ı sa'âdet ile münakkaş olmasından murâd nefs-i türbenin sa'adetmend olmaklığından 'ibâretdir.

کلمیخ آستان ترا چشم آفتاب
یکقطره شبنمیست که افتاده

Senin âsitânının kabresi için âfitâbın gözü bir katre şebnemdir. Zîrâ havadan gelmîh âsitânının ‘aşkından için düşmüşdür. (Bu sûretde hakîkatde *âfitâb* Hazret-i İmâmın *gelmîhi* olmuş olur (ve âfitâb-ı sûri anın şebnemi olur **(38)** (ki ta’lîldir. Bu vechle şerh olundu/ (yahud *üftâde ez hava* şebnemin sıfatıdır ve şebnem mevsûfdur. Bu sûretdeki rabt için gelmiş olur. Zîrâ sıfat cümle olunca edât-ı rabt lâzımdır. (Hâsıl-ı kelâm *âfitâb gelmîh*ine nisbetle güneş bir katre şebnem-i mukavvilesidir ve anın sevdâsıyla yere düşmüşdür ve anı arzû eder. Zîrâ şebnem güneşe ve güneş şebneme ‘âşıkdır.

ز بهر قطع کردن راه حریم تو
سوزن بدست کشته مسیه آهنین عصا

Senin hareminin yolunu kat’a kemâl-i şevkinden Hazret-i ‘İsâ ‘Aleyhi’s-selâmın ignesi mu’cizesiyle elinde bir demir ‘asâ olmuşdur ve o ‘asâya itkâ ederek seni ziyârete gelir. (Bu beytden Hazret-i ‘İsâ ‘Aleyhi’s-selâma İmâm Rızâ’yı tafdîl çıkmaz. Zîrâ gâh olur ki büyükler kendinden küçüğün ziyâretine giderler. (Fahr-i ‘âlem Sallallahu Teâlâ âleyhi vesellem efendimiz ashâb-ı kirâmı ziyâret için hânelerini teşrîf ederler idi. (Meşhûrdur ki ‘İsâ ‘Aleyhi’s-selâmın emti’a-i dünyadan bir merkeb ve bir ‘asâ ve bir iğneleri var idi (ve ba’zı rivâyetde bir su tası dahî vardır demişler. (Ba’de zamân metâ’-ı dünyadır diye cümlesini terkedip fakat iğne kalmış, hatta hîn-i ref’inde iğne üzerinde imiş. Eğer o dahî olmayaydı makâmları fevk-i ‘arş-ı a’lâ olacak imiş. İşte iğnenin böyle şöhreti olmağla Nâzım Rahimehullah o iğneyi dest-i şerîfinde ‘asâ yapdılar.

از رشك محرم حرم کبریای تو
پوشد حرم زا طلس بخت سیه قبا

Senin ‘azametin hareminin mahreminin gayretinden ve ana gıbta etdiğinden Ka’be-i Mükerreme atlas gibi olan baht-ı siyâhdan yahud baht-ı siyâh atlasdan kaftân giymişdir ve yâs tutmuşdur. Zîrâ Ka’be’de ve haremde bu mertebede mahremin kesreti yokdur. Fakat mevsîm-i hâcda hüccâcın kesreti olur. Lakin İmâm Hümâm’ın türbe-i şerîfesinin ziyâret vakti olmağla dâ’imâ züvvârdan ve âmed-şüd edenlerden hâlî olmaz. Bu cihetden züvvârının kesreti olmuş olur. Harem-i Ka’be dahî bu hâli **(39)** müşâhede etdikde ben harem olayım da türbenin mahremi benden çok olsun diye kemâl-i reşkinden baht-ı siyâha benzeyen gâyet siyâh atlasdan câme ve kaftân giymişdir ve mâtemzedeler gibi yâs tutmuşdur. (Ma’lûm ola ki *baht-ı siyeh* müşebbeh ve *atlas* müşebbehüm-bihdir yahud *atlas* müşebbeh *baht-ı siyeh* müşebbehün-bihdir. Bu şerhimizde ikisine de işâret olundu. (Ve yine ma’lûm ola ki Ka’be-i Mükerreme’nin kisve-i şerîfesi siyâh atlasdan olmağla kemâliyle siyâhlığını beyân ve ifâde için baht-ı siyâha teşbîh buyurdular. Zîrâ baht-ı siyâhdan kâra bir şey’ yokdur ve kisve-i sa’âdete siyâhlık dahî ‘ayn-ı kemâldir. (Ve yine ma’lûm olsun ki zikr-i mahal ve irâde-i hâl tarîkıyla mecâz-ı mürsel olarak bu makâmda Harem-i Ka’be ma’nâsunadur.(*pûşed* kelimesi dahî mecâz olduğuna karîne olur. Zîrâ tesettür Ka’bededir ve kisve ondadır ve Harem-i şerîf’in muktesibi olması mümkün değildir. Meğerki kisveyi ma’nevî alasın, o zamân Harem-i şerîf ma’nevî olarak siyâh kisve giymiş olur ve harem kendi ma’nâsına olur. Mecâza gitmeğe ihtiyâc kalmaz.

از بس هجوم راه روان موج میرند
نقش جبین براه توچون موج بوریا

Ol kadar yolcuların hücûmu ve kesreti Hazret-i İmâmın türbesinin yolunda mevc olur ve dalgalanır ki âlın nakşı hasîrın mevcinin nakşı gibidir ya’nî yolda giden züvvârın ol kadar kesreti vardır. Küll saf saf olmuşlardır ki yollar almaz mertebede olmuşlardır ki uzakdan nazar eylesen cebhede olan nakışları bûriyâ nakşî zann edersin ve yola bir hasır ferş olunmuş gibi görürsün. (Ma’lûm ola ki nakş-ı cebîn hasırın tellerine benzer. Züvvâr saf saf olmağla ve yolların dolu ve ‘arzı züvvârdan mâlâ mâl olmağla elbetde nakş-i cebîn nakş-ı bûriyâ gibi zâhir olacağı nümâyân olur

ve bu beytden dahî beyt-i sâbık gibi murâdı kesret-i züvvârı beyân ve ifâdedir. نورالله مرقده.

دذ نو بهار عزم رياض حريم تو
كردد صداى خندهء كل نالهء درا

(40) Eyyâm-ı nevbahârda senin harîminin ravzalarına ‘azm ve kasd için gülün gülmesinin sadâsı kendine çâk-ı nâlesi olur ve senin riyâzına ziyârete ‘azm u kasd eder yahud ‘uşşâk-ı eyyâm bahârda senin ziyâretine kasd itdikleri için hande-i gül anlara nâle-i dürrâ olur ve âdâbla sessiz ve sadâsız ziyârete öylece giderler ve çâklarının sadâsı dahî hande-i gülden olur, aslâ sadâları çıkmaz, demek olur.

اى نور چشم خلقت وى عين مردمى
مژكان بكرد ديدهء من كرده است جا

Ey ‘âlem-i âfer-nişin gözünün nûru ve ey insâniyetin gözü yahud insâniyetin gözünün bebeği, benim gözümün etrâfındaki kirpiğim birleşmiş ve metîn olmuşdur. (Bu beyt ile beyt-i âtî bir kıt’a makâmında ve merhûn gibi olduğundan ma’nâsı beyt-i âtî ile tamam olur.

بهر طواف كوى توام مردمان چشم
از آبنوس كرده مهيا بسى عصا

Etrâf-ı dîdede müjgânın câygîr olması ve metâneti şundan içindir ki benim gözümün bebekleri senin mahalleni tavâf için âb-ı nûsdan çok ‘asâ hâzır etsin. Zîrâ yol ba’îddir ve i’âne için çok ‘asâya muhtâc olunur. Binâ berîn etrâf-ı dîdede olan müjgânım bahçelere dikilmiş tâze fidân gibi olmağla âb-ı çeşmden su cezb edip neşv u nemâ bulmuş ve ‘asâ yapılmağa lâyık olmuş. Tâ ki gözümün bebekleri anlardan ‘asâ ittihâz edip senin köyünü tavâf için gitgide isti’mâl eyleye. İşte benim müjgân-ı dîdem merdümân-ı çeşmimin sana ‘âşık-ı efkinde olduğunu bilip ve müjgân-ı çeşmim dahî

senin meftûnun olmağla merdumân-ı çeşmime böyle i'âne eder. (Hâsıl-ı kelâm cemî' cevârihim seni ârzû eder ve senin 'âşık-ı sâdıkındır, demek ister.

از بس و فابکشور عهد توشا یسعت
یاد جفابخاطر جوبان شود وفا

(41) Senin zamânının ikliminde vefâ ol kadar kesîr ve şâyi'dir ki güzellerin hâtırında 'âşıklarına cevr için cefâyı tezekkür itseler o tezekkür itdikleri cefâ'ayn-ı vefâ olur (ve müşevvikler dahî 'âşıklarına vefâ etmiş olur ve cefâya kâdir olamazlar. İşte böyle kişver-i 'ahdinde vefâ çok oldu. Hûbân-ı 'uşşâkına cefâ itmeyince sâ'ir ehl-i zulmün cevr u cefâyı terk itmeleri evleviyetde olur (ve bu beytde Hazret-i İmâmın 'ahdini ve derûnunu kişvere teşbîh eylediler. (*Yâd* dahî tezekkür ma'nâsınadır.

اقبال دولت تو بهر جا كه تكيه زد
شد بخت سبر و سمهء ابروى متكا

Senin devletinin ikbâli her mahalle ki i'timâd etdi. Bu sûretde orası mahal-i ittikâ' oldu. O müttekânın kaşının râstığı siyeh bahtlı olmakdan halâs oldu ve baht-ı sebz sâhibi oldu. (*Müttekâ* lugatte i'timâd olunan mahallin adıdır. (Istılâhda tâ'ife-i dervîşânın ellerinde gezdirip vakt-ı ku'ûdda i'timâd etdikleri çöpün adıdır (ve anın iki tarafında kâş gibi i'timâd edecek ağaçları vardır. Ekseriyâ siyâh ağaçdan masnû' olmağla râstık dahî siyâh olup ve kâşın üstüne tahsîn için çekildiğinden *vesmesi* lafzını âbrûya muzâf eyledi. Hazret-i İmâmın i'timâd etdiği mahal luğatde ana müttekâ denir, eğerçi anın âbrûsu ve vesmesi yokdur, velâkin ıstılâhda müttekâ ta'bîr olunan çöpün ebrûsu vesmesi olmak münâsebetiyle Hazret-i İmâmın ikbâl-i devletinin ittikâ' etdiği müttekâ-i lugaviyyeye âbrû ve vesme isbât edip vesmesini i'timâd sebebiyle yeşil bahtlı oldu diye ta'bîr eyledi. (Beytin âhirinde olan müttekâdan murâd ikbâl-i devletinin i'timâd etdiği mahaldir ve ıstılahdaki müttekâ değildir. Hemen i'timâd etdiği mahal-i müttekâ-yı mustalahıyye teşbîh ederek âbrû ve vesme isbât etmişdir. (Hülâsa-i kelâm her kim Hazret-i İmâmın himmet-i ma'neviyyesine ve füyûzât-ı ilâhiyyesine nâ'il olursa her ne kadar şekâvet-i

ezeliyyesi var ise sa’âdet-i ebediyyeye nâ’il olur demekdir. (Zîrâ ikbâl-i devletinin i’timâdından murâd bir kimesneye hidâyet ve feyz ilkâ buyurmalarıdır.

باد مروت توبد شتی که بکذرد
کردد بخون برق نکارین کف کیا

(42) Senin rüzgâr gibi olan mürüvvetin bir ovadaki eser o ovaya eğer yıldırım inse o hûna benzeyen ya’nî kırmızı ve ateş gibi sâ’ika ile o ovada olan otun eli nakışlı ve hınalı olur ve sâ’ıka demiri ve tâşı yakar iken o otu yakmağa kâdir olamaz. Belki anları müzeyyen ve münakkaş eder. İşte senin lütfun ve mürüvetin bir mertebededir ki yıldırım o otu yakmağa kâdir değildir ve rûhâniyyetin ‘âlemden zulmü kaldırmışdır buyururlar. (Otlar yassı olmağla ele teşbîh buyurdular. (*Nigârîn* münakkaş ma’nâsınadır. (Yıldırım dahî ateş olmağla kana teşbîh eylediler.

از مشهد تو بسکه زمین شد رفیع قدر
کردون بآب کوهر حاکش کندشنا

Senin kabr-i şerîfin yerde olduğundan için zemînin ol kadar kadri ‘âlî oldu ki felek-i zemînin hâk-i gevherînin âbında yüzmek eyler. (Evvelde arz suflî olmağla yüzmeğe tenezzül etmez idi. Velâkin şimdi meşhedin sebebiyle zemînin kadri bâlâter olmağla şen-âverlik eder oldu. (Feleğin şen-âverliğinden murâd zemîne ‘aks itmesidir. (Binâ berîn hâka gevherî muzâf etdi ve gevherde su ta’bîri olmağla âbı dahî gevhere muzâf eyledi ki zemîne feleğin ‘aks etmesine liyâkât gelsin velâkin yine murâd-ı zemîne ‘aks itmesidir. Zîrâ hâkın gevherî de ve âbı da zemînin hâkından ‘ibâretdir. Hâsılı fele âba letâfetinden için ve kerre-i âb kerre-i hâkın fevkinde olduğundan ‘aks eder idi lakin zemîne süflî ve tîrliğinden nâşî ‘aks etmez idi. Şimdi ‘uluvv-i şân kesb edince ana dahî mün’akis oldu buyurdular. Meşhed kabir ma’nâsınadır. Kabri bu ‘ünvân ile ta’bîr İmâm Rızâ Hazretleri’nin şehâdetini iş’âr içindir.

تاهمت تو بخشش روزی بخلق کرد
از شرم آب کشت چوکر داب آسیا

(43) Senin himmetin rızk-ı ‘atiyyesini halka ihsân etdiğinden için yahud edeliden beri değirmen hicâbından için girdâb gibi döndüğü mahallde âb oldu. Çünkü değirmen rızık vermek cihetiyle ben halkın rızkını veririm diyu ‘ucb ve gurûra düşmüş idi. (Senin ihsânın olan rızkı gördükde kendinin verdigi rızk anın yanında bir şey’ oldugını idrâk edince kemâl-i hicâbından girdâb gibi ‘aynı âb oldu. Zîrâ değirmen bir mikdâr un verir ve anı dahî para ile verir ve ihsânı ba’zı kimesneye dahî mahsûsdur. Lakin senin ihsânın cümleye şâmildir ve ‘ivaz mukâbili değildir ve yine rızkın ihsânın bir nev’ine mahsûs değildir. Her nev’iden merzûk edersek bâ-husûs ki rızk-ı ma’nevî dahî ihsân edersin bu ise değirmenin aslâ makdûru değildir. Binâ berîn değirmen bunları gördükde kemâliyle ‘ârından âb olması lâzım geldi. Ve yine değirmenin âb olmasını girdâba teşbîhin sebebi ikisinde dahî devrân mevcûd olmasıdır. Bundan sonra Hazret-i İmâm a münâcât için nidâ edip buyururlar ki.

يا وارث الخلافت يا هادى الا مم
يا قدوة الا ءمة يا احسن الهدى

Ey Cenâb-ı Hakkın ve ey Rasûl-i Kibriyânın hilâfetine vâris olan zât-ı şerîf ve ey ümmetlere tarîk-i hakkı ve râh-ı sedâdı gösterici zât-ı şerîf ve ey imâmların ve kâmillerin mukdedâsı olan zât-ı şerîf ve ey hüdânın ziyâde güzeli beyt-i âtî mâbihi’-nidâ’ ne olduğunu ifâde ve beyân eder.

صد كونه عرض در ام و فرما اجازتم
ربذم بمعرض كرمت رنك مدعا

Yüz gûne ‘arzuhâlim var. Zîrâ derdim çokdur. Buna izin ve ruhsat buyur ki senin kereminden nâşî ma’raz-ı ‘arzuhâl ta’yîn buyurduğun mahalle matlûbumun rengini dökeyim ve hâlimi ifâde edeyim (Ma’raz ism-i mekân olarak ‘arzuhâl edecek mahalle derler. Mülûkun ‘âdetindendir. Ashâb hâcet için ihtiyâcını **(44)**‘arz edecek bir mahall ta’yîn ederler ve herkes oradan hâlini pâdişâhlara ‘arz ederler. (Müdde’â

dahî murâd ve matlûb ma'nâsınadır. (*Fermâ* emr-i hâzır olarak buyur man'nâsınadır. Müzâri'i *fermâyed* gelir.

از فیض تو بهار ریاض قبول تو
میخوا هدآب و رنك اجابت كل دعا

Senin ravzalara benzeyen kabûlünün nev-bahârının feyzinden benim gül gibi olan du'âm icâbetin âb u rengini ve letâfetini ister. Ya'nî isterim ki etdigim du'â dergâhında kabûl sâhibi olsun demekdir ve sifr'ül-yed 'avdet etmeyeyim. (Du'âyı güle teşbîh buyurması vakt-i du'âda merfû' eller açılmış olmakda güle müşâbih olduğu cihetdendir ve du'ânın dahî şerefi kabûl ile olmağla Hazret-i İmâmın riyâz-ı kabûlünün nev-bahârının feyzinden gül du'âsına âb u reng-i icâbet ister ki du'âsının gülü şeref ve itâfet sâhibi ola.

زبن پشتر كه تیركیء غربتم نبود
خاك وطن بدیدهء من بود توتبا

Bundan mukaddem eğerçi gurbete gitmiş idim velâkin ya imâm bana böyle gurbetin tîreliği ve sıklet u ızdırâbı yok idi. Ne'am vatanımın hâkı gözümde sürme idi ve vatanımı ârzû eder idim ve evvelki gurbetde böyle mihnetler görmüş idim. Bu def'ada gurbet beni gâyet muzdarip iyledi. Bir derdim dahî gurbetdir demek ister. (Ba'zı nüshada *ziyn u pişter* yerine *zeyn-i bîşder* vâki ' olmuşdur ma'nâsı bundan ziyâde bana gurbet tîreliği yok idi demek olur. Malları birdir. Bundan sonra gurbet tîreliği olmadığının beyânına şürû' edip buyururlar ki.

لبر بزدا شتم قدح از بادهء امید
عیشم بكام بود سپهرم بمدعا

Ben kalbimin kadehini ümîd bâdesinden dolu tutmuş idim ve gönülde çok emelim var idi. Ve hayâtım yahud zevk u safâm murâdım ile idi. Felek dahî matlûbum vechi üzerine devr eder idi.

پیدا نبود زنده دلی همچون من که بود

از ابروی خوبش مرا چشمهء بقا

(45) Benim gibi bir zinde-dil ve kalbi ferah sâhibi'âlemde yok idi. Zîrâ kendi âbrûyumdan bana çeşme-i bekâ var idi. (Fi'l-vâki' âb rûy-ı insâna âb-ı hayât çeşmesidir ve insânın hayâtına sebebdir ve kadri olmayan 'adem meyyit gibidir. Bundan akdem eğerçi gurbetde idim velâkin hâlim bu idi. Böyle olunca bu gurbetin bana te'sîr olmadı idi. Ve gurbetde olduğumu bilmez idim. Amma bu def'a gurbetden ziyâde müte'ellim oldum ve mükedderim. Ya imâm benim hâlime merhamet eyle demek ister. (İşbu daf'ada olan gurbetden şikâyet eyledi ise ke'ennehu dendi ki niçin gurbete gitdin, bu beytle ana cevâb verip buyururlar ki,

ناکاه کشت اتش سودا حیات سوز

شد موب ی من مژدهء دیدهء فنا

Ansızın ateş-i 'aşk hayâtımı yakıcı oldu ve benim her bir kılım dîde-i fenânın kirpiği oldu.(Fenâdan murâd mevtdir ya'nî 'aşk beni öldürdü ve bedenimin her bir kılı bana ezâ itmeğe başladı. Ben dahî vatanımda karâr edemedim ve gurbete cân atdım demek ister. (*mu be-mûy* her bir kıl demekdir.

چون نرکس از کدوی سرم مغز سر شکفت

چشمك بنو بهار جنون زد که خوش بیا

Nergis çiçeği gibi başımın kabâğından başımın beyni açıldı. Yani beynim kedûy-ı serimden 'aşkla galeyân edip taşra çıkdı. (ve dahî cünûnun nev-bahârına işâret eyledi ki buraya gel ve buyur. Nev- bahâr-ı cünûn dahî işâreti mûcibince geldi ve magz-ı serimi ihâta eyledi. Bu cihetden,

رنك اقامتم بدل افزود صد غبار

مانند عکس از آینه کشتم وطن جدا

Vatanımda ikâmet hâli benim gönlümde yüz gubâr ve kesâfet artırdı. Ben dahî vatanımdan **(46)** ‘aks-ı âyîneden cüdâ olduğu gibi müfarakat etdim ve diyâr-ı gurbeti kasd etdim. İşte bu def’a vatanımdan iğtirâba sebeb bu hâlim oldu diyerek Hazreti İmâm Hümâme ‘arzuhâl eder.

كردم اشتياق خش پوشش درت
پيراهن حرير وطن را ببر قبا

Senin dergâh-ı vâlânın kapısında sâkin olup ve dervîş olup ‘abâ gibi ve çul gibi elbise-i galîza giymek şevkinden ve muhabbetinden pîrâhen-i harîre benzeyen vatanı ki lâbis olmuş idim. Anı göğsümde yırtdım kaba etmekden murâd yırtmakdır. Haş hanın fethi ve şinin kesriyle sıfat-ı müşebbehe olarak galîz olan nesneye itlâk olunur ve yine insânın vatanı mahbûb ve tab’ına mülâyim olmağla pîrâhen-i hârîre teşbîh buyurdular. Ve yine bu göğüs ve kabâ pîşeleri muttasıl olmayıp ‘entarî ve cübbe gibi libâsa itlâk olunur.

از بس شدم بطوف درت كرم آمند
كرديد شعله رنك خنايم بزير پا

Ol kadar senin bâb-ı şerîfinin tavâfı için kızgın gelmekliğin ‘aynıol dem ki ayağımın altında hınâlarımın rengi şu’lenin rengi gibi oldu ve hınâlarımı gören şu’le zann eder. (Zîrâ pâya hınâ koymak ‘Acem’de müte’ârifdir.

من يك سپند و شش جهتم دشت آتشست
اى ملتجا بكوى تو آوردم التجا

Ben bir yüzerlik tahammîyim ve öyle za’îfim. Hâlbuki altı tarafım ateş ovasıdur. İşte böyle mühlikedeolduğum cihetle ey cümlenin sığınacak yeri ve mahalli olan zât senin köyüne ilticâ ve sığınmak getirdün beni hıfz eyle demekdir. (Mültecâ ism-i mekândır. İfti’âl bâbından sığınacak mekân derler.

تاکی بود بعلت عصیان دلم اسیر
از همت اءمهء معصوم شفا

(47) Kandaya dek ‘isyân ‘illetine müsâhip olarak gönlüm ‘âlem-i süflîde esîr olur. İlâhî ma’sûm olan e’imme-i isnâ ‘aşeranın feyzinden benim kalbimin ‘illetine şifâ ver. (Kalbe nisbetle ‘isyândan murâd ahlâk-ı zemîme olur. (Be‘illet lafzındaki bâ müsâhabet içindir. Sılâ için olması dahî mümkün olup ‘isyân ‘illeti ile ta’bîr olunsa yine güzel ma’nâ olmuş olur. E’imme-i ma’sûmdan murâd e’imme-i isnâ ‘aşer Rıdvânulllah-ı Te’âlâ ‘aleyhim ecma’în hazretleridirki esmâ-i şerîfeleri tertîbleri üzere şimdi gelir. (Ma’sûm ‘ismet olunmuş demekdir. (‘İsmet Cenâb-ı hakkın ma’siyet mümkün olmaz ve muhâl olur derecesinde kulunu muhâfazasına derler. Ehl-i sünnet ‘indinde bu ‘ismet enbiyâ-yı ‘izâma ve melâ’ike-i kirâma mahsûsdur. Bunların gayrısında olmaz derler. Bu sûretde e’imme-i isnâ ‘aşer ma’sûm olmazlar. Belki sâ’ir evliyâ’ullah gibi mahfûz’un min ‘indillah olurlar. Amma revâfız ve şî’a tâ’ifesi {إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا[17]} nazm-ı celîline temessük edip e’imme-i isnâ ‘aşeranın ‘ismetine kâ’il olmuşlar. Zîrâ bunlar hânedân-ı risâletdir ve ehl-i beytdir. Bunlarda sû-i hâl ve âsâm olamaz, dediler. Bu i’tikâd dine dokunur mes’elelerden değildir. Bu cihetden ma’sûmlardır demekde be’is yokdur. Belki hânedân-ı risâlete ta’zîm vardır. (Bu beytde himmetden murâd feyz u bereket demekdir.

مانند ذوالفقار دوتا کشته قامتم
پیرانه سر ز مهم جوان مر دلافتا

Bu beytle e’imme-i isnâ âşer Rıdvânu’l-llah Te’âlâ ‘aleyhim ecma’în hazretlerini ta’dâda şürû’ edip Hazret-i İmâm ‘Ali Kerreme’l-llahu vechehu ile bidâ edip buyururlar ki, pîrlik vaktinde gazve-i Hayber’de şânında,

لا فتی الا علی ولا سیف الا زالفقار[18]

[17]Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor. Ahzab, 33
[18] “Ali gibi delikanlı; Zülfikar gibi kılıç yoktur.” Sünen-i İbn-i Mace, Cilt 1, Sh. 251, Hadis No: 3513

buyurulan civân-merdin muhabbetinden zü'l-fikâr gibi kâmetim iki kat olmuşdur ve anın 'aşkı beni bu hâle koymuşdur demekdir. (İşte e'imme-i isnâ 'aşeranın birisi İmâm 'Âlî Hazretleri'dir. Sâ'irleri Hazret-i İmâmın evlâdı olmuşlardır. (Ma'lûm ola ki Fatımatü'z-zehrâ Radiyallahü Te'âlâ 'anhâ **(48)** vâlidemiz irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdukda Hazret-i 'Âlî te'ehhül etdiler ve ezvâc-ı müte'addide aldılar ve anlardan çok evlâdı dünyaya geldi. Lakin anlara imâm ve seyid ta'bîr olunmaz. Belki 'Alevî denir. Siyâdet ve imâmet Hazret-i Fatıma'dan olan evlâd-ı kirâma mahsûsdur. Eğerçi lugatde bunlara 'Alevî denir. Lakin 'örfde ve ıstılâhda 'âlevî ta'bîr olunmaz. (Zülfekâr fânın fethiyle İmâm 'Alî Hazretlerinin seyf-i sa'âdetlerinin 'ilmidir. (Rasûl-i Ekrem SallAllahu Ta'âlâ 'aleyh-i vesellem bu seyf-i şerîfi hazret-i İmâma hediye olmak üzere ihsân buyurmuşlardır. (*Fekâr* lugatda eğe kemiğine itlâk olunur. Bu seyf-i şerîf dahî çatal olmağla insânın eğe kemiklerine müşâbeheti sebebiyle Zü'l-fekâr tesmiyye olundu. *Pîrâne-ser* ihtiyârlık vaktine derler. (Niteki Hâfız Şîrâzî kuddise sırruhu buyurmuşdur.

(Beyt)

(Ey dil-i şebâb reft ve … küllî za'mer)

(Pîrâne-i serpken hezâ neng ve nâm râ)

Ma'nâsı ey gönül genclik zamânı elden gitdi. Halbuki gülzâr-ı 'ömrden bir gül düşürmedik ya'nî 'ömründen vakt-i şebâbda intifâ' etmedik bâri ihtiyârlık vakti 'âr için ve nâm için bir hüner ile mevlâya vuslat ile tâ ki dâr-ı âhiretde şerm-sâr ve hacîl olmayasın demekdir. (Fi'l-vâki' genclik vaktini beyhûde izâ'a edenlere vakt-ı pîrîde tâ'ata sa'y lâzım gelir. (İşte Hâfız Şîrâzî'nin bu beytinde olan *pîrâne-ser* lafzı ihtiyârlık ma'nâsınadır. (*Mihr* mimin kesriyle muhabbete dîrler. (*Civân-merd* sahâ olan zâta ıstılâh olmuşdur ve yine şecî' olana dahî civân-merd ta'bîr olunur. " İmâm 'Alî " Hazretleri'nde bu iki hasletin kemâli mevcûd olmağla *civân-merd* ta'bîr buyurdular. (Ma'lûm ola ki لا فتى الا علي لا سيف الا ذو الفقار kelâmının fâ'ili Hazret-i Cibrîl-i emîndir ki, Hayber fethinde İmâm'Alî hakkında buyurmuşdur. (Fahr-i 'âlem Sallallahu 'aleyhi vesellem buyurdular ki, Yâ 'Alî Cibrîl melekler ile ne der, işidir misin? İmâm 'Alî dahî tevâzu' edip buyurdular ki, işitmem yâ Rasulallah. (Fahr-ı 'âlem buyurdular ki, **(49)** (لا فتى الا علي لا سيف الا ذو الفقار) diye nidâ eder. (Ma'nâsı

Hakk Te’âlâ’nın ‘indinde makbûl ve sevgili pehlivân yokdur, ancak ‘Alî vardır. Ve dahî nezd-i hakkda sevgili seyf yokdur, ‘Alî’nin zü’l-fikârı içinden müstesnâdır. Ya’nî ‘Alî gibi ‘indellah makbûl pehlivân yokdur ve zü’l-fikârı gibi dahî makbûl seyf yokdur demekdir (ve iş bu beytin ma’nâsının hâsılı İmâm ‘Alî Hazretlerini severim ve onun ğamm-ı ‘aşkı kâmetimi münhanî kılmışdır demek olur. (Fi’l-vâki’ İmâm ‘Alî Hazretleri’ne muhabbet hasene-i ‘azîmedir. Niteki hadîs-i şerîfde gelmişdir.

(حب على حسنة لا تضرمعها سيئة و بغض على سيئة لاتنفع معها حسنة) رواه معاز بن جبل كذا فى حديث الاربعين لمؤلانا حسين الواعظ

Ve yine hadîs-i şerîfde, ([19]ذكر على عبادة) buyurulmuşdur. رواه عاءشة رضى الله عنها

(Ve yine Rasûl-i Ekrem Sallallahu ‘Aleyhi Vesellem ([20]النظر الى على عبادة) buyurmuşdur. رواه ابن مسعود رضى الله عنه

(Ve yine hadîs-i şerîfde, ([21]علي بن أبي طالب مولى من كنت مولاه) vârid olmuşdur. رواه ابن عباس رضى الله عنه

(ve yine Peygamberimiz ‘aleyhi’s-selâm على منى بمنزلة رأسى من بدنى)[22] buyurmuşdur. رواه جابر

(Ve yine hadîs-i şerîfde [23](على أخى فى الدنيا والآخرة) buyurulmuşdur. رواه ابن عمر رضى الله عنه

Ve yine [24](من سب عليًّا فقد سبني) vârid olmuşdur. رواه ام سلم

---

[19] Ali’yi anmak ibadettir. Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 13, Sh. 40, Hadis No: 12504

[20] Ali’ye bakmak ibadettir. Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 22, Sh. 309, Hadis No: 24965

[21] *Ben kimin dostu isem Ali’de onun dostudur.* Cami’ü’s-Sağir min Hadisi’l-Beşir, Cilt 2, Sh. 104, Hadis No: 5598, Suyutî, C.Kebir; Bekrî, 623/101

[22] “Başımın bedenimdeki yeri ne ise, Ali de onun gibi bendendir.”Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 14, Sh. 249, Hadis No: 14221

[23] “Ali, dünyada ve ahirette benim kardeşimdir.” Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 14, Sh. 232, Hadis No: 14183, Tirmizi, Menakıb, (3722)

[24] “Kim Ali’ye söverse, bana sövmüş olur.”Sünen-i Nesa’i, Cilt 5, Sh.133, Hadis No: 8476, hadisi Ebu Abdillah el-Cedeli kanalıyla İbn ebi Şeybe (9131. htm.), Ahmed (VI,323, ayrıca el-Menaqıb’de),

Ve yine [25](من أحب عليا فقد أحبني و من أبغض عليا فقد أبغضني) buyurulmuşdur. رواه سلمان الفارسي

Ve yine [26](من اذى عليا فقد اذانى) buyurulmuşdur.

Ve yine من مات و فى قلبه بغض على بن ابى طالب فليمت يهوديا او نصرانيا)[27] buyurulmuşdur. رواه معاوية بن حبيدة

Ve yine [28](أنا وعلى من شجرة واحدة والناس من أشجار شتى) gelmişdir. رواه جابر كذا صواعق المحرقة

Ve yine [29](على أصلى وجعفر فرعى) buyurulmuşdur. رواه عبدالله بن جعفر

Ve yine [30](علي مع القرآن والقرآن مع علي لا يفترقان حتى يردا على الحوض) vârid olmuşdur. رواه ام سلمة

Ve yine [31](على إمام البررة وقاتل الفجرة منصور من نصره مخذول من خذله) buyuruldu. رواه جابر

Ve yine [32](علي باب حطة : من دخل منه كان مؤمنا، ومن خرج منه كان كافرا) vâriddir. رواه اابن عباس

Taberani, Hakim (III, 121), El-Harzemi (s.149) vb. rivayet ediyor. (Şerafuddin, en-Nass: 500; Naşir, 94)

[25] "Kim Ali'yi severse beni sevmiştir. Kim Ali'ye buğz ederse bana buğz etmiştir." Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 41, Sh. 377, Hadis No: 45316

[26] "Her kim Ali'ye eziyet ederse bana eziyet etmiş olur." Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 19, Sh. 462, Hadis No: 21223, Müsned-i Ahmed; Bekrî, 590/68

[27] "Kim Ali bin Ebi Talip'e buğz eder ve bu hal ile ölürse, ister Yahudi olarak isterse Hıristiyan olarak ölsün." Mevzu olduğu ve "kezzab" olarak nitelenen Ali bin Karin tarafından rivayet edildiği bildirilmektedir. Hadis "E't-Talhis Limevdu'atü'z-Zehebi Cilt 1, Sh. 71'de" ve "E'l-Mavduat li ibn-i Cevzi, Cilt 1, Sh. 385'te" ve muhtelif kaynaklarda mevzu hadisler arasında zikredilmiştir.

[28] "Ben ve Ali bir tek ağaçtanız diğer insanlar farklı farklı ağaçlardandır." Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 7, Sh. 38, Hadis No: 5750

[29] "Ali benim aslım Cafer ise benim fer'im(parça)dir." Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 14, Sh. 232, Hadis No: 14184

[30] "Ali Kur'anla beraber Kur'an da Ali ile beraberdir. Havzın başına gelene kadar birbirlerinden ayrılmayacaklardır." Mu'cemü's-Sağir, E't-Taberani, Cilt 2, Sh. 28, Hadis No: 720

[31] "Ali iyilerin imamı kötülerin de düşmanıdır. Aliye yardım eden muzaffer olur, ihanet eden de ihanete uğrar." Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 14, Sh. 232, Hadis No: 14185

[32] "Ali Hitta (af) kapısıdır. Ondan giren Mü'min, çıkan da kafir olur." Camiü's-Sağir Min Hadisi'l-Beşir, Cilt 2, Sh. 104, Hadis No: 5592

Ve yine (علی عیبة علمی)[33] buyurulmuşdur. رواه ابنن عباس *(‘aybe* kab ma’nâsınadır.

(Bu ehâdis-i şerîfelerden mâ’adâ İmâm ‘Alî Kerramallahu veche hakkında olan ehâdis-i şerîfenin (50) hadd u hasrı yokdur. Binâberîn bu mikdâr ile iktifâ olundu.

دارد عروس ملتم آزار فاطمه
ام الکتابه دین و دل زبدة النسا

Benim gelîn gibi müzeyyen olan dînim Hazret-i Fâtıma Radiyallahu Ta’âlâ ‘Anhâ vâlidemizin dünyâdan incinmesini ve nefretini tutar. Bu cihetden dünyâyı istemez. Hemen Hazret-i Fâtıma gibi dünyâdan irtihâli ve civâr-ı hakka intikâli ister. (Bu hâl Nâzım merhûmun kemâline delâlet eder. Zîrâ sulhen dünyâda mu’ammer olmağı istemezler. Her kim ki ‘ömr ister ve mevtden nefret eder kâsırlığa ‘alâmetdir. Zîrâ dünyâda olmak Cenâb-ı Hakk’dan firkatdir. Eğer Allahı bilmiş olaydı sebeb-i vuslat olan mevti temennî eder idi. (Hazret-i fahrü’l-kâ’inât ‘aleyhi ekmelü’t-tahiyyât, (من بشرني بخروج صفر بشرته بالجنة) buyurmuşlardır. Zîrâ şehr-i rebi’ü’l-evvel şehr-i vilâdetleri olduğu gibi şehr-i irtihâlleridir. Saferü’l-hayrın hurûcuyla civâr-ı hakka intikâl karîb olacak binâberîn bu hadîs-i şerîfi buyurmuşlardır. (Menkûldur ki Bilâl-i Habeşi Radiyallahu ‘Anh hasta iken ‘alâmet-i mevt-i mübârek vech-i şerîfinde zâhir olunca zevce-i muhteremeleri o ‘alâmet gördükde ve nâ-ümîd oldukda (واخزناه) buyurdular. Hazret-i Bilâl dahî işidip, (و اطرباه غذا القی الاحبة) buyurmuşlardır. (*Ehabbe*’den murâd-ı şerîfleri fahr-i ‘âlem efendimiz ile irtihâl-i dâr-ı bekâ eden sahabe-i güzîndir. İşte kâmillerin hâlleri dahî böyle olur. Hâsıl-ı kelâm mevte işdiyâk emâre-i kemâldir ve mevtden ictinâb naks ve kusûra ‘alâmetdir. (Nâzım merhûmun dahî arûs-ı dîninin dünyâdan izârı merd-i kâmil olduğuna delâlet eder. (Eğer sahîh ise ve lâf u güzâf değil ise (Ma’lûm ola ki Hazret-i Fatıma Radiyallahu ‘Anhâ vâlidemizin dünyâdan nefret ve âzârı kazıyye-i müslime-i bedîhiyyedendir. (Zîrâ eyyâm-ı ‘ömründe fakr ve fâkayı ihtiyâr buyurdukları ve nezd-i hüdâda olana kemâl-i rağbetleri kütüb-i siyerde musarrahdır. ‘Ömr-i şerîflerini kamîs-ı murakka’da ve arpa unundan yapılmış ekmeği tenâvül buyurmakda imrâr eylediler. (Lâsiyyemâ ki

[33] “Ali benim sırdaşımdır.” Camiü’s-Sağir Min Hadisi’l-Beşir, Cilt 2, Sh. 104, Hadis No: 5593

hazret-i fahr-ı ‘âlem Muhammed Mustafâ Sallallahu Ta’âlâ ‘Aleyhi Vesellem dâr-ı bekâyı ihtiyâr buyurdukda dünyâdan âzâr ve nefreti bir mertebeye **(51)** resîde oldu ki şu mersiye-i şerîfelerinden hâlleri ma’lûm olur. (Menkûldur ki fahr-ı ‘âlem Sallallahu te’alâ ‘aleyhi vesellem hazretlerinin defninin ferdâsı ravza-i mutahharaya vardılar. Nâle vü feryâd ederek kabr-i sa’âdetden bir kabza türâb-ı şerîf alub istişmâm buyurdukda bu mersiye-i dû cihân-bahâyı o zamân buyurmuşlardır.

(ماذا على من شم تربه احمد * ان لا يشم مدى الزمان غو اليا * صبت على مصائب لو انها *
صبتعلى الايام صرن لياليا *

(ve yine menkûldur ki her gün ravza-i mutahharaya varıp ‘azîmbekkâ’ buyururlar idi. Bükâsını işiden ricâl ve nisâ’ rıdvanu’l-llahu ‘aleyhim ecma’în cem’ olup berâber bükâ’ ederler idi ve ravza-i mutahharaya külle yevm nâle vü efgânla mâla mâl olur idi. Hâsılı bu hüzünle altı mâh mikdârı dünyâda oldular altı mâh tekmîlinde Hazret-i Fatıma Radiyallahu Ta’âlâ ‘Anhâ dahî murâdına nâ’il olup civâr-ı hakka ve civâr-ı Rasûl-i Kibriyâya intikâl buyurdular. (Kabr-i şerîfleri bir rivâyetde ravza-i mutahharanın nezd-i şerîfinde bâb-ı cibrîl karşusundadır (ve kabr-i şerîfde sanduka ve sanduka üzerinde sarmalı pûşîde-i şerîfe ve üzerinde kıymetli ve a’lâ şâllar vardır (ve bir rivâyetde Bakî’a-i şerîfede defn olunmuşlardır. Ve üzerinde bir ‘alâ ve müzeyyen kubbe-i şerîfe vardır ve yanında Hazret-i İmâm Hasan ve bir rivâyetde (İmâm Hüseyin Hazretleri’nin re’s-i şerîfleri (ve yine İmâm Zeyne’l-‘Âbidîn (ve İmâm Muhammed el Bâkir (ve İmâm Muhammed Ca’ferü’s-Sâdık Hazretleri vardır. (Bu zevât-ı kirâmın mecmû’u bir sanduka-i şerîfenin tahtındadır ve sandukanın üstü bir şebke-i şerîfe ile ihâta olunmuşdur. (ve yine derûn-ı türbe-i şerîfede bir sanduka tahtında ‘amm-ı Rasûlullah Hazret-i ‘Abbâs Radiyallahu Te’âlâ ‘Anh Hazretleri vardır. Anların dahî sandukası şebke ile muhâtdır (ve bu türbe-i şerîfeye (Ehl-i beyt Rıdvânulllahi ‘Aleyhim Ecma’în) türbe-i şerîfesi ta’bîr olunur ki Bakî’a-i şerîfede olan türbelerin a’zamıdır (‘*Arûs* gelîne ve *gûveygûye* ıtlâk olunur. (Millet dîndemekdir (ve âzâr incinmeğe ve muzdırâb olmağa derler. (Nâzım Rahima’l-llahkendi dînini müzeyyen olmakda gelîne teşbîh buyurdular. (Gelelim mısrâ’-ı sânînin ma’nâsına öyle Fatıma’dır ki Kurân-ı ’azîme benzeyen dîn-i İslâm’ın ve kulûb-ı sâfiyyenin sûre-i **(52)** Fâtihasıdır (ve dahî nîsânın ulularının ‘İnde’l-llah-i Te’âlâ makbûlü ve mergûbudur. Ümmü’l-kitâb Fatıma’nın sıfatıdır ve yine

zübdetü'n-nisâ' sıfat-ı ba'de sıfatdır. (Ma'lûm ola ki sûre-i Fâtiha'nın lakab-ı şerîfesi ümmü'l-Kur'ândır. Ümmü'l-kitâb dahî öyle demekdir. (Kurân'ın aslı demek ma'nâsı murâd olunur. Mevâd-ı ma'lûmedendir ki cemî' kütüb-i ilâhiyyenin esrârı ve havâsı ve müştemil oldukları nükte vü dakâikı Kur'ân-ı 'Azîm câmi'dir. ………………….(ve dahi esrar-ı Kur'aniyeyi fâtiha-i şerîfe cami'dir. Bu cihetden a'zam-ı suver Fâtiha-i şerîfedir. (Hatta şânına ihtimâm için iki def'a münzel olmuşdur. (Menkûldur ki Hazret-i Muhammed Mustafâ Sallallahu Ta'âlâ 'Aleyhi Vesellem bir gün buyurmuşdur ki, İlâhî, Hazret-i 'Îsâ 'Aleyhi's-selâma kitâb u hikmet ve Tevrât ve İncîl ta'lîm buyurdun ve dahî ihyâ-yı mevtâya kudret verdin ve yine anâdan gözsüz doğmuşlara göz verir idi ve ebras olanlar meshinden şifâ bulur idi ve yine çamurdan kuş sûreti yapıp ve ana nefh edip senin izin ve ihsanınla tayr olup uçar idi. Ve yine 'âlem-i bâlâya eyyâm-ı hayâtında ref' edip mekânını âsûmân etdin ve bunların emsâli fezâ'il-i nâ-mütenâhiyye verdin bana ne ihsân buyurdun dedikde, Allahu 'Azîmü'ş-şân Celle Celâlehu buyurmuş ki, sana dahî Sûre-i Fâtiha'yı ve Sûre-i Bakara'nın âhirini verdim ve inzâl etdim. İşte Fatiha-i şerîfe 'Îsâ 'Aleyhi's-selâma olunan ihsân-ı bârîye mukâbil gelir imiş. Var imdi Fâtiha-i şerîfe ne mertebede imiş anla (ve bu âyet-i kerîme dahî sûre-i Fâtiha'nın kemâl-i fazlına delâlet eder. { قال الله تعالى ولقد اتيناك سبعا من المثانى ولقرآن العظيم }Zirâ Fâtiha-i şerîfe mecmû'-ı Kurân-ı Kerîme mukâbil oldu. (Seb'-i mesânîden murâd Fâtiha-i şerîfedir. (İşte Nâzım merhûm Hazret-i Fâtıma'yı sûre-i Fâtiha'ya cemî' dînin ve dil-i âgâhın esrârını câmi' olmakda tavsîf zımnında teşbîh buyurdular. (Bu dahî Hazret-i Fâtıma'yı kemâliyle senâ olmuş olur. (Bundan sonra Hazret-i Fâtıma Radiyallahu Ta'âlâ 'Anhâ vâlidemizin hakkında vârid olan ba'zı ehâdis ve ba'zı hikâyeyi teberrüken nakl edelim. Sen dahî güzelce istimâ' eyle. **(53)**

عن ابى هريرة رضى الله تعالى عنه انه قال قال رسول الله تعالى علية وسلم إذا كان يوم القيامة ينادي مناد من بطنان العرش : أيها الناس ! غضوا أبصاركم ، أيها الناس ! غضوا أبصاركم حتى تجوز فاطمة إلى الجنة)[34]

[34] "Ebu Hureyreden rivayet edildiğine göre Allah Rasulu (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Kıyamet gününde arşın derinliklerinden bir münadi Hz. Fatıma Cennete geçinceye kadar şöyle bağıracaktır: Ey insanlar gözlerinizi kapatın, ey insanlar gözlerinizi kapatın." Kenzü'l-'Amal, Cilt 12, Sh. 106, Hadis No: 34211

(عن ابى ايوب الانصارى رضى الله تعالى عنه ان النبى صلى الله تعالى عليه وسلم قال إذا كان يومُ القيامةِ نادى منادٍ من بُطْنان العرشِ يا أهلَ الجمعِ نَكِّسُوا رءوسَكم وغُضُّوا أبصارَكم حتى تمرَّ فاطمةُ بنتُ محمدٍ على الصراطِ فتمرَّ مع سبعين ألفِ جاريةٍ من الحورِ العينِ كمرِّ البرقِ)[35]

(عن ابى سعيد الخضرى رضى الله عنه ان النبى صى الله وسلم قال فاطمة سيدة النساء الجنة الا مريم بنت عمران)[36]

(عن اسامة بن زيد ان النبى صلى الله عليه وسلم قال أحبُّ أهلى إِلَىَّ فاطمة)[37]

(عن فاطمة رضى الله تعالى عنها انها قالت قال رسول الله صلى الله وسلم يا فاطمة الاترضين ان تكون سيدة نساء المؤمنين[38]

(و ايضا قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انما فاطمة بضعت منى يؤذينى ما اذا اها وينصبنى ما انصبها[39]

(*Nasb* luğatde şiddet ve ızdırâba derler. رواه زبير

(و ايضا قال النبى عليه السلام فاطمة أحب إلي منك وأنت أعز علي منها)[40] رواه ابو هريرة

(وروى عن عائشة انها سئلت أَيُّ النَّاسِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ فَاطِمَةُ فَقِيلَ مِنْ الرِّجَالِ قَالَتْ زَوْجُهَا[41]

(وايضا قال رسوالله صلى الله عليه إن بنى هشام بن المغيرة استأذنونى فى أن ينكحوا ابنتهم على بن أبى طالب فلا إذن ثم لا إذن إلا أن يريد ابن أبى طالب أن يطلق ابنتى وينكح ابنتهم فإنما هى بضعة منى يريبنى ما أرابها ويؤذينى ما آذاها رواهمسور ابن محرمة [42]

---

[35] "Ebu Eyüb el-Ensari (r.a) rivayetine göre Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur. Kıyamet gününde arşın derinliklerinden bir münadi Hz. Muhammed'in (s.a.s.) kızı Hz. Fatıma yetmiş bin cariye ile şimşek hızında sırattan geçene kadar şöyle bağıracaktır. Ey topluluk başınızı aşağı indirin ve gözlerinizi kapatın."Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 4, Sh. 16, Hadis No: 2680

[36] "Said-i Hudrinin rivayetine göre Peygamber efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: İmran kızı Meryem hariç Fatıma cenetteki tüm kadınların efendisidir."

[37] "Ehlimden bana en sevimli olanı Fatıma'dır."Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 1, Sh. 414, Hadis No: 662

[38] "Kızım, tüm mü'min kadınların efendisi olmak istemez misin?" Riyadü's-Salihin, Cilt 1, Sh.387, Buhari 79/8 (6285) (6586), Müslim 7/142 (2450)

[39] "Fatıma bendendir. Ona eziyet eden bana eziyet etmiş ve onu yoran da beni yormuştur." Sünen-i Tirmizi, Cilt 12, Sh.370, Hadis No: 3804

[40] Ebu Hureyre'nin rivayetine göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur. "Fatıma senden daha sevimli sen de bana ondan daha azizsin." Kenzü'l-'Amal, Cilt 12, Sh. 109, Hadis No: 34225

[41] Sünen-i Tirmizi, Cilt 12, Sh.375, Hadis No: 3809

(Bu ehâdis-i şerîfeden mâ'adâ Hazret-i Fâtıma RadiyallahuTe'âlâ 'Anhâ vâlidemizin fazl u şerefine delâlet eder. Ehâdis-i şerîfe çokdur, bu kadar ile kifâyet olundu. (Ve yine fazlına delâlet eder hikâyenin dahî kesreti vardır. Ezcümle birisi budur ki, kefere-i Kureyş'in nisâsı Hazret-i Fâtıma'yı düğüne da'vet itmişler. Şundan için ki elbise-i fâhiresi yokdur, kühne libâs ile gelsin ve nîsânın yanında hacîl olsun. Da'vet günü geldikde Cibrîl-i Emîn 'aleyhi's-selâm 'ale's-sabâh gelip cennetden bir hulle ve bir kemer getirdi ve dedi ki Cenâb-ı Kibriyâ Fâtıma'ya selâm eder bu hulleyi giysin ve bu kemeri kuşansın ve düğüne **(54)** gitsin. (Hazret-i Fâtıma dahî emr-i bârîye imtisâlen anları giyip düğüne gitdiler. Orada olan nisvân Hazret-i Fâtıma'yı bu libâs ile gördükde hayrân olup ve 'akılları zâ'il olup Lât ve 'Uzzâ gibi nutka bî-mecâl oldular. Hazret-i Fâtıma dahî hâne-i sûrda bir mikdâr oturub yine hâne-i sa'âdetine 'avdet buyurdular. Yine Cibrîl gelip Cenâb-ı Rabbi'l-'izzetden tahyîr haberini getirdü. (Ya'nî Fâtıma ister ise bu libâsları dünyâda giysin ister ise cennetde giysin. Hazret-i Fâtıma dahî cennetde giymeyi tercîh edip libâsları Rasûl-i ekreme teslîm eyledi. Fahr-ı 'âlem efendimiz dahî Cibrîl-i emîne teslîm edip anlar dahî alıp yine cennete getirdiler. (Ve yine menkûldur ki Fâtıma Radiyallahu 'Anhâ muhtazıra iken buyurdular ki, şu sandukada pûşîdeli bir varaka-i mekdûbe-i memhûre vardır anı benim kabrime vaz' edesüz. (İmâm 'Alî su'âl buyurdukda cevâbında buyurdular ki, vâlidim Rasûlullah Sallallahu 'Aleyhi Vesellem beni size tezvîc murâd buyurdukda mihr ne istersin diye su'âl buyurdular. Ben dahî dedim ki mihr-i dünyevî istemem. Mihre bedel anı isterim ki istediğim kadar nisâ-i mü'mînine şefâ'at edeyim ve bana dünyâda rabbim bir sened versin. Fahr-ı 'âlem dahî buyurdular ki Cibrîl geldikde söyleyim ba'dehu Cibrîl'e söylediler ve Cibrîl dahî Cenâb-ı Kibriyâya söyledikde Rabbim niyâzımı kabûl buyurup şu senedi Cibrîl ile irsâl buyurdular. İşte bu sened o seneddir. Kabrime vaz' edesüz. Ba'dehu vasiyyeti üzere mahfazasıyla vaz' etdiler. (Ve yine menkûldur ki 'Azrâ'îl 'Aleyhi's-selâm kabz-ı rûh için Hazret-i Fâtıma'ya geldikde buyurdular ki rabbin bana rûh verdiği vakt sen vâsıta mı idin 'Azrâ'îl dahî değil idim buyurmuşlar. Hazret-i Fâtıma dahî buyurmuşlar ki sen git bana rûh veren zât kendisi alsun. 'Azrâ'îl 'Aleyhi's-selâm varıp Cenâb-ı Rabbü'l-'izzete böyle

[42] "Hişam İbn-i Muğire kızlarını Ali ile evlendirmek için benden izin istediler. Ben de Ali kızımı boşamadan olmaz, dedim. Zira o benden bir parçadır. Ona eziyet eden bana eziyet etmiştir." Cami'ü'l-Ehadis, Cilt 8, Sh. 649, Hadis No: 7704

söyledikde fi'l-vâki' Fâtıma'nın kelâmı yerindedir. Bizzat Fâtıma'nın rûhunu ben kabz ederim, sen vâsıta olma buyurmuşlar ve bizzat Vâcib-i Te'âlâ Hazretleri Hazret-i Fâtıma Radiyallahu Ta'âlâ 'Anhâ'nın rûh-ı ber fütûhlarını kabz etmişler ve bunu hasâ'is-i Fâtıma'dan yazmışlardır. (Zîrâ enbiyânın bile ervâh-ı **(55)** tayyibelerini 'Azrâ'îl 'Aleyhi's-selâm kabz etmişdir. Zehî şeref ve zehî fazîletdir. (*Radiyallahu Te'âlâ 'Anhâ ve inna lenâ bi şefâa'tihâ âmîn bihurmet-i seyyidi'l-mürselîn* (ve lakab-ı şerîfeleri Zehrâ'dır ki ezherin mü'ennesidir. Pâk ve tâhir ma'nâsınadır. (Müşârun-ileyhâ cemî' kabâyih ve me'âyib-i dîniyyeden ve dünyeviyyeden hatta hayzdan dahî pâk olmağla Fâtımatü'z-Zehrâ tesmiyye olunmuşdur. (Ve yine Rasûl-i Ekrem Sallallahu Ta'âlâ 'Aleyhi Vesellem'in cemî' evlâd-ı kirâmının ahibbâ ve sevgilisi idi. Hatta kemâl-i muhabbetinden fahr-ı 'âlem efendimiz takbîl buyururlar idi. (Niteki Hazret-i 'Â'işe Radiyallahu Ta'âlâ 'Anhâ buyurmuşdur.

(وكانت إذا دخلت على النبي صلى الله عليه وسلم قام إليها وقبلها وأجلسها في مجلسه وكان النبي صلى الله عليه وسلم إذا دخل عليها قامت من مجلسها فقبلته وأجلسته في مجلسها)[43]

(*Kânet* kelimesinin tahtında ismi Fâtıma Hazretlerine râci'dir. (Güzâfı Sünenü't-Tirmizî bundan sonra İmâm-ı sânî İmâm Hasanü'r-Rızâ Radiyallahu 'Anha Hazretlerine beyâna şürû' edip buyururlar ki,

ازا شك تلخ كاسهء زهر ست چشم من
داءم بماتم حسن ان احسن الهدا

Benim gözüm dâîmâ İmâm Hasan er-Rızâ Radiyallahu Te'âla'nın yâs ve mâtemiyle ağlamakdan için acı gözyaşı ihdâsından bir zehir kâsesidir. Öyle İmâm Hasan ki o İmâm Hasan hidâyetin ziyâde güzelidir. (İmam Hasan'a Ahsen-i Hüdâ ta'biri kemâl-i mübalağa için olmağla recül-i 'adl kabîlinden olur. (*İn ahsen'ül-hüdâ* hüsnün sıfatıdır. (İmâm Hasan hazarînin künye-i şerîfeleri Ebu Muhammed'dir. Ve lakabları Takiyyü'd-dîn ve Seyiddir. Vilâdetleri hicret-i nebevînin üçüncü senesi Ramazân-ı Şerîfî'nin on beşinde Medîne-i Münevverede vâki' olmuşdur. (Hazret-i Mevlânâ

[43] Hz. Fatıma Allah Resûlünün yanına geldiğinde Allah Resûlü onun için kalkar karşılar ve yanına oturturdu. O da aynısını Allah Resûlüne yapardı. Sünen-i Nesai, Cilt 5, s. 96, Hadis No: 8369

Câmî kuddise sırrehu-s-sâmî şevâhidü'n-nübüvve nâm kitâbında buyurmuşdur ki Hazret-i Hasan firâk-ı serinden sîne-i şerîfesine varınca Rasûl-i Ekrem Sallallahu 'Aleyhi Vesellem Hazretlerine eşbeh idiler. (Hatta bir gün Ebu Bekirü's-sıddık Radiyallahu 'Anha Hazret-i Hasanı âgûşuna alıp,
(فداك ابى و امى شبيه بنبى لا بعلى[44]) buyurmuşdur. (İmâm Hasan Hazretleri Rasûl-i Ekrem Sallallahu 'Aleyhi Vesellem Hazretleri'nin dâr-ı bekâya teşrîflerinde yedi yâşında imişler. (Ba'dehu otuz sene vâlid-i mâcidleri Hazret-i 'Alî ile olmuşlar. (İmâm 'Alî Hazretleri dahî irtihâl-ı dâr-ı bekâ **(56)** buyurdukda yirmi sene dahî kendi kendine olmuşlar. Ba'dehu irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurmuşlar. Bu sûretde 'ömr-i şerîfleri elli yedi sene olmuş olur. (Ve müddet-i 'ömründe hayli ihtilaf olunmuşdur. (Sebeb-i irtihâlleri tesmîm ile olmuşdur ki zevcesi Cu'de nâm hâtûn Mu'âviyye'nin iğvâ'sıyla bu işe cesâret etmişdir. (İsmâ'îl Hakkı kuddise sırruhu ba'zı mü'ellifâtında yazmışdır ki Hazret-i İmâm Hasan 'ıyâlinin gadriyle irtihâl-i dâr-ı bekâ edeceğini bilmiş idi. Kesret-i talâkın sebebi sebeb-i şehâdet olacak zevceyi arar idi ki tiz beni şehîd etsin. Görür idi ki bu 'ıyâlde muhabbet var. Bu şehâdete sebeb olmayacak ana talâk verir idi. 'Âkıbet Cu'deyi buldular ve tavrından aradığı o olduğunu idrâk buyurdukda ona talâk vermeyip müddet-i medîde şehîd edinceye dek zabt etdiler ve şerbet-i şehâdeti anın elinden nûş etdiler. (Şevâhidü'n-nübüvvede mezkûrdur ki İmâm Hüseyin Radiyallahu 'Anhu buyururlar idi ki, yâ ahî bu işi kimden gümân edersin? İmâm Hasan buyurdular ki, gümân etdiğimi söylesem' idâm eder misin? Beli, ederim buyurdular. Cenâb-ı Hakk'ın 'azâbı senin 'azâbından büyükdür, Mevlâ nice bilirse öyle etsin buyurdular. (Bu söylemleri Hazret-i Hakkı'nın buyurduğunu te'yîd eder.

ایوان دل زداغ حسینم منقش است
شنجرف سوده اش بود از خاك كربلا

Gönlümün sarayı İmâm Hüseyin'in sehâdetine yanıp ve dağ sâhibi olduğumdan müzeyyendir. (Zîrâ bu dağ gönül eyvânına hâk-ı Kerbelâ'dan zencefire dedikleri kırmızı boyayı sürmüş olur. Hasılı İmâm Hüseyin'in şehâdetiyle gönül dâğîdâr

[44] Anam, babam sana feda olsun. Ali'ye değil de Hz. Peygamber (S.A.V.)'e beziyorsun.

olduğundan kalbe iyilik geldi demek olur. (Fi'l-vâki' ölülere te'essüf safvet-i kalbe sebebdir. (Hüseyinim lafz-ı şerîfinde olan mîm eyvân-ı dil terkîb-i izâfiyyesine merbût olmağla takdîr-i 'ibâre (*Eyvân-ı dil merâz-ı dağ-ı Hüseyin münakkaşest*, demekdir.) (*Şinceref* şînin kesri ve nûnun sükûnu ve cîmin fethiyle lisân-ı Türkîde zencefire ta'bîr etdikleri kırmızı boyadır ki binâlarda isti'mâl ederler. (Sûde ism-i mef'ûl olarak nâ'ib fâ'ili tahtında müstetir zamîr şîn-dağa râci'dir. Ve sûdeye muttasıl **(57)** olan zamîr bâriz şîn eyvân-ı dile râci'dir. Hâk-ı Kerbelâ hûn ile âlûde olduğundan zencefireye hamret sebebiyle teşbîh etmişdir. (Kerbelâ şehr-i Bağdâd kurbunda bir mahallin ismidir. Mukaddem hâli sahrâyiş şimdi bir şehr-i 'azîm olmuş. (İmâm Hüseyin Hazretleri'nin cesed-i şerîfi orada medfûndur ve türbe-i 'azîme üzerine binâ olmuşdur. (Bî pâyân emti'a ve sîm u zer var imiş ve bu Kerbelâ İmâm Hüseyin Hazretleri'nin mahsur ve câm-ı şehâdeti nûş etdiği mahaldir. Hicret-i Nebevîye'nin altmış birinci senesi mâh-ı Muharremin gurrasında o sahrâda Yezîd bin Mu'âviye'nin emriyle Kûfe hâkimi ibn-i Ziyâd Sa'ad bin Ebi Vakkâs'ın oğlunu başbûğ ederek muhâsara eyledi ve Yezîd'e bey'at teklîf etdiler. İmâm Hüseyin dahî kabûl etmedi ve buyurdu ki benim sebîlimi tahliyye ederek ben Medîne-i Münevvere'ye ric'at ederim ve 'Irâk semtine 'azîmeti terk ederim. Cevâb eylediler ki, yâ bî'at edersin yahud şerbet-i şehâdeti nûş edersin. Hazret-i İmâm dahî ölmek bana Yezîd'e bey'atdan hayırlıdır, buyurdular. Hazret-i İmâmın yanında o zamân yetmiş iki nefer refîki var idi. Ba'dehu her gün vakt-i duhadan vakt-i 'asra dek mukâtele olur idi. (İmâm Hüseyin Hazretleri'nin refîklerinden on yedi zât-ı şerîf şehîd oldular ve on iki zât-ı şerîf esîr oldular. Ba'dehu mâh-ı Muharremin onuncu sülesa günü ki yevm-i 'âşûrâ idi Hazret- İmâm Hüseyin Radiyallahu Ta'âlâ 'Anh şerbet-i şehâdeti nûş etdiler. (Târîh-i Cenâbî'de,

{ ثم حملو اعلى الحسين و اصحابه و استمر القتال الى وقت الظهر من ذلك اليوم فصلى الحسين و اصحابه صلوة الخوف و اشند بالحسين العطش فتقدم ليشرب من النهر فرمى بسهم كا مثال المطر فاصاب عنقه فخر من الفرس فتقدم شمر و كان ابرص اجهر فقطع عنقه الشريفه }

Bundan sonra İmâm Hüseyin Hazretleri'nin şehâdeti 'akîbetinde zâhir olan ba'zı 'alâmât beyân olunsun.

ذكر ابو نعيم الحافظ في كتاب دلال النبوة عن نضرة الازدية انها قالت لما قتل الحسين رضى الله امطرت السماء دما فاصبحنا وجبابنا وجرارنا مملوة دما ومما ظهر يوم قتله من الايات ان السماء اسودت اسودادا عظيما حتى رايت النجوم ولم يرفع حجر الاوجد تحته دم عبيط } اى خالص (ونقل ابن الجوزى عن ابن سيرين ان الدنيا اظلمت ثلثة (58) ايام ثم ظهرت الحمرة في السماء (واخراج الثعلي ان السماء بكت وبكاءها حمرتها (وقال غيره احمرت آفاق السماء ستت اشهر بعد قتله رضى الله عنه ثم لا زالت الحمرة ترى بعد ذالك قال ابن سيرين اخبرنا ان الحمرة التى مع الشفق لم تكن فى السماء حتى قتل الحسين رضي الله عنه (وذكر ابو سعيد ان هذه الحمرة لم تر في السماء قبل قتله (قال ابن الجوزى وحكمته ان غضبنا يؤثر حمرة الوجه والحق تنزه عن الجسمية فاظهر غضبه على من قتل الحسين بحمرة الافق اظهار العظيم الجنايت (وقال ابن الجوزى وابن العباس وهو ماثور ببدر منع النبى صلى الله عليه وسلم النوم فكيف بانين الحسين (ولما اسلم وحشى قاتل حمزة قاله النبى عليه السلام غيب وجهك عنى فانى لاحب ان ارى من قتل الاحبة كلهم من الصواعق المحرقة

(Bundan sonra Hüseyin Hazretleri'nin fazl ve şerefine delâlet eden ba'zı ehâdis-i şerîfe teberrüken tahrîr olunsun.

{ قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم الحسن والحسين سيدا شباب أهل الجنة[45] }كذى في سنن الترميزي رواه ابو سعيد

(و ايضا قال النبى عليه السلام هما ريحا نتاى اى الحسن و الحسين[46]) رواه البحارى و الترميزي

قال ابو هريرة فَمَا كَانَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بَعْدَ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا قَالَ نكذا [47]

(وعن البراء بن العازب قال رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاضِعًا الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَى عَاتِقِهِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ)[48]

---

[45] "Allah Resulü (S.A.V.) buyurdular ki; şüphesiz Hasan ile Hüseyin cennet gençlerinin efendisidir." Sünen-i Nesai, Cilt 5, Sh.50, Hadis No: 8169
[46] Hasan ve Hüseyin ki, onlar benim, dünyada kokladığım iki Reyhanımdır!
[47] Allah Rasulü söyleyeceğini söyledikten sonra şöyle buyurdu: Ali oğlu Hasan kadar bana sevimli kimse yoktur. Sahih-i Buhari, Cilt 18, Sh.237, Hadis No: 5434

(عن يعلى بن مرة انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم حسين مني وأنا من حسين أحب الله من أحب حسينا حسين سبط من الأسباط)[49]

وعن انس رضى الله عنه انه قال سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم اى اهل بيت احب اليك قال الحسن و الحسين و كان يقول لفاطمة ادعى لى ابنى فيمشهما و بضمهما اليه[50]

عن ابن عباس قال : خرج النبى - صلى الله عليه وسلم - حامل الحسن على عاتقه فقال له رجل يا غلام نعم المركب ركبت فقال النبى - صلى الله عليه وسلم - ونعم الراكب هو[51]
وعن ابن عمر رضي الله عنه عن النبى عليه السلام هما ريحانتاى من الدنيا)[52]

وعن بريدة رضي الله عنه كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُنَا إِذْ جَاءَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ عَلَيْهِمَا قَمِيصَانِ أَحْمَرَانِ يَمْشِيَانِ وَيَعْثُرَانِ فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ الْمِنْبَرِ فَحَمَلَهُمَا وَوَضَعَهُمَا بَيْنَ يَدَيْهِ[53] **(59) ...**
وعن أسامة بن زيد قال طرقت رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلة لبعض الحاجة فخرج وهو مشتمل على شئ لا أدري ما هو فلما فرغت من حاجتي قلت ما هذا الذي أنت مشتمل عليه فكشفه فإذا هو الحسن والحسين على وركيه فقال هذان أبنائي وأبناء ابنتي اللهم إنك تعلم أني أحبهما فأحبهما اللهم إنك تعلم أني أحبهما فأحبهما[54]

---

[48] Berra bin Azib şöyle rivayet ediyor: Allah Rasulü Hz. Hasanı omzuna oturtur ve “Allahım, ben onu seviyorum, sen de onu sev.” diye dua ederdi. Sünen-i Tirmizi, Cilt 12, Sh.253, Hadis No: 3716

[49] Ya’la bin Mürre (R.A.)’dan rivayet edildi. Allah Resulü (S.A.V.) "Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Allah, onu seveni sevsin. Hüseyin Peygamber evlatlarındandır.” buyurdular. El-Mu’cemü’l-Kebir, Cilt 3, Sh. 33, Hadis No: 2589

[50] Allah Rasulune ehli beytinden hangisi sana daha sevimlidir diye sorulunca, Hasan ve Hüseyin, derdi. Hz. Fatımaya onları bırakmasını söyler, onları sever ve bağrına basardı.

[51] İbn-i Abbasın rivayetine göre Allah Rasulu omuzlarında Hz. Hasanı taşırken onu gören bir adam, ey oğul, bindiğin kişi ne güzeldir, dedi. Bunun üzerine Allah Rasulu, binen de ne güzeldir, mukabelesinde bulundu. Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 36, Sh. 95, Hadis No: 38841

[52] Hasan ve Hüseyin ki, onlar benim, dünyada kokladığım iki reyhanımdır. Cami’ü’l-Ehadis, Cilt 7, Sh. 119, Hadis No: 5942

[53] Allah Rasulu hutbe verirken Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin üzerlerinde kırmızı gömlekle içeriye yürüyerek girince Allah Rasulu minberden inip onları kucağına aldı, önüne oturttu. Sünen-i Tirmizi, Cilt 12, Sh. 244, Hadis No: 3707

[54] Üsame bin Zeyd şöyle anlatıyor: Bir gece bir ihtiyacım için Allah Rasulunun kapısını çaldım. Allah Rasulu de bir şeyin üstünü örtmüş bir şekilde çıktı. Ne olduğunu bilemedim. İhtiyacım karşılanınca üstü örtülü şeyin ne olduğunu sordum. Açınca Hasan ve Hüseyin olduğunu gördüm. Allah Rasulu şöyle buyurdu: Bunlar benim çocuklarım ve çocuklarımın çocukları. Allahım ben onları seviyorum, sen de onları sev. Allahım sen biliyorsun ki ben onları seviyorum, sen de onları sev. Sünen-i Nesai, Cilt 5, Sh. 149, Hadis No: 8524

وعن فاطمة رضى الله تعالى عليه قال اما حسن فله هيبتي و سودى و اما حسين فان له جرئتى وجودى

عن أبى بكرة ان النبى صلى الله عليه وسلم قال إن ابنى هذين ريحانتى من الدنيا

عن عمار بن أبي عمار عن ابن عباس : قال : رأيت النبي صلى الله عليه و سلم فيما يرى النائم ذات يوم نصف النهار أشعث أغبر في يده قارورة فيها دم فقلت : بأبي أنت وأمي يارسول الله ؟ قال : (هذا دم الحسين وأصحابه لم أزل ألتقطه منذ اليوم) فأحصي ذلك فوجد قتل ذلك اليوم[55]
حدثني سلمان قال : دخلت على أم سلمة و هي تبكي فقلت : ما يبكيك ؟ قالت : رأيت رسول الله صلى الله عليه و سلم في المنام يبكي و على رأسه و لحيته التراب فقلت : ما لك يا رسول الله صلى الله عليه و سلم ؟ قال : شهدت قتل الحسين آنفا[56]
(وصح عنها انها سمعت فى اليلة قتل الحسين رضى الله عنه قائلا يقول ايها القاتلون جهلا حسينا ابشر وا بالعذاب و التنكيل)

عن زيد بن أرقم قال : مر النبي صلى الله عليه و سلم على بيت فيه فاطمة و علي و حسن و حسين فقال : أنا حرب لمن حاربهم وسلم لمن سالمهم[57] كذى فى الترميزى

زينت دهم عبادت خو در ايدر اشك
شايد كند بدر كه زين العباد جا

[55] Ammar bin Ebi Ammar, İbni Abbas'tan şöyle rivayet etmiştir: Rüyamda Peygamber Efendimizi bir gün ortasında, saçı-başı toprak içinde, elinde kanla dolu bir şişe olduğunu gördüm. Anam ve babam sana feda olsun, bu nedir ya Rasulallah, dedim. O da; "Bu, Hüseyinin ve arkadaşlarının kanıdır. O günden beri yanımdan ayıramadım." dedi. O günü saydı ve öldürüldüğü gün olduğunu gördü.
Mü'cemül-Kebir 12837, Müstedrek Hadis No: 8201, Müslim'de sahih hadis olarak nakledilmiştir.
[56] Selman şöyle demiştir: Bir gün Ümm-ü Selemenin yanına girdiğimde ağlıyordu. Neden ağladığını sordum. O da şunları anlattı: Rasulullahı başı ve sakalında toprak olarak gördüm ve sordum: Bu ne hal Ya Resulallah? O da şöyle buyurdu: Daha yeni, Hüseyinin şehid edilişini gördüm.
(Yine Ümmü Seleme, Hz. Hüseyinin şehid edildiği gece "Ey cahiller, Azap ve işkenceyle müjdelenin" diye bağıran birinin sesini işittim, demiştir.) El-Müstedrek, Cilt 4, Sh. 20, Hadis No: 6764, Tirmizi'de garib hadislerden sayılmıştır.
[57] Zeyd Bin Erkam şöyle demiştir: Allah Rasulu, içinde Fatıma, Ali, Hasan ve Hüseyinin bulunduğu bir eve uğrayınca, "Bunlara düşmanlık yapanın düşmanı, dostluk yapanın da dostuyum." buyurdu.
Mü'cemül-Kebir, 5031

Gözyaşı ile kendi ‘ibâdetime zînet veririm ve ağlayarak ‘ibâdet ederim. İhtimâldir ki Zeyne’l-‘Âbidîn Hazretleri’nin dergâhında o ‘ibâdet takarrür ede ve makbûl ola. Zîrâ onlar her ‘ibâdeti beğenmezler. Belki gözyaşıyla olan ‘ibâdeti beğenürler. (E’imme-i isnâ ‘aşeradan imâm-ı râbi’ bunlardan ki ism-i şerîfleri ‘Âlî’dir. (İmâm Hüseyin Hazretleri’nin sulb-i pâkından Hicret-i Nebevî’nin otuz sekizinci sâlınde Şa’bân-ı şerîfin on beşinci hamîs günü Medîne-i Münevvere’de tevellüd **(60)** etmişlerdir. (Ve lakab-ı mübârekeleri Zeyne’l-‘Âbidîn’dir (Ve yine süccâd ve zeki ve emîn elkâb-ı şerîfesidir. (Hazret-i İmâm ‘Alî’nin irtihâlinden iki sene evvel dünyâya gelmişdir. (Sa’îd bin Müseyyeb Radiyallahu ‘Anhu buyurdular ki,

(بلغنى انه كان بصلى فى اليوم والليلة الفر كعة)Ya’nî bir günde ve bir gecede bin rek’at namâz kıldığı haberi bana bâliğ ve vâsıl oldu.(Kübâr-ı muhaddîsinden İmâm Zeherî buyurmuşdur. وروى نحوه جماعة من السلف) ما رءيت قريشيا افضل من على بن الحسين (Menkûldur ki abdest aldıkda vech-i şerîfleri teğayyür eder imiş. Hikmetinden su’âl olundukda kimin huzûruna duracağımı te’emmül ederim. Binâberîn havfdan levnim sarur, buyurmuşlar.

(و من كلامه رضي الله عنه عجبت لمن يحتمى عن الطعام لمضرته كيف لايحتمى عن الدنيا لمعرته (و كان رضى الله عنه بتصدق سرا و يقول صدقة السرتطفئ غضب الرب) كذا فى تاريخ الجنابى

خاك من از محبت با قربس از وفات

كردد بچشم آهوى تاتار توتيا

Benim kabrimin türâbı benim fevtimden sonra İmâm Muhammedü’l-Bâkir Hazretleri’ne kemâliyle muhabbetimden için Tâtârtâ’ifesinin âhûsunun gözünde sürme olur. Ya’nî sürme gibi âhûvân-ı Tâtâr kabrimin türâbını gözlerine çekerler demekdir.(Tâtâr Hıttâ ve Hatn ehâlîsine ta’bîr olunur ve bunlara Türk denir ve lisânları Çağatây dedikleri lisândır ki asıl lisân-ı türk o lisândır. Şimdi tekellüm etdiğimiz Türkî ta’bîr olunan lisân dahî tâ’ife-i Tâtâr’ın lisânıdır. Velakin ‘Arabî be Fârsî ile memzûcdur. (ve misk geyiği o diyârlara mahsûs olmağla âhû-yı Tâtâr ta’bîr

eyledi. Ve âhû lafzını Tâtâr'a muzâf eyledi. (Ma'lûm ola ki İmâm Muhammedü'l-Bâkir e'imme-i isnâ 'aşeradan beşinci imâmdır. (İmâm Zeyne'l-Abidîn Hazretleri)'Abdü'l-Melik bin Mervân'ın gadriyle mesmûm olarak Medîne-i Münevvere'de irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdukda imâmet ve hilâfet taraf-ı Cenâb-ı Hakk'dan zât-ı velâlarına mevhibe kılındı. (Birâder-i mihterleri Zeyd Radiyallahu 'Anh) Da'vâ-yı imâmet edip Medîne'den hurûc etdi ise de ve hilâfet için Emeviyyeile hayli münâza'a göstermiş ise de 'âkıbet **(61)** mukayyed olmayıp kendini şehîd etdiler. (Velâdetleri Medîne-i Münevvere'de Hicret-i Nebevî'nin elli yedinci senesi mâh-ı Saferü'l-hayrın üçüncü günü vukû' bulmuşdur. (İsm-i şerîfleri Muhammed'dir ve lakabları Bâkir'dir ve künye-i şerîfeleri Ebû Ca'fer'dir. (Tabkar ve Bakar'ilmde ve mâlda vus'at sâhibi olmağa derler. (Hazret-i İmâm'ın 'ilminin ve fazlının vus'atına binâ-i Bâkir lakabıyla mulakkab olmuşlardır.

وفي تاريخ الجنابى و كان اشهر اخوته ذكر اوا كملهم فضلا و اعظمهم قدر الم بظهر عن احد من ولد الحسن و الحسين من علم الدين و السنن و علم القران و السير و فنون الادب و العلوم الغريبة البديعة ما ظهر عن ابى جعفر الباقر) و روى عنه معالم الدين من بقايا الصحابة و وجوه التابعين و سارت بذكر علمه الاخبار و انشدت فى مدايحاالعشعار و فيه يقولالقر طبى (beyt)

يا باقر العم لاهل التقى * و خير من لبى على على الاجبل *

(Bu hikâye kemâl fazlına delâlet eder. (Menkûldur ki Câbir İbn-i 'Abdullahu'l-Ensârî Radiyallahu 'Anhü'l-Bârî Hazretleri'nin müddet-i hayâtı tavîl oldu. Ve basarına 'amâ târî oldu. Bir gün İmâm Zeyne'l-'Âbidîn mahdûm-ı mükerremleri Muhammedü'l-Bâkir ile ziyâretine dâhil oldu. Zeyne'l-'Âbidîn Hazretleri mahdûmuna emr eyledi ki Hazret-i Câbir'in re's-i şerîfini takbîl eyleye. Câbir Hazretleri dahî buyurdu ki re'simi takbîl eden kimdir? Zeyne'l-'Âbidîn Hazretleri dahî buyurdu ki oğlum Muhammed'dir. Hemen Hazret-i Câbir Muhammedü'l-Bâkir Hazretleri'ni der ağûş edip buyurdular ki, yâ Muhammed Râsûl-i Ekrem ve Nebiyy-i muhterem Muhammed Mustafâ SallAllahu Ta'âlâ 'Aleyhi Vesellem sana selâm eder. Zeyne'l-'Âbidîn Hazretleri ve mahdûmları yâ Ebâ 'Abdullah bu selâmın keyfiyyeti ne vechledir, beyân eyle, dediler. Hazret-i Câbir dahî buyurdular ki,

(كنت عند رسول الله صلى الله عليه و سلم والحسين فى جحره وهو بالاعبه فقال يا جابران تلحق لولد من ولد الحسين اسمه باسمى ببقر العلم بقر افا قرأه منى الاسلام و ان لاقيته فاعلم ان بقائك بعده قليل فلم بعش بعد ذلك غير ثلثه ايام)

كذا في تاريخ الجنابى

Yine Cenâbî'de mezkûrdur ki, buyurmuşdur.

(و كان رضي الله عنه كثير العبادة والتهجد و كثير البكأ و الخشية متوجها الى الله تعالى منقطعا عما سواه)

ya'nî İmâm Bâkir 'ibâdeti ve salavât-ı teheccüdü çok **(62)** bir zât-ı şerîf oldular. Ve yine bekâsı ve havf ve haşyeti ziyâde bir zât-ı şerîf oldu. Allah-u Te'âlâ'ya müteveccih ve mâsivâdan münkati' oldukları hâlde (Ebû Basîr künyesiyle meknî olan zât dedi ki; Bir gün İmâm Muhammedü'l-Bâkir Hazretleri'ne dedim ki: Siz Rasûl-i Kibriyânın evlâdından ve hulefâsından oldunuz mu? Cevâbında, *Ne'am*, dediler. Ben dahî dedim ki, Rasûl-i Ekrem ve Nebiyy-i muhterem cemî' enbiyânın 'ulûmuna vâris idi. Siz dahî Rasûl-i Kibriyânın 'ilmine vâris oldunuz mu? Yine cevâbında, *Ne'am*, buyurdular. İşte bu hâl imâmetlerine ve hilâfetlerine ve ma'den-i 'ulûm-ı zâhire ve bâtınaolduklarına delâlet eder. (Ve bundan akdem zât-ı şerîflerine çok mesâ'il-i müşkile imtihân için su'âl etmişler idi. Cümlesine cevâb-ı bâ savâb verdiler ve sâ'illerin cevâbını dahî kabûl etdiler. Târîh-i Cenâbîde Arapça beyân olunmuşdur.(فلينظر اليه تركناها خوفا من الاطناب) İmâm Bâkir Hazretleri'nin dâr-ı bekâya irtihâlleri Hicret-i Nebevî'nin yüz on yedinci senesi vâki' olmuşdur. Bu sûretde müddet-i 'ömrleri altmış sene olmuş olur ve kabr-i şerîfleri Bakî'a'da vâlid-i mâcidleri İmâm Zeyne'l-'Âbidîn Hazretleri'nin kabr-i şerîfi oldu.) Menkûldur ki edâ-yı savât eyledikleri kamîs-i şerîflerini kendine kefen etmeğe vasiyyet buyurmuşlar idi. Vasiyyetleri üzerine kefen edip onunla defn eylediler. Ve bunların ba'zı rivâyetde altı ve ba'zı rivâyetde yedi 'aded evlâd-ı kirâmı var imiş. Ekber evlâdı İmâm Ca'fer-i SâdıkHazretleri'dir ki beyt-i âtî ile zikr olunur.

رنك رحم بهار كل جعفرى شدست

از بهار صادق آن شفق صبح اهتدا

Benim yanağımın rengi İmâm Ca'fer-i Sâdık Hazretleri'nin muhabbetinden gül-i Ca'ferînin bahârının rengi olmuşdur. (Ya'nî gül-i Ca'ferî henüz açıldıkda nice ter u tâze ise İmâm Ca'fer'in muhabbeti yanağıma ve vechime o letâfeti verdi, demek ister. (Fî'l-vâki' kalbde ölü zâtların muhabbeti insânın vechine ravnak ve nûr göstermesi emr-i garîb değildir. (Zîrâ onların muhabbeti Cenâb-ı Hakk'ın muhabbeti gibidir. (Muhabbet-i **(63)** ilâhiyye kalbi ve vechi münevver edeceğinden şübhe yokdur. (O İmâm Ca'fer-i Sâdık hidâyet sabâhının şafağıdır. (Ba'zı nüshada ihtidâ yerine ikdidâ vâki' olmuşdur. (Bu beytde Şafak zikri sabaha cinâs ve cem'iyyet olsun içindir. Ve sâdık zikri dahî böylecedir. (Ve yine şafak ufk-i semâda zâhir olan beyâza derler. Bu sûretde sabah demekden 'ibâret olmağla şafağın sabaha izâfeti izâfet-i beyâniyye olur. Ya'nî o Ca'fer-i Sâdık şafakına subh-ı ihtidâdır. Yahud subh-ı ikdidâdır. Onun 'aynıdır demekdir. (Ve i'râbda dahî bu cümle sâdığın sıfatı olur. Gül-i Ca'ferî bir nev'-i güldür ki şimdi ona *gül-i sadberk* ta'bir olunur ki cemî' güllerin gerek renkde ve gerek râyiha-yı tayyibede a'lâsı ve efdalidir. Ve nâs beyninde gâyet makbûldür. *(*Ma'lûm ola altıncı imâm İmâm Ca'fer-i Sâdık Hazretleri'dir.

قال الجنابي و كان الصادق خليفة ابيه من بين اخوته والقاءم بامامته يزر على جماعته بالفضل وكان انبئهم ذكر واجلهم قدرا (وروى عنه جماعة من اعيان الامة واعلامهم مثل يحيى بن سعيد وابن جريح ومالك بن انس والثورى وابن عينية و ابو حنيفة و شعبة و ايوب السختيانى وغيرهم

*(*İmâm müşârun-ileyhin velâdetleri Hicret-i Nebevî'nin sekseninci sâlında Medîne-i Münevvere'de vâkî' olmuşdur. Essah rivâyet dahî budur. (Menkûldur ki Ebû Beyazîd-ı Bestâmî kuddise sırruhu çok meşâyih-i kirâma yetmiş ve hizmet edip feyiz-yâb olmuş idi. Böyle 'uluvv-i kadri ve 'azm-i hâli var iken ve tarîkatda rütbe-i intihâya varmış iken Hazret-i İmâmın irtihâlinden sonra dâr-ı sa'âdetinde sâkâ' olup çok zamân su getirmek hızmetinde olmuşlar. Ba'dehu rûhâniyyetinden çok feyze nâ'il oldular. (Hatta silsile-i Nakşibendiyyede Ebû Yezîd-i Bestâmî vardır. (Ve dahî *'an rûhâniyyetihi'l-imâm Ca'feri's-Sâdık*) diyerek yazılmışdır. Ve İmâm-ı A'zâm Hazretleri (*Evle's-senetân leheleke Nu'mân* buyurdukları dahî Hazret-i İmâm a hizmetleri ve hadîs ahzı ve sülûk zamânları imiş. (Hazret-i İmâmın menâkıbı ve fezâ'ili ta'dâdı ve hadd u hasrı kâbil olmamağla bu kadar ile iktifâ olundu. (Târîh-i

irtihâlleri Hicret-i Nebevî'nin sekizinci senesi Receb-i şerîfinin on beşinci günü Medîne-i Münevvere'de vukû' bulmuşdur. (Vâlid-i mâcidleri İmâm Muhammedü'l-Bâkir **(64)** Hazretleri'nin kabr-i şerîfine defn olundular. (Rıdvânu'l-llah-i Te'âlâ 'Aleyhim Ecma'în.

از اشتیاق موسیء کاظم بسینه ام
آتش فشان چو شلهء طورست داغها

İmâm Mûsâ Kâzım Hazretleri'nin şevk ve muhabbetinden benim kalbimde dağlar Tur şu'lesi gibi ateş ve envâr saçıcıdır. (İşte bu mertebe Hazret-i İmâmı severimdemek ister. (E'imme-i isnâ 'aşeradan yedinci imâm bu zât-ı 'âlî-kadrdır. İmâm Ca'fer-ı Sâdık Hazretleri'nin necl-i necîbidir. (İsm-i şerîfleri Mûsâ'dır. (Ve lakab-ı şerîfleri Kâzım'dır. (Lugatde ma'nâsı yutucu demekdir. Kemâliyle hilmi olduğundan ve haddini tecâvüz edicilere dahî gazab etmediklerinde Kâzım lakabıyla mülakkab olmuşlardır. (Velâdetleri Mekke ile Medîne beyninden Ebvâ' nâm mahalde hicretin yüz yirmi sekizinci senesi Saferü'l-hayrın yedinci gecesi vukû' bulmuşdur. (Kezâ fî Şevâhidü'n-Nübüvveve yine Sıfatü's-Safve nâm kitâbda Medîne-i Münevvere'de hicretin yüz yirmi dokuzuncu senesinde vukû' bulmuşdur diye beyân etmişdir.

قال الجنابی رحمه الله (و كان يقوم الليل و يصوم النهار وهوالمعروف عند اهل العراق)

(Menkûldur ki İmâm-ı Şâfi'î Rahimehullah kendine bir şiddet gelse yahud bir kürbet ârız olsa İmâm Mûsâ Kâzım Hazretleri'nin kabr-i şerîfini ziyâret edip o sıklet ve ızdırâb kendilerinden zâ'il olur idi. Ve buyururlar idi ki Hazret-i İmâmın kabri tiryâk-ı mücerrebdir. (Menkûldur ki Mehdi bin Mensûr Hazret-i İmâmı Medîne-i Münevvere'den Bağdâd'a getirdi ve habs eyledi. Bir gece rü'yâsında İmâm 'Alî Kerremalllahu Veche Hazretleri'ni gördü. Buyurmuşlar ki

{ فهل عسيتم ان توليتم ان تفسد و افى الارض و تقطعوار حامكم }

Ma'nâsı, sizden me'mûldur, eğer nâsın umûruna vâlî olursanız yerde fesâd etmeniz ve karâbetleri kat'ınız. (Rabî'der ki; Gece halîfe beni istedi. Huzûruna vardım ki bu âyet-i kerîmeyi okur idi.Dedi ki, şimdi git Mûsâ bin Ca'fer'i getir. Ben dahî gitdim ve mahbusdan getirdim. Kıyâm edip mu'âneka etdiler ve bu rü'yâyı Hazret-i İmâma

nakl etdiler. Ba'dehu **(65)** dedi ki, kâdir misin ki beni i'timâd etdiresin benim ve evlâdımın üzerine hurûc etmeyeceğine. Hazret-i İmâm dahî buyurdular ki Allah-u Te'âlâ'ya yemîn ederim ki öyle şey' etmem ve bana öyle iş etmek revâ değildir. Mehdi dedi ki, beli, doğru söylersin ve öyle iş etmek senin şânına düşmez. Ba'dehu Rabî'a emr etdi ki, on bin altûn ver ve esbâb-ı râhı tehiyye eyle. Varsın Medîne'ye gitsinler dedi. (Rabî'der ki o gece her esbâbı hâzır eyledim ve Hazret-i İmâm ı revân eyledim. Olmaya ki Mehdi nâdim olur ve yine ihânet eder. (Ba'dehu Mûsâ Kâzım Hazretleri Medîne-i Münevvere'de meks ve ikâmet buyurdular. Ol vakte dek ki Reşîd dedikleri herîf emir oldu. Hazret-i İmâmı def'a-i sâniyyede Bağdâd'a getirdü ve habs eyledi ve habsde mesmûmen 'âzim-i ravza-i cennet oldular. Radiyallahu 'Anh. (Menkûldur ki Hâlidü'l-Bermekîdedikleri bî-edeb, Reşîd dedikleri bî-edebin emriyle zehirî hurmâ içine vaz' ile tesmîm eylediler. Kezâ fî Şevâhidü'n-Nübüvve Mevlânâ Câmî kuddise sırruhu(ve yine Şevâhidde mezkûrdur ki (*fezâ'il ve menâkıbevî bi seyârest 'âbid-i terîn ehl-i zamân hûd-ı bûd ve fakiyye-i terîn ve sahî-i terîn ve kerîm-i îşânver eğer imât ve havârık-ı 'âdât bi seyârest.*) (Menkûldur ki Hârûn Reşîd dedikleri herîf hasedi ve 'adâveti İmâm Mûsâ Kâzım Hazretleri'ne kemâlde olmağla bir gün Hazret-i İmâma demiş ki,

كيف قلتم نحن ذرية رسول الله صلى الله عليه وسلم و انتم بنون على و انما ينسب الرجل الى جده لابيه دون امه

Ya'nî siz nice dersiniz ki biz peygamber-i zîşânın evlâdı ve zürriyeti olmuşuzdur? Hâlbuki sizler İmâm 'Alî evlâdından olmuşsunuz. Zîrâ ancak racül babasından için ceddine mensûb olur ve mâderinden için ceddine mensûb olmaz. Sizler Rasûl-i Ekrem'e Hazret-i Fâtıma'dan için mensûb olmuşsunuz. Bu sûretde size evlâd-ı Rasûlüllah ve zürriyyet-i Rasûlüllah ıtlâk olunmaz ve evlâdiyyet da'vâsı sahîh olmayıp belki kizb-i mahz olur. Fahr-ı 'âlem Sallallahu 'Aleyhi Vesellemin zürriyyeti münkati'dir. Zîrâ evlâd-ı zükûru hükm-i bülûğa vâsıl olmayarak irtihâl eylediler. Zürriyyet ve evlâd ta'bîri evlâd-ı zükûra mahsusdur, diyerek böyle hezeyân ve <u>türrehât</u> söyledi. Hazret-i İmâm hemen dahî cevâb-ı bâ-savâba ağaz buyurup

{ اعوذ با الله من الشيطان الرحيم(66) بسم الله الرحمن ارحيم { و من ذرينه داود و سليمان و ايوب و يوسف و موسى و هرون و كذلك نجزى المحسنين و ذكريا و يحيى و عيسى }

nazm-i celîlini tilâvet buyurdular. Ba'dehu yine buyurdular ki;

(وليس لعيسى اب و انما الحق بذريةالانبياء من قبل امه)

Ya’nî ‘Îsâ ‘Aleyhi’s-selâm için baba yokdur ancak embiyânın zürriyyetine Hazret-i Meryem cânibinden bu nazm-ı celîlede ilhâk olundu. Bu delâlet eder ki ümm cânibinden dahî mülhak olan evlâddan olur imiş. Şu nazm-ı celîl mûcibince bizlere zürriyyet-i Muhammedü’l-Mustafâ ve evlâd-ı Rasûl-i Kibriyâ ta’bîr olunur. (Ve yine bir delîl-i âhir getirip buyurdular ki

} قال الله تبارك و تعلى فى كتابه الكريم { فقل تعالو ندع ابنائنا } şu nazm-ı celîlede, Yâ Muhammed, seninle mu’âraza eden küffâra söyle ki biz evlâdımızı da’vet edelim mekân-ı mübâheleye. Evlâd yerine Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin’i getirdüler. Böyle olunca İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin Radiyallahu ‘Anhümâ Rasûl-i Kibriyânın evlâdı olmuş olurlar. Reşîd-i pelîd. { فبهت الذى كفر }nazm-ı celîline mâ-sadak olup sükût eyledi. (Bu ‘abd-i fakîrin dahî Hüseyin Hazretleri evlâd-ı Rasûl-i Kibriyâ olduğına delîllerim vardır. Evvelâ şu hadîs-i şerîf ki Ya’lâ bin Mürre Radiyallahu ‘Anh Hazretleri buyurmuşdur.

(قال رسول الله صلى الله عليه وسلم حسين منى و انامن حسين احب الله من احب حسينا حسين سبط من الا سباط)

sıbt, sin’in kesriyle oğlu ma’nâsınadır. (Ve yine Büreyde hazretleri buyurmuşdur ki,

(ان النبى صلى الله عليه وسلم قال صدق الله و رسوله انما اموالكم و اولادكم فتنة نظرلى الاهذين الصبيين بمشيان و بعثرانفلم اصبر حتى قطعت حديثى و رفعتهما)

Bu hadîs-i şerîfin beyânı şu vechledir ki bir gün minber-i şerîfde Rasûl-i Ekrem hutbe buyururlar idi. İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin Radiyallahu ‘Anhümâ kamîs-i ahmer lâbis oldukları hâlde mescid-i sa’âdete dâhil oldular. Yürürler idi, ayakları esnâ-yı meşiyde kayar idi. Şâyed ki düşerler havfından fahr-i ‘âlem efendimiz minberden indiler ve Hüseyin Hazretlerini âğûş-ı şerîfine alıp ve minbere çıkarıp önüne vaz’ buyurdular. O zamânda bu hadîs-i şerîfi buyurmuşlardır. Zîrâ Büreyde hazretleri buyurdular ki,

(كان رسول الله صلى الله و سلم بخطبنا اذ جأ الحسن و الحسين عليهما قمصان احمران(67) يمشيان و يعثران فنزل رسول الله صلى الله عليه و سلم من المنبر فحلمهما و وضعهما بين يديه)

İşte Büreyde hazretlerinin bu kelâmı bâlâdaki hadîs-i şerîfe etdiğimiz beyâna delâlet eder. Hüseyin Hazretleri’nin evlâd-ı Rasûlullah olduğuna hadîs-i şerîfde olan

nazm-ı celîli delâlet-i vâzıhadır. (Ve bir delîl-i âhiri dahî (انما اموالكم و اولاد كم فتنة) İmâm ‘Alî Kerremellahu Veche Hazretleri’nin rivâyet buyurdukları hadîs-i tavîlde mezkûrdur ki,

(فوثب الحسين على ظهر رسول الله صلى الله عليه وسلم و بكى فقال له بابى و امى ما ببكيك فقال يا ابت رأيتك تصنع شيئا ما رأيتك تصنع مثلهفقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا بنى سررت بكم اليوم سرورا لم اسر بكم مثله قط الى آخر الحديث

(Ey ‘âkıl musannif, şu hadîs-i şerîfdeki *yâ ebeti yâ büneyy* delâlet etmez mi ki İmâm Hüseyin Rasûl-i Kibriyânın oğlu imiş. Bundan sonra *büneyy* kelimesi *ibn*in musaggarı değil midir ve tasgîr bu makâmda şefkat ve merhamet ve muhabbet için değil midir?(Bundan sonra fahr-ı ‘âlem Sallallahu ‘Aleyhi Vesellem *bi-ebî ve ümî* buyurdular ve bir kimesneye bu ‘ünvânla ta’bîr buyurdukları var mıdur? (Fakat Gazve-i Bedir’deSa’d bin Ebî Vakkâs Radiyallahu ‘Anhâ Hazretlerine, (يا صعدارم فداك ابى وامى) buyurmuşlardır. İşte bu üç ‘aded hadîs-i şerîf delâlet eder ki İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin Rasûl-i Kibriyânın evlâdı imişler. Eğerçe hadîs-i şerîfin ikisi fakat İmâm Hüseyin Hazretleri’nin hakkındadır velakin o nesebde dahî İmâm Hasan Hazretleri müşterek olmağla onların dahî evlâd-ı Rasulallahtan olmakları lâzım gelir. (Nakl olunan hikâyeye şebîh bir hikâye dahî nakl ve beyân edelim. Kübâr-ı muhaddisînden Şa’bî’den menkûldur ki bir gün Haccâc-ı zâlimin yanına ba’zı hâcetim için gitmiş idim. Haccâc fermân-ı mü’ekked ile fermân eyledi ki zürriyyet-i Rasûlullah vardır denmesin. Zîrâ zürriyyet-i Muhammediyye münkatı’dır. Ve benât ile müntesip oluna ta’bîr olunur. Meğer Horâsân iklîminde Belh şehrinin fakîhi Yahyâ bin Ya’mer Haccâc’ın bu emrini işidip hezeyân ve hatâ etmiş. Zîrâ evlâd-ı Rasûlullah bâkîdir ve zürriyyet-i Rasûl-i Kibriyâ münkatı’değildir, der imiş. Haccâc dahî Yahya’nın bu kelâmına istimâ’ edip Belh’e mahfî ‘ademlar gönderip **(68)** gece hânesinden ahz ile bağlu olduğı hâlde Şam’a ihzâr etmiş. Şa’bî der ki, ben Haccâc’ın yanında iken Yahyâ fakîhî elleri bağlı der-zincir olduğu hâlde huzûruna getirdüler. Hemen Haccâc ‘unfle hitâb edip dedi ki,

انت زعمت ان الحسن و الحسين من زريت رسول الله

ya'nî Haccâc dedi ki sen za'm ve i'tikâd-ı bâtıl eder misin ki Hasan ve Hüseyin Rasûl 'Aleyhi's-selâmın zürriyyeti ve evlâdındandır. Yahyâ-i 'âlim dahî, Belâ öyledir ve zürriyyet-i Rasûlullahtandır derim, dedi**.**

فقال الحجاج التأتينى بينة واضحة من كتاب الله تعالى اولا قطعتك عضوا عضوا

Ya'nî Haccâc dedi ki, çünkü bu da'vâyı edersen ve Hasan ve Hüseyin zürriyyetdendir dersen bana Kur'ândan bunlar evlâddan olduğuna bir delil-i vâzıh getir, yahud seni her bir 'uzvunu bedeninden cüdâ etmekle pâre pâre ederim. Bundan sonra yine Haccâc dedi ki,(ولكن ندع ابنائنا و ابناء كم) delîlini istemem. Belki bu âyetden başka yine Kur'ândan bir delil-i vâzıh isterim. (Yahyâ-i 'âlim hazretleri dahî mütevekkilen 'alellahi ilhâm-ı bârî ile buyurdular ki,

(اتيتك بآية واضحة من كتاب الله تعالى قال الله تعالى { و نوحا هدينا من قبل و من زريته داود و سليمان الى ان قال و عيسى فمن ابو عيسى فقد الحق عيسى بذريته نوح يعنى يحيى }

Dedi ki sana kitâbullahdan bir beyyine-i vâzıha olarak âyet-i kerîme getiririm ki o âyet benim da'vâmı isbât eder. Bundan sonra Yahyâ-i 'âlim dedi ki Hakk celle ve 'alâ kitâb-ı mecîdinde

{ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ[58]

Ma'nâsı, Hazret-i Nûh 'Aleyhi's-selâma dahî İbrâhîm 'Aleyhi's-selâmdan evvel hidâyet eyledi ve tarîk-i hakkı gösterdik ve dahî Hazret-i Nûh'un zürriyyet ve evlâdından kıldık. Dâvud, Süleymân ve Eyûb ve Yûsûf ve Mûsâ ve Harûn ve dahî Zekeriyyâ ve Yahyâ ve 'Îsâ 'aleyhi's-selâm hazretlerini (Bundan sonra Yahyâ-i 'âlim hazretleri buyurdular ki, Hazret-i 'Îsâ 'Aleyhi's-selâmın babası kimdir ve var mıdır? Tahkîk-i Cenâb-ı Kibriyâ Hazret-i 'Îsâ'yı Nûh'un zürriyetinden ve evlâdından kıldı ve ona ilhâk eyledi. Elbette Hazret-i Meryem ile ilhâk eyledi. Bundan münfehim olur ki benât tarafına dahî zürriyyet ve evlâd ta'bîr olunur imiş dedikde Haccâcmebhût olup nutka mecâli kalmadı ve başını **(69)** bir zamân önüne eyledi. Bundan sonra başını kaldırıp Arapça dedi. Ya'nî Yahyâ'nın bendini küşâd edin ve ona şu mikdâr

[58]Daha önce Nûh'u da hidayete erdirmiştik. Zürriyetinden Dâvud'u, Süleyman'ı… En'âm 84

altûn verin dedi. Ve yine Belh'e gitmeğe ruhsat verdi. Ve bundan mâ'adâ nice münâkıb-ı celîleleri vardır. Nazâra melâlet îrâs eder havfından terk olundu.

یارب چنان مباد که جای دکر دلم
خود راز مشهد تو بر فتن دهد رضا

Yârab ancileyin olmasun ki gönlüm bir gayrı yere senin meşhedinden gitmeğe rızâ verir olur. İşte bu olmasun. Zîrâ senin dergâhından gitmek iyi 'alâmet değildir. (E'imme-i isnâ 'aşeranın sekizincisi İmâm Rızâ Hazretleri'dir. İsm-i şerîfleri 'Âlî'dir ve Rızâ lakablarıdır ve künye-i şerîfeleri Ebû El-Hasandır. Vâlid-i mâcidleri huzûruna da'vet buyurdukları vakitde

(ادعوالی ولدی الرضا) buyurdular idi. Ve eğer hitâb ederse (یا ابا الحسین) diyerek hitâb buyururlar idi. (Velâdetleri Hicret-i Nebevî'nin yüz elli üçüncü senesi Rebî'ü'l-ahir'in on ikinci pencşenbe günü vukû' bulmuşdur. (İrtihâlleri Tus vilâyetinde Senâbâd karyesinde vâki' olmuşdur. (Vâlide-i muhteremelerinden menkûldur ki çünkü oğlum 'Alî Rızâ'yı hâmil oldum. Hâtûnların çekdiği sıklet-i hamele aslâ görmedim. Ve yine hvâba vardıkda karnımdan tesbîh ve tehlîl-i avâzını işitir idim ve bana bir heybet galebe eder idi. Çünkü bîdâr olur idim. Hiç âvâz işitmez idim,diye nakl buyurdular idi. Ve yine vâlidelerinden menkûldur ki hîn-i velâdetinde iki alnı yere koymuşlar ve yüzünü âsumân cânibine eylemişler ve leb-i mübâreklerini münâcât eder ve söz söyler gibi tahrîk buyururlar imiş. (Şevâhidü'n-Nübüvve nâm kitâpda mezkûrdur ki hülefâ-yı 'Abbâsiyye'den Me'mûn nâm halîfe kerîmesini İmâm Rızâ Hazretleri'ne tezvîc etmiş ve kendi 'ahdinin velîsi ve sâhibi kılmış. Halîfenin yanına geir iken hâcebân ve perde-dârân kıyâm edip perde-i bâbı li-ecli't-ta'zîm ref' eylediler idi. Hazret-i İmâma bir şey' için münfe'il olup beynlerinde mukâvele etmişler ki kıyâm ve istikbâl etmeyeler ve perdeyi dahî **(70)**kaldırmayalar. Bir gün nâgâh Hazret-i İmâm yine halîfenin yanına gelir idi. Bunlar Hazret-i İmâmı gördükde min gayr-i ihtiyâr kıyâm etdiler ve yine perdeyi ref' etdiler. Ba'dehu bir mukâvele etmiş idik ki perdeyi ref' etmeyelim. Ne 'aceb ki yine böyle itdik dediler ve yine yeniden ref'-i perde etmemeğe mu'âhede etdiler. Bir gün gördüler ki Hazret-i İmâm halîfenin yanına gelir mu'âhedelerinde sâbit olup kıyâm etmediler ve perdeyi

kaldırmadılar. Nâgâh Cenâb-ı Kibriyâ bir rüzgâr halk edip o rüzgâr perdeyi kaldırdı. Perde-dârân bu hâli gördükde cümlesi nâdim olup dediler ki,
(وهر كرا خداى تعالى عزيز كرد انيده هيچ كس خوارنمى تواندد كرد) ya'nî her kimesneyi ki Allah-u Te'âlâ Hazretleri 'azîz ve muhterem kılmışdır. Hiçbir kimesne onu zelîl ve hakîr etmeğe kâdir değildir. Eğerçe bizler tahkîr için perdeyi ref' retmedik ise bize rağmen Cenâb-ı Kibriyâ perdeyi rüzgârına ref' etdirdi. (Zîrâ mu'izz ve müzillAllah-u Te'âlâ'dır. Niteki Kur'ân-ı Kerîm'de,

{ و تعزمن نشاء و تذل من نشاء بيدك الحيرانك على كل شئ قدير }

buyurmuşlardır. (Ve yine kerâmâtından olarak menkûldur ki o 'asrın füsahâsından Za'îl nâm şâ'ir Hazret-i İmâm a 'Arabü'l-'ibâre bir kasîde nazm etmiş. Şâ'ir der ki, çün ki ben o kasîdeyi nazm etdim murâd etdim ki İmâm 'Alî Rızâ Radiyallahu Ta'âlâ 'Anh Hazretleri'nin huzûruna takdîm edeyim, o zamân Hazret-i İmâm Horâsân iklîminde idi. Çünkü kasîdeyi takdîm etdim ve huzûrunda okudum. Hazret-i İmâm kemâliyle istihsân buyurdular ve bana emr eylediler ki, bu kasîdeyi bir kimesnenin yanında okuma. Meğer ol vakt oku ki ben sana oku diye emr ederüm. Ve bu kasîdenin nazmı haberi Me'mûn halîfeye vâsıl olmuş. O zamân halîfe beni taleb eyledi ve huzûruna ihzâr eyledi ve benim ahvâlimden ne hâldesin diyerek su'âl eyledi. Sonra bana dedi ki şol kasîdeyi ki مدارس آيات خلة من تلاوتك diyerek nazm etmiş. Sen o İmâm 'Alî Rızâ'ya Horâsân'da iken takdîm eylemişsin. Onu bana oku ki ben dahî istimâ' edeyim. Ben dahî okumakdan İmâm Rızâ Hazretleri'nin tenbîhi sebebiyle te'allül ve imtinâ' eyledim. Halîfe emr eyledi ki İmâm Rızâ Hazretleri'ni **(71)** huzûruna getireler. Çünkü İmâm Rızâ halîfenin huzûruna geldi. Halîfe dedi ki, yâ Ebâ'l-Hasan, Za'îl bin 'Aliyyü'l-Huzâ'î senin medhinde nazm etdiği kasîdeyi sordum ve oku diye emr eyledim, okumadı. Sen söyle ki okuya. Hazret-i İmâm dahî oku diye bana emr eyledi. Ben dahî emriyle okudum. Halîfe kemâliyle istihsân edip bana elli bin dirhem gümüş ihsân eyledi. Hazret-imâm dahî bu ihsânın yanına kendi kesesinden 'atiyye zamm edip bana verdi. Ben dahî 'atiyyeleri kabz eyledim ve Hazret-i İmâmdan niyâz eyledim ki bana lâbis olduğu esvâbdan bir sevb ihsân ede. Ben dahî onu ba'de'l-mevt bana kefen olmak için hıfz edeyim ve onun bereketiyle Cenâb-ı Hakk'ın mağfiretine nâ'il olayım. Hazret-i İmâm dahî bana kendinin lâbis olduğu kamîsini verdi. (Ve bir *seylcik* ki lisân-ı 'Arabî'de *menefşe* derler. Kamîs ile

berâber onu dahî ihsân buyurdu. Ve yine buyurdu ki bunları hıfz eyle ve bunların sebebiyle sen mübtelâ olduğun âfâtdan emîn olursun. Bundan sonra ‘Irâk cânibine ric’ate kasd eyledim. Esnâ-i râhdaEkrâd tâ’ifesinden bir cema’ât bizim üzerimize geldiler ve bizim kâfilemizi yağmâ eylediler. Hatta benim cümle mâlımı aldılar ve bir köhne pîrehenden gayrı bir şey’im mâl-ı ıtlâk olunacak kalmadı. Ve ben bir mâlıma te’essüf etmedim. Ol kamîsa ve ol menefşeye ki İmâm Rızâ Hazretleri bana ihsân buyurmuş idi. Bunları iyi hıfz eylesen bunlar ile mahfûz olursun. Bu sözün fikrinde idim ve ne ‘aceb ki hâl böyle oldu der idim. Nâgâh gördüm ki ol harâmîlerden birisi benim feresime süvâr olmuş ve benim yağmurluğum onun üzerindedir. gelip yanıma durdu ve muntazar ki harâmîler cem’ ola ve cümlesi birden gideler ve bu beyti ki (مدارس آيات خلة من تلاوة) beytidir, onu okumağa mübaşeret eyledi. Ben dahî bükâ ederek kendime dedim. ‘Acebdir ki bu sârik ehl-i beyt-i Rasûlullaha tarîk-i muhabbete sa’y eder. Hâl böyle olunca kalbime tama’ düşdü ki pîrehen ve menfeşe-i Rızâ’yı belki bunlardan tahlîs ederim. Hemen **(72)**ol sârıka dedim ki, yâ seyyidî, bu kasîdeyi kim söylemişdir? Sârık dahî dedi ki senin böyle söz ile ne münâsebetin vardır ki nazmından su’âl edersin? Ben dahî dedim ki hele bu kasîdeyi kangı şâ’ir söylemişdir, bana haber ver. Cevâbında dedi ki, bu kasîdeyi Za’îl bin ‘Alî ki şâ’ir-i âl-i Muhammed’dir o söylemişdir. Ben dahî dedim ki ey seyyidî,

(والله كه ان عبل منم و اين قصيده رامن كفته ام استبعاد بسيار كرد)

Ya’ni dedim ki, ol ûlû Mevlâya yemîn ederim ki Za’îl benim ve bu kasîdeyi ben nazm etmişim. Bu kelâmı gâyet istib’âd eyledi ve benim za’îl olduğuma i’timâd etmedi ve kârvân halkını cem’ eyledi ve onlardan istifsâr eyledi ki Za’îl bu mudur. Cümlesi şehâdet etdiler ki Za’îl budur. Çünkü ‘indinde Za’îl ben olduğum tahakkuk eyledi her ne ki kâfileden aldılar, cümlesini geriye redd eyledi ve bize kılâvuz olduve ma-havf mahallden bizi geçirdi. Ben ve olduğum kâfile o pîrehen ve menfeşe-i şerîfe ve nazm-ı kasîde ber-hikmetiyle bu belâdan kurtulduk ve mahfûz tutulmuş olduk. İşte âl-i Rasûle muhabbetin dünyâda böyle fâ’ide-i ‘azîmesi vardır ve var kıyâs et ki dâr-ı âhiretinde neler olsa gerekdir. (Şevâhidü’n-Nübüvve nâm kitâbda Mevlânâ Câmî kuddise sırruhu buyurmuşdur. Çünkü Me’mûn İmâm ‘Alî Rızâ Hazretleri’ni dâmâd ve velîahd eylemiş idi, bir hayli müddet-i mürûrundan sonra hilâfeti kendine ‘arz ve teklîf eyledi. Onlar dahî kabûl eylemediler ve iki mâh mikdârı böyle dâ’imâ

teklîfde oldu. Âhirü'l-emr ibrâm ve ısrârda mübâlağa eyledi ve ısrârı dahî haddeden mütecâviz oldu ve kabûl etmediği sûretde 'azîm va'îd ve tehdîd gösterdi. Nâçâr Hazret-i İmâm hilâfeti kabûl eylediler ve buyururlar idi ki,

(وما ادری ما فعل بی ولابکم ان الحکم الاالله یقص الحق وهو خیرالفاصلین) ولکنی امتثلت امر امیرالمؤمنین و آثرت رضاه و الله بعصمنی و ایاه)

(Menkûldur ki bir gün Me'mûn gulâmını irsâl edip İmâm Rızâ Hazretleri'ni da'vet etdi. Hazret-i İmâm dahî icâbet edip vardıkda yanına dâhil oldu. Me'mûn gördükde yerinden sür'at ile kalkdı ve Hazret-i İmâm ile **(73)** mu'âneka eylediler ve 'aynını beyninden dahî takbîl eyledi. Vâfî ik'âd eyledi. Velâkin yanına dâhil oldukda tabaklar içinde meyveler var idi ve elinde dahî salkım üzüm var idi ki ondan tenâvül eder idi. Hazret-i İmâm girdikde kıyâm nihânesiyle salkımı elinden bırakdı. Çünkü Hazret-i İmâm oturdu gûyâ ikrâm için üzüm salkımını eline verdi ve dedi ki ya ibn-i Rasulullah, bu üzümden senin gözün hûbterdir. Hazret-i İmâm dahî âyû üzüm cennet meyvesindendir buyurdular. Ba'dehu Me'mûn bu üzümden tenâvül eyle dedi. İmâm Rızâ buyurdular ki beni mu'âf tut. Me'mûn dahî mübâlağa gösterdi ve dedi ki ekle mâni' nedir, me'mûldür ki bizi müttehem tutarsın ve bize i'timâdın bu kadar. Hemândem o salkımı alıp ba'zı dânelerini ekle mübaşeret eyledi ki onlarda semm yok idi ve gayrısını yine Hazret-i İmâm a vermiş idi. İmâm Rızâ Hazretleri dahî o üzümden birkaç dâne tenâvül eyledi ve bâkîsini yine tabağa koydu ve der-'akab kalkdı. Me'mûn dedi ki, بکجا میری ya'nî kande gidersin, demekdir. Hazret-i İmâm dahî, باانجه که فرستادی ya'nî gönderdiğin mahalle giderim. Murâd-ı şerîfleri ahirete giderim demekdir. O üzümlerden tenâvül buyurdukda mesmûm olduğunu teferrüs etdiler. Hülâsa-i kelâm hâne-i sa'âdetine gelip o semmden 'âzim-i ravza-i rıdvân oldular. (*Radiyallahu Ta'âlâ 'Anh.*

دو ریست کز خیال تقی کاسهء سرم
پر مغز معرفت بود و خالی از هوا

Bir müddetdir ki amma Takî Hazretleri'nin hayâl ve fikrinden ve onun evsâf-ı 'acîbesini te'emmülden başımın kâsesi ma'rifet-i ilahiyye ile dolu olur ve hevâdan hâlî olur. Zîrâ öyle zevât-ı kirâmın evsâfını ve ahvâlini te'emmül hevâdan nefsi

tasfiyyeye ve kalbin ma'rifet-i ilahiyye ile dolu olmasına sebeb olur. (Ma'lûm ola ki e'imme-i isnâ 'aşeranın dokuzuncusu bunlardır. (Ve ism-i şerîfleri Muhammed'dir. Mare'z-zikr İmâm 'Alî Rızâ Hazretleri'nin sulb-i pâkinden Medîne-i **(74)** Münevvere'de Hicret-i Nebevî'nin yüz doksan beşinci senesi Receb-i şerîfinin onuncu Cum'a günü tevellüd etmişlerdir. (Lakab-ı şerîfleri Takıyü'd-dîn ve Cevâd'dır. (Ve vefâtları hicretin iki yüz onuncu senesi şehr-i Zi'l-hicce'nin altıncı şenbe günü vâki' olmuşdur. (Ve irtihâlleri Bağdâd'a vukû' bulmağla cedd-i emcedleri İmâm Mûsâ Kâzım Hazretleri'nin kabr-i şerîfinin kafâsında ve civârında vâki' olmuşdur. (Zamân-ı irtihâlleri Mu'tasımnâm herîf vâlî-i Bağdâd idiler. Ba'zılar dediler ki mesmûmen fevt oldu. Velâkin mesmûmen fevt olduğu sahîh değildir. (Ve dahî kemâliyle 'ilmi ve edebi ve fazlı var idi. (Hazret-i İmâmın kelimât-ı kudsiyyesindendendir ki buyurmuşdur:

(العامل بالظلم والمعين له والراضى به شركاء) (و ايضا قال رضى الله عنه يوم العدل على الظالم اشد من يوم الجور على المظلوم) (و ايضا قال رضى الله عنه العلمأ غرباء لكثرة الجهال بينهم) (و ايضا قال رضى الله عنه الصبر على المصيبة مصيبة على الشامت بها)

(İmâm Takî'nin cümle-i kerâmâtından birisi budur ki, çünkü Me'mûn mürd oldu, buyurdu ki bizim dahî ferahımız otuz mâhdan sonra olur. Çünkü Me'mûn'un fevtinden otuz mâh mürûr eyledi, Hazret-i İmâm dahî irthâl-i dâr-ı bekâ buyurdular. O zamân murâd-ı şerîfleri ne olduğu fehm olundu. Radiyallahu 'Anh ve Erdâh. Ve yine kerâmâtından ba'zıdır ki bir gün bir kimesne gelip İmâm Takî Hazretleri'ne dedi ki, felan mahallde felan sâliha hâtûn size selâm ve du'â ve tahıyyet eder ve sizin câmelerinizden bir câme ister ki kefen ittihâz ede ve onun yümn ve bereketiyle 'azâb-ı hüdâdan halâs ola. Hazret-i İmâm dahî cevâbında buyurdular ki o hâtûn ondan müstağniye oldu. O 'âdem der ki böyle denince ben taşra geldim ve bu sözün ma'nâsını ne olduğu anlamadım. Nâgâh bana haber erişdir ki o hâtûn on üç gün yahud on dört gün mukaddem dâr-ı bekâya nakl etmiş. Meğer müstağnî oldu buyurmakdan Hazret-i İmâm Hümâm'ın murâd-ı şerîfleri bu imiş ve keşfle bilmiş imiş. Ve yine kerâmâtından ba'zıdır ki bir âhir kimesne nakl etmişdir. Öyle nakl eder ki bir dost ile sefer murâd eyledik Hazret-i İmâm a veda'a geldik. Buyurdular ki bugün taşra gitmeniz yarına dek **(75)** sabr ediniz. Çünkü Hazret-i İmâmın huzûrundan taşra geldik. Refîkim dedi ki ben bu gün giderim ve ferdâya sabr etmem

ben dahî siz bilirsinüz dedim. Ben Hazret-i İmâmın emrine muhâlefet edemem ve bugün şehirden taşra çıkmak benim için olamaz dedim. Refîkimiz beklemeyip o gün kendi ve ben kaldım. O gece kesret-i bârân olmağla nâzil olduğu dereye seyl-i ‘azîm gelip garîkan fevt oldu.

از صیقل خیال تقی بدر بیمثال
آیینهء دل خود داده ام جلا

Bedr-i bî misl ve bî nazîr olan İmâm Takî Hazretleri’nin hayâlinin saykal ve cilâ vermesinden kendi kalbimin âyînesine parlamak ve safvet vermişimdir. Çünkü İmâm Takî pâkdır. Elbette onun tahayyülü gönül evi âyînesine cilâ verir. Görmez misin, ezkâr-ı ilâhiyye tefâvütü sebebiyle gönüle cilâ verdiği mahsûs kabîlindendir. (Bu zât-ı ‘âlîkadr dahî e’imme-i isnâ ‘aşeradan onuncu İmâm-ı Hümâm’dır. İsm-i şerîfleri ‘Alî’dir ve lakabları Takî ve Zekî ve Hâdî’dir ve künyeleri Ebu’l-Hasan’dır. Hatta bunlara Ebu’l-Hasan-ı sâlis denir. Ebu’l-Hasan ol Mûsâ Kâzım Hazretleridir. Ve Ebu’l-Hasan-ı sânî İmâm ‘Alî Rızâ Hazretleri’dir. Ve Ebu’l-Hasan-i sâlis İmâm Takî Hazretleri’dir. Vâlidelerinde ihtilâf olunmuşdur. Ba’zıları ümmü’l-Fadl bint-i Me’mûndur dediler ve ba’zıları câriyedir ve ismi Semâne’dir dediler. (Velâdetleri Hicret-i Nebeviyyenin iki yüz on dördüncü senesi Receb-i şerîfinin on üçüncü günü Medîne-i Münevvere Nuruhallah-ı Te’âlâ ilâ yevmü’l-kıyâmede vukû’ bulmuşdur. (Târîh-i irtihâlleri hicretin iki yüz elli dördüncü senesi Cemâzziye’l-âhiri evâhirinde dûşenbe günü vâki’ olmuşdur. (‘Ömr-i şerîfleri kırk sene eder. Müddet-i imâmet ve hilâfetleri otuz üç senedir. Vâlid-i mâcidleri İmâm Takî irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdukda yedi yaşında idiler. Sıgar-ı Sünende imâmet-i zâtlarına ‘atiyye ve mevhibe-i ilâhiyye oldu. { قال الله تعالى فى حق يحيى عليه السلام واتيناه الحكم صبيا } ve kendi dâr-ı şerîfine defn olunmuşlardır. Ve Bağdâd nevâhisindedir ve kabr-i şerîfinin ismi Sermenrây’dır. İmâm müşârun-ileyh **(76)** hazretlerinin kerâmât ve hârık-‘âdeleri çokdur. Teberrüken bir mikdârını nakl ve beyân edelim. (Birisi budur ki çünkü emîr Mütevekkil Hazret-i İmâmı havfından için Medîne-i Münevvere’den ‘Irâk’a istedi. Onlar dahî nâçâr ‘azîmet eylediler ve onu Havânü’s-se’âm nâm menzile indirdiler. Havâsı gâyet de sakîl ve nâ-hoş bir mevzi’ idi. Hazret-i İmâmın muhiblerinden birisi

ki nâmıSâlih bin Sa'îdidi. Teşrîflerini gûş edince istikbâl için gelip Hazret-i İmâmı o menzilde buldu ve dedi ki, yâ ibn-i Rasûlallah, cânım sana fedâ olsun. Bu cemâ'at cümle umûrda senin kadrini ihfâ' ve nûrunu itfâ murâd ederler. Binâberîn bu menzil-i pür-vahşete inzâl etdiler. Hazret-i İmâm dahî buyurdu ki biz bu menzilin nâ-hoşluğunu bilmeziz. Mübârek eliyle bana işâret eyledi ki hele bu menzile bir iyi nazar eyleye. Gördüm ki o menzilde mübârek bâğlar ve enhâr-ı câriyye ve kusûr-ı 'âliyye mevcûddur ve cennetin evsâfını o makâma okumak lâyıkdır. Bu hâli müşâhede etdikde bana hayret galebe etdi. Ve buyurdu ki, ey ibn-i Sa'îd,

(ماهر جاكه هستيم اين با ماست مادر خوان السعاليك بستيم) ya'nî biz kanda isek bu ihsânlar bizim iledir. Lâkin biz zâhirde Havânü's-sa'âde duymuşuzdur. Ve yine menkûldur ki bir şahıs dedi ki 'ıyâlim hâmiledir duânızı niyâz ederim, o veled erkek olsun. Hazret-i İmâm bir mikdâr tavakkuf etdiler ve buyurdular ki, öyle olsun. Çünkü mütevellid olur, nâmını Muhammed tesmiye eyle. Pederi der ki, çünkü veledim mütevellid doğdu, gördüm ki erkekdir. Nâmını Muhammed tesmiye eyledim. (Ve yine menkûldur ki bir şahs-ı âhir dahî dedi ki, yolcum vardır, du'â eyle ki erkek doğa. Hazret-imâm dahî teveccüh edip benât-ı kesîre efdaldir buyurdular. Ve yine kerâmetlerindendir ki bir şahıs Kûfe kadısından bana çok ezâ ederdiye şikâyet eyledi. Murâdı şu idi ki Hazret-i İmâm kadıyı men' ede. Buyurdular ki, iki ay dahî sabr eyle. İki mâhın tekmîlinde kadı 'azl olundu. (Ve yine kerâmâtındandır ki bir gün velîme da'vetinde idiler, o meclisde evlâd-ı hülâfâdan ve a'yân-ı nâsdan cemm-i **(77)** gafîr hâzır idi. Cümlesi Hazret-i İmâma ta'zîm ve tevkîr ederek otururlar idi. O meclisde bir civân-ı bî-edeb var idi ki hakk-ı ta'zîmi yerine getirmez idi. Ve çok söyler ve handeler eyler idi. Gûyâ Hazret-i İmâm 'indinde leyse bi-şey' kabîlinden idi. Civânın bu hâline kalb-i şerîfleri münfa'ıl olup buyurdular ki,

(يا هذا تضحك بملاء فيك و تذهل عن ذكر الله و انت بعد ثلث من اهل القبور) (آن جوان ازان بى ادبها باز ايستاد چون طعام خوردند و بيرون آمدندر وز ديكربيمار شد و سويم روز وفات يافت)

(Ve yine kerâmâtından menkûldur ki bir gün bir âhir velîme cem'iyyetine Hazret-i İmâmı da'vet eylediler. O mecliste dahî bir bî-edeb yine böyle beyhûde sözler söyler idi ve hakk-ı ta'zîmi yerine getirmez ve Hazret-i İmâma ri'âyet etmez idi. Hazret-i İmâm dahî buyurdular ki,

ان شحص ازاين طعام نخواهد خورد و ازخانهء وى جزى خواهد آمد كه رند كانيرا بروى تلخ كرداند چون طعام خاضر غلام وى كربان و قرياد كيانازدردر آمد كه مادر تواز بام افتاده است و بر شرف موتست زودتر خودرابا بخارستان باشد كه ويرازنده در بابى آن شخص طعام ناخورده بر خواست و برفت

(Ve yine menkûldur ki Emîr Mütevekkilin bir hânesi var idi ki envâ' tuyûr anda mevcûd idi. Bir kimesne tuyûrun âvâzı ihtilâfından ne söz söylemeğe ve ne söz dinlemeğe kâdir değil idi. Her ne vakt ki (*Hâdî Radiyallahu 'Anh bân-ı hâne de-âmedî heme mürgân hâmûş-güştendi ve çün bîrûn âmedi âğaz-ı âvâz gerdendi.* Ve yine kerâmâtındandır ki bir şa'abda-bâz Hindiklîminden gelip garîb ve 'acîp la'ablar gösterir idi. Mütevekkil-i bî dîn o hokka-bâza dedi ki eğer 'Alî bin Muhammed'i bir la'b ile mahcûb edersen sana bin altûn veririm. Şe'abda-bâz dahî dediki, birkaç hafîf etmeksofra üzerine vaz' ediniz ve beni ta'âmda onun yanına ik'âd ediniz. Ancileyin eylediler. Hazret-i İmâm mübârek elini etmeğedirâz eyledikde o şe'abda-bâz bir 'amel eyledi ki o etmek Hazret-i İmâmın pîş-i destinden havâya uçdu. Yine mübârek elini etmeğe dirâz edince bu 'ameli yine eyledi. Yine elini âhir etmeğe **(78)** uzatdıkda yine bu 'ameli edip yine nân ber-havâ oldu. Ehl-i meclis 'azîm hande eylediler. Hazret-i İmâm dahî ta'âmdan farîğ oldular. O mecliste bir musavvir var idi. Bir şîr sûreti tasvîr etmiş idi. Ba'de't-ta'âm temâşâ olunmak için musavvir o sûreti meclise getirdi. Hazret-i İmâm Radiyallahu 'Anh esnâ-yı temâşâda sûret-i şîre hitâb edip buyurdular ki,

بن شعبده بازرا بكيران صورت شيرى شد و بر جست و مشعبد را فرو برد و باز بمصور آدم هر چند متوكل در خواست كرد كه مشعبد را باز كرداند قبول نكرد و فرمود كه والله كه بعد ازين هر كزوى رانه بيند دشمان خداير ابر دوستان وى مسلط ميكرد انيد پس از مجلس برون آمد و آن مشبد را بعد زان حيج كس نديد .

بيكانه چون شود دلم از ياد عسكرى
چشمم بخواب شكر موتست آشنا

İmâm Hasanü'l-'Askerînin yâdından kalbim bîgâne nice ölür. Belki ölmeyip dâ'imâ kalbim onun zikrinde ve muhabbetinde olur. Zirâ tatlı uyku gibi olan mevte onun

zikriyle ve muhabbetiyle gözüm âşinâdır. (Ya'nî onun 'aşk ve muhabbeti mevt dedikleri mühîb ve mahûf olan nesneyi benim çeşmimde tatlı uyku gibi eyledi ve beni mevtden korkmaz ve firâr etmez eyledi. Bu mertebe ise mertebe-i 'azîmedir ve ben bu mertebeyi onun 'aşkıyla buldum. Bu sûretde onun zikrinden ve muhabbetinden kalbimin infikâkı mümkün değildir. (İşte böyle Hasan-ı 'Askerî Hazretleri'ni severim ve muhabbetinden farîğ olmak ihtimâli yokdur, buyurmak isterler. Ma'lûm ola ki e'imme-i isnâ 'aşeradan on birinci imâm, Hasanü'l 'Askerî Hazretleri'dir ki sâlifü'z-zikr Takî ve Hâdî lakabıyla mülakkab olan ('Alî bin Muhammed bin 'Ali bin Mûsâ bin Ca'fer-bin Muhammedü'l-Bâkir bin Zeyne'l-'Âbidîn ibnü'l-imâm Hüseyin bin Fâtımatü'z-Zehrâ Rıdvânullah-ı Te'âlâ 'Aleyhim Ecma'în) bint-i Rasûlullah Sallallahu 'Aleyhi Vesellemdir. İsm-i şerîfleri Hasan ve lakab-ı şerîfleri Zekî ve Hâlis ve Sırâcüddîndir. Lâkin Hasanü'l-'Askerî demekle meşhûr olmuşlardır. (Velâdetleri Hicret-i Nebeviyyenin iki yüz otuz birinci yahud ikinci senesinde vâki' olmuşdur. (Ve irtihâlleri dahî yine hicretin iki yüz altmışıncı **(79)** senesi Bağdâd civârında Serm-i Ze'y dedikleri mahallde vâki' olmağla vâlid-i mâcidleri İmâm 'Alî Takî Hazretleri'nin yanında defn olunmuşlardır. Ve vâlideleri câriyyedir ve ismi dahî Sûsen'dir denilmişdir. (Mevlânâ Câmî kuddise sırruhu's-sâmî Şevâhidü'n-Nübüve nâm kitabında,

(ووبرا كرامات بسيارست وخوارق عادات بى شمارست)

buyurmuşlardır. Cümle kerâmâtdan birisi budur ki Muhammed bin 'Alî nâm kimesne demişdir ki ma'îşet-i dünyâ bizim üzerimize gâyet dâr oldu. Pederim bana dedi ki bu müzâyakayı çekmekden İmâm Hasanü'l-'Askerî Hazretleri'ne gidip ifâde-i hâl edelim. Zîrâ cûd ve semâhat ve kerem ile mevsûftur. Ben dahî pederime dedim ki, ya senin Hazret-i İmâm ile ülfetin var mıdır? Pederim dahî dedi ki, şahsını dahî görmemişim lâkin kerîmin keremine âşinâlık lâzım değildir. Ba'dehu yola revân olduk. Gider iken esnâ-yı râhta pederim dedi ki, bana Hazret-i İmâm beş yüz dirhem versin, iki yüz dirheme libâs iştirâ edeyim ve iki yüz dirheme dahî nân için dakîk iştirâ edeyim ve yüz dirhemi dahî mesârif-i sâ'ireye harc edeyim. Ben dahî dedim ki bana üç yüz dirhem verse kifâyet eder. Yüz dirhemine câme alırım ve yüz dirhemini masraf ederim ve yüz dirhemine dahî bir merkeb iştirâ ederim ve onunla Kûhistân cânibine giderim, dedim. Çünkü Hazret-i İmâmın hânesi pîşgâhına geldik, gulâmı

taşra gelp dedi ki, ‘Alî bin İbrâhîm ve oğlu Muhammed sizler değil misiniz? Bizler dahî ne’am dedik. İçeri geliniz, dedi. Huzûr-ı Hazret-i İmâma dâhil olduk. Selâm ve tahıyyat ve ta’zîm eyledik. Buyurdular ki (*Ey ‘Alî bin İbrâhîm,*

ترا از ماچه باز داشت که تا این وقت به پیش مانیامدی پدر من کفت ای سیدی شرم مید اشتم که بابن حال پیش توآیم)

Çünkü bir mikdâr mükâleme olundu, ruhsat alıp huzûrundan taşra çıkdı. Gulâm bizim ‘akabimizde geldi. Ve bir kese pederime verdi ve dedi ki bu kesede beş yüz dirhem vardır. İki yüz dirhem libâs için ve iki yüz dirhem dakîk bahâsı için ve yüz dirhemi dahî mesârif-i sâ’ire içindir. Ba’dehu bir kese dahî bana verdi ve dedi ki, bu kesede üç yüz dirhem vardır. Yüz dirhemi câma bahâdır ve yüz dirhemi dahî nafaka-i sâ’ire içindir. Ve yüz dirhemi dahî har bahâsı içindir. Lâkin Kûhistân’a **(80)** gitmeyip filân mahalle gidesin. Emir böyledir, dedi. O işâret olunan mahalle gitdim. O günde benim elime bin altûn vâsıl oldu. Ve orada bir hâne iştirâ eyledim ve mekân tutdum, diyerek Muhammed bin ‘Alî bin İbrâhîm bu vechle nakl ve beyân eyledi. Ve yine cümle-i kerâmâtından birisi dahî budur ki bir kimesne gelip fakrden şikâyet eyledi. Mübârek elinde bir kamçı var imiş, zemîni onunla kazmışlar ve beş yüz altûna müvâzî olur sebîke-i zer yerden ihrâc buyurub o fakîre hediyye etmişler. Bu hâli böyle o fakîr nakl ve beyân eder idi. Ve yine cümle-i kerâmâtından birisi dahî budur ki bir gayrı kimesne söylemişdir ki ben zindânda mahbûs idim. Zindânın dârlığından ve kaydın ağırlığından ‘âciz olup İmâm Hasan Hazretleri’ne bir varaka ile şikâyet eyledim. Ve murâd eyledim ki fakrden dahî şikâyet tahrîr edeyim. Lâkin hıcâbım mâni’ oldu. Onu terk etmiş idim. Bana cevâb-ı tahrîr buyurmuşlar ki onda olan namâzı hânenizde edâ edersiniz. Fî’l-vâki’ o anda beni âzâd eylediler. Ve salât-ı âtiyyeyi hânemize gelip onda edâ eyledik ve zindânda meks etmekden nâgâh gördüm ki taraf-ı şerîflerinden bir kâsıd geldi ve bana hediyye olarak İmâm Hasan Hazretleri’nden yüz altûn getirdü ve bir tezkere tahrîr buyurmuşlar ki,

(هر وقت که تراحا جتی باشدان را طلب کن و شرم مدارکه هر چه طلب کنی از مایان خواهی رسیدان شاء الله تعالی)

(Ve yine kerâmâtından birisi budur ki bir gayrı kimesne nakl etmişdir. Öyle diyerek ki ben İmâm Hasan Hazretleri’ne bir ruk’a yazdım ve bir mes’ele-i müşkile o ruk’ada kendilerinden su’âl eyledim ve diledim ki hummâ-yı muhrikanın ‘ilâcından dahî

su’âl edeyim. Lâkin ondan su’âl ferâmûş etmekle tahrîr edemedim. Bana cevâb yazmışlar ki,

جواب مسأله تو اينست وميخواستى كه از حمانيز ببرسى وفراموش كردى اين آيت را كه يا نار كونى برداً وسلاماً على ابراهيم بر بارهء كاغد بنويس وبركردن محموم بباويز

Ben dahî ancîleyin eyledim, o mahmûm şifâ buldu. Ve yine cümle-i kerâmâtından birisi dahî budur ki bir şahs-ı âhir nakl etmişdir. Hazret-i İmâm Hümâm’a bir ruk’a yazdım ve o ruk’ada *meşkvet* ne demekdir ve murâd-ı ilâhî nedir diye su’âl eyledim ve yine yazdım ki ‘ıyâlim hâmiledir **(81)** hayr du’ânızı niyâz ederim ki selâmet ile dünyâya gele ve nâmını dahî kendileri vaz’ buyura. Cevap yazmışlar ki,

(مشكواة قلب محمد ست صلى الله عليه وسلم و از حال خاتون و فرزند هيچ ننوشت وآخر كتاب ابن بود كه عظم الله اجرك واخلف عليك خاتون من فرزندى زاده مرده و بعدزان حامله شد و پسرى آورد زنده)

(Hazret-i İmâm-ı Hümâm ‘*Azzamallahu Ecrake* kelâmıyla veledin mürde doğmasına işâret buyurmuşlar. (Ve yin واخلف عليك buyurması ile bu veledden sonra dünyaya zinde olarak bir veled gelmesine işâret buyurmuşlar. (*Radiyallahu ‘Anha ve Arzâh*.

بستم بكا اهوارهء تن طفل روحرا
آخر براه مقدم مهدى كنم فدا

Tıfl-ı rûhumu beşik gibi bedenime bağladım ve habs eyledim. İbhâmkârda İmâm Muhammedü’l-Mehdî Hazretleri’nin gelmekliğinden için fedâ ederim. (Ya’nî rûhumu bedenime sakladığım ve habs eylediğim cânımı sevdiğimden değildir. Belki bir dostun kudûmundan için kurbân zebh eyledikleri gibi ben dahî onun kudûmuna fedâ-yı cân edeceğim ondan içindir demekdir. (*Kâhvâre* ve *kehvâre* beşiğe derler. (Mukaddem mastar mîmi olarak gelmek ma’nâsınadır. Kudûm gibi. Niteki ‘Arap bizim hoş geldin dediğimiz yerde *hayrün mukaddemün* derler. (Ma’lûm ola ki e’imme-i isnâ ‘aşeradan on ikinci İmâm Muhammedü’l-Mehdî Hazretleri’dir. İsm-i şerîfleri Muhammed’dir ve lakab-ı şerîfleri Mehdî ve Huccet ve yine Kâ’im ve Muntazar ve Sâhibü’z-zamân elkâb-ı şerîfleridir. (Ve künye-i şerîfleri Ebü’l-Kâsım’dır ki işâret-i ilâhiyye ile ve işâret-i Rasûl-i Kibriyâ ile vaz’ olunmuşdur. (Zîrâ

bir kimesne Ebû'l-Kâsım ile mükennâ olamaz fakat İmâm Mehdî Hazretleri'ne künye olmuşdur. (Hâsılı gerek ismi ve gerek künyesi (Fahr-ı 'âlem Muhammed Mustafâ Sallallahu 'Aleyhi Vesellem) efendimizin ism-i şerifine ve künye-i şerîfesine muvâfıkdı. (Velâdetleri Hicret-i Muhammediyyenin bir rivâyetde iki yüz elli sekizinci senesi Ramazân-ı Şerîf'in on üçüncü günü yahud yirmi üçüncü gecesi Sermen-i Re'y denilen **(82)** mahall ki cüdâ-i müceddidi İmâm Takî Hazretleri'ne ve ba'dehu vâlid-i mâcidi İmâm Hasanü'l-'Askerî Hazretleri'ne medfen olan mahalldir, orada vukû' bulmuşdur. (Ve ba'zı rivâyetde hicretin elli beşinci senesi Şa'bân-ı Şerîf'in on beşinci gecesi yine o mevzi'de vâki' olmuşdur. Hâsılı mevlidlerinde ihtilâf olmayıp ancak ihtilâf sene-i velâdetlerindedir. (Vâlid-i mâcidleri dahî İmâm Hasanü'l-'Askerî Hazretleri'dir Radiyallahu Ta'âlâ 'Anhümâ. Ey tâlip bilki, İmâm Mehdî gelecekde tevellüd edecekdir, kavli mercûhdur. İşte kavl-i râcih ve essah, bu beyân olunan kavldir. Tahrîr olunacak vekâyi'den dahî ma'lûmun olur İnşâ'allah-u Te'âlâ. (İmâm Hasanü'l-'Askerî Radiyallahu Ta'âlâ 'Anhın 'ammeleri Hakîme Radiyallahu Ta'âlâ 'Anhâ vâlidemizden menkûldur ki bir gün İmâm Hasan Radiyallahu 'Anh ki birâderzâdemdir, onun hânesine varmış idim. Buyurdu ki,

(ای عمه امشب دزخانهء ما باش که خدای تعالی مارا خلف خواهد داد)

(Ben dahî dedim ki bu veled kimden olsa gerekdir? Zîrâ 'ıyâliniz olan Nercis'te eser-i haml görmeyip cevâbında buyurdular ki,

(ای عمه مثل نرجس همچو مثل ام موسی است علیه السلام که حمل وی جز وقت ولادت ظاهر نخواهد شد)

Hâkîme buyurdular ki ben dahî o gece birâderzâdenin hânesinde beytûtet eyledim. Çünkü nısf-ı leyl oldu, kalkdım ve salavât-ı teheccüdü edâ etdim ve Nercis dahî teheccüdü edâ eyledi. (Bundan sonra nefsimde dedim ki, tulû'-ı fecr karîb oldu. Ol nesneyi ki birâderzâdem İmâm Hasan söyledi, o nesne zâhir olmadı. Nâgâh İmâm Hasan olduğu makâmında âvâz eyledi ki (*Ey 'amme ta'cîl mekün*) ben dahiNercisin olduğu hücreye 'azm etdim. Esnâ-yı râhda Nercisi tutdum ve kucağıma aldım ve dahî sûre-i İhlâsı ve sûre-i Kadri ve Âyete'l-Kürsî'yi okuyup mesh eyledim.

(و از شکم وبآواز آمد که هرچه من خواندم فرزند وی نیز بخواند)

(Bundan sonra Hakîme buyurdular ki, gördüm ki derûn-ı hâne rûşen oldu ve envâr ile doldu. Nâgâh gördüm ki nercis doğurmuş ve bir veled zemîn üzerine gelmiş ve

secdeye düşmüş. Ben dahî birden âgûşuma aldım. Vâlidi İmâm Hasan **(83)** Radiyallahu ‘Anh bu hâle vâkıf olup hücresinden âvâz verdi ki,

(ای عمه فرزند مرا پیش من ناز پیش وی بر دم وبرا برکنار خود نشاند و زبان در دهان وی کرد)

Ya’nî ey ‘amme, benim oğlumu benim önüme getir. Ben dahî vâlidinin önüne iletdim. O veledi kendi kucağına ik’âd eyledi ve lisânını onu ağzına eyledi ve buyurdu ki,

(سخن کوی ای فرزند من باذن الله تعالى کفت "بسم الله الرحمن الرحیم و نرید ان نمن على الذین استضعفوا فى الارض و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین[59]")

Ey benim oğlum, Hakk Te’âlâ’nın izn ve teysîri ile söz söyle. Muhammedü’l-Mehdî Hazretleri dahî, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ dedi ve bu âyet-i celîleyi tilâvet eyledi. Ma’nâsı, yerde za’îf olan kimesnelerin üzerine ben ‘azîmü’ş-şân ihsân murâd ederim, dahî onları mukdedâ kılarım ve dahî onları zalemenin mülküne ve mâlına vâris kılarım ve zaleme üzerine onları gâlip edip zalemenin emlâk ve emvâlini onlara i’tâ ederim, demekdir. Rûy-ı arzda za’îf olanlardan murâd, enbiyâ-i izâm aleyhimü’s-selâm ve evliyâ-i kirâm kaddesallahu esrârahüm hazretleridir. (Bu âyet-i kerîmeyi Muhammedü’l-Mehdî Hazretleri’nin tilâvetinde murâd-ı şerîfleri, kendilerinin imâm-ı hakk olup rûy-ı zemîne vâris olacağını ‘ammesine ve vâlidesine iş’âr ve tebşîrdir. (Yine Hakîme Hazretleri buyurdu ki,

بعد زان دیدمکه مرغان سبز مارا فرو کرفتند ابو محمد رضى الله تعالى عنه یکى ازان مرغان رابخواند و کفت خذه فا حفظه حتى بأذن الله فیه فان الله بالغ امره

(Ya’nî İmâm Hasan o kuşlardan birini yanına da’vet etdi ve dedi ki bu ferzend-i mükerremi ahz ile ve hıfz ile bunun hakkında Cenâb-ı Kibriyâ izin vermek ve cümleye gâlip kılmak gâyetine gelince tahkîkullahi Te’âlâ kendi emrine bâliğ ve idrâk edicidir. (Ya’nî emrinin hükmünü icrâya kâdirdir demekdir.

(از ابو محمد رضى الله عنه پر سیدم که این مرغ که بود و این مرغان دکر کیانند فرمود که آن جبریل و دیکر ان ملائکهء رحمتند

[59] Biz ise, istiyorduk ki yeryüzünde ezilmekte olanlara lütufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları varisler kılalım. Kasas,5

(Ya'nî İmâm Hasan Hazretleri'nden su'âl eyledim ki bu kuş kimdir ve o âhir kuşlar kimlerdir? Cevâbında buyurdu ki, bu kuş Cebrâ'îldir ve gayrı kuşlar dahî melâ'ike-i rahmetdir. (Bundan sonra İmâm Hasan buyurdular ki **(84)** yâ 'amme getir veledi mâderine ver,

(کی تقر عینها ولا تحزن ولتعلم ان و عد الله حق ولکن اکثرهم لا یعلمون)[60]

Ben dahî emirleri üzerine o ferzend-i mükerremi mâderine teslîm eyledim. (Ve yine 'amme-i mükerremeleri Hakîme Radiyallahu 'Anhâ vâlidemiz buyururlar ki,

(و چون متولد شدناف زده بود و خنده کرده و بر ذراع ایمن وی مکنوب بود که جاه الحق وذهق الباطل ان الباطل کان زهوقا)

Radiyallahu 'Anh. (Ve bir gayrı kimesneden menkûldur ki çünkü İmâm Muhammedü'l-Mehdî mütevellid oldu, iki dizi üzerine oturdu ve dahî sebâbesini esmân cânibine ref' etdi. Ba'dehu kendine '<u>atsa</u> geldi ve dedi ki Elhamdülillahi Rabbi'l-'âlemîn.(Ve bir gayrı kimesneden dahî menkûldur ki, o şahıs demişdir; Bir gün İmâm Hasanü'l-'Askerî Radiyallahu 'Anh Hazretleri'nin huzûruna dâhil oldum ve dedim ki, yâ ibn-i Rasûlüllah, senden sonra halîfe ve imâm kimdir? Hemen kalkıp haremine dâhil olup <u>düşü</u> üzerine bir tıfl-ı sagîr tutmuş olduğu hâlde taşra geldi. Gûyâ mâh-ı bedrdir ve sınnı üç yaşında idi. Sonra buyurdu ki, ey filân eğer sen nezd-i Hüdâda kirâmî ve makbûl olmayaydın bu veledi sana göstermez idim. İşte halîfe ve imâm-ı hakk budur ve bunun nâmı Rasulullah Sallallahu 'Aleyhi Vesellemin nâm-ı şerîfidir ve künyesi dahî Ebû'l-Kâsım'dır.

(هو الذی یملاء الارض قسطا کما ملئت جورا و ظلما)

(Ve bir gayrı kimesneden menkûldur ki, demişdir; Bir gün İmâm Hasanü'l-'Askerî Radiyallahu 'Anh Hazretleri'nin ziyâretine geldim ve cânib-i yemîninde bir hâne ve hücrede gördüm. O hânenin kapısı üzerine bir perde asılmışdır. Dedim ki,

(یا سیدی صاحب این امر بعد ازین که خواهد بود)

Ya'nî hilâfetin sâhibi sizden sonra kim olmak ister? Buyurdular ki şu perdeyi kaldır. Ben dahî perdeyi kaldırdım, bir tıfl-ı sagîr kemâl-i tahâret ile muttasıf olarak taşra geldi. Sağ yanağı üzerinde bir hâl-i siyâh vardır ve saçlarını dahî salıvermiş. İmâm

---

[60]Böylece biz, anasının gözü aydın olsun ve üzülmesin, Allah'ın va'dinin hak olduğunu bilsin diye onu anasına geri döndürdük. Fakat onların pek çoğu bunu bilmezler. Kasas 13

Hasan Hazretleri'nin kucağı üzerine gelip oturdu. İmâm Hasan buyurdular: İşte imâm ve sâhib-i vakt bunlardır. (Bundan sonra İmâm Hasan'ın kucağından kalkdı. İmâm Hasan dahî buyurdular ki,

(یا بنی اد خل الی الوقت المعلوم مخدوم مکرم)

Dahî o hâneye dâhil oldu ve ben ona nazar eder idim. Bundan sonra İmâm Hasan bana buyurdu ki, **(85)** (بر خیز و ببین که در خانه در آمدم هیچ کس ران دیدم) Ya'nî kalk ve gör ki hânede kim vardır. Ben dahî hânenin içine dâhil oldum. Gördüm ki kimesne yokdur. Ancak 'Allah-u Te'âlâ Hazretleri bilir ki kande gitmişdir. (Ve yine bir âhir kimesneden menkûldur ki, demişdir: Mu'tasım nâm herîf ki, Bağdâd vâlîsi idi. Beni iki kimesne ile taleb eyledi. Huzûruna dâhil olduk. Dedi ki, Hasan bin 'Alî Sermen-i Re'y'de fevt olmuşdur. Tez gidiniz ve onun hânesini cüst u cû ediniz ve Hasan bin Âlî'nin püserini bana alıp getiriniz. Biz dahî emriyle gitdik ve onun sarayına dâhil olduk. Bir saray idi ki, gâyet güzel ve pâk ve cedîd, gûyâ 'imâreti henüz tamam olmuş ve derûn-ı sarayda bir hücre gördük ki kapısında perde asılmışdır. Perdeyi kaldırdık ve o hânede bir serdâb gördük ve o serdâba dâhil olduk ve o serdâbın nihâyetinde savnın yüzü üzerine ferş olunmuş bir hasır vardır ve o hasırın üzerinde bir kimesne namâz kılar. Gâyet sûreti dilber bir zât idi ve bize aslâ iltifât etmedi ve namâzına dahî halel ve ziyân gelmedi. Ve iki neferden birisi ki vâlî bana refîk etmiş idi, bizi sebkat eyledi ve istedi ki varıp İmâm Muhammedü'l-Mehdî Hazretleri'ni ahz ede ve mülke getire ve mülkden 'atiyye ile ve 'indinde hıdmet etmiş ola. Nâgâh suya gark oldu ve suda muzdarip oldu. Ol vakte dek ki ben eline yapışıp halâs eyledi. Bundan sonra o gayrı nefer istedi ki ileri gide, o dahî suya batıp az kaldı ki gark ola. Onun dahî eline yapışdım ve onu dahî halâs eyledim ve ben hayrân kaldım. (Bundan sonra dedim ki,

ای صاحب خانه از خدای تعالی و از تو عذر میخواههم از نچه کردم بخدای تعالی باز کشتم هر چنند کفتیم کفت این سررا پوشیده دار ید والابفر مایم که شمارا کردن زنند) کلهم من شواهد النبوة لمولانا جامی قدسسره

(Târîh-i Cenâbîde mezkûrdur ki vâlid-i mâcidleri İmâm Hasanü'l-'Askerî irtihâl-i dâr-ı bekâ etdikde İmâm Muhammedü'l-Mehdî beş yaşında imişler ve ihtifâları kavl-i esahh üzere iki yüz altmış altı senesinde vâki' olmuşdur. Velâdetleri iki yüz elli beş târîhinde olduğu **(86)** sûretde on bir yaşında yahud elli sekiz târîhinde olduğu sûretde

sekiz yaşında olmuş olur. Lâkin Kitâb-ı Şevâhid'de musarrah olana göre vâlid-i mâcidlerinin zamânında ihtifâ buyurdular ve ihtifâ zamânında sinn-i şerîfleri ne miktârı olduğu beyân buyurulmamışdır. İhtimâl ki yine Cenâbînin beyân eylediği yaşda ola. (Ma'lûm ola ki vâlid-i mâcidleri Hasanü'l-'Askerî Hazretleri, İmâm Muhammedü'l-Mehdî'nin velâdetlerini ihfâ eder idi. Ve mahdûmlarını bir ferde göstermez idi ve hücreden taşra çıkarmaz idi. Meğerki gâyetle muhibb-i sâdık ola, onlardan ihfâ etmez idi. Gûyâ veledi yok gibi halka kendini böyle bildirmiş idi. Velâkin ba'zı hasûdlar teferrüs etdiler ve vâlîye oğlu olduğunu gamz etdiler. Binâberîn hikmet-i ilâhiyye ikdizâ eyledi ki vakt-i ma'lûmeden muhtefâ ola. (Eğer denilirse ki elân hayâtda ise bu kadar 'ömr nice olur? 'Îsâ 'Aleyhi's-selâm'ın elân semâda hayâtda olduğu, mevt görmediği müttefakün 'aleyhdir. İmâm Muhammedü'l-Mehdî Hazretleri'ne dahî öylece 'ömr vermeğe Allah-u Te'âlâ kâdirdir, diye cevâb verilir. Ve yine deccâl elân hayâtdadır. Tûfân-ı Nûh vaktine idrâk etmişdir. Böyle ulûhiyyet da'vâsı edecek kâfire 'ömr verilip şerr için hıfz olununca hayrü'-nâs olan Hazret-i Muhammedi'l- Mehdî'ye 'adl ve ihkâk-ı hakk için 'ömr verilmek ve 'âlem-i gaybda hıfz olunmak 'akıldan müsteb'ad değildir.

(Bundan sonra İmâmü'l-Mehdî Hazretleri'nin vücûduna ve âhir zamânda hurûcuna delâlet edecek ba'zı ehâdis-i şerîfe zikr edelim.

عن ابى سعيد الخضرى رضى الله تعالى عنه انه قال سمعت رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم يقول المهدى منى اجلى الجبهت اقنى الانف يملأ الارض قسطا و عدلا كما ملئت جوار او ظلما)[61]

وعن ام سلمة رضى الله عنها انها قالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول المهدى من عترنى من ولد فاطمة[62]

و عن ابى سعيد الخضرى رضى الله تعالى عنه انه قال قال رسا ول الله صلى الله تعلى عليه وسلم فى مرضه الذى توفى فيه لابنة فاطمة فى جملة ما قال يا فاطمة انا اهل بيت اعطينا ست

[61] Ebu Said El-Hudri (R.A.) Peygamber Efendimizden şöyle işittiğini söylemiştir: Mehdi bendendir. Alnı açık, burnu yüksektir. Yeryüzünü zulüm ve karışıklık sardığı gibi adalet ve doğruluk dolduracaktır. Ebu Davud 11. Cuz s. 365

[62] Ümmü Seleme (R.A.) Rasulullah (S.A.V.)'tan şöyle işittiğini söylemiştir: Mehdi, benim neslimdendir ve Fatıma'nın evladıdır.

خصال لم بعطها احد من الاولين ولا يدر كها احد من الاخرين و هى ان نبينا خير الانبياء وهو ابوك و وصينا خير الا وصينا خير الا و صياء وهو بعلك و شهيدنا خير الشهدا وهو حمزة عم ابيك و منا سبطا هذه الامة (87) و هما ابنك و منا مهدى الامة الذى يصلى خلفه عيصى ثم ضربصلى الله عليه وسلم على منكب الحسين و قال من هذا الامة)[63]

قال سعيد ابن جابر في التفسير قوله تعالى (ليظهره على الدين كله) هول المهدى من ولد فاطمة)[64]

وعن عبد الله ابن عمر انه قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم يخرج المهدى و على رأسه عمامة فيها ملك ينادى هذا المهدى خليفة الله فاتبعوه[65]

عن ابى سعيد الخضرى رضى الله تعالى عنه عن النبى عليه السلام بتنعم امتى فى زمن المهدى نعمة لم يتنعموا مثلها قط ترسل السماء عليهم مدرارا ولاتدع الارض شيئا من نباتها الااخر جته)[66]

(وعن ابن عباس عن النبى عليه السلام المهدى طاوس اهل الجنة)[67]

(وعن محمد ابن سيرين قيل له المهدى خيرام ابو بكر و عمر قال هوه خير منهما)[68]

---

[63] Ebu Said El-Hudri'den (R.A.) şöyle rivayet edilmiştir. Peygamber Efendimiz (S.A.V.) vefat hastalığında kızı Fatıma'ya şöyle demiştir: Ey Fatıma, daha önce kimseye verilmeyen ve sonrasında da kimseye verilmeyecek olan 6 haslet bizde var.
Peygamberlerin en hayırlısı aramızda, o da babandır. … Bizim şehidimiz şehidlerin en hayırlısı, o da babanın amcası Hamza'dır. Bu ümmetin iki gurubu bizden, o da senin iki oğlundur. Ve yine bu ümmetin Mehdisi ki İsa (a.s.) arkasında namaz kılacak. … Sonra Peygamberimiz Hz. Hüseyinin omuzuna vurdu ve bu ümmettendir, dedi.

[64] Said bin Cabir "Tüm dinlere galebe çalacak." ayetinin tefsirinde onun, Fatıma'nın evlatlarından Mehdi olacağını söylüyor.

[65] Abdullah bin Ömer (R.A.) Peygamberimizin (S.A.V.) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Mehdi, başında sarık ve içinde de "Bu, Allah'ın halifesi Mehdidir" diye nida eden bir melek olduğu halde zuhur edecektir.

[66] Ebu Said El-Hudri (R.A.)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Ümmetim Mehdi döneminde hiç bir zaman ulaşamayacağı bir nimete ulaşacak. Gökten boşalırcasına yağmurlar yağacak ve yer, ekilen her şeyi yeşertecek.

[67] İbn Abbas (R.A.)'tan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (S.A.V.) şöyle buyrumuştur: Mehdi, cennet ehlinin Tavusudur.

[68] Muhammed bin Sirine, Mehdi mi yoksa Ömer ve Ebubekir mi hayırlıdır diye sorulunca o da, Mehdi ikisinden de hayırlıdır, dedi.

(وعن ابو هريرة عن النبى عليه السلام انه قال لا تقوم الساعة حتى يملك رجل من اهل بيتى بفتح القسطنطنية والصين و جبال الديلم و لولم يبق الايوم لطوف الله تعالى ذلك اليوم حتى يفتحها) هذا سياق الحافظ ابي نعيم[69]

(قال صاحب الفتوحات المكية فى ذكر المهدى فى كتابه انه يكون معه ثلثمائة و ستون رجلا من رجال الله الكاملين و هذه الخليفة يكون من عترة رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم من ولد فاطمة رضى الله تعالى عنها اسمه اسم رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم و كنيته كنية جده حسن بن على يبايع بين الركن و المقام يبايعه العارفون با لله من اهل الحقايق و بنصرونه هم الوزراء يحملون اثقال المملكة و يعينوه على ماقلده الله تعالىو هذا الخليفة يفهم الحيوان و يسرى عدله فى الانس والجان

ازامت شمايم يا ايها الامام
دانيد خرقه بوش خودم يا ولى العبا

Ben sizin ümmetinizdenim ey her bir imâm, beni kendi dervîşiniz biliniz. Ey ulu'l-abâ olan zât-ı şerîfler (E'l-imâm lafzında olan lâm ta'rîf-i istiğrâk için olmağla e'imme-i isnâ 'aşeradan her bir imâma Nâzım'ın nidâsı şâmildir. (Yâ elvü'l-'abâ lafzı dahî buna karînedir. (Ulu'l-abâ İmâm 'Alî ve Hazret-i Fâtıma ve Hazret-i İmâm Hasan ve Hazret-i İmâm Hüseyin Rıdvânullahi Te'âlâ 'Aleyhim Ecma'în Hazretleri'dir. **(88)** (Velâkin bu makâmda e'imme-i isnâ 'aşeranın mecmû'u murâd olunur. Ta'zîm için cümlesine ulu'l-abâ ta'bîr buyurdular. (Hîrkâ-pûş-ı dervîş u fakîr demeğe ıstılâh olmuşdur.

بيچاره ام غريبم و روى دلى كه نيست
روى بهيج باب مراجز در شما

[69] Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (S.A.V.) şöyle demiştir: Benim ehl-i beytimden birisi İstanbul, Çin ve Deylem dağlarını ele geçirmeden kıyamet kopmayacaktır. Kıyametin kopmasına bir gün bile kalsa Allah o günü uzatır, ta ki oralar ele geçirilsin. Bu, Hafız Ebu Nuaym'ın rivayetidir.

Ben bîçâreyim ve sizden rûy-ı dîl ve iltifât isterim. (Zîrâ sizin babınızdan gayrı hiçbir kapıda bana iltifât ve rûy-ı dil yokdur. (Zîrâ garîb ve bîçâreye iltifât nâsın ‘âdeti değildir. Ancak gurebâya iltifât sizin bâb-ı şerîfinizde olur. (Ve rûy-ı dil terkîbinde *hvâhem* kelimesi mukadder olmak üzere şerh olundu. (Ve yine *ki* lafzı, mukadder olan *hvâhim* kelimesine ta’lîl içindir. (Rûy-ı dil terkîb-i izâfesi iltifât ma’nâsına ıstılâh olunmuşdur.

افتاده و شكسته دل و لا غرى چو من
پيدا نشد بسلسلهء نقش بو ريا

Benim gibi bir düşmüş ve şikeste-dil ve za’îf hasır nakşı silsilesinde zâhir olmadı. Zîrâ ben hasırın telinden za’îf ve şikeste-dil ve üftâde olduğum zâhirdir.

شوكت خموش شو كه زبان محرم تونيست
بكشا زبان دل كه كنى عرض مدعا

Ey Şevket, bu kadar ma’ârif söyledin. Şimden sonra sükût eyle. Zîrâ lisân senin mahremin değildir ve senin ahvâline vukûfu yokdur. Belki gönül lisânını ve zebân-ı hâli aç ki murâdını ‘arz eyleyesin. Zîrâ zebân-ı hâl senin ahvâline vâkıfdırlar. Onunla murâdını ‘arz eyle, demek ister. *Müdde’a* murâd ve matlûba denir.

عاشق كه ره بخلوت معشوق ميبرد
عرض نياز را بخموشكند ادا

Görmez misin, ‘âşık ki ma’şûkunun halvethânesine yol eyler, kendi ‘arz-ı **(89)** niyâzını sükût edicilik ile edâ eder ve zebân-ı kâl ile ‘arz-ı niyâz etmez ve hem bî-edeblik olur. Evliyâ-i kirâmdan çok kimesneler İbrâhîm ‘Aleyhi’s-selâm’ın sîret-i hasenesine ittibâ’ ederek du’â ve münâcâtı terk edip lisân-ı dil ve zebân-ı hâl ile niyâzmend oldular.

وقت كرشمه هاى عروس سخن كذشت
ديكر بلند شد زد و دست ابروى دعا

Sahn-ı arûsunun cilvelerinin vakt u mâzını geçdi. Zîrâ kasîdemiz encâm-ı pezîr oldu. Gayr-ı fâş gibi olan iki elden benim du'âm bülend oldu. Ya'nî 'âlem-i bâlâya su'ûd etdi ve hayz-ı icâbete vâsıl oldu demekdir. Eller parmaklar müsâvî olmamağla ebrûya müşâbihdir. *Fe-te'emmel*.

تا از نسيم حادثه و آفت خزان
باشد بباغ و بزم و شمع رافنه

Bu beyt ile du'âya şürû' edip buyururlar ki, mâdem ki nesîm-i hâdiseden ve hâzânın âfetinden bâğda ve gül bezminde zarar ve ziyân mevcûd olur ve şem'dânda yanmış şem' için fenâ ve mahv olmak olur. (Bu ahvâl bu 'âlemde mevcûd oldukca ya'nî dünyâ durdukca ve rûz-ı kıyâmet kâ'im oldukca (beyt-i âtîye merhûndur.

باغ مخالفان ترا تا بصبح حشر
باد چراغ مردمك ديدهء فنا

Ey memdûhumuz olan İmâm Rızâ, senin muhâliflerinin ve zıddlarının bâğı ve cem'iyyet-gâhları haşrın sabâhına dek fenânın gözünün çırâğı gibi olan bebeği olsun. (Ya'nî mahv olsun ve a'dânın mecma'ı perîşân olsun ve düşmanların kahr olsun demekden 'ibâretdir. (İşbu kasîde-i mübâreke bu beyt ile tamam olmuşdur ve 'aded-i ebyâtı yüz on birdir.

(*El-kasîdetü's-sâniye eydan El-İmâm 'Alî Er-Rızâ Radiyallahu 'Anh.*)

آشيا نرازدم آتش ز كلستان رفتم
كردم از برك سفر بال ز بستان رفتم

(90) Hânumânımı perîşân etdim ve dünyâdan gitdim. Ya'nî râh-ı Hakka sâlik oldum ve dervîş oldum, demek ister. (*Âşiyân*, kuş yuvasına derler. Bunda hânumân murâd olunur. (Ve *gülistân*dan dünyâ murâddır. Hânumânı âşiyan ile ve dünyâyı gülistân ile ta'bîrden nâzım-ı mâhirin murâdı kendilerini bülbüle teşbîh etmekdir. Hakkâ ki bu teşbîhde hılâf ve dürûgu yokdur. (Keennehu su'âl olundu ki; Gülistân-ı 'âlemden ne gûne râh-ı Hakka sefer etdik? Mısra'-ı sânî ile ona cevâb buyururlar ki berk-i seferden kanat eyledim, bülbül gibi bostân-ı cihândan gitdim. (Berk-i sefer, yolcuların zahîresine ıstılâh olunmuşdur. (Ve berk dahî ma'nâ-yı lugavîsinde kanat olmağla kâbildir. Binâberîn berk-i seferden kanat yapdılar. (Hâsıl-ı kelâm gülistân-ı 'âlemde ben bir bülbül idim, bana fütûr geldi. Ve ehl-i dünyâlıkdan nefret hâsıl oldu ve Rabbime vuslata menşûk oldum ve mâl ve emlâkımı ve hânumânımı terk etdim. İyilik berk-i seferi olan zikrullahı ve tâ'at ve 'ibâdeti kendime kanat ve uçmağa âlet ederek bostân-ı cihândan bi'l-külliyye kat'-ı 'alâka eyledim buyururlar. (Ba'zı nüshada mısra'-ı sânî

كردم از بر سفر بال ز بستان رفتم

vâki' olmuşdur.(Ya'nî kendi 'indimden gönül seferi etdim. Bu vechle bostân-ı 'âlemden gitdim demek olur. (*Ber* bânın fethiyle 'ind demekdir. (*Bâl* dahî gönül ma'nâsınadır ve 'indden seferin ma'nâsı bütün bütün vücûddan geçmekden 'ibâretdir. (Ma'lûm ola ki iki nüshaya göre olan seferi dahî sefer-i ma'nevîdir ki sûfiyye ona *sefer der-vatan* ta'bîr ederler.

شور سود ابلد كوچهء تحقيقم شد
تا در دل زره چاك كريبان رفتم

Sevdâ-yı 'aşkın perîşânlığı bana hakîkat mahallesine delîl oldu. Ben dahî yakamın yırtığı yolundan şûr-ı sevdânın delâletiyle gönül kapısına dek gitdim. (*Şor* fitne ve

karışıklık ma'nâsınadır. Tuzlu ve acı nesneye dahî derler. (*Kûçe* kelimesinde olan *çe*, edât-ı tasgîrdir ve köyden muhaffef olarak mahalle ma'nâsınadır. (Beled bânın ve lâmın fethalarıyla delîl ve eser ma'nâsınadır. Tahkîk bu makâmda hakîkat demekdir. (*Nâ-intihâ'* gâyet içindir. (Ve *der* dahî kapıya denir. (*Çâk-ı girîbân* **(91)** yakanın yırtığına derler. (Ya'nî 'aşk beni mahalle-i hakîkate delâlet etmekle ben dahî murâkaba ve tefekkür yolundan diyâr-ı kalbe dek sefer edip gönülde olan kuy-ı tahkîka vuslat eyledim demekdir.

بارمن بود چو شبنم نکه اب شده
سوی دکانجهء خورشیددر خشان رفتم

Şebnem gibi ab olmuş ve sâf olmuş zâtım ve vücûdum böyle iken bana bir 'azîm yük ve bâr idi ve taşımakdan muzdarip oldum idi. Binâberîn hûrşîd-i tâbânın dükkâncığı tarafına gitdim ve şebnem gibi vücûd-ı üftâdeye mülhak olarak bâr-ı girân-ı vücûddan halâs oldum. Hülâsa-i kelâm vücudumu vücûd-ı Hakkda fânî eyledim ve varlıkdan kurtuldum ve fenâ-yı mahza erdim, demek ister. (*Nigeh*, nûnun kesriyle nazar ma'nâsınadır. Bu makâmda zât ve vücûd murâd olunur.

همت ای زاهد و رندان که نلغزد پایم
شیشهءمی به بغل سنك بد امان رفتم

Çünkü râh-ı Hüdâya gitmek ve dervîş olmak as'ab-ı umûrdan oldu ise va ba'zı zevâtdan istimdâd ve taleb-i himmet-i muktazâ oldu ise ashâb-ı himmetden teveccüh-i derûn taleb ederek buyururlar ki, (Ey zühd ile muttasıf olan zâtlar ve ey 'âşıklar, bana himmet ediniz ki râh-ı Hakkda ayağım kaymasın ve düşmeyeyim. Zîrâ mey şîşesi koltuğumda ve taş eteğimde olduğu hâlde gitdim. Eğer ayağım kayar ise şîşe-i mey şikest olur. (Beytden murâd râh-ı Hakkın su'ûbetini beyândır. Râh-ı Hakkda ayak kaymakdan murâd ilhâd ve zındıkaya ibtilâdır. *Ne'ûzu Billah-i Te'âlâ*.

اسمان برد بيك و عدهء پوچم از جا
جوش زد موج سرابى و به عمان رفتم

Felek beni aslı yok va’de ile yerimden eyledi. Yâ’nî ehl-i dünyâ olmak iyidir diyerek felek beni aldâtdı ve sarâya mensûb olan mevc önümde cûş durdu. (Ya’nî dünyâ teveccüh eyledi. Lâkin ben iltifât etmeyip bahr-ı ‘imân-ı hakîkate gitdim ve tarîk-i ‘aşkı dünyâ mâlının ve câhının üzerine tercîh **(92)** eyledim, demek olur. (İşte Allah-u Te’âlâ’nın ‘ismet etdiği zevât-ı kirâm böyle olur ve her ne kadar zenn-i dünyâ tezeyyün eylese rağbet etmez. (‘*Ummân*, ‘aynın zammıyla bahr-i muhîta ta’bîr olunur. (*Serâb*, çöllerde deryâ gibi yolcuların önünde görünür. O ise hayâl-i mahzdır, deryâ değildir. (Dünyâyı evliyâ-i kirâm sâde nümâyiş olduğundan serâba teşbîh ederler. Niteki Kur’ân-ı Kerîm’de a’mâl-i küffâr serâba teşbîh olunmuşdur.

هيچ جا و قت سفر كس بو داعم نرسيد
كافر از كعبه و از دير مسلمان رفتم

Öyle ‘acele ile sefere gitdim ki dostlarımdan bir ferd bana Allah-u Te’âlâ selâmet versin demeğe erişmedi. Ka’be’den kâfir ve kenîse mü’min olarak râh-ı ‘aşka gitdim. Ya’nî bir hayli müddet ashâb-ı riyâ ile câmi’de namâz eyledim ve mu’tekif oldum. Ba’dehu sâ’ik-i takdîrini mürşid-i kâmilin âsitânesine sevk edip ve onda şirk-i hafî olan riyâyı dahî terk edip mü’min-i muhlis oldum ve mürşidimin himmetiyle âsâr-ı cezbe-i ilâhiyye benden âyân oldu ve râh-ı ‘aşka sefere meyl-i küllî hâsıl olmağla oradan müslümân olduğum hâlde râh-ı ‘aşk-ı Hüdâya gitdim, demek ister. (Bu sûretde Ka’be’den murâd mesâcid ve dîrden mürşid-i kâmilin hân-gâhı olmuş olur. Zîrâ mecâz sûretinde hakîkat söyleyenler mürşid-i ‘ârif-i billâhın makâmını kâh deyr ile kâh meyhâne ile ta’bîr ederler. (*Deyr*, kenîse ma’nâsınadır.

كف افسوسدر ين ره بودم برك سفر
ميزنم دست بسربين بچه سامان رفتم

Râh-ı ‘aşkın lezzetini aldıkca niçin bu vakte dek bu yola gelmedim ve ‘ömrümü hebâ etdim, hayf sad hayfdır ki elimi tahrîk eder idim. İşte o kef-i efsûs râh-ı ‘aşkda bana berk-i sefer ve zâd-ı rah oldu ve kemâl-i tahassurumdan kef-i efsûsu başıma ururum. Bak benim hâlime ki ne ‘aceb nizâm-ı hâl ile râh-ı ‘aşka sefer etdim demek olur. *Zâd-râh-ı berk* (Sefer ‘ünvânıyla ta’bîr buyurdular ki *berk* müşâbehet-i **(93)** sûriyyesi cihetiyle keffe münâsip olur. Zîrâ berk kef gibidir. (*Sâmân* intizâm-ı ahvâle ta’bîr olunur. Eğerçe bu hâl ile râh-ı ‘aşka sefer zâhirde perîşânlıkdır; Lâkin böyle ah u vâh ederek gitmek kesret-i feyz-i Hüdâya sebeb olmağla ‘aynı sâmân ve nizâm-ı hâl olur.

کس خبردار نشد زامدن و رفتن من
سر بجیب امدم و پای بد امان رفتم

Bir kimesne benim gelmekliğimden ve gitmekliğimden âgâh ve haberdâr olmadı. Zîrâ baş yakada olarak murâkaba tarîkinden geldim ve gider iken ayak altında olarak gitdim. Ya’nî gülistân-ı hakîkate ve bostân-ı ma’rifete gitmekliğim seferdir. Vatan ve seyr-i ma’nevî ile olduğumdan gitdiğimi ve gelmediğimi ehl-i zâhirden bir kimesne anlamadı demek olur. O hâlde meselâ Eflâk’a ‘urûc eder ve gider ve yine gelir. Ba’dehu Mekke’ye gider ve tavâf eder ve yine tavâfdan fâriğ olur. Mekke’den ‘avdet *ba’dehu lî ma’allah* vakt-ı menziline gider ve mahv-ı küllî ile mahv olup mazhar-ı tecellâ-yı cemâl-i ilâhî olur. O makâm-ı tecellâdan geri gelir, yine murâkabadan fâriğ olmaz. Bu cihetden onun gitdiğinden ve geri geldiğinden bir ferd vâkıf olamaz. Evliyâya bu ahvâl ba’îd değildir. İnan ve inkâr etme.

شم سان پای مرا قوت رفتار نبود
بسکه از بای نشتم زبشستان رفتم

Şem’ gibi benim ayağımın yürümeğe kuvveti yok idi. Niteki görürsen şem’ mecliste dâ’imâ karâr eder, velâkin seyr-i ma’nevîsi ve sefer-i der-vatanı vardır. Zîrâ zulmet-i şebden rûşenliğe sefer edip müstağrak-ı envâr olmuşdur. Ben dahî şem’ gibi hareket-i sûriyyeyi terk edip olkadar ayakdan oturdum ve fâriğ oldum ki zulmetden seyr-i ma’nevî ile şem’ gibi gitdim ve halâs oldum. İşte böyle benim gibi dervîş ve halvet-

nişîn olup sefer-i der-vatan edenler şebistândan kurtulup müstağrak-ı envâr-ı **(94)** ehadiyyet olur, demekdir. (*Şebistân* geceye ve zulmete derler. (*Sân* dahî edat-ı teşbîhdir. *Bes ki* ol kadar ki demekdir, kesret ma'nasını ifâde eder.

سر نزاده و نکاهی زدل و دیدهء من
اه در سینه و نظاده بمژکان رفتم

Gönlümden bir ah ve gözümden nigâh yaş urmadı ve zâhir olmadı. Belki bu yolda ah-ı kalbimden zâhir olmayarak ve nigâh ve iltifât-ı derûn-ı müjgânde olarak gezdim. Ma'lûm ola ki tarîkat-ı 'aliyye-i Nakşibendiyye ashâbı zikr-i kalbî ile meşgûl olduklarından zâhirde zikri terk etdikleri gibi ahı ve bükâyı vesâ'ir zâhirden olan ahvâl-i 'âşıkânı, meselâ temzîk-i siyâb gibi ve zevkinden darb-ı kadem gibi terk etmişlerdir. Belki bu eşyâ-yı mezkûreyi gönülden ederler ki bir ferd bizim derviş olduğumuzu bilmesin ve 'âşık-ı bî-çâreliğimizi anlamasın. (Hatta bu tarîkin meşâyihi postı ve hulefâsını posta iclâsını ve hilâfet vaktinde meşâyih da'vetini ve cem'iyyet yapmağı dahî terk etmişler. Şeyhi görür ki filân mürîdi kemâle erdi, ona teslîke icâzet verir. Cenâb-ı Hazret-i Şâh-ı Nakşibend kuddise sırruhu dervîşleri Ya'kûb Çerhî kuddise sırahunun kemâlini ve irşâda kadrini müşâhede buyurdukda (*Kabûl tü kabûl-i menest*) buyurup irşâda ruhsat buyurmuşlardır ve hilâfet dahî bunun adıdır. (Nâzım-ı mâhir dahî Buhârî olmağla meslek-i Nakşibendiyyeye sülûk etmişdir diye mesmû'um olmuşdur. (Fî'l-vâki' bu beyt-i ğarrâ'ları böyle olduğuna delâlet eder. (Ve yine bu beytin mesleki hâcegân-ı kirâmı beyân buyururlar. (Ve yine ma'lûm ola ki *nazzâre bi-müjgân-reftem* ile usûl-i tarik-ı Nakşibendiyye'den ma'dûd-ı nazar bırakdım mazmûnuna işâret buyurmuşlardır.

همه تن سوختم از اتش حیرت چون شمع
رفتم از مجلس و انکشست بد ندان رفتم

Cümle tenimi 'aşk ve hayretden şem' gibi yakdım, hatta meclisden gitdim ve mütehayyir olduğum hâlde gitdim. (*Engüşd-i bedendân* mütehayyirlerin hâli olmağla hayrân ma'nâsına ıstılâh olunmuşdur. (Ma'lûm ola ki şem'in dışı fitilesi olur ve

onunla kâ'im olan **(95)** şu'le dahî engüştî olmuş olur. Ya'nî şem'-i ateş hasretle engüşt-i bedenden olarak ne gûne yana yana meclisden gitmiş ise ben dahî öylece yanarak mahv oldum ve meclis-i yârândan şu hâlle gitdim, demek ister. *Kuddise sırruhu*.

سفری کشتم و از بزم نرفتم بیرون

رفتم از خویش چو پیانهء مستان رفتم

Sefere mensûb oldum, velâkin seferim meclisde oldu ve meclisden taşra gitdim ve vücûdumdan hakk-ı sefer etdim ve kendimden gitdim ve makâm-ı fenâya vuslat etdim. Peymâne-i mestân gibi meclisden gitmeksizin gitdim. (Bu beytle dahî sefer-i der-vatan etdim demeği murâd eder. Çünkü sâlike esnâ-yı seferde kabz 'ârız olur. (Nâzım-ı mâhir dahî esnâ-yı sefer-i ma'nevîsinde kabz 'ârız olmağla bu beytle dahî makbûz olduklarını beyân edip buyururlar ki;

نبود بند کرفتار ریء من

امر و زی بارهاهمره دل تا در زندان رفتم

Benim bende benzeyen giriftârlığım bu güne mensûb değildir ki te'essüf edeyim. Zîrâ nice kere gönüle refîk olarak zindân kapısına dek gitdim. Ya'nî ben ve gönlüm, ikimiz dahî def'atle makbûz ve mahbûs olduk ve yine âzâd olduk. Bu hâl sâliklere olagelmişdir. Bâ-husûs her kabzın encâmı bastdır diye tesliye-i hâtırımız der-destdir. (Ma'lûm ola ki zindân kapısına gitmekden murâd içeri girmekdir, yohsa kapıdan dönmek değildir. Böyle olunca makbûz ve mahbûs olmamış denmez. Zîrâ ekseriyâ bir kapıya varıldıkda içeri dâhil olunur, girilmemek nevâdirdendir. Ne'am, *tâ*nın ifâde etdiği ma'nâ kapıya dek gönlü ile gitmekdir.

در ریاضی که بو درنك و کل روی زمین

کل بجیب امدم و خار بد امانرفتم

Dür, ravzalardaki ezhâr ve şükûfelerin rengi olur ve dahî yerde biten gülün rengi olur. Ben öyle ravzalara ferah ile geldim ve dahî ondan gamm ile gitdim. İşte benim

ve tâli'-i bahtımın hâli budur. Herkes gülistâna gamla gider ve ferahla gelir. **(96)** Ben 'aksine kalbimdeki ferahımı zâyi' edip mağmûm ve mahzûn olarak gelirim, demek ister. (Mısra'-i sânîde كلبجيب'*den* murâd ferahtır. (Ve خاربداماں'dan murâd gammdır.

بال و ر بسته صياد بخواهم كرديد
منكه از بال به بال و پر افغان رفتم

Ben bâl ü perimi sayyâdın dâmının bestesi kılmağı istemem. Zîrâ ben öyle kimesneyim ki bâğ ve gülistândan muzdarip olup ve karârım kalmayıp feryâd ve figânı kanat ederek gitdim. Hiç gülistândan sıkılıp efgân ederek feryâd eden bâl ü perinin sayyâdın dâmına beste olunmasını ister mi ve öyle mahall-i hatırda olabilir mi? Elbette istenmez, demek olur. (*Dâm-ı sayyâd*dan murâd dünyânın mâlı ve câhı ve iştigâli olur. Bu umûr-ı selâse insânı tutmakda ve muzdarip etmekde dâma benzer. (Ma'lûm ola ki iki fi'il cem' olsa fi'il-i sânî masdar ma'nâsına olur. Bu cihetden *gerdîd, gerdîden* ma'nâsına olur. *Gerdîden* dönmek ve olmak ve kılmak ma'nâsınadır ve bâl ü per mef'ûl-ı ûlâ olur. (Takdîri *bâl ü perim-râ* demekdir. (*Beste-i sayyâd beste-i dâm-ı sayyâd* takdîrinde olarak mef'ûl-i sânî olur.(Takdîri *Ne-hvâhem gerdîd-i bâl ü perim-râ beste-i dâm-ı sayyâd* demekdir. (Yahud *min ki, ki min* takdîrindedir. İki hâlde mısra'-ı sânî evvele 'illet olur.

نسبت لفظ و معنىء نيكوستم است
حرف همت شدم از ياد خسيسان رفتم

Çirkin lafzı ve hûb ma'nâyı biri birine nisbet zulmetdir. Elbetde güzel ma'nâya bir lafz-ı ra'nâ lâzım gelir. Zîrâ bir gulâm-ı mehpâreye köhne libâs, ilbâs-ı zulümdür. Böyle dilbere elbise-i fâhıra lâzım geldiği gibi latîf ma'nâya dahî bir latîf ve fasîh lafz muktezâ olur. Ben dahî himmet harfinin ma'nâsı oldum. Zîrâ bu yolda 'uluvv-ı himmet sâhibi olmuşumdur. (Binâberîn lafz gibi olan ehl-i dünyânın kalbinden kendim eğer durur isem kendime zulm etmiş olurum ve iyilerin kalbine girerim. Zîrâ onların kalbi elfâz-ı hasene gibidir. (Nâzım-ı mâhir bu beytinde **(97)** ihsânın kalbini lafz-ı kabîha ve evliyâ-i kirâmın kulûb-ı sâfiyyesini elfâz-ı haseneye teşbîh

buyurdular. (Ba’zı nüshada *dest-i hasîsân* vâki’ olmuşdur. (Böyle olunca dest-i hasîsân yine lafz makâmında olur. Mısra’-ı sânîde ma’nâ mukadder olmağla takdîr-i beyt-i ma’nâ *harf-i himmet-şüdem* demekdir.

كرد اكا هيم از مردم غافل فارغ
پند زاهد شدم از خاطر مستان رفتم

Âgâhlık beni ashâb-ı gafletin elinden ve dilinden halâs olucu eyledi. Gûyâ âgâhlıkda zâhidin pendi olmak mertebesine terakkî eyledim ve pend-i zâhid gibi mestânın hâtırından ve ashâb-ı gafletin kalbinden gitdim ve gitmekle halâs oldum. Ol vechle ki benim semtime gelmek şöyle dursun, kalblerinden beni yâd etdikleri dahî yokdur. İşte böyle evliyâ-i kirâm sevmediklerine kendilerini ferâmûş etdirmeğe kudret-yâb olurlar. (*Fâriğ* kelimesinin ma’nâ-yı lâzımesi ki halâs olucu demekdir, bu makâmda o ma’nâ murâd olunur. Zîrâ ferâğa hâlâs lâzım gelir. (Beytden murâd kendinin âgâhlığını beyândır.

دست ردر پر پر و از رميدن دانم
منكه از جاى بيك جنبش مژكان رفتم

Gelme diye el sallamayı pervâza benzeyen ürkmenin kanadı bilirim. Ve uçar gibi ürkerim ve bir dahî gelemem. Zîrâ ben şol ‘ademim ki bir kirpik hareketiyle ve cüz’î istiskâl ile yerimden gitdim. (*Dest-i redd* ise tard etmekdir. Onu gördükde bana ürkmek elbetde gelir. (Ba’zı nüshada pervâz yerine pervâne vâki’ olmuşdur. Ma’nâsı ürkmek pervânesinin kanadı bilirim demekdir. Ürkmek pervânesinden murâd gâyet ürkücü pervânedir. Kemâliyle pervâne ürkmek sâhibi olduğundan *remîden* gelmesine muzâf olmuşdur. (Ma’lûm ola ki iki nüshaya göre de dest-i reddi kanat bilmek gitmekden ‘ibâretdir ve onunla giderim demekdir. Beyitden murâdı ‘uluvv-ı himmet sâhibi olmağla istiskâl ve dûn mu’âmeleye tahammül edemeyeceğini beyân eder. **(98)** (Mısra’-ı sânî dahî evvela ta’lîl makâmındadır ve edât-ı ta’lîl mahzûftur, yahud *men ki* men takdîrindedir.

نکشد دوش سبکروحیء من بارلباس
از هوا پیرهنی کردم و عریان رفتم

Benim tecerrüd ve hıffetimin omuzu libâs yükünü çekmez. Bu sebebden libâsdan fâriğ olup havâdan bir gömlek eyledim ve dahî ‘uryân olarak râh-ı Hakka gittim. Böyle olunca sen beni bulmadığından giymemiş zan etme. Eğer istesem elbise-i fâhıralar giyerim. Hilâf-ı mesleğim olmağla cümlesini terk etmemişdir. (*Sebükrûh* tecerrüd ma’nâsınadır. (Yahud *sebükrûhî*den murâd zâtında olan hıffettir. Ba’zı kimsenin zâtında ve tab’ında bir kesâfet olur ve vardığı meclise sıklet verir. Herkes kâşkî şu ‘adem giydiydi diye ehl-i meclis temennâ ederler ve böyle olan kimesneye girân-cân derler ve zâtında sıklet olmayana sebükrûh ta’bîr ederler. Buna göre ma’nâ, ben ol mertebe sebükrûh ve tab’ı hafîf ve zâtı kesâfetsiz şâ’ir-i zarîfim ki bâr-ı libâsa tahammül edemeyip havâyı kendime pîrehen eylemişdir. Bu dahî latîf ma’nâ alır.

رهنمون کشت مرا سوی تعلق سودا
از ره کوچه زنجیر بزندان رفتم

Benim ‘aşkım bana mukayyed olmak semtine yol gösterici oldu ve sana mukayyed olmakda menfa’at-ı ‘azîme vardır, dedi. (Zîrâ ba’zı sevdâ ashâbına bağlanmak ve zincîr nâfi’ olur. Hatta bîmârhânenin bir ismi dahî dârü’ş-şifâdır ve bîmârhânelerde nice mecânîn sahve gelip ‘âkıl ve kâmil olurlar. Nâzım-ı mâhirin dahî sevdâsına ta’alluk nâfi’ olmağla sevdâsı semt-i ta’alluka delâlet etmiş. Binâberîn nâzım dahî itâ’at etmiş olmağla zincîrin dâr yolundan zindâna ve semt-i ta’alluka gittim, buyururlar. Zindândan murâd bîmârhânedir. (Ve yine zincîr yolundan gitmek, bîmârhânede zincîrsiz oturmayıp zincîr ile mu’allak olmakdan ‘ibârettir. (Gerçi burada *dâr* yol ma’nâsınadır. Velâkin mâkablinde *rah* kelimesi olmağla tecrîd tarîkıyla *dâr* ma’nâsı murâd olur ve zincîr **(99)** dahî bir dâr yola benzer. Binâ’en ‘aleyh *kûçe* terkîb-i izâfiyyesini zincîre muzâf eyledi ve zincîri reh-i *kûçe*ye teşbîh eyledi. Yahud *kûçe* mahalle-i sağîre ma’nâsına da gelir. Bu sûretde ma’nâsı mahalle-i sağîre gibi olan zincîr yolundan bîmârhâneye gittim demek olur ve zincîr dahî mahalleye şebîhdir. Zîrâ mahallede hâneler biri birine zincîr halkası gibi dahî

muttasıldır. Bundan dahî murâdı sevdâ buna ta'alluk semtine yol gösterince ben dahî emrine imtinâl edip zincîre bağlanarak bîmârhâneye gittim, demek olur.

بود قدرم زبلندى سوى پستى ماءل
چاك كر ديدم و از جيب بد امان رفتم

Benim kadrim ve i'tibârım nâs beyninde bülend ve 'âlî idi. Çünkü 'âşık ve dervîş oldum. Kadr u i'tibâr 'âşıklığa zıdd olmağla 'âlîlikden alçaklık semtine mâ'il oldu. Niteki Hazret-i Mısrî kuddise sırruhu ba'zı ilâhiyyâtında buyurmuşdur;

(Beyt)

* Dervîşlerin en alçağı buğdây içinde bûrçağı *
* Bu Mısrî gibi bâlçığı her bir ayak basmak gerek *

İşte sülûkde ve 'aşkda mezellet iktizâ eder. (Ve yine kutbü'l-'ârifîn gavs). El-Vâsılîn Mahbit-i Feyz-i Samedânî Hazret-i Bâyezid-i Bistâmî kuddise sırruhu o mertebede nefs-i nefîsleri tezlîl ettiklerinden عطل ذلي ذل اليهود buyurmuşlardır. Bu zillet ve hakâret 'uşşâk-ı ilâhiyyenin kemâl-i îzzetine sebeb olur. Ammâ ehl-i dünyânın 'izzeti ya 'izz'le ya mevtle kemâl-i hakâretine sebeb olur. Lâkin ehl-i 'aşkın 'izzeti 'izzet-i ebediyye-i bâkiyyedir. Zîrâ mânsıb-ı 'aşkdan mün'azil olmaz ve mevtle dahî şeref ve kadri zâ'il olmaz. Belki kubûr-ı evliyâ cümlenin metâfı ve mezârı olur. Binâberîn libâs kadrimi çâk kılıp kadrimin dahî yakasından eteğine dek gittim ve yırttım, buyurmak isterler. Ya'nî 'izzet ve ref'atimi kemâliyle pestliğe tebdîl ve tahvîl ettim, demek olur. İşte bu zamân o sâlik gerçi dervîş olur, zîrâ dervîşlikde 'âr ve nâmûsunu muhâfaza yokdur ve dünyâca olan 'âr ve nâmûs **(100)** gitmedikce dervîş olunmaz. Niteki Hazret-i Mısrî kuddise sırruhu buyurmuşdur;

(Beyt)

* Kim ki cândan geçmez ise dîn bize yâr olmasun *
* 'Âr u 'ırzıyla gelüp 'âşıklara yâr olmasun *

Ve yine ba'zı 'ârifîn dahî buyurmuşdur;

* Açıldı defter-i ehl-i melâmet kayd olan gelsin *
* Çekenler nâm-ı kaydın gelmesin lâkayd olan gelsin *

Ma'lûm ola ki bir şey' bülend-i kadd olsa pestlige mâ'il olur. Buraya dahî bu beytle telmîh ve işâret buyurdular.

پست كرديه مقامم ز سخن نشنيدن
كوش من بسكه كران بود بيابان رفتم

Benim mertebem nâs beyninde onların sözünü dinlemediğimden alçak oldu ve bir ferdin yanında kadr ve i'tibârım kalmadı ve herkes bana neylersin şu yâbânın delîsini dediler ve i'tibârdan bi'l-külliyye iskât ettiler. Ol mertebe halkın kelâmını dinlemekden kulağım âğır ve sâğır idi ki, nâs 'indinde hayvân 'add olunduğumdan ve halka benzemediğimden sahrâyı ihtiyâr ettim ve beyâbânı kendime mesken ettim demekdir. (Ma'lûm ola ki *yâbân* ve yine *bâ* ile *beyâbân* sahrâ ma'nâsınadır. (Ba'zı nüshada *be-pâyân* vâki' olmuşdur. Ma'nâsı dünyânın nihâyetine yahud sâğırlığın yahud söz isgâ etmenin nihâyetine gittim, demek olur. Fî'-l hakîka 'avâmın içinde 'âşıkın kadri olmamağla ekserîsi beyâbânı mesken etmişlerdir.

منم ان طاءر و حشت زدهء دشت جنون
كه ببال رم اهو ز بيابان رفتم

Cünûn ovası ki 'aşk sahrâsıdır ve sahrânın ziyâde vahşi kuşu benim. Ya'nî meyân-ı 'uşşâkda nâsdan ürkmüş ve teneffür etmiş 'âşık benim. Zîrâ sahrâdan dahî ahûnun ürkmesini kendime kanat edip o vechle sür'atle gittim ve sahrâda dahî karâr edemedim. (Bu sûrette nâzım merhûmun 'âşık-ı vahşetzede olmuş **(101)** olduğu sâbit olur. *Rem* rânın fethiyle ürkmek ma'nâsınadır.

منم ان كوهر جيب صدف بتيا بى
كه ز غلطانىء خود از كف عمان رفتم

O karârsızlık sadefinin derûnunun gevheri benim. Zîrâ kendi yuvarlanıcı lekimden deryâ- yı ‘ummân-ı bî-pâyânın elinden taşra gittim ve öyle bahr-i ‘azîmde istikrâr edemedim. Bu beytle dahî beyt-i sâbık gibi kesret-i ‘aşkını beyân buyurdular. Zîrâ ikisinin dahî mâ’ili bî-karâr olduklarını ifâde eder ve bu bî-karâr olmak dahî ‘aşka lâzım gelir. Yahud o sadefe benzeyen bî-kararlığın ceybinin gevheri benim, diyerek ma’nâ verilir. Buna göre *be-tiyâb*lık sedefe teşbîh olunmuş oldu. Evvelki ma’nâya göre be-tiyablığın sadefinin gevheri benim demek olmağla iddi’âya mahmûl olur. Ke’ennehu be-tiyablığın bir sadefi var imiş ve Şevket onun cebinin incisi imiş. İki beytin dahî mısra’-ı sânîleri mısra’-ı evvellere ta’lîldir ki lafızları dahî edât-ı ta’lîldir.

مؤرم و تا نكند منت حرصم پامال
پر بر آوردم و از دست سليمان رفتم

Ben fî’l-asl karınca idim. Benim hırsımın sa’y eyle diye tevbîh etmesi ve bana rahât vermemesi beni pâmâl etmesin için kendimden kanat getirdim ve dahî Süleymân ‘Aleyhi’s-selâm’ın elinden gittim. (Ya’nî ben aslından bayâğı ‘avâm-ı nâsdan idim ve kemâliyle hırs sâhibi olmuş idim. Ve hırsım bana ârâm ve karâr vermez idi. Ve dâ’imâ hitâm-ı dünyânın cem’i için benim başıma urur idi. Mülâhaza eyledim ki bu hırs beni karıncânın hırsı karıncayı pâmâl eylediği gibi pâmâl edecekdir. Bunun çâresi ‘âşık olup bu hırstan rehâ bulmakdır dedim ve ‘âşık oldum ve dahî dünyânın selâtîninin elinden gittim ve pâmâl olmakdan halâs oldum, demek ister. Nâzım merhum, ‘âşık olmayanları hırsta ve hakâretde karıncaya teşbîh eder. Karınca harîs olmağla ve hırsı sebebiyle ayakları altında pâmâl olduğu cihetten pâmâl zikri mûreh-i cem’iyyet olmağla latîf vâki’ olmuşdur. (Bundan sonra karıncada kanat **(102)** peydâ olur. Bu cihetten *pîr-i ber-âverdem* ta’bîri dahî mûreh-i cem’iyyet-i şi’riyye olur. Bundan sonra Süleymân zikri dahî cinâs-ı şi’riyyedendir. Zîrâ nemle-i Süleymânî meşhûrdur. Süleyman ‘Aleyhi’s-selâm karıncayı eline alıp onunla mükâleme eder idi. (Dest-i Süleymânî’den gitmekden murâd dünyânın mülûk ve ümerâsının elinden

gitmekdir. Bu ‘ünvân ile, ta’bîr-i mûr ile Süleymân cem’ olsun içindir. (Ve yine *per-i ber âverdem,* ‘âşık oldum demekden ‘ibârettir. Onu dahî bu üslûb ile ta’bîr-i mücerred, mûr ile cem’iyyet hâsıl olsun içindir, ânifen beyân olundu. Hülâsa-i kelâm ‘avâm-ı nâstan hırs sâhibi bir âdem idim. Bu hırs ve tama’ın sebeb-i helâk olduğunu te’emmül edip ‘âşıklar gürûhuna mülhak oldum ve necât-ı edebiyye-i bâkiyye buldum demek olur.

چون منی را نكذارندز كف اهل
كرم نقد همت شدم از دست كريمان رفتم

Çünkü lisân-ı hâl ile belki ba’zısı lisân-ı kâl ile kerem ehli, ben sana ihsân ettim demeği terk etmezler. Ben dahî bu imtinân-ı tevbîha mütehammil olmadığımdan himmet sâhibi bir akçe oldum . (Yahud nakde benzeyen ‘uluvv-i himmetin ‘aynı oldum ve kerîmlerin elinden gittim ve onların bu varlığını çekmedim. (Fî’l-vâki’ ‘uluvv-ı himmet sâhibi olanlar, kerîmlerin hânesine gidip ihsânına talip olmazlar. (Mesnevî’-i Şerîfde mezkûrdur ki Şeyh Muhammed Ser Rızâ kuddise sırruhu gâyet ‘ulûvv-i himmetden bir ferdin ‘atiyyesini kabûl buyurmazlar imiş. Hatta sahrâda sâkin olup asma yaprağı ile te’ayyüş ve tegaddî ederler imiş. İşte ‘âlî-cenâb olanların hâli böyle olur. (Ma’lûm ola ki nakd iki türlüdür. Bir türlüsü himmet sâhibidir. Böyle nakd kerîmlerin eline gelir ve kerîm dahî onu bir fakîre ihsân eder ve fakîr dahî ba’zı hâcetine sarf eder ve elden ele devr edip nâsın hâcetini kazâ eder. Zîrâ akçeyi ‘Allah-u Te’âlâ sarf için ve tetmîm-i mesâlih-i nâs için halk etmişdir. (Nakdin bu nev’i şol nakddir ki bir hasîsin eline geçip onu der-kese ve der-hazîne eder. Nice seneler mahbûs kalır ve mesâlih-i nâs **(103)** kendi yüzünden bitmez. İşte bu, nukûdun dûn-himmet olanlarıdır. (Nâzım merhûm böyle himmet sâhibi bir nakd olmuş ve kerîmlerin elinden halâs ve âzâd olmuş. Ve bu mısrâ’da kendini kerîmlerin elinden gitmekden nakd-i himmete teşbîh etdiler. Nüshada *kerîmân* yerine *le’îmân* vâki’dir. Yine murâd *kerîmân* demekdir. Kerîmleri le’îm ile ta’bîr, varlıkları ve imtinânları cihetiyledir. Fî’l-vâki’ bir kerîm ki ta’zim ve min-tevbîh sâhibidir, la’imlerden ma’dûddur. Hakîkatte kerîm odur ki mütevâzi’ ola ve keremi rızâ-i Hüdâ için ola (Hazret-i İmâm ‘Alî Keremellahu veche gibi,

{ انما نطعمكم لوجه الله لا نريد منكم جزاءا و لا شكورا }
nazm-ı celîlini kerîmin hâli nâtık ola.

صعف از پنچهء بخت سيهم كرد رها
نكهى كشتم و از سايهء مژكان رفتم

Benim za’afım beni baht-ı siyehin pençesinden halâs eyledi. Elbette za’îf olan nesne pençede durmaz. Meselâ havâyı ve âbı der-pençe etmek mümkün değildir. Ya’nî ‘aşk beni nahîf ve za’îf eyledi ise ve bu cihetden bana zarar ve ziyânı oldu ise ben ki baht-ı siyeh sâhibi idim, benim giribânımı baht-ı siyeh der-dest etmekle tahlîs-i ceyb mümkün değil idi. ‘Aşk ol mertebede beni nahîf eyledi ki baht-ı siyehin pençesinden halâs eyledi. Bu cihetden menfa’at-i ‘azîmesi oldu demek ister. Gûyâ ben ‘aşkın za’îf etmesiyle bir nigâh oldum ve sâye-i müjgândan gittim. Nazar, hadika-i çeşmde za’fı sebebiyle nice müstekar olmaz ise ve pençe gibi müjgândan ne gûne taşra çıkar ise ben dahî za’afım sebebiyle baht-ı siyehin müjgân gibi pençesinden öyle serî’ gidip halâs oldum buyururlar. (Ve bu beytte kendi zâtını nûr-ı basardan hâsıl olmuş nazara za’afda ve makbûliyyetde teşbîh buyururlar ve yine pençe-i baht-ı siyehi müjgâna teşbîh vardır. Sâye-i müjgândan murâd hadika-i çeşmdir ki göz kapaklarının altı olur.

نقدر هاسبك از بند كران كر ديدم
كه شدم نالهء زنجير زرندان رفتم

(104) Bend-i girân ‘aşkdan için ve beni zabt ve rabt ettiğinden için ol miktârların beyni ve hafîf oldum ki gûyâ hiffette ve cismi kalmamakda nâle-i zincîr oldum ve zindândan gitdim, demek olur. Ma’lûmdur ki âğır olan, gerek bâr-ı sûrî ve gerek bâr-ı ma’nevî insânı zebûn eder. Bend-i girân-ı ‘aşk dahî bâr-ı ma’nevînin gâyetde ağırı olmağla zât-ı nefîslerini nahîf etmiş bir mertebede ki necâfetinde nâle-i zincîr gibi olmuşlar. Zincîrin sadâsı bend-i girân-ı zincîrden nice nahîf olup zindândan gitti ise ben dahî bend-i girân-ı ‘aşkdan zebûn olduğum sebebiyle zindân-ı cihândan âzâd oldum buyurmak isterler. Fî’l-hakîka ‘âşıklar ‘alâ’ik-i dünyeviyye kaydından vâreste

olup Allah-u Te'âlâ hazretine meyl-i küllî ile meyl etdikleri mubsırât kabîlindendir. Dünyâdan gitmek ve halâs olmakdan murâd eşgâl-i cihânı terkden kinâyedir.

در یاریکه در و موج هوا موز و نست
کویمت تا که بدانی بچه عنوان رفتم

Bir memâlikdeki havânın mevci onda mevzûn ve latîfdir. Orada oturmak lâzım gelir iken ve herkes o memâliği sever iken ve dil-dâdesi olmuş iken, sana söyleyim ben ne üslûbuyla o memleketten gittim ve onu nice terk etdim. Hatta benim hâlimi bilesin ve ne mertebede 'âdem imiş anlayasın. Mevc-i havâdan murâd rüzgârdır ve mevzûn olması havânın cevdetinden ve latîf isminden kinâyedir. *'Ünvân*, üslûb ve tarz ma'nâsınadır. *Diryâr* dâlın kesriyle dârın cem'îdir. Memâlik demek olur. İş bu beyt gelecek beyte merhûndur.

مصرعی بو دم و موز و نتر از ابیات دکر
اسمان منتخیم کرد وز دیوان رفتم

Gûyâ ben bir mısra' imişim ve dîvân derûnunda olan sâ'ir beytlerden ziyâde mevzûn ve latîf imişim. Ya'nî bir mısra'-ı ber-ceste imişim ve felek dîvân içinden beni beğendi ve intihâb eyledi. Ben dahî dîvândan gittim. Hâsıl-ı beyteyn budur ki, şol memleketler ki âb ve havâsı latîfdir ve insân o şehirleri letâfeti cihetinden **(105)** terk etmek istemez. Ben 'âşık olup ehl-i dünyâ olduğumdan mısra'-ı ber-ceste müntehab olması sebebiyle dîvândan efvâh-ı zurefâya ve mecmû'alara sür'atle nice giderse ve dîvânı ne gûne terk ederse ben dahî o memâliği sür'atle öylece terk ettim ve onlardan gitdim, demek olur. Nâzım kuddise sırruhu kendilerini mısra'-ı bercesteye teşbîh buyurdular ve a'lâ mısra'ın dîvândan gitmesi hakîki olmayıp belki herkesin ezber okumasından ve mecmû'alarına yazmasından kinâye olur. Eğer denir ki kendini niçin mısra'-ı bercesteye teşbih eyledi, cevâbında denir ki şâ'irin 'indinde bundan a'lâ bir şey' olamaz. Binâ'en aleyh mısra'-ı bercesteye teşbîh buyurdular.

پيش كل بوديكى نغمهء زاغ وبلبل
رفتم ازننك هم آوازئ مرغان رفتم

Gülün önünde karganın ve bülbülün sadâsı bir idi ve gülde tabî'at yok idi. Bu cihetten nağme-i hasene ile âvâz yedi farka kudreti yok idi. Ve benim kadrimi bilmeyip kargalar ile beni tesviye eder idi. Ben dahî kargalar ile hem-âvâz olmak 'ârından gülistândan gitdim. Nâzım Hazretleri'nin zamânında karga ile bülbül berâber imiş ve nağmeleri müsâvî imiş. Şimdi karganın zâtı ve nağmesi bülbülün zâtından ve nağmesinden on kat memdûh ve makbûl oldu ve hazf pâresi elmâs pâresine kadr u kıymette gâlib ve fâ'ik oldu.

عاجز خصم زخردى و بزركى نشدم
آب تيغ آمدم و قطرهء پيكان رفتم

Şâ'ir-i hürd iken ve ulu şâ'ir iken ya'nî eş'ârımda kemâlim var iken ve yok iken bana husûmet eden şâ'irin 'âcizi ve mağlûbu oldum. Belki eş'ârda cümlesine gâlip oldum. Zîrâ kemâlim vaktinde âb-ı şimşîr-i tîz geldim ve kesip biçdim ve hürdlüğüm vaktinde katre gibi olan okun demiri gibi geldim ve saplandım ve hasmımın ciğerini deldim. Hâsılı cemî' hâlimde cümle-i şâ'irâne galebe ettim.

كل رعنا نتوان در چمن وحدت يافت **(106)**
رفتم از خويش چو از باد عزيزان رفتم

Vahdet bostânında iki renkli yaprağı olan gülü bulmak mümkün değildir. Zîrâ bu kadar ki buluna, belki yaprağı bir renkli gül bulunur ve ikilik onda ve gülistânda olamaz. Böyle olunca dervîş olduğum vakitde ve terk-i ülfet eylediğim zamânda ahbâbım beni ferâmûş etmekle hâtır-ı yârân-ı 'azîzandan gittiğim gibi kendi vücûdumdan dahî onun gibi gidip fenâ-yı sarfa erdim. Ve bende vücûd-ı mâ kalmadı ve Hakk ile mertebe-i vahdet-i vücûdu buldum demek ister. Gül-i ra'nâ şol güle derler ki, yaprağın birisi kırmızı ve birisi sarı olur imiş. Ol 'adem ki vücûd sâhibidir ve vücûdunu vücûd-ı Hakkda ifnâ' etmişdir, orada iki vücûd olmağla gül-i ra'nâ gibi

oldu. Gül-i ra'nâ ise çemen-i vahdette olamaz ve orada bir renkli gül olur. Bir renkli gül terk-i vücûda tevakkuf eder. Binâberîn terk-i vücûd edip makâm-ı ene'l-Hakkı bulmuşlar. *'Azîzân*dan murâd ahbâbdır. Ve yâd, bu makâmda mecâz-ı mürsel tarîkıyla gönül ma'nâsınadır. Yahud mısra'-ı sânînin ma'nâsı şöyle demek olur ki, çünkü mukaddem dervîş olduğum vakitde terk-i ülfet ve hâtır-ı yârândan gitmek lâzım geldi ise gittim ve gitmeği öğrendim. Bu def'a dahî gülistân-ı vahdete girip çemen-i vahdetin güllerinden olmak murâd eyledim. Orada gül-i ra'nâ olmamağla terk-i vücûd ve kendinden gitmek lâzım geldi. Ben gitmeği çünkü akdemce öğrendim ise, bu def'a dahî bütün bütün kendimden gitdim. Evvelki ma'nâya göre (*çû*) edât-ı teşbîh olur ve ikinci ta'bîre nisbetle (*çû*) çünkü demek ma'nâsına olur.

بار ها همره عرفىدر توحيد زدم
تا صممخانهء كفرودر ايمان رفتم

Nice kere şâ'ir-i mâhir 'Urfîye refîk olarak tevhîd-i hakîki kapısını urdum ve bâb-ı tevhîd açıldı. Küfrün büthânesine ve îmânın kapısına dek gitdim, ya'nî tevhîdde bir makâma vardım ki orası hem küfrün kenisesidir ve hem îmân **(107)** hânesinin kapısıdır. Hâsılı onda küfür ve îmân ikisi birdir ve küfür ile îmânın farkı yokdur. İşte o makâma dek gitdim, demek olur. Bu makâmda tevhîd hakîkatinin cebel-i 'âlîsinin zirve'-i 'ulyâsı olur. (Ma'lûm ola ki 'Urfî ile hem-reh olarak tevhîd kapısını urdum, ya'nî 'Urfî gibi vahdet-i vücûd mes'elesini müştemil eş'âr söyledim, demek olur. Yohsa 'Urfî ile sâlik olup makâm-ı tevhîde erdim, demek olmaz. Zîrâ 'Urfînin zamanı mukaddemdir. Nâzım Hazretleri onun vaktini idrâk etmemişlerdir.

همه را ماتمئ حسرت دنيا ديدم چون
بعشر تكدهء كبر و مسلمان رفتم

Cümleyi dünyâ için mütehassır olmak yasında ve kaderinde gördüm. Çünkü ayâ, ne işlerler göreyim, diye müslümânların ma'bedine ve ehl-i küfrün küfürhânesine vardım, hiç birisinde taleb-i rızâ bulamadım. (Hemen rızâ için ta'abbüd 'âşıklardadır, demeği murâd eder. (Bu makâmda *kiber*den murâd 'avâm-ı mü'minîndir.(Ve

*müslümân*dan murâd ehl-i salâh ve zâhid görünen kimesnelerdir. *'Işret-gede*den murâd ma'bedleridir. (Hülâsası cümlenin derdi dünyâdır. Allahı ister 'avâmda ve havâs zann olanlarda bir ferd yokdur, buyurmak isterler. Fî'l-vâki' böyledir.

زر خورشید زمن بهر بها میطلبد
چون ببازار مسیح از پی درمان رفتم

Altûna benzeyen güneşi benden bahâ ve ücret için istedi. Çünkü mürşid pazarına derdime dermân bulmak için gitdim. (Burada *Mesîh*den murâd mürşiddir ve mürşidden murâd mürşid-i hakîki olmayıp kendini mürşid-i kâmil gösteren şeyhtir. Zîrâ öylesi, altûn ister ammâ mürşid-i kâmil hakîki mürîdlerine

{ قل لا اسئلكم عليه اجران اجرى الا على الذى فطرنى افلا تعقلون[70] }

nazm-ı celîlinin müfâdnı ifâde eder. (Hülâsa-i kelâm 'asrının meşâyihine murâdları akçedir ve hakîkatte mürşid-i kâmil kalmamışdır diyerek ta'n u teşnî'dir. Yahud güneşe benzeyen parlak altûnu demek ola. (Bu sûrette müşebbeh **(108)** ve hûrşîd-i müşebbehiye olur. (Ve *zer* lafzını *hûrşîd*e muzâf etmek Mesîh ile cinâsa mebnîdir. (Zîrâ ikisi dahî semâ-i râbi'adadırlar.

باج لب تشنه کی ان شبنم من کرد طمع
کر بسر چشمهء خورشید در خشان رفتم

Kendi lüb-teşneliği için benim şebnem-i vücûdumdan bâc-ı tam' eyledi. Eğer hûrşîd-i dırahşânın ser çeşmesine gittim, (ya'nî 'asrımızda meşâyihin ziyâde ulusuna ve serlevhasına dahî müsterşid olmak için gitdim ise o dahî benden dünyâlık talebinde oldu. (Yahud benim leb teşneliğimden için şebnem-i vücûdumdan bâc istedi demek ola. (Zîrâ şems, şebneme leb-teşnedir. (Yahud beyt evvel ki, mâ'ili dermân için pazar-ı Mesîhe gittim. Benden zer-i hûrşîd taleb eyledi demek idi. (Ve beyt-i sânî ki, şems gibi şeyhin ser-i çeşmesine gider isem şebnem-i vücûdumdan benim leb-teşneliğim için bâc tam' eyledi demek idi. İkisinden gerçek ve hakîki mürşid-i kâmil

[70] "Ey kavmim! Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, ancak beni yaratana âittir. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?" Hûd, 51

murâd ederiz. Bu sûrette pazar-ı Mesîhde benden zer-i hûrşîd istedi ve güneş-i bâc istedi demek, ‘ilm-i bâtın ahzı, mâl ve cânını şeyhe bezl ile olur. Mâlını fedâ etmedikce hakîkat ile girmez. Mürşidin yolunda mürîd her varını sarf ederse murâdını bulur. Yohsa dört pâre şeyhine kıymayan ve bir kablini şeyhin yolunda fedâ etmeyen dervîş olamaz. Benden istediler, ben cümlesini fedâ etmedim ve böyle dervîş oldum demek olur.

قامتم بسكه خم از بار قناعت كرديد
از جهان حاصلم اين بس كه چندان رفتم

Benim kâmetim bâr-ı kanâ’ati mütehammil olduğumdan ol kadar münhanî oldu ki, iki kat olduğum hâlde gittim. Cihândan bana hâsıl bu kifâyet eder. Zîrâ nezd-i hüdâda kanâ’at gâyet makbûldür ve ondan hâsıl olan ağnâ dahî sebeb-i sermâye-i sa’âdettir. Bu sûretde zahr-ı ahiret olmağla kâfî olduğundan *ez cihân hâsılım în bes* buyurdular. (Ma’lûm ola ki mısrâ’-ı evvelde olan *bes ki* kadar ma’nâsına isti’mâl olunur. Mısrâ’-ı sânîde olan *bes ki* lafzında olan bes yetişir **(109)** ma’nâsınadır. (Ve *ki* yukarıda olan *ham* kelimesini beyân içindir ve munfasıl olarak yazılmak lâzımdır. Lâkin mısrâ’-ı evvelde *ki* muttasıl yazılır, zîrâ *ki* nefs-i kelimedendir ve *beski* lafzının mecmû’u ol kadar demekdir ve kesret ma’nâsını ifâde eder. (Ve işbu beytin takdiri
قامتم بكه خم از بار قناعت كرديد دوچندان رفتم از جهان حاصل مرا اين بس)
demek olur. (Kanâ’atin fazîleti cümlenin ma’lûmu olmağla ona müte’allık olan ehâdis-i şerîfe ve hikâyât-ı latîfe terk olundu.

خس خود زورق طوفانئ آتش كردم
داغ بر سينه در اغوش نمكدان رفتم

Kendi has ve hâr gibi olan vücûdumu âteş deryâsına zevrak eyledim ve deryâ-yı âteşe has vücûdumu ilkâ eyledim ve böyle etmekde isâbet eyledim. Zîrâ sîne üzerine dağ vardır ve sînem derd-i ’aşkla mecrûhdur. Bu cerâhatlerin maslahı tuzdur. Bu cihetden memleha gibi olan deryâ-yı âteşe has vücûdumu gemi eyledim ki sînemde olan dağ-ı ‘aşkı ve fıkrat yaralarını ıslâh eyleye. (Çünkü sefîne sinesi üzerine yüzer.

Nâzım Hazretleri'nin dahî sînesi mecrûh olmağla memlehâ gibi tûfânî-i âteş onu ıslâh eder ümîdiyle vücûdunu ol deryânın gemisi eylemiş ve bu tedbîrimde musîbim, buyurmak isterler. (Tûfânî-i âteşden murâd deryâ-yı 'aşkdır. Eğer denirse ki sînesinde olan dağlar 'aşkdan hâsıl olmuşdur. Deryâ-yı 'aşka zevrak-ı vücûdunu ilkâ eylemekde dağlar meltem olmayıp belki tezâyüd eder. Sîne dağlardan necât bulsun için deryâ-yı 'aşka zevrakça-i vücûd irsâl olunur mu? (Bu su'âlin cevâbında denir ki, bu, 'aşk derddir ki bunun devâsı tezâyüd etmesidir. Niteki kasîde-i evvelîde Nâzım Rahimahullah buyurmuşdur. (beyt)

از عشق رنك شكوه نر بزم بهيپح كس

* در ديست اينكه جمع چو شد ميشود دوا

Bu cihetten deryâ-yı 'aşka düşmek sînenin dağının el-yetâmına sebeb olur. (Yahud has vücûdumu âteş deryâsına gemi eyledim. Zîrâ tarîk-i 'aşkda sefîne-i vücûdu deryâ-yı âteşe salıvermedikce 'âşıkın kârı tamam olmayacak. Bu cihetten böyle eyledim ve 'azîm ızdırâba düşdüm. (Zîrâ sîne-i pür-dağ ile ke'ennehu nemekdâna ilkâ etmiş oldum, **(110)** bu ise emr-i 'azîmdir. İşte râh-ı 'aşkda ben böyle ızdırâb sâhibi 'âşıkım ve benim hâlim budur, demek olur.

مطلب خون من از تيغ نكر ديد روا

روزكارى بسر خاك شهيدان رفتم

Benim kânımı kılıçdan talep câ'iz ve lâyık olmadı. Sakınıp ey tîğ-i Şevketi şehîd ettik, getir hûn-behâsını demeyesiniz. Zîrâ bir hayli zamândır şühedânın ser-hâkına gittim ve şehâdetimi onların türbe-i şerîfelerinde Cenâb-ı Hakk'tan niyâz eyledim. Mevlâ dahî du'âmı kabûl eyledi. Bu cihetden seyfin cürmü yokdur ve hûn-bahâ taleb etmek dahî münâsib değildir. (Ma'lûm ola ki evliyâ-i kirâmdan nice zevât-ı kirâm, şehâdetlerini Cenâb-ı Hakk'tan niyâz etmişlerdir. Ez cümle Hazret-i Hamza Radiyallahu 'Anh Hazretleri meydân-ı harbe zırh-pûş olmaksız sîneleri 'uryân olduğu hâlde gelirler idi. Hatta ba'zı asdıkâsı genc iken zırh-pûş cenk eder idik, şimdi niçin böyle edersin, deyince, evvel mevtden havf ederdim, şimdi mevtimi ve şehâdetimi taleb ederim buyurmuşlar. (Ve yine İmâm Hasan Radiyallahu 'Anh zevcesi cânibinden mesmûm oldukda İmâm Hüseyin Radiyallahu 'Anh bu işi kimden

gümân edersin buyurdukda, söylersem katl eder misin, buyurmuşlar. Onlar dahi ne'am dedikde sükût buyurmuşlar. (İşte bu söylememek şehâdeti taleb ettiklerine delâlet eder. (Ve yine İmâm Hüseyin Radiyallahu 'Anh Kerbelâ'ya 'azm ettikde İbn-i 'Abbâs Radiyallahu 'Anhümâ teşrîf etmesine her ne kadar ceht ve sa'î buyurdular ise mukayyed olmadı. Zîrâ orada şerbet-i şehâdeti nûş edeceklerini bilirler idi. Binâberîn 'azm ettiler ki şehîd ola. (Ve yine Hallâc-ı Mensûr Kuddise sırruhu hazretleri Ene'l-Hakk sırrını fâş ettiler ki şehit ola. (Ve yine Şehy 'Attâr kuddise sırruhunun şehâdete tâlib oldukları hikâye'-i meşhûrelerinden ma'lûmdur. Vesâ'ir evliyâ-i kirâmın dahi tâlib-i şehâdet oldukları mahallinde beyân olmuşdur. (*Matlâb* mîmin fethi ve tânın sükûnuyla masdar mîmi olarak taleb ma'nâsınadır. (Yahud *matlâb*, mîmin ve tânın fethalarıyla nehy-i hâzırdır. (Böyle olunca ma'nâsı **(111)** benim kanımı kılıçdan isteme, zîrâ istemek revâ olmadı. Zîrâ çok müddet kubûr-ı şühedâ-i kirâma varup şehâdet bana nasîb olmasını onlardan niyâz eyledim. Bu sûrette tîğın suçu yokdur demek olur ve hûnumu ondan talep revâ değildir dense yine latîf ma'nâdır.

بسکه سخنست میان من و قاتل پیوند

خون ز شمشیر روان شد چو ز میدان رفتم

Benim kâtilim ile benim miyânımda 'alâka ve ittisâl ol kadar metîn ve kavîdir ki ben şerbet-i şehâdeti nûş edip çünkü meydândan gittim, kâtilin şimşîrinden bana terahhumu sebebiyle kan revân oldu. Kâtilin kılıcı böyle olunca var kıyâs eyle ki kendine mertebe benim için kan ağlamışdır. Lâkin kadr-i ilâhî böyle imiş. Bu kâr ondan vukû' buldu ve beni sevmediğinden öldürdü değildir ve ben dahi onu severim. (Niteki Mesnevî-i Şerîfde İbn-i Mülcem için Hazret-i İmâm 'Alî Keremullahu veche buyurmuşdur (mesnevî)

ليك بى غم شو شفيع تو منم * خواجهء روحم نه مملوك تنم

Yahud, <u>*kâtil-büden*</u> murâd, nefs-i seyf ola. (Böyle olunca ma'nâsı, seyf benim beynimde muhabbet ol kadar muhkemdir ki ben meydândan gidince kılıçdan benim için kan akdı demek olur.

بادخا کم بسر اتش بدل و اب بچشم
که ز طوف در سلطان خراسان رفتم

İş bu beyti memdûhun vasfına girizgâh edip buyururlar ki, toprak başıma olsun ve kalbim yansın ve gözlerim yaş ile dolsun. Ben bu ahvâle müstehakım. Zîrâ Horâsân iklîminin sultânının kapısının tavâfından gittim ve cüdâ oldum. Bu cihetten kendime ettiğim bedd du'âya istihkâk kesb ettim. (Ba'zı nüshada tavaf yerine taraf vâki' olmuşdur. Ma'nâsı sultân-ı Horâsân'ın kapısının tarafından gittim demek olur. Yahud taraf, kör ma'nâsına olmağla göz gibi makbûl ve mergûb kapısından gittim demekdir.(Tavaf nüshasında Hazret-i İmâmın türbe-i şerîfelerini Ka'be-i Mükerreme'ye teşbîh vardır. (Mısra'-ı evvelde dahi 'anâsır-ı erba'ayı cem' **(112)** edip san'at-ı latîfe gösterdiler Nurullahi merkadehu. (*Bâd-hâkem*, be-ser olayım demek olur. (Ve yine âteş-i be-dil-i kalbim iftirâkdan yansun. (Ve yine âb-ı çeşm-i nâr-ı firkat türbe-i mukaddese ile bekâ edeyim demekden 'ibârettir.

علئ موسئ جعفر که بطواف دراو
همه کفر امده بو دم همه ایمان رفتم

Kimdir o sultân-ı Horâsân, yahud sultân-ı Horâsân'dan bedel İmâm 'Alî Rızâ bin Mûsâ El-Kâzım bin Muhammed Ca'ferü's-Sâdık'tır ki onun kapısının tavâfına cemî' vücûdum 'aynı küfr olarak gelmiş idim. Hîn-i rücû'umda cümle vücûdum îmân olarak gittim. (Ma'lûm ola ki 'Arabî'de 'ilmîn beyninde vâki' olan ibn kelimesinin hemzesi hattan ve teleffuzan hıfz olunur. Lâkin Lugat-i Fârisiyye'de ibn, bâ-ser-ha hazf olunmağla 'Alî-i Mûsâ-i Ca'fer buyurmuşdur. (Takdîri 'Alî bin Mûsâ bin Ca'fer demekdir. Bu vechle şerh olundu.

ایکه کر دید رك جاده رك ابر بهار
چون بیاد کف جودت به بیابان رفتم

Ey memdûh sen öyle zât-ı şerîfesin ki senin cûd ve 'atâ' sâhibi kefinin zikriyle çünkü sahrâya gittim, yolun damarı ebr-i nîsânın damarı oldu. Ebr-i nîsân damarından

yağmur nice yağar ise ne gûne ihsân sâhibi ise yolun damarı dahi yağmur yağdırır gibi taşraya sular izhâr eyledi ve senin kef-i cûdînin yolun damarına bu rütbe te'sîr oldu. İşte Hazret-i İmâmın in'am ve ihsânı bu mertebedir ki istimâ' edene dahi te'sîr eder. (Beytden murâd cûd ve sahâsını vasıfdır.

نکهت سنبلم از سايهء مژکان آمد
بکه ان کوى تو نظاره پر يشان رفتم

Benim kirpiklerimin sâyesinden bana sünbül râyihası geldi. Zîrâ ol kadar senin köyünden perîşân bakışlı gittim ve giderken gözüm geride kaldı. Bir kere dahi türbe-i mukaddeseyi göreyim diye dönüp bakdıkca iftirâk hüznüyle nazarım (**113)** muhtell ve müşevveş olup kirpiğimin tahtından sünbül dahi perîşân olmağla sünbül kokuları geldi.

فلك کوى تو از بسکه مسيحه خيز ست
همه درد آمده بودم همه درمان رفتم

Senin feleğe benzeyen kûyun ol kadar Mesîh-âsâ zâtlar hâsıl edicidir ki, kûy-i sa'âdet-mendâyına cümle vücûdum dert olduğu hâlde geldim ve derdime şifâ bulup cümle vücûdum sıhhatin fevki olan dermân ve 'ilâc olduğu hâlde gittim. Yahud 'illet-i ma'neviyye ve 'illet-i sûriyye sâhibi olduğum hâlde geldim ve senin mahallinde sıhhat ve 'âfiyet bulup dermân-pezîr ve 'âfiyet sâhibi olduğum hâlde gittim demekdir.

دور از کوى تو همز انوى عصيان بودم
امدم سوى تو همدوش بغفران رفتم

Senin mahallinden uzak iken 'isyân ile hem-zânû ve mesâhib idim. Çünkü köyüne geldim, vakt-i 'avdette gufrân ile omuz omuza mukârin olarak gittim.

چون رود عکس حریم تو از آیینهء دل
کز درت رو بقفا رفتم و حیران رفتم

Ey benim memdûhum, senin harem-i türbe-i şerîfenin kalbime mün'akis olan eser-i 'aksi benim âyîne-i dilimden nice gider. Belki senin kesîre gitmek ihtimâli yokdur ve kemâl-i muhabbetimden cây-gîr olmuşdur. Zîrâ senin kapından yüzüm geride gittim ve hayrân olarak gittim. Bu vehihle müfârakat olunca eser-i 'aks hattâ'l-mevt gitmez.

سوده کر دید مرا پای طلب کز هر دشت
لسکه بهر تو بیابان به بیابان رفتم

Benim pây-ı talebim beni süzülmüş ve zebûn eyledi. Zîrâ seni talepden için her geldiğim ovadan sahrâ be sahrâ gittim ve bir yerde karâr etmedim ve taleb için nâzenîn olduğumdan böyle seyâhat-ı kesîre nehâfet-i bedenime sebeb oldu, demek olur. (*Sûde* ism-i mef'ûldur. Ezilmiş ve süzülmüş şey'e derler. (Ba'zı nüshada pây yerine râh vâki' **(114)** olmağla taleb yolu beni süzülmüş eyledi demekden 'ibâret olur. (Çünkü beni pây-ı taleb zebûn eyledi ise ve reftâra kudretim kalmadı ise yine seni talepden fâriğ olmayıp belki.

کار بر خواستن خود رنشتن کردم
تا بکویت بادب پای بد امان رفتم

Kendimin ayakda görülecek işimi oturmakdan eyledim ve oturduğum yerde yine talepde oldum. Hatta senin mahalline pây-ı bedd emân olarak gittim. Hâsıl-ı kelâm matlûbum siz idiniz. Sefer-i sûri ile sana gittim. Çünkü pây-ı reftârım kalmadı, sefer-i ma'nevî ile gittim, demekdir.

نفس صبح بود بسکه غبار در تو
هر شب از کوی تو خورشید امان رفتم

Ey memdûh, senin kapının gubârı ol kadar sabahın nefsi ve beyâzı olmuşdur ki her gece o gubârlar dâmenimde olduğuna binâ'en senin kûyundan dâmenimde güneş olduğu hâlde gittim. Çünkü o gubârlar nefs-i subh imiş, sabahın nefsinden şems tulû' eder. O gubârlardan dahi şems tulû' etmekle hûrşîd-i bedd emân olarak gitmesi lâzım gelir. (Nefs-i subhtan murâd sabahın beyâzıdır.
(*Kemâ Gâllellahu Te'âlâ* { و الصبح اذا تنفس[71] } *ey izâ esfer*.

داور اداد کرابهر طواف حرمت
امدم از دل و جان نه ز دل و جان رفتم

Ey hâkim ve ey 'âdil olan zât-ı şerîf, senin hareminin tavâfı için cân u dilden geldim. Velâkin kendim değildir, belki şîve-i kadr beni dâr-ı sa'âdetmendden gidermişdir ve gitmekliğim dahi kerâhet-i dil u cânla vâki' olmuşdur. (داور اداد کرا kelimelerinin âhirinde olan elifler nidâ içindir. Mısra'-ı sânîde nûn-ı nâfiyye işbâ' ederek okuna ki vezin müstakîm ola.

من ضعیفم بستان داد من از خلق جهان
که زکویت بمدد کارئ ایشان رفتم

(115) Yine buyururlar ki, ey benim memdûhum, ben za'ifim. Benim intikâmımı cihân-ı halkdan sen ahz eyle. Zîrâ ben za'afım sebebiyle almağa kâdir değilim. Zîrâ senin kûyundan ben onların imdâdıyla gittim. Eğer onlar bana imdâd etmiş olaydılar ben fakrım sebebiyle gitmeğe kâdir olmayıp türbe-i şerîfenin mücâvir-i dâ'imîlerinden olur idim.

میکشد اتش یکرنکئ من شعله زجیب
رفتم از کوی تو آتش بکریبان رفتم

---

[71] Andolsun, aydınlandığı zaman sabaha ki, TEKVÎR, 18

Benim senin muhabbetinde yek-rengliğimin âteşi benim yakamdan şu’le çeker. İşte senin muhabbetinde böyle muhlisim ve mürâ’î değilim. Bu cihetden senin kûyundan girîbânımda ateş yanarak gittim ve senin mahallinden gittiğim için böyle ateşlere giriftâr olmuşumdur. (*Mîgüşed* kelimesinin fâ’ili *âteş-i yekrengi* terkîbi izâfesidir ve *şu’le* lafzı dahi mef’ûlüdur. (*Yek-rengî,* yâ’-i masdariyye ile muhlislik demekden kinâyedir. Zîrâ mürâ’îlikde iki renklilik vardır; birisi zâhirînin rengi ve birisi bâtınînin rengidir.

و عدهء پوچ جهان بود کف موج سراب
خوردم از بسکه فریبش سوی عمان رفتم

Cihânın hiç vâsılı yok va‘desi serâb deryâsının mevcinin kefi idi ve onun gibi za’îf idi. Böyle iken ol kadar beni aldâtmasını yaydım ki serâb-ı bahrînin ‘ummânına gitti ve kemâliyle aldândım, demek olur. Yahud onun *firîbini* ol kadar yaydım ki ne olduğunu anlayıp senin bahr-i ‘ummân gibi olan ihsânına gittim ve cihânın aslı yok va‘delerini terk ettim, demek olur. (Niteki beyt-i âtî bu ma’nâyı te’yîd eder. (*Pûç*, bâ-yı ‘acemiyyenin zammıyla *hîç* ma’nâsınadır. (*Firîb* fânın kesriyle aldâtmağa denir. (Niteki Şâhidî merhûm (*Firîb* aldamak oldu *firîbîden* aldânmak) mısra’ında beyân etmişdir. Fî’l-hakîkat cihânın va’desi ve ihsânı deryâ-yı serâbın mevcinin kefi gibi za’îf ve va’de-gümûn olduğu ehl-i ‘akla iclâ-yı bedîhiyyâtındandır.

داشت از بس فلکم تشنه لب منت خشك **(116)**
سوی دریای عطای تو شتابان رفتم

Felek beni kuru ve sâde ihsânına ol kadar teşne-i leb ve ‘âşık tutdu ve âb-ı lütfuna kandırmayıp teşne-i lebliğim müzdâd olmağla senin ‘atânın deryâsı tarafına ‘acele edici olduğum hâlde teşne-i lebliği izâle için gittim ve deryâ-yı ihsânın beni kandırdı ve teşneliğimi izâle eyledi. (Şu iki beytin dahi me’ali, dünyânın devleti ve ni’meti serâba benzemek ile hiç makûlesindendir. Böyle olunca buna meyl, kâr-ı ‘âkıl değildir, demek ister. Ve gerçek âb sana lâzım ise evliyâ-yı kirâmın deryâ-yı

‘atâsıdır. Onların semtine gidip deryâ-yı ihsânlarına müstağrif ol, demeği murâd eder. (*Şitâbân,* ‘acele edici ma’nâsına olarak sıfat-ı müşebbehedir.

سعی کن تادل من شسته بود زینکه مدام
بسوی دشت بدر یوزهء نیسان رفتم

Ey benim memdûhum, bana sa’y ve himmet eyle. Hatta benim gönlüm bundan yıkanmış olsun diye dâ’imâ senin muhabbetinin ovası tarafına mâ-i nîsân gibi olan feyzinin dilenciliği için gittim ve ben böyle gayret etmekdeyim. Senin sa’yin dahi münzam olsun ki benim kârım tamam ola. (*Zîn ki* kelimesinde olan ism-i işâretin müşârun-ileyhi mâ-ba’dindeki, feyz dilenciliği için deşd-i muhabbet-i Hazret-i İmâma dâ’imâ gitmesidir. (Ve *ki* lafzı dahi ism-i işâreti beyân içindir. (Bedr-i bûze kelimesinde bâbâ’, ecliyye için olup der-bûze, dilencilik ma’nâsınadır. Ba’zı nüshada *şeste-bûd* yerine *şîşe-şûd* vâki’ olmağla ma’nâsı; gönlüm, mâ-i nîsân feyzinle dolu bir şîşe olsun, demek olur.

آنچنان از دل من کرد ضلالت سرزد
که ز کوی تو من بی سر و سامان رفتم

Ancîleyin dalâlet tozu benim kalbimden baş urdu ve zâhir oldu ki senin mahallinden ben perîşân ve nizâm-ı hâlsiz gittim. Eğer o gerd-i dalâlet kalbimden gubâr kaldırmayaydı **(117)** ben senin köyünden gitmez idim. Benim dalâletim senin köyünü terke bâ’is oldu, demek olur. Bu sûretde *min* kelimesi mâ-ba’dine muzâf olmayıp beyti okur iken bir kesre-i zarûriyye verilir. (Ba’zı nüshada *dalâlet* yerine *melâlet* vâki’ olmağla ma’nâsı, gönlümden fütûr tozu ancîleyin bir havâ oldu ki, bî-ser u sâmân u perîşân köyünden gittim, demek olur. *Serzed*, zâhir oldu demekdir. Bî ser u sâmân, perîşân ma’nâsına ıstılâh olunmuşdur.

بسکه کر دید ز کلفت دل تنکم لبریز
کرد الوده تراز روی یتیمان رفتم

Gubâr-ı meşakkatten zâr-ı gönlüm ol kadar dolu oldu ki, kalbimden gubâr taşra çıkıp yetîmlerin yüzünden yüzüm ziyâde gubâr-âlûd olarak gittim ve yetîmlerin gubâr-âlûd mihnet olması benim gubâr-âlûdeliğimin yanında ‘ayn-ı nezâfet kabîlinden idi. Nâzım Rahimehullahın gubâr-âlûdeliği ma’nevîdir. Lâkin yetîmlerin gubâr-âlûdeliği ma’nevî de olur sûrî de olur. *Külfet*, kâfın zammıyla ‘Arabî olarak meşakkat ve elem ve mihnet ma’nâsınadır ve bir muzâf-ı mahzûf olmağla *zi-gerd-külfet* takdîrindedir. Beytten murâd, Hazret-i İmâm Hümâm’ın türbe-i mu’attarasından müfârakat sebebiyle kendine ‘ârız olan elem ve ızdırâbı beyândır.

شوکت این ترك ادب چند دعا میکوید
که با فلاك شدم دست و کریبان رفتم

Nâzım Rahimehullah kendi nefsinden tecrîd kâ’idesi üzere bir Şevket farz edip ona nidâ ederek buyururlar ki, Şevket, senin bu terk-i edebin nice bir du’â söyler ve ne miktâr du’âda ısrâr eder? Öyle diyerek ki Eflâk’a ‘urûc edeyim, elim matlûbumun yakasında olduğu hâlde gideyim. Bu du’âyı böyle lisân ile etmeği terk etsin. Zîrâ ‘ayıpdır ve sû-i edepdir. ‘Âşıkların kârı lisân-ı hâl ile ve gönül dili ile ‘arzuhâl etmekdir ve miyân-ı ‘âşklarında lisân kâl olamaz. Mısrâ’-ı sânîde olan *ki* lafzı beyân için olmağla du’âyı beyân eder ve du’âsı mısrâ’-ı sânîdir ve du’ânın mazmûnu dahi vuslatdan **(118)** ‘ibârettir ve tâlib-i visâl olmak, terk-i edeb kısmından olmağla du’âyı terk-i edebe ettirdiler. Ma’lûm ola ki evliyâ-yı kirâmdan ba’zı zevât du’â etmeği ‘ayıp ve terk-i edep görmekle terk ettiler ve Hazret-i İbrâhîm Halîlullah ‘Aleyhi’s-selâmın yoluna gitdiler. Ve ba’zıları Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadîs-i şerîfde ruhsat gördüklerinden du’â eyldiler. Zîrâ,

(و اسئلو الله من فضله[72])

buyurulmuşdur. Ve yine,

(اد عونی استجب لکم[73])

Ve yine,

اجیب دعوة الداع اذا ادعان[74]

[72] Allahdan, Onun lutf-ü inayetinden isteyin. NİSA 32
[73] Bana dua edin, duânıza cevap vereyim. MÜ'MİN 60

vârid olmuşdur. Nâzım Rahimehullahu Te'âlâ, terk-i edebe du'â ettirmekle du'ânın terk-i edeb kısmından olduğuna işâret buyurdular. Yahut beytin ma'nâsı şöyle demek olur ki, ey Şevket, bu terk-i edeb nice bir müddet du'â söyler. Şimden sonra du'âyı terk etsin, zîrâ mi'râc-ı ruhânî mukadder oldu ve mi'râcda müşâhede ve tecellî-i cemâl zâhir oldu. Bundan sonra du'â 'ayşdir ve 'âşıkın aksâ-yı merâmı vuslattır. O dahi nasîb oldu. Bu sûrette du'â terk-i edebdir. Bu bî edeblik olmasın, demek olur. Yine murâd, lisân ile olan du'â demek olur, yahud terk-i edebden murâd nazm buyurdukları kasîdedir. Buna göre beytin ma'nâsı şöyle demek olur ki, ey Şevket, böyle kasîde ile Hazret-i İmâm Hümâmı medh u senâ terk-i edebdir. Zîrâ Hazret-i İmâmın kadri bu senâlardan bâlâterdir. Bu senin terk-i edebin ne miktâr olsa gerekdir. Şimden sonra Şevket, murâdının husûlu için du'â söylesin. Şöyle diyerek ki mi'râc edeyim ve mazhar-ı tecellî-i cemâl olayım. Belki hazret himmetiyle du'âsı kabul olur ve maksûd-ı husûl-i pezîr olur. Lâkin yine murâd, lisân-ı hâl ile du'âdır.

حرف مطلب بزبان دل خود کوی که من
همه جاباالب خاموش غز لخوان رفتم

Çünkü zebân-ı kâl ile du'âdan men' etmiş idi ve ona bî edeblik buyurmuş idi, bu beytle du'ânın 'âşıklar 'indinde keyfiyyet-i mu'teberesini beyâna tasaddî edip buyururlar ki, ey Şevket, murâdının kelimâtını kendi gönlünün lisânı ile söyle. Zîrâ ben edeb yoluna gidip cümle mekânda leb-hâmûş ile gazel ve ebyât (119) okuyucu olduğum hâlde gittim ve zebân-ı dil ile okur idim ve lebim hâmûş idi. Sen dahi benim gibi eyle demek olur. Niteki kasîde-i ûlânın âhirinde dahi buyurmuş idiler.
Beyt

عاشق که ره بخلوت معشوق میرد عرض نیازرا بجموشی کندادا

fî'l-vâki' gönülden ve lisân-ı hâlden 'arz-ı niyâz kemâl-i edeb olduğu mahal-i reyb ve gümân değildir. Hemen cümlemizi Mevlâ muvaffak eyleye.

امین بحرمة النبی الامین

---

[74] Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. BAKARA 186

تابود مصرع عرفی به بیاض ایام
همه شوق امده بودم همه حرمان رفتم

Çünkü beyt-i sâbıkın mısrâ'-ı sânîsinde ben leb-i hâmûş ile gazel-hvân olarak gittim, buyurmuşlar idi. Gûyâ su'âl olundu ki, okuduğun ebyât ne idi. Cevâb buyurdular ki, İşte bu beyt ve bunun mâ-ba'dindeki kasîdenin mâ-bihi'l-hatmı olan beytdir.
Ma'nâsı: Hazret-i İmâm Rızâ Radiyallahu Te'âlâ 'Anh efendimize hitâb-ı i'tizâr olarak der ki; efendim, 'Urfînin mısra'ı kâğıd gibi olan dîvânçe-i eyyâmda müsbet oldukca o mısrâ'dan murâd İşte,

همه شوق امده بودم همه حرمان رفتم

mısra'ıdır. Ve beyt-i âtîye merhûndur. 'Urfî merhûmun mısrâ'ının evveli böyle vâki' olmuşdur. Beyt

ازدر دوست چکویم بچه عنوان رفتم
همه شوق امده بودم همه حرمان رفتم

Ma'nâsı dostun kapısından ne tarz ve tavır ile ve ne üslûb-ı garîb ile gittim, sana niçin söyleyeyim. Zîrâ hüznümü ve elem-i iftirâkı bir vechle ta'rîf ve beyâna ve ifâdeye kâdir değilim. Zîrâ gelirken dosta gidiyorum, diye cümle vücûdum 'aynı şevk olarak geldim ve bende böyle neşe sürûr var idi. Gider iken geldiğimin 'aksi olarak cümle vücûdum 'aynıyla harmân olarak diyârdan öyle gittim. Hiç bu vechle olan elem-i firâk vasf ve beyân olunur mu? Elbette olmaz. Binâberîn ben dahi söylemem, demek olur.

(120) دارم امید که خندان بدرت بازایم
آنقد رها که ز درکاه تو کریان رفتم

Ümîd tutarım ki yâ imâm, yine senin melce'-i havâs u 'avâm olan der-sa'âdetmendine gülücü ve şevk var olarak gelirim. Ve 'utbe-i şerîfine yüzüm sürerim. Ol kadar handân gelirim ki vakt-i 'avdetde dergâh-ı vâlândan ne mikdâr

giryân gittim ise giryân gitmeklerinden hüzün ve inkisâr-ı derûnları ve gitmeği istemedikleri sâbit olur. Hâsılı ne vechle mahzûn ve giryân gittim ise ol kadar yine handân olarak gelirim, demek olur. Ve bu beytin me'aline merhûm 'Urfînin mısrâ'ının me'alini derc buyurdular. *Nevverallahu Te'âlâ muci'ahu ve eskenehu fî ..... cinânihi.*

İşbu kasîde-i mübâreke dahi bu beyt ile tamam oldu. 'Aded-i ebyâtı altmış altıdır ve lafza-i celâlenin 'aded-i şerîfine muvâfıkdır.

El kasîdetü's-sâliseti'l-mübâreke fî medhi'l-imâm 'Alî E'l-Rızâ bin Mûsâ E'l-Kazım bin Ca'ferü's-Sâdık Rıdvânullahi Te'âlâ 'aleyhim ecma'în eydan neffa'anallahu bi zikrihim

بسم الله الرحمن الرحيم

وجود کوه چنان نرم شدزا بر مطیر
که میتوان زرك سنك کرد تار حریر

İşbu kasîde bahâriyye olmağla buyururlar ki, rutûbetin kemâlinden dağın vücûdu yağmur yağdırıcı bulutdan ancileyin nerm ve yumuşak oldu ki dağda olan taşın damarından ipek teli eylemek ve taşın mülâyemeti sebebiyle iplik eğrir gibi taşı eğirmek mümkün olur. *Matîr*, sıfat-ı müşebbehe olarak yağmur indirici ve yağdırıcı ma'nâsına olmağla *ebr-i matîr* matar sâhibi bulut demek olur.

ز بسکه روی زمین را بهار رنکین کرد
ز موج کل نتوان فرق کرد نقش حصیر

Ol kadar bu bahâr rûy-ı zemîni rengîn ve güzel eyledi ki gül, mevcinden hasır nakışını fark eylemek mümkün değildir. Zîrâ nakş-ı hasır bahârın kuvvetinden letâfet **(121)** bulup gülistânda ki gül gibi cûş u hurûş eyledi ve temevvüc etdi. (Ba'zı hasırların kırmızı nakşı olmağla güle şebîhdir.

کند بروی هوا کارا بر نکهت کل
ز بسکه کرد طوبت بمغز کل تأثیر

Gülün râyiha-i tıbbiyesi havânın yüzünde bulutun kârını eyler ve nükhet-i gül sahâb-âsâ yağmur yağdırır. Ol kadar rutûbet gülün mağzına te'sîr eyledi ki hâl buraya netice verdi. (Nükhet nûnun zammı ve kâfın sükûnuyla gülün ve ezhâr-ı sâ'irenin râyiha-i tıbbiyyesine ta'bîr olur. (Nâzım Rahimehullah bu beytler ile o senenin bahârını kemâliyle senâ buyurdular. (Zîrâ bahârın i'lâsı ve kemâli, rutûbetin kesretiyle olur. Niteki sayfın kemâli yübûsetin ziyâdeliğiyle ve şitâ'nın kemâli bürûdetin şiddetiyle olduğu gibi (Gülün mağzından murâd gülün derûnudur. (*Bırûyi*'deki bâ zarfiyyet içindir.

بکوچه دام تماشا چنان فکنده هوا
که کردن از سر دیوار میکشد تصویر

Dâma benzeyen temeşâgâhı etrâfa havâ ancileyin bırakmışdır ki dîvârda olan tasvîr-i beşer, dîvâr başından gerdanını yukarı çeker ki temâşegâhı seyr eylesin. (*Kûçe* etrâf ma'nâsınadır. (Temâşâ bu makâmda temâşegâh demekdir. (Ve mahall-i temâşâyı dâma teşbîh eyledi. Zîrâ mesîre, gönül saydında tuzâk gibidir (yahud dâm-ı temâşegâha giriftâr olmayım diye dîvârdan tasvîr başını çekip ihtifâ eder ve nazar eylemez ki belki giriftâr olur. Tasvîrin dahi başını dîvârdan uzatması yine bahârın feyzinden ve kuvvetinden husûle gelmişdir.

بطبع قطره صفا ان قدر که میکردد
بجیب ابرز عکس شکوفه قطرهء شبر

Katrenin tab'ında bahârın feyzinden ol kadar safvet husûle gelmişdir ki, bulutun derûnunda iken çiçeğin 'aksinden katra-i matar süt damlası olmuşdur. (bir şeyde safvet olsa meselâ âyîne gibi elbetde ona mukâbil olanın sûreti şey'-i evsâfiye 'aks eder. Derûn-ı sahâbda olan katre'-i bârân dahi bahârdan **(122)** iktisâb feyziyle safveti

bir mertebeye erişmiş ki rûy-ı zemîndeki şükûfe-i beyzâ gâyet ba'îd iken katraya 'aks edip sehâbdan nâzil oldukda katre'-i şir gibi görünüp bulutdan süt yağdı zann olunur, buyurmak isterler. (Ceybden murâd bu makâmda sahâbın derûnudur.

توان زر وى زمين ديد اسمان دكر
چو سطح آب ز بس خاك كشته عكس پذير

Hâk-ı tîre bahârın feyziyle ol kadar safvet sâhibi ve 'aks kabul edici oldu ki sath-ı âb gibi rûy-ı zemînden bu âsumânın gayrı başka bir âsumân görmek mümkün olur. (Rûy-ı zemîni safvetde ve kendine âsumân mün'akis olmakda sath-ı âba teşbîh buyurdular.

چنان ز جوش صفا خاك شد تجلى زار
كه بشكفديد بيضا ز خاك دا منكير

Safvetin cûş u hurûşundan küre'-i zemîn ancileyin tecellî mekânî oldu ki etek tutucu hâkdan yed-i beyzâ zâhir olur. İşte bahâr safveti sebebiyle hâka bu hâli verdi. (Yed-i beyzâ zuhûru iddi'â'î olur. (Şu letâfet dahi var ki yerden zanbak çiçeği ve onun emsâli beyâz çiçekler biter ve onlar yed-i beyzâya benzer. (Hâkın dâmengîrliği insânın eteğine yapışması cihetiyledir. (Ve yine hâk-i dâmengîrden yed-i beyzâ zuhûr etdirmek dahi latîf vâki' olmuşdur. (Zîrâ el olmasa dâmengîr olmaz idi ve yine safâ ve tecellî-zâr ve yed-i beyzâ elfâzının ictimâ'ı cinâs-ı şi'riyyedendir.

دهان غنجهء خندان كشاده تنك شكر
كل سپيد بهر سونموده كاسهء شير

Gonca-i handânın ağzı şeker tengini açmışdır. (Ya'nî gonca'-i handân dehânı küşâde oldukca şeker tengi küşâde olmuş gibi lezzet ve halâvet verir. (Beyâz gül dahi her tarafda küşâde olmağla süd kâsesi gibi zâhir olmuşdur. (Şeker beyâz olmağla goncayı beyâz gül goncasını murâd etmek enseb olur. (Mısra'-ı sânîde olan gül-i

sepîd dahi bu irâdeye karniyye olur. Goncanın handân **(123)** olması güşâdından kinâyedir (ve yine şekerle kâse-i şîr zikrinde cinâs-ı şi'riyye vardır. (Hülâsa-i kelâm bu bahâr öyle bir a'lâ bahâr oldu ki goncaların dehân-güşâdeliği teng-i şekerin güşâdeliğine benzedi gül (sepîden dahi küşâde olması letâfetde kâse'-i şire benzedi. (Hiçbir bahârda gerek goncada ve gerek küşâde olan güllerde bu halâvet ve letâfet olmamış idi, demek ister.

چراغ لاله دهد تابه بزم باغ فروغ
بخاك روغن كل ميجكد زا بر مطير

Lâlenin çırâğı bâğın meclisine ziyâ versin için küre-i hâka matar sâhibi bulutdan yağmur yerine gül yağı damlar. (İşte bu bahâr böyle bir latîf bahâr oldu.(Lâleyi çırâğa teşbîh, sûretinin müşâbeheti cihetiyledir. (Bezm, meclis (ve fürûğ, ziyâ ma'nâsınadır. (Matîr mîmin fethiyle yağmur sâhîbi buluta derler.

نكر دهء سخن از اب و رنك باغ هنوز
كه همجو غنجه بلب برك كل شود تقرير

Bâğın âb u renginden ve letâfetinden hâlâ söz olmamişdir. (Ya'nî bâğın ve gülistanının letâfeti *kemâ hüve* hakka beyân olunamadı ve beyân ve vasf dahi mümkün değildir. Zîrâ gonca gibi insânın lebinde takrîr ve beyân gül yaprağı olur. Bu mertebede bahârın letâfeti vardır. (ki ta'lîl için olmağla *nigrede'-i sahnın* 'illetidir. (Âb u renk letâfet ma'nâsına ıstılâh olunmuşdur. (*Şûd* kelimesinin fâ'ili takrîrdir (ve berk-i gül dahi mef'ûlüdür. (Hülâsa-i kelâm bir vâsıf şu bahârı vasf murâd eylese bahârın kuvvetinden bahârı vasf etdiği için etdiği vasf ve takrîr goncanın lebinde takrîr-i berk-i gül olduğu gibi vâsıfın ve şâ'irin takrîri dahi berk-i gül olmağla vasfına mâni' olur. Ke'ennehu gonca-i bahârı bu vasf murâd edip takrîri lebinde berk-i gül olmuş ve lebde yaprağı olunca kelâm söylenmez. Binâberîn dehân-ı gonca vasıfdan kalmış şâ'irin lebinde dahi şi'ri berg-i gül olmağla vasfa kâdir olamayıp nâçâr sükût etmiş, bu cihetden hâlâ bu bahârın vasf olunması ve hakkında

sahn olunması lâzım gelir. (Beytden murâd, vasf olunmaz bir bahârdır diyerek o bahârın a'lâlığını beyândır.

كذ شت موجهء اب ز مرداز سر كوه **(124)**
كشيد اتش يا قوت پا ز دامن قير

Zümrüdün âbının dalgası dağın başından aşdı ve dağlar latîf ve zümrüd gibi yeşil oldu. (Yahud ser-i gûhdan murâd zümrüdün kendisidir. Zîrâ zümrüdün sûreti müdevvir olmağla dağa benzer. Buna göre ma'nâsı, bahârın kuvvetinden âb-ı zümrüd cûşa gelip ser-i gûh gibi olan kendi tepesinden aşdı, demek olur. (Ve yine bahârın kuvvetinden yâkûtun âteşi dâmen-i kîrden ayak çekdi. (Ya'nî kuvvet-i havâ ile âteş-i yâkût 'uluvv-kibr olup ufka ve etrâf-ı semâya çıkıp gezmekle ufuk hürmet buldu. (*Kîr*, kâfın kesriyle etrâf-ı semâya ta'bîr olunur ki 'Arabîsi ufukdur. (Bu ma'nâya göre *keşîd'in* fâ'ili âteş-i yâkût olur ve yine *pâ* mef'ûl olur. (Yahud ma'nâsı bahâr, yâkût ayaklı âteşi etrâf-ı semânın dâmeninden çekdi. Ve ufuk kırmızı oldu. (Ateşin yâkût-pâ olması letâfetinden kinâye olur ve bu hamret ufk-i eyyâm-ı bahârda olur. Sâ'ir mevsimlerde olur ise de az olur. Bu ma'nâya göre keşîd'in fâ'ili bahâr olur. (Yine âteş-i yâkût-pâ mef'ûlü olur. (yahud *keşîd* fi'l-i lâzım olup ma'nâsı yâkût ayaklı âteş dâmen-i kîrin ibtidâsından intihâsına dek çekildi demek olur. Bu sûretde âteş-i yâkût-pâ nâ'îb-i fâ'îl olup fi'l-i lâzım olmasıyla mef'ûle muhtâc olmaz. (Yahud istifhâm takdîriyle ma'nâ demek olur, yâkûtun âteşi dâmen-i kîrdan ayağını çekdi mi, belki çekmeyip dâmen-i kîra dek kadem bastı ve etrâf-ı semâ yâkûtun âteşinden kemâliyle hamret buldu.

فتاده است ز بس باغبان بفكر چمن
كه باداره نيابد بصحن باغ دلبر

Gülistânın letâfeti kemâlde olduğundan, bâğbân, çimenin muhâfazası mulâhızına ol kadar düşmüş ki ve gülistânın dîvârının deliğini ve gedîğini bir mertebede muhkem etmiş ki rüzgâr bâğın içine girmeğe bahâdır olarak yol bulamaz, yahud bâğbânın böyle muhâfaza kaydına düşdüğünü rüzgâr görünce sahn-ı bâğa **(125)** dilber girmeğe

yolu kalmayıp bâğbândan havfından için sahn-ı bâğa âheste âheste girer demek olur. (Zîrâ bâğbân rüzgâra ‘itâb eder ve tekdîrine mazhar olur. (*Sahn* gülistânının meydânına denir. (*Dilber* dâlın kesriyle pehlivân ma’nâsınadır.

بدامن اوردم از دام خاك بلبل را
كهی رخنهء ديوار كل كند تعمير

Dam gibi olan arz-ı gülistândan bâğbân bülbülü kesreti sebebiyle samanlı çamur yerine eteğinde yahud eteği ile doldurup getirür. Şol zamânda ki dîvâr gibi bâğda merfû’ olan dîvâr-ı gülün gedîğine ta’mîr murâd eyler. İşte bâğda bülbülün bu mertebede kesreti vardır ki, dîvâr-ı gülün rahnelerinin ta’mîri bülbülün zâtından olur ve münâsib olan dahi budur ki rahne-i divâr-ı gül bülbülden ta’mîr oluna ve rahnelere ta’mîr için bülbül sokula. (*Âverd* ve *Küned* kelimelerinin tahtında olan fâ’iller *bağbâna* râci’dir.

ز مدح كلشن و وصف بهار می ايد
صدای خندهء كل از قلم بجای صرير

Şâ’irin gülistânı medhinden ve vasfından kalemin âvâzesi yerine gülün gülmekliğinden sadâsı gelir. (Gülün gülmesinden murâd açılmasıdır. (Zîrâ açılmakda dahi inkişâf olmağla gülmeğe benzer. Gülün inkişâfını hande ile ta’bîr eyledi. (Sarîr-i hâme yerine sadâ hâsıl ola, zîrâ handede sadâ vardır. Eğer inkişâf ile ve onun murâdifiyle ta’bîr eylese sadâ bulunmaz ki, Sarîr-i hâme bedeline güle ve hem de gülşene ve bahâra cem’iyyet-i şi’reye dahi husûle gelir. Zîrâ gülşende ve bahârda hande olur. (Ma’lûm ola ki sarîr-i hâme yerine sadâ-yı hande-i gül gelmek, bu dahi bahârın kuvvetinden ve gülüşünden kemâl-i letâfetinden neş’et eder. Bu sûretde bu beytden dahi murâd-ı şerîfleri yine o baharı vasf ü senâ olmuş olur. Ke’ennehu gülşen ve bahâr vasf olundukca gül gâyet safâyâb olduğundan güler imiş. Zîrâ insân dahi medh olundukda inbisât ve ferah **(126)** husûl-i pezîr olur ve tabî’at medhi sever ve zemmi istemez. Zemden dahi inkibâz, derûn-ı der-kârdır ve gülün handesinin sadâsı dahi sarîr-i hâmeye galebe etmekle yahud, baharın feyzinden ve kuvvetinden

sarîr-i hâme sadâ-yı hande'-i güle tebeddül etmekle gülşen vasf olundukda sarîr-i hâme bedeli sadâ-yı hande-gül gelmek sebebiyle şâ'ire bahârı ve gülşeni medhden bir neş'e-i diğer dahi husûle gelir buyurmak isterler. (Sarîr sâdın fethiyle esnâ-yı kitâbda kılmak, kâğıda müsnedden hâsıl olan sadâdır.

ز بس بمغز جهان ریختند رنك نشاط
صدای خنده بكوش اید از لب تصویر

Dünyânın mağzına ol kadar neşât ve sürûr rengini dökdüler ve cihân ol mertebede ferah ve safâ ile mâla-mal oldu ki dîvârda ve levhada yapılmış tasvîrin lebinden insânın kulağına hande sadâsı gelir ve bî-rûh olan tasvîrler dahi ferahından gülmeğe başlayıp handelerinin sadâsı işitilür oldu. Var bundan zî-rûhun neşât ve sürûrunu anla, demek olur.

زبان غنجه چنان همترانهء بلبل
كه رنك اینه ریزدر صافی تقریر

Goncanın lisânı bülbül ile ancileyin terennüm ve teğannîleri berâber oldu ki, goncanın lisânının sâfı olan takrîrinden âyîne rengi dökülür. (Ya'nî bir bahâr oldu ki goncayı dahi bülbül gibi söylendi ve öyle sâfî olarak terennüm etdi ki takrîrinin kemâl-i safvetinden âyîneler husûle gelir. Âyîne gâyetle safvetinde olduğundan goncanın takrîr-i sâfîsinden âyîneler dökdürdü. (*Hem-terâne* nağmeleri birdir, demekdir.

هوسیر چنان بیقرار زاهد كرد
سیاه مست شود تازخود كند شبكیر

Mesîrede gezmek ve yürümek muhabbeti, zâhidi ancileyin bî-karâr eyledi ki, zâhid bâde içmeksiz kendi zâtından biraz gûn ve dili hoş olur ve nâle eyler. (Zâhidin **(127)** ise gezmek ve nâle etmek şânından değildir. İşte böyle bu bahâr zühde dahi bu keyfi ve neşâtı verdi, var 'uşşakın hâlini zâhidden anla ki nice imiş.

سواد شام چنان از صفای صبح کمست
که همچو موی نمانان شود زکاسهء شیر

Gecenin zulmeti sabahın safveti ve beyâzlığı sebebden öyle zâyi'dir ki yahud öyle noksândır ki süt kâsesi içinden süte vâki' olan kıl ne gûne za'îf ve hayâl gibi nümâyân olur ise zulmet-i şeb dahi sabahın safvetinden öyle za'îf ve hayâl gibi zâhir olur. (Bu dahi bahârın kemâl-i kuvvetinden olur ki zulmet-i şebi bahâr mahv eyledi ve geceleri gündüz gibi eyledi. Sabahdan bu makâmda nehârın mecmû'u murâd olunur. (Ve yine şâmdan mecmû'u leyl murâd olunmuşdur. (Zikr-i cüz' ve irâde-i gül tarîkıyle ikisi dahi mecâz-ı mürseldir. Zîrâ şâmın vaz'ı ahşâm (akşâm) vakdine ve sabâhın vaz'ı sabâh vakdinedir. (*Güm* kâf-ı Fârisiyyenin zammıyla zâyi' demekdir. (Eğer kâf-ı 'Arabiyyenin fethiyle *kem* olur ise noksân ma'nâsınadır. (Bu makâmda ma'nânın ikisini dahi murâd etmek mümkündür. (Niteki beytin tercümesinde işâret olunmuşdur. (Kâse-i şîrden murâd süt ile memlû kâse demekdir ki mûy onda zâhir ola. Eğer fakat kâse murâd olunsa mûy onda nümâyân olamaz.

ز بس ریاض جنون را بهار خرم کرد
زموج ناله شود سبز دانهء زنجیر

Bahâr cünûn ravzalarını ol kadar hurrem ve mübârek eyledi ki 'uşşâkın nâlerinin mevcinden zincîrin dânesi sulanup yeşil oldu. (Ya'nî bahâr kemâl-i kuvvetinden 'uşşâkı cûş u hurûşa getirip nâleri deryâ-misâl olmağla temevvüc edip o mevcden halka-i zincîr siyâh iken ve sebz olmak şânından değil iken dâne gibi olan halka-i zincîr mevc-i nâleden sulanup yeşil oldu. Hiçbir bahârda bu hâl vukû' bulmamış idi. (Bu cihetden riyâz-ı cünûn hurrem oldu. Zîrâ ravza-i cünûnun hurremliği nâlenin kesretiyle olur. *Hurrem*, hânın zammı ve rânın fethiyle mübârek ma'nâsınadır. Lisân-ı Türkîde kanlı ta'bîr olunur.

(128) دمیده است کل بره از تبسم کرك
شکفنه غنجه بشاه غزال از دم شیر

Bu bahâr bir bahârdır ki kurdun tebessümünden kuzukulağı dedikleri çiçek bitmiş ve zâhir olmuşdur. (Ve yine arslanın nefesinden gazâlın şâhında gül goncası açılmışdır. İşte böyle iki zıddı dahi birbirinden bitirdi.

چومی زشیشه کل از غنجه میزند بیرون
شود شکفتکئ اوا کردمی تأخیر

Mey surâhîden kendini taşra urduğu gibi gül dahi goncanın derûnundan kendini öyle taşra urur. Eğer onun açılmaklığı bir dem geri kalkmak olursa ve te'ehhür ederse (Bu beytde goncayı şîşeye ve meyi ba'deye hamretde ve ondan zâhir olmakda teşbîh buyurdular. (Ve yine te'hîr, te'ehhür ma'nâsınadır. Bu hâl dahi bahârın kemâl-i kuvvetinden olur.

بیاد خندهء کلها کلاب میکردد
خیال کریهء بلبل بجویار ضمیر

Güllerin gülmesinin yâdı ve anlaması ile bülbülün gözü yaşını gönül ırmağında hayâl eylemek ve o tahayyül sebebiyle eşk-i bülbül küllâba münkalib olur. (Ya'nî gülistânda güller şöyle a'lâ ve latîf açılmışdır diyerek kelâm olunsa bu söyleyişmek esnâsında eşk-i dîde-i bülbül cûy-bâr-ı zamîrde tehayyül olunsa güllerin letâfeti bülbülün gözü yaşına 'aks edip ve te'sîr etmekle o anda gül suyu olur demekdir. (İşte güllerin gülistânda bu mertebe-i letâfeti vardır. Bu hâl dahi bahârın kemâliyle a'lâlığından neş'et etmişdir.

زمغز خاك چمن بوی داغ می اید
زبسکه یافته از خون لاله ها تخمیر

Gülistânın hâkının beyninde insânın kuvve-i şâmesine dağ kokusu gelir. İşte bu mertebede lâlelerin hamreti var ki lâlelerden kan damlayıp hâk-ı çimen hûn-ı lâle ile tahmîr olunmuş. Bu sebebden hâkdan, dağ râyihası gelir. Dağdan **(129)** murâd

lâlenin derûnunda olan siyâhlıkdır. Hâsılı hâk-ı çemen lâle kokuyor demek ister. *Tahmîr* eğerçe müte'addî olup yoğurmak ma'nâsınadır. Bu makâmda lâzım ma'nâsı verildi. Zîrâ müte'addî olan kelimeyi lâzım i'tibâr etmek emr-i şâyi'adır.

فضای فقر نیستان شیر مردان شد
ز بس ز موج شکستن شد ست سیر حصیر

Fakir sahrâsı arslan gibi olan merdân-ı hüdâya kamışlık oldu. Ol kadar halvethânelerindeki hasırın mevc gibi kırıklığından hasırsız oldu ki telleri kamış gibi olup gören kimesne fezâ-yı fakir olan sum'alarını … zann eder. Arslan dahi neyistânda olmağla *şîr* zikri gâyetle latîf vâki' olmuşdur. Hasırın şikesteliğinden murâd, telleri biri birine bağlu olmağla kırılmış gibi görünmesidir. Fezâ sahrâ ma'nâsınadır. Şîr-i merdândan murâd târik-i dünyâ olup genc-i 'uzleti ihtiyâr eden zevât-ı kirâmdır ve onların gûşe-i halvetini me'külâtdan ve dünyâ metâ'ından hâlî olmağla fezâ-yı fakir 'ünvânıyla ta'bîr buyurdular. *Mevc*i *şikesten* kelimesine muzâf etmekle mevc su kabîlinden olduğundan hasırın kırıklığı ki tellerinden 'ibâretdir, o mevcden sulanmağla telleri yeşil olup şîr-i merdân-ı hüdâya halvet hânları neyistân ve cây-ı safâ olmağla bu bahârın halvethânelere bile böyle te'sîr oldu, buyurmak isterler.

هوا شد ست بکیفیتی که باده فروش
کند ز کرد کسادی دکان خود تعمیر

Havâ bir keyfiyyet ve bir hâl ile olmuşdur ki meyhâneci meyhânesini kesâdlık tozundan ta'mîr eder. Zîrâ havâ herkesi mest etmekle mey-nûş etmeğe ihtiyâc kalmadı. Kesâd 'adem-i râyice ve'adem-i isti'mâle derler. Bir şey' isti'mâl olunmasa toz olunur. Binâberîn *gerd*i *kesâd*a muzâf eyledi.

چنان ز فیض هوا صاف کشته مستقبل
که دیده بیند از خواب بیشتر تعبیر

(130) Bahârın kuvveti sebebiyle havânın feyzinden zamân-ı müstakbel öyle sâf ve vâzih olmuşdur ki nâ'imin gözü rü'yâdan gâyet ziyâde olarak ta'bîri görür. Rü'yâ şimdiki hâlde ve ta'bîri müstakbeldedir. Müstakbelin safveti cihetinden nâ'ima ta'bîri görmek rü'yâyı görmeğe tekaddüm ediyor, buyurmak isterler. Ba'zı nüshada *pîşder* vâki' olmuşdur. Ma'nâsı ziyâde eyler ve görür, demekdir. *Bîned* kelimesine zaruret-i vezn için bir kesre-i zarûriyye, ba'zı nüshada *bîndem* vâki' olmuşdur. Ve mîm-i dîdeye merbût olmağla takdiri ki dîde em- bîned demek olur. Ve ma'nâsı, benim gözüm ta'bîri rü'yâdan evvel görür demek olur, yahud *havâb* uyku ma'nâsına olup benim gözüm ta'bîri müstakbelin safveti sebebiyle uykudan evvel görür, demek olur. Bunda kemâliyle mübâlağa hâsıl olur. Lâkin *havâba* rü'yâ ma'nâsı vermek de ta'bîr ile ziyâde münâsebet vardır.

بديده مهرهء موميست بيضهء بلبل
ز بسكه آتش كل كرده در چمن تأثير

Gülün âteşi çimde ol kadar cümle eczâ-yı çimene sirâyet etmişdir ki insânın gözünde gülistânda olan bülbülün yumurtası mûma mensûb bu necef gibidir. Gülün âteşden murâd hamretidir. Vâv hamreti âteşe teşbîh buyurdular. Mühre boncuk demekdir. Lugat-i Şâhidîde bahr-i tavîlde musarrahdır.

كشيده اند ز بس دامها ز موج بهار
چو رنك ميپرد از جهرة ميكنند اسير

Bahârın yine kemâlinden olmakdır. Mevc-i bahârdan dâmları çekmemişlerdir ki çünkü insânın çehresinden uçar dâmlar onu tutarlar. Öyle latîf nesne iken var bundan kıyâs eyle ki o dâmlar insânı nice tutarlar. Mevc-i bahârdan murâd havânın temevvücü olur ve mevc dahî dâma benzer. Ba'zı nüsha <u>*der mîrud*</u> vâki' olmuşdur. Renk gider demek olur. Lâkin <u>*mîperd*</u> nüshası dâme münâsibdir. Ve elsinede rengi uçmuş ta'bîr olunmağla ıstılâha dahi muvâfık olur.

(131) زبس نسيم مى الود رنك و بوى كلست

بود ز نشاءه مى طبع ميكشان دلكير

Ol kadar rüzgâr mey gibi renkle ve gül kokusu ile âlûde olmuşdur ki meykeş ve bâdenûş olanların tabî'ati meyin neş'esinden ve keyfiyyetinden dilgîr olmuşdur ve ashâb-ı 'ışret bâde nûş olmakdan fâriğ olmuşlardır ve havâ cümlesine bu keyfiyyeti vermişdir. Nesîm nûnun fethiyle 'Arabî olarak hoşbuy olan rüzgâra derler. *Dilgîr,* muzdarib ve münkabiz demekdir.

چنان قماش بهار ست خاك مشهد را

كه شال ترمه ببافد بطرف او كشمير

Mekâbirde olan her bir kabrin hâkı için ancileyin bahârın ferş eylediği kumâş ravnakı ve letâfeti ve mülâyemeti vardır ki ehl-i Keşmîrden şâl terme üstâdları hâk-ı meşhede meyl ile evvelden şâl terme dokudukları Hind penbesinden sarf-ı nazar etmekle şâl termeyi şimdi penbe-Hindin dokumayıp letâfet ve mülâyemetine binâ'en hâk-ı meşhedden dokurlar. İşte bu bahâr cemî' hâkların ağlazı ve keşîfi mezârlık toprağı iken hâk-ı meşhede bu letâfeti vermişdir ki Hind penpesinden ziyâde hâk-ı latîf ve mülâyim olmağla penbe-i Hindî mu'attal eyledi ve hâka mülâyemeti sebebiyle eğerilmeğe kâbiliyyet geldi. Şâl-ı terme bir nev' yumuşak şâldır ki Keşmîr şehrinde dokunur. Keşmîr bilâd-ı Hind'den bir beldenin adıdır. *Tarf* tânın fethi ve rânın sükûnuyla bir şey'in cedîdine meyl edip 'atîk ve köhnesinün sarf-ı nazar ile onu terk etmeğe derler. Şâl-ı termenin eczâsının cedîdi hâk-ı meşheddir ve 'atîki penbe-i Hind'dir. Hâk-ı meşhed eczâ-yı cedîdesi olmağla üstâdların meyli buna olup eczâ-yı 'atîkası olan penbe-i Hindi terk etdiler. *Tarfın* bu ma'nâya geldiği Lügat-ı Vankulîde musarrahdır.

ندانم از چه سبب دستهء كلست جهان

بمشت خاك چمن نيست اينقد ر تأثير

Bilmem ne sebebden dünyâ bir demed güldür. Çimen-i ‘âlemin hâkında bu mertebe ve bu mikdâr **(132)** te’sîr yokdur. Kürre-i arz-ı cihâna bu zînet ve tarâveti verdi desek hilâf olur. Sâ’ir bahârları dahi bilir, dünyâ böyle bir deste gül gibi değil idi. Deste, demed ma’nâsınadır. Cihân dahi kürreyü’ş-şekl olduğundan bir demed güle teşbîh buyurdular. Çimenden murâd mecmû’ dünyâdır. Meşd-i hâk bir avuç toprak demekdir. Dünyâ sicn ve dar olduğundan hâkına pişmiş hâk ta’bîr buyurdular, vâsi’ olan ‘âlem gayb ‘âlemidir.

كذشته است بكلشن نسيم پنداري

ز در كه چمن اراى كلشن تقدير

Sen gülşen-i ‘âlemin böyle tezeyyün etmesini göridek buna bir şey demeyip ve zînetine ‘âlemin hayrân olup şöyle zann eder idik ki, takdir-i gülşeni tezyîn edici zât-ı şerîfin dergâh-ı vâlâsından gülşen-i ‘âleme râyiha-i tayyibe sâhibi bir rüzgâr geçmişdir. Ve o rüzgârın bereketiyle gülşen-i ‘âlem bu revnak ve letâfeti bulmuşdur. Vâlâ, bu bahârın yapacağı iş değildir, zann dahi bu makâmda ‘ilm ma’nâsına olmağla böyle bilir idik demek, olur. Çimen ârâ-yı vasf terkîbi olmağla bâğçe tezyîn edici ma’nâsına olur ve bâğçeden bu makâmda murâd, gülşen takdîr-i ilâhîdir ki bir adı dahi ezel ta’bîr olunan nesnedir.

كل شكفتهء هشتم بهشت ملت و دين

چمن طرز امامتشه سپهر سرير

Öyle çimen-ârâ ki millet ve dînin sekizinci bâğçe ve gülşenin açılmış gülüdür ve dahi imâmet ve hilâfet gülistânının çimenini zînetleyicidir. Yahud çimen, imâmetin zînetidir. Millet dahî din ma’nâsınadır. Dînin sekizinci cennetden murâd, a’lâ yeri demekdir. Felek tahtlı bir sultân-ı zîşândır. *Tirz* tânın kesriyle zînet ma’nâsınadır. İmâmetden murâd hilâfet-i Rasulullahdır. *Sipihr*, sînin ve bâ-i Fârisiyye’nin kesriyle felek ma’nâsınadır. *Serîr* ‘Arabî olarak pâdişâhların tahtına ıtlâk olunur.

علی موسی جعفر که بهر در کاهش

رستان کان بهم آید چو دانهء زنجیر

(133) Bu evsâf ile mevsûf İmâm ‘Alî Rızâ bin İmâm Mûsâ El-Kâzım bin Ca’fer Sâdık’dır. Öyle İmâm ‘Alî Rızâ ki yıldızlar onun dergâh-ı vâlâsına zincîr olmak için dâne-i zincîr gibi bir yere cem’ olurlar. Ya’nî yıldızlar türbe-i mu’attarasının kapısına zincîr olmağa müşdâk olduklarından yıldız dânesine zincîr dânesi şebîh olmakla zincîr olmak için bir yere cem’ olup zincîr gibi olurlar ve bâb-ı şerîfine zincîrlik ederler. Böyle olunca iş bu dergâhın zincîri <u>dâne-i … ve timûrdan</u> masnû’ zincîr değildir. Böyle olduğunu ‘im’ân-ı nazar edersen anlarsın. Zîrâ bir türbe kapısında böyle zincîr yokdur. Dergâh büyüklerin kapısına ıtlâk ederler.

خمیر مایهء صدق صفا که یافته است

سر شت ز کرد خریم او تخمیر

O İmâm Hümâm ki ‘Alî Rızâ’dır. Sıdk ve safvet dedikleri şey’in aslının hamîridir. Zîrâ sabahın o zât-ı şerîfin hareminin tozundan yoğurulmak olmuşdur. Sabahın hamîri gerd harîminden tahmîr olununca zât-ı şerîfleri sıdk u safânın mâyasına ve aslına hamîr olmak lâzım gelir. Mâya asıl ma’nâsınadır ve *serşet*den murâd bu makâmda tahmîr karînesiyle hamîr demek olur ki, lafzı ta’lîl için olmağla *yâfta est ilâ âhire* mâ-kabline ‘illet olur. Ve yine hamîr-i mâya-i sıdk mübtedâ-yı mahzûfun haberi olmağla *in hamîr-i mâya-i sıdk* takdîrindedir. *İn* ism-i işâretdir, müşârun-ileyhi İmâm ‘Alî Rızâ Hazretleri’dir. Sabahda sıdk ve safvet olmağla sabah zikri mısrâ’-ı evvelde olan sıdk u safâ lafızlarıyla gâyet münâsib vâki’ olmuşdur.

مه سپهر عدالت که از کتاب مهتاب

بد ور عدلش چون بکذر ز حریر

O İmâm Hümâm ‘adâlet felekinin yahud felek gibi olan ‘adâletin mâhıdır. Zîrâ mehtâb-ı küttândan onun ‘adâleti zamânîde hârîrden su yonca geçerse ve âb-ı harîri nice incitmez ise mehtâb dahî küttânı incitmeyerek öylece geçer. Mehtâbın hâli küttânı çürütmek ve zulm etmek iken eyyâm-ı ‘adlinde mehtâbın küttâna olan zulmü **(134)** teğayyür idi Hazret-i İmâmın havfından harîre nisbet ile âb nice ise öyle olur. Mehtâbın küttânı çürütmesi ba’zı şu’arâ’-i ‘Arab’ın şi’irinde gelmişdir. Beyt

(لا تعجبوا من بلا غلالته * قد زر ازراره على القمر)

Bilâ çürümek ve *ğalâle* zıbın ki kamîs üzerine giyerler.

بهار کلشن حلم و حیا که شبنم او

نکرده است نظر سوی آفتاب دلبر

Hilm ve hayâ gülşeninin Hazret-i İmâm bahârıdır. Zîrâ hilm ve hayâ gülşeni ondan revnak ve letâfet bulmuşdur. Öyle hilm ve hayâ gülşeni ki âfitâbın tarafına dilber olarak onun şebnemi nazar etmemişdir ve gâyet mahcûbdur. Şebnem âfitâba ‘âşık olmağla ke’ennehu ister ki âfitâb beni kendine çeke. Bu cihetden dâ’imâ şebnemin gözü dilberâne olarak âfitâbdadır velâkin İmâm Hümâm’ın tezyîn eylediği hilm ve hayâ gülşeninin şebnemi olmağla ‘âşık ma’şûkuna bir dilberâne nazar bile etmemişdir.

فروغ چشم شجاعت که روز حرب عدو

کند دونیم زمین لا ز سایهء شمشیر

İmâm ‘Alî Rızâ Hazretleri şecâ’at ta’bîr olunan haslet-i hasenenin gözünün ziyâsı ve bebeğidir. Zîrâ düşman ile cenk gününde zemîni seyfinin sâyesinden iki pâre eder, var kıyâs eyle ki seyfi insâna ne eder imiş. Fürûğdan murâd zikr-i hâl irâde-i mahall tarîkıyla mecâz-ı mürsel olarak bu makâmda bebek ma’nâsınadır. Çeşm-i şecâ’atin bebeği demekden murâd gâyet şecî’ ve behâdır demekdir. Ma’lûm ola ki *el-veledu serâbiyye* mantukunca e’imme-i isnâ ‘aşer Rıdvanullahi Te’âlâ ‘Aleyhim Ecma’în Hazretleri’nin mecmû’u pehlivân ve sâhib-i şecâ’at olmuşlardır. Cedd-i emcedleri İmam ‘Ali Kerremallahu vechehu ma’den-i şeca’at idiler. Hayber Kal’ası fethinde ve yine ‘Amru bin ‘Abdu’l-Vedd nâm kâfirin katlinde ve yine Gazve-i Bedir’de zât-ı vâlâlarından zâhir olan şecâ’at kütüb-i siyerde mastûr ve musarrahdır. Bu sırr-ı şecâ’at evlâdında dahî zâhir olmuşdur.

(135) ز فيض تربيت نو بهار همت او

توان كرفت ثمر از شكوفهء تصوير

Yine Hazret-i İmâmın nev-bahâr gibi olan terbiyyesinin feyzinden dîvârlarda masnû’ tasvîr-i şukûfeden meyve koparmak mümkün olur. İşte terbiyyesi bir mertebededir ki nâ-kâbili böylece kâbil eder, demek olur.

ز كشت زار دل خصم او بخانهء خويش

بجاى دانه برد مور جوهر شمشير

Hazret-i İmâmın kalbinin mezra’asından kendi yuvasına karınca dâne yerine kılıc cevheri iletir. İşte bu mertebe hasmının kalbine seyf-i ma’nevî urmuşdur demek olur. *Geşd-zâr* mezra’a ve tarla demekdir. Cevher-i şimşîrden murâd kılıcda olan ufak şey’lerdir ki dâneye şebîhdir. *Bered* bânın ve rânın fethalarıyla fi’il-i muzâri’dir,

iletir ma'nâsınadır. Masdarı bânın zammıyla ve rânın sükûnuyla *bürden* kelimesidir. Kıyâs ola muzâri'i bânın zammıyla gelmek idi, velâkin *bürîden* masdarından müşdak olan bânın zammıyla berd fi'il-i muzâri'ine iltibâsı def' için bânın zammesini fethaya tebdîl eylediler. Hâsılı iki fi'il muzâri'dir. Birisi *berd*dir bânın fethiyle iletir demekdir ve masdarı bânın zammıyla bürdendir ve birisi bânın zammıyla *bürd*dür, kesr demekdir. Bunun masdarı bürîdendir ve yine bânın zammıyla kesmek ma'nâsınadır.

فزود شور من از مدح غاءبانهء

او كنيد از دو طرف اين مصرعم زنجير

Benim cünûnum Hazret-i İmâmın gâ'ibane olan medhinden artdı. Bu iki mısrâ'ı bana iki tarafdan zincîr ediniz ve beni iki taraflı bağlayınız. Zîrâ gâyet cünûn ve sevdâm artmışdir. Niteki kemâliyle mecnûn olanları böyle iki tarafdan bağlarlar. İki mısrâ'dan murâd beyt-i âyetinin mısrâ'larıdır ve bu beyt berikini muttali' olmağla kasîdeye şimdi ibtidâ eder gibi oldu. Binâberîn bu iki mısra'ı zincîr etdiler.

بد و رمعد لتش شاخ اهوى تصوير **(136)**

بود فتيلهء دود چراغ ديدهء شير

Hazret-i İmâmın'adâleti zamânında tasvîr-İ geyiğin boynuzu, arslanın gözünün çırâğının fetîlesinin tütünü olur. Arslanın gözünü fetîle-i meş'ale sâhibi kandîle teşbîh buyurdular. Şâh dahî siyâh olmağla fetîleden zâhir olan tütüne teşbîh idi. Gûyâ Hazret-i İmâmın 'adâleti ol kadar Cihânı ihâta eyledi ki geyik arslandan firâr etmez oldu ve öyle takarrüb eder oldu ki boynuzu arslanın gözüne girmek derecesine vardı. Hatta çırâğ, dîde-i şîrin fetîlesinin dehânı zann olunur oldu. Eğer denir ise ki âhû-yı tasvîr hareket eder mi ve şâhı fetîlenin dûdu pençe olur ve arslanın âhû-yı tasvîri tutmaması 'adâletden ne gune olur ve bununla Hazret-i İmâmın 'adlî sâbit olur mu?

Bu su'âlin cevâbı odur ki geyik lafzı mazmûna kifâyet eder. İster hakîki âhû olsun ister âhû-yı tasvîr olsun, ma'delet dahi 'adâlet ma'nâsınadır. Mısrâ'-ı sânînin takdîri bu *dûd-ı fetîle-i çırâğ dîde-i şîr* demekdir yahud ma'nâsı taraf-ı Hakkdan tasvîr olunan âhû demek ola. Böyle olunca âhû-yı hakîki olur ve su'âl-i mezkûr dahi teveccüh etmez.

بعهد عدل تودیوانهء نیار دیاد

كه خون ناله برون اید از رك زنجیر

Senin 'adâletinin zamânında bir dîvâne hâzırında tutmaz ki zincîrini ziyâde hiddetle çeke ve tahrîk eyleye ve zincîre nâle ve feryâd etdire ve zincîri muzdarib eyleye ve nâlenin kanı zincîrin tamarında taşra gele. Belki dîvâneler zincîr incitmesin diye havfından uslu gibi otururlar. İşte senin eyyâm-ı 'adâletinde delî dahî zincîre zulm edemez oldu, demek ister. Ya'nî dîvâneler zincîri çekerler ve zincîr delînin elinden feryâd eder ve feryâdından damarından kan gelir. Belki ba'zı delî zincîrini kırar. Bu, hâl-i mecânînin 'âdetinden olmuşdur. *El-'âdet lâ-tetrek* iken mecânîn senin 'adlinden nâşî 'âdetlerini terk edip şu zulm-i sarîhden sâye-i 'inâyetinde **(137)** zincîrler halâs oldular. Bu mertebe 'adlinden cümle müntefi' olmuşdur yâ imâm, buyurur.

بباغ رزم توفر شست اب ورنك دكركه هست

غنجه زبیكان و بلبل از پر شیر

Senin cenkinin gayrında gayrı âb ve renk ya'nî başka letâfet vardır. Zîrâ bâğ-ı rezminde demirinden gonca vardır ve dahî şîrin kanadından bülbül vardır. Ya'nî bâğ-ı remzinin peykânı letâfetinden gonca gibidir ve yine bâğ-ı rezmindeki şîrin kanadı gider iken bülbül gibi nâme-saz olarak gider. Cenk yeri mahûf ve letâfetden 'ârî iken

senin bâğ-ı remzin hemen meydân-ı harbden müstesnâ olarak letâfet ve revnak sâhibi olmuşdur. Hazret-i İmâmın bâğ-ı rezmi böyle âb ve renk sâhibi olunca var kıyâs eyle ki bâğ ‘ilmimin ve bâğ halkının âb ve rengi ne mertebededir buyurmak isterler.

ز بس ز خون مخالف كرفته تيغ تو رنك

زجوهرست خيابان كل دم شمشير

Senin düşmanın kanından kılıcın yâ imâm, ol kadar renk tutmuşdur ki şimşîrin kanından gülüne, şimşîrin cevherinden yol vardır. Ya’nî a’dâ’nın kanından seyfin gülistân gibi görünür ve seyfinin cevheri dahi güllerin arasında esnâ-yı gülşende olan yol gibi görünür demekdir. *Hiyâbân* hânın kesriyle gülistânın güllerinin esnâsında olan yollara ta’bîr olunur. A’dânın kanından kılıcını gülistân etmek kemâl-i şecâ’atden neş’et eder ve şecâ’at ise efdal-i kemâlâtındandır. Bu cihetden bu beyt Hazret-i İmâma kemaliyle senâ olmuş olur.

بيك اشاره شود نا و كت سبك پرواز

كه رنك چهرهء دشمن بود ترا پر تير

Kemânı çekmeksiz gözün yahud kaşın yahud elin işâretiyle senin okun gâyet sür’atle gidici olur. Zîrâ düşmanın yüzünün rengi senin okuna kanat olur. Hâsılı senin okunun pîri senin düşmanın senin havfından yüzünden uçmuş renkdendir. Böyle tîz uçmuş renkden oka pîr olunca elbet o ok **(138)** işâretle sebk-i pervâz olur ve kemânı çekmeğe hâcet olmaz, buyurmak ister. *Nâvek* menzile atılan oka ıtlâk olunur. *Sebk-pervâz* sür’atle gidici ma’nâsına ıstılâh olmuşdur. Okun sür’atle gitmesi kemâlâtdan olmağla Hazret-i İmâmı bu vechle dahi medh etdiler.

بفرق آنكه براه تورخ نهاده شبى

زهاله صد سپر ذر فشانده بدر منير

Ol kimesnenin tepesine ki senin muhabbetin yolunda bir gece yüzünü yere koydu ve senin muhabbetine ah u anîn eyledi. Bedr-i münîrânın hâlini tahsîn ve âferîn makâmında kendi hâlesinden kalkân gibi kebîr yüz altûn saçdı. Niteki işe yarar kimesnelerin başına altûn ve inci saçmak ‘âdetdir. *Hâle* îk etrâfında olan dâ’ireye derler. Nisâr eylediği altını büyüklükde kalkâna teşbîh eyledi ve o altın hâleden olmağla hâle dahî sipere benzer. Bu cihetden bir başka letâfet ve cinâs dahî hâsıl olur ve sad, kesretden kinâyedir. Rahdan murâd vechdir. Mâha münâsib olsun için vechi rah ile ta’bîr buyurdular. Zîrâ dahî mâha teşbîh ‘âdetdir. *Bedr* on dördüncü gecede olan mâhın ismidir.

نهادهء بنعم بهر انتخاب نقط

كشيدهء بسر لاز شكل مد شمشير

Ne’am kelimesini ihtiyâr etdiğinden ne’ama nokta-i intihâb koymuşsun ve ashâb-ı hâcet için onu almışsın ve lânın başına medd şeklinden kılınc çekmişsin ve lâyı yok eylemişsin. Hâsılı ashâb-ı hâcet yanına geldikde bir ferde lâ demeyip cümlenin murâdını hâsıl edersin demekdir. (Enes bin Mâlik Radiyallahu Te’âlâ ‘Anhu buyurmuşlardır ki Fahr-i ‘âlem Sallallahu Te’âlâ ‘Aleyhi Vesellemin bir kimesnenin murâdına lâ dediğini işitmedik. Belki kim ne söyler ise ne’am buyurup onu hâsıl ederler idi. Hatta bir gün Medîne-i Münevvere’de bir merâ’ih-i kalîleti’l-hayâ var idi. Rasûl-i Ekrem ta’âm ederken gelip ta’âm istedi. Fahr-ı ‘âlem efendimiz emr buyurdular ki ta’âmdan vereler. O hâtûn dahî tekrâr dedi ki, ben yâ Rasulullah femm-i şerîfinde olan lokmayı **(139)** isterim. Hemen Rasulullah Sallallahu Te’âlâ ‘Aleyhi Vesellem Hazretleri femm-i şerîfesinden çıkarıp o hâtûna verdiler. Hâtûn alıp yutduğu hâlde bir hayâ sıfatı der-‘akab o hâtûnu istîlâ edip hıcâbından huzûr-ı Rasûl-i Kibriyâda durmayıp hânesine geldi. Ve bir dahî hânesinden hıcâbından taşra

çıkmaz oldu. Ve Medîne-i Münevvere'nin nisâsının cümlesinden müstahîye oldu. İşte böyle Fahr-ı 'âlem efendimizin hâlî *ne'am* ve *belî* idi ve lâ lafzı bir hâcetmende işitmedik.

بد شمنت لب نانی که میدهد کردون

زمانه میکند از اب خنجر تو خمیر

Senin düşmanına bir dilim etmeği ki felek verir zamâne o etmeğin hamîrini senin hançerinin mesmûm olan âbından yoğurur da öyle verir. Böyle olunca o verilen nân ona ni'met olmayıp belki nikmet olur ve senin düşmanının ni'meti onu mağrûr etmek için istidrâc ve mekr kabîlinden olmuş olur. (Hamîr bu makâmda yoğurmak ma'nâsınadır. Hâsılı senin düşmanına felek ve zamân dahî düşmandır, demek ister. (Ve yine ma'lûm ola ki lübb-i nândan murâd düşmanın devleti demekdir ve ma'nâ-yı hakîkîsi murâd değildir. Zîrâ Hazret-i İmâmın düşmanında ağniyâ' ve mülûk vardır. (Zamâneden yine felek murâd olunsa olur. (Ve zamân murâd olunsa yine olur, zîrâ zamân 'inde'l-hükemâ' felek-i atlasın hareketinden 'ibâretdir.

هر استخوانکه ز مغز محبت تو پرست

نکرده است بسویش هما نکاه دلبر

Her kimin ki senin muhabbetinin a'lâ ve hulâsasından doludur ve Hümâ kuşunun gadâsı kemik iken ve herkes gadâsına dilberâne nazar eder iken o kemiğin tarafına Hümâ dilberâne nazar etmişdir. Zîrâ senin mağz-ı muhabbetinle per olan kemiği Hümânın teğaddî etmesi haddi değildir. Binâberîn nazara kâdir olamaz. Beytden murâd İşte senin 'âşıklarının istihvânları bile muhteremdir, buyurmak isterler.

(Hümânın kemik yemesi meşhurdur, hatta Şeyh Sa'dî kuddise sırruhu kitâb-ı gülistânında şu beyt-i latîfi buyurmuşlardır.

(140) (beyt)

(همای بر سر غان ازان شرف دارد)

(که استخوان خور رد و جا نور نیاز ارد)

Hakkâ ki pend olunacak beyt-i garrâ'dır.

کسی کعبه ببیند بخواب خویش شبي

سحر بطوف حریم تو میکند تعبیر

Bir kimesne rü'yâsında Ka'be-i Mükerreme'yi bir gece görür ise seher vakdi bîdâr olunca senin harîminin tavâfıyla ta'bîr eder. (Ya'nî bu rü'yânın mukdezâsını ben Hazret-i İmâm 'Alî Rızâ'nın türbe-i şerîfesini tavâf edeceğim diye ta'bîr eder. (Beytden Nâzım Hazretleri'nin murâd-ı şerîfi hazretin türbe-i mu'attarası 'ayn-ı Ka'be'dir demek ister. (*Bîned* kelimesinde bir şart mukadder olmağla eğer *bîned* takdîrindedir.

کشیده اندز چشم ملك بکوی دام

کسیکه کرد طواف در تو کشف اسیر

Senin mahallinde mülkün gözünden dâm kurmuşlardır, zîrâ bir kimesne ki senin türbe-i mutahharanın kapısını tavâf eyledi, orada habs ve esîr oldu ve kapudan gitmeğe kudretyâb olamadı. Göz sûretde ve sîretde dâma şebîhdir. Bâ husûs mülk gözü ki gâyet güzeldir, elbet iyi tutar. (Dâmı çeşm-i mülke tahsis, hüsn-i dâr olduğundan 'âşıkı sayd etmekde kemâl olur ve yine böyle mahall-i mübâreke dâm olmağa şâyeste olan çeşm-i mülk gibi şey'ler olduğu cihetdendir.

ملوك جاه و نسب ساءلان در كاهت

كنند مشق كدايى بلوح چوب سرير

Mânsîb pâdişâhları ve dahî abâ ve ecdâdından saltanata vâris olanlar ve bu cihetle pâdişâhlık bulanlar senin dergâh-ı şerîfenin fukârası ve dilencîleridir. Zîrâ onlar çöpden olan serîrin tahtasına gedâlığı yazmak ederler. Mülûk-i a'câm **(141)** Hazret-i İmâma kemâl-i muhabbetlerinden ben Hazret-i İmâmın dergâh-ı vâlâsının gedâsı ve sâ'ili ve bendesi olmuş mudur? Tahtlarının elvâhına gerçekden tahrîr etdirirler imiş diye ba'zı üstâdlarımızdan mesmû'um olmuşdur. (*Müşk* masdar olarak yazmak ma'nâsınadır. (Mısrâ'-ı sânî evvela ta'lîl makâmınadır. (Tâ'ife-i a'câmden ismi 'Alî olanlar ba'zısının mühründe şu beyti muharrer olarak görmüşümdür.

(beyt)

(اهل كهف قد بخاقطمير هم)

(كيف لاينجه غدا كلب على)

İşte İmâm 'Alî Keremallahu Veche Hazretleri'ne kemâl-i muhabbetlerinden böyle işler ederler. *Tecâvezallahu Te'âlâ 'an seyyi'âtihim.*

بدر كه تو كه موج صفا زند خا كش

چو آفتاب بود نقش بوسه عالمكير

Senin dergâhında öyle dergâh ki onun hâkı mevc-i safâ urur. (Ya'nî safvet onda temevvüc eder. İşte o dergâhda 'uşşâkın bûse-nakşı âfitâb gibi ziyâsı 'âlemi tutucu olur ve 'âşıklar o bâb-ı şerîfi öyle takbîl ederler ki nakş-ı bûseleri âfitâb gibi bâb-ı

şerîfinde zâhir olup ‘âleme ziyâ-pâş olur.(İster mevc-i safâ ilâ âhire *dekâhik* sıfatıdır (ki *lezî* sıfatla mevsûf beyninde edât-ı rabtdır. (Nakş-ı bûse âfitâba şebîhe olmağla nakş-ı bûseyi âfitâba teşbîh buyurdular. (Beytden murâd Hazret-i İmâmın‘uşşâkını nakş-ı bûseleri âfitâb gibi nûrdur diyerek senâdır. (Ve yine zımnında Hazret-i İmâm Hümâm’ı dahi senâ etmiş olur.

بطول و عرض در روضه ات دليل اين بس

كه هست سلسلهء ممكنات زنجير

Senin ravza-ı mukaddesenin bab-ı şerîfinin tûl ve ‘arzına delîl bu kâfîdir ki silsile-i mümkinât ona bir zincîrdir. (Silsile-i mümkinâtdan murâd vâcibü’l-vücûda müstenid oluncaya dek mümkinâtın efrâdı olur. (Vakta ki o silsile vâcibü’l-vücûda **(142)** müntehî olur orada munkati’ olur. Vâcibü’l-vücûda nihâyet bulmadıkca teselsül munkati’ olmaz. Teselsül dahî bâtıl olmağla elbet bir vücûdu vâcib olan zâta müntehî olması lâzım gelir. İşte o Allah-u Te’âlâ Hazretleri’dir. (Ve vâcibü’l-vücûdu bu tarîkıyle ‘aklî olarak isbât ederler.

بوادىء كه حياى توريخت رنك ادب

بكلشنى كه كلش از تو كشت شرم پذير

Bir vâdîdeki senin hayân, edeb rengi dökdü ve yine gülşendeki onun gülü senden hayâ kabûl edici oldu. (Ba’zı nüshada hayâ yerine hilm vâki’ olmuşdur. Beyt-i âtîye merhûndur.

نمی نهد زادب پابروی سبزه نسیم

بروی کل نرود آب شوخ چشم دلبر

Rüzgâr o vâdînin sebzesi üzerine ayak koymaz ve o vâdîden rüzgâr edebinden için esmez ve dahî o gülşenin gülüne şûh-ı çeşm olan âb şebnem-i dilber olarak vâki' olmaz. (İş bu beytin mısrâ'-ı evveli beyt-i sâbıkın mısrâ'-ı evveline nâzırdır. (Ve yine bu beytin mısrâ'-ı sânîsi beyt-i evvelin mısrâ'-ı sânîsine nâzırdır. (Hâsılı leff u neşr müretteb olarak buyururlar ki bir vâdîye ki senin hayân edeb-i rengini dökdü. O vâdînin nebâtâtının üstüne te'eddüb edip rüzgâr esmez ve o vâdînin nebâtâtı terbiyyede rüzgâra muhtâc (değildir ve yine bir gülşen ki onun gülüsünden hayâ aldı. Şebnem ondan hayâ edip bahâdır olarak o gülün üzerine vâki' olmaz. (Şûh-çeşm edebsiz demekdir. İşte böyle rüzgâr ve şebnem sana ri'âyet ederler demek ister. (İş bu beytin bir kıt'a makâmındadır. (*Diliber* dâlın ve lâmın kesreleriyle bahâdır demekdir.

زجوی کلن توخور دست آب پنداری

که کل چومعنیء رنکین شد ست عالمکیر

Senin kaleminin ırmağından gül gû içmişdir zan edersin zîrâ gül güzel mazmûn gibi şöhret bulup nâmı 'âlemi tutucu olmuşdur. *Pendârî* fi'il-i muzâri' **(143)** müfred müzekker muhâtabdır sanırsın demekdir. Ma'nâ-i rengîn şü'arânın gâyet latîf mazmûnuna derler. '*Âlemgîr* meşhûr ma'nâsınadır. Hazret-i İmâmın kalemini ırmağa teşbîh buyurdular. Vech-i şebh dahî terbiyye ve feyzdir ve kalemden dahî murâd İmâm Hümâm'ın 'ilm-i şerîfleridir.

ز بس بلطف تواسان شد ست مشکلها

زخار پای چو کل رسته ناخن تدبیر

Ol kadar senin lütf ve ihsânın ile sa'b olan emirler âsân olmuşdur ki bir kimesnenin ayağına diken batsa o dikenden gül gibi tırnağa benzeyen tedbîr bitmişdir ve zâhir olmuşdur. Ya'nî senin lütf ve ihsânın ile her derdin devâsı berâberdir ve her belânın çâresi yine yanındadır. Bu cihetden sâye-i lütfunda cümle derdlerin ve belâların çâresini bulmak cümleye âsân olmağla herkes mıhnet-i dünyâdan ve gamdan vâreste ve âzâd olmuşdur ve senin sâyende herkes huzûr ve rahât bulmuşdur, demek ister. Ayakdan tırnak ile diken ihrâc olunmağla dikeni ihrâcın tedbîrini nâhuna teşbîh eylediler ve yine nâhun tedbîrin hâr-ı pâdan zâhir olmasını gülün bitmesine teşbîh ederler. Zîrâ dikenin gülün zâhir olmasına ve ağâcından bitmesine medhali var imiş, eğerçe dikensiz gül vardır. Lâkin bizim kelâmımız dikeni olan gülün hakkındadır. Bu sûretde dikensiz gül olmamak lâzım gelir idi diyerek i'tirâz olunmasun ve yine Nâzım merhûm emr-i müşkilin âsân olmasını ayakdan dikenin ihrâcı olunmasıyla ve emr-i müşkili ayağa diken batmasiyle temsîl eyledi. Zîrâ fî'l-hâkîkî ayağa diken batmak haylîce emr-i gasîrdir, hatta ba'zısı tırnak ile ihrâc olunmayıp iğneye muhtâc olur ve ba'zısı o mahalli yarıp dikeni öylece ihrâc etmek ikdizâ eder.

چنان زقوت عدلت غزال پر جكرست

كه آب ميخو ردان چشمه ساردیدهء شير

Yine Hazret-i İmâmın medh ve senâsında buyururlar ki, senin 'adâletinin kutundan ve kemâlinden geyik ol kadar bahâdır ve yiğit olmuşdur ki, arslanın çeşme-i sâra **(144)** benzeyen gözünden su içer ve arslana bu mertebede takarrüb eder ve şîrden aslâ havf etmez ve bilir ki senin eyyâm-ı 'adlinde arslan bana ziyân etmeğe kâdir olamaz. Hâsılı senin 'adlin şîr ile gazâlı ve zi'b ile ganemi bir mekânda eyledi ve senin 'adlinden hayvânât dahî muntafi' oldular, buyurmak isterler. *Pür-ciğer* şecî' ve bahâdır ma'nâsınadır istilah olmuşdur. Gazal, ğa'nın fethiyle Arabi olarak geyik manasınadır. Gazâlın pür-ciğer olmasından Hazret-i İmâmın kemâl-i 'adâleti

müstebân olur. Zîrâ geyik gâyet korkak bir hayvândır. Sîmâ ki arslandan ve pür-ciğer olmak şânından değildir, çünkü oldu ‘adâletinin kemâl dahî sübût bulur. Binâberîn زقوت ‘adâlet ta’bîr buyurdular. *Sâr* müte’addid ma’nâya gelir. Evvelâ edât-ı nisbet olur ve ma’nâsı arslanın çeşmeye mensûb gözü demek olur. Ve yine mekân ma’nâsını ifâde eder. Ma’nâsı, arslanın çeşme mekânı olan gözünden demek olur ve *gâhîce* edât-ı teşbîh makâmında isti’mâl olunur. Buna göre ma’nâsı arslanın çeşme gibi gözünden geyik su içer, demekdir. Çeşme, cîm-i Fârisiyye’nin fethiyle yerden kaynamış ve zâhir olmuş suya derler. ‘Arabîsi *yenbû*’dur cem’i *yenâbî*’ gelir. Şâhidi merhûm lugatinde çeşme, bunâr oldu. Göze bardak buyururlar Türkîsi dahî bunârdır. Ve yine Nâzım merhûm dîde-i şîri çeşmeye teşbîh etmişdir. Vech-i şibh lem’an ve parlamak olur. Zîrâ âbda ve dîde-i şîrde ziyâ ve lem’an vardır. Yahud vech-i şibh sûretde dîdenin çeşmeye müşâbeheti olur. Zîrâ ikisinde de müdevvir olmak çukûrluk vardır ve yine *sâr* sığırcık kuşuna derler. Lugat-i şâhidîde bahar-ı tavîlde sığırcık kuş sâr diyerek beyân olunmuşdur.

زبان زنتكیء جا اید از دهن بیرون

ز بس بمدح تو بالد نخویشتن تقریر

Senin medhinle mâdıhın şevkinde medhe müte’allık olan takrîr ve beyân mâdıhın ağzında tûl ve dirâz sâhibi olur ki ve ol mertebede kendi kendine büyür ki mâdıhın takrîr ile dolar ve dehâ’nın darlığından için zebân **(145)** ağızdan taşra gelir ve zebân takrîrin büyüklünden ağza sığmaz olur. Zebân ağızdan taşra çıkmak harâret için ve yorgunluk için vesâ’ir umûr-ı ‘arıza için müte’ârifdir. Takrîrin ağızda büyümesi medh u senânın muhabbet sebebiyle uzamasından kinâyedir. *Bâlid* fi’il-i muzâri’dir bu yer ma’nâsınadır. Masdarı *bâlîden*dir. Bu, yemek demek olur.

سحاب لطفی و در یاد لاتوبی که کهر

بسوی دست تواز بحر میکند شبکیر

Yine buyururlar ki yâ imâm, sen lütf ve ihsân sehâbı olmuşsun ve dâ'imâ halka lütf ve kerem yağdırırsın ve dahi deryâ-yı dil sensin. Zîrâ inci senin dostunun tarafına bahr-ı cânibinden geleyim diye feryâd eyler ve seni böyle deryâ-i dil gördükde deryâyı beğenmeyip asıl deryâ sen olduğundan için senin destinin cânını arzû eder ve senin destine, amân al beni, diye ilticâ eyler. Ve beni şu deryâdan halâs eyle diye niyâzmend olur. Hâsılı Hazret-i İmâma sen bahrdan büyük ve evsa' olmuşsun ve bahr senin yanında bir gül gibi kalır demek olur. Yahud deryâ-i dil ya'nî sahî sensin, zîrâ gevher-i bahrın hıssetini ve bahlını görüp derûn-ı bahrdan senin eline, al beni bu bahîl bahrin derûnunda halâs eyle, diye feryâd eder. Bahrın hatta şu cihetdendir ki incisini ka'rında ve cevf-i sadefde hıfz eder ve bir kimesneye güherini çıkarup al şunu diye vermez. Meğerki ka'rına vâsıl olup hezâr ta'ab ve mihnet ile incisini alasın. Niteki Hazret-i Mısrî kuddise sırruhu buyurmuşdur. Beyt,

فهل رأیت بخر او سمعته بر می درادیه الی السواحل

Bu sûretde bahr, bahîl ve denî olmuş olur. Lâkin Hazret-i İmâm bilâ-taleb sîm u zerini ve der-cevâhirini rızâsıyla herkese bezl eder. Bu cihetden Hazret-i İmâm deryâdan vesâ'ir eshiyâdan cevâd ve kerîm olmuş olur. Deryâ-i dil saha ma'nâsına ıstılâh olunmuşdur.

چنان بمدح تو کلکم عبیر ساست که مشك

کند زنا فه بسوی دوات من شبکیر

(146) Yine buyururlar ki yâ imâm, senin medhinle kalem ol kadar 'anber ezici ve cihânı rayiha-i tayyibe ile ol kadar mâlâ mâl edicidir ki, misk-i nâfesinden benim

divânımın tarafına gelmek için feryâd eyler. Divât içine misk koymak dahî ‘âdetdir. Hem mürekkebe cereyân verir ve hem de yazıda bir râyiha-i tayyibe hâsıl olur. Miskin divât cânibine gelmeğe feryâd etmesi Hazret-i İmâmın medhiyle Nâzım’ın kaleminin nisâr eylediği ‘anberlerin râyiha-i tayyibesini istihsân eylediğinden içindir. Misk bu kadar rayîha-i tayyibe sâhibi iken nisâr olunan ‘anberi beğenmiş. Var kıyâs eyle ki nazımın kaleminden nisar olunan anber-i medh ne gune rayiha’-i tayyibe sahibi imiş. ‘*abîr* ‘anber ma’nâsınadır. ‘Abîr-sâ ve saf terkîbi olup ‘anber râyihası neşr edici demek olur. Müşk, mîmin zammı ve şînin sükûnuyla Hıtâ Rahten vilâyetlerinde bir nevi’ geyik göbeğinde olan demi terbiyye ile hâsıl olan râyiha-i tayyibe sâhibi nesnenin adıdır. ‘Arabîsi miskdir. Mîmin zammesini kesreye tebdîl ile ve şîni sîne kalbe derk ta’rîb etmişlerdir. Nâfe mutlakan göbek ma’nâsınadır. Niteki şâhidi merhûm lugatinde karın şikem nâfe göbek diyerek beyân etmişdir. Lâkin galebe-i isti’mâl ile misk geyiği göbeğinde isti’mâl olunmuşdur. *Devât* dâlın fethi ve tâ-i tavîle ile hokka ma’nâsınadır. *Şebgîr* gecelerde olan nâlenin adıdır. Sonra mutlakan nâle ma’nasına isti’mâl olunmuşdur.

بحضرت توکه حاجت روی کونینست

بمطلع دکر احوال خود کنم تقریر

Yine buyururlar ki yâ imâm, senin huzûrundaki iki günün hâcetini o huzûr hâsıl edici ve sâhibine vericidir. Bir gayrı mutlak ile kendi ahvâlimi huzûruna takrîr eylerim ve bu kasîdeye bir mutlak nevv-i küşâdıyla ahvâl-i perîşânımı beyân ederim. Ümîdim oldu ki benim dahî hâcetim ve murâd-ı maksûdum senin huzûrundan husûl-i pezîr olur. Matla’ kasîdenin ve gazelin evvel beytine derler, âhir beytine makta’ dedikleri gibi şu’arânın ‘âdetindendir ki bir kasîdeyi bir mikdâr söyler ve yine o kasîde içinde kemâliyle istirhâm olsun için bir matla’ nev-güşad edip **(147)** yine o kâfiyede kasîdeyi itmâm ederler. Nâzım Hazretleri dahî şu’arâ-yı mütekaddimînin yoluna gidip bir matla’-i nev güşâdıyla huzûr-ı Hazret-i İmâma husûl-i murâd ‘arz-ı hâcet ederler. O matla’-i nev iş bu beyt-i âtiyyedir.

ز بسکه دیدن کلزار دار دم دلکیر

بدیده موج کلم باشد اتشین زنجیر

Ferah ve safâ yerine gülizârı görmek beni ol kadar dilgîr tutar ki, benim gözümde gül mevci bana âteşe mensûb bir zincîr olur. Binâberîn gülistâna gitmeğe tab'ım muzdarib olur. İşte bu 'âlemde hâlim budur diyerek ahvâlini matla'-ı nev ile takrîr eyler ve yine takrîr-i ahvâline matla'olarak buyururlar ki,

مقیم کشور کمنامیم چنانکه کنم

ز کرد شهیر عنقا سرای خود تعمیر

Kemnâmlık iklimînin ben mukimiyim, 'ankâ gibi. Zîrâ 'ankânın kanadının tozundan kendi sarâyımı ta'mîr ederim. Ya'nî 'ankâ nice kemnâm ise benim nâmım dahî öylece kemnâm olmuşdur, diyerek Hazret-i İmâma takrîr-i ahvâl eyler. Fî'l-vâki' ehl-i kemâle kemnâm olmak ve kemâli bilinmemek 'azîm ve keder olur.

درین بهار حیفان زقید غم ازاد

مراز کردش سالست حلقهء زنجیر

Yine sû-i ahvâline muta'allık buyururlar ki bu bahârda yâ imâm, cümle yârân kayd-ı gamdan vârestedirler. Bana bu sâlın devrânından halka-i zincîr vardır. Ya'nî bana devrân-ı sâl halka-i zincîr olup keyfimi ve neş'emi kaçırdı demek olur ve herkes memnûn ve mesrur, illâ ben mağmûmum demek ister.

بخاك بخته ام اشك حيرت از مژكان

بود بخامهء موريشه كل تصوير

Tobrâğa hayret gözü yaşını müjgânımdan dökmüşüm ondan için ki yerde kıl kalem gibi olan müjgânımdan tasvîr-i gülü hâsıl olsun. Rîşe saçak demekdir. **(148)** Gül tasvîrin rîşesinden yaprakları mürd olur, hayretden gülü göz yaşı eşk-ı hûni'l-vedd olmağla gül tasvîr yapılmağa kâbil olur. Ba'zı nüsha *deşte* vâki' olmuşdur. İplik ma'nâsınadır, yine murâd yapraklardır. Hâsılı gözümden akan kanlı yaşlardan yerde tasvîr-i gülü hâsıl olmuşdur, diyerek Hazret-i İmâma ahvâlinden ve hüznünden şikâyet eyler.

جد از سلسلهء دوستان فناشده ام

هوا شود چو جدا كشت نالهء زنجير

Dostların silsilesinden cüdâ olarak mahv ve fânî olmuşum. Böyle olunca silsile-i dostândan cüdâ olunmaz ve münâsib değildir. Zîrâ insânın mahv ve helâkına sebeb olur. Görmez misin çünkü nâle-i zincîr zincîrin silsilesinden cüdâ oldu, havâya münkalib olur. Silsile'-i Dostândan murâd silsile-i tarîkat-ı 'aliyyedir ki silsile-i ehl-i 'Allah'dır. Bu dahî şeyh-i kâmile inâyet ve bî'at ile husûle gelir.

متاع خانه ام از بس تمام غارت شد

كنم بصفحهء ديوارخانه نقش حصير

Benim hânemin metâ'ı ol kadar tamam yağmâ ve gâret oldu ki hânemin dîvârının sahîfesine hasır nakşı eylerim. Zîrâ hânemiz diye redden metâ'ımız olmamak hasebiyle müstağnî olmuşduruz.

برای مصلحت کریه کردنم مژکان

شد ست جمع بیکجا چو خامهء تصویر

Benim müjgânım ağlamak maslahatı için bir yere kıl kalemi gibi cem' olmuşdur. Benim kârım yâ imâm, ağlamakdan gayrı bir şey' değildir, diye yine ahvâl-i pür melâlinden şikâyet eyler. Hâme-i mûnun bekâsı tasvîr yapar iken kendinden zâhir olan boyalar ve yaşlardır.

ذنبدیند فغان خبز دم چو موسیقار

ز بسر به پهلوی هم کرده است خانی تیر

Felek ol kadar biri birinin yanına hâne mensûb oku atmış ve dizmişdir ki, **(149)** vücûdum mûsîkâra dönüp her bir bendimden ve mefâsılımdan feryâd ve figân kalkar. Mûsîkârın her bendinden figân hâsıl olduğu gibi, mûsîkâr kamış sesleri yere cem' olmağla yapılan meşhûr sâzın adıdır ve bendlerinden murâd, her bir kamışdır ki esnâ-yı isti'mâlde her bend sadâ verir. Hânî olan okları felek yahud gamze-i cânân Nâzıma atdıkca oklar kamış gibi olmağla vücûdunu mûsîkâre teşbîh buyurdular. Hânî-i tîrden murâd a'lâ ok demekdir. Zîrâ mülûk okun a'lâsını isti'mâl ederler *Be pehlevi* biri birinin yanına demekdir. *Gerde est* kelimesinin fâ'ili tahtında feleğe râci'dir, yahud gamze-i cânâna dense de olur. Bu beyt dahî ahvâl-i diğer gününden şikâyet-i diğerdir. Ba'zı nüshada cânı tîr ve ba'zı nüshada *hâne-i yetr* vâki'

olmuşdur. Ma’nâsı câna mensûb oku eylemişdir demekdir. Yahud hâne-i yetr vâki’ olmuşdur, demek olur. Cümlesinin me’ali vâhiddir.

نظیر بفرص مه و آفتاب نكشايم

ز بسكه كشت دل و ديده ام ز عالم سير

Ol kadar yâ imâm, ‘âlemden gözüm ve gönlüm tok olmuşdur ki ve bana bu dünyâdan öyle nefret-i ‘azîme gelmişdir ki dünyânın mâhının ve âfitâbının cürmüne nazarımı açup bakmak cânım istemez.

تعلقم بجنو نست رهنما كه مرا

سواد ملك جنونست سايهء زنجير

Benim ‘aşkım cünûn tarafına bana yol gösterici ve delâlet edicidir. Zîrâ bana cünûn mülkünün sevâdı ve karaltısı zincîr sâyesidir ve iyi gelir ve yarar. Zîrâ mecnûna zincîr devâdır ve şifâdır. Eğerçe zamânımızda bîmârhânede mecnûnların boğâzından zincîrleri çıkardılar ise de ta’alluk ‘aşk ve muhabbete derler. *Rehnümâ* delîl ma’nâsınadır, sevâd-ı şehre denir. *Mülk* bu makâmda iklim derler. Takdîr-i beyt *ta’alluk –u mera be-cünûn rahnümâst* demekdir. Hâsılı ‘aşk beni cünûn tarafına tergîb eyledi, demek ister.

ز بس ز ابر فلك اب تيغ مى بارد

كزشت از سر من موج جوهر شمشير

(150) Feleğin yolundan ol kadar kılıç suyu yağar ki başımdan kılıcın cevherinin mevci aşmışdır. Bu dahî ızdırâbından Hazret-i İmâma bir şikâyet-i diğerdir.

شکسته رنکك از انم كه ازل يد صنع

باب كاهر با كرد خاك من نخمير

Ben ondan için rengi şikesteyim ki yed gibi olan sun'-ı bârî yahud sâni'in yedi ezelde yahud ezeldir. Benim hâkımı kehribâ suyuyla yoğurmak eyledi. Kehribânın rengi sarı olur. Onda muhayyel olan âb dahi sarı olmak lâzım gelir. Nâzımın hâkı dahî âb-ı kehribâ ile tahmîr olunca kendinin rengi dahi sarı olmak lâzım gelir ve 'âşıkların rengi dahi sarı olmağla, ben ezeli 'âşıkım, bundan için şikeste-rengim ve sarı yüzlüyüm, demek ister. Niteki İsmâ'il Hakkı kuddise sırruhu buyurmuşdur.

Beyt

Gül cemâlin suludur

'Âşıkların sûretin tebdîl eder

Ma'nâ-yı 'aşk bu makâmda *ezfî* ma'nâsınadır dense dahî olur. Tercümesinde işâret olundu. *Sun'* masdardır, kendi ma'nâsı verilmek mümkündür. Yahud masdardır, bi-ma'ne'l-fâ'il olup sâni' ma'nâsınadır, dense bu dahî vechdir. Buna dahî tercümede işâret olundu.

ز بس تراكم بيكان زاه من خيزد

صداز موج هوا همچو نالهء زنجير

Benim âhımın okundan ol kadar demirin terâkümü ve tecemmu'u hâsıl olur ki havâda havânın temevvücünden hâsıl olan sadâ nâle-i zincîr gibidir. Ya'ni tîr-i âhımın demirleri biri birine urdukca havâdan zincîr sadâsı istimâ' olunur, buyurmak ister. Bu beytde âhı tîre teşbîh eder ve peygân dahî buna karîne olur ve yine o peygân muhayyili dâne-i zincîre teşbîh etmekle nâle-i zincîr hâsıl olur buyurdular. Ma'lûm ola ki *zı bes* mübtedâ-i evveldir. Terâküm-i peygân mübtedâ-yı sânîdir. *Hayzed* mübtedâ-yı sânîye haber olur, cümlesi mübtedâ-yı evvelin haberidir. *Hayzed* dahî hâsıl olur, yahud ma'nâsı benim âhımın okundan ol kadar havâda demirin terâkümü vardır ki havânın temevvücünden nâle-i zincîr gibi sadâlar kalkar **(151)** ve hâsıl olur demek olur. Bu sûretde *zi bes* mübtedâdır. Terâküm-i peygân onun haberidir. *Hayzed* mısrâ'-ı sânîye masrûf olunur. Lâkin evvelki ma'nâ ziyâde hub ve latîf olur, *fete'emmel*.

شكسته بس كه تير غم بيسيه من

ينى كه ميدمدا ز خاك من بو دني تير

Felek ol kadar ok gibi sîneme saplayıp kırmışdır ki ben fevt oldukdan sonra bir kamış ki benim hâk-ı kabrimden biter ve zâhir olur. Ok kamışdır. Ok kamışı bir nev' kamışdır ki ondan ok yaparlar ve ta'lîm için atarlar. *Demed* fi'il-i muzâri'dir, masdarı *demîden*dir. Sebzenin bitmesine ve bir şey'in zâhir olmasına denir.

بس ز بار دل خويشتنه كران شده ام

ز سطح خاك چو سوزن كذشته ام ز حرير

Ol kadar kendi gönlümün yükünden ağır olmuşdur ki hâkın sathından iken harîrden geçdiği gibi geçmiş bâr-ı dilden murâd gam-ı 'aşkdır. Sath, cisme 'ârız olan yüze

denir. Harîr ipeğe ve ipekden dokunmuş kumâşa ıtlâk olunur. Atlas lafzı buna murâd kaderdir.

زعر ضحال غرضها مر است این که تو بی

به شهر بند ولایت امیر کل امیر

Hâk-ı pâyına ‘arz-ı hâlden bana garazlar vardır, yahud garazlarım vardır. ‘Arz-ı hâl bu ki hilâfet ve vilâyet kal’asında hükümet eyleyen cümle emîrin emîri ve şehinşâhı sensin. *În* kelimesi ism-i işâret olmağla müşârun-ileyh ‘arz-u hâldir. *Garazhâ* değildir. Zîrâ *garazhâ* cemi’dir *în* kelimesi müfreddir. İsm-i müfred ile cem’a işâret olunmaz. *Tûy* kelimesinden bu beytin ma-ba’dine gelen ebyât ‘arzuhâlde dâhildir. (*Şehribend*) Hisâra ve hisârın havlusuna ıtlâk olunur diye Lügat-ı Ni’metullahda musarrahdır. Velâkin yine *şehribend* pâdişâhların pây-ı tahtı olan memlekete ıtlâk olunur. Meselâ İslâmbol gibi. Nâzım’ın ağrâzı ‘arzuhâl içinde olan ebyâtdan zâhir olur. Zîrâ bir beytde bir garazını beyân etmişdir. *Tûy* **(152)** kelimesinden beytin tamamına gelince ‘arz-ı hâlin dîbâcesi ve senâsı makâmındadır ve iş bu beyt-i âtî derûn-ı ‘arz-ı hâlde murâd-ı maksûdunu ifâdeyi ibtidâdır. Niteki buyururlar,

سیاه بختم و چون سرمه کوشهء چشمی

ز ضعف میبر دم موج کریه دستم کیر

Arz-ı hâlinde Hazret-i İmâma der ki, ben siyâh-bahtem ve tâli’im bir vechle ve bir cihetden bana yâver değildir ve dahî ez-her-cihet-i za’fından göz ucunda olan sürme gibiyim. Zîrâ göz ucunda olan sürme gâyet za’îf olur. Böyle olunca benim deryâ gibi olan gözümün yaşının mevci beni iletir ve alır gider. Kereminle destimi tut ki beni mevc-i *girye* iletmeye. *Girye* bükâya derler, velâkin bu makâmda gözyaşı murâddır.

Ve mevc lafzı ona karînedir. Ba’zı nüshada vâv yazılmışdır. Ona göre ma’nâsı, gûşe-i çeşm sürmesi gibi siyâh-bahtem, demek olur. Velâkin *bahtem* kelimesine beyti kırâ’at eder iken bir kesre-i zarûriyye verilmek ikdizâ eder ve olduğu nüshaya göre iki şikâyet vardır. Birisi baht-ı siyâhdan ve birisi za’fdan vâvsız olduğuna göre, fakat baht-ı siyâhdan şikâyet olur. Zîrâ mâ-ba’di müşebbehün bihdir.

امید وار تو چون غنجه ام به نسیم

بقید لطف تو چون پر توم بشمع منیر

Gonca râyihası etrâfa münteşir olmağla nice nesîme ümîdvar olmuş ise ben dahî her hâlde senin lütf ve ihsânına ümîdvar olmuşumdur. Ve yine pertev ve ziyâ şem’-i münîrin lütfu kaydında olduğu gibi ben kulun dahî her hâlde senin lütfunun kaydında olmuşumdur ve ona kalbim mu’allakdır, buyurmak ister. Nesîm sabâh rüzgârının adıdır. Boy goncanın intişâra tâlib olduğu zâhirdir zîrâ her kemâl sâhib-i kemâlinin münteşir olduğuna arzu-geşdir. *Ve fî’l-hadîs-i kudsî*

کنت کنزا مخفئیا فاحببت ان اعرف الخلق لاجلی[75]

(153) چه کونه فرش درمر دمی توانم شد

که ازنی قلم خویش میکنند حصیر

Ne gûne insâniyyet kapısının hasırı olmağa kâdirim, belki değilim. Zîrâ âdemiyyet kapısına düşme olmak emr-i müşkildir. Ondan için ki kişinin vücûdunun kaleminin kamışından âdemiyyet kapısının hasırını eylerler ve onu vücûdundan dokurlar. Bu

[75] “Gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim ve mahlukatı yarattım.” İbn-i Teymiyye, Zerkeşî, Hâfız İbn-i hacer ve Suyûtî mevzû olduğunu, zayıf da olsa bir senedinin bulunmadığını, N. Albânî de asılsız olduğunu söylemektedir.

husûs ise cân vermeğe tevakkuf eder ve cân vermedikce kalem-i vücûddan hasır dokunmaz. Cân vermek dahî emr-i sa'b olmağla benim kârım olmayıp binâberîn âdemiyyet kapısına ferş olmağa kâdir değilim, buyurmak istediler. Ya'nî adam olmak ve insân-ı kâmil olmak fedâ-yı câna mevkûfdur. Her nâzeninin kârı değildir, demek olur. Kendilerini dahî *hazmen li-nefsih* cân vermeyenlerin zümresine ilhâk eylediler ve murâd-ı şerîfleri cân fedâ etmeyen dervîşlere ve 'âşıklara ta'rîzdir. (Ba'zı nüshada kalem yerine *gülevi* vâki' olmuşdur. Yine ma'nâ-bi'aynihi böyledir. Lâkin beyti okurken vezn için vâvı hazf lâzımdır.

ز قید اهل جهانم نجات ده که مرا

شد ست کج نظر بهای شان بپا زنجیر

Bana yâ imâm, ehl-i dünyânın kaydından ve bukâğılarından necât ve halâs ver. Öyle kayd ki onların bana eğri nazarları ayağımda zincîr olmuşdur. (İş bu ki lafzı kaydı beyân içindir, o kayddan murâd ehl-i cihânın eğri nazarları imiş. Fî'l-vâki' ehl-i dünyâ 'âşığa eğri bakarlar, *Keç* nazarda zahirde ve batında kaydlık vardır. Zîrâ bûkâğı eğri olur. Bu müşâbehet-i zâhiriyyesidir ve yine halkın kec-i nazarı râh-ı Hakda yol almağa sebep olur. Bu dahi kec nazarın bukağıya nazar-ı ma'neviyesi ve bâtıniyyesi olur. Ya'nî imdâd-ı ruhâniyyet ile imdâd buyur ki, halk beni sevip bana eğri bakmasınlar ki ben dahî kendi hâlim ile meşgûl olup râh-ı Hakka gideyim ve yol alayım ve böyle kâsır kalmayayım, diye Hazret-i İmâm Rızâ'nın rûhâniyyetinden istimdâd eder.

ز آستان تو با شد دو حاجتم که از و **(154)**

نبا شدم بد و عالم بهیج و جه کزیر

Senin dergâh-ı vâlânın âsitânından benim iki hâcetim vardır ki ondan bana hiçbir vechle fırâk mevcûd değildir ve istiğnâm yokdur. (*Âsitân* ve *astâne* hemze-i memdûde ile eşik ki kapuların üstünde olur. Kârgîr binâlarda taşdan ve ahşab binâlara ağaçdan yaparlar. (*Küzîr* kaf-ı ‘Arabiyye’nin zammıyla ve zânın kesriyle fırâk ve bedd ma’nâsınadır ve nefî için *nâ* lafzı geldikde *nâ küzîr* olup *lâ büd* ma’nâsına olur. Fırâk mevcûd değildir, ma’nâsını ifâde eder. Burada dahî *nebaşed* kelimesi olmağla yine nefî edip *nebaşedem büd* bana fırâk mevcûd olmaz demek olur. Bu beyt mâ-ba’dindeki beyte merhûndur.

یکی همین که بمحشر شوی شفیع و معین

یکی چنین که ز دهرم شوی حفیظ و نصیر

İki hâcetin birisi budur ki, kıyâmet gününde bana şefâ’at edici ve yardım edici olasın. Birisi dahî buncileyindir ki zamânın âfetinden ve belâsından beni hıfz edici olasın ve dahî bana nusret edici olasın.

بکفتکوی شوی چند بی ادب (شوکت

نشین که مصحف خاموشئ کنم تفسیر

Ey Şevket, kâl u kîl ile nice bî-edeb olursun, ‘ayıbdır. Güft ü gûdan fâriğ olarak otur ki sükût-u Mushaf-ı şerîf âyâtını sana tefsîr edeyim ve sükûtun fazîletini anla ve zebân-ı kâldan geç ve lisân-ı dil ile ‘arzuhâl eyle ki edeb yolu budur ve hem de ehl-i hâl, (لسان الحال انطق من لسان المقال) buyurmuşlardır. Bu yol ki lisân-ı hâl ile ‘arzuhâldir. Hazret-i İbrâhîm ‘Aleyhi’s-selâmın yoludur. (Vakdâki Nemrûd kendini mancınık ile nâra ilgâ etdi ise Cibrîl-i Emîn gelip, (الك حاجت) diyerek su’âl eyledi. cevâbında (اما اليك فلا) buyurdular. Cibrîl dahî (سل تعط) buyurdular. Yine İbrâhîm

Halîlullah ‘Aleyhi’s-selâm (علمه بحالی حسبی) buyurup sükût kıldılar. Bu yol ûlû yoldur. Binâberîn evliyâ’ullahdan **(155)** çok kimesne bu yola sâlik olup taleb-i kâlîden fâriğ olarak lisân-ı hâl ve zebân-ı dil ile taleb eylediler. (Nâzım merhûm sükûtu makbûlînde Mushaf-ı şerîfe teşbîh buyurdular. Ba’zı nüshada tefsîr yerine takrîr vâki’ olmuşdur. Lâkin mushafa tefsîr ziyâde enseb olur. (*Şevket* lafzı münâdîdir ve harf-ı nidâsı olan *ey* mahzûfdur.

كشا زبان دل و عرضحال كن كه شود

رك دعاى تو مژكان ديدهء تصوير

Yine nefsine hitâb ederek buyururlar ki, edeb yoluna gidip ey Şevket, gönül lisânını aç ve lisân-ı dil ile ‘arzuhâl eyle ki senin du’ânın damarı murâdının tasvîrinin gözünün kirpiği evvelde sana işâret ede ki işte murâdının tasvîri benim, sen dahî murâdını göresin ve vâsıl olasın. Hâsıl-ı kelâm zebân-ı hâl ile ‘arzuhâl neyl-i murâda sebebdir demek olur. (Ve du‘ânın damarı iddi’â’idir, damar ince olmağla matlûbun tasvîrinin dîdesine kirpik etdiler ve kirpikle işâret olunduğundan lisân-ı hâl ile olan du’â matlubu, tâlibe gel, ben buradayım diyerek göstereceğine işâret eylediler. Fî’l-vâki’ gönül du’âsı icâbete esra’ olduğu mahall şübhe değildir.

ز دوستى شكر و شير تا بهم جو شند

ز دشمنى بود از خنده كريه تاد لكير

Kasîde tamâmınde du’â-yı memdûh şâ’irlerin ‘âdeti olmağla Nâzım merhûm dahî kasîdelerini tekmîl ve resîde-i hıtâm etmeleriyle du’âya ağâz edip buyururlar ki, yâ imâm, kemâl-i muhabbetlerinden şîr ve şeker biri biriyle tencerede kaynadıkca ve yine husûmet ve ‘adâvet sebebiyle girye ve bükâ gülmekden dilgîr ve muzdarib

oldukca ya'nî kıyâmete dek, demek olur. (Zîrâ şîr ve şeker ilâ yevmü'l-kıyâm sevişürler ve muhabbetlerinden kaynarlar ve yine rûz-ı haşra dek husûmet cihetinden girye handeden dilgîr olur. Bu sebebden hâsıl-ı ma'nâsı kıyâmete dek, demek olur. (Mısrâ'-ı evveldeki *tâ cûşde* merbût olmağla *tâ cûşd* (Ve mısra'-ı sânîde yine *tâ* kelimesi bu da **(156)** merbût olmağla *tâ büd* takdîrindedir. (*Dilgîr* muzdaribü'l-kalb ma'nâsına ıstılâh olunmuşdur. (Ve iş bu beyt-i şerîf beyt-i âtîye merhûndur.

ز خنده باد لب دوستت چو تنك شكر

زكريه ديدهءخصم تو چون پيالهء شير

Yâ imâm, ferah ve sürûr sebebiyle handeden senin dostunun lebi şekerdengi gibi güşâde olsun ve tatlı olarak ağız tâdıyla gülsün ve Cenâb-ı Hakk bu ihsânı senin ahbâbına versin, âmîn. (Ve yine hüzn sebebiyle ağlamakdan senin düşmanının gözü süt kâsesi gibi beyâz olsun, ya'nî kör olsun demek olur. (Hülâsa-i du'â budur ki, rûz-ı kıyâmete dek mısrâ'-ı evvelin hâsılıdır. Dostunu Allah-u Te'âlâ güldürsün ve Yezîdî olanları kör etsin, demek olur.

Âmîn.

بحر مة النبى الامين و بحر مة طه و يس قدتم شرح القصائد اللطيفة المباركة بعون الله الوهاب
سبحان ربك رب العزت عما يصفون و سلام على المرسلين و الحمد الله رب العالمين

Âmîn.

Tab' ve neşri şârih mûmâ-ileyhin mahdûmları Şeyh Mehmed 'Ârif Efendi'ye 'â'itdir.

(157) (Niteki sîncân-ı ‘asrdan fazîletli Hoca Râ’fet Efendi’nin)

(İşbu şerh-i latîfin sitâyişi hakkında inşâ buyurdukları)

(Manzûme-i münîfeleridir.)

* Ferîd-i ‘asr u eşrâf-ı Buhârâ Hazret-i Şevket *

* Şeh-i iklîm-i dâniş-i nâzım’dır dâne-i hikmet *

* Be-nazm âverdedir vasf-ı cenâb-ı Mûsâ Kâzım *

* Mu’allâ yek kasîde dilgüşâ çûn ravza-i cennet*

* Der-evsâf-ı imâmân diğer hem muntazam dâred *

* Dü tâzibâ kasîde her yeki arayiş-i nüzhet *

* Muvafık-şüd be-şerh ân kasâyıd-ı Şeyh Murâd Mollâ *

* Cenâb-ı Mîr ‘Alî hem-gerd tab’aş ez ser-i rağbet *

* Hüdâ hemvâre îşâ nerâdha dâcir-i hazîl zîrâ *

* Ki der-dergâh-ı hakk (Ra’fet) şûd-ı makbûl çünîn-i hıdmet *

(Küfvâ tekyesi şeyhi ‘Alî E’l-Vasfî Efendi’nin iş bu şerh-i latîfin)

(tab’ ve temsîline söylediği târîhdir)

* Nüsha-i İkbâlini ‘Abdü’l-‘Azîz Hân’ın hüdâ *

* Hâme-i kudretle tezyîn eylemiş ser tâ be pâ *

* Himmet-i şâhânesiyle ol şehinşâhın müdâm *

* Evvelimde neşr-i 'ulûm-ı 'âliyye subh u mesâ' *

* Gülşen-i 'ilm u hünerde her fünûn-ı kâ'inât *

* Sâye-i lütfunda dâ'im bulmada neşv u nemâ *

* Tab' u temsîl olmada nice kitâb müstetâb *

* Mülket-i 'adlinde ey tullâb-ı 'alemü's-salâ *

* İşte ezcümle kasâ'id şerhi tab' oldu bu sâl *

* Okuyanlar 'ömr u iclâli için kılsın du'â *

(158) * Hazret-i Şeyh Murâd Mollâ ki te'lîf eyleyip *

* Bu kasâ'id şerhini ol hvâce-i müşkil-küşâ *

(Seb'a-i seyyâr ile " vasfî " dedim târîhini)

(Tab' u tertîb-i kasâ'id şerhî oldu nev edâ)

1291

(Şu'arâ-yı 'asrdan müretteb 'Ömer Lütfî Efendi'nin bu kasâ'id-i latîf)

(El-bünyâd ve bu şerh-i kesîrü'l-fevâ'id hakkında inşâd eylediği)

(On sekiz 'aded cevherî târîdir)

* 'Âleme lütf-i cezîl gerd kâr oldu yine *

* Doğdu hurşîd-i risâlet âşikâr oldu yine *

* Zulmet-i küfr u zalâl terk-i diyâr oldu yine *

* Zikr-i cân bahşâyiş perver-digâr oldu yine *

(Ragıb-ı fevz u felâha nev-bahâr oldu yine 1291)

(Müjde bülbül geldi vakd-i gül'izâr oldu yine 1291)

* Bîl Muhammed Mustafâ'dır pâdişâh-ı kâmkâr *

* Rahmetü'l-'âlemîn oldur dedi perverdigâr *

* Kim ki itmân etmese encâm olur mesvâsı nâr *

* Mü'min isen kıl salât ile selâmı bî-şumâr *

(Şâh-ı 'adnân u habîb nâzenînin zikri var 1291)

('Aşıkâ bizim muhabbet şevk-i bâr oldu yine 1291)

* Çehâr-ı yâr bâ-safâdır menba'-ı 'ilm u himem *

* Yek-nesakdır rütbe-i a'lâları gel çekme gam*

* İki 'âlemde eğer olmak dilersen muhterem *

* Levh-i dil olsun varak ve redd-i zebân olsun kalem*

(Yaz Ebû Bekr u 'Ömer u 'Osmân 'Alî zî-kerem 1291)

(İsmini kalb üzre pek şehr-i neş'âr oldu yine 1291)

(159) * Hazret-i şâh-ı vilâyet evliyânın sürûru *

* Kim odur dâmâd-ı peygamber odur şemsin feri *

* Şehr-i 'ilmin bâbıdır sırr-ı rasûlün mazharı *

* Hâk-ı pâyı tûtiyâ-yı çeşmimiz olsa yeri *

(Zâl u Rüstem ber-taraf bezm-i şecâ’at saf-deri 1291)

…………………… şîr zü’l-fikâr oldu yine 1291)

* Nâzım’dır vü gevherdir Şevket-i ‘Alî Cenâb *

* Nutk-ı pâkından doğru şerh eylesen yüz bin kitâb *

* Ebr-i rahmetden tulû’ etmiş misâl-i âfitâb *

* …………………..-‘uşşâk kadd ……………hicâb *

(Ehl-i beyti medh eder çûn bu kitâb-ı müstetâb 1291)

(Kan döküp gözler bu sînem dâğidâr oldu yine 1291)

* Hâli bedd âmâli bedd ef’âli bedd şemr-i ‘anîd *

* Gör neler etdi neler şâh-ı hasîne ol pelîd *

* Ehl-i beyte çok hakâret eyleyen kalb-i hadîd *

* La’netullah-ı ‘âleyhim ecma’în hel min mezîd *

(La’nete şâyestedir bi’llah bed kavm-i Yezîd 1291)

(Zâr idüp arz u semâ hep târumâr oldu yine 1291)

* Şârih-i manzûmedir Şeyh Murâd kutb-ı cihân *

* Şerhi bir cism-i ma’ânîdir ana manzûme cân *

* Kim vücûd olmazsa ‘âlem içere rûh olmaz ‘ıyân *

* Bir yer açılmış zevâhir-i gülşen bâğ-ı cinân *

(Gars idüp on iki imâm buluna zîb-i fidân 1291)

(Bâğ-ı kalbinde hezârân meyvedâr oldu yine 1291)

* Devre ağaz etdiği demden berü çarh-ı felek *

* Görmemiş misl u nâzîrîn ins u cin hûr u melek *

(160) * Kenz-i esrâr-ı ilâhîdir sakın ha etme şek *

* ’Âşık-ı sâdık isen kıl levha-i ikrâra hak *

(Bî-bedel (Lütfi) gevher-i târîhini yazmak gerek 1291)

(Bir bir on sekizdir elif iftihâr oldu yine 1291)

* Hazret-i Abdü’l-‘Azîz Hân şeh-i ferhand fâl *

* Âsumân durdukca olsun gevgeb-i iclâ-i ‘âl *

* Sıhhat u devletle imrâr eylesin eyyâm u sâl *

* Mühr-i ‘ilm ‘asr-ı hümâyûnda gösterdi cemâl *

(Tab’ u neşr oldu “ kasâ’id şerhi ” remz-i bî misâl 1291)

(İsm-i a’zam-veş bize bir yâdigâr oldu yine 1291)

(Şü’arâdan Mustafâ Mahfî Efendi’nin iş bu şerh-i şerîfinin hıtâm-ı tab’ına)

(söylediği târîhdir.)

* Sahn-ı zindân içre kalmışdı dil-i halk-ı cihân *

* Doğdu bir bedr-i celî şebken-i nehâr oldu yine *

* Hazret-i sultân-ı kevnîn şâh-ı hatmi’l-mürselîn *

* Nutk-ı pâkından ‘aceb gevher-nisâr oldu yine *

* Çehâr-yâr-ı Mustafâ’dır ma’delet tahtında şâh *

* Onları fehm etmeyenler şerr-i mesâr oldu yine *

* Der ki isnâ-‘aşerde sıdkla cândan geçen *

* Câh-ı ref’atle cihâna tâcidâr oldu yine *

* Ehl-i beyt u hânedân hakkındaki medhiyyeler *

* Şübhe etme ‘âşıkâne ber-güzâr oldu yine *

* Bu kasâ’id remzini idrâk eden ‘irfânı gör *

* İki ‘alemde hakîkat-i nâmdâr oldu yine *

(Çıkdı bir bahr-i güherden “ Mahfiyâ ” târih-i tâm)

(Lîk tertîb-i kasâ’id âşikâr oldu yine)

SONUÇ

Toplumların yaşantısını, kültürünü, fikri seviyesini sonraki kuşaklara aktarmada edebiyatın rolü tartışılamaz. Türk edebiyatının en önemli evrelerinden biri olan klasik edebiyat dönemi de, bize uzun bir dönemi aydınlatma adına ışık olmuştur. Daha çok manzum eserlerin verildiği bu dönemde kültürler arası etkileşim yaşanmış, yer yer özgün eserler verilmekle birlikte, etkileşim içinde olunan milletlerin edebiyatları da inceleme konusu olmuştur.

Klasik Türk edebiyatı geleneği içinde Arapça ve Farsça eserler şerhe tabi tutulmuş ve şerh geleneğinin oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Türkçe eserlerin taşıdığı anlam ve mefhumların toplum tarafından anlaşılmasını sağlamak veya Arap, Fars kaynaklı dini ve tasavvufi eserlerin okunup anlaşılmasını temin etmek amacıyla şerhler vücuda getirilmiştir. Divan edebiyatında yapılan bu şerhler, zengin kültür birikiminin, dini ve tasavvufi anlayışın devrimize ulaşmasında büyük etkisi vardır.

Murâd Molla'nın Şevket-i Buharî'nin kasidelerine yapmış olduğu şerhlerden oluşan bu eser, hem muhteva olarak hem de metod bakımından tasavvufî şiir şerhlerine örnek gösterilebilir. Çok geniş bir tasavvufî birikime sahip olan M. Murâd, Şevket-i Buharî'nin gazellerini şerh ederken tasavvufî muhtevanın yanında eserin dil ve metod yönünden de şerhine dikkat ederek bir bütün halinde eseri okuyucuya sunmuştur. Bu özelliğin yansıtılmasında şüphesiz ki M.Murad'ın Farça'ya olan vükufiyeti etkili olmuştur. Eserini, tasavvufu tanıtmak ve geniş kitleler tarafından anlaşılmak amacıyla meydana getiren M. Murâd, aynı zamanda E'imme-i İsna Aşere'ye de ehl-i sünnet alimlerinin bir kısmının aksine bir bakış açısı sergilemiştir. Nakşi geleneğe bağlılığıyla bilinen son dönem entelektüellerinden Molla Murad'ın İşna Aşere yaklaşımı ayrıca ele alınmalıdır.

Biz de bu çalışmamızda eserin günümüz Latin alfabesine aktarılmasının dışında, şârihin, Ehl-i Beyte ve tasavvufa yaklaşımına da değinmeye çalıştık.

KAYNAKÇA

ALİYE, Fatma, Ahmed Cevdet Paşa ve Zamanı, Bedir yay. İstanbul 1995

AKKUŞ, Metin, Metin Şerhi Geleneği Tarlan Mektebinden Haluk İpekten'e, Yedi İklim, S.32, İstanbul,1992İ

AKTAŞ, Şerif, "Edebi Eser ve Yapısalcılık" Doğuş, Nisan,1982

BELGE, Murat, "Metin İncelemesi Üzerine" Papirüs 3, Ağustos,1966

BİLKAN, Ali Fuat, Sa'ib-i Tebrîzî'den Hikmet Damlaları, Kaynak Yayınları, İstanbul,2003

BURSALI Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, Bizim Büro Yayınları, Ankara,2001

CEYLAN, Ömür, Tasavvufî Şiir Şerhleri,(Basılmış Doktora Tezi) Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000

ÇELEBİOĞLU, Amil, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB, İstanbul, 1998

DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara,2003

DOĞAN, Muhammet Nur, "Metin Şerhi Üzerine" Yedi İklim, Haziran,1995

GÖLPINARLI, Abdulbaki, Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İnkılâp Kitabevi, 2004

GÖKMAN, Muzaffer, Murâd Molla Hayatı ve Eserleri, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul,1943

İZ, Fahir, Eski Türk Edebiyatında Nesir(XIV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıl Ortasına Kadar Yazmalardan Seçilmiş Metinler), Osman Yalçın Matbaası, İstanbul,1964

KABAKLI, Ahmet, Türk Edebiyatı, C II, Türk Edebiyatı Vakfı Yay, İstanbul,2004

KANAR, Mehmet, Farsça-Türkçe Büyük Sözlük, Birim Yay. İstanbul,1998

KAPLAN, Mehmed, Şiir Tahlilleri I, Dergah Yayınları, İstanbul,1963

KAPLAN, Mehmet, "Edebiyatımızda Tenkid" Doğuş, Haziran, 1986

KORTANTAMER, Tunca, "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1994

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul,1981

LEVENT, Agah Sırrı, Divan Edebiyatı (Kelimeler, Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar), Enderun, İstanbul,1984

MENGİ, Mine, Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi, Dergah, Kasım 1997

MİLANİ, Ali, Şevket-i Buhârî Hayatı ve Divan'ından Seçmeler, Doktora Tezi, İstanbul, 1961

MÜTERCİM Asım Efendi, Burhan-ı Katı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000

ONAY, Ahmet Talat, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, Ankara, 1992

PALA, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul,2005

REDHOUSE Sözlüğü(Osmanlıca-İngilizce),Sev Yayınları, İstanbul, 1999

SAMİ, Şemseddin, Kamus- î Türkî, Alfa, İstanbul,1998

SARAÇ, M. Yekta, " Divan Tahlilleri Üzerine", İlmi Araştırmalar, İstanbul,1999

ŞENTÜRK, Hüdai, İslam Ansiklopedisi "Murâd Nakşibendî " TDVİA

TARLAN, Ali Nihad, "Metinler Şerhine Dair", Edebiyat Meseleleri Ötüken Yayınları,1981

Türkçe Sözlük,(Haz. Komisyon) Türk Dil Kurumu Yayınları, C.II, Ankara,1998

ULUDAĞ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002

ÜNVER, İsmâil, "Mesnevi" Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı, C.II (Divan Şiiri), 1986

ÜNVER, İsmâil, "Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız", Türk Dili Dergisi, Ankara, Ağustos,1993

VASSAF, Hüseyin , Sefine-ı Evliyâ, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul

YAZIR, Elmalılı Hamdi, Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

YILDIRIM, Suat, Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş, Ensar Neşriyat, İst.1985

YILMAZ, Mehmet: Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

صالحله ولى انلر نوازن

جنتله حورى نوريله يزدان
زبانيله نارى قهريله رحمان
فاسقله عاصى واظلر آنجا

وقف هذا الكتاب
الحاج محمد بهاء الدين
لسعودى

نومره
١٤٨

شرح قصائد مولانا شوکت

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد بی حد اول خالق بیچونه اولسونکه السنهٔ شعرایی مفتاح خزینهٔ
اسرار الهیه سی ایلدی (وصلوات) زاکیات وتحف تسلیمان اول صفهٔ
صدر صفا وقبهٔ بدر وفا حضرت * محمد المصطفی * علیه افضل
الصلوات واکمل التحایا حضرتلرینه اولسونکه ان من البیان لسحرا
وان من الشعر لحکمة حدیث شریفیله حکمت الهیه یی ومعارف ربانیه یی
شعردن جزء قلمق ایله شعرانك و فصحانك قدروشانلرینی اعلا وامتنی شعره
ترغیب وتشویق بیوردی (ودخی) صلوات زاکیات وانواع تکریمات
اول آل واصحابنه اولسونکه جمله سی فصاحت و بلاغتده وشعر
وانشاده وعلوم ظاهره و باطنه ده کامل ومکمل ایلیوب اصحابی کالنجوم
بایهم اقتدیتم اهتدیتم حدیث شریفیله حال وشانلرینی ماننذ عرش اعلا ایلدی
(امابعد) بوعبد قلیل البضاعه وکثیر الضراعه السید الشیخ خواجه
محمد مراد النقشبندی ابن السید الشیخ خواجه عبدالحلیم النقشبندی عفی
عنهما العفو العلی بوصورتله بسط مقال وعجز ومسکنت مافی البال ایدرکه
داور دیوان بلاغت ودلاور میدان فصاحت جناب مولانا شوکت بخاری
علیه الرحمة الباری حضرتلری ایام مسعدت پیام سیاحتلرنده قدوهٔ اهل
سیادت نخبهٔ شاه ولایت رهبر نهج هدایت قطب افلاك هدا زبدهٔ

آل عبا حضرت امام موسی الرضا رضی عنه الملك الاعلی افندمزك خاکبوس
تربت منوری وزیارت مشهد مطهرلری شرفیله کامیاب اولدقلرنده
خوشهٔ پروین ومانند درثمین کشیده سلك سحر مبین ایلدکلری قصیدهٔ
نضیده لرینی وینه اول مشهد مبارکه دن حین وداعنده جناب عرفینك
قصیدهٔ بلاغت فریده لرینه نظیره لرینی وینه اعاظم خاندان جانبخشا
وافاخم اولاد پروفا ائمهٔ اثنی عشر علیهم رضوان من هوخالق الخیر والشر
افندیلرمزك مدح وستایشنی جامع قصیدهٔ بلیغه لرینی یاران باصفایه
بریادکار رحمت شعار اولمق اوزره من غیر حد شرحنه شروع اولندی
(قال الشاعر الماهر) رحمه الله

از بسکه ریخت رنك جنون برسرم هوا
سودا بپای بست ز مغز سرم حنا

الله تعالی نك عشق ومحبتی جنون رنکنی بنم باشم اوزرینه اولقدر چوق
دوکدیکه سودا که اورنك جنوندر انك تأثیرندن باشمك بینی قرمزی اولوب
انك دخی تأثیرندن ایاغمده اورنك جنون حنابغلدی (یعنی) هوانك باشم
اوزرینه افاضه ایلدیکی رنك جنون ایاقلرمده دخی ظاهر اولدی وخلق
بنم عاشق اولدیغمی یوزمدن وکوزمدن بیلمك شویله طورسون ایاقلریمك
حناسندن دخی عاشق اولدیغمی فهم ایلدیلر وباشمدن ایاغمه وارنجه عشقك
تأثیرنی مشاهده ایلدیلر بیتدن مراد کندونك کثرت عشقنی بیان وافاده‌در
(چونکه) عشق عاشقی ضعیف ونحیف ایلدیکی محسوساتدن اولمغله
کندنده اولان ضعفك بیاننی بیت اتی ایله بیانه شروع ایدوب بیوردرلرکه

ان ضعف بارمنت پوشش نمی کشم
پیراهنم حریر حبابست چون هوا

کمال ضعفمدن لباسك منتنك یوکنی چکمکه قادر اولمم بنا برین لباس
کیم بو جهتدن بنم پیراهنم هواکبی حریره بکزین حبابدر یعنی هواکبی
حریر حبابی لابس اولورم یعنی لباس کیم دیمکدر حباب صو اوزرنده
اولان قبارجغه دیرلر صوبك ایچنه هوا داخل اولمغله حباب حاصل

اولور وحبابك تحتنده هوا اولمغله كانه هوا حرير حبابى كيمش اولدى

ظاهر شدن میانهٔ خلقم برهنگیست
پنهانیم زدیدهٔ مردم بود قبا

خلقك اورته سنده ظاهر اولمق وكثرتده اولمق بكا بعينه تجرددر زيرا عندمده كثرت ووحدت برابردر وبنى كثرتده اولمق الله تعاليدن جدا ايده من ودخى بنم خلقك كوزندن پنهان اولمقلغم بكا قبا و لباسدر يعنى حسن ولطافت ويرر بو صورتده كثرت ووحدت ايكيسيده حقمده نافعدر و برابردر * معلوم اوله كه * اولياء كرامك كامللرينه كثرت وخلوت برابر اولمغله كاه خلق ايله اولورلر وكاه عزلتده اولورلر وايكيسندنده دخى فائده كورورلر لكن سالك مبتدى يه دائما خلوت وانزوا لازمدر زيرا كثرتده جناب حق ايله اوله من وكثرت حضور قلبنه خلل ويرر اقتضا ايدر كه (رجال لاتلهيهم تجارة ولابيع عنه ذكر الله) نظم جليلنده كى رجال كرام زمره سنه ملحق اولنجه يه دك خلوتده اوقات كذار اولمق لازمدر بو بيت ايله ناظم قدس سره اوزمره دن اولديغنى افاده وبيان بيورورلر مصرع ثانيده مردم ديده كوز قپاقلرى ايله پنهان اولنجه او قپاقلر قبا كبى اولمغله انى خيال ايدوب بود قبا بيورديلر وينه كوز بيكى ظاهر اولدقده كوز قپاقلرى دخى رفع اولنوب مردم ديده نك عريان قالديغنى خيال ايدوب تجرد معناسنى برهنه كى عنوانيله تعبير بيورمشلردر فلله دره

بيرون نمى رود زدلم ريشه هاى غم
جوهر به تيغ از آينه كى ميشود جدا

غم كوكلرى بنم كوكلمدن طشره كيتمز هرنقدر بر مقدار غم زائل اولورسه كوكى قلبده اولمغله ينه نشو ونما بولور بو مدعايى اثبات ايچون ارسال مثل طريقيله بيورورلر كه زيرا قلجده اولان جوهر قلجك آيينه سندن كه قلجك ذاتيدر قچن جدا اولور بلكه اولميوب دائما سيف ايله قائم اولور بنم دخى قلبم بر تيغ جوهردار كبى اولمغله ريشهٔ غم قلبمدن اصلا جدا اولماز معلوم اوله كه قلبك شرفى دخى غم ايله در نته كم حديث قدسيده (انا عند القلوب

المنكسرة) وارد اولمشدر وينه برحديث شريفده دخي (ان الله يحب كل قلب حزين) بيورلمشدر وينه (فليضحكوا قليلا وليبكوا كثيرا) نظم جليلندن بومعنا ظاهر اولور اشبو بيت ايله ناظم رحمة الله عليه قلبك شرفي غم وحزن ايله اولديغني ومغموم اولان قلبك تيغ جوهر داركبي اولديغني شو حديثلر مفادنجه افاده بيورديلر

از پيچ وتاب صاف دلانرا گريز نيست
جوهر بود كتابهٔ آينه خانه ها

محنت واضطرابدن صاف دللره خلاص اولمق يوقدر البت صاف دل اولان پيچ وتابه مبتلا اولور كو رمزميسك آينه لرك خانه لري كه آينه نك كندودر انك خط جليسي جوهر اولور مراد بوراده آينه‌در كتابت جلي اولان خطه تعبير اولنور چونكه خانه لرك درونده خط جلي ايله يازي يازمق عادت اولمغله اينه نك خانه سنك دخي خط جليسي آينه نك جوهري ايمش خانه يازيدن خلاص بولمديغي كبي آينه خانه دخي خط جليسي مقامنده اولان جوهرندن خلاص بوله مز او جوهر دخي پيچ وتابه بكزر اينه دخي صافدل ذاته مشابهتي جهتندن پيچ وتابدن خلاص بولمغه امكاني اولمدي بوتمثيل معلوم اولديسه بيل كه صافدل اولانلره محنت واضطراب دروندن خلاص ياب اولمغه چاره يوقدر همان اي صافدل پيچ وتابنه صبر ايله ورفاه وخلاص اميدني كس بيورمق استرلر

معني مرا بكوشهٔ دل جاي داده است
شوقم كجا ودير كجا وحرم كجا

علم حقيقت بكا قلبمك صدرنده يرويرمشدر وبن اهل حقيقتك صدر نشيني وسر افرازي اولمشم وار ملاحظه ايله كه شوقم قنده ونه مرتبه ده يم وكنيسه قنده دير ومسجده معتكف اولمق قنده در بوحال زاهدلرك حالي اولمغله دون مرتبه‌در (ديرذكري حرمه تبعيت طريقيله در وحرمدن دير قرينه سيله مسجد مراد اولنور ياخود حرم كعبه مراد اولنسه ده جائزدر

تکه اکا دخی بیت آتی قرینه در بعض نسخه ده دیرینه دیده واقع اولمشدر
❊ معناسی بنم شوقم قنده در وکوزم قنده در ونه مرتبه لره ناظردر
وحرم شریفده مجاورت ایلم بیوردر

❊ آیینه دار یثرب و بطحا نمیشوم ❊
❊ از دیده ودلست مرامروه وصفا ❊

(مدینهٔ منوره نك ومکهٔ مکرمه نك) بوصورتده بن مجاوری ومعتکفی اولهیم
سؤال کلدیکه سعی قنده ایدرسك جواب بیوررلرکه کوزم مروه وکوکلم
صفادر سعیی بونلرك آره سنده ایده رم وصوری اولان مروه یه وصفایه
احتیاجم یوقدر کوزمدور اولمسی جهتیله وقلب دخی صنوبری الشکل
اولوب بوجهتله جبله بکزه مشلر اولدیغندن کوزی جبل مروه یه وکوکلی
جبل صفایه تشبیه بیوردیلر بتیدن مرادی بن حجی مکهٔ وجودمده ایده رم
مکهٔ صوریه یه محتاج دکلم دیمك استر ❊ معلوم اوله که ❊ ارکان حج
اوچدر بریسی احرام کیمك وبریسی بیت شریفی طواف ایتمك وبریسی
یوم عرفه ده جبل عرفاتده وقفه ایتمك در وصفا ایله مروه بیننده سعی
واجبدر هرنقدر ارکان حجدن دکل ایسه ده واجب اولدیغی جهتدن
سعیدن بومقامده وجودده اولان حجی مراد ایلدیلر بوافعال ثلثه وبوسعی
صوفیه عندنده وجود انسانیده موجوددر حج وجودینك احرامی جمیع
ماسوادن بکچمك وتجردی اختیار ایتمکدر وطوافی کعبهٔ دل اطرافنی
طولاشمق وکوکلدن اصلا منفك اولمامقدر ووقفه سی قلبك الله تعالیده
توقف ایتمه سیدر وحقدن غیری برکسنه یه ربط قلب ایتمیوب همان الله
تعالی یه توکل تام ایله اولوب برفرددن برنسنه طلب ایتمك وحقدن غیری
برکسنه یی بیلمه مکدر ❊ منقولدرکه ❊ موسی علیه السلامك زماننده نزد
خداده غایت مقبول برمجذوب واریدی برکون کچرکن اکا موسی علیه
السلام آشنالق ایدنجه مجذوب کمالیله منفعل اولدیغندن حضرت موسی یه
اصلا التفات ایتمدی بوحالی جبل طورده اثناء مکالمه ده بسط بیورنجه جناب
کبریا بیوردیکه بزه منفعل اولدیغندن سکا دخی التفات ایتمه مشدر بنه موسی علیه

(السلام)

السلام سؤال بیوردیکه باعث انفعالی ندر الله تعالی بیوردیکه بکا جهنمی ارادن قالدردیو تکلیف ایدر مساعده کورمدیکندن انفعال ایلدی ینه حضرت موسی علیه السلام سؤال ایلدیکه بونك سبب کرامتی نزد الوهیتنده ندندر جناب حق بیوردیکه بندن غیری برکمسنه بی بیلمز انجق بنی بیلور بو جهتدن عندمده غایت مقبولدر و ینه منقولدر که حضرت ویس قرنی حضرت عمره بیورمشلر که یا عمر اللهی بیلورمیسك جوابنده نعم بیورنجه حضرت ویس دخی بیورمشلر که صقنوب اندن غیری کمسنه بی بیله اشته ناظم رحمه الله بو بیتله بو حجج معنویه یی ایدرم بیورمق استرلر

بیکانه کرده است مرا از دیار خویش
تا کشته ام بمعنیٔ بیکانه اشنا

بنی فلك کندی دیارمدن بیکانه ایلمشدر وغربته کرفتار ایتمشدر بن معنی بیکانه یه آشنا اولالی معنیٔ بیکانه دن علم باطن مراد اولنسه اولنور یاخود برشاعرك خاطرینه کلمیان مضامین لطیفه یی مراد ایده رز زیرا فلك اهل دله دشمندر نتکم دیوان صائبده کلور (بیت) از بخت سیه نیست کریز اهل رقم را بی چاك كه دیدست کریبان قلم را

داغ مرا سواد وطن مشك سوده است
یارب کسی مبادبآین داغ مبتلا

بنم داغ عشقمه وطنمك شهرینك افتراقی مسك سورمشدر یعنی آزدرمشدر زیرا مسكك خاصه سی یاره یی آزدرمقدر سواد شهر معناسنه در حتی شهر عظیمه سواد اعظم تعبیر اولنور واضافتی دخی بیانیه در ومضاف مقدردر تقدیر عباره داغ مرا فرقت سواد وطن دیمك اولور یاخود سواد خیال معناسنه در بو صورتده اضافت اضافت معنویه بمعنی اللام اولوب مضاف تقدیرینه حاجت مس ایتمیه رك معناسی بو اولور که بنم داغمه وطنمی تخیل مسك سورمشدر یارب برکمسنه بو داغه مبتلا اولماسون و برعاشق بویله داغ عشق کورمسون زیرا زحمت جکر وهر کس بنم کبی صبره ظفریاب

اوله‌مز داغ لفظنه ومسك لفظنه سواد لفظی مناسب اولمغله وطنه مضاف ایلدی

روم بسوی غربت ودل جانب وطن
افتاده کاه من بمیان دو کهربا

بوندنصکره اغتراب وطن ایله کندویه عارض اولان حالك بیاننه شروع ایدوب بیوررلر که بنم یوزم دیار غربت طرفنده‌در و کوکلم وطن جانبنده‌در یعنی قلبم بکادیر که وطنی ترك ایدوب نیچون غربت سمتنه عزم ایدرسك ایتمه‌دیر بویله اولنجه بنم صمان چوپی کبی اولان وجودم ایکی کهربانك اورتاسنه دوشمشدر کهربانك بریسی یوزی اولور و بریسی کوکلی اولور زیرا عاشقك یوزی صفرتده کهربا کبیدر وقلبی دخی ضعفده کهربایه مشابهدر بوجهتدن وجهنی وقلبنی کهربایه تشبیه ایدوب بمیان دو کهربا تعبیر بیوردیلر یاخود ایکی کهربادن مراد غربت ایله وطندر دینسه بنه مناسبدر بیتدن مراد ترددنی ونه ایده جکنی بیلمدیکنی بیاندر فی الواقع متردد اولمق کبی انسانه ثقلت ایراث ایدر حال اولماز حتی اهل بیان متردد اولان کسنه‌یی قدمنی بصوب بنه کیرو یه آلان ادمه تشبیه ایدرك کنایه طریقیله (انی اراك تقدم رجلا وتوخر اخری) عباره سندن تردد صاحبیسك دیمکی مراد ایلمشلردر ترددك ثقلت واضطرابی نه مرتبه ده ایمش بوندن منفهم اولور کاهدن مراد ناظمك وجودیدر کهربانك حالی صمانی کندویه جذب ایدر بوجهتدن کاه وجودنی کهربای وجهی غربت طرفنه وکهربای قلبی وطن طرفنه جذب ایتمکله غربتله وطن بیننده متردد اولمسنه سبب اوله‌رق بیله معذب ایتمشلردر

خلقی فتاده اند بطعنم که از وطن
بیرون چه آمدی و مسافر شدی چرا

برجماعت دخی بنی غربتله پریشان اولدیغمی کوروب بنی طعن وذخله واقع اولمشلردرا وبله دیه‌رك که چونکه حالك بودر وبویله نازنین وسایه پرورسك وطنندن طشره نیچون کلدك ومسافر نیچون اولدك

غافل ازین که جذبهٔ عشق چون شود
گرد سپند خود بره شعله رهنما

بو یله طعن ایدنلر بو حالدن غافلدر حال اودر که عشق چونکه برکسنه نك اسب وجودینك دزکینی طوتیجی اولور واختیارنی الندن آلور کندونك سپند کبی وجودی شعله یوانه کندو یی جسارت ایدرك دلالت ایدر حالبو که سپند ضعف سببیله شعله دن حذر ایدر ایکن خلاصهٔ کلام برکسنه یه عشق کلدکده کندو یی آتشه القا ایتمکه جسارت کلور وخوف ایتمز دیار غربته کیتمك وغربت المنی چکمك اوله بیلمه‌در دیمکدر

دولت خدا نکرده چو بر کردد ازکسی
کرداب فتنه میشود اغوش ناخدا

الله تعالی ایتمسون دولت چونکه برکسنه‌دن دونر ویوز چورر محل امن اولان دینیزك قوجاغی کرداب فتنه اولور یعنی مهلکهٔ عظیم اولور دیمکدر

زینهار عیب صاف ضمیران مکن که هست
آیینهٔ وجود عزیزان بدن نما

صقن کوکللری صاف اولان ذاتلری تعییب ایتمه زیرا عزیزلرك وجودی اندام آیینه سیدر (تقدیر عباره که وجودی عزیزان آیینه بدن نماست دیمکدر اندام آیینه سنه هرشی عکس ایدرسنك دخی دخل وطعنك صاف ضمیرلرك وجودینه عکس ایدوب صکره سکا انفعال ایدرلر حقنده ایو اولماز نتکیم مثنوی شریفده بیورلمشدر (مثنوی) چون خدا خواهد که پرده کس درد * میلش اندر طعنهٔ پاکان برد

کرد شکسته خاطر من ازنکاه سخت
این دانه راز کردش چشمست آسیا

قلبم اولقدر نازکدر که برقتی نظردن قیرلمش اولور بو دانهٔ قلبمك دکرمنی کردش چشمندر ودانهٔ قلبی اون ایتمکده یارك چشمی کفایت ایدر بعض نسخه‌ده ازنکاه بخت واقع اولمشدر یعنی بخت نیکك نظرینه هرکس تحسر

ایدر بن انی دخی استه‌مم زیرا بن سکا نظر ایتدم وسنی دولتمند ایتدم دیه‌رك امتنان ایدر دانهٔ قلبم دخی بو امتنانی چکمیوب شکسته اولور بیتدن مراد کمالیله نازکدل اولدیغنی بیاندر

از عشـق رنك شکوه نریزم بهیچ کس
دردیست اینکه جمع چو شد میشود دوا

عشقدن شکایت رنکنی هیچ برکسنه‌یه دوکمم یعنی عشقدن برفرده شکایت ایتمم دیمکدر زیرا بو عشق بردرددرکه چونکه جمع اولور وتزاید ایدر دوا وعلاج اولور وعشقك علاجی خارجدن اولمیوب بلکه درد عشقك دواسی ینه عشقدر نتکم صائب مرحوم بو مضمونی

﴿ بیت ﴾

(عشقست همان چارهٔ داغی که کهن شد)

(هم نقش قدم محو کند نقش قدم را)

بیتیله ادا ایتمشـدر وعشـقه ینه خارجدن دوا اولمدیغنی حافظ شیرازی قدس سره دخی شو بیت ایله بیان بیورمشلردر

﴿ بیت ﴾

(دی کفت طبیب ازسر حیرت چو مرا دید)

(هیهـات که رنج توز قانون شـفا رفت)

وبو بیتك شرحنده مرحوم شمعی افندی بیورمشدر

﴿ بیت ﴾

(دی اطبایه که قانون شفا یازمقدن)

(هنز اولدر که غم دلبره دژمان یازه‌لر)

انجام کار عشـق زاغاز خو شـترست
رنك حنـا بهست زرنك کل حنـا

عشقك ایشـینك صوکی اولندن زیاده خوشدر کورمز میسك اله وایاغه قونمش حنانك رنکی ینه حنانك کلینك رنکندن ایودر اکر کافك ضمیله کل حنا قرائت اولنور ایسه معناسی حنا چچکینك رنکندن الده‌کی حنانك رنکی ایودر دیمـك اولور

(قائم)

قائم بود بذات ضعيفان وجود عشق
تار حرير شعله بود از رك هوا

عشقك وجودى ضعيفلرك ذاتى ايله قائم اولور اكر عاشق استرسك فقرا وضعفاده استه كورمزميسك شعله قماشنك تارى هوانك طمرندندر وحرير شعله نك وجودى هوانك طمريله قائمدر وهوا طمرى دخى ضعيفلردندر اشته حرير شعله كه عشقه بكزر رك هوا ايله نيجه قائم ايسه عشق الله دخى ضعفانك ذاتيله قائم اولور ومحبت ضعفاده بولنور بعض كره قويلرك ذاتى ايله قائم اولورسه ده نوادردن اولمغله (النادر كالمعدوم) قضيه سنه مبنى اكا اعتبار ايتميوب قائم بود بذات ضعيفان وجود عشق بيورديلر

از بخت پير حاصل من خوردن غمست
كار دل دو نيم كند قامت دوتا

پير ومنحوس اولان بختمدن بنم حاصلم غمناك اولمقدر زيرا ايكى قات اولمش بوى ايكى شق اولمش كوكلك ايشنى ايلر دل دو نيم انسانه دائما غم ويرديكى كبى قامت دوتا دخى انك كارينى ايتمكله قامتى منحنى اولان بخت وطالعمدن دخى غمدن غيرى بنم برفائده وحاصلم يوقدر بيوررلر (كند) فاعلى قامت دوتادر كار دل دو نيم مقدم مفعوليدر

رنكين دكان تفرقهٔ بازار وحدتم
كم نيست كنج وحدتم از كاروان سرا

بازار وحدتك متاعنك رنكين واعلا دكانيم وبازار وحدتك متاعنك اعلاسى بنده صاتيلور وهركس دخى ايو متاع قنده ايسه او دكانه هجوم ايدرلر بويله اولنجه بنم كوشهٔ خلوتم اثناى راهده ابناء سبيل ساكن اولسون ايچون ياپيلان خاندن كثرتده وغلبه ده اكسك واشاغى دكلدر زيرا هركس ايو متاع المغه بكا كلورلر (رنكين دكان تركيب مزجيدر ومابعدينه مضافدر تفرقه متاع معناسنه در وبازار وحدته مضافدر وبر پس مقدردر

اميد راحتم زجهان چون بود كه هست
اين كنج را كليد زدندان اژدها

بكا دنیادن راحت امیدی نیجه اولور بلکه اولماز و بنم و بر فردك راحت احتمالی یوق دنیاده بوقدر یرا بو کنج کبی اولان دنیانك مفتاحی اژدرهانك دیشندندر بر کیسه نك یانده اژدرها اولسه البته مسلوب الراحة اولمسی محققدر وراحت امیدی دخی ایتمز و بو کنج جهانك قفلی دندان اژدرهاسز کشاده قلنماز کنج جهانی کشاده ایده یم دیین ادمه امور مخوفه یی ارتکاب لازم کلور و امور مخوفه ایله راحت اولمیه جغی بدیهیدر بو صورتده کنج جهانه نائل اوله یم و دنیاده راحت ایده یم دیمك جنون محضدن غیری برشی دکلدر عاقل اودر که تارك دنیا اولوب الله تعالی یه متوجه اوله (اژدرها ایله کنج بیننده مناسبت واردر زیرا خزینه یه اژدرهایی طلسم ایدرلر بنابرین کنج دنیانك قفلنك مفتاحنی دندان اژدهادن یاپدیلر مصرع اولده هست است معناسنه اولوب (تقدیر عباره این کنج را کلید زدندان اژدهاست دیمکدر

ازبس بود بکنج قناعت فراغتم
بجد بیکدکر رك خوابم چو بوریا

قناعت کوشه سنده بنم فراغتم و دنیادن ال چکمکلکم اول رتبه ده در که بنم اویقومك طمری حصیرك تللی کبی بری برینه بوکیلور و طولشور حصیرك اویقوسنك طمری بوکلم بوکلم اولوب کیجه و کوندز نیجه یاتورا و یقودن باش قالدرمز ایسه بن دخی کنج فراغنده شب و روز ایشم اولمغله اویله اویویوردم و اویقومك طمری نی بوریا کبی بری برینه بوکلمشدر دیمك استر وار دنیادن فراغتم نه مرتبه ایمش بوندن اکله یورلر

رنکین ترم بریده بود از کل بهشت
کلغنجهای ابله چیدن زخارپا

بنم کوزمده جنت کلنی دوشرمکدن راه عشقده یوررکن ایاغمه باتمش دیکندن حاصل اولان کلغنجه سنه بکزر بن قبارجغی دوشرمك یعنی اکا نظاره ایلمك زیاده کوزلدر زیرا راه عشقك مکروه کورنین اهی و بکاسی ونعره و صیحه سی جمله سی عاشقك کوزنده خوش و مقبول اولمشدر

وخار پادن حاصل اولان آبله دخی بویلجه اولمغله جنت کانی دوشرمکدن خوشدر بیوردیلر (ترم لفظنده کهمیم دیده‌یه مضاده مربوط اولمغله تقدیری رنکین تر بدیده‌ام پر بوددیمك اولور ازکل بهشتده برمضاف محذوف اولمغله ازچیدن کل بهشت تقدیرنده‌در آبله اباغه واله دیکن باتمغله حاصل اولان قبارجقه دیرلر صورتده وسیرتده انلری کلغنجه سنه تشبیه ایلدی (اشبو بیت عاشقانه براعلی بیتدرحقا که مثلی یاپیلور بیتدن دکلدر نوراللّه تعالی مضجعه

دنیا علاج کرسنه چشمی نمیکند

این نان کرم حیف که مسوزد اشتها

دنیا اج کوزلولك مرضنه علاج ایتمز وکرسنه چشملکی متاع دنیا ازاله‌یه قادر دکلدر زیرا حریصك هرنقدر مالی اولسه ینه کدا چشمدر حیف که النده اولان برمقدار مال اشتهاسنی یاقرسن انی کوربده اج کوزلی دکل ظن ایدرسن اولیسه اجدر وشهوتی النده که مالندن برمقدار تسکین اولمشدر مثلا اخشامه قریب برکیمسنه بر دلم فرنجله اکل ایدر طعام کلنجه یمکه اشتهاسی اولماز اوحال طوقلقدن دکلدر وینه قارنی اجدر اج اولدیغی برساعتدنصکره ظاهر اولور بوکا اشتهاسی یانمش دینور طوق دیمز شته اهل دنیا دخی شو ادمه بکزر والنده اولان مالندن اشتهاسی یانمشدر کوزی طوق کبی کورینور اولیسه حریص وکدا چشمدر نان کرمدن مراد الده اولان مالدر که انمکك سببیدر (ونانی کرمه مضاف ایتمسنك سببی صیجاق اتمك اشتهایی زیاده یاقر (وفی الحدیث الشریف لوکان لابن ادم وادیان من ذهب لابتغی لهما ثالثا ولایملاء جوف ابن ادم الا التراب وایضا (ورد فی الحدیث الشریف لیس الغنی عن کثرة العرض انما الغنی غنی النفس) والعرض بمعنی المتاع

از بس بود مدار من از پهلوی سخن

باشد بخانه ام زنی خامه بوریا

سوزك وشعرك یانندن بنم منفعتم اولقدردر که سکا افاده ایدیم مصرع ثانی ایله فائده‌سنی افاده ایدوب بیورلر که قلمك قیشندن بنم خانه‌مده حصیر اولور یعنی قصائد واشعار سائره سویلمك ایچون قلم یونمقدن اوقدر ریزهٔ خامه حاصل اولور که حصیر کبی اولور واکا ایله حصیر المغه حاجتمز

اولمازاشته فائده‌من شاعر لكدن بودر (بيتدن مرادى شعرك عدم رواجنى بياندر واهل هنره اعتبار قالمديغندن شكايتدر (مدار) معاش وفائده معناسنه در پهلو طرفه دينور

موج هوا چوجاده زمين‌گير كشته است
از بس كرفته است كف خاك من هوا

هوانك موجى اولو يول كبى هواده يرطوتيجى اولمشدر (يعنى موج هوا زمينه دونمشدر موج هوايى كورن زمين صانور سببى شودر كه بنم خاك وجودمك كوپكى هوايى چوق طوتمش واستيعاب ايتمشدر (كفدن مراد خاك وجوددن مرتفع اولان غباردر (حاصل كلام عشق خاك وجوديمى اوقدر يابس ايتديكه او يبوستدن حاصل اولان غبار هوايى استيعاب ايتمكله نظر اولندقده هوا زمين كبى يول يول اولمش ناظرك كوزينه اويلجه كورينور اشته عشقم غم بومرتبه ده در ديمك استر

نافم بناف مهر خموشى بريده اند
نبود دولب به تيغ زبانم زهم جدا

بنم كوبكم مهره بكزين سكوتك كوبكى ايله كسلمشدر (بوندن ايچون قيليجه بكزين لسانم ايله ايكى ابم بربرندن جدا اولماز وتيغ زبانم كسمكه وتفريقه قادر دكلدر ضرب مثل مشهوردركه كوبكلرى برابر كسلمشدر آيريله‌مزلر ديرلر (بيتدن صمت وسكوتى اختيار ايتديكنى وعشق كندوبى صوصدرديغنى بياندر (ناف ونافه ايكيسى دخى كوبك معناسنه در (اشبو بيتده سكوتى مهره تشبيه ايتمشدر (ومشبه بهى مشبهه مضاف ايتمكله اضافتى بيانيه اولور

حيرت زبس كه سرمهٔ خاموشىٔ منست
بيكانه ام چو چينىٔ تصوير از صدا

حيرت اوقدر بكا سكوته منسوب سرمه دركه وبنى اول قدر صوصدرديكه بن چين تصويرى كبى صدادن بيكانه‌يم وسسم چقماز اولدى سرمه نك حالى صدايى ازاله ايدر بنا برين سرمه‌يى سكوته مضاف ايلدى (مصراع

(ثانينك)

ثانینك تقدیری چو تصویر چینی دیمکدر (تصویری چین تصویرینه تخصیص شوندن ایچوندر که چینده اعلا مصورلر کلمکله اورانك تصویری مشهور و شایعدر (یاخود بر نگارخانه لفظی مقدر اولمغله تقدیری چو تصویر نگارخانهٔ چینی دیمك اوله (نگارخانه چینده مشهوردر و هر مصورك تصاویر عجیبه لری واردر (معناسی چینه منسوب نگارخانه نك تصویری کبی صدادن بیگانه یم دیمك اولور (چینی تعریب ایدوب صین دیرلر و فی الحدیث الشریف (اطلبوا العلم ولو بالصین) یعنی علم شریف چین اقلیمنده ایسه ده که غایت بعید ولایتدر نیه اوزاق دیه رك علمی ترك ایتمیوب طلبده اولیکوز دیمکدر

نتوان بزیر چرخ لب شکوه باز کرد
از سرمه ریختند مگر رنگ این بنا

بو چرخك آلتنده لب شکایتی آچوب شکوی ممکن دکلدر (و بر عاشق اصلا شکایته قادر دکلدر او یله اومارمکه بو عالمك بناسنك تملنی سورمه دن دوکدیلر سرمه نك خاصه سی صدایی ازاله اولمغله بر فردك چون و چرایه قدرتی یوقدر و هر نقدر اذا و جفا کورسه تحمل ایدوب سکوت ایدر و وقوع بولان الام و اکداره راضی اولور و بنده خی هر وجهله رضا کوسترمشمدر و اقلیم رضانك سکنه سندن اولمشمدر بو جهتدن

خواهم که نقش بوسهٔ رنگین خود کنم
کلمیخ آستان شه کشور رضا

استرمکه کندیمك رنگین اولان بوسه مك نقشنی رضا و توکل اقلیمنك سلطاننك تربهٔ شریفه سنك آستاننك اکسری و قبه سی ایلیم یعنی امام علی رضا حضرتلرینك آستانهٔ دولت منده سنه یوزمی سوره یم و تقبیل ایده یم زیرا اقلیم رضانك سلطانیدر و بنده خی او اقلیمك سکه سندن اولدیغم حسبیله بیعت لازمه دن اولمشدر (اشبو قصیدهٔ مبارکه یی امام علی رضا حضرتلرینك مدحنده انشا بیورملریله مدح و ثناسنه بو وجهله کریزگاه ایلدی بوندنصکره ایبان آتیه ده امام همامك

مدح وثناسنه شروع بیوردیلر (معلوم اوله که بو بیتك تقدیری خواهم که
کنم نقش بوسهٔ رنکین خود کلمیخ آستان شه کشور رضا دیمك اولمغله
اعرابی شو وجهله اولور که خواهم وکنم کلمه‌لری فعل مضارع نفس
متکلم وحده اولدقلرندن فاعللری تحتنده من دروکنم کلمه‌سی ایکی
مفعوله تعدی ایتمکله مفعول اولی نقش بوسهٔ خود ومفعول ثانیسی کلمیخ
آستان شه کشور رضا ترکیب اضافیسیدر که مصرع ثانی دیمك اولور
بعده کنم جمله‌سی مفعولیی ایله خواهم فعلنه مفعول اولسه کرکدر (وینه
معلوم اوله که ائمهٔ اثنی عشردن سکزنجی امامدر اسم شریفلری علی
ولقب شریفلری رضادر وامام موسای کاظم حضرتلرینك فرزند
مهترلریدر تاریخ ارتحاللری هجرت نبویه‌نك ایکی یوز سکساننده شهر
رمضانده واقعدر وقبر شریفلری طوس ولایتنده قریهٔ سنابادده در
بعض سیاحیندن مسموعم اولدیکه سینوب شهرنده مدفون اولان
حضرت سید بلال رضی الله عنه امام رضا حضرتلرینك برادر کهترلری
ایمش بوصورتده انلر دخی امام موسای کاظم حضرتلرینك فرزندی
اولمش اولورلر حتی بو وجهله تربهٔ شریفه‌سنده نسبلری محرر ایمش
ولکن اکر صحیح ایسه انلرك الله تعالی حضرتلری طرفندن موهبه
قیلینان خلافت وامامتلری بوقدر والد ماجدلرینك امامتلری وخلافتلری
امام علی رضا حضرتلرینه احسان اولنمشدر (ناظم مرحومك اقلیم رضا
سکنه‌سندن اولدیغی کریزکاه بیتنك ماقبلنده اولان ابیات ثلاثه‌دن
مستبان اولور زیرا ابیات ثلاثه‌نك مآلی سکوتلرینی مستلزمدر وسکوت
دخی رضاده اولدیغنی استلزام ایدر اویله ایسه ناظم مرحوم فرمان الهی‌یه
رضا کوسترمشلردن ایمش (امام رضا حضرتلری دخی شه کشور رضا
اولمغله زیارتلری اوزرینه لازم کلمکین خواهم که نقش بوسهٔ رنکین خود
الی آخره بو بیتی بیوردیلر

معراج صدق وپایه رفیع سریر عدل

فرقان علم وخطبهٔ دیباجهٔ سخا

ممدوح اولان امام رضا حضرتلری مرتبهٔ صدقك نردبانیدر زیرا مقام

صدقه آنلر ایله وصلت اولنور ودخی عدالت تختنك نردبانك بوقارده كی رفیع اولان قدمه‌سیدر یعنی عدالته ینه انلر ایله وصلت اولنور دیمكدر اكر دیلرسك سن برعدالتك سلطانی اوله‌سین امام همامه بیعت ایله بیورمق استرلر (ودخی علمك قرآنیدر (یعنی انواع علم كنندند. موجوددر دیمكدر زیرا قرآن كریم حقنده (ولا رطب ولا یابس الا فی كتاب مبین) بیورلمشدر ودخی ینه امام رضا حضرتلری كتاب كبی اولان سخانك دیباجه سنك خطبه‌سی یعنی حمد و ثناسی محلیدر (ناظم رحمه الله سخایی كتابه تشبیه بیوردیلر ودیباجه كتابك اولنه دینور و خطبه دیباجه‌ده اولان حمد وصلوة محلنه دیرلر كه كتابك اعلی محلیدر اشبو تعبیر ایله حضرت امامك كمال سخاسنی مراد ایدرلر

صدقش چوشاهدیست كه یابد زعكس او
از رنك كذب آینه های خرد جلا

امام رضا حضرتلرینك قلب شریفنده اولان صدق واخلاص برمحبوب كبیدر كه انك عكسندن عقل آینه لری كذب رنكندن جلا بولور بعض نسخه‌ده رنك یرینه زاء فارسیه ایله ژنك واقع اولمشدر معناسی كذب پاسندن عقل آینه لری جلا بولور دیمك اولور (حاصل كلام امام رضانك شاهد صدقی مجبلرینك آینهٔ عقولندن ناهموار اولان امور كه سهو وخطادر انلره نظر ایدوب عكس ایتدكده جمله امور قبیحه‌یی ازاله ایدر و سهو وخطادن امین ایتمكله عقل سلیم مرتبه‌سنه ایصال ایدر دیمكدر

عدلش فروغ حفظ بملكی كه افكند
مهتاب را توان زكتان دوختن قبا

امام رضانك عدلی حفظ ضیاسنی بر ملكه كه براقور مهتابی كتاندن قفتان دیكمك ممكن اولور مهتابك خاصه‌سی كتانی وكتاندن منسوج اولان بز كبی وانك امثالی نسنه‌لری چورتمك ایكن چورتمكه قادر اوله‌مز و امام همامك فروغ حفظی اوظلمه مانع اولور و مهتاب كتانه بوغدری انك حفظی سببیله ایتمكه قادر اوله‌مز اشته حفظی بو مرتبه‌ده در

حلمش بباغ گفت حدیث شمیم شرم
بشنید افتاب و عرق کرد از حیا

امام رضانك حلمى باغه صبانك نبذه سنك حديثنى سويلدى افتاب دخى
انى دكليوب كمال حياسندن تر اولدى كانه كلستانده چيچكلر وكللر آچلمش
وآچلمق دخى حيايه مخالف اولمغله كلستان حياسز اولمش اولدى وكلستانك
بو حياسزلغنه دخى سبب افتاب اولدى زيرا كلستان آفتاب واسطه سيله
كشايش بولور حلم دخى حيادن ايرلمق حسبيله حيانك لازمى مقامنده اولوب
بنابرين حلمى كلستانه كويا ديديكه عيبدر بويله آچلمق وحيايى ترك ايتمك
حلمك بو عتابى سببيتى جهتيله آفتابه دوقنوب آفتاب دخى حياسندن
پرعرق اولدى (بيتدن مرادم رضانك صفت حلمنى وصف وبياندر (شميم
رايحه معناسنه در (بومقامده جزئى نسنه مراد اولنور امر جزئى يى شميم ايله
تعبير باغه جمعيت اولمق ايچوندر (معلوم اوله كه بركسنه كه حياصاحبيدر
البته حليم اولور (نتكه حضرت عثمان رضى الله عنه المنان حياصاحبى ايديلر
بوجهتدن صفت حلمى دخى كمالده ايدى (نتكه شيخ عطار قدس سره (مصرع)
(ان يكى كان حيا وحلم بود) بيورمشلردر حياسى اولميان حليم اولميوب غضب
صفتيله متصف اولور افتابك عرق اولمسى كنديسنك ضياسندن عبارتدر كه
روى زميندن اوضيالر كبى كورينور وافتاب غرق عرق اولمش ظن اولنور
بوجهتدن ناظم رحمه الله عرق كرد از حيا عنوانيله افتابى تعبير بيورديلر
(كرد بومقامده شد معناسنه در شرم دخى حيا ايله الفاظ مترادفه دندر

جودش چو وا كند كره از رشتهٔ گهر
مو هو معتر شو درك ابراز رك هوا

او امام همامك جودى چونكه عقده يى اينجو ايپلكدن احسان ايتمك ايچون
كشاد ايدر (بولواتك طمرى هوانك طمرندن رشك وغيرتندن ايچون زياده
موهوم وانيجه اولور اشته امام رضانك سخاسى وجودى بومرتبه ده در كه
بولوت كنديه رشك وغبطه ايدر (معلوم اوله كه اينجو قيمتده سيم وزرك
قيمتنه غالب اولمغله احسان ايچون رشتهٔ گهرك عقده سنى حضرت امامك

جودینه كشاد ایتدردی چونكه بولوتك احسانی دخی مطردر ومطردن اینجو حاصل اولمغله بولوتده طمرادعا ایدوب رشك وغیرتندن هوانك طمرندن زیاده موهوم وینجه اولور دیدی (هواده طمر دخی حقیقی اولیوب ادعائی قبیلندندر (وهوانك طمری البته بولوتك طمرندن اینجه اولور (زیرا هوا اجسام لطیفه دندر لكن بولوت بخاردن ودخاندن حاصل اولمغله اجسام كثیفه دن اولوب طمرنده غلظت واردر (اشبو بیتدن مراد ممدوحك جود وسخاسنی بیان اولور

پروانه شمعدان كنداز چشم خویشتن
بهر حرم روضهٔ آن قبلهٔ صفا

پروانه كندی كوزندن اهل صفانك قبله سی اولان او امام رضانك روضه سنك حرم شریفی ایچون شمعدان ایلر (روضه دن مراد قبر شریفلریدر (وحریمدن مراد قبر شریفنك اطرافیدر كه قبهٔ شریفه لرینك تحتی وتربك درونی دیمك اولور (یعنی بو تربهٔ معطره در كه شمعدانی جانینی راه عشقده آه وافغانسز فدا ایدن وعشق محبتده كامل اولان پروانه نك چشمندندر وسیم وزردن دكلدر سائر تربه لرك شمعدانی كبی بو تربه كه شمعدانی پروانه نك چشمندن اوله و بنه بر تربه كه انك شمعدانی سیم وزردن اوله البتده شمعدانی چشم پروانه دن اولان تربه نك او بر تربه اوزرینه رجحانی محقق وثابت اولور بو صورتده امام رضا حضرتلرینك تربهٔ شریفه سنك سائر تربه لره رجحانی واردیمك استر (اكر شمعدانی مومسز اوله رق فقط شمعدان مراد اولنور ایسه پروانه كوزینی شمعدان ایلر وتربه دارلره مومی بنم كوزیمه نصب ایدیكز دیو نیاز ایدر دیمك اولور (واكر شمعداندن مومیله برابر مراد اولنور ایسه حضرت امامك روضه سی وقبر شریفی عین نور اولمق جهتیله پروانه لر شمع نورندن جدا اوله میوب دائم تربه ده اولمق حسبیله كانه كوزینی تربهٔ شریفه یه شمعدان ایتمش اولدیلر (بو جهتدن ناظم رحمه الله پروانه شمعدان كند الی آخره بویله بیور دیلر (وكوز دخی ضیاسی سببیله شمعدانه شبیهدر (اشبو بیتك الفاظی میاننده كاللی تناسب واردر اولا پروانیه شمعدان لفظی مناسبدر زیرا پروانه شمعك عاشقیدر

(وشموع دخی شهدا یه مناسب اولور (ویته کوز ضیاسنه شهدا که شبیه اولمغله
چشم ذکری دخی انسب اولمش اولور (ویته حریم وروضه لفظلرینك
دخی شهد یه مناسبتلری واردر (وقبله لفظی دخی ذکر اولنمق خوب ولطیف
واقع اولمشدر (زیرا حریمده وروضه ده ومحرابده شمعدان وضعی عادتدر
(ویته صفا لفظینك حریمه وروضه یه مناسبتی واردر (زیرا صفا مروه
مقابله سنده اولان جبلك اسمیدر بو جهتدن حریمه وروضه یه وقبله یه
مناسبدر ور (روضه ذکری دخی حریم لفظینه مناسبدر زیرا روضه (حضرت
محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم) حضرتلرینك قبر شریفلری حرم کبی اولمشدر
(امام مالك حضرتلرینك اجتهادلرنده مدینهٔ منوره نك دخی مکهٔ مکرمه کبی
صیدی آولانماز واغاجی قطع اولنمز حرم شریفی واردر بو اعتبار ایله مناسبت تامه
حاصل اولمش اولور (اگر حرم کعبه یه مخصوصدر دیور ایسه که ائمهٔ ثلثه نك
قولی بودر بنا بروضه ذکری حریم ذکرینه مناسبتدن خالی اولمز زیرا مکه ایله
مدینه بیننده مناسبت تامه اولدیغی امر بدیهیدر انشسته ناظم رحمه الله
والفاظ متناسبهٔ بو وجهله جمع ایلمشدر دیلر نور الله مرقده

پرتو در روضهٔ که سوادش چو توتیا
همچون دو دیده هرد وجهانرا دهد جلا

اشبو بیتك تقدیری (پرتو در روضهٔ که دهد جلا سوادش چو توتیا هردو
جهانرا همچون دو دیده دیمکدر (امام رضا حضرتلرینك قبر شریفی
نورطولو بر روضه در که او روضه نك تراب شریفی سرمه کبی ایکی گوزه
بکزرین ایکی جهانك خلقنه جلا ویرر (بعض نسخه ده جلا یرینه ضیا
واقع اولمشدر ایکیسی دخی گوزه نسبتله سرمه یه مناسبدر سوادندن مراد
قبر شریفك ترابیدر که سرمه یه تشبیه اتمشدر چونکه ایکی جهان خلقنه
جلا ویرر بیوردیلر ایسه ده سرمه خلقه جلا ویرمیوب جلاسی گوزه نسبتله
اولدیغندن ایکی جهان خلقنی ایکی گوزه تشبیه لازم گلدی بنا علیه ایکی جهان
خلقنی ایکی گوزه تشبیه ایدوب همچون دو دیده بیوردیلر بو صورتده
همچون دو دیده هرد وجهانرا یه صفت اولور بو معنایه گوره هردو
جهانرا ده خلق لفظی تقدیر اولندی یاخود تقدیره بر سز ایکی گوزه

بكزيك نفسى ايكى جهانه صبا و بوردعك اولسه بنده لطيف صفا اولور

طاقش چو ابروان بتان بهر نكاه

در همچو چشم عاشق حيران هميشه وا

اول امام همامك تربهٔ شريفه سنك كمرى محبوبلرك قاشلرى كبى نظر والتفات شهريدر (وقپوسى دخى حيران اولان عاشقك كوزى كبى دائم اچقدر (يعنى عظيم اولان شهر مشهور دايرلك عاشقلرى دائم قاشلرينه نظر ايتدكلريندن ونظر عشاق اوراده اولديغندن كاه ابرولر كثرت انظار سببيله بهر نكاه اولمشدر حضرت امامك دخى عاشقلرى ابروان بتان كبى اولان طاقنه حيران اولوب دائم نظر ايتمكلريله او دخى ابروان بتان كبى بهر نكاه اولمشدر بيوردقلرى اسمعولر (طاقك ابرويه مشابهتى هم صورى وهم معنوى در (مصرع ثانيه ، دخى تربهٔ شريفه لرينك ايكى قپوسنى دائم مكشوف وكشاده اولمقده حيران اولان عاشقك كوزينك ايكى قپاقلرينه تشبيه ايلدى چونكه عاشق اويقو اويومز بو جهتدن كوزينك قپاقلرى دائما كشاده طورور (شكرم بعض عارفين (عجبا للمحب كيف ينام وكل نوم على المحب حرام) بيورمشلردر حاصلى عشق نومى محو ايتدكله عاشقك قپو كبى اولان كوزينك قپاقلرى قپانماز امام همام حضرتلرينك دخى كثرت زوارندن تربهٔ شريفه لرينك قپوسى شب وروز قپانمق حسبيله عاشق حيرانك چشمنه بكزه دى و بو جهتدن تشبيه ايلدى ونفس حدقهٔ چشمه دخى درون تربه يى تشبيه ايتمش اولديلر (نور الله ضريحه

طاقيكه عقده دو جهانرا ببك نفس

دائم بود بناخن ابرو كره كشا

امام رضا حضرتلرينك تربهٔ شريفه سنك كمرى بو كمردر كه ايكى جهان خلقنك مشكلنى بر آنده دائما طرفه بكزين قاشى ايله حل ايدجى اولور (نفسدن بو مقامده آن مراد اولنور (ابرودن مراد كمرده كمرى ابرو ايله تصويره سبب ابرو ايله اشارت اولنمق حسبيله مشكل وعقده حل اولنور چونكه طاق مشكل حل ايده جكدر ابرويه تشبيهى لازم كلدى و مشكلى دخى عقده ايله

تعبير ايتديكندن عقدنك حلنده طرزق لازم اولمغله اوابرويى دخى مشابهت صوريهسى ومعنويهسى اولق حسبيله طرنغه تشبيه لازم كلديكندن بنه اوابرويى دخى ناخنه تشبيه ايلدى كره كشا وصف تركيبى اولمق اوزره مشكل حل ايديجى معناسنه اصطلاح اولمشدر (حاصل كلام امام همام حضرتلرينك تربهٔ شريفهسنك طاقى حل اشكاله قادر اولنجه وار بوندن قياس ايله كه روضهٔ شريفهسى وروح سعادتمندى حل اشكالده نه مرتبهده ايمش زيارته كيدن زوارك ايشته بويله مشكللرى حل اولنور وقلبى انواع فيوضات الهيه ايله مالامال اولور ديورمق استرلر (مشكل دخى علم جهتيله برشبههسى اولمقدن ودخى حاصل اولميهجق (مراددن اعمدر يعنى مشكل علميسى وار ايسه جهل كيدر ويرينه علم و يقين كلور واكر اولميهجق وحصولى كوج برمرادى وار ايسه او مرادينه ايرر وواصل اولور وزيارتندن حصول مراد ايله ياخود جهل يرينه علم كلمك حسبيله زوار منتفع اولورلر ديمكدر و بونلرك امثالى انتفاع دخى واردر

باشد بروى اهل سعادت كشاده رو

زهم دو تختهٔ در وچون كف دعا

اهل سعادتك يوزينه دعا كفى كبى يعنى دعا وقتنده جناب حقه مرفوع اولان ايكى آل كبى حضرت امامك تربهٔ سعادتنك قپوسنك ايكى تختهسى برى يرندن مفتوح و كشاده اولور (اشبو بيتدن مراد اهل سعادت كه آل رسول محب اولانلردر تربهٔ شريفهيه زيارت ايچون انجق انلر كيدرلر (وقپو ظاهرده وباطنده انلره كشاده اولور ديمكدر انلركه محب خاندان رسول كبريادكلدر هرنقدر ظاهرده تربهٔ شريفهسنك قپوسى مسدود اولديغى يوق ايسه معنوى انلره قپانمشدر وآنلرى تربهٔ شريفه درونه قپو ترك اغبوب بلكه رد ايدر اهل سعادت اولميانلر زيارته كتمكه قادر اوله مزلر ديمكدر هرنقدر ظاهرده انلر كيترلر ايسه حقيقتى كف دعا كبى اولان ايكى قپو آنلرى رد ايدر باب شريفلرى دخى ايكى كف دعايه تشبيه قپونك آنلرى ردينه تلميح واشعار ايچوندر (زيرا انسان ايله برشيئى رد ايدر و ينه ايله دعوت ايدر بو ايكى صفت الك حاليدر بو جهتله قپولرى كف دعايه تشبيه

لازم کلدی فی الواقع بعض مجالس مبارکده بعض کمسنه‌لر کتمککی مراد ایدرلر ایسه دخی کتمکه قادر اوله مزلر و برمانعلری البته ظهور ایدر آنلره سؤال اولنسه کتمدک دیرلر اوایسه او مجلس انلری طرد اتمشدر نته که شیخ غالب مرحوم بعض اشعارنده دیمشدر (قطعه) کانلر استانه اولیایه ✻ بتون دعوتلیدر غایب صفایه ✻ صقن صورنده قالمه آلدانورسن ✻ قومازلر یوخسه وارمازلر صنورسن ✻

گلمیخ اوز غنچهٔ گل آورد بهار
زنجیر اوز طرهٔ سنبل کند صبا

موسم بهار امام رضا نك تربه سنك آستانی ایچون گل غنچه سندن قبره واکسر کتورر (آورد کلمه سی فعل مضارعدر فاعلی بهاردر (گلمیخ او فعل اوزرینه تقدیم اولنمش مفعول مقدمدر (وینه باد صبا زلفه بکزین سنبلدن تربه سنك قپوسنه زنجیر ایلر (کند فعل مضارعدر صبا انك فاعلیدر زنجیر او ینه مقدم مفعولیدر (یعنی بهار وصبا امام رضا حضرتلرینه کمال محبتلرندن وتربهٔ شریفه‌یه غایت احترامدن ایچون بریسی گلغنچه سنی قبره اولسون ایچون کندی باغنك محصولی اولمغله هدیه طریقیله کتورمشدر واو گلغنچه‌یی دخی قبره ایتمشلردر و بریسی دخی که صبادر او دخی عبودیتنی اظهار ایچون زلف کبی سنبلدن تربه نك باب شریفنه زنجیر اتمشدر حاصلی بر تربه در که آستانك قبه سی گلغنچه سندن وقپوسنك زنجیری طرهٔ سنبلندر بویله اولنجه بو تربه نك مثلی یوقدر دیمکدر

گلدسته‌ها چو مصرع رنگین گران اساس
مسجد چو فکرهای متین آسمان بنا

حضرت امامك جامع شریفنك مناره‌لری رنگین واعلا مصرع کبی تملاری آغر وقویدر (گلدسته نك لغت معناسی گل دمدی دیمکدر (مناره گل دمدینه مشابه اولمغله گل دسته لفظی مناره معناسنه اصطلاح ایتمشلردر مصرع رنگیندن مراد اعلا مصرعدر که اکا مصرع برجسته لفظی اصطلاح اولنمشدر (گلدسته‌ها چو مصرع برجسته تعبیر اولنه جق محلده چو مصرع

رنكين تعبير بيورملری كل دسته لفظيله رنكين لفظی مناسب اولديغی جهتندندر (مصرع رنكينك اساسی نيجه قوی ايسه منارهلرك دخی اساسی قوی اولدیغندن مصرع رنكينك اساسنه تشبيه بيورديلر بو اساسلرك قوی اولملغندن مراد كندولرينك قوی اولملغيدر (بعض نسخهده رنكين يرينه سنكين واقع اولمشدر (مصرع سنكيندن مرادينه مصرع برجسته در (بودخی خوب واطيف نسخهدر (زيرا كل دستهنك معناسيكه مناره ديمكدر سنكين لفظی اكا غايت مناسب اولور رنكين لفظی كلدستهنك لفظنه مناسب اولديغی مثللو منارهنك حالی وتشبيهی معلومك اولديسه جامع شريفنك حالی دخی معلومك اولسون ايچون انك دخی بيانته شروع ايدوب بيوررلر كه امام همامك جامع شريفی آسمان بنا اولمقده متين فكر كبيدر (يعنی جامع شريفی اسمان بنا اولمقده فكر متينه ورأی صحيحه بكزر ديمكدر

ابروی طاق او كه هلال سعادتست

ماند بموج چشمهٔ خورشيد از ضيا

حضرت امام رضانك تربهٔ شريفهسنك قاش كبی اولان كمريكه آسمان سعادتك هلاليدر ضيادن ناشی كونشك چشمهسنك موجنه بكزر (يعنی شمسك جرمی كه بر چشمه كبيدر انده ضيا نيجه تموج ايدرسه حضرت امامك هلال آسمان سعادت اولان تربهٔ شريفهسنك كمرنده دخی ضيا ونور اويله تموج ايدر (حتی ناظر اولان ابروی طاقنی چشمهٔ خورشيد ظن ايدر اشته درون تربه انوار الهيه ايله بويله طوليدر ديمكلكی ناظم رحمه الله مراد اتمشدر (ماند فعل مضارع اولهرق بكزر معناسنه در وبنه قالور معناسنه كلور (هلال قرينهسيله بر اسمان لفظی مقدر اولوب هلال اسمان سعادتست تقديرندهدر

بالد بخويش روح بشود همچو تن عيان

از بسكه صحن روضه اش افتاده جان فزا

انسانك بدننده جانی كندو كندويه نشو ونما بولور ودخی تن كبی كوزه عيان وآشكاره اولور وروح تن كبی تجسم ايدر اولقدر كه حضرت امامك قبر شريفنك اطرافيكه تربهٔ شريفهلرينك درونيدر جان افزا

وفرح ویریجی واقع اولمشدر (یعنی تربهٔ شریفه سنك درونی اول رتبه انسانك روحنه صفا وفرح ویرر كه انسانك روحی بیو یب تن كوزده نیجه عیان ایسه جان دخی اویلجه عیان اولور دیمكدر (جان فزا اصطلاحده مفرح معناسنه در معنای لغویسی جان ارتیرجی دیمكدر (روضه دن مراد نفس قبر شریفلریدر (صحن برشیئك وسطنه ومیدانته تعبیر اولنور بو مقامده قبرك میدانی نفس تربهٔ شریفلرینك درونی اولمش اولور وبو بیتده سهولة معنا ایچون مصراع ثانی مقدم ملاحظه اولنه نتكه یعنی لفظندن صكره سهولت معنی ایچون بو وجه ایله شرح اولندی (از بسكه اولقدر كه معناسنه درو اولقدر كه دن دخی حاصل اولان كثرت وچوق معناسیدر (بالد بالیدن مصدرندن فعل مضارع اوله رق بیور معناسنه در بالدبخویش دیمك برفردك اطانه سی اوله رق نشأت ایدر دیمكدر

پیوسته لوحهای مقابر بهم درو
چون تخته بند آینهای بدن نما

تربهٔ شریفه نك دروننده قبرلرك صندوقه لری بری برینه متصل اولمشدر اندام آینه لرینك تخته لری پادشاهلرك اوطه سنده بری برینه متصل اولدوغی كبی (اشبو بیتده صندوقه لری اندام آینه سنك تخته بندینه وتحتنده مدفون اولان ذوات كرامك بدنلرینی نفس اندام اینه سنه تشبیه بیوردیلر (پیوسته متصل معناسنه در وینه دائم معناسنه كلور (لوحها دن مراد حضرت امامك صحن تربه سنده مدفون اولان اولاد واحفادینك قبرلرینك صندوقه لریدر (و پیوسته لفظی كثرت قبوری اشعار ایدر زیرا اتصال كثرتده اولور (مقابر علی غیر القیاس قبرك جمعیدر شیخك جمعی مشایخ اولدوغی كبی (تخته بند اندام آینه سنك ظرفنه دیرلر (وینه آینهٔ بدن نما اندام آینه سنه تعبیر اولنور كه تخته بندك درونته وضع ایله دیواره تعلیق ایدرلر وبو تشبیه دخی ناظم مرحومك بلاغتنه مخصوص اولان تشبیهلردندر (رحمه الله

پراز خط شكستهٔ موج لطافت است
حوضی كه هست صفحهٔ دیباجهٔ صفا

اعلا ونفیس خط کبی اولان لطافت موجندن طولودر بر حوض که صفوت کتابنك دیباجه سنك صحیفه سیدر یعنی حضرت امامك تربه سنك حرمنده اولان صفا کتابی دیباجه سنك صحیفه سنه بکزین حوضی وشادروانی نفیس خط کبی موج لطافتدن طولو اولمغله ناظرینه فرح وانبساط قلب بخش ایدر دیمکدر (خط شکسته اعلا اولان خطه اصطلاح اولمشدر موج دخی یازی کبی اولمغله خط شکسته یه تشبیه ایلدی (صفحه دخی صحیفه معناسنه در

از جوی آب جدول سیمین بدورا او
اوحش زعکس کنبد زرین عرش سا

او کومش کبی حوضك آبنك جویندن او آبك حوضده دوری سببی ایله او شادروانك لوحی اوستنك پوشیده سی عرشه متصل کنبد زرین کبی فلك ثامنك درون آبه عکسندندر (وفلك ثامنك عکسی اوشادروانه قبه ولوح کبی اولمشدر (حاصل کلام بر شادرواندر که فلك ثامنك عکسی اکا قبه مقامنده اولمشدر (جدول سیمین صویی صاف وکومش کبی آب لطیف اولان حوضه تعبیر ایدرلر (شادروانه بر طرفدن صو کلوب وبر طرفدن طاشمق وآقمق سببی ایله آبنك جویندن تعبیر بیوردیلر (عرش سا عرشه سوریجی دیمکدر فلك ثامن مراد اولنور (جوی آب جدول سیمینه مضافدر (معلوم اوله که فلك ثامنك عکسندن قبه یاپمق کمالیله تعظیم ایچوندر (وبنه کواکب سیاره دن ماعدا جمیع کواکب انده مرکوز اولمغله مزین ومنقش اولوب سقف اولمغه مناسبدر (اما افلاك سائره ده سبعهٔ سیاره دن بر یلدز واردر وفلك تاسع دخی یلدزدن خالی اولمغله بونلرده ساده لك اولمش اولور (وشادروان سقفی اولمغله انسب اولمش اولمازلر بو جهتدن فلك ثامنی عکس ایتدیروب سقفه تخصیص بیورمشلردر

وارون شدست ساغر زرین آفتاب
نامش نهاده است فلك کنبد طلا

اشبو بیتله دخی تربهٔ شریفه نك قبه سنی وصف ایدوب بیوررلر که

(ساغر)

ساغرزرین کبی اولان آفتاب باشی اشاغی اولوب حضرت امامك تربه سنك
دیوارلری اوزرینه قپانمش و کندوبی اکا قبه ایتمشدر فلك دخی انك آدینی
آلتونلی قبه قویمشدر راستی بوقبهٔ پرنوره بویله دینور والا بز بویله قبه
کورمدك اکر بو کوردیکمز قبه اولیدی سائر تربه لرده دخی اولور ایدی
چونکه مثلی یوقدر حق بودر که بوقبه دکلدر بلکه ساغر زرین آفتابدر
(مراد لری کمالیله پرنور اولدیغنی افاده و بیاندر (وارون عکسنه وترسنه قونمش
نسنه نك اسمیدر آفتاب دخی ساغره مشابهتی سببیله ساغر زرین لفظنی
آفتابه مضاف ایتمشدر وساغره تشبیهی دخی افتابی باشی اشاغی ایتمکله
لازم کلور واقتضا ایدر (طلا طانك کسریله آلتونه ویرشیئه آلتون سورمکه
دیرلر کنبد طلا آلتون سورلمش قبه دیمکدر

از قدر بسکه مردمك چشم رفعت است
میلش کشد بدیدهٔ خورشید توتیا

حضرت امامك تربهٔ شریفه سی اولقدر قدر وشاننده رفعتك کوزینك
ببه کی اولمشدر که اوقبهٔ شریفه نك میلی یعنی علمی کونشك کوزینه سورمه
چکر وشمسك جرمنه علم داخل اولور اشته تربهٔ شریفه نك قدرجهتندن
ارتفاعی بو وجهله در قبه نك میلی نك سورمه چکمسنی قدر بوننده
ارتفاعه تخصیص یورمسی ارتفاع صوری ایله ممکن اولمدوغی جهتندندر
تربهٔ شریفه یی قدر وشاننده ایچون چشم رفعتك بیبکی ایتمك قدر بوننده
کمال ارتفاعنی بیان ایچوندر زیرا اشرف اعضای انسان وحیوان کوز بببکی در
وشرفده ببکنه فائق برعضو یوقدر وبنه کوز ببکی مدور اولمسی جهتیله تربه نك
وقبه سنك رسمنه مشابه اولدوغی جهتندندر وبنه افتاب کوزه شبیه اولمغله
دیده لفظنی آفتابه مضاف ایتمشدر وعلم قبه دخی سرمه میلی نه شبیه اولمغله
استعارهٔ مصرحه طریقیله میلی ذکر ایدوب قبهٔ شریفه نك علمنی مراد
ایتمشدر

تمکین او بخواب ندیدست اکرچه کوه
سقفش بذیم جنبش مژکان دهد صدا

حضرت امامك تربه سنك متانتنی اكرچه جبل راسخ رؤياسنده كورمشدر ايسه ده اوتربه‌نك قبهٔ شريفه سی انسانك مژكاننك برم حركتی ايله صدا ويرر رؤياده كورمكی جبله تخصيص شوندن ايچوندر كه تربه‌نك شكل صوريسی جبله بكزمشدر نتكم شاعر ماهر نديم افندی مرحوم (مصرع) (جامعلرينك هر بری بر طور تجلی) ديه‌رك استانبول جوامعنی جبل طوره مشابهت صوريسی سببيله تشبيه ايتمشدر (وبنه ناظمك مرادی تربهٔ شريفه‌نك متانتنی وتمكينی بياندر تمكين ومتانت ايسه جبلك حالی اولمغله (اكرچه ندبدست كوه ديه‌رك رؤياسنده طاغ كورمشدر ديمك لازم كلدی بوندنصكره بوتمكينه كوره درون تربه‌ده كه صدالر قبه سنه عكس ايتمك لازم كلمكله قبه ده دخی صدا عكس ايتمك وسس ظاهر اولمق قبه‌نك مقبوليتنه سبب اولديغندن وصدا عكس ايتدين تربه وقبه‌نك نامی اصم اولديسه مصرع ثانی ايله صدانك قبه‌يه عكسنی بيان ايچون وكماليله مبالغه حاصل اولسون ايچون قبه سی كرپكك ادنی حركتيله صدا ويرر بيورديلر وبو عكس جبلده دخی موجود اولمغله مصرع اولده اولان اكرچه كوه لفظيله تناسب كلی حاصل اولمش اولور زيرا جبله هرنه سويلنسه او كلامك عينی سويلينه واصل اولور وبو بيتك الفاظ بيننده اولان تناسب اربابنك معلومی اولمغله بيانته تصدی اولنمدی (نور الله مرقده

سقفش كه آشيانهٔ مرغ سعادت است

آيد برون ز بيضهٔ قنديل او هما

كرپكك حركتيله قبه‌نك صدا ويرمسی هرنقدر قبه‌يه كمال ايسه ده اشبو كمال كمال صوری اولديغندن بوقدر مدحه ناظم حضرتلری قناعت ايتميوب بنه قبه‌نك مدح وثناسی حقنده كمال معنوی اوله‌رق وصفنه شروع ايدوب بيوردلر كه اوتربه‌نك قبهٔ شريفه سی كه قوشه بكزيك سعادتك يوه سيدر اوقبه‌يه معلق اولان يمورطه كبی قنديلدن طشره‌يه مرغ هما تولد ايدر بويله اولنجه سعادت ودولت طالبی اولان حضرت امامك تربهٔ سعادتمندينه كلسون وسعادت بولسون ديمك اولور قبه‌يه وسقفه يوه‌يا يق

بعض طيورك عادتى اولمغله تربه نك قبهٔ سعادتمند ينى مرغ سعادته آشيان
يابديلر وسعادت مناسبتيله بيضهٔ قنديلدن هما تولد ايدر ديو تعبير بيورديلر
(زيرا هركس هما قوشنى دولتمند وسعادتمند درلر حتى سايه سى بركمسنه يه
اصابت ايتسه دولت بولور ايمش ديو مشهوردر وپادشاهلره دخى هما قوى روغندن
سرغوچ اتخاذى عادت اولمشدر (كلستان شرحنده سودى افندى مرحومك
بيانته كوره هما صعقصغان مقدارى واكا شبيه برقوش ايمش ولكن كل
رنكنده ايمش اكر صعقصغان كل رنكنده اولسه هما ظن اولور ديه رك
بيان ايتمشدر وغداسى كمك ايمش وير يوزنده يوه دخى اتخاذ ايتميوب هواده
ساكن اولور ايمش وتولدى دخى برهوا وقوع بولور ايمش كمك كوردكده
جانب زمينه توجه ايدوب قناديني وقوى روغنى يره سورميه رك كمك آلوب
برهوا اولور ايمش اشته بويله عالم سفلى يه تنزل ايتمك ايله سعادتمند برقوش
اولمش انسان دخى سفلى اولان دنيايه رغبت ايتمزايسه مرغ هما كبى سعادت
صاحبى اولور واولنلر دخى بويله اواديلر

از يك نكاه كرم يكبار ميشوند
قنديلها چو كوهر دل آب از حيا

حضرت امامك تربهٔ شريفه سنك قنديللرى كماليله حيا صاحبى اوادقلرندن
بركره ده عشاقك برحرارتلى نظرندن كوكل كوهرى كبى آب اولورلر
واريرلر اشته بويله قنديللرى حيا وعارلى ذاتلرك كوكللرينه بكزرلر (نكاه كرم
حدتلى نظره ديتور (يكبار بركره ديمكدر باسى ظرفيته حل اولنوب بركره ده
ديه رك شرح اولندى (ياخود باسى صله ايچوندر ديه رك نكاه كرمدن
بركره ايله تعبير اولنسه ينه مناسب معنى اولور (اشبو بيتك ايكى معنايه كوره
تقديرى شو وجهله اولور (ميشوند قنديلها آب از حيا چو كوهر دل يكبار از يك
نكاه كرم (وينه قناديل شريفه يى صفوتده وحيا صاحبى اولمقده وصورتده
قلوب صافيه يه تشبيهده محض اصابت بيوردلر وينه حيانك لازمى
درلك اولمغله كمال حيايى بيان ايچون قناديلى كوهر دل كبى حيالرندن آب
كبى ايلاديلر

بنشسته از نكاه بقنديلها غبار
چون كرد خط بغبغب خوبان دلربا

عشاقك كثرت انظارندن قنديلره صفوتلرى سببيله غبار اوتورمشدر ولكن اوغبار برثقيل غبار اولميوب بلكه سيرى ونظارەسى لطافتده كوكل قاپوجى كوزللرك چكەسنده ظاهر اولان كرد خط كبيدر يعنى خط اودلبرك تازه خطنى سيرانسانه نيجه فرح ويرر ايسه اوقنديلره عشاقك نظرندن حاصل اولان غبارى كورمك اوبلجه فرح ويرزديمك استر (غبار عربى اولەرق وكرد كاف فارسيەنك فتحەسيله فارسيدر ايكيسيده توز معناسنه در خط دلبرك هنوز ظهور ايدن صقالنه ويغنه اصطلاح اولمشدر بويله دلبره خط آور تعبير اولنور (نته كه تو يسرزاوانه ساده رو دينور (غبغب چكه تحتنه اطلاق اولنور بومقامده نفس زنخدان مرادرد

باشد بچشم صافدلان قدر شان فزون
كوهر بود زكرد يتيمى كران بها

بو بيت سؤال مقدره جوابدر كانه ديندیكه عاشقلرك نظرندن قنديللرده حاصل اولان غبار نفس الامرده خوبان دلربانك چكەسنده كه كرد خط كبى لطيف ايسەده عشاقك نظرلرنده اوغبار الود اولان قنديللر نيجەدر وانلرك قدر واعتبارى وارميدر طوته لم كه حد ذاتنده لطيف ايمش نزد عاشقانده معتبر اولمدجه انده لطافت اولماز واعلا نسنه ديكز بوسؤال مقدره بويله جواب ويروب بيورورلر كه (صافدل اولان عاشقلرك نظرنده بويله قنديللرك قدرى وشانى زياده اولور كورمز مسن يتيملك غبار يله آلوده لكدن اينجونك قيمتى اغر اولور بوقنديللر دخى كوهر در عشاقك نظرندن غبارآلود اولنجه البتده قدرى زياده اولسه كركدر (در يتيم شول اينجويه دينور كه جوف صدفده بردانه اولور وكوكرجين يمرطه سى مقدارى اولور ايمش ديو مشهوردر بونك قيمتى سائر اينجولردن چوق زياده اولور يتيملك توزندن مراد يتيملك حاليدر حال معناسنى توزايله تعبيرا كثرى يتيملر غبار آلود اولدقلرى جهتندر (معلوم اوله جماداتده مثلى اولميانه يتيم دينور وانسانده باباسى اولميان طفل صغيره يتيم ديرلر وحيوانده اناسى

اولیان یاوروبه یتیم تعبیر ایدرلر بو صورتده دریتیم دیمک مثلی یوق اینجو دیمک اولور (فزون زیاده (وکران اغر دیمکدر کاف فارسیه نک کسری له وهمزه ایله افزون دخی لغتدر

از بس چو برك كل بسر هم فتاده است
چون غنچه پر کلست حریم از کف دعا

درون حرم شریف غنچه نك درونی کبی کف دعادن اولقدر کل ایله طولودر که او کف دعا کل یپراغی کبی کثرتندن بری برینك باشنه واقع اولمشدر یعنی درون تربهٔ معطره ده دعا ومناجاته اشتغال ایدن ذوات کرامك رفع یدایتمش اولدقلری حالده اولقدر کثرتی واردر که کف دعالر آچلمش کلك درونده که کل یپراغی کبی بری برینه متصل اولمشلردر (ناظم رحمه الله بو بیتده تربهٔ شریفه یی وحرمنی بر آچلمش کل صدبرکه واندهٔ مرفوع اولان کف دعالری کل یپراغنه تشبیه بیوردیلر (تقدیر بیت از کف دعا از بس حریم تربه پر کلست چون غنچه آن کف دعاها چو برك كل بسر هم فتاده آند دیمکدر

روشن میان روضه ضریح منوری
چند انکه برده خط شعاعی از وضیا

بر منور قبر شریف درون تربه ده روشن و پر نوردر انك روشن ومنورلکی اول مرتبه ده در که کوزدن ظاهر اولان مخروطی الشکل ضیا خطی ضیایی اندن المشدر یاخود کونشك خط ضیاسی وشعاع نوری وضیایی اندن المشدر وبوایکی نور اوضریح منورك فرعیدر وضریح منور اوایکی نورك اصلیدر اشته حضرت امامك قبر شریفی بویله عظیم نور صاحبیدر (روضه دن مراد تربهٔ معطره نك درونیدر (ضریح قبرك اورتجنه وسوریسنه دیرلر ذکرجز وارادهٔ کل طریقیله بومقامده وسائر محللرده مجموع قبری مراد ایدرلر (خط شعاعیدن مراد یا کوزدن وقت رؤیتده ظاهر اولوب مرئیی احاطه ایدن خط شعاع مراد اولنور یاخود کونشه نظر اولندقده ایپلك کبی ضیادن خطلر کوریـنور انی مراد ایده رز ایکیسنه

تسبيله دخی شرح اولندی (و برده كلسنه ايلمنمش معناسی و برلدی ياخود برده به قطع علاقه ايتمش معناسی و بربلوب شو يله تعبير اولنسه كه ميان روضه ده برضريح منور نوری سببيله اولقدر ظاهر واشكاره در كه كوزدن ظاهر اولان خط شعاعی ياخود شمسك خط كبی ظاهر اولان ضياسی اوضريح منوری روشنلكندن ايچون خود بخود نوری سببيله ظهورندن ايچون احاطه دن ال چكمشدر زيرا كرك خط نور ديده و كرك خط ضيای افتاب اشيای مرئيه يی احاطه سی ايله كوسترمك ايچون ايدی چونكه ضريح منور نوريله روشن وظاهر درانی احاطه حاصلی تحصيل اولور بو ايسه باطللر ضروری قطع علاقه ايتمك لازم كلدی بو صورتده ضريح منورك مرئی اولمسی خط شعاع ديده ايله و ياخود نور افتاب ايله دكلدر و مرئی اولمقده بونلره احتياجی يوقدر بلكه خود بخود نوری وروشنلكی ايله كورينور ديمك استديلر (نورالله ضريحه

بشكسته اند اينهٔ افتاب را
تار بختند درنك چنين اهنين بنا

افتابك اينه سنی قرمشلردر بو نجلين متين بنانك تملنی وضع ايتدكلرندن ايچون زيرا بو اهنين بنا اينهٔ افتاب كبی هرشيئی كوسترر وهرشيئه ضيا و يرر بو جهتدن اينهٔ افتابه احتياج قالممش اولور لزومی اولمديغندن معمارلر اينهٔ افتابی پاره پاره ايتديلر ديمك استر (معلوم اوله كه متين اولان بنايی اهنين بنا لفظيله تعبير ايتمسی تربهٔ شريفده اينه لك تحصيلی ايچوندر زيرا فولاددن دخی اينه اولور وفولاذ دخی دمر جنسندندر بو يله اولنجه چنين اهنين بنا تعبيرندن تربه ده اينه لك حاصل اولور وتربهٔ مطهره برفولاد اينه اولمش اولور وصوری اولان اينهٔ افتابه احتياج قالمز وعدم احتياج ايله شكستی اقتضا ايدر (و بو بيتده براخر معنی دخی و يريلور (اومعنی بودر كه اينهٔ افتابی شكست ايتديلر بو نجلين اهنين بنانك تملنی وضع ايتسونلر ايچون يعنی بو تربه نك تملی اينهٔ افتابدندر بنا برين اينهٔ افتاب كبی هرشيئی كوسترر وهرشيئه ضيا و يرر ديمك اولور بو معنی دخی لطيف برمعنی اولور

رنك ينه بو مقامده تمل ديمكدر (تار بخند كلمه سی بشكسته اند كلمه سنك
بو معنايه كوره علتی اولمش اولور

از عالم اهنين قفسی كرده اختيار
مرغی كه برده فيض سعادت ازو هما

بو دنيادن بر دمر قفس اختيار ايتمشدر بر مرغ مبارك كه سعادت فيضنی اندن
هما قوشی ايلتمشدر دولتی اندن بولمشدر بو يله قدری وار ايكن بر قفس اهنينه
قناعت ايتمشدر (قفسدن مراد شبكهٔ شريفه لريدر چونكه ذات شريفلرينی
مرغ ايله تعبير بيورديلر شبكهٔ شريفه لرينی دخی قفس ايله تعبير لازم
كلدی (كرده اختيار تعبيرندن قبر شريفلرنده حی در ديمكه تلميح واشارت
واردر (زيرا اختيار حيات ايله متصف اولانده اولور و بيت اتيده حی در
ديمكی تصريح ايده جكلر درنتـه كه بيوررلر

خوابيده نازبالش تحقيق زير سر
تصويرش ازچكونه وتذهيبش ازچرا

حقيقت يوز ياصديغی مبارك باشـنك التـده اولديغی حالده روضـهٔ
شريفه سنده اويومشدر او ناز بالش تحقيقك تصويری نه كونه تصويردر
(ودخی انك تزهيب وتزيينی نه ندر بن بيله مم ووصفندن عاجزم انی جناب
خدای لم يزل بيلور بنا برين تصوير وتزهيبنه متعلق كلام ايتمدم (خوابيده
اويومش (وناز بالش يوز ياصديغی ديمكدر (وتحقيق بو مقامده حقيقت
معناسنه در (تصويردن مراد ياصديغك هيئت وصورتنی مراد اينسـك
ممكندر ياخود ملوك اعجامك وكبارينك عادتندن ايمش ياصدقلرك ومقعدلرك
يوزلری طوقمق وقتنـده تصويرلی اوله رق طوقنور ايمش بو صورتده
ارسلان وسائر حيوان صورتی انده موجود اولور اوصورتلر مراد اولنسه
ينه ممكن اولور (وينه تزهيب تزيين معنا سنه اولمغله ياصـديغك تذهيبی
كنده اولان التـوندن تللردر كه برابر طوقنور (بلادمزده اسـكدارده
سليميه ده طوقنان تللی سليميه تعبير اولنان قماشلر كبی اشته تذهيبدن اوالتون
تللری مراد اينسك اولور (ياخود ياصديغك سائر تزيين وتذهيبلری مراد

اولنسه بنه ممکندر (خلاصه سی حضرت امام مزین ومذهب ناز بالش حقیقتی زیرسرینه الوب روضهٔ شریفه سنده حیدر ومرده ومیت دکلدر دیمك استر (وبنه زیرسرنده ناز بالش تحقیق اولدیغی حالده دیمکدن مرادی اهل حقیقتك اولوسی وسلطانیدر دیمکی اراده ایتمشدر (زیرا ائمهٔ اثنا عشر رضوان الله تعالی علیهم اجمعین جمله سی معدن علم لدن ایدیلر وبنه جمله سی شهادتله ارتحال بیوردقلرندن قبر شریفلرنده حی اولمق لازم کلور قال الله تعالی { ولا تقولوا لمن یقتل فی سبیل الله اموات بل احیاء لکن لا تشعرون } وفی الحدیث الشریف (المؤمنون لا یموتون بل ینتقلون من دار الفناء الی دار البقاء) بو بیتده که ازچرا ازچه معناسنه اولمغله ندن معناسی ویریله رك شرح اولندی

همچون نکاه کرم زمژکان اهل دل
روشن بود ز پنجره اش نور کبریا

عاشقلرك کرپکندن نکاه کرمك ظاهر اولدیغی کبی حضرت امامك دخی تربهٔ مطهره لرینك پنجره سندن عظمت وجلال صاحبی الله تعالی حضرتلرینك نوری انجلین روشن وظاهر اولور وظهوری دخی مشاهده اولنور (بو بیتده تربهٔ شریفه یی عشاقك جسدینه وتربهٔ مقدسه نك پنجره لرینه عاشقلرك کوزلرینه وپنجره دن ظاهر اولان انوار الهیه یی عاشقلرك کوزلرندن ظاهر اولان نظر کیمیا اثره تشبیه بیوردیلر (فی الواقع تربه قائم اولمقده جسده وپنجره دخی کوزه ونظر اهل دل دخی انوار الهیه به مشابه اولدقلرنده شك وشبهه یوقدر (نور الله مضجعه (بوندنصکره ظاهر اولان انوارك نه مرتبه ده کارکر اولدیغنی وقوت وحالنی بیانه شروع ایدوب بیوردیلر که

نوری چنانکه از لمعانش بدشت خوف
ظاهر بود بخلق خدا جادهٔ رجا

او ظاهر اولان نور انجلین بر نور درکه اونورك لمعان وضیاسندن خوف اوه سنده کشت وکذار ایدن خدانك خلقنه که مراد زاهدلردر انلره رجا

وامید یولی ظاهر اولور انلر دخی خوف اوسنده زحمت چکمکدن خلاص اولوب امید ورجا یولنه سالك اولمغله اهل رجادن اولورلر (معلوم اوله که خوف ورجا زاهدلرك خالی و وصفیدر عاشقلر وعارفلر بو مقامی چکمکله انلرده خوف و رجا اولماز لکن زاهدلر هر نقدر اهل رجا اولورلر ایسه ده ینه مرتبهٔ زهدی تجاوز ایتمزلر بلکه اورتبه ده ایلرو کتمش اولورلر اکر زاهد مقام عشقه وارر ایسه اوزمان رجا و امیددن خلاص اولور زیرا مقام عشقده رجا یوقدر همان تسلیم وامر یتی جناب حقه تفویض واردر

از مدح غائبانه دل من کرفته است

ای خامه مطلعی که کند از غم رها

غائبانه اولان مدحدن بنم قلبم طوطلمشدر (وقصیده نك اتمامی ممکن اولمیه جق کبیدر زیرا تربهٔ مقدسه یی رأی العین کورمدم و ایتدیکم مدح وثنا تربهٔ شریفه نك اوصافنی استماع طریقیله در اکر رأی العین کورمش اولایدم کوکلم کرفته اولماز ایدی بلکه مدح ایتدکجه ابدز ایدم و بو مقدار مدح ایله اکتفا وقناعت عاشقه کلمز بلکه طبعم زیادهٔ حضرت امامك مدح وثناسنی استر باری ای قلم بکا بر مطلع جدید کشاده ایله که اومطلع بنی بو غمدن خلاص ایلسون و بو کرفته لکی کوکلمدن ازاله ایتسون بندخی حضرت امامك مدح وثناسنی دخی زیاده ایدیم و بو ثنا بکا مدار انتساب درکه والاسی اولسون (فی الواقع خامه برمطلع نو کشاد ایدنجه دل کرفته یه کشایش وانبساط حاصل اولور (کورمزمیسك کتابده برباب یاخود بر بحث تمام اولسه بحث آخره شروع ایله طالبه بر بسط کلور و بحث اولدن حاصل اولان فتور زوال پذیر اولور بنا برین خامه نك برمطلع نو کشادنه طالب اولدیلر (مطلع لامك فتحیله وکسریله لغت فصیحه اولوب لغتده شمسك طلوع ایتدیکی محلك اسمیدر (قرآء سبعه دن کسائی سورهٔ فجرده {حتی مطلع الفجر} نظم جلیلنده لامك کسریله قرائت ایدر (والتیسی لامك فتحیله قرائت ایدرلر قرأن عظیمده ایکی قرائت موجود اولمغله ایکیسنك دخی فصاحتی لازم کلور (بو بیتده دخی کرك کسریله وکرك فتحیله قرائت

ایتمك جائزدر اما اصطلاح شعراده قصیده‌نك وغزلك بیتی اوله دیرلرنتکم بیت آخره مقطع تعبیر اولنور مطلع لفظنده طلوع شمس مخیل اولمغله انسانی غمدن ازادایدر (بنابرین که کند ازغمم رها تعبیر بیوردیلر (وطلوع شمسده فرح واردر غروبده ثقلت اولدیغی کبی کورمزمیسك صباح اولدی دیوب هرکس مسرور اولورلر و صبح ایله انبساط درون حاصل اولور اخشام ایله قسوت قلب حاصل اولدیغی کبی مکرکه شهر رمضان اوله زیرا انك صبحنده فرح اولمیوب بلکه فرح ساعت اون بردن صکره اولور نتکم بعض شعرا دیمشدر

﴿ بیت ﴾

(دلبند امید اولدیغم اوقات نشاطی)

(همر نك صباح رمضان ایله یارب)

وینه دیمشدر (مصرع) (کون باتر ایکن نشئهٔ افطاری کیم انکار ایدر) باخصوصکه اخشام عاشقلره زیاده ثقلت کتورر حافظ شیرازی بیورر

﴿ بیت ﴾

(کفتم ای شام غریبان طرهٔ شبرنك تو)

(درسحر کاهان حذرکن کربنالد این غریب)

(میخواهم از دو مصرع دیکر کشاد دل

دل اشود دوناخن دیکر کره کشا)

غیری ایکی مصرعدن کوکل کشادینی استرم قلبه ایکی طرنق کبی اولان غیری ایکی مصرع عقده آچیجی اولسون و کوکلدن انقباض زائل اولسونده مهما امکن حضرت امامك مدح و ثناسنی ایده‌یم (دوناخندن مرادینه مطلع جدیدك ایکی مصراعیدر که انلری ایکی طرنقه تشبیه بیوردیلر (کره کشا مشکل حل ایدیجی یه دیرلر چونکه مصرعی ناخنه تشبیه ایلدی مشکلی دخی عقده یه تشبیه ایده‌رك کره کشا دیمك لازم اولدی

ای کائنات رابدرت روی التجا
وی نقش بوسه بیش براهت زنقش پا

ای امام همام جمیع عشاقك سنك قپوکه التجایه توجهی واردر (ودخی ای امام همام سنك یولنده عشاقك تقبیلاندن حاصل اولان بوسه نقشی ایاق نقشندن زیاده در (زیرا عاشقلرسنك یولنی اوپه رك کیدرلر (ایکی مصرعده اولان ای کلمه لری حرف ندادر ومنادی لری حضرت امام رضادر روی التجادن مراد کافهٔ انس وجنك درگاه والاسنه توجهندن عبارتدر

تاروضهٔ توکرده سعادت نکار چرخ
صد بار بسته خامهٔ خود از پر هما

فلك سنك تربهٔ شریفه کی سعادت نقشلی ایتك ایچون هماقوشینك قنادندن کندی قلمنی اهتمام ایچون یوز کره تجدید ایدرك باغلمشدرننه که خطاطلر برخط اعلا یازیله جق اولدقده شاننه اهتمام ایچون قلمی دفعات ایله قطع ایدرلر وانجه ایدرلر کوررلر که اینجه اولمش درعقب بنه قاتجه اولسون ایچون قطع ایدرلر (فلك دخی تربهٔ مقدسه یه نقش سعادتی یازمق ایچون قلمنه اهتمام ایدوب پرهمادن بالدفعات قلم باغلمشدرونقشنه بو اهتمامی ایتمشدردیمکدر (روضه دن مراد تربهٔ مطهره نك مجموعیدر (زیرا هم قبرشریف وهم تربه مجموعی سعادت نقشیله منقشدر (نکار محبوبه نقش اطلاق اولنور (صدبار کثرتدن کنایه در پرهمایه تخصیص هما قوشی مسعود اولمغله نقش سعادتك قلمی اندن اولمغی مناسب اولدیغی اجلندر تربهٔ شریفه نك نقش سعادت ایله منقش اولمه سندن مراد نفس تربه نك سعادتمند اولمقلغندن عبارتدر

کلمیخ استان تراچشم افتاب
یکقطره شبنمیست که افتاده ازهوا

سنك استاننك قبه سی ایچون افتابك کوزی برقطره شبنمدر زیرا هوادن کلمیخ استاننك عشقندن ایچون دوشمشدر (بوصورتده حقیقتده افتاب حضرت امامك کلمیخی اولمش اولور (وافتاب صوری انك شبنمی اولور

(که تعلیلدر بو وجهله شرح اولندی (یاخود افتاده ازهوا شبنمك صفتیدر وشبنم موصوفدر بو صورتده که ربط ایچون کلمش اولور زیرا صفت جمله اولنجه ادات ربط لازمدر (حاصل کلام افتاب کلمه‌سنه نسبتله کونش بر قطره شبنم مقوله‌سیدر وانك سوداسیله یره دوشمشدر وانی ارزو ایدر زیرا شبنم کونشه و کونش شبنمه عاشقدر

زبهر قطع کردن راه حریم تو

سوزن بدست کشته مسیح آهنین عصا

سنك حرمینك یولنی قطعه کمال شوقندن حضرت عیسی علیه السلامك اکنه‌سی معجزه‌سیله النده بردمر عصا اولمشدر واو عصایه اتکا ایده‌رك سنی زیارته کلور (بو بیتدن حضرت عیسی علیه السلامه امام رضایی تفضیل چقماز زیرا کاه اولور که بیوکلر کندندن کوچکك زیارتنه کیدرلر (فخر عالم صلی الله تعالی علیه وسلم افندیمز اصحاب کرامی زیارت ایچون خانه‌لرینی تشریف ایدرلر ایدی (مشهوردر که عیسی علیه السلامك امتعهٔ دنیادن برمرکب و برعصا و براکنه‌لری وارایدی (و بعض روایتده برصو طاسی دخی واردر دیمشلر (بعد زمان متاع دنیادر دیو جمله سنی ترك ایدوب فقط اکنه قالمش حتی حین رفعنده اکنه اوزرنده ایمش اکر او دخی اولمیه‌یدی مقاملری فوق عرش اعلا اوله‌جق ایمش ایشته اکنه‌نك بویله شهرتی اولمغله ناظم رحمه الله اوایکنه‌یی دست شریفنده عصا ایدیلر

از رشك محرم حرم کبریای تو

پوشد حرم زاطلس بخت سیه قبا

سنك عظمتك حرمنك محرمنك غیرتندن واکا غبطه ایتدیکندن کعبهٔ مکرمه اطلس کبی اولان بخت سیاهدن یاخود بخت سیاه کبی سیاه اطلسدن قفتان کیمشدر ویاس طوتمشدر زیرا کعبه‌ده وحرمده بومرتبه‌ده محرمك کثرتی یوقدر فقط موسم حجده حجاجك کثرتی اولور لکن امام همامك تربهٔ شریفه‌سنك زیارت وقتی اولمغله دائما زواردن وآمد شد ایدنلردن خالی اولماز بو جهتدن زوار بنك کثرتی اولمش اولور حرم کعبه دخی بوحالی

(مشاهده)

مشاهده ایتدكده بن حرم اولایمده بوتربه نك محرمی بندن چوق اولسون دیو كمال رشكندن بخت سیاهه بكزر بك غایت سیاه اطلسدن جامه وقفتان كیمشدر وماتم زده‌لر كبی یاس طوتمشدر (معلوم اوله كه بخت سیه مشبه واطلس مشبه به‌در یاخود اطلس مشبه و بخت سیه مشبه به‌در بو شرحمزده ایكیسنه‌ده اشارت اولندی (و ینه معلوم اوله كه كعبهٔ مكرمه نك كسوهٔ شریفه‌سی سیاه اطلسدن اولمغله كمالیله سیاهلغنی بیان وافاده ایچون بخت سیاهه تشبیه بیوردیلر زیرا بخت سیاهدن قاره برشی یوقدر وكسوهٔ سعادتده سیاهلق دخی عین كمالدر (و ینه معلوم اولسونكه ذكر محل وارادهٔ حال طریقیله مجاز مرسل اوله‌رق بو مقامده حرم كعبه معناسنه‌در (پوشد كلمه‌سی دخی مجاز اولدیغنه قرینه اولور زیرا تستر كعبه‌ده‌در وكسوه انده‌در وحرم شریفك مكتسی اولمسی ممكن دكلدر مكر كه كسوه‌یی معنوی اله‌سن اوزمان حرم شریف معنوی اوله‌رق سیاه كسوه كیمش اولور وحرم كندی معناسنه اولور مجازه كیتمكه احتیاج قالمز

از بس هجوم راه روان موج میزند
نقش جبین براه توچون موج بوریا

اولقدر یولجیلرك هجومی و كثرتی حضرت امامك تربه‌سنك یولنده موج اورر وطالقه لنور كه آلن نقشی حصیرك موجنك نقشی كبیدر یعنی یولده كیدن زوارك اولقدر كثرتی واردر كل صف صف اولمشلردر كه و یوللر آلماز مرتبه‌ده اولمشلردر كه اوزاقدن نظر ایلسك جبهه‌ده اولان نقشلری بوریا نقشی ظن ایدرسك و یوله برحصیر فرش اولنمش كبی كوررسك (معلوم اوله كه نقش جبین حصیرك تللرینه بكزر زوار صف صف اولمغله و یوللرك طولی وعرضی زواردن مالا مال اولمغله البته نقش جبین نقش بوریا كبی ظاهر اوله‌جغی نمایان اولور و بو بیتدن دخی بیت سابق كبی مرادی كثرت زواری بیان وافاده‌در (نور الله مرقده

دز نو بهار عزم ریاض حریم تو
كردد صدای خندهٔ كل نالهٔ درا

ایام نو بهارده سنك حريمنك روضه لرینه عزم وقصد ایچون كلك كولمه سنك صداسی كندو به چاك ناله سی اولور وسنك ریاضنه زیارته عزم وقصد ایدر یاخود عشاق ایام بهارده سنك زیارتنه قصد ایتدكلری ایچون خنده ٔ كل انلره ناله‌درا اولور وآدابله سسز وصداسز زیارته اوبلجه كیدرلر وچاكلرینك صداسی دخی خنده ٔ كلدن اولور اصلا صدالری چقمازدیمك اولور

ای نور چشم خلقت وی عین مردمی
مژگان بگرد دیده ٔ من كرده است جا

ای عالم آفرینشك كوزینك نوری وای انسانیتك كوزی یاخود انسانیتك كوزینك بیكی بنم كوزمك اطرافنده كه كرپكم یرلشمش ومتین اولمشدر (بوبیت ایله بیت اتی برقطعه مقامنده ومرهون كبی اولدیغندن معناسی بیت آتی ایله تمام اولور

بهر طواف كوی توام مردمان چشم
ازآبنوس كرده مهیا بسی عصا

اطراف دیده ده مژگانك جایگیر اولمسی ومتانتی شوندن ایچوندر كه بنم كوزمك بیكلرینی سنك محله كی طواف ایچون آبنوسدن چوق عصا حاضر ایتسون زیرا یول بعیدر واعانه ایچون چوق عصایه محتاج اولنور بنابرین اطراف دیده ده اولان مژگانم بغچه لره دكلمش تازه فدان كبی اولمغله آب چشممدن صوجذب ایدوب نشو ونما بولمش وعصا یاپلمغه لایق اولمش تاكه كوزمك بیكلری انلردن عصا اتخاذ ایدوب سنك كویكی طواف ایچون كندكده استعمال ایلیه اشته بنم مژگان دیدم مردمان چشممك سكا عاشق افكنده اولدیغنی بیلوب ومژگان چشم دخی سنك مفتونك اولمغله مردمان چشممه بویله اعانه ایدر (حاصل كلام جمیع جوارحم سنی آرزو ایدروسنك عاشق صادقندر دیمك استر

ازبس وفا بكشور عهد توشا یست
یادجفا بخاطر خوبان شود وفا

سنك زمانك اقليمنده وفا اولقدر كثير وشايعدر كه كوزللرك خاطرنده
عاشقلرينه جور ايچون جفايى تذكر ايتسه‌لر اوتذكر ايتدكارى جفاعين
وفا اولور (ومعشوقلر دخى عاشقلرينه وفا ايتمش اولور وجفايه قادر اوله‌مزلر
اشته بويله كشور عهدنده وفا چوق اولدى خوبان عشاقكه جفا ايتمايجه
سائر اهل ظلمك جور وجفايى ترك ايتمه‌لرى اولو يتده اولور (وبو بيتده
حضرت امامك عهدنى ودروننى كشوره تشبيه ايلديلر (ياددخى تذكر
معناسنه‌در

اقبال دولت توبهرجا كه تكيه زد
شد بخت سبز وسمهٔ ابروى متكا

سنك دولتنك اقبالى هرمحله كه اعتماد ايتدى بوصورتده اوراسى محل اتكاء
اولدى اومتكانك قاشنك راستنى سيه بختلى اولمقدن خلاص اولدى
وبخت سبز صاحبى اولدى (متكا لغتده اعتماد اولنان محلك اديدر (اصطلاحده
طائفهٔ درويشانك اللرنده كزديروب وقت قعودده اعتماد ايتدكارى چوپك
اديدر (وانك ايكى طرفنده قاش كبى اعتماد ايده‌جك اغاچلرى واردر
اكثريا سياه اغاچدن مصنوع اولمغله رستق دخى سياه اولوب وقاشك
اوستنه تحسين ايچون چكلديكندن وسمه لفظنى ابرويه مضاف ايلدى
حضرت امامك اعتماد ايتديكى محل لغتده اكا متكا دينور اكرچه انك
ابروسى ووسمه‌سى يوقدر ولكن اصطلاحده متكا تعبير اولنان چوپك ابروسى
ووسمه‌سى اولمق مناسبتيله حضرت امامك اقبال دولتنك اتكاء ايتديكى
متكاء لغويه‌يه آبرو ووسمه اثبات ايدوب وسمه‌سنى اعتماد سببيله يشل بختلى
اولدى ديو تعبير ايلدى (بيتك آخرنده اولان متكادن مراد اقبال دولتنك
اعتماد ايتديكى محلدر واصطلاحده كه متكادكادر همان اعتماد ايتديكى
محلى متكاى مصطلحيه تشبيه ايدرك ابرو ووسمه اثبات ايتمشدر (خلاصهٔ
كلام هركيم حضرت امامك همت معنويه‌سنه وفيوضات الهيه‌سنه
نائل اولورسه هرنقدر شقاوت ازليه‌سى وار ايسه سعادت ابديه‌يه نائل
اولور ديمكدر (زيرا اقبال دولتنك اعتمادندن مراد بركسنه‌يه هدايت
وفيض القا بيورملريدر

باد مروت تو بدشتی که بکذرد
کردد بخون برق نکارین کف کیا

سنك روزكار كبی اولان مروتك براوه‌ده كه اسراواوه‌يه اكر يلدرم ابنسه اوخونه بكزين يعنی قرمزی وآتش كبی صاعقه ايله اواوه‌ده اولان اوتك الی نقشلی وحنالی اولور وصاعقه دمری وطاشی ياقر ايكن اواوتی ياقغه قادر اوله‌مز بلكه انلری مزين ومنقش ايدر اشته سنك لطفك ومروتك برمرتبه‌ده‌در كه يلدرم اواوتی ياقغه قادر دكلدر وروحانيتك عالمدن ظلمی قالدرمشدر بيوررلر (اوتلر يصی اولمغله اله تشبيه بيورديلر (نكارين منقش معناسنه در (يلدرم دخی آتش اولمغله قانه تشبيه ايلديلر

ازمشهد تو بسكه زمين شد رفيع قدر
كردون باب كوهر خاكش كند شنا

سنك قبر شريفك يرده اولديغندن ايچون زمينك اولقدر قدری عالی اولديكه فلك زمينك خاك كوهرينك ابنده يوزمك ايلر (اولدن ارض سفلی اولمغله يوزمكه تنزل ايتمز ايدی ولكن شمدی مشهدك سببيله زمينك قدری بالاتر اولمغله شناورلك ايدر اولدی (فلكك شناورلكندن مرادزمينه عكس ايتمسيدر (بنابرين خاكه كوهری مضاف ايتدی وكوهرده صوتعبيری اولمغله آبی دخی كوهره مضاف ايلديكه زمينه فلكك عكس ايتمه سنه لياقت كلسون ولكن بنه مرادزمينه عكس ايتمسيدر زيرا خاكك كوهريده وآبيده زمينك خاكندن عبارتدر حاصلی فلك آبه لطافتدن ايچون وكرهٔ آب كرهٔ خاكك فوقنده اولديغندن عكس ايدر ايدی لكن زمينه سفلی وتيرلكندن ناشی عكس ايتمز ايدی شمدی علوشان كسب ايدنجه اكا دخی منعكس اولدی بيوررلر مشهد قبر معناسنه‌در قبری بو عنوان ايله تعبير امام رضا حضرتلرينك شهادتنی اشعار ايچوندر

تا همت تو بخشش روزی بخلق كرد
ازشرم آب كشت چوكرداب آسيا

سنك همتك رزق عطيه سنى خلقه احسان ايتدكندن ايچون ياخود ايده‌ليدن برودكرمن جنابندن ايچون كرداب كبى دوندوكى محلده آب اولدى چونكه دكرمن رزق ويرمك جهتيله بن خلقك رزقنى ويرزم ديو عجب وغروره دوشمش ايدى (سنك احسانك اولان رزقى كوردكده كنديسنك ويردكى رزق انك يانىنده برشئ اولمديغنى ادراك ايدنجه كمال جنابندن كرداب كبى عين آب اولدى (زيرا دكرمن برمقدار اون ويرر وانى دخى پاره ايله ويرر واحسانى بعض كمسنه‌يه دخى مخصوصدر لكن سنك احسانك جمله‌يه شاملدر وعوض مقابلى دكلدر وينه رزقك احسانك برنوعنه مخصوص دكلدر هر نوعدن مرزوق ايدرسك بالخصوص كه رزق معنوى دخى احسان ايدرسك بوايسه دكرمنك اصلا مقدورى دكلدر بنابرين دكرمن بوكارى كوردكده كماليله عارندن آب اولسى لازم كلدى وينه دكرمنك آب اولمسنى كردابه تشبيهك سببى ايكسنده دخى دوران موجود اولمسيدر بوندن صكره حضرت امامه مناجات ايچون ندا ايدوب بيوررلركه

❦ ياوارث الخلافة ياهادى الامم ❦

❦ ياقدوة الائمة يااحسن الهدى ❦

اى جناب حقك واى رسول كبريانك خلافتنه وارث اولان ذات شريف واى امتلره طريق حق وراه سدادى كوستريجى ذات شريف واى امامارك وكاملارك مقتداسى اولان ذات شريف واى هدانك زياده كوزه‌لى (بيت آتى مابه النداء نه اولديغنى افاده وبيان ايدر

❦ صد كونه عرض درام وفرما اجازتم ❦

❦ ريزم بمعرض كرمت رنك مدعا ❦

يوز كونه عرضحالم وار زيرا دردم چوقدر بكا اذن ورخصت بيوركه سنك كرمندن ناشى معرض عرضحال تعيين بيورديغك محله مطلوبمك رنكنى دوكيم وحالمى افاده ايده‌يم (معرض اسم مكان اوله‌رق عرضحال ايده‌جك محله ديرلر ملوكك عادتلرندندر اصحاب حاجت ايچون احتياجى

عرض ایده جك بر محل تعیین ایدرلر وهر کس اورادن حالنی پادشاهلره عرض ایدرلر (مدعا دخی مراد ومطلوب معناسنه‌در (فرما امر حاضر اوله‌رق بیورمعناسنه در مضارعی فرماید کلور

از فیض نو بهار ریاض قبول تو
میخواهد آب ورنك اجابت كل دعا

سنك روضه‌لره بکزین قبوانك نو بهارینك فیضندن بنم كل کبی اولان دعام اجابتك آب ورنکنی واطافتنی استر یعنی استرمکه ایتدیکم دعا درکاهنده قبول صاحبی اولسون دیمکدر وصفر الید عودت ایتمیه‌یم (دعایی كله تشبیه بیورمسی وقت دعاده مرفوع اللر آچلمش اولمقده كله مشابه اولدیغی جهتندندر ودعانك دخی شرفی قبول ایله اولمغله حضرت امامك ریاض قبولانك نو بهارینك فیضندن كل دعاسنه آب ورنك اجابت استرکه دعاسنك کلی شرف واطافت صاحبی اوله

زین پیشتر که تیرکیٔ غربتم نبود
خاك وطن بدیدهٔ من بود توتیا

بوندن مقدم اکرچه غربته کتمش ایدم ولکن یا امام بکا بویله غربتك تیره‌لکی وثقلت واضطرابی یوق ایدی نعم وطنمك خاکی کوزمده سرمه ایدی ووطنمی آرزو ایدر ایدم واولکی غربتده بویله محنتلر کورمش ایدم بودفعه‌ده غربت بنی غایت مضطرب ایلدی بردردم دخی غربتدر دیمك استر (بعض نسخه‌ده زین پیشتر یرینه زین بیشتر واقع اولمشدر معناسی بوندن زیاده بکا غربت تیره‌لکی یوق ایدی دیمك اولور ماللری بردر بوندنصکره غربت تیره‌لکی اولدیغنك بیانه شروع ایدوب بیوررلرکه

لبریز داشتم قدح از بادهٔ امید
عیشم بکام بود سپهرم بمدعا

بن قلبمك قدحنی امید باده سندن طولو طوتمش ایدم و کوکلده چوق املم وار ایدی وحیاتم یاخود ذوق وصفام مرادم ایله ایدی فلك دخی مطلوبم وجهی اوزرینه دور ایدر ایدی

(پیدا)

پیدا نبود زنده دلی همچو من که بود
از آبروی خویش مرا چشمهٔ بقا

بنم کبی بر زنده دل و قلبی فرح صاحبی عالمده یوق ایدی زیرا کندی آبرویمدن بکا چشمهٔ بقاوار ایدی (فی الواقع اب رووی انسانه آب حیات چشمه سیدر وانسانک حیاتنه سبیدر وقدری اولمین ادم میت کبیدر بوندن اقدم اکرچه غربتده ایدم ولکن حالم بو ایدی بو یله اولنجه بو غربتك بکا تأثیر اولمدی ایدی وغربتده اولدیغمی بلمز ایدم اما بو دفعه غربتدن زیاده متألم اولدم و مکدرم یا امام بنم حالمه مرحمت ایله دیمك استر (اشبو دفعه ده اولان غربتدن شکایت ایلدی ایسه کانه دینیلدیکه نیچون غربته کتدك بو ینده اکا جواب ویروب بیورلر که

ناگاه گشت آتش سودا حیات سوز
شد موبموی من مژدهٔ دیدهٔ فنا

آنسزك آتش عشق حیاتمی یاقیجی اولدی و بنم هر بر قیلم دیدهٔ فنانك کرپکی اولدی (فنادن مراد موتدر یعنی عشق بنی اولدردی و بدنمك هر بر قیلی بکا اذا ایتمکه باشلدی بن دخی وطنمده قرار ایده مدم وغربته چیقان آدم دیمك استر (مو بموی هر بر قیل دیمکدر

چون نرگس از کدوی سرم مغز سر شکفت
چشمك بنو بهار جنون زد که خوش بیا

نرکس چیچکی کبی باشمك قباغندن باشمك بینی آچلدی یعنی بنم کدوی سرمدن عشقله غلیان ایدوب طشره چقدی (ودخی جنونك نو بهارینه اشارت ایلدی که بورایه کل و بیور نو بهار جنون دخی اشارتی موجبنجه کلدی ومغز سریمی احاطه ایلدی بو جهتدن

رنگ اقامتم بدل افزود صد غبار
مانند عکس از آینه کشتم وطن جدا

وطنمده اقامت حالی بنم کوکلمده یوز غبار و کثافت آرتردی بن دخی وطنمدن

عکس آیینه دن جدا اولدیغی کبی مفارقت ایتدم ودیار غربتی قصد ایتدم
اشته بو دفعه وطنمدن اغترابه سبب بو حالم اولدی دیه‌رك حضرت امام
همامه عرض حال ایدر

کردم ز اشتیاق خش پوشش درت
پیراهن حریر وطن را بیر قبا

سنك درکاه والانك قپوسنده ساکن اولوب ودرویش اولوب عبا کبی
وچول کبی البسهٔ غلیظه کیمك شوقندن ومحبتندن پیراهن حریره بکزین
وطنی که لابس اولمش ایدم انی کوکسمده یرتدم قبا ایتمکدن مراد یرتمقدر
خش خانك فتحی وشینك کسریله صفت مشبهه اوله رق غلیظ اولان
نسنه یه اطلاق اولنور وبنده انسانك وطنی محبوب وطبعنه ملایم اولمغله پیراهن
حریره تشبیه بیوردیلر وبنه بو کوکس وقبا پیشلری متصل اولمیوب عنتری
وجبه کبی لباسه اطلاق اولنور

از بس شدم بطوف درت کرم آمدن
کردید شعله رنك حنایم بزیر پا

اولقدر سنك باب شریفنك طوافی ایچون قزقن کلمکلکك عینی اولدم که
ایاغمك التنده حنالریمك رنکی شعله نك رنکی کبی اولدی وحنالریمی کورن
شعله ظن ایدر (زیرا پایه حنا قویمق عجمده متعارفدر)

من یك سپند وشش جهتم دشت آتشست
ای ملتجا بکوی تو آوردم التجا

بن بر یوزرلك تخمی یم واویله ضعیفم حال بو که التی طرفم آتش اوه‌سیدر
اشته بویله مهلکه‌ده اولدیغم جهتله ای جمله‌نك صغنجق یری ومحلی
اولان ذات سنك کویکه التجا وصغنمق کتوردم بنی حفظ ایله دیمکدر (ملتجا
اسم مکاندر افتعال بابندن صغنجق مکانه دیرلر

ناکی بود بعلت عصیان دلم اسیر
از همت ائمهٔ معصوم ده شفا

قندەیەدك عصیان علتنە مصاحب اولەرق کوکلم عالم سفلیدە اسیر اولور الهی معصوم اولان ائمۂ اثنی عشرك فیضندن بنم قلبمك علتنە شفا ویر (قلبە نسبتلە عصیاندن مراد اخلاق ذمیمە اولور (بعلت لفظندە کە باء مصاحبت ایچوندر صلە ایچون اولمسی دخی ممکن اولوب عصیان علتیلە تعبیر اولنسە بنە کوزل معنی اولمش اولور ❊ ائمۂ معصومدن مراد ائمۂ اثنی عشر رضوان اللّٰه تعالی علیهم اجمعین حضرتلریدر کە اسماء شریفەلری ترتیبلری اوزرە شمدی کلور (معصوم عصمت اولنمش دیمکدر (عصمت جناب حقك معصیت ممکن اولماز ومحال اولور درجەسندە قوانی محافظەسنە دیرلر اهل سنت عندندە بو عصمت انبیای عظامە وملائکۂ کرامە مخصوصدر بونلرك غیریسندە اولماز دیرلر بو صورتدە ائمۂ اثنی عشر معصوم اولمازلر بلکە سائر اولیاء اللّٰه کبی محفوظ من عنداللّٰه اولورلر ❊ اما روافض وشیعە طائفەسی {انما یرید اللّٰه لیذهب عنکم الرجس اهل البیت ویطهرکم تطهیرا} نظم جلیلنە تمسك ایدوب ائمۂ اثنی عشرك عصمتنە قائل اولمشلر زیرا بونلر خاندان رسالتدر واهل بیتدر بونلردە سوء حال واثام اولەمز دیدیلر بو اعتقاد دینە طوقنور مسئلەلردن دکلدر بو جهتدن معصوملردر دیمکدە بأس یوقدر بلکە خاندان رسالتە تعظیم واردر (بو بیتدە همتدن مراد فیض وبرکت دیمکدر

مانند ذوالفقار دوتا کشتە قامتم

پیرانە سرز مهر جوان مردلافتا

بو بیتلە ائمۂ اثنی عشر رضوان اللّٰه تعالی علیهم اجمعین حضرتلرینی تعدادە شروع ایدوب حضرت امام علی کرم اللّٰه وجهە ایلە بدا ایدوب بیوردیلر کە پیرلك وقتندە غزوۂ خیبردە شاننده (لافتا الا علی لاسیف الا ذوالفقار) بیوریلان جوان مردك محبتندن ذوالفقار کبی قامتم ایکی قات اولمشدر وانك عشقی بنی بو حالە قویمشدر دیمکدر (اشتە ائمۂ اثنی عشرك بریسی امام علی حضرتلریدر سائرلری حضرت امامك اولادی واولاد اولادی اولمشلردر (معلوم اولە کە فاطمة الزهری رضی اللّٰه تعالی عنها

والده‌مز ارتحال دار بقا بیوردقده حضرت علی تأهل ایتدیلر وازواج متعدده الدیلر وانلردن چوق اولادی دنیایه کلدی لکن انلره امام وسید تعبیر اولنمز بلکه علوی دینور سیادت وامامت حضرت فاطمه‌دن اولان اولاد کرامه مخصوصدر اکرچه لغتده بونلره علوی دینور لکن عرفده واصطلاحده علوی تعبیر اولنمز (ذوالفقار فانك فتحیله امام علی حضرتلرینك سیف سعادتلرینك علمیدر (رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم بو سیف شریفی حضرت امامه هدیه اولمق اوزره احسان بیورمشلردر (فقار لغتده اکه کمکینه اطلاق اولنور بو سیف شریف دخی چتال اولمغله انسانك اکه کمکلرینه مشابهتی سببیله ذوالفقار تسمیه اولندی پیرانه سر اختیارلق وقتنه دیرلر (نتکه حافظ شیرازی قدس سره بیورمشدر

﴾ بیت ﴿

(ای دل شباب رفت ونچیدی کلی زعمر)
(پیرانه سر بکن هنری ننگ ونام را)

معناسی ای کوکل کنجلك زمانی الدن کندی حال بوکه کلزار عمردن برکل دوشرمدك یعنی عمردن وقت شبابده انتفاع ایتمدك باری اختیارلق وقتی عار ایچون ونام ایچون برهنر ایله ومولایه وصلت ایله تاکه دارآخرتده شرمسار وخجیل اولمیه‌سن دیمکدر (فی الواقع کنجلك وقتنی بیهوده اضاعه ایدنلره وقت پیریده طاعته سعی لازم کلور (اشته حافظ شیرازینك بو بیتنده اولان پیرانه سر لفظی اختیارلق معناسنه‌در (مهر میمك کسریله محبته دیرلر (جوان مرد سخی اولان ذاته اصطلاح اولمشدر وینه شجیع اولانه دخی جوان مرد تعبیر اولنور * امام علی * حضرتلرنده بو ایکی خصلتك کمالی موجود اولمغله جوان مرد تعبیر بیوردیلر (معلوم اوله که لافتا الا علی لاسیف الا ذوالفقار کلامنك قائلی حضرت جبریل امیندر که خیبر فتحنده انی علی حقنده بیورمشدر (فخر عالم صلی الله علیه وسلم بیوردیلر که یاعلی جبریل مکرر ایله نه دیر ایشیدرمیسن امام علی دخی تواضع ایدوب بیوردیلر که ایشتم یارسول الله (فخر عالم بیوردیلر که لافتا

الاعلی لاسیف الاذ والفقار) دیوندا ایدر (معناسی حق تعالی نك عندنده مقبول وسوکلی پهلوان یوقدر انجق علی واردر ودخی نزد حقده سوکلی سیف یوقدر علی نك ذوالفقاری ایچندن مستثنی در یعنی علی کبی عندالله مقبول پهلوان یوقدر وذوالفقاری کبی دخی مقبول سیف یوقدر دیمکدر (واشبو بیتك معناسنك حاصلی امام علی حضرتلرینی سورم وانك غم عشقی قامتمی منحنی قلمشدر دیمك اولور (فی الواقع امام علی حضرتلرینه محبت حسنهٔ عظیمه در نتکه حدیث شریفده کلمشدر (حب علی حسنة لاتضر معها سیئة وبغض علی سیئة لاتنفع معها حسنة) رواه معاذ بن جبل کذا فی حدیث الاربعین لمولانا حسین الواعظ (وینه حدیث شریفده (ذکر علی عبادة) بیورلمشدر رواه عایشة رضی الله عنها (وینه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم (النظر الی علی عبادة) بیورمشدر رواه ابن مسعود رضی الله عنه (وینه حدیث شریفده (علی بن ابی طالب مولی من کنت مولیه) وارد اولمشدر رواه ابن عباس رضی الله عنهما (وینه پیغمبریمز علیه السلام (علی منی بمنزلة رأسی من بدنی بیورمشدر رواه جابر (وینه حدیث شریفده (علی اخی فی الدنیا والاخرة) بیورلمشدر رواه ابن عمر رضی الله عنهما ❊ وینه (من سب علیا فقد سبنی) وارد اولمشدر رواه ام سلمة وینه (من احب علیا فقد احبنی ومن ابغض علیا فقد ابغضنی) بیورلمشدر رواه سلمان الفارسی ❊ وینه (من اذی علیا فقد اذانی) بیورلمشدر ❊ وینه (من مات وفی قلبه بغض علی بن ابی طالب فلیمت یهودیا اونصرانیا) بیورلمشدر رواه معاویة بن حیدة ❊ وینه (الناس من شجرة شتی اناوعلی من شجرة واحدة) کلمشدر رواه جابر کذا صواعق المحرقة ❊ وینه (علی اصلی وجعفر فرعی) بیورلمشدر رواه عبدالله بن جعفر ❊ وینه (علی مع القرأن والقرأن مع علی لم یفترقا حتی یردا علی الحوض) وارداولمشدر رواه ام سلمة ❊ وینه (علی امام البررة وقاتل الفجرة) بیورلدی رواه جابر وینه (علی باب حطة من دخل منه کان مؤمنا ومن خرج منه کان کافر) وارددر اروا ه ابن عباس ❊ وینه (علی عیبة علمی) بیورلمشدر رواه ابن عباس (عیبة قب معناسنه در (بو احادیث شریفه‌لردن ماعدا امام علی کرم الله وجهه حقنده اولان احادیث شریفه‌نك

حدوحصری بوقدر بنابرین بومقدار ایله اکتفا اولندی

دارد عروس ماتم آزار فاطمه
ام الکتاب دین ودل زبدة النسا

بنم کلاین کبی مزین اولان دینم حضرت فاطمه رضی الله تعالی عنها والده مزك دنیادن اکمنسنی ونفرتنی طوتر بوجهتدن دنیایی استمز همان حضرت فاطمه کبی دنیادن ارتحالی وجوار حقه انتقالی استر (بوحال ناظم مرحومك کمالنه دلالت ایدر زیرا صلحا دنیاده معمر اولمغی استمزلر هرکمکه عمر استر وموتدن نفرت ایدر قاصراغه علامتدر زیرا دنیاده اولمق جناب حقدن قرقتدر اکر اللهی بیلمش اولیدی سبب وصلت اولان موتی تمنی ایدر ایدی (حضرت فخر کائنات علیه اکمل التحیات (من بشرنی بخروج صفر بشرته بالجنة) بیورمشلردر زیرا شهر ربیع الاول شهر ولادتلری اولدوغی کبی شهر ارتحاللریدر صفرالخیرك خروجیله جوار حقه انتقال قریب اوله جق بنابرین بوحدیث شریفی بیورمشلردر (منقولدر که بلال حبشی رضی الله عنه خسته ایکن علامت موت مبارك وجه شریفنده ظاهر اولنجه زوجهٔ محترمه لری او علامت کوردکده ونا امید اولدقده (واحزناه) بیوردیلر حضرت بلال دخی ایشدوب (واطرباه غدا القی الاحبة) بیورمشلردر (احبه دن مراد شریفلری فخر عالم افندیمز ایله ارتحال دار بقا ایدن صحابهٔ کزیندر اشته کاملرك حاللری دخی بویله اولور حاصل کلام موته اشتیاق امارهٔ کمالدر وموتدن اجتناب نقص وقصوره علامتدر (ناظم مرحومك دخی عروس دیننك دنیادن ازاری مرد کامل اولدوغنه دلالت ایدر (اکر صحیح ایسه ولاف کذاف دکل ایسه (معلوم اوله که حضرت فاطمه رضی الله عنها والده مزك دنیادن نفرت وآزاری قضیهٔ مسلمهٔ بدیهیه دندر (زیرا ایام عمرنده فقر وفاقه یی اختیار بیوردقلری ونزد خداده اولانه کمال رغبتلری کتب سیرده مصرحدر عمر شریفلرینی برقیص مرقعده وارپه اوننندن یاپلمش اتمکی تناول بیورمقده امرار ایلدیلر (لاسیما که حضرت فخر عالم محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم دار بقایی اختیار بیوردقده دنیادن آزار ونفرتی بر مرتبیه

رسیده اولدیکه شومرثیهٔ شریفه لرندن حاللری معلوم اولور (منقولدر که فخر عالم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینک دفننک فرداسی روضهٔ مطهره‌یه واردیلر ناله وفریاد ایدرك قبر سعادتدن برقبضه تراب شریف آلوب استشمام بیوردقده بومرثیهٔ دوجهان بهایی اوزمان بیورمشلردر (ماذا علی من شم تربة احمد ❋ ان لایشم مدی الزمان غوالیا ❋ صبت علی مصائب لوانها ❋ صبت علی الایام صرن لیالیا ❋ (وینه منقولدر که هرکون روضهٔ مطهره‌یه واروب عظیم بکاء بیوررلر ایدی بکاسنی ایشدن رجال ونساء رضوان الله علیهم اجمعین جمع اولوب برابر بکاء ایدرلر ایدی وروضهٔ مطهره کل یوم ناله وافغانله مالامال اولور ایدی حاصلی بوحزنله التی ماه مقداری دنیاده اولدیلر التی ماه تکمیلنده حضرت فاطمه رضی الله تعالی عنها دخی مرادینه نائل اولوب جوار حقه وجوار رسول کبریایه انتقال بیوردیلر (قبرشریفلری برروایتده روضهٔ مطهره‌نك نزد شریفنده باب جبریل قارشوسنده‌در (وقبرشریفده صندوقه وصندوقه اوزرنده صرمالی پوشیدهٔ شریفه واوزرنده قیمتلی واعلا شاللر واردر (و برروایتده بقیعهٔ شریفه‌ده دفن اولنمشلردر واوزرنده برعالی ومزین قبهٔ شریفه واردر ویاننده حضرت امام حسن و برروایتده (امام حسین حضرتلرینك رأس شریفلری (وینه امام زین العابدین (وامام محمد الباقر (وامام محمد جعفر الصادق حضرتلری واردر (بوذوات کرامك مجموعی برصندوقهٔ شریفه‌نك تحتنده‌در وصندوقه‌نك اوستی برشبکهٔ شریفه ایله احاطه اولنمشدر (وینه درون تربهٔ شریفه‌ده برصندوقه تحتنده (عم رسول الله حضرت عباس رضی الله تعالی عنه حضرتلری واردر انلرك دخی صندوقه‌سی شبکه ایله محاطدر (وبوتربهٔ شریفه‌یه (اهل بیت رضوان الله علیهم اجمعین) تربهٔ شریفه‌سی تعبیر اولنور که بقیعهٔ شریفه‌ده اولان تربه‌لرك اعظمی‌در (عروس کلینه وکویکویه اطلاق اولنور (ملت دین دیمکدر (وآزار انجمکه ومضطراب اولمغه دیرلر (ناظم رحمه الله کندی دینی مزین اولمقده کلینه تشبیه بیوردیلر (کله‌لم مصراع ثانینك معناسنه اویله فاطمه‌در که قرآن عظیمه بکزین دین اسلامك وقلوب صافیه‌نك سورهٔ

فاتحه سیدر (ودخی نسانك اولو ربنك عندالله تعالی مقبولی ومرغوبیدر
ام الکتاب فاطمه نك صفتیدر وینه زبدة النساء صفت بعد صفتدر
(معلوم اوله که سورهٔ فاتحه نك لقب شریفه سی ام القران در ام الکتاب
دخی اوبله دینکدر (قرآنك اصلی دیمك معناسی مراد اولنور مواد
معلومه دندر که جمیع کتب الهیه نك اسراری وخواصی ومشتمل اولدقلری
نکت ودقایق قرآن عظیم جامعدر {قال الله تعالی ولارطب ولایابس
الافی کتاب مبین} (ودخی اسرار قرآنیه یی فاتحه شریفه جامعدر بوجهتدن
اعظم سور فاتحهٔ شریفه در (حتی شاننه اهتمام ایچون ایکی دفعه منزل
اولمشدر (منقولدر که حضرت محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم
برکون بیورمشدر که الهی حضرت عیسی علیه السلامه کتاب وحکمت
وتوریت وانجیل تعلیم بیوردك ودخی احیای موتایه قدرت ویردك وینه انادن
کوزسز طوغمشلره کوزویرر ایدی وابرص اولانلر مسحندن شفابولور
ایدی وینه چامور دن قوش صورتی یاپوب واکانفخ ایدوب سنك اذن
واحسانکله طیر اولوب اوچار ایدی وینه عالم بالایه ایام حیاتنده رفع
ایدوب مکاننی اسمان ایتدك وبونلرك امثالی فضائل نامتناهیه ویردك
بکانه احسان بیوردك دیدکده الله عظیم الشان جل جلاله بیورمش که سکا
دخی سورهٔ فاتحه یی وسورهٔ بقره نك آخرینی ویردم وانزال ایتدم اشته
فاتحهٔ شریفه عیسی علیه السلامه اولنان احسان باری یه مقابل کلور
ایمش وار ایدی فاتحهٔ شریفه نه مرتبه ده ایمش اکله (وبوآیت کریمه
دخی سورهٔ فاتحه نك کمال فضلنه دلالت ایدر (قال الله تعالی {ولقداتیناك
سبعا من المثانی والقرآن العظیم} زیرا فاتحهٔ شریفه مجموع قرأن کریمه
مقابل اولدی (سبع مثانی دن مراد فاتحهٔ شریفه در (اشته ناظم
مرحوم حضرت فاطمه یی سورهٔ فاتحه یه جمیع دینك ودل اکاهك
اسراریی جامع اولمقده توصیف ضمننده تشبیه بیوردیلر (بودخی
حضرت فاطمه یی کما ایله ثنا اولمش اولور (بوندنصکره حضرت فاطمه
رضی الله تعالی عنها والده مزك حقنده وارد اولان بعض احادیث
وبعض حکایه یی تبرکا نقل ایدهلم سن دخی کوزلجه استماع ایله

(عن ابی هریرة رضی الله تعالی عنه انه قال قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم اذا کان یوم القیمة ینادی مناد من بطنان العرش ایها الناس غضوا ابصارکم حتی تجوز فاطمة الی الجنة) (عن ابی ایوب الانصاری رضی الله تعالی عنه ان النبی صلی الله تعالی علیه وسلم قال اذا کان یوم القیمة نادی مناد من بطنان العرش یا اهل الجمع نکسوا رؤسکم وغضوا ابصارکم حتی تمر فاطمة بنت محمد علی الصراط فتمر مع سبعین الف جاریة من الحور العین کمر البرق) (عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه ان النبی صلی الله وسلم قال فاطمة سیدة النساء الجنة الا مریم بنت عمران) (عن اسامة بن زید ان النبی صلی الله علیه وسلم قال احب اهلی الیّ فاطمة) (عن فاطمة رضی الله تعالی عنها انها قالت قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یا فاطمة الا ترضین ان تکون سیدة نساء المؤمنین (وایضا قال رسول الله صلی الله علیه وسلم انما فاطمة بضعة منی یؤذینی ما اذاها وینصبنی ما انصبها) (نصب لغتده شدت و اضطرابه دیرلر رواه الزبیر (وایضا قال النبی علیه السلام اعلی فاطمة احب الیّ منك وانت اعز علی منها) رواه ابو هریرة (وروی عن عائشة انها سئلت ای الناس کان احب الی رسول الله صلی الله علیه وسلم قالت فاطمة فقیل من الرجال قالت زوجها (وایضا قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان بنی هاشم بن المغیرة استأذنوا ان ینکحوا ابنتهم علی بن ابی طالب فلا آذن ثم لا آذن الا ان یرید ابن ابی طالب ان یطلق ابنتی وینکح ابنتهم فانما هی مضغة منی یریبنی ما یریبها و یؤذینی ما یؤذیها) رواه مسور بن مخرمة (بو احادیث شریفه دن ماعدا حضرت فاطمة رضی الله تعالی عنها والده مزك فضل وشرفنه دلالت ایدر احادیث شریفه چوقدر بوقدر ایله کفایت اولندی (وینه فضلنه دلالت ایدر حکایه نك دخی کثرتی واردر ازجمله بریسی بودر که کفرهٔ قریشك نساسی حضرت فاطمه یی دکونه دعوت ایتمشلر شوندن ایچونکه البسهٔ فاخره سی یوقدر کهنه لباس ایله کلسون ونسانك یاننده تحجیل اولسون دعوت کونی کلدکده جبریل امین علیه السلام علی الصباح کلوب جنتدن برحله و بر کمر کتوردی ودیدیکه جناب کبریا فاطمه یه سلام ایدر بو حله یی کیسون و بو کمری قوشانسون ودکونه

كنسون (حضرت فاطمه دخی امر باری یه امتثالا انلری كیوب د كونه كتدیلر اوراده اولان نسوان حضرت فاطمه یی بو لباس ایله كوردكده حیران اولوب وعقللری زائل اولوب لات وعزی كبی نطقه بی مجال اولدیلر حضرت فاطمه دخی خانهٔ سورده بر مقدار اوتوروب ینه خانهٔ سعادتنه عودت بیوردیلر ینه جبریل كلوب جناب رب العزتدن تخییر خبرینی كتوردی (یعنی فاطمه استر ایسه بو لباسلری دنیاده كیسون استر ایسه جنتده كیسون حضرت فاطمه دخی جنتده كیمكی ترجیح ایدوب لباسلری رسول اكرمه تسلیم ایلدی فخر عالم افندیمز دخی جبریل امینه تسلیم ایدوب انلر دخی آلوب ینه جنته كتوردیلر (وینه منقولدر كه فاطمه رضی الله عنها محتضره ایكن بیوردیلر كه شو صندوقه ده بوشیده لی بر ورقهٔ مكتوبهٔ ممهوره واردر آنی بنم قبریمه وضع ایده سز (امام علی سؤال بیوردقده جوابنده بیوردیلر كه والدم رسول الله صلی الله علیه وسلم بنی سزه تزویج مراد بیوردقده مهرنه استرسك دیو سؤال بیوردیلر بن دخی دیدمكه مهر دنیوی ایستمم مهره بدل آنی استرمكه استدیكم قدر نساء مؤمنینه شفاعت ایدهیم و بكا دنیاده ربم برسند ویرسون فخر عالم دخی بیوردیلر كه جبریل كلدكده سویلیم بعده جبریله سویلدیلر وجبریل دخی جناب كبریایه سویلدكده ربم نیازیمی قبول بیوروب شو سندی جبریل ایله ارسال بیوردیلر اشته بو سند اوسنددر قبریمه وضع ایده سز بعده وصیتی اوزره محفظه سیله وضع ایتدیلر (وینه منقولدر كه عزرائیل علیه السلام قبض روح ایچون حضرت فاطمه یه كلدكده بیوردیلر كه ربم بكا روح ویردیكی وقت سن واسطه می ایدك عزرائیل دخی دكل ایدم بیورمشلر حضرت فاطمه دخی بیورمشلر كه سن كیت بكا روح ویرن ذات كندیسی آلسون عزرائیل علیه السلام واروب جناب رب العزته بویله سویلدكده فی الواقع فاطمه نك كلامی یرنده در بالذات فاطمه نك روحنی بن قبض ایدرم سن واسطه اولمه بیورمشلر و بالذات واجب تعالی حضرتلری حضرت فاطمه رضی الله تعالی عنهانك روح پرفتوحلرینی قبض ایتمشلر و بونی خصائص فاطمه دن یازمشلر در (زیرا انبیا نك بیله ارواح

طیبه لرینی عزرائیل علیه السلام قبض ایتمشدر زهی شرف وزهی فضیلتدر (رضی الله تعالی عنها وانالنا بشفاعتها امین بحرمة سید المرسلین (والقاب شریفه لری زهری در که ازهرك مؤنثیدر پاك وطاهر معناسنه در (مشار الیها جمیع قبایح ومعایب دینیه دن ودنیویه دن حتی حیضدن دخی پاك اولمغله فاطمة الزهری تسمیه اولنمشدر (وینه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلمك جمیع اولاد کرامنك احبی وسوکلیسی ایدی حتی کمال محبتندن فخر عالم افندیمز تقبیل بیوررلر ایدی (نته که حضرت عائشه رضی الله تعالی عنها بیورمشدر (وکانت اذا دخلت علی النبی صلی الله تعالی علیه وسلم قام الیها وقبلها واجلسها فی مجلسه وکان النبی صلی الله تعالی علیه وسلم اذا دخل علیها قامت من مجلسها فقبلته واجلسته فی مجلسها (کانت کلمه سنك تحتنده اسمی فاطمه حضرتلرینه راجعدر (کذا فی سنن الترمذی بوندنصکره امام ثانی امام حسن الرضا رضی الله عنه حضرتلرینی بیانه شروع ایدوب بیوررلر که

ازاشك تلخ کاسهٔ زهرست چشم من
دائم بماتم حسن ان احسن الهدا

بنم کوزم دائما امام حسن الرضا رضی الله تعالینك یاس وماتمیله اغلمقدن ایچون اجی کوزیاشی احداثندن بر زهر کاسه سیدر اویله امام حسن که او امام حسن هدایتك زیاده کوزلیدر (امام حسنه احسن هدا تعبیری کمال مبالغه ایچون اولمغله رجل عدل قبیلندن اولور (ان احسن الهدا حسنك صفتیدر (امام حسن حضرتنك کنیهٔ شریفه لری ابو محمد در ولقبلری تقی الدین وسید در ولادتلری هجرت نبوینك اوچنجی سنه سی رمضان شریفنك اون بشنده مدینهٔ منوره ده واقع اولمشدر (حضرت مولانا جامی قدس سره السامی شواهد النبوه نام کتابنده بیورمشدر که حضرت حسن فرق سرندن سینهٔ شریفه سنه وارنجه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه اشبه ایدیلر (حتی بر کون ابو بکر الصدیق رضی الله عنه حضرت حسنی آغوشنه آلوب (فداك ابی وامی شبیه بنبی لا بعلی) بیورمشدر (امام حسن حضرتلری رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك دار بقایه تشریفلرنده یدی یاشنده ایمشلر (بعده اوتوز سنه والد ماجدلری حضرت علی ایله اولمشلر (امام علی حضرتلری دخی ارتحال دار بقا

بیوردقده یکرمی سنه دخی کندو کندویه اولمشلر بعده ارتحال دار بقا
بیورمشلر بوصورتده عمر شریفلری اللی یدی سنه اولمش اولور (ومدت
عمرنده خیلی اختلاف اولنمشدر (سبب ارتحاللری تسمیم ایله اولمشدر که
زوجه‌سی جعده نام خاتون معاویه نك اغواسیله بو ایشه جسارت ایتمشدر
(اسمعیل حقی قدس سره بعض مؤلفاتنده یازمشدر که حضرت امام
حسن عیالنك غدریله ارتحال داربقا ایده جکنی بیلمش ایدی کثرت طلاقك
سببی سبب شهادت اوله جق زوجه یی اررایدی که تیز بنی شهید ایتسون
کورر ایدی که بو عیالده محبت وار بو شهادته سبب اولمیه جق اکا طلاق
ویرر ایدی عاقبت جعده یی بو ادیلر وطورندن اراد یغی او اولدیغنی ادراك
بیوردقده اکا طلاق ویرمیوب مدت مدیده شهید ایدنجه یه دك ضبط
ایتدیلر وشربت شهادتی آنك الندن نوش ایتدیلر (شواهد النبوه ده
مذکور درکه امام حسین رضی الله عنه بیوررلر ایدیکه یا اخی بو ایشی
کیمدن کمان ایدرسن امام حسن بیوردیلر که کمان ایتدیکمی سویلسم اعدام
ایدرمسك بلی ایدەرم بیوردیلر جناب حقك عذابی سنك عذابندن بیوکدر
مولا نیجه بیلورسه اویله ایتسون بیوردیلر (بو سوزلری حضرت حقینك
بیوردیغنی تأیید ایدر

ایوان دل زداغ حسینم منقش است
شنجرف سوده اش بود از خاك کربلا

کوکلومك سرایی امام حسینك شهادتنه یانوب وداغ صاحبی اولدیغمدن
مزیندر (زیرا بوداغ کوکل ایوانه خاك کربلادن زنجفره دیدکاری قرمزی
بویایی سورمش اولور حاصلی امام حسینك شهادتیله کوکل داغدار اولدیغندن
قلبه ایوالك کلدی دیمك اولور (فی الواقع اولوره تأسف صفوت قلبه سببدر
(حسینم لفظ شریفنده اولان میم ایوان دل ترکیب اضافیسنه مربوط
اولمغله تقدیر عباره (ایوان دل مراز داغ حسین منقشست دیمکدر) (شنجرف
شینك کسری ونونك سکونی وجیمك فتحیله لسان ترکیده زنجفره تعبیر
ایتدکاری قرمزی بویه در که بنالرده استعمال ایدرلر (سوده اسم مفعول
اوله رق نائب فاعلی تحتنده مستتر ضمیر شین داغه راجعدر وسوده یه متصل

(الان)

اولان ضمیر بارزشین ایوان دله راجعدر خاك كربلا خون ایله آلوده اولدیغندن
زنجفره یه حمرت سببیله تشبیه ایتمشدر (كربلا شهر بغداد قربنده
برمحلك اسمیدر مقدم خالی صحرا ایمش شمدی برشهر عظیم اولمش (امام
حسین حضرتلرینك جسدشریفی اوراده مدفوندر وتربهٔ عظیمه اوزرینه
بنا اولنمشدر (بی پایان امتعه وسیم وزر وارایمش وبو كربلا امام حسین
حضرتلرینك محصور وجام شهادتی نوش ایتدیكی محلدر هجرت نبوینك
التمش برنجی سنه‌سی ماه محرمك غره‌سنده اوحرامزاده یزید بن معاویه‌نك
امریله كوفه حاكمی ابن زیاد سعد بن ابی وقاصك اوغلنی باشبوغ ایده‌رك
محاصره ایلدی ویزیده بیعت تكلیف ایتدیلر امام حسین دخی قبول ایتمدی
وبیوردیكه بنم سبیلمی تخلیه ایدك بن مدینهٔ منوره‌یه رجعت ایدرم وعراق
سمتنه عزیمتی ترك ایده‌رم جواب ایلدیلركه یا بیعت ایدرسن یاخود شربت
شهادتی نوش ایدرسن حضرت امام دخی اولمك بكا یزیده بیعتدن خیرایدر
بیوردیلر (حضرت امامك یاننده اوزمان یتمش ایكی نفر رفیق وار ایدی بعده
هركون وقت ضحیدن وقت عصره‌دك مقاتله اولور ایدی (امام حسین
حضرتلرینك رفیقلرندن اون یدی ذات شریف شهید اولدیلر واون ایكی
ذات شریف اسیر اولدیلر بعده ماه محرمك اونجی ثلثا كونی كه یوم
عاشورا ایدی حضرت امام حسین رضی الله تعالی عنه شربت شهادتی
نوش ایتدیلر (تاریخ جنابیده {ثم حملوا علی الحسین واصحابه واستمر القتال
الی وقت الظهر من ذلك الیوم فصلی الحسین واصحابه صلوة الخوف واشتد
بالحسین العطش فتقدم لیشرب من النهر فرمی بسهم كامثال المطر فاصاب
عنقه فخر من الفرس فتقدم شمر وكان ابرص اجهر فقطع عنقه الشریفه}
(بوندنصكره امام حسین حضرتلرینك شهادت عقبینده ظاهر اولان
بعض علامات بیان اولنسون {ذكر ابو نعیم الحافظ فی كتاب دلائل النبوة
عن نضرة الازدیة انها قالت لما قتل الحسین رضی الله امطرت السماء دما
فاصبحنا وجبابنا وجرارنا مملوة دما ومما ظهر یوم قتله من الایات ان السماء
اسودت اسودادا عظیما حتی رأیت النجوم ولم یرفع حجر الاوجد تحته دم
عبیط} ای خالص (ونقل ابن الجوزی عن ابن سیرین ان الدنیا اظلمت ثلاثة

ایام ثم ظهرت الحمرة فی السماء (واخرج الثعلبی ان السماء بكت و بكاؤها حمرتها
(وقال غیره احمرت آفاق السماء ستة اشهر بعد قتله رضی الله عنه ثم لازالت
الحمرة ترى بعد ذلك (قال ابن سیرین اخبرنا ان الحمرة التی مع الشفق لم تكن
فی السماء حتى قتل الحسین رضی الله عنه (وذكر ابو سعید ان هذه الحمرة
لم تر فی السماء قبل قتله (قال ابن الجوزی وحكمته ان غضبنا یؤثر حمرة
الوجه والحق تنزه عن الجسمیة فاظهر غضبه على من قتل الحسین بحمرة
الافق اظهارا لعظم الجنایة (وقال ابن الجوزی وانین العباس وهو مأسور
ببدر منع النبی صلى الله علیه وسلم النوم فكیف بانین الحسین (ولما اسلم وحشی
قاتل حمزة قال له النبی علیه السلام غیب وجهك عنی فانی لا احب ان ارى
من قتل الاحبة كذا فی الصواعق المحرقة (بوندن صكره حسنین حضرتلرینك
فضل وشرفنه دلالت ایدن بعض احادیث شریفه تبركا تحریر اولنسون
{ قال رسول الله صلى الله تعالى علیه وسلم الحسن والحسین سیدا شباب اهل
الجنة } كذا فی سنن الترمذی رواه ابو سعید (وایضا قال النبی علیه السلام هما
ریحانتای ای الحسن والحسین) رواه البخاری والترمذی (وروى البخاری
والمسلم انه صلى الله علیه وسلم قال فی الحسن اللهم انی احبه واحب من یحبه)
(قال ابو هریرة فما كان احد احب الی من الحسن بعد ما قال رسول الله صلى الله
علیه وسلم هكذا (وعن البراء بن العازب قال رأیت رسول الله صلى الله علیه
وسلم حامل الحسین بن علیّ على عاتقه وهو یقول اللهم انی احبه فاحبه)
(عن یعلى بن مرة انه قال قال رسول الله صلى الله علیه وسلم حسین منی وانا
من حسین احب الله من احب حسینا حسین سبط من الاسباط (وعن انس
رضی الله عنه انه قال سئل رسول الله صلى الله علیه وسلم ای اهل بیتك
احب الیك قال الحسن والحسین وكان یقول لفاطمة ادعی لی ابنی فیشمهما
ویضمهما الیه (وعن ابن عباس رضی الله عنهما كان رسول الله صلى الله
علیه وسلم حامل الحسن على عاتقه فقال رجل نعم المركب ركبت یا غلام فقال
النبی علیه السلام ونعم الراكب (وعن ابن عمر عن النبی علیه السلام هما
ریحانتای من الدنیا) (وعن بریدة رضی الله تعالى عنه انه قال كان رسول الله
صلى الله علیه وسلم یخطبنا اذ جاء الحسن والحسین علیهما قمیصان احمران

يمشيان و يعثران فنزل رسول الله صلى الله عليه وسلم من المنبر فحملهما ووضعهما بين يديه) (وعن اسامة بن زيد انه قال طرقت باب النبي عليه السلام ذات ليلة فى بعض الحاجة فخرج وهو مشتمل على شئ فلما فرغت من حاجتى قلت ماهذا يارسول الله فكشف فاذا الحسن والحسين فقال هذا ان ابناى وابنا ابنتى اللهم انى احبهما فاحبهما واحب من يحبهما) (وعن فاطمة رضى الله تعالى عنها ان النبى صلى الله تعالى عليه وسلم قال اما حسن فله هيبتى وسوددى واما حسين فانله جرئتى وجودى) (وعن ابى بكرة رضى الله عنه ان النبى صلى الله عليه وسلم قال ان ابنى هذين ريحانة اى من الدنيا) (وروى الامام احمد بسنده الى ابن عباس قال رأيت النبى صلى الله عليه وسلم فى المنام نصف النهار اشعث اغبر ومعه قارورة فيها دم يلتقطه و يتبعه من الارض فقلت يارسول الله ماهذا قال هذا دم الحسين واصحابه لم ازل التقطه من الارض منذ اليوم قال ابن عباس فحفظنا ذلك اليوم فوجدنا الحسين قدقتل منه) (وعن سلمى هى مولاة ام سلمة قالت دخلت على ام سلمة وهى تبكى فقلت مايبكيك قالت رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم فى المنام وعلى رأسه ولحيته التراب فقلت مالك يارسول الله قال شهدت قتل الحسين آنفا) (وصح عنها انها سمعت فى ليلة قتل الحسين رضى الله عنه قائلا يقول ايها القاتلون جهلا حسينا ابشروا بالعذاب والتنكيل) (وعن زيد بن ارقم رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعلى وفاطمة والحسن والحسين انا حرب لمن حاربهم وسلم لمن سالمهم) كذا فى الترمذى

زينت دهم عبادت خود را بدر اشك
شايد كند بدركه زين العباد جا

كوز ياشى ايله كندى عبادته زينت و رونق ويروم واغلیه رق عبادت ایدرم احتمالدر كه زين العابدين حضرتلرينك دركاهنده او عبادت تقرر ايده ومقبول اوله زيرا انلر هر عبادتى بكمزلر بلكه كوز ياشيله اولان عبادتى بكنورلر (ائمه اثنا عشردن امام رابع بونلردر كه اسم شريفلرى على در (امام حسين حضرتلرينك صلب پاكندن هجرت نبوينك اوتوز سكزنجى سالنده شعبان شريفك اون بشنجى خميس كونى مدينهٔ منوره ده تولد

ایتمشلر (درولقب مبارکلری زین العابدین در (وبنه سجادوزکی وامین القاب شریفه سیدر (حضرت امام علی نك ارتحالندن ایکی سنه اول دنیایه کلمشدر (سعید بن مسیب رضی الله عنه بیوردیلر که (بلغنی انه کان یصلی فی الیوم واللیلة الف رکعة) یعنی برکونده وبرکیجه ده بیك رکعت نماز قیلدیغی خبری بکا بالغ وواصل اولدی (کبار محدثیندن امام زهری بیورمشدر (ما رأیت قریشیا افضل من علی بن الحسین) وروی نحوه جماعة من السلف (منقولدر که ابدست الدقده وجه شریفلری تغیر ایدر ایمش حکمتندن سؤال اولندقده کیمك حضورینه طوراجغمی تأمل ایدرم بنابرین خوفدن لونم صارور بیورمشلر (ومن کلامه رضی الله عنه عجبت لمن یحتمی عن الطعام لمضرته کیف لا یحتمی عن الدنیا لمعرته (وکان رضی الله عنه یتصدق سرا ویقول صدقة السر تطفیٔ غضب الرب) کذا فی تاریخ الجنابی

خاك من ازمحبت باقر پس ازوفات

کردد بچشم آهوی تاتار توتیا

بنم قبریمك ترابی بنم فوتمدنصکره امام محمد الباقر حضرتلرینه کمالیله محبتمدن ایچون تاتار طائفه سنك آهوسنك کوزنده سرمه اولور یعنی سرمه کبی آهوان تاتار قبریمك ترابنی کوزلرینه چکرلر دیمکدر (تاتار خطا وختن اهالی سنه تعبیر اولنور وبونلره ترك دینور واساملری چغتای دیدکلری لساندر که اصل لسان ترك اولساندر شمدی تکلم ایتدیکمز ترکی تعبیر اولنان لسان دخی طائفهٔ تاتارك لسانیدر ولکن عربی وفارسی ایله ممزوجدر (ومسك کیکی اودیارلره مخصوص اولمغله آهوی تاتار تعبیر ایلدی وآهو لفظنی تاتاره مضاف ایلدی (معلوم اوله که امام محمد الباقر ائمهٔ اثنی عشردن بشنجی امامدر (امام زین العابدین حضرتلری) عبدالملك بن مروانك غدریله مسموم اولهرق مدینهٔ منورهده ارتحال داربقا بیوردقده امامت وخلافت طرف جناب حقدن ذات ولالرینه موهبه قلندی (برادر مهترلری زید رضی الله عنه) دعوای امامت ایدوب مدینه دن خروج ایتدی ایسه ده وخلافت ایچون امویه ایله خیلی منازعه کوسترمش ایسه ده عاقبت

مقید اولیوب کندو بی شهید ایتدیلر (ولادتلری مدینهٔ منوره‌ده هجرت نبویه‌نك الی یدنجی سنه‌سی ماه صفر الخیرك اوچنجی کونی وقوع بولمشدر (اسم شریفلری محمد در والقابلری باقردر وکنیهٔ شریفه‌لری ابو جعفر در (تبقر و بقر علمده ومالده وسعت صاحبی اولمغه دیرلر (حضرت امامك علملك وفضلنك وسعته بناءً باقر لقبیله ملقب اولمشلردر (وفی تاریخ الجنابی وکان اشهر اخوته ذکرا واکلهم فضلا واعظمهم قدرا لم یظهر عن احد من ولد الحسن والحسین من علم الدین والسنن وعلم القران والسیر وفنون الادب والعلوم الغریبة البدیعة ماظهر عن ابی جعفر الباقر) وروی عنه معالم الدین من بقایا الصحابة ووجوه التابعین وسارت بذکر علمه الاخبار وانشدت فی مدایحه الاشعار وفیه یقول القرطبی (بیت) یا باقر العلم لاهل التقی * وخیر من لبی علی الاجبل *(بو حکایه کمال فضلنه دلالت ایدر (منقولدر که جابر بن عبد الله انصاری رضی عنه الباری حضرتلرینك مدت حیاتی طویل اولدی و بصرینه عمی طاری اولدی برکون امام زین العابدین مخدوم مکرملری محمد الباقر ایله زیارتنه داخل اولدی زین العابدین حضرتلری مخدومنه امر ایلدیکه حضرت جابرك رأس شریفنی تقبیل ایلیه جابر حضرتلری دخی بیوردیکه رأسمی تقبیل ایدن کیمدر زین العابدین حضرتلری دخی بیوردیکه اوغلم محمد در همان حضرت جابر محمد الباقر حضرتلرینی دراغوش ایدوب بیوردیلر که یا محمد رسول اکرم و نبی محترم محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم سکا سلام ایدر زین العابدین حضرتلری ومخدوملری یا ابا عبد الله بو سلامك کیفیتی نه وجهله در بیان ایله دیدیلر حضرت جابر دخی بیوردیلر که (کنت عند رسول الله صلی الله علیه وسلم والحسین فی حجره وهو یلاعبه فقال یا جابر ان تلحق لولد من ولد الحسین اسمه باسمی یبقر العلم بقرا فاقرأه منی السلام وان لاقیته فاعلم ان بقائك بعده قلیل فلم یعش بعد ذلك غیر ثلثة ایام) کذا فی تاریخ الجنابی * ینه جنابیده مذکوردر که بیورمشدر (وکان رضی الله عنه کثیر العبادة والتهجد وکثیر البکاء والخشیة متوجها الی الله تعالی منقطعا عما سواه) یعنی امام باقر عبادتی وصلوات تهجدی چوق

برذات شریف اولدیلر ٭ وینه بکاسی وخوف وخشیتی زیاده برذات شریف
اولدی الله تعالی یه متوجه وماسوادن منقطع اولدقلری حالده (ابو بصیر
کنیه سیله مکنی اولان ذات دیدیکه برکون امام محمد الباقر حضرتلرینه
دیدیمکه سز رسول کبریانک اولادندن وخلفاسندن اولدکزمی جوابنده
نعم دیدیلر بن دخی دیدمکه رسول اکرم ونبی محترم جمیع انبیانک علومنه
وارث ایدی سزدخی رسول کبریانک علمنه وارث اولدکزمی ینه جوابنده
نعم بیوردیلر اشته بوحال امامتلرینه وخلافتلرینه ومعدن علوم ظاهره
وباطنه اولدقلرینه دلالت ایدر (وبوندن اقدم ذات شریفلرینه چوق
مسائل مشکله امتحان ایچون سؤال ایتمشلر ایدی جملهسنه جواب باصواب
ویردیلر وسائللرک جوابنی دخی قبول ایلدیلر تاریخ جنابیده اسؤلة واجوبة
بیان اولنمشدر (فلینظر الیه ترکناها خوفا من الاطناب) امام باقر
حضرتلرینک داربقایه ارتحاللری هجرت نبوینک یوز اون یدنجی سنهسی
واقع اولمشدر بوصورتده مدت عمرلری التمش سنه اولمش اولور وقبر
شریفلری بقیعده والد ماجدلری امام زین العابدین حضرتلرینک قبر شریفی
اولدی) منقولدرکه ادای صلوات ایلدکلری قمیص شریفلرینی کندویه
کفن ایتمکه وصیت بیورمشلر ایدی وصیتلری اوزرینه کفن ایدوب انکله
دفن ایلدیلر وبونلرک بعض روایتده التی وبعض روایتده یدی عدد
اولاد کرامی وارایمش اکبر اولادی امام جعفر صادق حضرتلریدرکه
بیت آتی ایله ذکر اولنور

رنگ رخم بهار گل جعفری شدست

از بهر صادق آن شفق صبح اهتدا

بنم یکاغمک رنگی امام جعفر صادق حضرتلرینک محبتندن گل جعفرینک
بهارینک رنگی اولمشدر (یعنی گل جعفری هنوز اچلدقده نیجه تروتازه
ایسه امام جعفرک محبتی یکاغمه ووجهمه اولطافتی ویردی دیمک استر
(فی الواقع قلبده اولو ذاتلرک محبتی انسانک وجهنه رونق ونور کتورمسی
امر غریب دکلدر (زیرا انلرک محبتی جناب حقک محبتی کبیدر (محبت

الهیه قلبی ووجهی منورایده جکنده شبهه یوقدر (اوامام جعفر صادق
هدایت صباحنك شفقی در (بعض نسخده اهتدا یرینه اقتدا واقع اولمشدر
(بو بیتده شفق ذکری صبحه جناس وجمعیت اولسون ایچوندر وصادق
ذکری دخی بویلجه در (وینه شفق افق سماده ظاهر اولان بیاضه دیرلر
بوصورتده صبح دیمکدن عبارت اولمغله شفقك صبحه اضافتی اضافت
بیانیه اولور یعنی اوجعفر صادق شفقکه صبح اهتدادر یاخود صبح
اقتدادر انك عینیدر دیمکدر (واعرابدن دخی بوجمله صادقك صفتی اولور
كل جعفری برنوع كلدر که شمدی اکاكل صدبرك تعبیر اولنور که جمیع
کللرك کرك رنکده وکرك رائحهٔ طیبه‌ده اعلاسی وافضلیدر وناس بیننده
غایت مقبولدر (معلوم اوله التنجی امام امام جعفر صادق حضرتلریدر
(قال الجنابی وکان الصادق خلیفة ابیه من بین اخوته والقائم بامامته برز
علی جماعته بالفضل وکان انبئهم ذکرا واجلهم قدرا (وروی عنه جماعة
من اعیان الامة واعلامهم مثل یحیی بن سعید وابن جریح ومالك بن انس
والثوری وابن عیینة وابو حنیفة وشعبة وایوب السختیانی وغیرهم (امام
مشار الیهك ولادتلری هجرت نبوینك سکسانجی سالنده مدینهٔ منوره‌ده
واقع اولمشدر اصح روایت دخی بودر (منقولدر که ابو یزید البسطامی
قدس سره چوق مشایخ کرامه یتمش وخدمت ایدوب فیضیاب اولمش ایدی
بویله علو قدری وعظم حالی وارایکن وطریقتده رتبهٔ انتهایه وارمش
ایکن حضرت امامك ارتحالندن صکره دار سعادتنده سقا اولوب چوق
زمان صو کتورمك خدمتنده اولمشلر بعده روحانیتندن چوق فیضه نائل
اولدیلر (حتی سلسلهٔ نقشبندیه‌ده ابو یزید بسطامی واردر (ودخی عن
روحانیته الامام جعفر الصادق) دیه‌رك یازلمشدر وامام اعظم حضرتلری
(اولا السنتان لهلك نعمان) بیوردقلری دخی حضرت امامه خدمتلری وحدیث
اخذی وسلوك زمانلری ایمش (حضرت امامك مناقبی وفضائلی تعدادی
وحد وحصری قابل اولمغله بوقدر ایله اکتفا اولندی (تاریخ ارتحاللری
هجرت نبوینك یوز قرق سکزنجی سنه‌سی رجب شریفك اون بشنجی
کونی مدینهٔ منوره‌ده وقوع بولمشدر (والدما جدلری امام محمد الباقر

حضرتلرینك قبر شریفنه دفن اولندیلر (رضوان الله تعالی علیهم اجمعین

از اشتیاق موسیٔ کاظم بسینه ام
آتش فشان چو شعلهٔ طور ست داغها

امام موسیٔ کاظم حضرتلرینك شوق ومحبتندن بنم قلبمده داغلر طور شعله سی کبی آتش وانوار صاچیجی در (اشته بو مرتبه حضرت امامی سورم دیمك استر (ائمهٔ اثنی عشردن یدنجی امام بو ذات عالیقدر در امام جعفر صادق حضرتلرینك نجل نجیبیدر (اسم شریفلری موسی در (ولقب شریفلری کاظم در (لغتده معناسی یوتیجی دیمكدر کمالیله حلمی اولدیغندن وحدینی تجاوز ایدیجیلره دخی غضب ایتمدکلرندن کاظم لقبیله ملقب اولمشلر در (ولادتلری مکه ایله مدینه بیننده ابواء نام محلده هجرتك یوز یکرمی سکزنجی سنه سی صفر الخیرك یدنجی کیجه سی وقوع بولمشدر (کذا فی شواهد النبوة * وینه صفت الصفوة نام کتابده مدینهٔ منوره ده هجرتك یوز یکرمی طقوزنجی سنه سنده وقوع بولمشدر دیو بیان ایتمشدر (قال الجنابی رحمه الله (وکان یقوم اللیل و یصوم النهار وهو المعروف عند اهل العراق)

(منقولدر که امام شافعی رحمه الله کندویه برشدت کلسه یاخود بر کربت عارض اولسه امام موسی کاظم حضرتلرینك قبر شریفنی زیارت ایدوب او ثقلت واضطراب کندولرندن زائل اولور ایدی و بیوررلر ایدیکه حضرت امامك قبری تریاق مجربدر (منقولدر که مهدی بن منصور حضرت امامی مدینهٔ منوره دن بغداده کتوردی وحبس ایلدی بر کیجه رؤیاسنده امام علی کرم الله وجهه حضرتلرینی کوردی بیورمشلر که {فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض وتقطعوا ارحامکم} معناسی سزدن مأمولدر اکرناسك امورینه والی اولورسه کز یرده فساد ایتمکز وقرابتلری قطع ایتمکز (ربیع دیر که کیجه خلیفه بنی استدی حضورینه واردم که بو آیت کریمه یی اوقور ایدی دیدیکه شمدی کیت موسی بن جعفری کتور بن دخی کتدم ومحبسدن کتوردم قیام ایدوب معانقه ایتدیلر و بو رؤیایی حضرت امامه نقل ایتدیلر بعده

دیدیکه قادرمیسن که بنی اعتماد ایده بوسك بنم واولادمك اوزرینه خروج
ایتمیه جکنه حضرت امام دخی بیوردیلر که الله تعالی یه یمین ایدرمکه او یله شیء
ایتمم وبکا او یله ایش ایتمك روا دکلدر مهدی دیدیکه بلی طوغری سویلرسك
واو یله ایش ایتمك سنك شاننه دوشمز بعده ربیعه امر ایتدیکه اون بیك
آلتون ویر واسباب راهی تهیه ایله وارسون مدینه یه کتسونلر دیدی
(ربیع دیرکه او کیجه هر اسبابی حاضر ایلدم وحضرت امامی روان ایلدم
اولیه که مهدی نادم اولور و ینه اهانت ایدر (بعده موسی کاظم حضرتلری
مدینهٔ منوره ده مکث واقامت بیوردیلر اول وقته دك که رشید دیدکاری
حریف امیر اولدی حضرت امامی دفعهٔ ثانیه ده بغداده کتوردی وحبس
ایلدی وحبسده مسموما عازم روضهٔ جنت اولدیلر رضی الله عنه (منقولدرکه
خالد البرمکی دیدکاری بی ادب رشید دیدکاری بی ادبك امریله زهری خرما ایچنه
وضع ایله تسمیم ایلدیلر کذا فی شواهد النبوة لمولانا جامی قدس سره (وینه
شواهدده مذکوردرکه (فضائل ومناقب وی بسیارست عابدترین اهل زمان
خود بود وفقیه ترین وسخی ترین وکریم ایشان وبراکرامات وخوارق عادات
بسیار است) (منقولدرکه هارون الرشید دیدکاری حریف حسدی وعداوتی
امام موسی کاظم حضرتلرینه کالده اولمغله برکون حضرت امامه دیمشکه
کیف قلتم نحن ذریة رسول الله صلی الله علیه وسلم وانتم بنون علی وانما
ینسب الرجل الی جده لابیه دون امه یعنی سزنیجه دیرسکز که بز پیغمبر ذیشانك
اولادی وذریتی اولمشزدر حال بوکه سزلر امام علی اولادندن اولمش سکز
زیرا انجق رجل باباسندن ایچون جدینه منسوب اولور ومادرندن ایچون
جدینه منسوب اولمز سزلر رسول اکرمه حضرت فاطمه دن ایچون منسوب
اولمش سکز بوصورتده سزه اولاد رسول الله وذریة رسول الله اطلاق اولنمز
واولادیت دعواسی صحیح اولمیوب بلکه کذب محض اولور فخر عالم
صلی الله علیه وسلمك ذریتی منقطعدر زیرا اولاد ذکوری حکم بلوغه
واصل اولمیه رق ارتحال ایلدیلر ذریت واولاد تعبیری اولاد ذکوره
مخصوصدر دیه رك بویله هذیانات وترهات سویلدی حضرت امام همام
دخی جواب باصوابه آغاز بیوروب { اعوذ بالله من الشیطان الرجیم

بسم الله الرحمن الرحيم { ومن ذريته داود وسليمان وايوب ويوسف وموسى وهرون وكذلك نجزى المحسنين وذكريا ويحيى وعيسى } نظم جليلنى تلاوت بيردیلر بعده ینه بیوردیلر که (وليس لعيسى اب وانما الحق بذرية الانبياء من قبل امه) يعنى عيسى عليه السلام ايچون بابا يوقدر انجق نبيانك ذريتنه حضرت مريم جانبندن بو نظم جليلده الحاق اولندى بو دلالت ايدر كه ام جانبندن دخى ملحق اولان اولاددن اولور ايمش شو نظم جليل موجبنجه بزلره ذريت محمد المصطفى واولاد رسول كبريا تعبير اولنور (وينه بر دليل آخر كتوروب بيورديلر كه {قال الله تبارك وتعالى فى كتابه الكريم {فقل تعالوا ندع ابنائنا } شو نظم جليلده يا محمد سنكله معارضه ايدن كفاره سويله كه بز اولادمزى دعوت ايده لم مكان مباهله يه اولادمز ينه حضرت حسن وحضرت حسينى كتورديلر بويله اولنجه امام حسن وامام حسين رضى الله عنهما رسول كبريانك اولادى اولمش اولورلر رشيد پليد {فبهت الذى كفر} نظم جليلنه مصداق اولوب سكوت ايلدى (بو عبد فقيرك دخى حسنين حضرتلرى اولاد رسول كبريا اولديغنه دليللرم واردر اولا شو حديث شريفكه يعلى بن مرة رضى الله عنه حضرتلرى بيورمشدر (قال رسول الله صلى الله عليه وسلم (حسين منى وانا من حسين احب الله من احب حسينا حسين سبط من الاسباط) سبط سنك كسريله اوغل معناسنه در (وينه بريده حضرتلرى بيورمشدر كه (ان النبى صلى الله عليه وسلم قال صدق الله ورسوله انما اموالكم واولادكم فتنة نظرلى الى هذين الصبيين يمشيان ويعثران فلم اصبر حتى قطعت حديثى ورفعتهما) بو حديث شريفك بيانى شو وجهله در كه بر كون منبر شريفده رسول اكرم خطبه بيورورلر ايدى امام حسن وامام حسين رضى الله عنهما قميص احمر لابس اولدقلرى حالده مسجد سعادته داخل اولديلر يورورلر ايدى واياقلرى اثناى مشيده قيار ايدى شايد كه دوشرلر خوفندن فخر عالم افنديمز منبردن اينديلر وحسنين حضرتلرينى آغوش شريفنه الوب ومنبره چيقاروب اوننده وضع بيورديلر او زمانده بو حديث شريفى بيورمشلردر زيرا بريده حضرتلرى بيورديلر كه (كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يخطبنا اذ جاء الحسن والحسين عليهما قميصان احمران

(يمشيان)

يمشيان ويعثران فنزل رسول الله صلى الله عليه وسلم من المنبر فحملهما ووضعهما
بين يديه) اشته بريده حضرتلرينك بو كلامى بالاده كى حديث شريفده ايتديكمز
بيانه دلالت ايدر حسنين حضرتلرينك اولاد رسول الله اولديغنه حديث
شريفده اولان (انما اموالكم واولادكم فتنة) نظم جليلى دلالت واضحه در
(وبر دليل آخرى دخى امام على كرم الله وجهه حضرتلرينك روايت
بيوردقلرى حديث طويلده مذكوردر كه (فوثب الحسين على ظهر رسول الله
صلى الله عليه وسلم وبكى فقال له بابى وامى ما يبكيك فقال ياابت رأيتك
تصنع شيئا ما رأيتك تصنع مثله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يابنى سررت
بكم اليوم سرورا لم اسر بكم مثله قط الى آخر الحديث (اى عاقل مصنف
شو حديث شريفده كه ياابت يابنى دلالت ايتزمى كه امام حسين رسول كبريانك
اوغلى ايمش بوندن صكره بنى كلمه سى ابنك مصغرى دكلميدر وتصغير بو مقامده
شفقت ومرحمت ومحبت ايچون دكلميدر (بوندن صكره فخر عالم صلى الله
عليه وسلم بابى وامى بيورديلرو بر كسنه يه بو عنوانله تعبير بيوردقلرى وارميدر
(فقط غزوهٔ بدرده سعد بن ابى وقاص رضى الله عنه حضرتلرينه (ياسعد ارم
فداك ابى وامى) بيورمشلردر اشته بو اوچ عدد حديث شريف دلالت
ايدر كه امام حسن وامام حسين رسول كبريانك اولادى ايمشلر اكرچه
حديث شريفك ايكسى فقط امام حسين حضرتلرينك حقنده در ولكن
اونسبده دخى امام حسن حضرتلرى مشترك اولمغله انلرك دخى اولاد
رسول اللهدن اولمقلرى لازم كلور (نقل اولنان حكايه يه شبيه بر حكايه
دخى نقل وبيان ايده لم كبار محدثيندن شعبيدن منقولدر كه بر كون حجاج
ظالمك يانته بعض حاجتم ايچون كيتمش ايدم حجاج فرمان مؤكد ايله
فرمان ايلديكه زريت رسول الله واردر ديمسون زيرا زريت محمديه
منقطعدر وبنات ايله منتسب اولنه ذريت واولاد تعبير اولنمز بلكه اولاد
ذكور ايله منتسب اولنه تعبير اولنور مكر خراسان اقليمنده بلخ شهرينك
فقيهى يحيى بن يعمر حجاجك بو امرينى ايشيدوب هذيان وخطا ايتمش
زيرا اولاد رسول الله باقيدر وذريت رسول كبريا منقطع دكلدر ديرايمش
حجاج دخى يحيى نك بو كلامنى استماع ايدوب بلخه مخفى آدملر كوندروب

كجه خانه سندن اخذ ايله بغلو اولديغى حالده شامه اخضار ايتمش شعبى
دير كه بن حجاجك يانندهايكن يحيى فقيهى اللرى بغلودر زنجير اولديغى
حالده حضوره كتورديلر همان حجاج عنفله خطاب ايدوب ديديكه انت
زعمت ان الحسن والحسين من ذرية الرسول فقال بلى يعنى حجاج ديدى كه
سن زعم واعتقاد باطل ايدرمسك كه حسن وحسين رسول عليه السلامك
ذريت واولادندندر يحيى عالم دخى بلى او يله در وذريت رسول اللهدندر
ديرم ديدى فقال الحجاج لتأتينى ببينة واضحة من كتاب الله تعالى اولاقطعنك
عضوا عضوا يعنى حجاج ديديكه چونكه بو دعوايى ايدرسن وحسن
وحسين ذريتندندر ديرسن بكا قرأندن بونلر اولاددن اولديغنه بردليل
واضح كتوريا خودسنى هر بر عضونى بدننددن جدا ايتمكله پاره
پاره ايدهرم بوندنصكره ينه حجاج ديدى كه (ولكن ندع ابنائنا وابناءكم)
دليلنى استمم بلكه بو آيتدن بشقه ينه قرأندن بردليل واضح استرم (يحيى
عالم حضرتلرى دخى متوكلا على الله الهام بارى ايله بيورديلر كه (آتيتك
بآية بينة واضحة من كتاب الله تعالى قال الله تعالى {ونوحا هدينا من قبل
ومن ذريته داود وسليمان الى ان قال وعيسى فمن ابو عيسى فقد الحق عيسى
بذرية نوح يعنى يحيى} ديدى كه سكا كتاب اللهدن بر بينة واضحه اولهرق
آيت كريمه كتوررم كه او آيت بنم دعوامى اثبات ايدر بوندنصكره يحيى
عالم ديدى كه حق جل وعلا كتاب مجيدنده {ونوحا هدينا من قبل ومن ذريته
داود وسليمان} معناسى حضرت نوح عليه السلامه دخى ابراهيم عليه
السلامدن اول هدايت ايلدك وطريق حق كوستردك ودخى حضرت
نوحك ذريت واولادندن قيلدق داود سليمان وايوب ويوسف وموسى
وهرون ودخى ذكريا ويحيى وعيسى عليهم السلام حضرتلرينى (بوندنصكره
يحياى عالم حضرتلرى بيورديلر كه حضرت عيسى عليه السلامك
باباسى يوقدر ووارميدر تحقيق جناب كبريا حضرت عيسى يى نوحك
ذريتندن واولادندن قيلدى واكا الحاق ايلدى البته حضرت مريم ايله
الحاق ايلدى بوندن منفهم اولور كه بنات طرفنه دخى ذريت واولاد
تعبير اولنور ايمش ديديكده حجاج مبهوت اولوب نطقه مجالى قالمدى وباشنى

برزمان اوننه ایلدی بوندنصکره باشنی قالدیروب حلوا وثاقه واعطوه من المسال کذا دیدی یعنی یحیی نك بندینی کشاد ایدك واکا شومقدار التوندن و یرك دیدی و بنه بلحظه کتمکه رخصت و یردی و بوندن ماعدا نیجه مناقب جلیله لری واردر نظاره ملالت ایراث ایدر خوفندن ترك اولاندی

یارب چنان مباد که جای دکر دلم
خود راز مشهد تو برفتن دهد رضا

یارب انجلین اولمسون که کوکلم برغیری یره سنك مشهدندن کتمکه رضا و یره اولور اشته بواولسون زیراسنك درکاهندن کتمك ابو علامت کلدر (ائمهٔ اثنا عشرك سکزنجیسی امام رضا حضرتلریدر اسم شریفلری علیدر ورضا لقبلریدر وکنیهٔ شریفه لری ابو الحسندر والدماجدلری حضورینه دعوت بیوردقلری وقتده (ادعوالی ولدی الرضا) بیوررلر ایدی واکر خطاب ایدرسه (یااباالحسن) دیه رك خطاب بیوررلر ایدی (ولادتلری هجرت نبوینك یوزاللی اوچنجی سنه سی ربیع الاخرك اون ایکنجی پنجشنبه کونی وقوع بولمشدر (ارتحاللری طوس ولایتنده سناباد قریه سنده واقع اولمشدر (والدهٔ محترمه لرندن منقولدر که چونکه اوغلوم علی رضایی حامل اولدم خاتونلرك چکدیکی ثقلت حمله اصلا کورمدم و بنه خوابه واردقده قارنمدن تسبیح وتهلیل اوازینی ایشیدر ایدم و بکا برهیبت غلبه ایدر ایدی چونکه بیدار اولور ایدم هیچ آواز اشتمز ایدم دیو نقل بیوررلر ایدی * و بنه والده لرندن منقولدر که حین ولادتنده ایکی اللی یره قویمشلر و یوزینی اسمان جانبنه ایلتمشلر ولب مبارکارینی مناجات ایدر وسوز سویلرکبی تحریك بیوررلر ایمش (شواهد النبوه نام کتابده مذکوردر که خلفای عباسیه دن مأمون نام خلیفه کریمه سنی امام رضا حضرتلرینه تزویج ایتمش وکندی عهدنك ولیسی وصاحبی قیلمش خلیفه نك یاننه کاور ایکن حاجبان و پرده داران قیام ایدوب پردهٔ بابی لاجل التعظیم رفع ایدرلر ایدی حضرت امامه رشئ ایچون منفعل اولوب بینلرنده مقاوله ایتمشلر که قیام واستقبال ایتمیه لر و پرده یی دخی

قالدرمیه‌لر برکون ناکاه حضرت امام ینه خلیفه‌نك یاننه کلور ایدی بونلر
حضرت امامی کوردکده من غیر اختیار قیام ایتدیلر و ینه پرده‌یی رفع
ایتدیلر بعده برمقاوله ایتمش ایدك که پرده‌یی رفع ایتمیه‌لم نه عجب که ینه بویله
ایتدك دیدیلر و ینه یکیدن رفع پرده ایتمکه معاهده ایتدیلر برکون ینه
کوردیلر که حضرت امام خلیفه‌نك یاننه کلور معاهده‌لرنده ثابت
اولوب قیام ایتمدیلر و پرده‌یی قالدیرمدیلر ناکاه جناب کبریا بر روزکار
خلق ایدوب او روزکار پرده‌یی قالدردی پرده داران بو حالی کوردکده
جمله‌سی نادم اولوب دیدیلر که (هر کرا خدای تعالی عزیز کرد انیده هیچ
کس خوار نمی تواند کرد) یعنی هرکسنه‌یی که الله تعالی حضرتلری عزیز
ومحترم قیلمشدر هیچ برکسنه انی ذلیل وحقیر ایتمکه قادر دکلدر اکرچه
بزلر تحقیر ایچون پرده‌یی رفع ایتمدك ایسه بزه رغما جناب کبریا پرده‌یی روز
کار ینه رفع ایتدردی (زیرا معز ومذل الله تعالیدر نتکه قرآن کریمده
{وتعز من تشاء وتذل من تشاء بيدك الخير انك على كل شيء قدير} بیورلمشدر
(وینه کراماتندن اوله‌رق منقولدرکه او عصرك فصحاسندن دعبل
نام شاعر حضرت امامه عربی العباره برقصیده نظم ایتمش شاعر دیرکه
چونکه بن او قصیده‌یی نظم ایتدم مراد ایتدمکه امام علی رضا رضی الله
تعالی عنه حضرتلرینك حضورینه تقدیم ایده‌یم اوزمان حضرت امام
خراسان اقلیمنده ایدی چونکه قصیده‌یی تقدیم ایتدم وحضورنده
اوقودم حضرت امام کمالیله استحسان بیوردیلر و بکا امر ایلدیلر که
بو قصیده‌یی برکسنه‌نك یاننده اوقومه مکر اول وقت اوقوکه بن سکا
اوقو دیو امر ایده‌رم و بو قصیده‌نك نظمی خبری مأمون خلیفه‌یه واصل
اولمش اوزمان خلیفه بنی طلب ایلدی وحضورینه احضار ایلدی و بنم
احوالمدن نه حالده سن دیه‌رك سؤال ایلدی صکره بکا دیدیکه شول
قصیده‌یی که مدارس آیات خلت من تلاوة دیه‌رك نظم ایتمش سن وامام
علی رضایه خراسانده ایکن تقدیم ایلمش سن انی بکا اوقوکه بن دخی
استماع ایده‌یم بن دخی اوقومقدن امام رضا حضرتلرینك تنبیهی سببیله
تعلل وامتناع ایلدم خلیفه دخی امر ایلدی که امام رضا حضرتلرینی

(حضورینه)

حضورینه کتوره‌لر چونکه امام رضا خلیفه‌نك حضورینه کلدی خلیفه
دیدی که یا ابا الحسن دعبل بن علی الخزاعی سنك مدحنده نظم ایتدیکی
قصیده‌یی صوردم واوقو دیو امر ایلدم اوقومدی سن سویله که اوقویه
حضرت امام دخی اوقو دیو بکا امر ایلدی بن دخی امریله اوقودم
خلیفه کمالیله استحسان ایدوب بکا اللی بیك درم کومش احسان ایلدی
حضرت امام دخی بو احسانك یانته کندی کیسه سندن عطیه ضم
ایدوب بکا ویردی بن دخی عطیه‌لری قبض ایلدم وحضرت امامدن نیاز
ایلدمکه بکا لابس اولدیغی اثوابدن برثوب احسان ایده بن دخی انی بعد
الموت بکا کفن اولمق ایچون حفظ ایده‌یم وانك برکتیله جناب حقك
مغفرتنه نائل اوله‌یم حضرت امام دخی بکا کندینك لابس اولدیغی
قمیصنی ویردی (و برسیلجك که لسان عربده منفشه دیرلر قمیص ایله برابر
انی دخی احسان بیوردی وینه بیوردی که بونلری حفظ ایله و بونلرك
سببیله سن مبتلا اولدیغك آفاتدن امین اولورسن بوندنصکره عراق جانبنه
رجعته قصد ایلدم اثناء راهده اکراد طائفه سندن برجماعت بزم اوزرمزه
کلدیلر و بزم قافله‌مزی یغما ایلدیلر حتی بنم جمله مالمی الدیلر و برکهنه
پیرهندن غیری برشیئم مال اطلاق اولنه جق قالمدی و بن برمالمه تأسف
ایتمدم اول قمیصه واول منفشه‌یه که امام رضا حضرتلری بکا احسان
بیورمش ایدی همان انلرك اسفنده اولدم ودخی اول سوزی که امام رضا
بیورمش ایدی بونلری ایو حفظ ایله سن بونلر ایله محفوظ اولورسك
بو سوزك فکرنده ایدم ونه عجب که حال بویله اولدی دیر ایدم ناکاه کوردمکه
اول حرامیلردن بریسی بنم فرسمه سوار اولمش و بنم یغمورلوغم انك
اوزرنده درکاوب یانته طوردی ومنتظر که حرامیلر جمع اوله وجمله سی
بردن کیده‌لر و بو بیتی که (مدارس آیات خلت من تلاوة) بیتیدر انی اوقومغه
مباشرت ایلدی بن دخی بکا ایده‌رك کندیمه دیدم عجبدر که بو سارق اهل
بیت رسول اللهه طریق محبته سعی ایدر حال بویله اولنجه قلبمه طمع
دوشدی که پیرهن ومنفشه‌ٔ رضایی بلکه بونلردن تخلیص ایده‌رم همان

اول سارقه دیدمکه یاسیدی بو قصیده‌یی کیم سویلشدر سارق دخی
دیدیکه سنك بو یله سوز ایله نه مناسبتك واردر که ناظمندن سؤال ایدرسن
بن دخی دیدمکه هله بو قصیده‌یی قنغی شاعر سویلشدر بکا خبر ویر
جوابنده دیدی که بو قصیده‌یی ذعیل بن علی که شاعر آل محمددر
او سویلشدر بن دخی دیدمکه ای سیدی (والله که ان ذعیل منم واین قصیده
رامن گفته ام استبعاد بسیار کرد) یعنی دیدمکه اول اولو مولی یه یمین
ایده رمکه ذعیل بنم و بو قصیده‌یی بن نظم ایتمشم بو کلامی غایت استبعاد
ایلدی و بنم ذعیل اولدیغمه اعتماد ایتمدی وکاروان خلقنی جمع ایلدی
وانلردن استفسار ایلدی که ذعیل بومیدر جمله‌سی شهادت ایتدیلر که
ذعیل بودر چونکه عندنده ذعیل بن اولدیغم تحقق ایلدی هر نه که قافله‌دن
الدیلر جمله‌سنی کرویه رد ایلدی و بزه قلاوز اولدی ومخوف محلدن
بزی کچوردی بن واولدیغم قافله او پیرهن ومنقشه شر یفه ونظم قصیده
برکتیله بو بلادن قورتلدق ومحفوظ طوتلمش اولدق اشته آل رسوله محبتك دنیاده
بو یله فائده عظیمه‌سی واردر وار قیاس ایت که دار آخرتده نه‌لر اولسه کرکدر
(شواهد النبوة نام کتابنده مولانا جامی قدس سره بیورمشدر
چونکه مأمون امام علی رضا حضرتلرینی داماد وولی عهد ایلمش
ایدی بر خیلی مدت مروردن صکره خلافتی کندویه عرض وتکلیف
ایلدی انلر دخی قبول ایلمدیلر وایکی ماه مقداری بو یله دائما تکلیفده
اولدی آخر الامر ابرام واصرارده مبالغه ایلدی واصراری دخی حددن
متجاوز اولدی وقبول ایتمدیکی صورتده عظیم وعید وتهدید کوستردی
ناچار حضرت امام خلافتی قبول ایلدیلر و بیوردیلر ایدی که (وما ادری
ما یفعل بی ولا بکم ان الحکم الا الله یقص الحق وهو خیر الفاصلین) ولکنی
امتثلت امر امیر المؤمنین وآثرت رضاه والله یعصمنی وایاه) (منقولدر که
بر کون مأمون غلامنی ارسال ایدوب امام رضا حضرتلرینی دعوت
ایتدی حضرت امام دخی اجابت ایدوب واردقده یاننه داخل اولدی
مأمون کوردکده یرندن سرعت ایله قالقدی و حضرت امام ایله

معانقه ایلدیلر وعینلی بیندن دخی تقبیل ایلدی وانی اقعاد ایلدی ولکن یاننه داخل اولدقده طباقلر ایچنده میوه لر وار ایدی والنده دخی صالقم اوزم وار ایدی که اندن تناول ایدر ایدی حضرت امام کیردکده قیام بهانه سیله صالقمی الندن براقدی چونکه حضرت امام اوتوردی کویا اکرام ایچون اوزم صالقمنی النه ویردی ودیدی که یا ابن رسول الله بو اوزمدن سنک کوزك خوبتردر حضرت امام دخی آیو اوزم جنت میوه سندندر بیوردیلر بعده مأمون بو اوزمدن تناول ایله دیدی امام رضا بیوردیلر که بنی معاف طوت مأمون دخی مبالغه کوستردی ودیدی که اکله مانع ندر مأمولدر که بزی متهم طوتارسن و بزه اعتمادك یوقدر همآندم اوصالقمی الوب بعض دانه لرینی اکله مباشرت ایلدی که انلرده سم یوق ایدی وغیری سنی بنه حضرت امامه ویرمش ایدی امام رضا حضرتلری دخی او اوزمدن برقاچ دانه تناول ایلدی وباقیسنی بنه طباقه قویدی ودرعقب قالقدی مأمون دیدی که (بکجا میروی یعنی قنده کیدرسن دیمکدر حضرت امام دخی (باآنجا که فرستادی یعنی کوندردیکن محله کیدرم مراد شریفلری آخرته کیدرم دیمکدر او اوزملردن تناول بیوردقده مسموم اولدیغنی تفرس ایتدیلر خلاصهٔ کلام خانهٔ سعادتنه کلوب اوشمدن عازم روضهٔ رضوان اولدیلر (رضی الله تعالی عنه

دوریست کز خیال تقی کاسهٔ سرم
پر مغز معرفت بودو خالی از هوا

یرمدتمدر که اما تقی حضرتلرینک خیال وفکرندن وانک اوصاف عجیبه سنی تأملدن باشمك کاسه سی معرفت الهیه ایله طولو اولور وهوادن خالی اولور زیرا اویله ذوات کرامك اوصافنی واحوالنی تأمل هوادن نفسی تصفیه یه وقلبك معرفت الهیه ایله طولو اولمسنه سبب اولور (معلوم اوله که ائمهٔ اثنی عشرك طوقوزنجیسی بونلردر (واسم شریفلری محمددر مار الذکر امام علی رضا حضرتلرینک صلب پاکندن مدینهٔ

منوره‌ده هجرت نبوینك بوز طقسان بشنجی سنه‌سی رجب شریفنك
اونبجی جمعه کونی تولد ایتمشلردر (لقب شریفلری تقی الدین
وجواددر (ووفاتلری هجرتك ایکی یوزاونبجی سنه‌سی شهر ذوالحجه‌نك
التنجی شنبه کونی واقع اولمشدر (وارتحاللری بغداده وقوع بولمغله جد
امجدلری امام موسای کاظم حضرتلرینك قبرشریفنك قفاسنده وجوارنده
واقع اولمشدر (زمان ارتحاللرنده معتصم نام حریف والیٔ بغداد ایدیلر
بعضیلر دیدیلر که مسموماً فوت اولدی ولکن مسموماً فوت اولدیغی
صحیح دکلدر (ودخی کمالیله علمی وادبی وفضلی وار ایدی (حضرت
امامك کلمات قدسیه سندندر که بیورمشدر (العامل بالظلم والمعین له
والراضی به شرکاء) (وایضا قال رضی الله عنه یوم العدل علی الظالم
اشد من یوم الجور علی المظلوم) (وایضا قال رضی الله عنه العلماء غرباء
لکثرة الجهال بینهم) (وایضا قال رضی الله عنه الصبر علی المصیبة
مصیبة علی الشامت بها) (امام تقی‌نك جملهٔ کراماتندن بریسی بودر که
چونکه مأمون مرد اولدی بیوردی که بزم دخی فرجمز اوتوز ماهدن
صکره اولور چونکه مأمونك فوتندن اوتوز ماه مرور ایلدی حضرت
امام دخی ارتحال دار بقا بیوردیلر اوزمان مراد شریفلری نه اولدیغی
فهم اولندی رضی الله عنه وارضاه ❊ وینه کراماتندن بعضدر که برکون
برکیمسنه کلوب امام تقی حضرتلرینه دیدیکه فلان محلده فلان صالحه
خاتون سزه سلام ودعا وتحیت ایدر وسزك جامه‌لریکزدن برجامه استرکه
کفن اتخاذ ایده وانك یمن وبرکتیله عذاب خدادن خلاص اوله حضرت
امام دخی جوابنده بیوردیلر که او خاتون اندن مستغنیه اولدی اوادم دیرکه
بویله دینجه بن طشره کلدم وبو سوزك معناسنی نه اولدیغنی اکلمدم ناکاه
بکا خبر ایرشدیکه او خاتون اون اوچ کون یاخود اون درت کون مقدم
دار بقایه نقل ایتمش مکر مستغنی اولدی بیورمقدن حضرت امام همامك مراد
شریفلری بو ایمش وکشفله بلمش ایمش * وینه کراماتندن بعضدر که
براخر کیمسنه نقل ایتمشدر او بله نقل ایدر که بر دوست ایله سفره اداملدك
حضرت امامه وداعه کلدك بیوردیلر که بو کون طشره کتمکز یارینه دك

صبر ایدیکز چونکه حضرت امامك حضورندن طشره کلدك رفیقم دیدیکه بن بو کون کیدرم وفردایه صبرایتم بن دخی سز بلورسکز دیدم بن حضرت امامك امرینه مخالفت ایده مم و بو کون شهردن طشره چقمق بنم ایچون اولمز دیدم رفیقمز بکلمیوب او کون کتدی و بن قالدم او کیجه کثرت باران اولمغله نازل اولدیغی دره یه سیل عظیم کلوب غرق فوت اولدی

از صیقل خیال نقی بدر بیمثال
آیینه خانهٔ دل خود داده ام جلا

بدر بی مثل و بی نظیر اولان امام نقی حضرتلرینك خیالینك صیقل وجلا ویرمسندن کندی قلبمك ایینه سنه پارلق وصفوت و یرمشمدر چونکه امام نقی پاکدر البته انك تخیلی کوکل اوی ایینه سنه جلا و یرد کورمز میسك اذکار الهیه تفاوتی سببیله کوکله جلا و یردیکی محسوس قیلنمشدر (بو ذات عالیقدر دخی ائمهٔ اثنا عشردن اونجی امام همامدر اسم شریفلری علی در والقبلری نقی وذکی وهادیدر وکنیه لری ابوالحسن در حتی بونلره ابوالحسن ثالث دینور ابوالحسن اول موسی کاظم حضرتلریدر وابوالحسن ثانی امام علی رضا حضرتلریدر وابوالحسن ثالث امام نقی حضرتلریدر والده لرنده اختلاف اولنمشدر بعضیلر ام الفضل بنت مأموندر دیدیلر و بعضیلر جاریه در واسمی سمانه در دیدیلر (ولادتلری هجرت نبویه نك ایکیوز اون دوردنجی سنه سی رجب شریفنك اون او چنجی کونی مدینهٔ منوره نورها الله تعالی الی یوم القیمه ده وقوع بولمشدر (تاریخ ارتحاللری هجرتك ایکیوز اللی دردنجی سنه سی جماذی الاخری اواخرنده دوشنبه کونی واقع اولمشدر (عمری شریفلری قرق سنه ایدرمدت امامت وخلافتلری اوتوز اوچ سنه در والد ماجدلری امام تقی ارتحال داربقا بیورقده یدی یاشنده ایدیلر صغر سننده امامت ذاتلرینه عطیة وموهبهٔ الهیه اولدی (قال الله تعالی فی حق یحیی علیه السلام {وآتیناه الحکم صبیا} وکندی دارشریفنه دفن اولنمشلردر و بغداد نواحیسنده در وقبرشریفنك اسمی سرمن رای در * امام مشارالیه

حضرتلرینك کرامات وخارق عادهلری چوقدر تبرکا برمقدارینی نقل و بیان
ایدهلم (بریسی بودر که چونکه امیر متوکل حضرت امامی خوفندن ایچون
مدینهٔ منورهدن عراقه ایستدی انلردخی ناچار عزیمت ایلدیلر وانی خوان
الصعام نام منزله ایندردیلر هواسی غایتده ثقیل و ناخوش برموضع ایدی
حضرت امامك محبلرندن بریسی که نامی صالح بن سعید ایدی تشریفلرینی
کوش ایدنجه استقبال ایچون کلوب حضرت امامی اومنزلده بولدی
ودیدی که یاابن رسول الله جانم سکافدا اولسون بوجماعت جمله اموردهسنك
قدرینی اخفا ونورینی اطفا مراد ایدرلر بنا برین سنی بومنزل پروحشته
انزال ایتدیلر حضرت امام دخی بیوردیکه بز بومنزلك ناخوشلغنی بلمزز
مبارك الیله بکا اشارت ایلدی که هله بومنزله برابونظر ایلیه کوردمکه
اومنزلده مبارك باغلر وانهار جاریه و قصور عالیه موجوددر وجنتك
اوصافنی اومقامه اوقومق لایقدر بوحالی مشاهده ایتدکده بکا حیرت
غلبه ایتدی و بیوردی که * ای ابن سعید ماهرجا که هستیم این
باماست مادرخوان الصعالیك بیستیم) یعنی بزقنده ایسك بواحسانلر بزم ایله در
لکن بزظاهرده خوان الصعاده طوتمشزدر * وینه منقولدر که برشخص
دیدی که عیالم حامله دردعا کزی نیاز ایدهرم اوولد ارکك اولسون حضرت امام
برمقدار توقف ایتدیلر و بیوردیلر که اویله اولسون چونکه متولد اولور
نامنی محمد تسمیه ایله پدری دیرکه چونکه والدم طوغدی کوردمکه
ارککدر نامنی محمد تسمیه ایلدم (وینه منقولدر که برشخص آخر دخی
دیدی که بوبلجم واردر دعا ایله که ارکك طوغه حضرت امام دخی توجه
ایدوب بنات کثیره ارککدن افضلدر چونکه متولد اولدی کوردمکه دختر
ایمش (زیرا حدیث شریفده (ابو البنات مرزوق) بیورلمشدر بنا برین
حضرت امام بنات کثیره افضلدر بیوردیلر * وینه کرامتلرندندر که
برشخص کوفه قاضی سندن بکاچوق اذا ایدر دیو شکایت ایلدی مرادی
شوایدیکه حضرت امام قاضی بی منع ایده بیوردیلر که ایکی آی دخی صبر
ایله ایکی ماهك تکمیلنده قاضی عزل اولندی (وینه جملهٔ کراماتندندر که
رکون ولیمه دعوتنده ایدیلر اومجلسده اولاد خلفادن واعیان ناسدن جم

غفیر حاضر ایدی جمله سی حضرت امامه تعظیم و توقیر ایده رك اوتورلر ایدی او مجلسده بر جوان بی ادب وار ایدی که حق تعظیمی یرینه کتورمز ایدی و چوق سویلر و خنده لر ایلر ایدی کویا حضرت امام عندنده لیس بشیء قبیلندن ایدی جوانك بو حالنده قلب شریفلری منفعل اولوب بیوردیلر که (یاهذا تضحك بملاء فيك وتذهل عن ذكر الله وانت بعد ثلث من اهل القبور) (آن جوان ازان بی ادبیها باز ایستاد چون طعام خوردند و بیرون آمدند وزد یکر بیمار شد وسیوم روز وفات یافت) (و ینه کراماتندن منقولدر که بر کون بر آخر واقعه جمعیتنه حضرت امامی دعوت ایلدیلر او مجلسده دخی بر بی ادب ینه بویله بیهوده سوزلر سویلر ایدی و حق تعظیمی یرینه کتورمز و حضرت امامه رعایت ایتمز ایدی حضرت امام دخی بیوردیلر که (این شخص ازاین طعام نخواهد خورد و ازخانهٔ وی جزی خواهد آمد که رند کانیرا بروی تلخ کرداند چون طعام حاضر آوردند آن شخص دست بشست و خواست که ازآن طعام تناول کند ناکاه غلام وی کریان وفریاد کنان ازدر در آمد که مادر توازبام افتاده است و برشرف موتست زودتر خودرا بانجارستان باشد که و برازنده در یابی آن شخص طعام ناخورده برخواست و برفت) (و ینه منقولدر که امیر متوکلك برخانه سی وار ایدی که انواع طیورانده موجود ایدی بر کیسنه طیورك آوازی اختلافندن نه سوز سویلمکه ونه سوز دکلمکه قادر دکل ایدی هرنه وقتکه (هادی رضی الله عنه بان خانه درامدی همه مرغان خاموش کشتندی و چون بیرون آمدی آغاز آواز کردندی * و ینه کراماتندندر که برشعبده باز هند اقلیمندن کلوب غریب و عجیب لعبلر کوسترر ایدی متوکل بی دین اوحقه بازه دیدیکه اکر علی بن محمدی برلعبله محجوب ایدرسن سکا بیك التون ویریرم شعبده بازدخی دیدیکه برقاچ خفیف اتمك سفره اوزرینه وضع ایدیکز و بنی طعامده انك یانته اقعاد ایدیکز آنجلین ایلدیلر حضرت امام مبارك النی اتمکه درازایلدکده اوشعبده باز برعمل ایلدیکه اواتمك حضرت امامك پیش دستندن هوایه اوچدی ینه مبارك النی اتمکه دراز ایدیجه بوعملی ینه ایلدی ینه النی آخر اتمکه

اوزاندقده ینه بوعملی ایدوب ینه نان برهوا اولدی اهل مجلس عظیم
خنده ایلدیلر حضرت امام دخی طعامدن فارغ اولدیلر اومجلسده برمصور
واراید ی برشیرصورتی تصویر ایتمش ایدی بعد الطعام تماشا اولنمق ایچون
مصوراوصورتی مجلسه کتوردی حضرت امام رضی الله عنه اثنای تماشاده
صورت شیره خطاب ایدوب بیوردیلر که (بن شعبده بازرا بگیران صورت
شیری شد و برجست و مشعبدر افرو برد و باز بصور آمد هرچند متوکل
در خواست کرد که مشعبد را باز کرداند قبول نکرد وفرمود که والله که
بعدازین هرکزوی رانه بیند دشمنان خدارا بردوستان وی مسلط میکرداند
پس از مجلس بیرون آمد وآن مشعبد را بعد زان هیچ کس ندید

بیگانه چون شود دلم از یاد عسکری
چشمم بخواب شکر مو تست آشنا

امام حسن العسکرینك یادندن قلبم بیگانه نیجه اولور بلکه اولیوب دائما
قلبم انك ذکرنده و محبتنده اولور زیرا طتلواویقوکبی اولان موته انك ذکریله
ومحبتیله کوزم آشنادر (یعنی انك عشق ومحبتی موت دیدکلری مهیب ومخوف
اولان نسنه یی بنم چشممده طتلواویقوکبی ایلدی و بنی موتدن قورقوز و فرار
ایتمز ایلدی بومرتبه ایسه مرتبهٔ عظیمه در و بن بومرتبه یی انك عشقیله
بولدم بوصورتده انك ذکرندن و محبتندن قلبمك انفکاکی ممکن دکلدر
(اشته بویله حسن عسکری حضرتلرینی سودم و محبتندن فارغ اولمق احتمالی
یوقدر بیورمق استرلر * معلوم اوله که ائمهٔ اثنی عشردن اون برنجی امام
حسن العسکری حضرتلریدر که سالف الذکر نقی وهادی لقبیله ملقب
اولان (علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد الباقر بن زین العابدین
ابن الامام حسین بن فاطمة الزهری رضوان الله تعالی علیهم اجمعین) بنت
رسول الله صلی الله علیه وسلمدر اسم شریفلری حسن ولقب شریفلری
ذکی وخالص وسراج الدین در لکن حسن العسکری دیمکله مشهور
اولمشلردر (ولادتلری هجرت نبویه نك ایکی یوز اوتوز برنجی یاخود ایکنجی
سنه سنده واقع اولمشدر (وارتحاللری دخی ینه هجرتك ایکی یوز التمشنجی

سنه‌سی بغداد جوارنده سرمن‌رأی دیدکلری محلده واقع اولمغله والدما جدلری
امام علی نقی حضرتلرینك یاننده دفن اولنمشلردر و والده‌لری جاریه‌در
واسمی دخی سوسندر دینلمشدر (مولانا جامی قدس سره السامی شواهد
النبوه نام کتابنده (و ویرا کرامات بسیارست وخوارق عادات بی شمارست)
بیورمشلردر ❊ جمله‌ٔ کراماتندن بریسی بودر که محمد بن علی نام کیمسنه
دیمشدر که معیشت دنیا بزم اوزریمزه غایت طار اولدی پدرم بکا دیدیکه
بو مضایقه‌یی چکمکدن امام حسن العسکری حضرتلرینه کیدوب افاده‌ٔ حال
ایده‌لم زیرا جود وسماحت و کرم ایله موصوفدر بن دخی پدریمه دیدمکه
یاسنك حضرت امام ایله الفتك وارمیدر پدرم دخی دیدیکه شخصنی دخی
کورممشم لکن کریمك کرمنه آشنالق لازم دکلدر بعده یوله روان اولدق
کیدرایکن اثنای راهده پدرم دیدیکه بکا حضرت امام بش یوز درهم
ویرسن ایکی یوز درهمه لباس اشترا ایده‌یم وایکی یوز درهمه دخی نان ایچون
دقیق اشترا ایده‌یم و یوز درهمی دخی مصارف سائره‌یه خرج ایده‌یم بن
دخی دیدمکه بکا اوچیوز درهم ویرسه کفایت ایدر یوز درهمنه جامه
الورم و یوز درهمنی مصرف ایده‌رم و یوز درهمنه دخی برمرکب اشترا
ایده‌رم وانکله کوهستان جانبنه کیده‌رم دیدم چونکه حضرت امامك
خانه‌سی پیشکاهنه کلدك غلامی طشره کلوب دیدیکه علی بن ابراهیم واوغلو
محمد سزلر دکلمی سکز بزلر دخی نعم دیدك ایچرو کلکز دیدی حضور حضرت
امامه داخل اولدق سلام وتحیت وتعظیم ایلدك بیوردیلر که (ای علی بن
ابراهیم ترا ازماچه بازداشت که تااین وقت به پیش مانیامدی پدرمن کفت
ای سیدی شرم میداشتم که باین حال پیش توآیم) چونکه برمقدار مکالمه
اولندی رخصت الوب حضورندن طشره چیقدی غلام بزم عقبمزده کلدی
وبر کیسه پدرمه ویردی و دیدیکه بو کیسه ده بش یوز درهم واردر ایکی
یوز درهم لباس ایچون وایکی یوز درهم دقیق بهاسی ایچون و یوز درهمی
دخی مصارف سائره ایچوندر بعده بر کیسه دخی بکا ویردی و دیدیکه
بو کیسه ده اوچیوز درهم واردر یوز درهمی جامه بهادر و یوز درهمی دخی
نفقه‌ٔ سائره ایچوندر و یوز درهمی دخی خر بهاسی ایچوندر لکن کوهستانه

کیتموب فلان محله کیده‌سن امر بویله در دیدی او اشارت اولنان محله
کتدم اوکونده نم آلیمه بیك التون واصل اولدی واوراده برخانه اشترا
ایلدم ومکان طوتدم دیه‌رك محمد بن علی بن ابراهیم بووجهله نقل و بیان
ایلدی * وبنه جمله‌ٔ کراماتندن بریسی دخی بودر که برکسنه کلوب
فقردن شکایت ایلدی مبارك النده برقمچی وار ایمش زمینی انکله قازمشلر
وبش یوزالتونه موازی اولور سبیکه‌ٔ زر بردن اخراج بیوروب اوفقیره هدیه
ایتمشلر بوحالی بویله اوفقیر نقل و بیان ایدر ایدی * وبنه جمله‌ٔ کراماتندن
بریسی دخی بودر که برغیری کیمسنه سویلمشدر که بن زندانده محبوس ایدم
زندانك طارلغندن وقیدك آغرلغندن عاجز اولوب امام حسن حضرتلرینه
بوورقه ایله شکایت ایلدم ومراد ایلدمکه فقردن دخی شکایت تحریر ایده‌یم
لکن حجابم مانع اولدی انی ترك ایتمش ایدم بکا جواب تحریر بیورمشلر که
اونده اولان نمازی خانه کزده ادا ایدرسکز فی الواقع او آنده بنی آزاد ایلدیلر
وصلات آتیه‌یی خانه‌مزه کلوب انده ادا ایلدك و زندانده مکث ایتمکدك
ناکاه کوردمکه طرف شریفلرندن برقاصد کلدی و بکا هدیه اوله‌رق
امام حسن حضرتلرندن یوزالتون کتوردی و برتذکره تحریر بیورمشلر که
(هر وقت که تراحاجتی باشد ان را طلب کن وشرم مدار که
هرچه طلب کنی ازمابان خواهی رسید ان شاء الله تعالى)
(وبنه کراماتندن بریسی بودر که برغیری کیمسنه نقل ایتمشدر اویله
دیه‌رك که بن امام حسن حضرتلرینه بررقعه یازدم وبرمسئله‌ٔ مشکله
اورقعه‌ده کندولرندن سؤال ایلدم ودیلدمکه حمای محرقه‌نك علاجندن
دخی سؤال ایده‌یم لکن اندن سؤالی فراموش ایتمکله تحریر ایده‌مدم
بکاجواب یازمشلر که (جواب مسئله‌ٔ تو اینست ومیخواستی که از حما نیز
بپرسی وفراموش کردی این آیت را که یانار کونی بردا وسلاما علی ابراهیم
برپاره‌ٔ کاغد بنویس وبرکردن محموم بیاویز) بن دخی انجلین ایلدم او محموم
شفا بولدی * وبنه جمله‌ٔ کراماتندن بریسی دخی بودر که برشخص
آخر نقل ایتمشدر حضرت امام همامه بررقعه یازدم واو رقعه‌ده مشکوة نه
دیمکدر ومراد الهی نه در دیو سؤال ایلدم وبنه یازدمکه عیالم حامله در

خیردعا کزی نیاز ایده رم که سلامت ایله دنیایه کله و نامنی دخی کندیلری وضع بیوره جواب یازمشلرکه (مشکواة قلب محمدست صلی الله علیه وسلم وازحال خاتون وفرزند هیچ ننوشت وآخر کتاب این بود که عظم الله اجرك واخلف علیك خاتون من فرزندی زاده مرده و بعدزان حامله شد وپسری آوردزنده) (حضرت امام همام عظم الله اجرك کلامیله ولدك مرده طوغمسنه اشارت بیورمشلر (وینه واخلف علیك بیورمسی ایله بو ولددن صکره دنیایه زنده اوله‌رق بر ولد کلمسنه اشارت بیورمشلر (رضی الله عنه وارضاه

بستم بکا هواره‌ٔ تن طفل روحرا
اخر راه مقدم مهدی کنم فدا

طفل روحمی بشك کبی تنه باغلدم وحبس ایلدم انجام کارده امام محمد المهدی حضرتلرینك کلمکلکندن ایچون فدا ایدرم (یعنی روحمی بدنمده صقلدیغم وحبس ایلدیکم جانمی سود یکمدن دکلدر بلکه بر دوستنك قدومندن ایچون قربان ذبح ایتدکاری کبی بن دخی آنك قدومنه فدای جان ایده جکم آندن ایچوندر دیمکدر (کاهواره وکهواره بشکه دیرلر (مقدم مصدر میمی اوله‌رق کلمك معناسنه در قدوم کبی نته که عرب زم خوش کلدك دیدیکمز یرده خیر مقدم دیرلر (معلوم اوله که ائمهٔ اثنی عشردن اون ایکنجی امام محمد المهدی حضرتلریدر اسم شریفلری محمد در ولقب شریفلری مهدی وحجت وینه قائم ومنتظر وصاحب الزمان القاب شریفلریدر (وکنیهٔ شریفلری ابو القاسمدر که اشارت الهیه ایله واشارت رسول کبریا ایله وضع اولنمشدر (زیرا بر کیمسنه ابو القاسم ایله مکنی اوله‌مز فقط امام مهدی حضرتلرینه کنیه اولمشدر (حاصلی کرك اسمی وکرك کنیه سی (فخر عالم محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم) افندیمزك اسم شریفنه وکنیهٔ شریفه سنه موافقدر (ولادتلری هجرت محمدیه‌نك بر روایتده ایکیوز اللی سکزنجی سنه‌سی رمضان شریفنك اون اوچنجی کونی یاخود یکرمی اوچنجی کیجه سی سر من رای دینلن

محل که جدا مجدی امام نقی حضرتلرینه و بعده والد ماجدی امام حسن العسکری حضرتلرینه مدفن اولان محلدر اوراده وقوع بولمشدر (وبعض روایتده هجرتك الّلی بشنجی سنه سی شعبان شریفك اون بشنجی کیجه سی بنه اوموضعده واقع اولمشدر حاصلی مولدلرنده اختلاف اولمیوب آنجق اختلاف سنهٔ ولادتلرنده در (والد ماجدلری دخی امام حسن العسکری حضرتلریدر رضی الله تعالی عنهما * ای طالب بیلکه امام مهدی کلجکدر تولدایده جکدر قولی مرجوحدر اشته قول راجح واصح بو بیان اولنان قوادر تحریر اولنه جق وقایعدن دخی معلومك اولور انشاء الله تعالی (امام حسن العسکری رضی الله تعالی عنهك عمه لری حکیمه رضی الله تعالی عنها والده مزدن منقولدر که برکون امام حسن رضی الله عنه که برادر زاده مدرانك خانه سنه وارمش ایدم بیوردیکه (ای عمه امشب درخانهٔ ما باش که خدای تعالی مارا خلفی خواهد داد) (بندخی دیدمکه بو ولد کیمدن اولسه کرکدر زیرا عیالکزاولان نرجس ده اثر حمل کورمیورم جوابنده بیوردیلر که (ای عمه مثل نرجس همچو مثل ام موسی است علیه السلام که حمل وی جز وقت ولادت ظاهر نخواهد شد) حکیمه بیوردیلر که بندخی او کیجه برادر زاده مك خانه سنده بیتوتت ایلدم چونکه نصف لیل اولدی قالقدم وصلوهٔ تهجدی ادا ایتدم ونرجس دخی تهجدی ادا ایلدی (بوندنصکره نقسیمده دیدمکه طلوع فجر قریب اولدی اول نسنه یی که برادر زادم امام حسن سویلدی اونسنه ظاهر اولمدی ناکاه امام حسن اولدیغی مقامندن آواز ایلدیکه (ای عمه تعجیل مکن) بندخی نرجسك اولدیغی حجره به عزم ایتدم اثنای راهده نرجسه راست کلدم که اندامنه دترهمك دوشمش همان درعقب نرجسی طوتدم وقوجاغمه آلدم ودخی سورهٔ اخلاصی وسورهٔ قدری وآیت الکرسی اوقیوب مسح ایلدم (وازشکم وی آواز آمد که هرچه من خواندم فرزند وی نیز بخواند) (بوندنصکره حکیمه بیوردیلر که کوردم که درون خانه روشن اولدی وانوار ایله طولدی ناکاه کوزدمکه نرجس طوغرمش و بر ولد زمین اوزرینه کلمش وسجده یه دوشمش بندخی یردن اغوشمه آلدم والدی امام حسن

(رضی)

رضی الله عنه بو حاله واقف اولوب حجره سندن آواز و بردیکه (ای عمه
فرزند مرا پیش من از پیش وی بردم و ویرا بر کنار خود نشاند وزبان
در دهان وی کرد) یعنی ای عمه بنم اوغلومی بنم اوکه کتور بن دخی
والدینك اوکنه ایلتدم او والدی کندو قوجاغنه اقعاد ایلدی ولسانی آنك
آغزینه ایلدی و بیوردیکه (سخن کوی ای فرزند من باذن الله تعالی کفت
بسم الله الرحمن الرحیم ونرید ان نمن علی الذین استضعفوا فی الارض
ونجعلهم ائمة ونجعلهم الوارثین) ای بنم اوغلم حق تعالی نك اذن وتیسیری
ایله سوز سویله محمد المهدی حضرتلری دخی بسم الله الرحمن الرحیم
دیدی وبو آیت جلیله یی تلاوت ایلدی معناسی یرده ضعیف اولان
کمسنه لرك اوزرینه بن عظیم الشان احسان مراد ایدرم دخی آنلری
مقتدا قیلارم ودخی آنلری ظلمه نك ملکنه ومالنه وارث قیلارم وظلمه
اوزرینه آنلری غالب ایدوب ظلمه نك املاك واموالنی آنلره اعطا ایدرم
دیمکدر روی ارضده ضعیف اولانلردن مراد انبیاء عظام علیهم السلام
واولیاء کرام قدس الله اسرارهم حضرتلریدر (بو آیت کریمه یی محمد
المهدی حضرتلرینك تلاوتدن مراد شریفلری کندولرینك امام حق
اولوب روی زمینه وارث اوله جغنی عمه سنه ووالده سنه اشعار وتبشیر در
(ینه حکیمه حضرتلری بیوردرکه (بعد زان دیدمکه مرغان سبز مارا فرو
کرفتند ابو محمد رضی الله تعالی عنه یکی ازان مرغان را بخواند وکفت
خذه فاحفظه حتی یأذن الله فیه فان الله بالغ امره) (یعنی امام حسن
او قوشلردن برینی یانینه دعوت ایتدی ودیدیکه بو فرزند مکرمی اخذ
ایله وحفظ ایله بونك حقنده جناب کبریا اذن ویرمك وجهله یه غالب قلمق
غایتنه کانجه تحقیق الله تعالی کندو امرینه بالغ وادراك ایدیجیدر (یعنی
امرینك حکمنی اجرایه قادردر دیمکدر (از ابو محمد رضی الله عنه
پرسیدم که این مرغ که بود واین مرغان دکر کیانند فرمود که آن جبریل
ودیکران ملائکهٔ رحمتند (یعنی امام حسن حضرتلرندن سؤال ایلدم که
بو قوش کیمدر واو آخر قوشلر کیملردر جوابنده بیوردیکه بو قوش جبرائیلدر
وغیری قوشلر دخی ملائکهٔ رحمتدر (بوندنصکره امام حسن بیوردیلر که

یا عمه کتور ولدی مادرینه ویر (کی تقر عینها ولا تحزن ولتعلم ان وعد الله
حق ولكن اكثرهم لا يعلمون) بندخی امرلری اوزره اوفرزند مكرمی مادرینه
تسليم ايلدم (وينه عمهٔ مكرمه لری حكيمه رضی الله عنهـا والده من
بیوردیلر که (وچون متولد شد ناف زده بود وختنه کرده وبر ذراع ایمن وی
مکتوب بود که جاء الحق وزهق الباطل ان الباطل كان زهوقا) رضی الله عنه
(وبرغیری کمسنه دن منقولدر که چونکه امام محمد المهـدی متولد اولدی
ایکی دیزی اوزرینه اوتوردی ودخی سبابه سنی اسمان جانبنه رفع ایتدی بعده
کندویه عطسه کلدی ودیدیکه الحمد لله رب العالمين (وبرغیری کمسنه دن
دخی منقولدرکه اوشخص دیمشدر برکون امام حسن العسکری رضی الله
عنه حضرتلرینک حضورینه داخل اولدم ودیدمکه یا ابن رسول الله
سندنصکره خلیفه وامام کیمدر همان قالقوب حرمنه داخل اولوب دوشی
اوزرینه برطفل صغیر طوتمش اولدیغی حالده طشره کلدی کویا ماه
بدردر وسنی اوچ یاشنده ایدی صکره بیوردیکه ای فلان اکرسن نزد خداده
کرامی ومقبول اولمایدک بو ولدی سکا کوسترمز ایدم اشته خلیفه وامام
حق بودر وبونک نامی رسول الله صلی الله علیه وسلمک نام شریفیدر وکنیه
سی دخی ابو القاسمدر (هو الذی یملاء الارض قسطا کما ملئت جورا وظلما)
(وبرغیری کیمسنه دن منقولدرکه دیمشدر برکون امام حسن العسکری
رضی الله عنه حضرتلرینک زیارتنه کلدم وجانب یمیننده برخانه وحجره
کوردم اوخانه نک قپوسی اوزرینه برپرده آصلمشدر دیدمکه (یا سیدی صاحب
این امر بعد ازین که خواهد بود) یعنی خلافتک صاحبی سزدن صکره کیم
اولمق استر بیوردیلرکه شو پرده یی قالدر بن دخی پرده یی قالدردم برطفل
صغیر کمال طهارت ایله متصف اوله رق طشره کلدی صاغ یکاغی اوزرنده
برخال سیاه واردر وصاچلری دخی صالیورمش امام حسن حضرتلرینک
قوجاغی اوزرینه کلوب اوتوردی امام حسن بیوردیلر اشته امام وصاحب
وقت بونلردر (بوندن صکره امام حسنک قوجاغندن قالقدی امام حسن
دخی بیوردیلر که (یا بنی ادخل الی الوقت المعلوم مخدوم مکرم) دخی اوخانه یه
داخل اولدی وبن اکا ناظر ایدم بوندن صکره امام حسن بکا بیوردی که

(برخیز وببین که درخانه کیست بخانه درآمدم وهیچ کس راندیدم) یعنی
قالق وکورکه خانه ده کیم واردر بن دخی خانه نك ایچنه داخل اولدم
کوردمکه کیمسنه یوقدر انجق الله تعالی حضرتلری بیلور که قنده کتمشدر
(وینه برآخر کیمسنه دن منقولدرکه دیمشدر معتضد نام حریف که بغداد
والیسی ایدی بنی ایکی کیمسنه ایله طلب ایلدی حضورینه داخل اولدق
دیدیکه حسن بن علی سرمن رأی ده فوت اولمشدر تیز کیدکز وانك خانه سنی
جست وجو ایدکز وحسن بن علی نك پسری بنی بکا الوب کتورکز بزدخی
امریله کتدك وانك سراینه داخل اولدق برسرای ایدی که غایت کوزل
و پاك وجدید کویا عمارتی هنوز تمام اولمش ودرون سرایده برحجره کوردك
که قپوسنده پرده اصلمشدر پرده یی قالدردق واوخانه ده برسرداب کوردك
واوسردابه داخل اولدق واوسردابك نهایتنده صونك یوزی اوزرینه
فرش اولنمش برحصیر واردر واوحصیرك اوزرنده برکیمسنه نماز قیلر غایت
صورتی دلبر برذات ایدی وبزه اصلا التفات ایتمدی ونمازینه دخی خلل
وزیان کلمدی وایکی نفردن بریسی که والی بکا رفیق ایتمش ایدی بزی سبقت
ایلدی واستدیکه واروب امام محمد المهدی حضرتلرینی اخذ ایده وملکه
کتوره وملکدن عطیه اله وعندنده خدمت ایتمش اوله ناکاه صویه غرق
اولدی وصوده مضطرب اولدی اول وقتده دك که بن النه یاپشوب خلاص
ایلدم بوندن صکره اوغیری نفرا ستدیکه ایلرو کیده اودخی صویه باتوب
آز قالدیکه غرق اوله انك دخی النه یاپشدم وانی دخی خلاص ایلدم وبن
حیران قالدم (بوندن صکره دیدمکه ای صاحب خانه ازخدای تعالی
وازتو عذر میخواهم ازانچه کردم بخدای تعالی باز کشتم هرچند کفتم
بمن هیچ التفات نکرد باز کشتیم وپیش معتضد رفتیم وقصه راباز کفتیم
کفت این سررا پوشیده دارید والا بفرمایم که شمارا کردن زنند) کلهم
من شواهد النبوة لمولانا جامی قدس سره (تاریخ جنابیده مذکوردرکه والد
ماجدلری امام حسن العسکری ارتحال داربقا ایتدکده امام
محمد المهدی بش یاشنده ایشلر واختلافلری قول اصح اوزره ایکی یوزالتمش
التی سنه سنده واقع اولمشدر ولادتلری ایکی یوز اللی بش تاریخنده اولدیغی

صورتده اون بر یاشنده یاخود اللی سکز تاریخنده اولدیغی صورتده سکز یاشنده اولمش اولور لکن کتاب شواهدده مصرح اولانه کوره والد ماجدلرینک زماننده اختفا بیوردیلر واختفا زماننده سن شریفلری نه مقداری اولدیغی بیان بیورلمشدر احتمال که بنده جنابینک بیان ایلدیکی یاشده اوله (معلوم اوله که والد ماجدلری حسن العسکر حضرتلری امام محمد المهدی نک ولادتلرینی اخفا ایدر ایدی ومخدوملرینی برفرده کوسترمز ایدی وحجره دن طشره چیقارمز ایدی مکر که غایتله محب صادق اوله انلردن اخفا ایتمز ایدی کویا اولدی یوق کبی خلقه کندوبی بویله بیلدرمش ایدی ولکن بعض حسودلر تفرس ایتدیلر ووالی به اوغلی اولدیغی غمز ایتدیلر بنا برین حکمت الهیه اقتضا ایلدی که وقت معلومه دک مختفی اوله (اکر دینلورسه که الآن حیاتده ایسه بو قدر عمر نیجه اولور عیسی علیه السلامک الآن سماده حیاتده اولدیغی وموت کورمدیکی متفق علیه در امام محمد المهدی حضرتلرینه دخی اویلجه عمر ویرمکه الله تعالی قادردر دیو جواب ویریلور وبنه دجال الآن حیاتده در وطوفان نوح وقتنه ادراک ایتمشدر بویله الوهیت دعواسی ایده جک کافره عمر ویریلوب شر ایچون حفظ اولونجه خیر الناس اولان حضرت محمد المهدیه عدل واحقاق حق ایچون عمر ویرلمک وعالم غیبده حفظ اولنمق عقلدن مستبعد دکلدر (بوندن صکره امام المهدی حضرتلرینک وجودینه وآخر زمانده خروجنه دلالت ایده جک بعض احادیث شریفه ذکر ایدهلم ❋ عن ابی سعید الخدری رضی الله تعالی عنه انه قال سمعت رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم یقول المهدی منی اجلی الجبهة اقنی الانف یملأ الأرض قسطا وعدلا کما ملئت جوارا وظلما) (وعن ام سلمة رضی الله عنها انها قالت سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول المهدی من عترتی من ولد فاطمة) (وعن ابی سعید الخدری رضی الله عنه انه قال قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم فی مرضه الذی توفی فیه لابنته فاطمة فی جملة ماقال یافاطمة انا اهل بیت اعطینا ست خصال لم یعطها احد من الاولین ولا یدرکها احد من الاخرین وهی ان نبینا خیر الانبیاء وهو ابوك ووصینا خیر الاوصیاء وهو بعلك وشهیدنا خیر الشهدا وهو حمزة عم ابیك ومنا سبطا هذه الامة

وهما ابناك ومنا مهدى الامة الذى يصلى خلفه عيسى ثم ضرب صلى الله عليه وسلم على منكب الحسين وقال من هذا مهدى هذه الامة) (قال سعيد بن جبير فى تفسير قوله تعالى (ليظهره على الدين كله) هو المهدى من ولد فاطمة) (وعن عبد الله بن عمر انه قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم يخرج المهدى وعلى رأسه عمامة فيها ملك ينادى هذا المهدى خليفة الله فاتبعوه (وعن ابى سعيد الخدرى عن النبى عليه السلام يتنعم امتى فى زمن المهدى نعمة لم يتنعموا مثلها قط ترسل السماء عليهم مدرارا ولا تدع الارض شيئا من نباتها الا اخرجته) (وعن ابن عباس عن النبى عليه السلام المهدى طاوس اهل الجنة) (وعن محمد بن سيرين قيل له المهدى خير ام ابو بكر وعمر قال هو خير منهما) (وعن ابى هريرة عن النبى عليه السلام انه قال لا تقوم الساعة حتى يملك رجل من اهل بيتى يفتح القسطنطينية والصين وجبال الديلم ولو لم يبق الا يوم لطول الله تعالى ذلك اليوم حتى يفتحها) هذا سياق الحافظ ابى نعيم (قال صاحب الفتوحات المكية فى ذكر المهدى فى كتابه انه يكون معه ثلثمائة وستون رجلا من رجال الله الكاملين وهذه الخليفة يكون من عترة رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم من ولد فاطمة رضى الله تعالى عنها اسمه اسم رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم وكنيته كنية جده حسن بن على يبايع بين الركن والمقام يبايعه العارفون بالله من اهل الحقايق وينصرونه هم الوزراء يحملون اثقال المملكة ويعينونه على ما قلده الله تعالى وهذا الخليفة يفهم منطق الحيوان ويسرى عدله فى الانس والجان

ازامت شمسايم ياايها الامام
دانه د خرقه پوش خودم يااولى العبا

بن سزك امتكزدنم اى هر بر امام بنى كندى درويشكز بيلكز اى الو العبا اولان ذات شريفلر) الامام لفظنده اولان لام تعريف استغراق ايچون اولمغله ائمهٔ اثنى عشردن هر برامامه ناظمك نداسى شاملدر (يا اولى العبا لفظى دخى بو كا قرينه در (الو العبا امام على وحضرت فاطمه وحضرت امام حسن وحضرت امام حسين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضرتلريدر

(ولكن بو مقامده ائمۀ اثنی عشرك مجموعی مراد اولنور تعظیم ایچون جمله سنه آل العبا تعبیر بیوردیلر (خرقه پوش درویش وفقیر دیمكه اصطلاح اولمشدر

بیچاره ام غریبم وروی دلی كه نیست
روی بهیچ باب مراجز درشما

بن بیچاره یم غریبم وسزدن روی دل والتفات استرم (زیرا سزك بابكزدن غیری هیچ رقپوده بكا التفات وروی دل یوقدر (زیرا غریب وبیچاره یه التفات ناسك عادتی دكلدر انجق غربایه التفات سزك باب شریفكزده اولور (وروی دلی تركیبنده خواهم كلمه سی مقدر اولمق اوزره شرح اولندی (وینه كه لفظی مقدر اولان خواهم كلمه سنه تعلیل ایچوندر (روی دل تركیب اضافیسی التفات معناسنه اصطلاح اولنمشدر

افتاده وشكسته دل ولاغری چومن
پیدا نشد بسلسلۀ نقش بوریا

بنم كبی بردوشمش وشكسته دل وضعیف حصیر نقشی سلسله سنده ظاهر اولمدی زیرا بن حصیرك تلندن ضعیف وشكسته دل وافتاده اولدیغم ظاهردر

شوكت خوش شو كه زبان محرم تو نیست
بكشا زبان دل كه كنی عرض مدعا

ای شوكت بوقدر معارف سویلدك شمدنصكره سكوت ایله زیرا لسان سنك محرمك دكلدر وسنك احوالنه وقوفی یوقدر بلكه كوكل لسانینی وزبان حالی آچ كه مرادنی عرض ایلیه سن زیرا زبان حال سنك احوالنه واقفدرلر انكله مرادنی عرض ایله دیمك استر مدعا مراد ومطلوبه دینور

عاشق كه ره بخلوت معشوق میبرد
عرض نیاز را بخموشی كند ادا

كورمزمیسك عاشق كه معشوقنك خلوتخانه سنه یول ایلتر كندو عرض

(نیازنی)

نیازنی سکوت ایدیجیلك ایله ادا ایدر وزبان قال ایله عرض نیاز ایتمز وهم بی ادبلك اولور اولیاء کرامدن چوق کسنه‌لر ابراهیم علیه السلامك سیرت حسنه سنته اتباع ایده‌رك دعاومنا جاتی ترك ایدوب لسان دل وزبان حال ایله نیازمند اولدیلر

وقت کرشمه های عروس سخن کذشت
دیکر بلند شد زد ودست ابروی دعا

سخن عروسنك جاوه لرینك وقت ومازنی کچدی زیرا قصیده مزانجام پذیر اولدی غیرفاش کبی اولان ایکی الدن بنم دعام بلند اولدی یعنی عالم بالایه صعود ایتدی وخیز اجابته واصل اولدی دیمکدر اللر پرمقلر مساوی اولمغله ابرویه مشابه‌در فتأمل

تا از نسیم حادثه وآفت خزان
باشد بباغ وبزم کل وشمع رافنا

بو بیت ایله دعایه شروع ایدوب بیوررلر که مادامکه نسیم حادثه‌دن وخزانك آفتندن باغده وکل بزمنده ضرر وزیان موجود اولور وشمعدانده یانمش شمع ایچون فنا ومحو اولمق اولور (بو احوال بو عالمده موجود اولدقچه یعنی دنیا طوردقچه وروز قیامت قائم اولدقچه (بیت آتی به مرهوندر

باغ مخالفان ترا تا بصبح حشر
باداچراغ مردمك دیدهٔ فنا

ای ممدوحمز اولان امام رضانك مخالفلرینك وضدلرینك باغی وجمعیت کاهلری حشرك صباحنه دك فنانك کوزینك جراغ کبی اولان بیکی اولسون (یعنی محو اولسون واعدانك مجمعی پریشان اولسون ودشمنلرك قهر اولسون دیمکدن عبارتدر (اشبو قصیدهٔ مبارکه بو بیت ایله تمام اولمشدر وعدد ابیاتی یوز اون بردر ❊ القصیدة الثانیة ایضا للامام علی الرضا رضی الله عنه ❊

آشیان از دم آتش زکلستان رفتم
کردم از برك سفر بال زبستان رفتم

خانمانمی پریشان ایتدم ودنیادن کتدم یعنی راه حقده سالك اولدم ودرویش اولدم دیمك استر (آشیان قوش یوه‌سنه‌دیرلر بونده خانمان مراد اولنور (وکلستاندن دخی دنیا مراددر خانمانی اشیان ایله ودنیایی کلستان ایله تعبیردن ناظم ماهرك مرادی کندولرینی بلبله تشبیه ایتمکدر حقا که بو تشبیه‌ده خلاف ودروغی یوقدر (کانه سؤال اولندیکه کلستان عالمدن نه کونه راه حقده سفر ایتدك مصرع ثانی ایله اکا جواب بیوررلر که برك سفردن قنات ایلدم بلبل کبی بستان جهاندن کتدم (برك سفر یولجیلرك ذخیره سنه اصطلاح اولنمشدر (وبرك دخی معنای لغویسنده قنات اولمغه قابلدر بنابرین برك سفردن قنات یاپدیلر (حاصل کلام کلستان عالمده بن بر بلبل ایدم بکا فتور کلدی واهل دنیادن نفرت حاصل اولدی وربه وصلته متشوق اولدم ومال واملاکمی وخانمانمی ترك ایتدم ایولك برك سفری اولان ذکر اللهی وطاعت وعبادتی کندیمه قنات واوچمغه آلت ایده‌رك بستان جهاندن بالکلیه قطع علاقه ایلدم (بیوررلر بعض نسخه‌لرده مصرع ثانی کردم از بر سفر بال ز بستان رفتم واقع اولمشدر (یعنی کندی عندمدن کوکل سفری ایتدم بووجهله بستان عالمدن کتدم دیمك اولور (بر بانك فتحیله عند دیمکدر (بال دخی کوکل معناسنه‌در وعنددن سفرك معناسی بتون بتونه وجوددن چکمکدن عبارتدر (معلوم اوله که ایکی نسخه‌یه کوره اولان سفری دخی سفر معنویدر که صوفیه اکا سفر در وطن تعبیر ایدرلر

شور سود ابلد کوچهٔ تحقیقم شد
تا در دل زره چاك کریبان رفتم

سودای عشقك پریشانلغی بکا حقیقت محله سنه دلیل اولدی بن دخی بقه‌مك برنخی بولندن شور سودانك دلالتیله کوکل قپوسنه دك کتدم (شور فتنه وقار بشقلق معناسنه‌در طوزاو وآجی نسنه‌یه دخی دیرلر (کوچه کلمه سنده اولان چه ادات تصغیردر وکویدن مخفف اوله‌رق محله معناسنه‌در (بلد بانك ولامك فتحه‌لریله دلیل واثر معناسنه‌در تحقیق بومقامده حقیقت دیمکدر (تا انتهاء غایت ایچون در (ودر دخی قپویه دینور (چاك کریبان

يقه نك برتفنه ديرلر (يعنى عشق بنى محلهٔ حقيقته دلالت ايتمكله بن دخى مراقبه وتفكر يولندن ديار قلبه دك سفر ايدوب كوكلده اولان كوى تحقيقه وصلت ايلدم ديمكدر

بارمن بود چو شبنم نكه اب شده

سوى دكانچهٔ خورشيد درخشان رفتم

شبنم كبى اب اولمش وصاف اولمش ذاتم ووجودم بويله ايكن بكا برعظيم يوك وبارايدى وطاشيمغدن مضطرب اولدم ايدى بنابرين خورشيد تابانك دكانجغى طرفنه كتدم وشبنم كبى وجود افتاده يه ملحق اولەرق باركران وجوددن خلاص اولدم خلاصهٔ كلام وجوديمى وجود حقده فانى ايلدم ووارلقدن قورتلدم وفناى محضه ايردم ديمك استر (نكه نونك كسريله نظر معناسنه در بومقامده ذات ووجودمراد اولنور

همت اى زاهد ورندان كه نلغزد پايم

شيشهٔ مى به بغل سنك بدامان رفتم

چونكه راه خدايه كتمك ودرويش اولمق اصعب اموردن اولدى ايسه وبعض ذواتدن استمداد وطلب همت مقتضى اولدى ايسه اصحاب همتدن توجه درون طلب ايدرك بيوررلر كه (اى زهد ايله متصف اولان ذاتلر واى عاشقلر بكا همت ايديكز كه راه حقده اياغم قايمسون ودوشميه يم زيرا مى شيشه سى قولتغومده وطاش اتكمده اولديغى حالده كتدم اكر اياغم قيار ايسه شيشهٔ مى شكست اولور (بيتدن مراد راه حقك صعوبتنى بياندر راه حقده اياق قايمقدن مراد الحاد وزندقه يه ابتلا در نعوذ بالله تعالى

اسمان برد بيك وعدهٔ پوچم ازجا

جوش زد موج سرابى و به عمان رفتم

فلك بنى براصلى يوق وعده ايله يرمدن ايلندى يعنى اهل دنيا اولمق واهل دنيا اولمق ايودر ديەرك فلك بنى الداتدى وسرابه منسوب اولان موج اونمده جوش اوردى (يعنى دنيا توجه ايلدى لكن بن التفات ايتميوب بحر عمان حقيقته كتدم وطريق عشق دنيامالنك وجاهنك اوزرينه ترجيح

ایلدم دیمك اولور (اشته الله تعالی نك عصمت ایتدیکی ذوات کرام بویله اولور وهر نقدرزن دنیا تزین ایلسه رغبت ایتمز (عمان عینك ضمیله بحر محیطه تعبیر اولنور (سراب چوللرده دریا کبی یوجیلرك اونده کورینور اولیسه خیال محضدر دریادکلدر (دنیایی اولیای کرام ساده نمایش اولدیغندن سرابه تشبیه ایدرلر نته که قرآن کریمده اعمال کفار سرابه تشبیه اتمشدر

هیچ جاوقت سفر کس بودا غم نرسید
کافر از کعبه واز دیر مسلمان رفتم

اویله عجله ایله سفر وقتی کتدم که دوستلرمدن برفرد بکا الله تعالی سلامت ویرسون دیمکه ایرشمدی کعبه دن کافر وکنیسه دن مؤمن اوله رق راه عشقه کتدم یعنی برخیلی مدت اصحاب ریا ایله جامعده نماز ایلدم ومعتکف اولدم بعده سائق تقدیر بنی مرشد کاملك آستانه سنه سوق ایدوب وانده شرك خفی اولان ریایی دخی ترك ایدوب مؤمن مخلص اولدم ومرشدمك همتیله آثار جذبهٔ الهیه بنده نمایان اولدی وراه عشقه سفره میل کلی حاصل اولمغله اورادن مسلمان اولدیغم حالده راه عشق خدایه کتدم دیمك استر (بوصورتده کعبه دن مراد مساجد ودیردن مرشد کاملك خانقاهی اولمش اولور زیرا مجاز صورتنده حقیقت سویلینلر مرشد عارف باللهك مقامنی کاه دیر ایله وکاه میخانه ایله تعبیر ایدرلر (دیرکنیسه معناسنه در

کف افسوس در ین ره بودم برك سفر
میزنم دست بسر بین بچه سامان رفتم

راه عشقك لذتنی الدفجه نیچون بو وقته دك بو یوله کلمدم وعمرومی هبا ایتدم حیف صد حیف درکه ایمی تحریك ایدر ایدم اشته او کف افسوس راه عشقده بکا برك سفر وزادره اولدی وکمال تحسرمدن کف افسوسی باشمه اوررم باق بنم حالمه که نه عجب نظام حال ایله راه عشقه سفر ایتدم دیمك اولور زادراهی برك (سفر عنوانیله تعبیر ییور دیلر که برك مشابهت

صوریه‌سی جهتیله کفه مناسب اولورز یرا برك کف کیدر (سامان انتظام احواله تعبیر اولنور اکرچه بوحال ایله راه عشقده سفر ظاهرده پریشانلقدر لکن بویله اه واه ایده‌رك کیتمك کثرت فیض خدایه سبب اولمغله عینی سامان ونظام حال اولور

کس خبردار نشد زامدن ورفتن من

سر بجیب امدم و پای بدامان رفتم

برکیمسنه بنم کلمکلکمدن و کیتمکلکمدن اکاه وخبردار اولمدی زیرا باش یقه‌ده اوله‌رق، مراقبه طریقندن کلدم وکیدر ایکن اایاق التنده اوله‌رق کیتدم یعنی کلستان حقیقته وبوستان معرفته کیتمکلکم سفردر وطن وسیر معنوی ایله اولدیغندن وینه عودتم مراقبه ایله اولوب وکلدکده مراقبه‌دن فارغ اولمدیغمدن کیتدیکمی وکلدیکمی اهل ظاهردن برکیمسنه اکلدی دیمك اولور فی الواقع اهل الله مثلا اوچ ساعت ودخی زیاده سر بجیب مراقبه اولورلر اوحالده مثلا افلاکه عروج ایدر وکیدر وینه کلور بعده مکه‌یه کیدر وطواف ایدر وینه طوافدن فارغ اولور مکه‌دن عودت بعده لی مع الله وقت منزلنه کیدر ومحو کلی ایله محو اولوب مظهر تجلی جمال الهی اولور اومقام تجلیدن کیرو کلور ینه مراقبه‌دن فارغ اولمازبو جهتدن انك کیتدیکندن وکیرو کلدیکندن برفرد واقف اولهماز اولیایه بو احوال بعید دکلدر اینانان وانکار ایتمه

شمع سان پای مرا قوت رفتار نبود

بسکه از پای نشستم زشبستان رفتم

شمع کبی بنم ایاغمك یوریمکه قوتی یوق ایدی نته که کورورسن شمع مجلسده دائما قرار ایدر ولکن سیر معنویسی وسفر در وطنی واردر زیرا ظلمت شبدن روشنلکه سفر ایدوب مستغرق انوار اولمشدر بن دخی شمع کبی حرکت صوریه‌یی ترك ایدوب اولقدر ایاقدن اوتوردم وفارغ اولدم مکه ظلمتدن سیر معنوی ایله شمع کبی کیتدم وخلاص اولدم اشته بویله بنم کبی درویش وخلوت نشین اولوب سفر در وطن ایدنلر شبستاندن قورتلوب مستغرق

انوار احدیت اولوردیمکدر (شبستان کیجه یه وظلمته دیرلر (سان دخی ادات
تشبیهدر بسکه اولقدر که دیمکدر کثرت معناسنی افاده ایدر

سر نزاده ونکاهی زدل ودیدهٔ من
اه در سینه ونظاره بمژکان رفتم

کوکلدن براه وکوزمدن برنکاه باش اورمدی وظاهر اولمدی بلکه بو یولده
اه قلبمدن ظاهر اولمیه رق ونکاه والتفات درون مژکانده اوله رق کتدم
معلوم اوله که طریقت علیهٔ نقشبندیه اصحابی ذکر قلبی ایله مشغول
اولدقلرندن ظاهره ذکری ترک ایتدکاری کبی اهی وبکایی وسائر ظاهرده
اولان احوال عاشقانی مثلا تمزیق ثیاب کبی وذوقندن ضرب قدم کبی ترک
ایتمشلردر بلکه بو اشیای مذکوره یی کوکلدن ایدرلر که برفرد بزم درویش
اولدیغمزی بیلسون وعاشق بیچاره لکمزی اکلسون (حتی بو طریقک مشایخی
پوستی وخلفاسنی پوسته اجلاسنی وخلافت وقتده مشایخ دعوتنی وجمعیت
یاپمغی دخی ترک ایتمشلر شیخی کورد که فلان مریدی کماله ایردی اکا نسلیکه
اجازت ویرر جناب حضرت شاه نقشبند قدس سره درویشلری یعقوب
چرخی قدس سره نک کمالنی وارشاده قدرینی مشاهده بیوردقده (قبول تو قبول
منست) بیوروب ارشاده رخصت بیورمشلردر وخلافت دخی بونک ایدر
(ناظم ماهر دخی بخاری اولمغله مسلک نقشبندیه یه سلوک ایتمشدر دیو مسموعم
اولمشدر (فی الواقع بو بیت غرای بویله اولدیغنه دلالت ایدر (وینه بو بیتله
مسلک خواجکان کرامی بیان بیوررلر (وینه معلوم اوله که نظاره بمژکان
رفتم ایله اصول طریق نقشبندیه دن معدود نظر برقدم مضمونـنه
اشارت بیورمشلردر

همه تن سوختم از آتش حیرت چون شمع
رفتم از مجلس وانکشت بدندان رفتم

جمله تنی عشق وحیرتدن شمع کبی یاقدم حتی مجلسدن کتدم ومتحیر اولدیغم
حالده کتدم (انکشت بدندان متحیرلک حالی اولمغله حیران معناسنه اصطلاح
اولنمشدر (معلوم اوله که شمعک دیشی فتیله سی اولور وانکله قائم اولان

(شعله)

شعله دخی انکشتی اولمش اولور یعنی شمع آتش حسرتله انکشت بدندان اوله رق نه کونه یانه یانه مجلسدن کتمش ایسه بن دخی اویلجه یانه رق محو اولدم ومجلس یارانندن شو حالله کتدم دیمک استر قدس سره

سفری کشتم واز بزم نرفتم بیرون
رفتم از خویش چو پیمانهٔ مستان رفتم

سفره منسوب اولدم ولکن سفرم مجلسده اولدی ومجلسدن طشره کتمدم ووجودمدن حق سفر ایتدم وکندمدن کتدم ومقام فنایه وصلت ایتدم پیمانهٔ مستان کبی مجلسدن کتمکسزن کتدم (بو بیتله دخی سفر در وطن ایتدم دیدیکی مرادیدر چونکه سالکه اثنای سفرده قبض عارض اولور (ناظم ماهر دخی اثنای سفر معنویسنده قبض عارض اولمغله بو بیتله دخی مقبوض اولدقلرینی بیان ایدوب بیوررلر که

نبود بند کرفتاری ٔ من
امروزی بارها همره دل تادر زندان رفتم

بنم بندهٔ بکزین کرفتارلکم بو کونه منسوب دکلدر که تأسف ایده یم زیرا نیجه کره کوکله رفیق اوله رق زندان قپوسنه دک کتدم یعنی بن وکوکلم ایکیمز دخی دفعاتله مقبوض ومحبوس اولدق وینه ازاد اولدق بو حال سالکاره اوله کلمشدر باخصوص هر قبضک انجامی بسطدر دیو تسلیهٔ خاطر یمزدر دستدر (معلوم اوله که زندان قپوسنه کتمکدن مراد ایچرو کرمکدر یوخسه قپودن دونمک دکلدر بویله اولنجه مقبوض ومحبوس اولمش دیمز زیرا اکثریا رقپویه واردقده ایچرو داخل اولنور کرلمک نوادر دندر نعم تانک افاده ایتدیکی معنی قپویه دک کوکلی ایله کتمکدر

در ریاضی که بودرنک وکل روی زمین
کل بجیب امدم وخاربدامان رفتم

بر روضه لرده که ازهار وشکوفه لرک رنکی اولور ودخی یرده بتن کلک رنکی اولور بن اویله روضه لره فرح ایله کلدم ودخی اندن غم ایله کتدم اشته بنم وطالع بختمک حالی بودر هرکس کلستانه غمله کیدر وفرحله کلوز

بن عكسنه قلبمده كه فرحمى ضايع ايدوب مغموم ومحزون اولەرق كلورم ديمك استر (مصرع ثانيده كل بچيدن مراد فرحدر (وخار بداماندن مراد غمدر

بال وپر بستهٔ صياد نخواهم كرديد
منكه از بال به بال وپر افغـان رفتم

بن بال وپريمى صيادك دامنك بستەسى قيلمق استمم زيرا بن اويله كيمسنه يم كه باغ وكلستاندن مضطرب اولوب وقرارم قالميوب فرياد وفغانى فنات ايدەرك كندم هيچ كلستاندن صقلوب افغان ايدەرك فرياد ايدن بال وپرينك صيادك دامنهٔ بسته اولمسنى استرمى واويله محل خطرده اوله بلورمى البتده استمز ديمك اولور (دام صياددن مراد دنيانك مالى وجاهى واشتغالى اولور بو امور ثلثه انسانى طوطمقده ومضطرب ايتمكده دامه بكزر (معلوم اوله كه ايكى فعل جمع اولسه فعل ثانى مصدر معناسنه اولور بو جهتدن كرديد كرديدن معناسنه اولور كرديدن دونمك واولمق وقيلمق معناسنەدر و بال وپر مفعول اولى اولور (تقديرى بال وپرم را (بستهٔ صياد بستهٔ دام صياد تقديرنده اولەرق مفعول ثانى اولور ديمكدر (تقديرى نخواهم كرديد بال وپرم را بستهٔ دام صياد ديمكدر (ياخود منكه كه من تقـديرندەدر ايكى حالده ده مصرع ثانى اوله علت اولور

نسـبت لفظ بد ومعنئ نيكوسـتم اسـت
حرف همت شـدم ازياد خسيسـان رفتم

چركين لفظى وخوب معناى بري برينه نسبت ظلمدر البته كوزل معنايه برلفظ رعنا لازم كلور زيرا بر غلام مهپارەيه كهنه لباس الباسى ظلمدر بويله دلبره البسهٔ فاخره لازم كلديكى كبى لطيف معنايه دخى بر لطيف وفصيح لفظ مقتضى اولور بندخى همت حرفنـك معنـاسى اولدم زيرا بو بوادەعلو همت صاحبى اولمشمدر (بنا برين لفظ كبى اولان اهل دنيانك قلبندن كندم اكرطورر ايسم كندومه ظلم ايتمش اولورم وايولرك قلبنه كيردم زيرا انلرك قلبى الفـاظ حسنه كبيدر (ناظم ماهر بو بيتده

(احسانك)

اخسانك قلبنی لفظ قبیحه واولیاء کرامك قلوب صافیه سنی الفاظ حسنه یه
تشبیه بیوردیلر (بعض نسخه ده دست خسیسان واقع اولمشدر (بو یله
اولنجه دست خسیسان یته لفظ مقامنده اولور مصراع ثانیده معنا مقدر
اولمغله تقدیر بیت معنی حرف همت شدم دیمکدر

کرد اکاهیم ازمی دم غافل فارغ
پندزاهدشدم ازخاطرمستان رفتم

اکاهلق بنی اصحاب غفلتك النددن و دلندن خلاص اولیجی ایلدی کویا
اکاهلقده زاهدك پندی اولمق مرتبه سنه ترقی ایلدم و پندزاهد کبی مستانك
خاطرندن و اصحاب غفلتك قلبندن کتدم و کتمکله خلاص اولدم
اولوجهله که بنم سمته کلمك شویله طورسون قلبلرندن بنی یاد ایتدکاری
دخی یوقدر اشته بو یله اولیاء کرام سومدکارینه کندولر بنی فراموش
ایتدرمکه قدر تیاب اولورلر (فارغ کلمه سنك معنای لازمیسی که خلاص
اولیجی دیمکدر بومقامده اومعنا مراد اولور زیرا فراغه خلاص لازم کلور
(بیتدن مراد کندونك اکاهلغنی بیاندر

دست ردد ر پر پرواز رمیدن دارم
منکه ازجای بیك جنبش مژکان رفتم

کلمه دیوال صالمغی پروازه بکزرین او رکمه نك قنادی بیلورم واوچار کبی
اورکرم و وردخی کلم زیرا بن شول آدمم که بر کرپك حرکتیله وجزئی
استثقال ایله یرمدن کتدم (دست رد ایسه طرد ایتمکدر انی کوردکده بکا
اورکمك البته کلور (بعض نسخه ده پرواز یرینه پروانه واقع اولمشدر معناسی
اورکمك پروانه سنك قنادی بیلورم دیمکدر اورکمك پروانه سندن مراد
غایت اورکیجی پروانه در کمایله پروانه اورکمك صاحبی اولدیغندن رمیدن
کلمسنه مضاف اولمشدر (معلوم اوله که ایکی نسخه یه کوره ده دست ردی
قنات بیلك کتمکدن عبارتدر و انکله کیدرم دیمکدر بیتدن مرادی علو
همت صاحبی اولمغله استثقال ودون معامله یه تحمل ایده میجکنی بیان ایدر

(مصرع ثانی دخی اوله تعلیل مقامنده در و ادات تعلیل محذوفدر یاخود منکه من تقدیرنده در

نکشد دوش سبکروحیٔ من بار لباس
از هوا پیرهنی کردم و عریان رفتم

بنم تجرد و خفتمك اوموزی لباس یوکنی چکمز بوسببدن لباسدن فارغ اولوب هوادن بر کوملك ایلدم ودخی عریان اوله رق راه حقه کتدم بویله اولنجه سن بنی بوله مدیغندن کیممش ظن ایتمه اکر استسم البسهٔ فاخره لر کیرم خلاف مسلکم اولمغله جمله سنی ترك ایتمشمدر (سبکروحی تجرد معناسنه در (یاخود سبکروحیدن مراد ذاتنده اولان خفتدر بعض کیمسنه نك ذاتنده وطبعنده بر کثافت اولور واوردیغی مجلسه ثقلت ویررو هر کس کاشکی شو آدم کیدیدی دیو اهل مجلس تمنی ایدرلر وبویله اولان کیمسنه یه کران جان دیرلر وذاتنده ثقلت اولمیانه سبکروح تعبیر ایدرلر بوکا کوره معنی بن اول مرتبه سبکروح وطبعی خفیف وذاتی کثافتسز شاعر ظریفم که بار لباسه تحمل ایده میوب هوایی کندیمه پیرهن ایلمشدر بو دخی لطیف معنی اولور

رهنمون کشت مراسوی تعلق سودا
از ره کوچهٔ زنجیر بزندان رفتم

بنم عشقم بکا مقید اولمق سمتنه یول کوستریجی اولدی وسکا مقید اولمقده منفعت عظیمه واردر دیدی (زیرا بعض سودا اصحابنه بغلنمق وزنجیر نافع اولور حتی بیمارخانه نك بر اسمی دخی دار الشفادر و بیمارخانه لرده نیجه مجانین صحوه کلوب عاقل وکامل اولورلر ناظم ماهرك دخی سوداسنه تعلق نافع اولمغله سوداسی سمت تعلقه دلالت ایتمش بنا برین ناظم دخی اطاعت ایتمش اولمغله زنجیرك طار یولندن زندانه وسمت تعلقه کتدم بیورورلر زنداندن مراد بیمارخانه در (وبنه زنجیر یولندن کیتمك بیمارخانه ده زنجیرسز اوتورمیوب زنجیر ایله معلق اولمقدن عبارتدر (کرچه بوراده طار یول معناسنه در ولکن ماقبلنده ره کلمه سی اولمغله تجرید طریقیله طار معناسی مراد اولور وزنجیر

دخی برطار یوله بکزر بناء علیه ده کوچه ترکیب اضافیسنی زنجیره مضاف
ایلدی وزنجیری ره کوچه یه تشبیه ایلدی یاخود کوچه محلهٔ صغیره معناسنه ده
کلور بوصورتده معناسی محلهٔ صغیره کبی اولان زنجیر بولندن بیمارخانه یه
کتدم دیمك اولور و زنجیر دخی محله یه شبیه در زیرا محله ده خانه لر بری
برینه زنجیر حلقه سی کبی متصلدر بوندن دخی مرادی سودا بکا تعلق
سمتنه یول کوستردجه بن دخی امرینه امتثال ایدوب زنجیره بغلنه رق بیمار
خانه یه کتدم دیمك اولور

بودقدرم زبلندی سوی پستی مائل
چاك كرديدم وازجيب بدامان رفتم

بنم قدرم واعتبارم ناس بیننده بلند وعالی ایدی چونکه عاشق ودرویش
اولدم قدر واعتبار عاشقلغه ضد اولمغله عالی ایکن الچقلق سمتنه مائل
اولدی نیتکه حضرت مصری قدس سره بعض الهیاتنده بیورمشدر

بیت

* درویشلرك الچقلغی بغدای الچنده بورچغی *
* بومصری کبی یالچنی هر برایاق باصمق کرك *

اشته سلوکده وعشقده مذلت اقتضا ایدر (وبنه قطب العارفین غوث
الواصلین مهبط فیض صمدانی حضرت بایزید بسطامی قدس سره
اومرتبه ده نفس نفیسلرینی تذلیل ایتدکلرندن (عطل ذلی ذل الیهود
بیورمشلردر بوذلت و حقارت عشاق الهیه نك كمال عزتنه سبب اولور اما
اهل دنیانك عزتی یاعزلله یاموتله کمال حقارتنه سبب اولور لکن اهل عشقك
عزتی عزت ابدیهٔ باقیه در زیرا منصب عشقدن منعزل اولمز وموتله دخی
شرف وقدری زائل اولمز بلکه قبور اولیا جمله نك مطافی ومزاری اولور
بنابرین لباس قدریمی چاك قیلوب قدریمك دخی یقه سندن اتکنه دك
کتدم ویرتدم بیوزمق استرلر یعنی عزت ورفعتی کمالیله پستلکه تبدیل
وتحویل ایتدم دیمك اولور اشته بوزمان اوسالك کرچه درویش اولور
زیرا درویشلکده عار وناموسی محافظه یوقدر ودنیاجه اولان عار وناموس

کیمدیکه درویش او لمزنتکه حضرت مصری قدس سره بیورمشدر

﴿ بیت ﴾

* کیمکه جاننی کچمز ابسه دیك بزه یار اولمسون *

* عار و عرضیله کلوب عاشقلره یار اولمسون *

وینه بعض عارفین دخی بیورمشدر

* آچلدی دفتر اهل ملامت قید اولان کلسون *

* چکنلر نام قیدك کلسون لاقید اولان کلسون *

معلوم اوله که برشیٔ بلند قد اولسه پستلکه مائل اولور بورایه دخی بو بیتله تلمیح واشارت بیوردیلر

﴿ پست کردید مقامم زسخن نشنیدن ﴾

﴿ کوش من بسکه کران بود بیابان رفتم ﴾

بنم مرتبهم ناس بیننده انلرك سوزینی دکله مدیکمدن الحق اولدی و برفردك یاننده قدر واعتبارم قالمدی وهرکس بکا نه ایلرسون شو یابانك دلیسنی دیدیلر واعتباردن بالکلیه اسقاط ایتدیلر اول مرتبه خلقك کلامنی دکله مکدن قولاغم اغر وصاغر ایدیکه ناس عندنده حیوان عد اولندیغمدن وخلقه بکزه مدیکمدن صحرایی اختیار ایتدم و بیابانی کندیمه مسکن ایتدم دیمکدر (معلوم اوله که یابان وینه بایله بیابان صحرا معناسنه در (بعض نسخده بپایان واقع اولمشدر معناسی دنیانك نهایتنه یاخود صاغرلغك یاخود سوزا صغا ایتمنك نهایتنه کتدم دیمك اولور فی الحقیقه عوامك ایچنده عاشقك قدری اولمغله اکثریسی کوه وبیابانی مسکن ایتمشلردر

﴿ منم ان طائر وحشت زدهٔ دشت جنون ﴾

﴿ که بیسال رم اهوز بیابان رفتم ﴾

جنون اوه سیکه عشق صحراسیدر وصحرانك زیاده وحشی قوشی بنم یعنی میان عشاقده ناسدن اورکمش وتنفر ایتمش عاشق بنم زیرا صحرادن دخی اهونك اورکه سنی کندیمه قنات ایدوب اووجهله سرعتله کتدم وصحراده دخی قرار ایده مدم (بو صورتده ناظم مرحومك عاشق وحشت زده اولنش

(اولدیغی)

اولدیغی ثابت اولور رم رانك قحیله اورکمك معناسنه در

منم ان کوهر جیب صدف بیتابی
که زغلطانی خود از کف عمان رفتم

اوقرارسزلق صدفنك درونك کوهری بنم زیرا کندی یوارلنجی لکمدن دریای عمان بی پایانك اللدن طشره کتدم واویله بحر عظیمده استقرار ایدهمدم بو بیتله دخی بیت سابق کبی کثرت عشقنی بیان بیوردیلر زیرا ایکیسنك دخی مألی بیقرار اولدقلرینی افاده ایدز و بو بی قرار اولمق دخی عشقه لازم کلور یاخود اوصدفه بکزین بیقرارلکك جیبنك کوهری بنم دیه رك معنی ویریلور بوکا کوره بتیابلك صدفه تشبیه اولنمش اولدی اولکی معنایه کوره بتیابلغك صدفی نك کوهری بنم دیمك اولمغله ادعایه محمول اولور کانه بتیابلغك برصدفی وار ایمش وشوکت انك جیبنك اینجوسی ایمش ایکی بیتك دخی مصرع ثانیلری مصرع اوللره تعلیل در که لفظلری دخی ادا تعلیلدر

مورم وتانکند منت حرصم پامال
ور برآوردم واز دست سلیمان رفتم

بن فی الاصل قرنجه ایدم بنم حرصمك سعی ایله دیو توبیخ ایتمهسی و بکا راحت ویرمهسی بنی پامال ایتمسون ایچون کندمدن قناد کتوردم ودخی سلیمان علیه اسلامك اللدن کتدم (یعنی بن اصلندن بیاغی عوام ناسدن ایدم وکمالیله حرص صاحبی اولمش ایدم وحرصم بکا آرام وقرار ویرمز ایدی ودائما حطام دنیانك جمعی ایچون بنم باشمه اورر ایدی ملاحظه ایلدم که بو حرص بنی قرنجهنك حرصی قرنجهیی پامال ایلدیکی کبی پامال ایدهجکدر بونك چارهسی عاشق اولوب بو حرصدن رها بولمقدر دیدم وعاشق اولدم ودخی دنیانك سلاطیننك اللدن کتدم و پامال اولمقدن خلاص اولدم دیمك استر ناظم مرحوم عاشق اولمینلری حرصده وحقارتده قرنجهیه تشبیه ایدر قرنجه حریص اولمغله وحرصی سببیله ایاقلر آلتنده پامال اولدیغی جهتدن پامال ذکری موره جمعیت اولمغله لطیف واقع اولمشدر (بوندنصکره قرنجهده قناد

پيدا اولور بو جهتدن پر بر آوردم تعبيرى دخى موره جمعيت شعريه اولور
بوندنصكره سليمان ذكرى دخى جناس شعريه دندر زيرا نمله ٔ سليمانى
مشهوردر سليمان عليه السلامك قرنجه يى الته آلوب انكله مكالمه ايدرايدى
(دست سليمانيدن كتمكدن مراد دنيانك ملوك وامراسنك اللرندن كتمكدر
بو عنوان ايله تعبير مور ايله سليمان جمع اولسون ايچوندر (وينه پر بر آوردم
عاشق اولدم ديمكدن عبارتدر انى دخى بو اسلوب ايله تعبير مجرد مور
ايله جمعيت حاصل اولسون ايچوندر آنفا بيان اولندى خلاصه ٔ
كلام عوام ناسدن حرص صاحبى بر آدم ايدم بو حرص وطمعك
سبب هلاك اولديغنى تأمل ايدوب عاشقلر كروهنه ملحق اولدم ونجات
ابديه يه باقيه بولدم ديمك اولور

چون منى رانكذارند زكف اهل
كرم نقد همت شدم از دست كريمان رفتم

جونكه لسان حال ايله بلكه بعضيسى لسان قال ايله كرم اهلى بن سكا
احسان ايتدم ديمكى ترك ايتديلر بندخى بو امتنان وتوبيخه متحمل
اولمديغمدن همت صاحبى براقچه اولدم (ياخود نقده بكزيك علو همتك
عينى اولدم وكريملرك اللرندن كتدم وآنلرك بو وارلغنى چكمدم (فى الواقع
علو همت صاحبى اولانلر كريملرك خانه سنه كيدوب احسانه طالب اولمزلر
(مثنوى شريفده مذكوردر كه شيخ محمد سررزى قدس سره غايت
علو همتدن برفردك عطيه سنى قبول بيورمزلر ايمش حتى صحراده ساكن
اولوب آصمه ييراغى ايله تعيش وتغدى ايدرلر ايمش اشته عالى جناب
اولانلرك حالى بويله اولور (معلوم اوله كه نقد ايكى درلو در بر درلوسى
همت صاحبيدر بويله نقد كريملرك النه كلور وكريم دخى آنى برفقيره
احسان ايدر وفقير دخى بعض حاجتنه صرف ايدر والدن اله دور ايدوب
ناسك حاجتنى قضا ايدر زيرا اقچه يى الله تعالى صرف ايچون وتتميم مصالح ناس
ايچون خلق ايتمشدر (ونقدك برنوعى شول نقددر كه برخسيسك النه كچوب
آنى دركيسه ودرخزينه ايدر نيجه سنه لر محبوس قالور ومصالح ناس

كندو يوزندن بكز اشته بونقودك دون همت اولانلر بدر (ناظم مرحوم بويله همت صاحبي بر نقد اولش وكريملرك اللرندن خلاص وازاد اولمش وبو مصراعده كنديني كريملرك اللرندن كتمكده نقد همته تشبيه ايتديلر (بعض نسخه ده كريمان يرينه لئيمان واقعدر بونده مراد كريمان ديمكدر كريملري لئيم ايله تعبير وارلقلري وامتنانلري جهتيله در في الواقع بر كريم كه تعظيم ومن وتوبيخ صاحبيدر لئيملردن معدود در حقيقتده كريم اودر كه متواضع اوله وكرمي رضاء خدا ايچون اوله حضرت (امام علي كرم الله وجهه كبي { انما نطعمكم لوجه الله لا نريد منكم جزاء ولا شكورا } نظم جليلي كريمك حالي ناطق اوله

ضعف از پنجهٔ بخت سیهم کرد رها
نکهی کشتم واز سایهٔ مژکان رفتم

بنم ضعفم بني بخت سيهك پنجه سندن خلاص ايلدي البته ضعيف اولان نسنه پنجه ده طورماز مثلا هوايي وآبي در پنجه ايتمك ممكن دكلدر يعني عشق بني نحيف وضعيف ايلدي ايسه وبو جهتدن بكا ضرر وزياني اولدي ايسه بنكه بخت سيه صاحبي ايدم بنم كريبانمي بخت سيه در دست ايتمكله تخليص جيب ممكن دكل ايدي عشق اول مرتبه ده بني نحيف ايلديكه بخت سيهك پنجه سندن خلاص ايلدي بو جهتدن منفعت عظيمه سي اولدي ديمك استر كويا بن عشقك ضعيف ايتمه سيله برنكاه اولدم وسايهٔ مژكاندن كتدم نظر حدقهٔ چشمده ضعفي سببيله نجه مستقر اولماز ايسه وپنجه كبي مژكاندن نه كونه طشره چيقار ايسه بندخي ضعفم سببيله بخت سيهك مژكان كبي پنجه سندن اويله سريع كيدوب خلاص اولدم بيوردلر (وبو بيتده كندو ذاتني نور بصردن حاصل اولمش نظره ضعفده ومقبوليتده تشبيه بيورديلر وبونده پنجهٔ بخت سيهي مژكانه تشبيه وار در سايهٔ مژكاندن مراد حدقهٔ چشمدر كه كوز قپاقلرينك التي اولور

نقدر هاسبك از بند كران كرديدم
كه شدم نالهٔ زنجير ز زندان رفتم

بندگران عشقدن ایچون و بنی ضبط و ربط ایتدیکندن ایچون اول
مقدارلر بن بینی وخفیف اولدم که کویا خفته و جسمی فالمقده نالهٔ زنجیر
اولدم و زنداندن کتدم دیمك اولور معلومدر که اغر اولان کرك بار صوری
وکرك بار معنوی انسانی زبون ایدر بندگران عشق دخی بار معنوینك
غایتده اغری اولمغله ذات نفیسلرینی نحیف ایتمش بر مرتبه ده که نحافتده
نالهٔ زنجیر کبی اولمشلر زنجیرك صداسی بندگران زنجیردن نیجه نحیف
اولوب زنداندن کندی ایسه بن دخی بندگران عشقدن زبون اولدیغم
سببیله زندان جهاندن ازاد اولدم بیورمق استرلر فی الحقیقه عاشقلر علایق
دنیویه قیدندن وارسته اولوب الله تعالی حضرتنه میل کلی ایله میل
ایتدکاری مبصرات قبیلندندر دنیادن کیتمك وخلاص اولمقدن مراد اشغال
جهانی ترکدن کنایه در

در یار یکه در موج هوا موزونست
کو بیت تا که بدانی بچه عنوان رفتم

بر ممالکده که هوانك موجی انده موزون و لطیفدر اوراده اوتورمق لازم
کلور ایکن و هر کس اوممالکی سوز ایکن و دلداده سی اولمش ایکن سکا
سویلیم بن نه اسلوب ایله او مملکتدن کتدم و انی نیجه ترك ایتدم حتی بنم
حالمی بیله سن و نه مرتبه ده آدم ایتشم اکلیه سن موج هوادن مراد روزکار
در و موزون اولمسی هوانك جودتندن و لطیف اسمندن کنایه در عنوان
اسلوب و طرز معناسنه در در یار دالك کسریله دارك جمعیدر ممالك دیمك
اولور اشبو بیت کلجك بیته مرهوندر

مصرعی بودم وموزونترازا بیات دکر
اسمان منتخبم کرد وز دیوان رفتم

کویا بن بر مصرع ایتشم و دیوان درونده اولان سائر بیتلردن زیاده موزون
و لطیف ایتشم یعنی بر مصرع برجسته ایتشم و فلك دیوان ایچندن بنی
بکندی و انتخاب ایلدی بن دخی دیواندن کتدم حاصل بیتین بودر که
شول مملکتلر که آب و هواسی لطیفدر و انسان اوشهرلری لطافتی جهتندن

ترك ايتمك استمزبن عاشق اولوب اهل دنيا اولمديغمدن مصرع برجسته منتخب اولمسى سببيله ديواندن افواه ظرفايه ومجموعه لره سرعتله نيجه كيدرسه وديوانى نه كونه ترك ايدرسه بندخى اوممالكى سرعتله اويلجه ترك ايتدم واللردن كتدم ديمك اولور ناظم قدس سره كنديلرينى مصرع برجسته يه تشبيه بيورديلر واعلا مصرعك ديواندن كتمسى حقيقى اولميوب بلكه هر كسك ازبر اوقومسندن ومجموعه لرينه يازمسندن كنايه اولور اكر دينورسه كه كنديني نيچون مصرع برجسته يه تشبيه ايلدى جوابنده دينور كه شاعرك عندنده بوندن اعلا برشئ اولهمز بناء عليه مصرع برجسته يه تشبيه بيورديلر

پيش كل بوديكى نغمهٔ زاغ و بلبل
رفتم ازننك هم آوازئ مرغان رفتم

كلك اوننده قرغه نك و بلبلك صداسى برايدى وكلده طبيعت يوق ايدى بوجهتدن نغمهٔ حسنه ايله آواز بدى فرقه قدرتى يوق ايدى ❋ وبنم قدريمى بيليوب قرغه لر ايله بنى تسويه ايدر ايدى ❋ بندخى قرغه لر ايله هم آواز اولمق عارندن كلستاندن كتدم ❋ ناظم حضرتلرينك زماننده قارغه ايله بلبل برابر ايمش ونغمه لرى مساوى ايمش شمدى قارغه نك ذاتى ونغمه سى بلبلك ذاتندن ونغمه سندن اون قات ممدوح ومقبول اولدى وخزف پاره سى الماس پاره سنه قدر وقيمتده غالب وفائق اولدى

عاجز خصم زخردى و بزركى نشدم
آب تيغ آمدم وقطرهٔ پيكان رفتم

شاعر خرد ايكن واولو شاعر ايكن يعنى اشعارمده كمالم وار ايكن و يوق ايكن بكا خصومت ايدن شاعرك عاجزى ومغلوبى اولمدم بلكه اشعارده جمله سنه غالب اولدم زيرا كمالم وقتنده اب شمشير تيز كلدم وكسوب بچدم وخردلكم وقتنده قطره كبى اولان اوقك دمرنى كبى كلدم وصاپلندم وخصمك جكرينى دلدم حاصلى جميع حالده جمله شاعرانه غلبه ايتدم بيورمق استرلر

گل رعنا نتوان درچمن وحدت یافت
رفتم ازخویش چو از یاد عزیزان رفتم

وحدت بوستاننده ایکی رنکلی یپراغی اولان کلی بولمق ممکن دکلدر زیرا بوقدر که بولنه بلکه یپراغی بررنکلی کل بولنور وایکیلك آنده واو کلستانده اولەمز بویله اولنجه درویش اولدیغم وقتده وترك الفت ایلدیکم زمانده احبابم بنی فراموش ایتمکله خاطر یاران عزیزاندن کتدیکم کبی کندی وجودمدن دخی انك کبی کیدوب فنای صرفه ایردم وبنده وجودم قالمدی وحق ایله مرتبهٔ وحدت وجودی بولدم دیمك استر ✲ کل رعنا شول کله دیرلر که یپراغنك بریسی قرمزی وبریسی صاری اولور ایمش اول آدم که وجود صاحبیدر ووجودینی وجود حقده افنا ایتمشدر اوراده ایکی وجود اولمغله کل رعنا کبی اولدی کل رعنا ایسه چمن وحدتده اولەمز واوراده بررنکلی کل اولور بررنکلی کل ترك وجوده توقف ایدر ✲ بنابرین ترك وجود ایدوب مقام اناالحق بولمشلر ✲ عزیزاندن مراد احبابدر ✲ ویاد بومقامده مجاز مرسل طریقیله کوکل معناسنه در ✲ یاخود مصرع ثانینك معناسی شویله دیمك اولور که چونکه مقدم درویش اولدیغم وقتده ترك الفت وخاطر یاراندن کتمك لازم کلدی ایسه کتدم وکتمکی اوکرندم بودفعه دخی کلستان وحدته کیروب چمن وحدتك کللرندن اولمق مراد ایلدم اوراده کل رعنا اولمغله ترك وجود وکندندن کتمك لازم کلدی بن کتمکی چونکه اقدمجه اوکرندم ایسه بودفعه دخی بتون بتون کندمدن کتدم ✲ اولکی معنایه کوره (چو) ادات تشبیه اولور وایکنجی تعبیره نسبتله (چو) چونکه دیمك معناسنه اولور

بارها همره عرفی در توحید زدم
تاصنمخانهٔ کفر و در ایمان رفتم

نیجه کره شاعر ماهر عرفی یه رفیق اولەرق توحید حقیقی قپوسنی اوردم وباب توحید اچلدی کفرك بتخانه سنه وایمانك قپوسنه دك کتدم یعنی توحیدده برمقامه واردم که اوراسی هم کفرك کنیسهٔ سیدر وهم ایمان

خانه سنك قپوسیدر حاصلی انده کفر وایمان ایکیسی بردر وکفر ایله ایمانك فرقی یوقدر * اشته اومقامه دك کتدم دیمك اولور بومقامده توحید حقیقتك جبل عالیسنك ذروهٔ علیاسی اولور (معلوم اوله که عرفی ایله همره اوله رق توحید قپوسنی اوردم یعنی عرفی کبی وحدت وجود مسئله سنی مشتمل اشعار سویلدم دیمك اولور یوخسه عرفی ایله سالك اولوب مقام توحیده ایردم دیمك اولماز زیرا عرفینك زمانی مقدمدر ناظم حضرتلری انك وقتنی ادراك ایتمشلردر

همه راماتمیٔ حسرت دنیا دیدم چون
بعشرتکدهٔ کبر ومسلمان رفتم

جمله یی دنیا ایچون متحسر اولمق یاسنده وکدرنده کوردم چونکه اپانه ایشلرلر کوره یم دیو مسلمانلرك معبدینه واهل کفرك کفرخانه سنه واردم هیچ بریسنده طلب رضا بوله مدم (همان رضا ایچون تعبد عاشقلرده دردیمکی مراد ایدر (بومقامده کبردن مراد عوام مؤمنلردر (ومسلمانلردن مراد اهل صلاح وزاهد کورینن کیمسنه لردر (عشرتکده دن مراد معبدلریدر (خلاصه سی جمله نك دردی دنیادر اللهی استر عوامده وخواص ظن اولنانلرده برفرد یوقدر بیورمق استرلر فی الواقع بویله در

زرخورشید زمن بهر بها میطلبد
چون ببازار مسیح ازپی درمان رفتم

التونه بکزین کونشی بندن بها واجرت ایچون استه دی چونکه مرشد بازارینه دردیمه درمان بولمق ایچون کتدم (بوراده مسیحدن مراد مرشددر ومرشدن مراد مرشد حقیقی اولیوب کندویی مرشد کامل کوسترن شیخدر زیرا اویله سی التون استر اما مرشد کامل حقیقی مریدلرینه {قل لا اسئلکم علیه اجرا ان اجری الا علی الذی فطرنی افلا تعقلون} نظم جلیلنك مفادنی افاده ایدر (خلاصهٔ کلام عصرنك مشایخنه مرادلری اقچه در وحقیقتده مرشد کامل قالممشدر دیه رك طعن وتشنیعدر یاخود کونشه بکزین پارلق التونی دیمك اوله (بوصورتده زر مشبه

وخورشید مشبه به اولور (وزر لفظی خورشیده مضاف ایتمك مسجع ایله جناسه مبنیدر (زیرا ایکیسی دخی سماء رابعه ده درلر

باج لب تشنه کی ان شبنم من کرد طمع
کر بسر چشمهٔ خورشید درخشان رفتم

کندواب تشنه لکی ایچون بنم شبنم وجودمدن باج طمع ایلدی اکر خورشید درخشانك سرچشمه سنه کتدم (یعنی عصرمزده مشایخك زیاده اولوسنه وسرلوحه سنه دخی مسترشد اولمق ایچون کتدم ایسه اودخی بندن دنیالق طلبنده اولدی (یاخود بنم لب تشنه لکمدن ایچون شبنم وجودمدن باج استدی دیمك اوله (زیرا شمس شبنمه لب تشنه در (یاخود بیت اوله که مآلی درمان ایچون بازار مسیحه کتدم بندن زر خورشید طلب ایلدی دیمك ایدی (و بیت ثانی که شمس کبی شیخك سرچشمه سنه کیدرایسم شبنم وجودمدن بنم لب تشنه لکم ایچون باج طمع ایلدی دیمك ایدی ایکیسندن کرچك وحقیقی مرشد کامل مراد ایده رز بوصورتده بازار مسیحده بندن زرخورشید استدی و کونش باج استدی دیمك علم باطن اخذی مال وجانی شیخه بذل ایله اولور مالنی فدا ایتمدکجه حقیقت اله کیرمز مرشدك بوانده مریدهروار ینی صرف ایدرسه مرادینی بولور یوخسه دورت پاره شیخنه قیمیان و رقیبلی شیخك بوانده فدا ایتمین درویش اولمز بندن استدیلر بن جمله سنی فدا ایتدم و بویله درویش اولدم دیمك اولور

قامتم بسکه خم از بار قناعت کردید
ازجهان حاصلم این بس که دوچندان رفتم

بنم قامتم بار قناعتی متحمل اولدیغمدن اول قدر منحنی اولدیکه ایکی قات اولدیغم حالده کتدم جهاندن بکا حاصل بو کفایت ایدر زیرا نزد خداده قناعت غایت مقبولدر واندن حاصل اولان اغنا دخی سبب سرمایهٔ سعادتدر بوصورتده ذخر آخرت اولمغله کافی اولدیغندن ازجهان حاصلم این بس بیوردیلر (معلوم اوله که مصراع اولده اولان بسکه اولقدر معناسنه استعمال اولنور مصراع ثانیده اولان بسکه لفظنده اولان بس بتشور

معناسنه در (و كه يوقارودة اولان خم كلمه سنى بيان ايچوندر ومنفصل اوله رق يازلق لازمدر لكن مصراع اولده كى متصل يازيلور زيرا كه نفس كلمه دندر و بسكه لفظنك مجموعى اولقدر ديمكدر وكثرت معناسنى افاده ايدر (واشبو بيتك تقديرى قامتم بسكه خم ازبار قناعت كرديد كه دوچندان رفتم ازجهان حاصل مرا اين بس) ديمك اولور (قناعتك فضيلتى جمله نك معلومى اولمغله اكا متعلق اولان احاديث شريفه وحكايات لطيفه ترك اولندى

خس خود زورق طوفانئ آتش كردم

داغ بر سينه در اغوش نمكدان رفتم

كندى خس وخار كبى اولان وجودمى آتش درياسنه زورق ايلدم ودرياى آتشه خس وجودمى القا ايلدم و بويله ايتمكده اصابت ايلدم زيرا سينه م اوزرينه داغ واردر وسينم درد عشقله مجروحدر بو جراحتلرك مصلحى طوزدر بو جهتدن مملحه كبى اولان درياى آتشه خس وجودمى كمى ايلدم كه سينمده اولان داغ عشق وفرقت يارهلرينى اصلاح ايليه (چونكه سفينه سينه سى اوزرينه يوزر ناظم حضرتلرينك دخى سينه سى مجروح اولمغله مملحه كبى طوفانئ آتش انى اصلاح ايدر اميديله وجودنى اول درياك كمسى ايلمش و بو تدبيرمده مصيبم بيورمق استرلر (طوفانئ آتشدن مراد درياى عشقدر اكر دينورسه كه سينه سنده اولان داغلر عشقدن حاصل اولشدر درياى عشقه زورق وجودنى القا ايلمكده داغلر ملتئم اولميوب بلكه تزايد ايدر سينه داغلردن نجات بولسون ايچون درياى عشقه زورچۀ وجود ارسال اولنورمى (بو سؤالك جوابنده دينور كه بو عشق بر دردر كه بونك دواسى تزايد ايتمه سيدر نتكم قصيدۀ اولىده ناظم رحمه الله بيورمشدر (بيت) ازعشق رنك شكوه نريزم بهيچ كس * درديست اينكه جمع چوشد ميشود دوا (بو جهتدن درياى عشقه دوشمك سينه نك داغنك التيامنه سبب اولور (ياخود خس وجودمى آتش درياسنه كمى ايلدم زيرا طريق عشقده سفينۀ وجودى درياى آتشه صالويرمدكجه عاشقك كارى تمام اولميجق بو جهتدن بويله ايلدم وعظيم اضطرابه دشدم (زيرا سينۀ پرداغ ايله كانه نمكدانه القا ايتمش اولدم

بوایسه امر عظیمدر اشته راه عشقده بن بویله اضطراب صاحبی عاشقم وبنم حالم بودر دیمك اولور

مطلب خون من از تیغ نکردید روا

روزکاری بسر خاك شهیدان رفتم

بنم قاتمی قلجدن طلب جائز ولایق اولمدی صاقنوب ای تیغ شوکتی شهید ایتدك کتور خون بهاسنی دیمه‌سکز زیرا برخیلی زماندر شهدانك سرخاکنه کتدم وشهادتمی انلرك تربهٔ شریفلرنده جناب حقدن نیاز ایلدم مولی دخی دعامی قبول ایلدی بوجهتدن سیفك جرمی یوقدر وخون بها طلب ایتمك دخی مناسب دکلدر (معلوم اوله که اولیا کرامدن نیجه ذوات کرام شهادتلرینی جناب حقدن نیاز ایتمشلردر ازجمله حضرت حمزه رضی الله عنه حضرتلری میدان حربه زره پوش اولمقسزین سینه‌لری عریان اولدیغی حالده کلورلرایدی حتی بعض اصدقاسی کنیج ایکن زره پوش جنك ایدرایدك شمدی نیچون بویله ایدرسك دینجه اول موتدن خوف ایدردم شمدی موتمی وشهادتمی طلب ایدرم بیورمشلر (وینه امام حسن رضی الله عنه زوجه‌سی جانبندن مسموم اولدقده امام حسین رضی الله عنه بوایشی کیمدن کمان ایدرسك بیوردقده سویلرسم قتل ایدرمیسك بیورمشلر آنلر دخی نعم دیدکده سکوت بیورمشلر (اشته بوسویلمامك شهادتی طلب ایتدکلرینه دلالت ایدر (وینه امام حسین رضی الله عنه کربلایه عزم ایتدکده ابن عباس رضی الله عنهما تشریف ایتمه‌سنه هرنقدر جهد وسعی بیوردیلر ایسه مفید اولمدی زیرا اورادە شربت شهادتی نوش ایده‌جکلرینی بیلورلرایدی بنابرین عزم ایتدیلر که شهید اوله‌لر (وینه حلاج منصور قدس سره حضرتلری انا الحق سرنی فاش ایتدیلر که شهید اوله (وینه شیخ عطار قدس سره نك شهادته طالب اولدقلری حکایهٔ مشهوره‌لرندن معلومدر (وسائر اولیاء کرامك دخی طالب شهادت اولدقلری محلنده بیان اولنمشدر (مطلب میمك فتحی وطانك سکونیله مصدر میمی اوله‌رق طلب معناسنه در (یاخود مطلب میمك وطانك فتحه‌لریله نهی حاضردر (بویله اولنجه معناسی

بنم قانمی قلبجدن استمه زیرا استه مك روا اولمدی زیرا چوق مدت قبور شهداء کرامه واروب شهادت بکا نصیب اولمسنی اکلردن نیاز ایلدم بوصورتده تیغك صوجی بوقدر دیمك اولور وخونمی اندن طلب روا دکلدر دینسه ینه لطیف معنادر

بسکه سختست میان من وقاتل پیوند
خون زشمشیر روان شدچوز میدان رفتم

بنم قاتلم ایله بنم میانمده علاقه واتصال اولقدر متین وقویدر که بن شربت شهادتی نوش ایدوب چونکه میداندن کتدم قاتلك شمشیرندن بکا ترحمی سببیله قان روان اولدی قاتلك قلبجی بویله اولنجه وارقیاس ایله که کندونه مرتبه بنم ایچون قان اغلمشدر لکن قدر الهی بویله ایمش بوکار اندن وقوع بولدی و بنی سومدیکندن اولدردی دکلدر و بندخی آنی سورم (نتکم مثنوی شریفده ابن ملجم ایچون حضرت امام علی کرم الله وجهه بیورمشدر (مثنوی) ایك بی غم شوشفیع تومنم ✻ خواجهٔ روحم نه مملوك تنم یاخود قاتلدن مراد نفس سیف اوله (بویله اولنجه معناسی سیف بنم بینمده محبت اولقدر محکمدر که بن میداندن کیدنجه قلبجدن بنم ایچون قان اقدی دیمك اولور

بادخا کم بسر اتش بدل واب بچشم
کەزطوف درسلطان خراسان رفتم

اشبو بیتی ممدوحك وصفنه کریزکاه ایدوب بیوررلر که طپراق باشمه اولسون وقلبم یانسون وکوزلرم یاش ایله طولسون بن بواحواله مستحقم زیرا خراسان اقلیمنك سلطاننك قپوسنك طوافندن کتدم وجدا اولدم بو جهتدن کندومه ایتدیکم بددعایه استحقاق کسب ایتدم (بعض نسخەده طوف یرینه طرف واقع اولمشدر معناسی سلطان خراسانك قپوسنك طرفندن کیتدم دیمك اولور یاخود طرف کور معناسنه اولمغله کوزکبی مقبول ومرغوب قپوسندن کتدم دیمکدر (طوف نسخەسنده حضرت امامك تربهٔ شریفه لرینی کعبهٔ مکرمه یه تشبیه واردر (مصراع اولده دخی عناصر اربعه یی جمع

ایدوب صنعت لطیفه کوستردیلر نورالله مرقده (بادخاکم بسر اوله یم دیمک اولور (و بنه آتش بدل قلبم افتراقدن یانسون (و بنه اب بچشم نار فرقت تربهٔ مقدسه ایله بکا ایده یم دیمکدن عبارتدر

علیٔ موسیٔ جعفر که بطواف دراو
همه کفر امده بودم همه ایمان رفتم

کیمدر او سلطان خراسان یاخود سلطان خراساندن بدل امام علی رضا بن موسی الکاظم بن محمد جعفر الصادقدر که انک قپوسنک طوافنه جمیع وجودم عینی کفر اوله رق کلمش ایدم حین رجوعمده جمله وجودم ایمان اوله رق کتدم (معلوم اوله که عربیده علمین بیننده واقع اولان ابن کلمه سنک همزه سی خطاً وتلفظاً حذف اولنور لکن لغت فارسیه ده ابن باسرها حذف اولنمغله علیٔ موسیٔ جعفر بیورمشدر (تقدیری علی ابن موسی بن جعفر دیمکدر بو وجهله شرح اولندی

ایکه کردید رك جاده رك ابر بهار
چون بیاد کف جودت به بیابان رفتم

ای ممدوح سن او یله ذات شریفسنکه سنک جود وعطا صاحبی کفنک ذکریله چونکه صحرایه کتدم یولك طمری ابرنیسانك طمری اولدی ابرنیسان طمرندن یغمور نیجه یاغر ایسه نه کونه احسان صاحبی ایسه یولك طمری دخی یغمور یاغدرر کبی طشره یه صولر اظهار ایلدی وسنك کف جودینك یولك طمرینه بومرتبه تأثیری اولدی اشته حضرت امامك انعام واحسانی بومرتبه‌در که استماع ایدنه دخی تأثیر ایدر (بیتدن مراد جود وسخاسنی وصفدر

نکهت سنبلم ازسایهٔ مژکان آمد
بکه ان کوی تو نظاره پریشان رفتم

بنم کریکمك سایه سندن بکا سنبل رایحه سی کلدی زیرا اولقدر سنك کوینکدن پریشان بقشلو کتدم وکیدرکن کوزم کیروده قالدی برکره دخی تربهٔ مقدسه‌یی کوریم دیو دونوب باقدیغچه افتراق حزنیله نظرم

مختل و مشوش اولوب کرپکمك تحتندن سنبل دخی پریشان اولمغله سنبل قفولری کلدی

فلك کوی تو از بسکه مسیحا خیز ست
همه دردآمده بودم همه درمان رفتم

سنك فلکه بکزین کویك اولقدر مسیح آساذاتلر حاصل ایدیجیدر که کوی سعادتمندانه جمله وجودم درد اولدیغی حالده کلدم ودردیمه شفا بولوب جمله وجودم صحتك فوقی اولان درمان و علاج اولدیغی حالده کتدم یاخود علت معنویه وعلت صوریه صاحبی اولدیغم حالده کلدم و سنك محلنده صحت و عافیت بولوب درمان پذیر وعافیت صاحبی اولدیغم حالده کتدم دیمکدر

دور از کوی تو همزانوی عصیان بودم
امدم سوی تو همدوش بغفران رفتم

سنك محلندن اوزاق ایکن عصیان ایله همزانو ومصاحب ایدم چونکه کویکه کلدم وقت عودتده غفران ایله اموزاموزه مقارن اوله‌رق کتدم

چون رود عکس حریم توازآینهٔ دل
کزدرت رو بقفا رفتم وحیران رفتم

ای بنم ممدوحم سنك حرم تربهٔ شریفه نك قلبمه منعکس اولان اثرعکسی بنم ایینهٔ دلمدن نیجه کیدر بلکه سنین کثیره کیتمك احتمالی یوقدر وکمال محبتمدن جایکیراولمشدر زیراسنك قپوندن یوزم کیروده کتدم وحیران اوله‌رق کتدم بو وجهله مفارقت اولنجه اثرعکس حتی الموت کیتمز

سوده کردید مراپای طلب کزهر دشت
بسکه بهر تو بیابان به بیابان رفتم

بنم پای طلبم بنی سوزلمش وز بون ایلدی زیراسنی طلبدن ایچون هر کلدیکم اوه دن صحرا بصحرا کتدم و بر یرده قرار ایتمدم وطلب ایچون نازنین اولدیغمدن بویله سیاحت کثیره نخافت بدنمه سبب اولدی دیمك اولور (سوده اسم مفعولدر ازلمش وسوزلمش شیئه دیرلر (بعض نسخه ده پای یرینه راه واقع

اولمغله طلب یولی بنی سوزلمش ایلدی دیمکدن عبارت اولور (چونکه بنی پای طلب زبون ایلدی ایسه و رفتاره قدرتم قالمدی ایسه ینه سنی طلبدن فارغ اولمیوب بلکه

کار برخواستن خود رنشتن کردم
تا بکویت بادب پای بدامان رفتم

کندیمك اياقده كوریلجك ايشمی اوتورمقدن ایلدم واتوردیغم یرده ینه طلبده اولدم حتی سنك محلته پای بدامان اولەرق کتدم حاصل کلام مطلوبم سز ایدیکز سفر صوری ایله سکا کتدم چونکه پای رفتارم قالمدی سفر معنوی ایله کتدم دیمکدر

نفس صبح بود بسکه غبار در تو
هرشب از کوی تو خورشید بدامان رفتم

ای ممدوح سنك قپونك غباری اولقدر صبحك نفسی وبیاضی اولمشدر که هر کیجه اوغبارلر دامنمده اولدیغنه بناء سنك کویندن دامنمده کونش اولدیغی حالده کتدم چونکه اوغبارلر نفس صبح ایمش صبحك نفسندن شمس طلوع ایدر اوغبارلر دندخی شمس طلوع ایتمکله خورشید بدامان اولەرق کتمەسی لازم کلور (نفس صبحدن مراد صبحك بیاضیدر (کما قال الله تعالی { والصبح اذا تنفس } ای اذا اسفر

داورادادکرا بهر طواف حرمت
امدم ازدل وجان نه زدل وجان رفتم

ای حاکم وای عادل اولان ذات شریف سنك حرمنك طوافی ایچون جان ودلدن کلدم ولکن کتدم دکلدر بلکه شیوۀ قدر بنی دار سعادتمندندن کیدرمشدر وکتمکلکم دخی کراهت دل وجانله واقع اولمشدر (داورادادکرا کلمەلرینك اخرنده اولان الفلر ندا ایچوندر مصراع ثانیده نون نافیه اشباع ایدەرك اوقنه که وزن مستقیم اوله

من ضعیفم بستان داد من ازخلق جهان
که زکویت بمدد کاریٔ ایشان رفتم

بنه بیوررلر که ای بنم ممدوحم بن ضعیفم بنم انتقاممی جهان خلقندن سن اخذ ایله زیرا بن ضعفم سببیله آلمغه قادر دکلم زیرا سنك کویندن بن آنلرك امدادیله کتدم اکر انلر بکا امداد ایتمش اولیدیلر بن فقرم سببیله کیتمکه قادر اولمیوب تربهٔ شریفه نك مجاور دائملرندن اولور ایدم

میکشد اتش یکرنکیٔ من شعله زجیب
رفتم از کوی تو آتش بکریبان رفتم

بنم سنك محبتنده یکرنکلکمك اتشی بنم یاقدن شعله چکراشته سنك محبتنده بویله مخلصم ومرائی دکلم بو جهتدن سنك کویندن کریبانمده آتش یانه رق کتدم وسنك محلندن کتدیکم ایچون بویله اتشلره کرفتار اولمشمدر (میکشد کلمه سنك فاعلی اتش یکرنکی ترکیبی اضافیسدر وشعله لفظی دخی مفعولیدر (یکرنکی یاء مصدریه ایله مخلصلق دیمکدن کنایه در زیرا مرائیلکده ایکی رنکلیلك واردر بریسی ظاهرینك رنکی و بریسی باطنی نك رنکیدر

وعدهٔ پوچ جهان بود کف موج سراب
خوردم از بسکه فریبش سوی عمان رفتم

جهانك هیچ واصلی یوق وعده سی سراب دریاسنك موجنك کفی ایدی وانك کبی ضعیف ایدی بویله ایکن اولقدر بنی الداتمه سنی یدمکه سراب بحرینك عماننه کتدم وکمالیله الداندم دیمك اولور یاخود انك فریبنی اولقدر یدمکه نه اولدیغنی اکلیوب سنك بحر عمان کبی اولان احساننه کتدم وجهانك اصلی یوق وعده لرینی ترك ایتدم دیمك اولور (نتکه بیت اتی بومعنایی تأییدایدر (پوچ بای عجمیه نك ضمیله هیچ معناسنه در (فریب فانك کسریله الداتمغه والداتمغه دینور (نتکه شاهدی مرحوم (فریب الدمق اولدی فریبدن الدانمق) مصراعنده بیان ایتمشدر فی الحقیقة جهانك وعده سی واحسانی دریای سرابك موجنك کفی کبی ضعیف ووعده یکون اولدیغی اهل عقله اجلای بدیهیاتدندر

داشت ازبس فلکم تشنه لب منت خشك

سوی دریای عطای توشتابان رفتم

فلك بنی قوری وساده احساننه اولقدر تشنه لب وعاشق طوتدی وآب لطفنه قاندر میوب تشنه لبلکم مزداد اولمغله سنك عطانك دریاسی طرفنه عجله ایدیجی اولدیغم حالده تشنه لبلکی ازاله ایچون کتدم ودریای احسانك بنی قاندردی وتشنه لکمی ازاله ایلدی (شوایکی بیتك دخی مآلی دنیانك دولتی ونعمتی سرابه بکزمك ایله هیچ مقوله سندندر بویله اولنجه بوکامیل کارعاقل دکلدر دیمك اسنتر وکرچك آب سکا لازم ایسه اولیای کرامك دریای عطاسیدر انلرك سمتنه کیدوب دریای احسانلرینه مستغرق اول دیمکی مراد ایدر (شتابان عجله ایدیجی معناسنه اولهرق صفت مشبهه در

سعی کن تادل من شسته بود زینکه مدام

بسوی دشت بدر یوزهٔ نیسان رفتم

ای بنم ممدوحم بکا سعی وهمت ایله حتی بنم کوکلم بوندن پیقمش اولسون دیو دائما سنك محبتنك اوسی طرفنه ماء نیسان کبی اولان فیضنك دلنجلکی ایچون کتدم وبن بویله غیرت ایتمکده یم سنك سعیك دخی منضم اولسونکه بنم کارم تمام اوله (زینکه کلمه سنده اولان اسم اشارتك مشار الیهی مابعدنده که فیض دلنجلکی ایچون دشت محبت حضرت امامه دائمی کتمسیدر(وکه لفظی دخی اسم اشارتی بیان ایچوندر (بدریوزه کلمه سنده اولان باباء اجلیه ایچون اولوب دریوزه دلنجیلك معناسنه در بعض نسخه ده شسته بود یرینه شیشه شود واقع اولمغله معناسی کوکلم ماء نیسان فیضکله طواو برشیشه اولسون دیمك اولور

آنچنان ازدل من کرد ضلالت سرزد

که زکوی تومن بی سروسامان رفتم

انجلین ضلالت توزی بنم قلبمدن باش اوردی وظاهراولدیکه سنك محلندن بن پریشان ونظام حالسز کتدم اکراو کرد ضلالت قلبمدن غبار قالدرمیدی

بن سنك كوينعدن كتمزايدم بنم ضلالتم سنك كويني ترکه باعث اولدی
دیمك اولور بوصورتده من کلمه‌سی مابعدنه مضاف اولمیوب بیتی اوقور
ایکن برکسرهٔ ضروریه ویریلور (بعض نسخه ده ضلالت یرینه ملالت
واقع اولمغله معناسی کوکلمدن فتور توزی انجلین برهوا اولدیکه
بی سروسامان و پریشان کوینعدن کتدم دیمك اولور سر زدظاهر اولدی
دیمکدر بی سروسامان پریشان معناسنه اصطلاح اولنمشدر

بسکه کردید زکلفت دل تنکم لبریز
کرد الوده تراز روی یتیمان رفتم

غبار مشقتدن ظار کوکلم اوقدر طولو اولدیکه قلبمدن غبار طشره
چقوب یتیملرك یوزندن یوزم زیاده غبار الود اوله‌رق کتدم و یتیملرك غبار
الود محنت اولمسی بنم غبار الوده لکمك یاننده عین نظافت قبیلندن
ایدی ناظم رحمه اللهك غبار الوده لکی معنویدر لکن یتیملرك غبار الوده
لکی معنویده اولور صوریده اولور کلفت کافك ضمیله عربی اوله‌رق
مشقت والم ومحنت معناسنه‌در و برمضاف محذوف اولمغله زکرد کلفت
تقدیرنده در یتیمدن مراد حضرت امام همامك تربهٔ معطره سندن
مفارقت سببیله کندوبه عارض اولان الم واضطرابی بیاندر

شوکت این ترك ادب چند دعا میکوید
که بافلاك شدم دست وکریبان رفتم

ناظم رحمه الله کندی نفسندن تجرید قاعده‌سی اوزره برشوکت فرض
ایدوب اکاندا ایدرك بیوررلر که ای شوکت سنك بوترك ادبك نیجه بردعا
سویلرونه مقدار دعاده اصرار ایدر اویله دیه‌رك که افلاکه عروج
ایده‌یم الیم مطلوبمك یقه‌سنده اولدیغی حالده کیده‌یم بودعایی بویله
لسان ایله ایتمکی ترك ایتسون زیرا عیبدر وسوء ادبدر عاشقلرك کاری
لسان حال ایله و کوکل دلی ایله عرضحال ایتمکدر ومیان عاشقلرنده لسان
قال اوله‌مز مصراع ثانیده اولان که لفظی بیان ایچون اولمغله دعایی
بیان ایدر ودعاسی مصراع ثانیده‌در ودعانك مضمونی دخی وصلتدن

عبارتدر وطالب وصال اولمق ترك ادب قسمندن اولغله دعایی ترك ادبه ایتدردیلر معلوم اوله كه اولیای كرامدن بعض ذوات دعا ایتمكی عیب وترك ادب كورمكله ترك ایتدیلر وحضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلامك یولنه كتدیلر و بعضیلر قرآن كریمده وحدیث شریفده رخصت كوردكلرندن دعا ایلدیلر زیرا (واسئلوا الله من فضله) بیورلمشدر* وینه (ادعونی استجب لكم) وینه اجیب دعوة الداعا اذا دعان وارد اولمشدر ناظم رحمه الله تعالی ترك ادبه دعا ایتدرمكله دعانك ترك ادب قسمندن اولدیغنه اشارت بیوردیلر یاخود بیتك معناسی شویله دیمك اولور كه ای شوكت بو ترك ادب نیجه برمدت دعا سویلر شمدنصكره دعایی ترك ایتسون زیرا معراج روحانی مقدر اولدی ومعراجده مشاهده وتجلیٔ جمال ظاهر اولدی بوندنصكره دعا عیشدر وعاشقك اقصای مرامی وصلتدر اودخی نصیب اولدی بوصورتده دعا ترك ادبدر بوبی ادبلك اولمسون دیمك اولور ینه مراد لسان ایله اولان دعا دیمك اولور یاخود ترك ادبدن مراد نظم بیوردقلری قصیده‌در بوكا كوره بیتك معناسی شویله دیمك اولور كه ای شوكت بویله قصیده ایله حضرت امام همامی مدح وثنا ترك ادبدر زیرا حضرت امامك قدری بوثنالردن بالاتردر بوسنك ترك ادبك نه‌مقدار اولسه كركدر شمدنصكره شوكت مرادینك حصولیچون دعا سویلسون شویله دیه‌رك كه معراج ایده‌یم ومظهر تجلی جمال اوله‌یم بلكه حضرت همتیله دعاسی قبول اولور ومقصود حصول پذیر اولور لكن ینه مراد لسان حال ایله دعادر

حرف مطلب بزبان دل خود كوی كه من
همه جا بالب خاموش غزلخوان رفتم

چونكه زبان قال ایله دعادن منع ایتمشیدی واكا بی ادبلك بیورمش ایدی بوبیتله دعانك عاشقلر عندنده كیفیت معتبره‌سنی بیانه تصدی ایدوب بیوردیلر كه ای شوكت مرادینك كلماتنی كندی كوكلانك لسانی ایله سویله زیرا بن ادب یولنه كیدوب جمله مكانده لب خاموش ایله غزل وابیات

اوقيجى اولـديغم حالده كتدم وزبان دل ايله اوقور ايدم وايم خاموش ايدى سـندخى بنم كبى ايله ديمك اولور نته كه قصيدهٔ اولى نك آخرنده دخى بيورمش ايديلر بيت عاشق كه ره بخلوت معشوق ميبرد عرض نيازرا بخموشى كندادا فى الواقع كوكلدن واسـان حالدن عرض نياز كمال ادب اولديغى محل ريب وكمان دكلدر همان جمله مزى مولى موفق ايليه امين بحرمة النبى الامين

تابود مصرع عرفى به بياض ايام

همه شوق امده بودم همه حرمان رفتم

چـونكه بيت سابقك مصراع ثانيسـنده بن اب خاموش ايله غزلخوان اوله رق كتدم بيورمشـلر ايدى كويا سـؤال اولندىكه اوقوديغك ابيات نه ايدى جواب بيورديلر كه اشـته بو بيت و بونك مابعدنده كه قصيده نك مابه الختمى اولان بيتدر معناسى حضرت امام رضا رضى الله تعالى عنـه افنديمزه خطاب اعتذار اوله رق دير كه افندم عرفينك مصراعى كاغد كبى اولان ديوا نچهٔ ايامده مثبت اولدقجه اومصراعدن مراد اشـته بو همه شـوق امده بودم همه حرمان رفتم مصراعيدر وبيت اتى به مرهوند عرفى مرحومك مصراعنك اولى بويله واقع اولمشـدر بيت

ازدر دوسـت چكويم بچه عنوان رفتم

همه شـوق امده بودم همه حرمان رفتم

معناسى دوستك قپوسندن نه طرز وطور ايله ونه اسلوب غريب ايله كتدم سكا نيچون سـويليه يم زيرا حزنمى والم افتراقى بروجهله تعريف و بيانه وافاده يه قادر دكلم زيرا كلوركن دوسته كيديورم ديوجمله وجودم عينى شـوق اوله رق كلدم و بنده بويله نشـئه وسرور وارايدى كيدر ايكن كلديكمك عكسى اوله رق جمله وجـودم عينيله حرمان اوله رق ديار دن اويله كتدم هيچ بووجهله اولان الم فراق وصف و بيـان اولونورمى البتده اولماز بنابرين بندخى سويلمم ديمك اولور

دارم امید که خندان بدرت بازآیم
آنقدرها که زدرگاه تو گریان رفتم

امید طوتارم که یا امام بنه سنك ملجاء خواص وعوام اولان درسعادتمندنه کولیجی وشوق وار اوله‌رق کلورم وعتبهٔ شریفنه یوزم سوررم اولقدر خندان کلورم که وقت عودتده درگاه والاندن نمقدار کریان کتدم ایسه کریان کتمکلرندن حزن وانکسار درونلری وکتمکی استمدکلری ثابت اولور حاصلی نوجهله محزون وکریان کتدم ایسه اولقدر بنه خندان اوله‌رق کلورم دیمك اولور وبو بیتك مآلنه مرحوم عرفینك مصراعنك مآلنی درج بیوردیلر نورالله تعالی مضجعه واسکنه فی بحبوحة جنانه اشبو قصیدهٔ مبارکه دخی بو بیت تمام اولدی عدد ابیاتی التمش التیدر ولفظهٔ جلاله‌نك عدد شریفنه موافقدر

القصیدة الثالثة المبارکة فی مدح الامام علی الرضا بن موسی الکاظم بن جعفر الصادق رضوان الله تعالی علیهم اجمعین ایضا نفعنا الله بذکرهم

(بسم الله الرحمن الرحیم)

وجود کوه چنان نرم شدزا برمطیر
که میتوان زرك سنك کرد تارحریر

اشبو قصیده بهاریه اولمغله بیورلر که رطوبتك کمالندن طاغك وجودی یاغمور یاغدریجی بولتدن انجلین نرم وبومشق اولدیکه طاغده اولان طاشك طمرندن ایپك تلی ایلمك وطاشك ملایمتی سببیله ایپلك اکرر کبی طاشی اکرمك ممکن اولور مطیر صفت مشبهه اوله‌رق یاغمور ایندریجی ویاغدریجی معناسنه اولمغله ابرمطیر مطر صاحبی بولت دیمك اولور

زبسکه روی زمین رابهار رنکین کرد
زموج کل نتوان فرق کرد نقش حصیر

اولقدر بو بهار روی زمینی رنکین وکوزل ایلدیکه کل موجندن حصیر نقشنی فرق ایلمك ممکن دکلدر زیرا نقش حصیر بهارك قوتندن لطافت

بواوب كاستانده كه كل كبي جوش وخروش ايلدي وتموج ايتدي (بعض حصيرلرك قرمزي نقشي اولمغله كله شبيهدر

گند بروی هوا کارا بر نکهت کل
زبسکه کرد رطوبت بمغز کل تأثیر

كلك رائحهٔ طيبه سي هوانك يوزنده بولتك كاريني ايلر ونكهت كل سحاب اسا ياغمور ياغدرر اوافدر رطوبت كلك مغزينه تأثير ايلديكه حال بورايه نتيجه ويردي (نكهت نونك ضمي وكافك سكونيله كلك وازهار سائره نك رائحهٔ طيبه سنه تعبير اولور (ناظم رحمه الله بو بيتلر ايله اوسنه نك بهاريني كماليله ثنا ايورديلر (زيرا بهارك اعلاسي وكمالي رطوبتك كثرتيله اولورنته كه صيفك كمالي يبوستك زياده لكيله وشتانك كمالي برودتك شدتيله اولديغي كبي (كلك مغزندن مراد كلك درونيدر (بروي ده كه باء ظرفيت ايچوندر

بكوچه دام تماشا چنان فكنده هوا
كه كردن ازسر ديوار ميكشد تصوير

دامه بكزين تماشاكاهي اطرافه هوا انجلين براقشدر كه ديوارده اولان تصوير بشر ديوار باشندن كردنني يوقار وچكر كه تماشاكاهي سير ايلسون (كوچه اطراف معناسنه در (تماشا بومقامده تماشاكاه ديمكدر (ومحل تماشايي دامه وتشبيه ايلدي زيرا مسيره كوكل صيدنده دوزاق كبيدر (ياخود دام تماشاكاهه كرفتار اولمم ديو ديواردن تصوير باشني چكوب اختفا ايدر ونظر ايلمز كه بلكه كرفتار اولور تصويرك دخي باشني ديواردن اوزاتمسي بنه بهارك فيضندن وقوتندن حصوله كلمشدر

بطبع قطره صفا ان قدر كه ميكردد
بجيب ابر زعكس شكوفه قطرهٔ شير

قطره نك طبعنده بهارك فيضندن اوافدر صفوت حصوله كلمشدر كه بولتك درونده ايكن چيچكك عكسندن قطرهٔ مطر سود طمله سي اولمشدر (برشيده صفوت اولسه مثلا اينه كبي ابتده اكا مقابل اولانك صورتي شئ اوصافي به عكس ايدر درون سحابده اولان قطرهٔ باران دخي بهاردن

اكتساب فيضله صفوتى برمرتبه يه ايرشمش كه روى زمينده كه شكوفهٔ بيضا غايت بعيد ايكن قطره يه عكس ايدوب سحابدن نازل اولدقده قطرهٔ شير كبى كورينوب بوالتدن سودياغدى ظن اولنور يورمق استرلر (جيبدن مراد بومقامده سحابك درونيدر

توان زروى زمين ديد اسمان دكر
چو سطح آب زبس خاك كشته عكس پذير

خاك تيره بهارك فيضيله اولقدر صفوت صاحبى وعكس قبول ايدىجى اولديكه سطح اب كبى روى زميندن بو آسمانك غيرى بشقه براسمان كورمك ممكن اولور (روى زمينى صفوتده وكندويه اسمان منعكس اولمقده سطح ابه تشبيه بيورديلر

چنان زجوش صفا خاك شد تجلى زار
كه بشكفد يد بيضا از خاك دامنكير

صفوتك جوش وخروشندن كرهٔ زمين انجلين تجلى مكانى اولديكه اتك طوتيجى خاكدن يد بيضا ظاهر اولوراشته بهار صفوتى سبيله خاكه بوخالى ويردى (يد بيضا ظهورى ادعائى اولور (شو لطافت دخى واركه يردن زنباق چيچكى وانك امثالى بياض چيچكلر بتروانلر يد بيضايه بكزر (خاكك دامنكيرلكى انسانك اتكنه ياپشمه سى جهتيله در (وينه خاك دامنكيردن يد بيضا ظهورا يتدرمك دخى لطيف واقع اولمشدر (زيرا ال اولمسه دامنكير اولماز ايدى وينه صفا وتجلى زارويد بيضا الفاظنك اجتماعى جناس شعريه دندر

دهان غنچهٔ خندان كشاده تنك شكر
كل سپيد بهر سو نموده كاسهٔ شير

غنچهٔ خندانك آغزى شكر تنكى اچشدر (يعنى غنچهٔ خندان دهانى كشاده اولدقچه شكر تنكى كشاده اولمش كبى لذت وخلاوت ويرر (بياض كل دخى هرطرفده كشاده اولمغله سود كاسه سى كبى ظاهر اولمشدر (شكر بياض اولمغله غنچه يى بياض كل غنچه سنى مراد ايتمك انسب اولور (مصراع ثانيده اولان كل سپيد دخى بو اراده يه قرينه اولور غنچه نك خندان

اولمسى

اولمسی کشادندن کنایه‌در (و ینه شکرله کاسهٔ شیر ذکرنده جناس شعریه واردر (خلاصهٔ کلام بو بهار او یله بر اعلا بهار اولدیکه غنچه‌لرك دهان کشاده ایکی تنك شکرك کشاده لکنه بکزدی کل (سپیدك دخی کشاده اولمسی لطافتده کاسهٔ شیره بکزدی (هیچ بر بهارده کرك غنچه‌ده وکرك کشاد اولان کللرده بو حلاوت ولطافت اولمامش ایدی دیمك استر

چراغ لاله دهد تا به بزم باغ فروغ
بخاك روغن کل میچکد زابر مطیر

لاله‌نك چراغی باغك مجلسنه ضیا و یرسون ایچون کرهٔ خاکه مطر صاحبی بولتدن یاغمور یرینه کل یاغی طملر (اشته بو بهار بو یله بر لطیف بهار اولدی (لاله‌یی چراغه تشبیه صورتنك مشابهتی جهتیله در (بزم مجالس (وفروغ ضیا معناسنه در (مطیر میمك فتحیله یاغمور صاحبی بولته دیرلر

نکرده سخن ازاب ورنك باغ هنوز
که همچو غنچه بلب برك کل شود تقریر

باغك اب ورنکندن ولطافتندن حالا سوز اولمامشدر (یعنی باغك وکلستانك لطافتی کما هو حقه بیان اولنمه مدی و بیان ووصف دخی ممکن دکلدر زیرا غنچه کبی انسانك لبنده تقریر و بیان کل یپراغی اولور بو مرتبه‌ده بهارك لطافتی واردر (که تعلیل ایچون اولمغله نکردهٔ سخنك علتیدر (اب ورنك لطافت معناسنه اصطلاح اولنمشدر (شود کلمه سنك فاعلی تقریردر (و برك کل دخی مفعولیدر (خلاصهٔ کلام بر واصف شو بهاری وصف مراد ایلسه بهارك قوتندن بهاری وصف ایتدیکیچون ایتدیکی وصف وتقریر غنچه‌نك لبنده تقریر برك کل اولدیغی کبی واصفك وشاعرك تقریری دخی برك کل اولمغله وصفنه مانع اولور کانه غنچهٔ بهاری بو وصف مراد ایدوب تقریری لبنده برك کل اولمش ولبده یپراق اولنجه کلام سویلمز بنابرین دهان غنچه وصفدن قالمش شاعرك لبنده دخی شعری برك کل اولمغله وصفه قادر اوله میوب ناچار سکوت ایتمش بو جهتدن حالا بو بهارك وصف اولنمه‌سی وحقنده سخن اولنمه‌سی لازم کلور (بیتدن مراد وصف اولنماز بر بهار در دیه‌رك او بهارك اعلا لغنی بیاندر

گذشت موجهٔ آب زمرد از سر کوه
کشید آتش یاقوت پا ز دامن قیر

زمردك آبنك طاغه سی طاغك باشندن آشدی وطاغلر لطيف وزمرد كبی يشل اولدی (ياخود سر كوهدن مراد زمردك كنديسيدر زيرا زمردك صورتی مدور اولمغله طاغه بكزر بوكا كوره معناسی بهارك قوتندن آب زمرد جوشه كلوب سر كوه كبی اولان كندی تپه سندن آشدی ديمك اولور (وينه بهارك قوتندن ياقوتك آتشی دامن قيردن اياق چكدی (يعنی قوت هوا ايله آتش ياقوت علو كبر اولوب افقده واطراف سمايه چقوب كزمكله افق حمرت بولدی (قيرقاتك كسريله اطراف سمايه تعبير اولنور كه عربيسی افقدر (بو معنايه كوره كشيدك فاعلی آتش ياقوت اولور وينه پا مفعولی اولور (ياخود معناسی بهار ياقوت اياقلی آتشی اطراف سمانك دامنندن چكدی وافق قرمزی اولدی (آتشك ياقوت پا اولمسی لطافتندن كنايه اولور وبو حمرت افق ايام بهارده اولور سائر موسملرده اولور ايسه ده از اولور (بو معنايه كوره كشيدك فاعلی بهار اولور (ينه آتش ياقوت پا مفعولی اولور (ياخود كشيد فعل لازم اولوب معناسی ياقوت اياقلی آتش دامن قيرك ابتداسندن انتهاسنه دك چكلدی ديمك اولور بو صورتده آتش ياقوت پا نائب فاعل اولوب فعل لازم اولمسيله مفعوله محتاج اولماز (ياخود استفهام تقديريله معنا ديمك اولور ياقوتك آتشی دامن قيردن اياغنی چكديمی بلكه چكميوب دامن قيره دك قدم باصدی واطراف سما ياقوتك آتشندن كمال ايله حمرت بولدی

فتاده است ز بس باغبان بفكر چمن
كه باز ره نيابد بصحن باغ دلير

كلستانك لطافتی كمالده اولديغندن باغبان چمنك محافظه سی ملاحظه نه اوقدر دوشمش كه وكلستانك ديوارينك دلكنی وكديكنی بر مرتبه ده محكم ايتمش كه روزكار باغك ايچنه كيرمكه بهادر اوله رق يول بوله مز ياخود باغبانك بويله محافظه قيدينه دوشديكنی روزكار كورنجه صحن باغه

دلبر كيرمكه يولى قالميوب باغبساندن خوفندن ايچون صحن باغه اهسته اهسته كيرر ديمك اولور (زيرا باغبان روز كاره عتساب ايدر وتكدر ينه مظهر اولور (صحن كلستاننك ميدانه دينور (دلبرداللك كسر يله پهلوان معناسنه در

بدامن اورد ازدام خاك بلبل را
كهى رخنهٔ ديوار كل كند تعمير

دام كبى اولان ارض كلستاندن باغبان بلبلى كثرتى سيبله صمانلى چاور ينه اتكنده ياخود انكى ايله طولدروب كتورر شول زمانده كه ديوار كبى باغده مرفوع اولان ديوار كلك كديكنى تعمير مراد ايلر اشته باغده بلبلك بومرتبه ده كثرتى واردر كه ديوار كلك رخنه لرينك تعميرى بلبلك ذاتندن اولور ومناسب اولان دخى بودر كه رخنهٔ ديوار كل بلبلدن تعمير اولنه ورخنه لره تعمير ايچون بلبل صوقوله (اورد و كند كلمه لرينك تحتنده اولان فاعللر باغبانه راجعدر

زمدح كلشن ووصف بهار مى ايد
صداى خندهٔ كل ازقلم بجاى صرير

شاعرك كلستانى مدحندن وصفندن قلمك اوازه سى يرينه كلك كولمككلكنك صداسى كلور (كلك كولمه سندن مراد آچلمسيدر (زيرا اچلمقده دخى انكشاف اولمغله كولمكه بكزر كلك انكشافنى خنده ايله تعبير ايلدى (صرير خامه يرينه صدا حاصل اوله زيرا خنده ده صدا واردر اكرانكشاف ايله وانك مراد فيله تعبير ايلسه صدا بولنمز كه صرير خامه بدلينه كله وهمده كلشنه و بهاره جهيت شعريه دخى حصوله كلور زيرا كلشنده وبهارده خنده اولور (معلوم اوله كه صرير خامه يرينه صداى خندهٔ كل كلمك بودخى بهارك قوتندن وكلشنك كمال لطافتندن نشئت ايدر بوصورتده بو بيتدن دخى مراد شعر يفلرى ينه او بهارى وصف وثنا اولمش اولور كانه كلشن و بهار وصف اولندقچه كل غايت صفاياب اولديغندن كولر ايمش زيرا انسان دخى مدح اولندقده انبساط وفرح

حصول پذیر اولور وطبیعت مدحی سورودمی استمز ذمدن دخی انقباض درون درکاردر وکلك خنده سنك صداسی دخی صریر خامه یه غلبه ایتمکله یاخود بهارك فیضندن وقوتندن صریر خامه صدای خندهٔ کله تبدل ایتمکله گلشن وصف اولندقده صریر خامه بدلی صدای خنده گل گلمك سببیله شاعره بهاری وگلشنی مدحدن بر نشئهٔ دیگر دخی حصوله گلور بیورمق استرلر (صریر صادك فتحیله اثنای کتابتده قلمك کاغده مسندن حاصل اولان صدادر

زبس بمغز جهان ریختند رنك نشاط
صدای خنده بگوش ایدازاب تصویر

دنیانك مغزینه اولقدر نشاط وسرور رنکنی دوکدیلر وجهان اول مرتبه ده فرح وصفا ایله مالامال اولدیکه دیوارده ولوحه ده یاپلمش تصویرك لبندن انسانك قولاغنه خنده صداسی کلور وبی روح اولان تصویرلر دخی فرحندن کولمکه باشلیوب خنده لرینك صداسی ایشیدیلور اولدی واربوندن ذی روحك نشاط وسرورینی اکله دیمك اولور

زبان غنچه چنان همترانهٔ بلبل
که رنك اینه ریزد رصافی تقریر

غنچه نك لسانی بلبل ایله انجلین ترنم وتغنیلری برابر اولدیکه غنچه نك لسانك صافی اولان تقریرندن اینه رنکی دوکیلور (یعنی بر بهار اولدیکه غنچه یی دخی بلبل کبی سویلندی واویله صافی اوله رق ترنم ایتدی که تقریرنك کمال صفوتندن اینه لر حصوله کلور اینه غایتله صفوتده اولدیغندن غنچه نك تقریر صافیسندن اینه لر دوکلردی (همترانه نغمه لری بردر دیمکدر

هوای سیر چنان بیقرار زاهد کرد
سیاه مست شود تاز خود کند شبکیر

مسیره ده کزمك ویوریمك محبتی زاهدی انجلین بیقرار ایلدی که زاهد باده ایچمکسزین کندی ذاتندن بازغون ودلی سرخوش اولور وناله ایلر (زاهدك

(ایسه)

ایسه کزمك وناله ایتمك شانندن دکلدر ایشته بو یله بو بهار زهده دخی بو کیفی و بو نشاطی ویردی وار عشاقك حالنی زاهددن اکاه که نیجه ایمش

سواد شام چنان از صفای صبح کست
که همچو موی نمایان شود ز کاسهٔ شیر

کیجه نك ظلمتی صبحك صفوتی و بیاضلغی سببندن اویله ضایعدر که یاخود اویله نقصاندر که سود کاسه سی ایچندن سوده وقوع اولان قیل نه کونه ضعیف وخیال کبی نمایان اولور ایسه ظلمت شب دخی صبحك صفوتندن اویله ضعیف وخیال کبی ظاهر اولور (بو دخی بهارك کمال قوتندن اولور که ظلمت شبی بهار محو ایلدی و کیجه لری کوندز کبی ایلدی صبحدن بو مقامده نهارك مجموعی مراد اولنور (وینه شامدن مجموع لیل مراد اولنمشدر (ذکر جزؤ ارادهٔ کل طریقیله ایکیسی دخی مجاز مرسلدر زیرا شامك وضعی اخشام وقتنه وصبحك وضعی صباح وقتنه‌در (کم کاف فارسیه‌نك ضمیله ضایع دیمکدر (اکر کاف عربیه‌نك فتحیله کم اولور ایسه نقصان معناسنه‌در (بو مقامده ایکی معنانك ایکیسنی دخی مراد ایتمك ممکندر (نتکه بیتك ترجمه سنده اشارت اولنمشدر (کاسهٔ شیردن مراد سود ایله مملو کاسه دیمکدر که موی انده ظاهر اوله اکر فقط کاسه مراد اولنسه موی انده نمایان اولمز

ز بس ریاض جنون را بهار خرّم کرد
ز موج ناله شود سبز دانهٔ زنجیر

بهار جنون روضه‌لرینی اولقدر خرم ومبارك ایلدی که عشاقك ناله‌لرینك موجندن زنجیرك دانه‌سی صوانوب یشل اولدی (یعنی بهار کمال قوتندن عشاقی جوش وخروشه کتوروب ناله‌لری دریا مثال اولمغله تموج ایدوب او موجدن حلقهٔ زنجیر سیاه ایکن وسبز اولمق شانندن دکل ایکن دانه کبی اولان حلقهٔ زنجیر موج ناله‌دن صوانوب یشل اولدی هیچ بر بهارده بو حال وقوع بولمش ایدی (بو جهتدن ریاض جنون خرم اولدی زیرا روضهٔ جنونك خرملکی ناله‌نك کثرتیله اولور خرم خانك ضمی ورانك فتحیله مبارك معناسنه‌در لسان ترکیده قتلو تعبیر اولنور

دمیده است گل بره از تبسم کرک
شکفته غنچه بشاه غزال ازدم شیر

بو بهار بر بهاردر که قوردک تبسمندن قوزی قولاغی دیدکاری چیچک بتمش وظاهر اولمشدر (وینه ارسلانک نفسندن غزالک شاخنده گل غنچه‌سی آچلمشدر اشته بویله ایکی ضدی دخی بربرندن بتوردی

چو می زشیشه گل از غنچه میزند بیرون
شود شکفتگی او اگر دمی تأخیر

می صراحیدن کندینی طشره اوردیغی کبی گل دخی غنچه‌نک درونندن کندوبی اویله طشره اورر اگرانک آچلمقلغی بردم کیرو قالمق اولورسه وتأخرایدرسه (بو بیتده غنچه‌بی شیشه‌یه ومیی باده‌یه حمرتده واندن ظاهر اولمقده تشبیه بیوردیلر (وینه تأخیر تأخر معناسنه‌در بوحال دخی بهارک کمال قوتندن اولور

بیاد خنده کلها گلاب میگردد
خیال گریهٔ بلبل بجویبار ضمیر

گوللرک گولمه‌سنک یادی واگلمسی ایله بلبلک گوزی یاشنی گوکل ایرمغنده خیال ایلمک واو تخیل سببیله اشک بلبل گلابه منقلب اولور (یعنی گلستانده گوللر شویله اعلا ولطیف اچلمشدردیه‌رک کلام اولنسه بوسویلشمک اثناسنده اشک دیدهٔ بلبل جویبار ضمیرده تخیل اولنسه گللرک لطافتی بلبلک گوزی یاشنه عکس ایدوب وتأثیر ایتمکله اوانده گل صویی اولور دیمکدر (اشته گوللرک گلستانده بومرتبه لطافتی واردر بوحال دخی بهارک کمالیله اعلالغندن نشئت ایتمشدر

زمغز خاک چنین بوی داغ می اید
زبسکه یافته ازخون لاله ها تخمیر

گلستانک خاکنک بیندن انسانک قوهٔ شامه‌سنه داغ قوقوسی گلور ایشته بومرتبه‌ده لاله‌لرک حمرتی وارکه لاله‌لردن قان طاملیوب خاک چمن خون لاله ایله تخمیر اولنمش بوسیدن خاکدن داغ رایحه‌سی گلوردا غدن

مراد لاله‌نك درونده اولان سیاهلقدر حاصلی خاك چن لاله قوقو بوردیعك استرتخمیرا كرچه متعدی اولوب یوغرمق معناسنه دربو مقامده لازم معناسی ویرلدی زیرا متعدی اولان كلمه‌یی لازم اعتبار ایتمك امر شایعدر

فضای فقر نیستان شیر مردان شد
زبس زموج شکستن شد ست سبز حصیر

فقر صحراسی ارسلان كبی اولان مردان خدایه قیشلق اولدی اولقدر خلوتخانه‌لرنده كه حصیرك موج كبی قرقلغندن حصیر سبز اولدی كه تللری قمش كبی اولوب كورن كیمسنه فضای فقر اولان صومعه‌لری بنی مقصبه ظن ایدر ارسلان دخی نیستانده اولمغله شیر ذكری غایتله لطیف واقع اولمشدر حصیرك شكسته لكندن مراد تللری بری برینه باغلو اولمغله قرلمش كبی كورنمسیدر فضا صحرا معناسنه در شیر مرداندن مراد تارك دنیا اولوب كنج عزلتی اختیار ایدن ذوات كرامدر وانلرك كوشهٔ خلوتنی مأ كولاتدن ودنیا متاعندن خالی اولمغله فضای فقر عنوانیله تعبیر بیوردیلر موجی شكستن كلمه‌سنه مضاف ایتمكله موجٔ صوقبیلندن اولدیغندن حصیرك قرقلغی كه تللرندن عبارتدر اوموجدن صولنمغله تللری یشل اولوب شیر مردان خدایه حلوت خانلری نیستان وجای صفا اولمغله بو بهارك حلوتخانه‌لره بله بویله تأثیری اولدی بیورمق استرلر

هواشدست بكیفیتی كه باده فروش
كند زكرد كسادی دكان خود تعمیر

هوا بر كیفیت و برحال ایله اولمشدر كه میخانه‌جی میخانه‌سنی كساد لك توزندن تعمیر ایدر زیرا هوا هركسی مست ایتمكله می نوش ایتمكه احتیاج قالمدی كساد عدم رایجه وعدم استعماله دیرلر برشی استعمال اولنمسه توزلنور بنا رین كردی كساده مضاف ایلدی

چنان زفیض هوا صاف كشته مستقبل
كه دیده بیند ازخواب پیشتر تعبیر

بهارك قوتی سببیله هوانك فیضندن زمان مستقبل اویله صاف وواضح اولمشدر كه نائمك كوزی رؤیادن غایت زیاده اوله رق تعبیری كورر رؤیا شمدیكه حالده وتعبیر مستقبلده در مستقبلك صفوتی جهتندن نائمه تعبیری كورمك رؤیایی كورمكه تقدم ایدیور دیورمق استرلر بعض نسخه ده بیشتر واقع اولمشدر معناسی زیاده ایلرو كورر دیمكدر بیندكلمه سنه ضرورت وزن ایچون بر كسرهٔ ضرور یه بعض نسخه ده بیندم واقع اولمشدر ومیم دیده یه مربوط اولمغله تقدیریكه دیده ام بیند دیمك اولور ومعناسی بنم كوزم تعبیری رؤیادن اول كورر دیمك اولور یاخود خواب ایقو معناسنه اولوب بنم كوزم تعبیری مستقبلك صفوتی سببیله اویقودن اول كورر دیمك اولور بونده كمالیله مبالغه حاصل اولور لكن خوابه رؤیا معناسی ویرمكده تعبیرایله زیاده مناسبت واردر

بدیده مهرهٔ مومیست بیضهٔ بلبل
زبسكه آتش كل كرده در چمن تأثیر

كلك آتشی چمنده اولقدر جمله اجزای چمنه سرایت ایتمشدر كه انسانك كوزنده كلستانده اولان بلبلك یمرطه سی مومه منسوب بونجق كبیدر كلك آتشدن مراد حرتیدر واو حرتی آتشه تشبیه بیوردیلر مهره بونجق دیمكدر لغت شاهدیده بحر طویلده مصرحدر

كشیده اند زبس دامها زموج بهار
چو رنك میرد از چهرهٔ میكنند اسیر

بهارك بنه كمالندن اولمقدر موج بهاردن داملر چكمشلردر كه چونكه انسانك چهره سندن رنك اوچار داملرانی طوتارلر اویله لطیف نسنه ایكن وار بوندن قیاس ایله كه اوداملر انسانی نیجه طوتارلر موج بهاردن مراد هوانك تموجی اولور وموج دخی دامه بكزر بعض نسخه ده میرود واقع اولمشدر رنك كیدر دیمك اولور لكن میرد نسخه سی دامه مناسبدر والسنه ده رنكی اوچمش تعبیر اولنمغله اصطلاحه دخی موافق اولور

زبس نسیم نی الود رنك وبوی كلست
بود زنشئه می طبع میكشان دلكیر

اولقدر روزكار می كبی رنكله وكل قوقوسی ایله الوده اولمشدر كه میكش وباده نوش اولانلرك طبیعتی میك نشئه سندن وكیفیتندن دلكیر اولمشدر واصحاب عشرت باده نوش اولقدن فارغ اولمشلردر وهوا جمله سنه بو كیفیتی ویرمشدر نسیم نونك فتحیله عربی اوله‌رق خوشبوی اولان روزكاره دیرلر دلكیر مضطرب ومنقبض دیمكدر

چنان قماش بهارست خاك مشهد را
كه شال زمه بیافد بطرف او كشمیر

مقابرده اولان هر بر قبرك خاكی ایچون آنجلین بهارك فرش ایلدیكی قماشك رونق ولطافتی وملایمتی واردر كه اهل كشمیردن شال زمه استادلری خاك مشهده میل ایله اولدن شال زمه طوقودقلری هند پنبه سندن صرف نظر ایتمكله شال زمه یی شمدی پنبهٔ هندن طوقومیوب لطافت وملایمتنه بناء خاك مشهددن طوقورلر اشته بو بهار جمیع خاكلرك اغاظی وكثیفی مزارلك طپراغی ایكن خاك مشهده بولطافتی ویرمشدر كه هند پنبه سندن زیاده خاك لطیف وملایم اولمغله پنبهٔ هندی معطل ایلدی وخاكه ملایمتی سببیله اكرلمكه قابلیت كلدی شال زمه برنوع یومشق شالدر كه كشمیر شهرنده طوقونور كشمیر بلاد هنددن بر بلده‌نك آدیدر طرف طانك فتحی ورانك سكونیله بر شیئك جدیدینه میل ایدوب عتیق وكهنه سنون صرف نظر ایله آنی ترك ایتمكه دیرلر شال زمه‌نك اجزاسنك جدیدی خاك مشهددر وعتیقی پنبهٔ هنددر خاك مشهد اجزای جدیده سی اولمغله استادلرك میلی بوكا اولوب اجزای عتیقه سی اولان پنبهٔ هندی ترك ایتدیلر طرفك بو معنایه كلدیكی لغت وانقولیده مصرحدر

ندانم از چه سبب دستهٔ كلست جهان
بهشت خاك چمن نیست اینقدر تأثیر

بلمم نه سببدن دنیا بر دمه كلدر چمن عالمك خاكنده بومرتبه و بو مقدار

تأثیر بو قدر کرۀ ارض جهانه بو زینت و بو طراوتی ویردی دیسك خلاف اولور سائر بهارلری دخی بیلور دنیا بو بله بر دسته کل کبی دکل ایدی دسته دمه معناسنه در جهان دخی کری الشکل اولدیغندن بر دمه کله تشبیه بیوردیلر چندن مراد مجموع دنیادر مشت خاك بر آوچ طپراق دیمکدر دنیا سجن وطار اولدیغندن خاکنه بهشت خاك تعبیر بیوردیلر واسع اولان عالم غیب عالمیدر

کذشته است بکلشن نسیم پنداری
زدر که چمن آرای کلشن تقدیر

سن کلشن عالمك بو یله تزین ایتمسنی کوریدك بوکا برشی دییوب وزینتنه عالمك حیران اولوب شویله ظن ایدر ایدك که تقدیر کلشنی تزیین ایدیجی ذات شریفك درکاه والا سندن کلشن عالمه رایحۀ طیبه صاحبی بر روزکار کچمشدر واو روزکارك برکتیله کلشن عالم بو رونق ولطافتی بولمشدر والا بو بهارك یاپجغی ایش دکلدر ظن دخی بو مقامده علم معناسنده اولمغله بو یله بیلور ایدك دیمك اولور چمن آرای وصف ترکیبی اولمغله باغچه تزیین ایدیجی معناسنه اولور و باغچه دن بو مقامده مراد کلشن تقدیر الهیدر که بر آدی دخی ازل تعبیر اولنان نسنه در

کل شکفتۀ هشتم بهشت ملت ودین
چمن طراز امامت شه سپهر سریر

او بله چمن آرا که ملت ودینك سکزنجی باغچه وکلشنك آچلمش کلیدر و دخی امامت وخلافت کلستانك چمنی زینتلیجی در یاخود چمن امامتك زینتیدر ملت دخی دین معناسنه در دینك سکزنجی جنتندن مراد اعلا یری دیمکدر فلك تحتلی بر سلطان ذیشاند ر طراز طانك کسریله زینت معناسنه در امامتدن مراد خلافت رسول اللهدر سپهر سینك و باء فارسیه نك کسریله فلك معناسنه در سریر عربی اوله رق پادشاهلرك تحتنه اطلاق اولنور

علی موسی جعفر که بهر درکاهش
رستان کان بهم آید چو دانۀ زنجیر

(بو اوصاف)

بو اوصاف ایله موصوف امام علی رضا بن امام موسی الکاظم بن جعفر صادق در او یله امام علی رضا که یلدزلر آنك درکاه والاسنه زنجیر اولمق ایچون دانهٔ زنجیر کبی بر یره جمع اولورلر یعنی یلدزلر تربهٔ معطره سنك قپوسنه زنجیر اولمغه مشتاق اولدقلرندن یلدز دانه سنه زنجیر دانه سی شبیه اولمغله زنجیر اولمق ایچون بر یره جمع اولوب زنجیر کبی اولورلر و باب شریفنه زنجیرلك ایدرلر بویله اولنجه اشبو درکاهك زنجیری دانهٔ انجمندندر و ییور دن مصنوع زنجیردکلدر بویله اولدیغنی امعان نظر ایدرسن اکلرسك زیرا بر تربه قپوسنده بویله زنجیر بوقدر درکاه یوکلرك قپوسنه اطلاق ایدرلر

خمیرمایهٔ صدق صفا که یافته است
سرشت زکرد حریم اوتخمیر

او امام همام که علی رضا در صدق وصفوت دیدکلری شیئك اصلنك خمیری در زیرا صبحك او ذات شریفك حرمنك توزندن یوغرلمق اولمشدر صبحك خمیری کرد حریمندن تخمیر اولنجه ذات شریفلری صدق وصفانك مایه سنه واصلنه خمیر اولمق لازم کلور مایه اصل معناسنه در وسرشت دن مراد بو مقامده تخمیر قرینه سیله خمیر دیمك اولور که لفظی تعلیل ایچون اولمغله یافته است الی آخره ماقبلنه علت اولور و بند خمیرمایهٔ صدق مبتدای محذوفك خبری المغله ان خمیر مایهٔ صدق تقدیرنده دران اسم اشارتدر مشار الیهی امام علی رضا حضرتلریدر صبحده صدق وصفوت اولمغله صبح ذکری مصراع اولده اولان صدق وصفا لفظلریله غایت مناسب واقع اولمشدر

مه سپهر عدالت که از کتان مهتاب
بد ورعداش چون بکذر زحریر

او امام همام عدالت فلکینك یاخود فلك کبی اولان عدالتك ماهیدر زیرا مهتاب کتاندن انك عدالتی زمانیده حریردن صونیجه کچرسه واب حریری نیجه اینجتمز ایسه مهتاب دخی کتانی اینجیدرك اویلجه کچر مهتابك حالی کتانی چورتمك وظلم ایتمك ایکن ایام عدالنده مهتابك کتانه طبعنده اولان ظلمی

تعبیر ایدو حضرت امامك خوفندن حریره نسبت ایله اب نیجه ایسه اویله اولور مهتابك كتانی چوریمسی بعض شعراء عربك شعرنده كلمشدر بیت

(لا تعجبوا من بلا غلالته ❋ قد زرّ ازراره علی القمر)

بلا چوریمك وغلاله زیبك كه قمص اوزرینه كیرلر

بهار كلشن حلم وحیا كه شبنم او

نكرده است نظر سوی آفتاب دلیر

حلم وحیا كلشنك حضرت امام بهاریدر زیرا حلم وحیا كلشنی اندن رونق ولطافت بولمشدر اویله حلم وحیا كلشنی كه آفتابك طرفنه دلیر اوله‌رق انك شبنمی نظر ایتمشدر وغایت محجوبدر شبنم آفتابه عاشق اولمغله كأنه استركه آفتابی كندویه چكه بو جهتدن دائما شبنمك كوزی دلیرانه اوله‌رق آفتابه‌در ولكن امام همامك تزیین ایلدیكی حلم وحیا كلشنی نك شبنمی اولمغله عاشق معشوقنه بر دلیرانه نظر بله ایتمشدر

فروغ چشم شجاعت كه روز حرب عدو

كند دونیم زمین لاز سایهٔ شمشیر

امام علی رضا حضرتلری شجاعت تعبیر اولنان خصلت حسنه‌نك كوزینك ضیاسی وبیكی در زیرا دشمن ایله جنك كوننده زمینی سیفنك سایه‌سندن ایكی پاره ایدر وارقیاس ایله كه سیفی انسانه نه ایدر ایمش فروغدن مراد ذكر حال اراده محل طریقیله مجاز مرسل اوله‌رق بو مقامده بیك معناسنه‌در چشم شجاعتك بیكی دیمكدن مراد غایت شجیع وبهادر دیمكدر معلوم اوله كه الولد سر ابیه منطوقنجه ائمهٔ اثنی عشر رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضرتلرینك مجموعی پهلوان وصاحب شجاعت اولمشلردر زیرا جدا مجدلری امام علی كرم الله وجهه معدن شجاعت ایدیلر خیبر قلعه‌سی فتحنده وینه عمرو بن عبدالود نام كافرك قتلنده وینه غزوهٔ بدرده ذات والالرندن ظاهر اولان شجاعت كتب سیرده مسطور ومصرحدر بو سر شجاعت اولادنده دخی ظاهر اولمشدر

زفیض تربیت نوبهار همت او
توان کرفت ثمر از شکوفهٔ تصویر

ینه حضرت امامك نوبهار كبی اولان تربیه‌سنك فیضندن دیوارلرده مصنوع تصویر شكوفه‌دن میوه قوپارمق ممكن اولور اشته تربیه‌سی بر مرتبه‌ده‌در كه ناقابلی بویلجه قابل ایدر دیمك اولور

زکشت‌زار دل خصم او بخانهٔ خویش
بجای دانه برد مور جوهر شمشیر

حضرت امامك قلبنك مزرعه‌سندن كندی یوه‌سنه قرنجه دانه یرینه قلج جوهری ایلتر ایشته بو مرتبه خصمنك قلبنه سیف معنوی اورمشدر دیمك اولور كشت زار مزرعه وتارلا دیمكدر جوهر شمشیردن مراد قلجده اولان اوفق شیلردر كه دانه‌یه شبیهدر برد بانك وراءنك فتحه‌لریله فعل مضارعدر ایلتر معناسنه‌در مصدری بانك ضمیله وراءنك سكونیله بردن كلمه‌سیدر قیاس اولان مضارعی بانك ضمیله كلمك ایدی ولكن بریدن مصدرندن مشتق اولان بانك ضمیله برد فعل مضارعنه التباسی دفع ایچون بانك ضمه‌سنی فتحه‌یه تبدیل ایلدیلر حاصلی ایكی فعل مضارعدر بریسی بردر بانك فتحیله ایلتر دیمكدر ومصدری بانك ضمیله بردندر وبریسی بانك ضمیله بردر كسر دیمكدر بونك مصدری بریدندر وینه بانك ضمیله كسمك معناسنه‌در

فزود شور من از مدح غائبانهٔ
او کشید از دو طرف این مصرعم زنجیر

بنم جنونم حضرت امامك غائبانه اولان مدحندن ارتدی بو ایكی مصراعی بكا ایكی طرفدن زنجیر ایدیكز وبنی ایكی طرفلی بغلیكز زیرا غایت جنون وسودام ارتمشدر نته كه كالبله مجنون اولانلری بویله ایكی طرفدن باغلرلر ایكی مصراعدن مراد بیت ایتنك مصراعلری در وبو بیت بریكی مطلع اولمغله قصیده‌یه شمدی ابتدا ایدر كبی اولدی بنا برین بو ایكی مصرعی زنجیر ایتدیلر

بدور معدلتش شاخ اهوی تصویر
بود فتیلهٔ دود چراغ دیدهٔ شیر

حضرت امامك عدالتی زماننده تصویر کیکك بو یکزی ارسلانك کوزینك چراغنك فتیله سنك تو تنی اولور ارسلانك کوزینی فتیلهٔ مشعله صاحبی قندیله تشبیه بیوردیلر شاخ دخی سیاه اولمغله فتیله دن ظاهر اولان تو تنه تشبیه ایدی کویا حضرت امامك عدالتی اولقدر جهانی احاطه ایلدی که کییك ارسلاندن فرار ایتمز اولدی واویله تقرب ایدر اولدیکه بو یکزی ارسلانك کوزینه کیرمك درجه سنه واردی حتی چراغ دیدهٔ شیرك فتیله سنك دخانی ظن اولنور اولدی اکر دینور ایسه که اهوی تصویر حرکت ایدرمی وشاخی فتیله نك دودی نیجه اولور وارسلانك اهوی تصویری طونمسی عدالتدن نه کونه اولور و بونکله حضرت امامك عدلی ثابت اولورمی بو سؤالك جوابی اودر که کیك لفظی مضمونه کفایت ایدر استر حقیقی اهو اولسون استر اهوی تصویر اولسون معدلت دخی عدالت معناسنه در مصراع ثانینك تقدیری بوددود فتیلهٔ چراغ دیدهٔ شیردیمکدر یاخود معناسی طرف حقدن تصویر اولنان اهو دیمك اوله بویله اولنجه اهوی حقیقی اولور وسؤال مذکور دخی توجه ایتمز

بعهد عدل تو دیوانهٔ نبار دیاد
که خون ناله برون ایدازرك زنجیر

سنك عدالتنك زماننده بر دیوانه خاطرنده طوتماز که زنجیرینی زیاده حدتله چکه وتحریك ایلیه وزنجیره ناله وفریاد ایتدره وزنجیری مضطرب ایلیه واوناله نك قانی زنجیرك طمرندن طشره کله بلکه دیوانه لر زنجیر ایچنده سون دیو خوفندن اوصلو کبی اوتورر لر ایشته سنك ایام عدالتنده دلی دخی زنجیره ظلم ایده مز اولدی دیمك استر یعنی دیوانه لر زنجیری چکرلر وزنجیر دلینك الندن فریاد ایدر وفریادندن طمرندن قان کلور بلکه بعض دلی زنجیرینی قیرر بو حال مجانینك عادتندن اولمشدر العادة لا تترك ایکن مجانین سنك عدلندن ناشی عادتلرینی ترك ایدوب شو ظلم صریحدن سایهٔ عنایتنده

زنجیرلر خلاص اولدیلر بو مرتبه عدالندن جمله منتفع اولمشدر یا امام بیورر

به باغ رزم تو فرشست آب و رنگ دگر که هست
غنچه ز پیکان و بلبل از پر شیر

سنك جنککنك باغنده غیری آب ورنك یعنی بشقه لطافت واردر زیرا باغ رزمنده دم رندن غنچه واردر ودخی شیرك قنادندن بلبل واردر یعنی باغ رزمنك پیکانی لطافتده غنچه کبیدر وینه باغ رزمنده که شیرك قنادی کبیدر ایکن بلبل کبی نغمه ساز اوله‌رق کیدر جنك یری مخوف ولطافتدن عاری ایکن سنك باغ رزمك همان میدان حربدن مستثنی اوله‌رق لطافت ورونق صاحبی اولمشدر حضرت امامك باغ رزمی بویله آب ورنك صاحبی اولنجه وارقیاس ایله که باغ علمك وباغ خلقنك آب ورنکی نه مرتبه‌ده در بیورمق ایسترلر

ز بس ز خون مخالف گرفته تیغ تو رنك
ز جوهر ست خیابان گل دم شمشیر

سنك دشمنك قانندن قلجك یا امام اولقدر رنك طوتمشدر که شمشیرك قانندن کاینه شمشیرك جوهرندن یول واردر یعنی اعدانك قانندن سیفك گلستان کبی کورینور وسیفك جوهری دخی گللرك آراسنده اثنای گلشنده اولان یول کبی کورینور دیمکدر خیابان خانك کسریله گلستانك گللرینك اثناسنده اولان یوللره تعبیر اولنور اعدانك قانندن قلجی گلستان ایتمك کمال شجاعتدن نشئت ایدر وشجاعت ایسه افضل کمالاتندر بو جهتدن بو بیت حضرت امامه کمالیله ثنا اولمش اولور

بیك اشاره شود تا وکت سبك پرواز
که رنك چهرهٔ دشمن بود ترا پر تیر

کمانی چکمکسزن کوزك یاخود قاشك یاخود الك اشارتیله سنك اوقك غایت سرعتله کیدیجی اولور زیرا دوشمنك یوزینك رنکی سنك اوقنه قنات اولور حاصلی سنك اوقنك پری سنك دوشمنك سنك خوفندن یوزندن اوچمش رنکندندر بویله تیر اوچمش رنکدن اوقه پر اولنجه البت اوق

اشارتله سبك پرواز اولور وكمانى چكمكه حاجت اولماز بيورمق استغنا ونك
منزله آيلان اوقه اطلاق اولنور سبك پرواز سرعتله كيديجى معناسنه
اصطلاح اولمشدر اوقك سرعتله كتمسى كمالاتدن اولمغله حضرت امامى
بو وجهله دخى مدح ايتديلر

بفرق آنكه براه تورخ نهاده شبى
زهاله صد سپر ذرفشانده بدر منير

اول كيمسنه نك تربه سنه كه سنك محبتك يولنده بر كيجه يوزينى يره قويدى
وسنك محبتندن اه وانين ايلدى بدر منيرانك خالنى تحسين وآفرين مقامنده
كندى هاله سندن قلقان كبى كبير يوز التون صاچدى نته كه ايشه يرار
كيمسنه لرك باشنه آلتون واينجو صاچمق عادتدر هاله ايك اطرافنده اولان
دائره به ديرلر نثار ايلديكى آلتونى يوكلكده قلقانه تشبيه ايلدى واو التون
هاله دن اولمغله هاله دخى سپره بكزر بو جهتدن بر بشقه لطافت وجناس
دخى حاصل اولور وصد كثرتدن كنايه در رخدن مراد وجهدر ماهه
مناسب اولسون ايچون وجهى رخ ايله تعبير بيورديلر زيرا دخى ماهه تشبيه
عادتدر بدر اون دردنجى كيجه ده اولان ماهك اسميدر

نهادهٔ بنعم بهر انتخاب نقط
كشيدهٔ بسر لاز شكل مد شمشير

نعم كلمسنى اختيار ايتديكندن نعمه نقطهٔ انتخاب قويمشسن واصحاب حاجت
ايچون انى آلمشسك ولانك باشنه مد شكلندن قلنج چكمشسك ولانى يوق ايلمش
سك حاصلى اصحاب حاجات يانڭه كلدكده بر فرده لا ديميوب جمله نك مرادينى
حاصل ايدرسن ديمكدر (انس بن مالك رضى الله تعالى عنه بيورمشلردر كه
فخر عالم صلى الله تعالى عليه وسلمك بر كيمسنه نك مرادينه لا ديديكنى
اشتمدك بلكه كيم نه سويلر ايسه نعم بيوروب انى حاصل ايدرلر ايدى حتى
بر كون مدينهٔ منوره ده بر مرأهٔ قليلة الحيا وار ايدى رسول اكرم طعام ايدركن
كلوب طعام استدى فخر عالم افنديمز امر بيورديلركه طعامدن ويره لر
اوخاتون دخى تكرار ديديكه بن يا رسول الله فم شريفنده اولان لقمه يى

استرم همان رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى فم شريفه سندن چيقاروب اوخاتونه ويرديلر خاتون الوب يوتديغى حالده برحيا صفتى درعقب اوخاتونى استيلا ايدوب جانبندن حضور رسول كبريادە طورميوب خانه سنه كلدى وبردخى خانه سندن جانبندن طشره چيقماز اولدى ومدينهٔ منورەنك نساسنك جمله سندن مستحييه اولدى اشته بويله فخر عالم افنديمزك خالى نعم وبلى ايدى ولا لفظى برحاجتمنده ايستمدك

بدشمنت لب نانى كه ميدهد كردون
زمانه ميكند از آب خنجر تو خمير

سنك دشمنه بر دلم اتمكى كه فلك ويرر زمانه او اتمكك خميرينى سنك خنجرينك مسموم اولان ابندن يوغررده اويله ويرر بويله اولنجه او ويريلن نان اكا نعمت اولميوب بلكه نقمت اولور وسنك دشمننك نعمتى انى مغرور ايتمك ايچون استدراج ومكر قبيلندن اولمش اولور (خمير) بومقامده يوغرق معناسنه در حاصلى سنك دشمنه فلك وزمان دخى دشمندر ديمك استر (وينه معلوم اوله كه اب ناندن مراد دشمنك دولتى ديمكدر ومعناى حقيقيسى مراد دكلدر زيرا حضرت امامك دشمنده اغنيا وملوك واردر (زمانه دن ينه فلك مراد اولنسه اولور (وزمان مراد اولنسه ينه اولور زيرا زمان عند الحكماء فلك اطلسك حركتندن عبارتدر

هر استخوانكه زمغز محبت تو پرست
نكرده است بسويش هما نكاه دلير

هر كمك كه سنك محبتنك اعلا وخلاصه سندن طولودر وهما قوشينك غداسى كمك ايكن وهر كس غداسنه دليرانه نظر ايدر ايكن او كمكك طرفنه هما دليرانه نظر ايتمشدر زيرا سنك مغز محبتكله پر اولان كمكى همانك تغدى ايتمسى حدى دكلدر بنابرين نظره قادر اوله مز بيتدن مراد اشته سنك عاشقلرينك استخوانلرى بيله محترمدر ييورمق استرلر (همانك كمك ييمسى مشهوردر حق شيخ سعدى قدس سره كتاب كلستاننده شو بيت لطيفى بيورمشلردر

﴿ بيت ﴾

همای بر سر مرغان ازان شرف دارد
که استخوان خورد وجانور نیازارد

حقا که پند النجق بیت غرادر

کسی کعبه بیند بخواب خویش شبی
سحر بطوف حریم تو میکنند تعبیر

برکیمسنه رؤیاسنده کعبهٔ مکرمه یی برکیجه کوررایسه سحروقتی بیدار اولنجه سنک حریمک طوافیله تعبیرایدر (یعنی بورؤیانک مقتضاسی بن حضرت امام علی رضانک تربهٔ شریفه سنی طواف ایده جکم دیو تعبیر ایدر (بیتدن ناظم حضرتلرینک مراد شریفی حضرتک تربهٔ معطره سی عین کعبه در دیمک استر (بیند کلمه سنده برشرط مقدر اولمغله اکربیند تقدیرنده در

کشیده اند زچشم ملك بکوی دام
کسیکه کرد طواف درتو کشت اسیر

سنک محلنده ملکلک کوزندن دام قورمشلردر زیرا برکیمسنه که سنك تربهٔ مطهره نك قپوسنی طواف ایلدی اوراده حبس واسیراولدی وقپوندن کتمکه قدرتیاب اوله مدی کوز صورتده وسیرتده دامه شبیهدر باخصوص ملك کوزی که غایت کوزلدر البت ابو طوتار (دامی چشم ملکه تخصیص حسن دار اولدیغندن عاشقی صید ایتمکده کمالی اولوروینه بویله محل مبارکه دام اولمغه شایسته اولان چشم ملك کبی شیلر اولدیغی جهتندندر

ملوك جاه ونسب سائلان درکاهت
کنند مشق کدایی باوح چوب سریر

منصب پادشاهلری ودخی اباواجدادندن سلطنته وارث اولانلر بوجهتله پادشاهلق بوانلر سنك درکاه شریفنك فقراسی ودلنجیلریدر زیرا انلر چوبدن اولان سریرك تخته سنه کداالغنی یازمق ایدرلر ملوك العجسام

حضرت امامه کمال محبتلرندن بن حضرت امامك درکاه والاسنك کداسی وسائلی و بنده سی اولمشیمدر تخلر ینك الواحنه کرچکدن تحریر ایندررلر ایمش دیو بعض استادلر بزدن مسموع اولمشدر (مشق مصدر اوله رق یازمق معناسنه در (مصراع ثانی اوله تعلیل مقامنده در (طائفه اعجامدن اسم علی اولانلرك بعضیسنك مهرنده شو بیتی محرر اوله رق کورمشمدر

بیت

اهل کهف قد نجا قطمیر هم

کیف لاینجو غدا کلب علی

اشته امام علی کرم الله وجهه حضرتلرینه کمال محبتلرندن بو یله ایشلر ایدرلر (تجاوز الله تعالی عن سیئاتهم)

بدرکه تو که موج صفا زند خاکش

چو آفتاب بود نقش بوسه عالمگیر

سنك درکاهنده او یله درکاه که انك خاکی موج صفا اورر (یعنی صفوتنده تموج ایدر اشته او درکاهده عشاقك بوسه نقشی آفتاب کبی ضیاسی عالمی طوتیجی اولور وعاشقلر او باب شریفی او یله تقبیل ایدرلر که نقش بوسه لری افتاب کبی باب شریفنده ظاهر اولوب عالمه ضیا پاش اولور (اسمز موج صفا الی آخره درکاهك صفتیدر (که لفظی صفتله موصوف بیننده ادات ربطدر (نقش بوسه آفتابه شبیهه اولمغله نقش بوسه یی آفتابه تشبیه بیوردیلر (بیتدن مراد حضرت امامك عشاقنی نقش بوسه لری آفتاب کبی انور در دیه رك ثنادر (وبنه ضمننده حضرت امام همامی دخی ثنا ایتمش اولور

بطول وعرض در روضه ات دلیل این بس

که هست سلسلهٔ ممکنات یك زنجیر

سنك روضهٔ مقدسه نك باب شریفنك طول وعرضنه دلیل بو کافیدر که سلسلهٔ ممکنات اکا بر زنجیردر (سلسلهٔ ممکناتدن مراد واجب الوجوده مستند اولنجه یه دك ممکناتك افرادی اولور (وقتا که او سلسله واجب الوجوده

منتهی اولور اوراده منقطع اولور واجب الوجوده نهایت بولمدقجه تسلسل منقطع اولماز تسلسل دخی باطل اولمغله البت بر وجودی واجب اولان ذاته منتهی اولماسی لازم کلور اشته او الله تعالی حضرتلریدر (وواجب الوجودی بو طریقیله عقلی اوله رق اثبات ایدرلر

بوادیٔ که حیای تو ربخت رنك ادب
بکلشنی که کلش از تو کشت شرم پذیر

بر وادیده که سنك حیاك ادب رنککی دوکدی و ینه بر کلشنده که انك کلی سندن حیا قبول ایدیجی اولدی (بعض نسخه ده حیا یرینه حلم واقع اولمشدر بیت اتی به مرهوندر

نمی نهد زادب پا بروی سبزه نسیم
بروی کل نرود آب شوخ چشم دلیر

روزکار او وادینك سبزه سی اوزرینه ایاق قویماز واو وادیدن روزکار ادبندن ایچون اسمز ودخی او کلشنك کلینه شوخ چشم اولان آب شبنم دلیر اوله رق واقع اولماز (اشبو بیتك مصراع اولی بیت سابقك مصراع اولنه ناظردر (وینه بو بیتك مصراع ثانیسی بیت اولك مصراع ثانیسنه ناظردر (حاصلی لف نشر مرتب اوله رق بیوررلر که بر وادیه که سنك حیاك ادب رنککی دوکدی او وادینك نباتاتنك اوستنه تأدب ایدوب روزکار اسمز واو وادینك نباتاتی تربیه ده روزکاره محتاج (دکلدر وینه بر کلشن که انك کلی سندن حیا الدی شبنم اندن حیا ایدوب بهادر اوله رق او کلك اوزرینه واقع اولماز (شوخ چشم ادبسز دیمکدر اشته بویله روزکار وشبنم سکا رعایت ایدرلر دیمك استر (اشبو بیتین بر قطعه مقامنده در (دلیر دالك ولامك کسره لریله بهادر دیمکدر

زجوی کلك تو خوردست آب پنداری
که کل چو معنیٔ رنکین شدست عالمکیر

سنك قلمنك ایرمغندن کل کوایچمشدر ظن ایدرسن زیرا کل کوزل مضمون کبی شهرت بولوب نامی عالمی طوتیجی اولمشدر پنداری فعل مضارع

مفرده مذکر مخاطبدر ضا نورسن دیمکدر معنی رنکین شعرانك غایت لطیف مضمونسنه دیرلر عالمکیر مشهور معناسنه‌در حضرت امامك قلمنی ابر مفه تشبیه بیوردیلر وجه شبه دخی تربیه وفیضدر وقلمدن دخی مراد امام همامك علم شریفلریدر

زبس بلطف تو اسان شدست مشکلها
زخار پای چو کل رسته ناخن تدبیر

اولقدر سنك لطف واحسانك ایله صعب اولان امرلر اسان اولمشدر که بر کیمسه‌نه نك اباغنه دکن باتسه اودکندن کل کبی طرنغه بکزه‌ین تدبیر بتمشدر وظاهر اولمشدر یعنی سنك لطف واحسانك ایله هردردك دواسی برابردر وهر بلانك چاره‌سی بنه یانده‌در بو جهتدن سایهٔ لطفنده جمله دردلرك وبلالرك چاره سنی بولمق جمله‌یه اسان اولمغله هر کس محنت دنیادن وغمدن وارسته وآزاد اولمشدر وسنك سایه‌نده هر کس حضور وراحت بولمشدر دیمك استر ایاقدن طرنق ایله دکن اخراج اولنمغله دکنی اخراجك تدبیرنی ناخنه تشبیه ایلدیلر وینه ناخن تدبیرك خار پادن ظاهر اولمسی کلك بتمسنه تشبیه ایلدیلر زیرا دکنك کلك ظاهر اولمسنه واغاجندن بتمسنه مدخلی وارایش اکرچه دکنسز کل واردر لکن بزم کلاممز دکنی اولان کلك حقنده‌در بو صورتده دکنسز کل اولمق لازم کلور ایدی دیه‌رك اعتراض اولنمسون وینه ناظم مرحوم امر مشکلك اسان اولمسی ایاقدن دکنك اخراج اولنمسیله وامر مشکلی اباغه دکن بتمسیله تمثیل ایلدی زیرا فی الحقیقه ایغه دکن بتمق خیلیجه امر عسیردر حتی بعضی طرنق ایله اخراج اولنمیوب ایکنه‌یه محتاج اولور وبعضیسی او محلی یاروب دکنی او یلجه احراج ایتمك اقتضا ایدر

چنان ز قوت عدلت غزال پرجکرست
که آب میخوردان چشمه سار دیدهٔ شیر

ینه حضرت امامك مدح وثناسنده بیوررلر که سنك عدالتك قوتندن وکمالندن کیك اولقدر بهادر ویکت اولمشدر که ارسلانك چشمه ساره

بكزيك كوزندن صوايچر وارسلانه بومرتبه‌ده تقرب ايدروشيردن اصلا خوف ايتمز و بيلور كه سنك ايام عدالنده ارسلان بكا زيان ايتمكه قادر اوله‌مز حاصلي سنك عدالتك شيرايله غزالي وذئب ايله غنمي برمكانده ايلدي وسنك عدالندن حيوانات دخي منتفع اولديلر ييورمق استرلر پرجكر شجيع وبهادر معناسنه اصطلاح اولمشدر غزال غينك فتحيله عربي اوله‌رق كيك معناسنه در غزالك پرجكر اولمسندن حضرت امامك كمال عدالتي مستبان اولور زيرا كيك غايت قورقاق برحيواندر سيما كه ارسلاندن وپرجكر اولمق شانندن دكلدر چونكه اولدي عدالتك كمال دخي ثبوت بولور بنابرين زقوت عدلت تعبير بيورديلر سار متعدد معنايه كلور اولا ادات نسبت اولور ومعناسي ارسلانك چشمه‌يه منسوب كوزي ديمك اولور و ينه مكان معناسني افاده ايدر معناسي ارسلانك چشمه مكاني اولان كوزندن ديمك اولور وكاهجه ادات تشبيه مقامنده استعمال اولنور بوكا كوره معناسي ارسلانك چشمه كبي كوزندن كيك صوايچر ديمكدر چشمه جيم فارسيه‌نك فتحيله يردن قينامش وظاهر اولمش صويه‌ديرلر عربيسي ينبوعدر جمعي ينابيع كلور شاهدي مرحوم لغتنده چشمه بكار اولدي كوزه بردق بيوررلر تركيسي دخي بكاردر وينه ناظم مرحوم ديدهٔ شيري چشمه‌يه تشبيه ايتمشدر وجه شبه لمعان و پارلمق اولور زيرا آبده وديدهٔ شيرده ضيا ولمعان واردر ياخود وجه شبه صورتده ديده‌نك چشمه‌يه مشابهتي اولور زيرا ايكسنده‌ده مدور اولمق وچقوراق واردر وينه سار صغرجق قوشنه‌ديرلر لغت شاهديده بحر طويلده صغرجق قوش سارديه‌رك بيان اولنمشدر

زبان رتنكئ جا بدار دهن بيرون
زبس بمدح تو بالد بخويشتن تقرير

سنك مدحكله مادحك شوقنده مدحه متعلق اولان تقرير و بيان مادحك اغزنده طول ودراز صاحبي اولور كه واول مرتبه‌ده كندو كندويه بيور كه مادحك اغزي تقريرايله طول ودهانك طرافندن ايچون زبان

اغزدن طشره کاوروز یان تقریرک یوکاندن اغزه صغماز اولور زبان اغزدن طشره چقمق حرارت ایچون و یورغونلق ایچون وسائر امور عارضه ایچون متعارفدر تقریرك اغزده یومسی مدح و ثنانك محبت سببیله اوزا مسندن کنایه در بالدفعل مضارع عدر بو برمعناسنه در مصدری بالیدندر بویمك دیمك اولور

سحاب لطفی و دریادلا تو بی که کهر
بسوی دست تواز بحر میکند شبکیر

بنه بیوررلر که یا امام سن لطف و احسان سحابی اولمش سن و دائما خلقه لطف و کرم یاغدررسن و دخی دریادل سنسك زیرا اینجو سنك دستنك طرفنه بحرجانبندن کلیم دیو فریاد ایلر و سنی بویله دریادل کوردکده دریایی بکنمیوب اصل دریا سن اولدیغندن ایچون سنك دستنك جانبنی ارزو ایدر و سنك دستنه امان البنی دیو التجا ایلر و بنی شو دریادن خلاص ایله دیو نیازمنداولور حاصلی حضرت امامه سن بحردن بیوك و اوسع اولمش سن و بحر سنك یاننده برکول کبی قالور دیمك اولور یا خود دریادل یعنی سخی سن سك زیرا کوهر بحرك حسنتی و بخلنی کوروب درون بحردن سنك اینه ال بنی بو بخیل بحرك دروننده خلاص ایله دیو فریاد ایدر بحرك حتی شو جهتندرکه اینجوسنی قعرنده و جوف صدفده حفظ ایدر و برکیمسنه یه کهرینی چیقاروب ال شونی دیو و یرمز مکرکه قعرنه واصل اولوب هزار تعب و محنت ایله اینجوسنی اله سن نته که حضرت مصری قدس سره بیورمشدر بیت فهل رأیت بحراً وسعته یرمی درادیه الی السواحل بوصورتده بحر بخیل ودنی اولمش اولور لکن حضرت امام بلاطلب سیم و زرینی و در جواهرینی رضاسیله هرکسه بذل ایدر بو جهتدن حضرت امام دریادن وسائر اسخیادن جواد و کریم اولمش اولور دریادل سخی معناسنه اصطلاح اولنمشدر

چنان بمدح تو کالکم عبیرساست که مشك
کند زنافه بسوی دوات من شبکیر

بنه بیوردر که یا امام سنك مدحکله بنم قلمم اولقدر عنبرا ریجی و جهانی
رایحهٔ طیبه ایله اولقدر مالامال ایدیجیدر که مسك نافه سندن بنم دواتمك
طرفنه کلمك ایچون فریاد ایلر دوات ایچنه مسك قویمق دخی عادتدر
هم مرکبه جریان ویریر وهم دواتده بررایحهٔ طیبه حاصل اولور مسکك
دوات جانبنه کلمکه فریاد ایتمسی حضرت امامك مدحیله ناظمك قلمنك
نثار ایلدیکی عنبرك رایحهٔ طیبه سنی استحسان ایلدیکندن ایچوندر مسك
بوقدر رایحهٔ طیبه صاحبی ایکن نثار اولنان عنبری بکنمش وار قیاس ایله که
ناظمك قلمندن نثار اولنان عنبر مدح نه کونه رایحهٔ طیبه صاحبی ایمش
عبیر عنبر معناسنه در عبیر سا وصف ترکیبی اولوب عنبر رایحه سی نشر ایدیجی
دیمك اولور مشك میمك ضمی وشینك سکونیله ختا رختن ولایتلرنده برنوع
کیك کوبکنده اولان دمی تربیه ایله حاصل اولان رایحهٔ طیبه صاحبی
نسنه نك اسمیدر عربیسی مسکدر میمك ضمه سنی کسره یه تبدیل ایله وشینی
سینه قلب ایدرك تعریب ایتمشلردر نافه مطلقا کوبك معناسنه در نتکه
شاهدی مرحوم لغتنده قارن شکمم نافه کوبك دیه رك بیان ایتمشدر لکن
غلبهٔ استعمال ایله مسك کیکی کوبکنده استعمال اولنمشدر دوات دالك
فتحی وتاء طویله ایله حقه معناسنه در شبکیر کیجه لرده اولان ناله نك اسمیدر
صکره مطلقا ناله معناسنه استعمال اولنمشدر

بحضرت تو که حاجت روای کونینست
بمطلع دکر احوال خود کنم تقریر

بنه بیوردرلر که یا امام سنك حضورنده که ایکی کونك حاجتنی اوحضور
حاصل ایدیجی وصاحبیدر و بریجیدر برغیری مطلع ایله کندی احوالمی
حضور بنه تقریر ایلرم و بوقصیده یه برمطلع نوکشادیله احوال پریشانمی
بیان ایدرم امیدم اولدر که بنم دخی حاجتم ومرادم مقصودم سنك حضورندن
حصول پذیر اولور مطلع قصیده نك وغزلك اول بیتنه دیرلر آخر بیتنه مقطع
دیدکلری کبی شعرانك عادتندندر که برقصیده یی برمقدار سویلروبنه
اوقصیده ایچنده کمالیله استرحام اولسون ایچون برمطلع نوکشاد ایدوب

ینه او قافیه ده قصیده‌یی اتمام ایدرلر ناظم حضرتلری دخی شعرای متقدمینك
یولینه کیدوب بر مطلع نو کشا دیله حضور حضرت امامه حصول
مراد عرض حاجت ایدرلر او مطلع نو اشبو بیت اتیه‌در

زبسکه دیدن کلزار داردم دلکیر
بدیده موج کلم باشد آتشین زنجیر

فرح و صفا ویرینه کلزاری کورمك بنی اوقدر دلکیر طوتار که بنم کوزمده
کل موجی بکا آتشه منسوب بر زنجیر اولور بنابرین کلستانه کیتمکه طبع
مضطرب اولور اشته بو عالمده حالم بودر دیه‌رك احوالنی مطلع نو ایله
تقریر ایلدکدنصکره ینه تقریر احوالنه متعلق اوله‌رق بیوررلر که

مقیم کشور کمنامیم چنانکه کنم
ز کرد شهپر عنقا سرای خود تعمیر

کمنام‌لق اقلیمنك بن مقیمی یم عنقا کبی زیرا عنقانك قنادینك توزندن کندی
سرایمی تعمیر ایدرم یعنی عنقا نیجه کمنام ایسه بنم نامم دخی اویلجه
کمنام اولمشدر دیه‌رك حضرت امامه تقریر احوال ایلر فی الواقع اهل کماله
کمنام اولمق وکمالی بلنممك عظیم وکدر آور اولور

درین بهار حریفان ز قید غم ازاد
مراز کردش سالست حلقهٔ زنجیر

ینه سوء احوالنه متعلق بیوررلر که بو بهارده یا امام جمله یاران قید غمدن
وارسته درلر بکا بو سالك دورانندن حلقهٔ زنجیر واردر یعنی بکا دوران
سال حلقهٔ زنجیر اولوب کیفیمی و نشئهٔ می قاچردی دیمك اولور وهرکس
ممنون و مسرور الاّ بن مغموم دیمك استر

بخاك ریخته ام اشك حیرت از مژکان
بود بخامهٔ مو ریشهٔ کل تصویر

طبراغه حیرت کوزی یاشنی مژکانمدن دوکمشم اندن ایچون که پرده قیل
قلم کبی اولان مژکانمدن تصویر کلی حاصل اولسون ریشه صچاق دیمکدر

كل تصویرك ریشه سندن پیراقلری مرداولور وحیرتدن کلن کوز یاشی اشك خون آلود اولمغله کل تصویر یاپلمغه قابل اولور بعض نسخه دشته واقع اولمشدر اپیلك معناسنه در بنه مراد پیراقلردر حاصلی کوزمدن آقان قانلی یاشلردن پرده تصویر کلی حاصل اولمشدر دیه رك حضرت امامه احوالندن وحزنندن شکایت ایلر

جدا از سلسلهٔ دوستان فناشده ام

هواشود چو جدا کشت نالهٔ زنجیر

دوستلرك سلسله سندن جدا اوله رق محو وفانی اولمشم بویله اولنجه سلسلهٔ دوستاندن جدا اولمق ومناسب دکلدر زیرا انسانك محو وهلاکنه سبب اولور کورمزمیسن چونکه نالهٔ زنجیر زنجیرك سلسله سندن جدا اولدی هوایه منقلب اولور سلسلهٔ دوستاندن مراد سلسلهٔ طریقت علیه درکه سلسلهٔ اهل اللهدر یوخسه برشیخ کامله انابت وبیعت ایله حصوله کلور

متاع خانه ام ازبس تمام غارت شد

کنم بصفحهٔ دیوار خانه نقش حصیر

بنم خانه مك متاعی اولقدر تمام یغما وغارت اولدیکه خانه مك دیواری نك صحیفه سنه حصیر نقشی ایلرم زیرا خانه مز دیوارلردن متاعمز اولمق حسبیله مستغنی اولمشدر

رای مصلحت کریه کردنم مژکان

شدست جمع بیکجا چو خامهٔ تصویر

بنم مژکانم اغلامق مصلحتی ایچون بربره قیل قلمی کبی جمع اولمشدر بنم کارم یالکز اغلمقدن غیری برشی دکلدر دیو بنه احوال پرملالندن شکایت ایلر خامهٔ مونك بکاسی تصویر یاپارکن کندندن ظاهر اولان بوه‌لرو یاشلردر

ز نبد نبد فغان خبرم چو موسیقار

زبس به پهلوی هم کرده است جای تیر

فلك اولقدر بری برینك یاننه خانه منسوب اوقی آتمش ودیزمشدرکه

وجودم موسیقاره دونوب هر بر بندمدن ومفاصلمدن فریاد وفغان قالقار موسیقارك هر بندندن فغان حاصل اولدیغی کبی موسیقار قمیشلر بر یره جمع اولمغله یاپلان مشهور سازك ادیدر و بندلرندن مراد هر بر قمیشدر که اثنای استعمالده هر بنید صدا ویرد خانی اولان اوقلری فلك یاخود غمزهٔ جانان ناظمه اتدیجه اوقلر قمیش کبی اولمغله وجودینی موسیقاره تشبیه بیوردیلر خانی تیردن مراد اعلا اوق دیمکدر زیرا ملوك اوقك اعلاسنی استعمال ایدرلر بهپهلوی هم ری بر بنك یاننه دیمکدر کرده است کلمه سنك فاعلی تحتنده فلکه راجعدر یاخود غمزهٔ جانانه دینسه ده اولور بو بیت دخی احوال دکر کوننمدن ینه بر شکایت دیکردر بعض نسخه ده جانی تیر و بعض نسخه ده خانهٔ تیر واقع اولمشدر معناسی جانه منسوب اوقی ایلمشدر دیمکدر یاخود خانهٔ تیر واقع اولمشدر دیمك اولور جمله سنك مآلی واحددر

نظر بقرص مه وآفتاب نکشایم
زبسکه کشت دل ودیده ام زعالم سیر

اولقدر یاامام عالمدن کوزم وکوکلم طوق اولمشدر که و بکا بو دنیادن او یله نفرت عظیمه کلمشدر که دنیانك ماهنك وآفتابك جرمنه نظریمی آچوب باقمق جانم استمز

تعلقم بجنونست رهنما که مرا
سواد ملك جنونست سایهٔ زنجیر

بنم عشقم جنون طرفنه بکا یول کوستریجی ودلالت ایدیجیدر زیرا بکا جنون ملکنك سوادی وقراتیسی زنجیر سایه سیدر وایو کلورو یارر زیرا مجنونه زنجیر دوادر وشفادر اکرچه زمانمزده بیمارخانه ده مجنونلرك بوغازندن زنجیرلری چیقار دیلر ایسه ده تعلق عشق ومحبته دیرلر رهنما دلیل معناسنه درسواد شهره دینور ملك بو مقامده اقلیم دیرلر تقدیر بیت تعلق مرا جنون رهنماست دیمکدر حاصلی عشق بنی جنون طرفنه ترغیب ایلدی دیمك استر

زبس ز ابر فلك اب تیغ می بارد
کذشت ازسر من موج جوهر شمشیر

دلکك بولندن اولقدر قلج صوبی یاغر که باشمدن قیلجك جوهرینك
موجی اشمشدر بودخی اضطرابدن حضرت امامه برشکایت دیکردر

شکسته رنك ازانم که ازل یدصنع
باب کاهربا کرد خاك من تخمیر

بن اندن ایچون رنکی شکسته یم که یدکبی اولان صنع باری یاخود صانعك
بدی ازاده یاخود ازلدن بنم خاکمی کهربا صویله یوغرمق ایلدی کهربانك
رنکی صاری اولور انده محیل اولان اب دخی صاری اولمق لازم کلور
ناظمك خاکی دخی اب کهربا ایله تخمیر اولنجه کندینك رنکی دخی صاری اولمق
لازم کلور وعاشقلرك رنکی دخی صاری اولمغله بن ازلی عاشقم بوندن ایچون
شکسته رنکم وصاری یوزلی یم دیمك استرنته که اسمعیل حقی قدس سره
بیورمشدر بیت کل جمالك صوادرر عاشقلرك صورتك تبدیل ایدر معنای عشق
بومقامده ازلی معناسنه دردینسه دخی اولور ترجمه سنده اشارت اولندی
صنع مصدر در کندی معناسی ویرلك ممکندر یاخود مصدردر بمعنی الفاعل
اولوب صانع معناسنه دردینسه بودخی وجهدر بوکا دخی ترجمه ده اشارت
اولندی

زبس تراکم پیکان زاه من خیزد
صدا زموج هوا همچو ناله زنجیر

بنم اهمك اوقندن اولقدر دمرن تراکمی وتجمعی حاصل اولور که هواده
هوانك تموجندن حاصل اولان صدا ناله زنجیر کبی دریعنی تیراهمك
دمرنلری بری بربرینه اوردقجه هوادن زنجیر صداسی استماع اولنور
بیورمق استر بویتده اهی تیره تشبیه ایدر وپیکان دخی بوکا قرینه اولور
وینه او پیکان مخیلی دانهٔ زنجیره تشبیه ایتمکله نالهٔ زنجیر حاصل اولور
بیوردیلر معلوم اوله که زبس مبتدای اولدر تراکم پیکان مبتدای
ثانیدر خیزد مبتدای ثانی یه خبر اولور جمله سی مبتدای اولك خبریدر
خیزد دخی حاصل اولور یاخود معناسی بنم اهمك اوقندن اولقدر هواده
دمرن تراکمی واردر که هوانك تموجندن نالهٔ زنجیر کبی صدالر قالقار

(وحاصل)

وحاصل اولور دیمك اولور بو صورتده زبس مبتدادر تا کم پیکان انك خبریدر خیزد مصراع ثانی به مصروف اولنور لکن اولکی معنا زیاده خوب ولطیف اولور فتأمل

شکسته بس که تیر غم بسینهٔ من
یقین که میدمد از خاك من بو دنی تیر

فلك اولقدر اوق کبی سینمه صاپلیوب قیرمشدر که بن فوت اولدقدنصکره بر قمیش که بنم خاك قبرمدن بتر و ظاهر اولور اوق قمیشدر اوق قمیشی بر نوع قمیشدر که اندن اوق یاپارلر و تعلیم ایچون آتارلر دمد فعل مضارع عدر مصدری دمیدندر سبزه نك بتمه سنه و بتشنك ظاهر اولمسنه دینور

بس زبار دل خویشتن کران شده ام
زسطح خاك چو سوزن کذشته ام زحریر

اولقدر کندی کوکلمك یوکندن اغر اولمشمدر که خاکك سطحندن ایکن حریردن کچدیکی کبی کچمشم بار دلدن مراد غم عشقدر سطح جسمه عارض اولان یوزه دینور حریر ایپکه وایپکدن طوقنمش قماشه اطلاق اولنور اطلس لفظی بوکا مرادفدردر

زعرضحال غرضها مراست اینکه تو بی
به شهر بند ولایت امیر کل امیر

خاك پاینه عرض حالدن بکا غرضلر واردر یاخود غرضلرم واردر عرض حال بوکه خلافت وولایت قلعه سنده حکومت ایلیان جمله امیرك امیری وشهنشاهی سنسین این کلمه سی اسم اشارت اولمغله مشار الیهی عرضحالدر غرضها کلدر زیرا غرضها جمعدر این کلمه سی مفرددر اسم مفرد ایله جمعه اشارت اولنماز توی کلمه سندن بو بیتك مابعدنده کلن ابیات عرضحالده داخلدر (شهر بند) حصاره وحصارك حوالیسنه اطلاق اولنور دیو لغت نعمة اللهده مصرحدر ولکن بنه شهر بند پادشاهلرك پای تختی اولان مملکته اطلاق اولنور مثلا اسلامبول کبی ناظمك اغراضی عرضحال ایچنده اولان ابیاتدن ظاهر اولور زیرا هر بیتده بر غرضی بیان ایتمشدر تو بی

کاف‌ه‌سندن بیتك تمامنه کلنجه عرضحالك دیباجه‌سی وثناسی مقامنده‌در واشبو بیت آتی درون عرضحالده مراد ومقصودنی افاده‌یه ابتدادر نتکه بیوررلر

سیاه بختم وچون سرمه کوشهٔ چشمی
زضعف میبردم موج گریه دستم گیر

عرضحالنده حضرت امامه دیرکه بن سیاه بختم وطالع روجهله وبرجهتدن بکاباور دکلدر ودخی ازهر جهت ضعفدن کوزاوجنده اولان سورمه کبیم زیرا کوزاوجنده اولان سورمه غایت ضعیف اولور بویله اولنجه بنم دریا کبی اولان کوزمك یاشنك موجی بنی ایلتر واکور کیدر کرمکله دستمی طوت که بنی موج گریه ایلتمیه گریه بکایه دیرلر ولکن بومقامده کوزیاشی مراددر وموج لفظی اکاقرینه در بعض نسخه‌ده واو یازلمشدر اکا کوره معناسی کوشهٔ چشم سرمه‌سی کبی سیاه بختم دیمك اولور ولکن بختم کافه‌سنه بینی قرائت ایدر ایکن برکسرهٔ ضروریه ویرالك اقتضا ایدر واولدیغی نسخه‌یه کوره ایکی شکایت واردر بریسی بخت سیاهدن وبریسی ضعفدن واوسز اولدیغنه کوره فقط بخت سیاهدن شکایت اولور زیرا مابعدی مشبه بهدر

امیدوارتوچون بوی غنچه ام به نسیم
بقید لطف توچون پرتوم بشمع منیر

غنچه رایحه‌سی اطرافه منتشر اولمغه نیجه نسیمه امیدوار اولمش ایسه بن دخی هرحالده سنك لطف واحسانکه امیدوار اولمشمدر وینه پرتو وضیا شمع منیرك لطفی قیدنده اولدیغی کبی بن قوللك دخی هرحالده سنك لطفنك قیدنده اولمشمدر واکا قایم معلقدر بیورمق استرنسیم صباح روزکار بنك ادیدر بوی غنچه‌نك انتشاره طالب اولدیغی ظاهردر زیرا هرکمال صاحبی کمالنك منتشر اولدیغنه آرزو کشدر وفی الحدیث القدسی کنت کنزاً مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لاجلی

چه گونه فرش در مردمی توانم شد
که از نی قلم خویش میکنند حصیر

نه گونه انسانیت قپوسینك حصیری اولمغه قادرم بلکه دکلم زیرا ادمیت قپوسنه دوشمه اولمق امر مشکلاتدن ایچونکه کشی‌نك وجودینك قلمنك قیشندن ادمیت قپوسینك حصیرینی ایلرلونی وجودندن طوقورلر بوخصوص ایسه جان ویرمکه توقف ایدر وجان ویرمدکجه قلم وجوددن حصیر طوقیماز جان ویرمك دخی امر صعب اولمغله بنم کارم اولمیوب بنابرین ادمیت قپوسنه فرش اولمغه قادر دکلم دیورمق استدیلر یعنی ادم اولمق وانسان کامل اولمق فدای جانه موقوفدر هر نازنینك کاری دکلدر دیمك اولور کندیلرینی دخی هضما لنفسه جان ویرمینلرك زمره‌سنه الحاق ایلدیلر ومراد شریفلری جان فدا ایتمین درویشلره وعاشقلره تعریضدر (بعض نسخه‌ده قلم یرینه کلوی واقع اولمشدر بنه معنی بعینه بویله‌در لکن بیتی اوقورکن وزن ایچون واوی حذف لازمدر

زقید اهل جهانم نجات ده که مرا
شدست کج نظرهای شان بپازنجیر

بکا یا امام اهل دنیانك قیدندن و بوقاغیلرندن نجات وخلاص ویر اویله قید که انلرك بکا اکری نظرلری ایاغمده زنجیر اولمشدر (اشبو که لفظی قیدی بیان ایچوندر اوقیددن مراد اهل جهانك اکری نظرلری ایمش فی الواقع اهل دنیا عاشقه اکری باقرلر کج نظرده ظاهرده وباطنده قیدلك واردر زیرا بوقاغی اکری اولور بومشابهت ظاهریه‌سیدر و بنه خلقك کج نظری راه حقده یول المغه سبب اولور بودخی کج نظرك بوقاغی‌یه مشابهت معنویه‌سی وباطنیه‌سی اولور یعنی امداد روحانیتیله امداد بیور که خلق بنی سوب بکا اکری باقسونلر که بن دخی کندی حالم ایله مشغول اولوب راه حقه کیده‌یم ویول اله‌یم و بویله قاصر قالمیه‌یم دیو حضرت امام رضانك روحانیتندن استمداد ایدر

ز آستان تو باشد دو حاجتم که ازو
نباشدم بدو عالم بهیچ وجه گزیر

سنك درگاه والانك آستانندن بنم ایکی حاجتم واردر که اندن بکا هیچ بر وجهله فراق موجود دکلدر واستغنام یوقدر (استان واستانه همزهٔ ممدوده ایله ایشك که قپولرك اوستنده والتنده اولور کارکیر بنالرده طاشدن واخشب بنالره اغاجدن یاپارلر (گزیر کاف عربیه نك ضمیله وز انك کسریله فراق و بد معناسنه در ونفی ایچون نالفظی کلدکده ناگزیر اولوب لابد معناسنه اولور فراق موجود دکلدر معناسنی افاده ایدر بوراده دخی نباشد کلمه‌سی اولمغله ینه نفی ایدوب نباشدم بد بکا فراق موجود اولماز دیمك اولور بو بیت مابعدنده که بیته مرهوندر

یکی همین که بمحشر شوی شفیع ومعین
یکی چنین که ز دهرم شوی حفیظ ونصیر

ایکی حاجتمك بریسی بودر که قیامت کوننده بکا شفاعت ایدیجی ویاردم ایدیجی اولاسن بریسی دخی بونجلیندر که زمانك آفتندن و بلاسندن بنی حفظ ایدیجی اوله‌سن ودخی بکا نصرت ایدیجی اوله‌سن

بگفتگوی شوی چند بی ادب ای شوکت
نشین که مصحف خاموشی کنم تفسیر

ای شوکت قال وقیل ایله نیجه بی ادب اولورسن عیبدر گفتگودن فارغ اوله‌رق اوتور که سکوت مصحف شریفی ایاتنی سکا تفسیر ایده‌یم وسکوتك فضیلتنی اکله وزبان قالدن کچ ولسان دل ایله عرضحال ایله که ادب یولی بودر وهمده اهل حال (لسان الحال انطق من لسان المقال) بیورمشلردر بو یول که لسان حال ایله عرضحالدر حضرت ابراهیم علیه السلامك یولیدر (وقتا که نمرود کندینی منجنیق ایله ناره القا ایتدی ایسه جبریل امین کلوب (الك حاجة) دیه‌رك سؤال ایلدی جوابنده (اما الیك فلا) بیوردیلر جبریل دخی (سل تعط) بیوردیلر ینه ابراهیم خلیل الله علیه السلام (علمه بحالی حسبی) بیوروب سکوت قیلدیلر بو یول اولو یولدر بنا بر ین اولیاء للهدن

چوق کیمسنه بو بوله سالك اولوب طلب قالیدن فارغ اوله رق لسان حال وزبان دل ایله طلب ایلدیلر (ناظم مرحوم سکوتی مقبولیتده مصحف شریفه تشبیه بیوردیلر (بعض نسخه ده تفسیر برینه تقریر واقع اولمشدر لکن مصحفه تفسیر زیاده انسب اولور (شوکت لفظی منادی درو حرف نداسی اولان ای محذوفدر

کشا زبان دل وعرضحال کن که شود
رك دعای تو مژگان دیدهٔ تصویر

بنه نفسنه خطاب ایدرك بیوررلر که ادب بولنه کیدوب ای شوکت کوکل لسانی آچ ولسان دل ایله عرضحال ایله که سنك دعانك طمری مرادنك تصویرینك کوزینك کرپکی اوله ده وسکا اشارت ایده که اشته مرادنك تصویری بنم سندخی مرادیمی کوره سك و بیله سك وواصل اوله سك حاصل کلام زبان حال ایله عرضحال نیل مراده سببدر دیمك اولور (وعانك طمری ادعائیدر طمر اینجه اولمغله مطلوبك تصویرینك دیده سنه کرپك ایتدیلر وکرپکله اشارت اولندیغندن لسان حال ایله اولان دعا مطلوبی طالبه کل بن بونده یم دیه رك کوسترجکنه اشارت ایلدیلر فی الواقع کوکل دعاسی اجابته اسرع اولدیغی محل شبهه دکلدر

زدوستی شکر وشیر تا بهم جوشند
ز دشمنی بوداز خنده گریه تا دلگیر

قصیده تمامنده دعای ممدوح شاعرلرك عادتی اولمغله ناظم مرحوم دخی قصیده لرینی تکمیل ورسیدهٔ ختام ایتمه لریله دعایه اغاز ایدوب بیوررلر که باالمام کمال محبتلرندن شیر وشکر بری بریله تجرده قینادقجه و بنه خصومت وعداوت سببیله گریه و بکاء کوله کدن دلگیر ومضطرب اولدقچه یعنی قیامته دك دیمك اولور (زیرا شیر وشکر الی یوم القیام سوشورلر ومحبتلرندن قینارلر و بنه روز حشره دك خصومت جهتدن گریه خنده دن دلگیر اولور بو سببدن حاصل معناسی قیامته دك دیمك اولور (مصراع اولده که تاجوشده مربوط اولمغله تاجوشد (ومصراع ثانیده بنه تاکلمه سی بوده

مربوط اولمغله تابود تقديرنده در (دلكير مضطرب القلب معناسنه اصطلاح اولنمشدر (واشبو بيت شريف بيت اتى يه مرهوندر

زخنده باد لب دوستت چو تنك شكر

ذكريه ديدهٔ خصم تو چون پيالهٔ شير

ياامام فرح وسرور سببيله خنده دن سنك دوستنك لبى شكردنكى كبى كشاده اولسون وطاتلى اوله رق اغزداديله كولسون وجناب حق بو احسانى سنك احبابنه ويرسون آمين (وينه حزن سببيله اغلمقدن سنك دشمننك كوزى سود كاسه سى كبى بياض اولسون يعنى كور اولسون ديمك اولور (خلاصه دعا بودركه روز قيامته دك مصراع اولك حاصليدر دوستنى الله تعالى كولدرسين ويزيدى اولانلرى كور ايتسون ديمك اولور امين بحرمة النبى الامين وبحرمة طه ويس قدتم شرح القصائد

اللطيفة المباركة بعون الله الوهاب سبحان ربك

رب العزت عما يصفون وسلام على المرسلين

والحمد لله رب العالمين امين

طبع ونشرى شارح مومى اليهك مخدوم ملرى شيخ محمد عارف

افندى يه عائددر

نكته سنجان عصر دن فضيلتلو خواجه رأفت افنديتك
اشبو شرح لطيفك ستايشى حقنده انشا بورد قلرى
منظومهٔ منيفه لريدر

فريد عصر واشراف بخارا حضرت شوكت ❊ شهٔ اقليم دانش ناظم دردانهٔ حكمت
بنظم آورده در وصف جناب موسئ كاظم ❊ معلى يك قصيده دلكشا چون روضهٔ جنت
در اوصاف امامان دكرهم منتظم دارد ❊ دو تا زيبا قصيده هريكى آرايش نزهت
موفق شد بشرح آن قصايد شيخ مراد ملا ❊ جناب ميرعلى هم كرد طبعش ازسر رغبت
خدا همواره ايشانرا دها داجر جزيل زيرا ❊ كه در درگاه حق «رأفت» شود مقبول چنين خدمت

كفوى تكيه سى شيخى على الوصفى افنديتك اشبو شرح لطيفك
طبع و تمثيلنه سويلديكى تاريخدر

نسخهٔ اقبالنى عبد العزيز خانك خدا ❊ خامهٔ قدرتله تزيين ايلمش سرتا بپا
همت شاهانه سيله اول شهنشاهك مدام ❊ اولمده نشر علوم عاليه صبح ومسا
گلشن علم وهنرده هر فنون كائنات ❊ سايهٔ لطفنده دائم بولمده نشو ونما
طبع و تمثيل اولمده نيجه كتاب مستطاب ❊ مملكت عدلنده اى طلاب عالم الصلا
ايشته ازجمله قصائد شرحى طبع اولدى بوسال ❊ اوقويانلر عمر واجلالى ايچون قيلسون دعا

حضرت شیخ مراد ملا که تألیف ایلیوب

بو قصائد شرحنی اول خواجهٔ مشکلکشا

سبعهٔ سیار ایله «وصفی» دیدم تاریخنی

طبع وترتیب قصائد شرحی اولدی نوادا

۱۲۹۱

شعرای عصردن مرتب عمر لطفی افندینک بو قصائد لطف البنیاد وبو شرح کثیر الفوائد حقنده انشاد ایلدیکی اون سکز عدد جوهری تاریخیدر

عالمه لطف جزیل کردکار اولدی بنه

طوغدی خورشید رسالت آشکار اولدی بنه

ظلمت کفر وضلال ترک دیار اولدی بنه

ذکر جان بخشایش پروردکار اولدی بنه

راغب فوز وفلاحه نوبهار اولدی بنه ۱۲۹۱

مژده بلبل کلدی وقت کلعذار اولدی بنه ۱۲۹۱

بیل محمد مصطفا در پادشاه کامکار

رحمة للعالمین اولدر دیدی پروردکار

کیم که ایمان ایتمسه انجام اولور مثواسی نار

مؤمن ایسهک قیل صلاة ایله سلامی بی شمار

شاه عدنان وحبیب نازنینک ذکری وار ۱۲۹۱

عاشقا بزم محبت شوق یار اولدی بنه ۱۲۹۱

چهار یار باصفا در منبع علم وهمم

بک نه قدر رتبهٔ اعلاری کل چکمه غم

ایکی عالمده اکر اولمق دیلرسهک محترم

لوح دل اولسون ورق ورد زبان اولسون قلم

یار ابوبکر وعمر وعثمان علی ذی کرم ۱۲۹۱

اسمی قلب اوزره یاز شهر تشمار اولدی بنه ۱۲۹۱

حضرت شاه ولایت اولیانك سروری
کیم اودر داماد پیغمبر اودر شمسك فری

شهر علمك بابیدر سر رسولك مظهری
خاك پایی طوطیای چشممز اولسه یری

زال ورستم بر طرف بزم شجاعت صفدری ۱۲۹۱
عزیبدر پیله شیر ذوالفقار اولدی بنه ۱۲۹۱

ناظم در وگهر در شوکت عالی جناب
نطق پاکندن طوغر شرح ایلسه‌ك یوز بیك کتاب

ابر رحمتدن طلوع ایتمش مثال آفتاب
اعلموا یا زمرة العشاق قد فك الحجاب

اهل بیتی مدح ایدر چون بو کتاب مستطاب ۱۲۹۱
قان دوکوب کوزلر بو سینه‌م دغدار اولدی بنه ۱۲۹۱

حالی بد آمالی بد افعالی بد شمر عنید
کور نه‌لر ایتدی نه‌لر شاه حسینه اول پلید

اهل بیته چوق حقارت ایلیان قلب حدید
لعنة الله علیهم اجمعین هل من مزید

لعنته شایسته در بالله بد قوم یزید ۱۲۹۱
زار ایدوب ارض وسماهب تارمار اولدی بنه ۱۲۹۱

شارح منظومه در شیخ مراد قطب جهان
شرحی بر جسم معانیدر اکا منظومه جان

کیم وجود اولمزسه عالم ایچره روح اولمز عیان
یر یر آچلمش زواهر کلشن باغ جنان

غرس ایدوب اون ایکی امام بولنه زیب فدان ۱۲۹۱
باغ قلبنده هزاران میوه دار اولدی بنه ۱۲۹۱

دوره آغاز ایتدیکی دمدنبرو چرخ فلك
کورمش مثل ونظیرین انس وجن حور وملك

کنز اسرار آکهیدر صفین ها ایمه شك
عاشق صادق ایسه‌ك قیل اوحه اقراره حك
بی بدل «لطفی» کهر تاریخنی یازمق کرك ۱۲۹۱
بر براون سکزدر الف افتخار اولدی بنه ۱۲۹۱
حضرت عبد العزیز خان شه فرخنده فال
آسمان طوردقجه اولسون کوکب اجلا عال
صحت ودولتله امرار ایلسون ایام وسال
مهر علم عصر هما یونده کوستردی جمال
طبع ونشر اولدی «قصائد شرحی» رمز بی مثال ۱۲۹۱
اسم اعظم وش بزه بر یادکار اولدی بنه ۱۲۹۱

شعرادن مصطفی مخفی افندینك اشبو شرح شریفك ختام طبعنه
سویلدیکی تاریخدر

صحن زندان ایچره قالمشدی دل خلق جهان
طوغدی بر بدر جلی شبکن نهار اولدی بنه
حضرت سلطان کونین شاه ختم المرسلین
نطق پاکندن عجب کوهر نثار اولدی بنه
چهار یار مصطفا در معدلت تختنده شاه
انلری فهم ایتمیانلر شرمسار اولدی بنه
درکه اثنا عشرده صدقله جاندن کچن
جاه رفعتله جهانه تاجدار اولدی بنه
اهل بیت وخاندان حقنده کی مدحیه‌لر
شبهه ایتمه عاشقانه برکذار اولدی بنه
بو قصائد رمزینی ادراك ایدن عرفانی کور
ایکی عالمده حقیقت نامدار اولدی بنه
چیقدی بر بحر کهردن «مخفیا» تاریخ تام
ایلك ترتیب قصائد آشکار اولدی بنه